AULI GELLII

NOCTES ATTICÆ.

VOL. II.

AULI GELLII

NOCTES ATTICÆ

EX EDITIONE JACOBI GRONOVII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITÆ.

VOLUMEN SECUNDUM.

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1824.

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER VIII.[a]

COMMENTARIO OCTAVO HÆC INSUNT.

CAP. I.

HESTERNA noctu,[b] *rectene an cum vitio dicatur: et quænam super istis verbis grammatica traditio sit: item quod decemviri in* XII. *tabulis* nox *pro* noctu *dixerunt.*

1 'Hæc capita in vett. editt. hic non inseruntur, absunt quoque in Ms. Morelli.' *Thys.* 'Certe jam Aldus habet, præpositis his verbis *A. Gellii Noctium Atticarum liber Octavus hæc ætate non reperitur. Sed ex vetustissimo exemplari hæc capita excerpta sunt,* quæ ipsa sunt per editiones continenter propagata, donec induxit Stephanus, quia sane hæc capita in variis exemplaribus reperiuntur, ut ipso Lincolniensi.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Liber octavus*] Vel temporis injuria, vel negligentia librariorum periit: sola supersunt capitum summaria, quibus lucem, quantum fas erit, ex veterum monumentis afferemus. Hic enim ariolari neque animus est, neque otium.

[b] *Hesterna noctu*] Nullus dubito quin Macrobius, a quo Gelliana tam multa totidem verbis relata sunt, totum hoc caput tacito, ut solet, Gellii nomine excerpserit. Hic igitur Saturnaliorum lib. I. cap. 4. 'Hesterna noctu' dici Latine posse ex Veterum testimoniis probat; Ennii quidem qui 'noctu concubia' dixit his versibus, 'Qua Galli furtim noctu summa arcis adorti Mœnia concubia, vigilesque repente cruentant:' tum Cl. Quadrigarii annali tertio, 'Senatus autem de noctu convenire, noctu multa domum dimitti.' Denique quas in lemmate Gellius citat XII. tabulas, profert his verbis idem Macrobius. 'Non esse ab re puto hoc in loco id quoque admonere, quod decemviri in

NOTÆ

duodecim tabulis inusitate nox pro noctu dixerunt. Verba hæc sunt: SEI. NOX. FVRTVM. FACTVM. ESIT. SEI. IM. OCCISIT. IOVRE. CAISVS. ESTO. In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est, is, non eum casu accusativo, sed im dixerunt.'

CAP. II.

Quæ mihi decem verba ediderit Favorinus, quæ usurpentur quidem a Græcis, sed sunt adulterina et barbara: quæ item a me totidem acceperit, quæ ex medio communique usu Latine loquentium minime Latina sint, neque in Veterum libris reperiantur.

2 Ascripsit Sciopp. *idem.*

CAP. III.

Quem in modum et quam severe increpuerit audientibus nobis Peregrinus philosophus adolescentem Romanum ex equestri familia stantem segnem apud se et assidue oscitantem.

NOTÆ

[c] *Peregrinus*] Consule lib. XII. in Notis ad cap. 11.

CAP. IV.

Quod Herodotus scriptor historiæ memoratissimus parum vere dixerit [d] unam solamque pinum arborum omnium cæsam nunquam denuo ex isdem radicibus pullulare, et quod idem de aqua pluviali et nive rem non satis exploratam pro comperta posuerit.

NOTÆ

[d] *Parum vere dixerit*] Mirum cur ea de pino sententia vulgo tribuatur Herodoto, qui id non suo sed alieno sensu protulit. Refert tantum Histor. lib. VI. Lampsacenis minatum esse Crœsum, fore ut eos in pini morem excideret; quod quidam e senioribus de fatali excidio interpretatus est, et minarum atrocitatem exposuit, pinum inquiens ex omnibus arboribus solam esse quæ excisa nunquam surculos emittat. Sed cujuscujus sit illud dictum, alienum est a veritate. Theophrastus enim piceam cæsam, Plinius laricem ustis radicibus, et Cælius cupressum excisam non repullulare jampridem observarunt.

CAP. V.

Quid illud sit, quod Virgilius cœlum stare pulvere,[e] *et quod Lucilius* pectus sentibus stare *dixit.*

NOTÆ

[e] *Cœlum stare pulvere*] Virgilius lib. XII. Æneid. ita scribit, 'jam pulvere cœlum Stare vident.' Sensus est: totus aër ita plenus est pulvere, ut eo quasi constare videatur cœlum. Pectus autem sentibus stare juxta mentem Lucilii poëtæ, idem est ac spinis horrescere.

CAP. VI.

Cum post offensiunculas in gratiam redeatur, expostulationes fieri mutuas minime utile esse: superque ea re et sermo Tauri expositus, et verba ex Theophrasti libro sumta: et quid M. quoque Cicero de amore amicitiæ[f] senserit cum ipsius verbis additum.

NOTÆ

[f] *De amore amicitiæ*] Amor est animi motus quo alteri bene volumus. Amor amicitiæ sive benevolentiæ dicitur is, quo cupimus alicui bona evenire non nostra, sed illius ipsius causa quem diligimus: amor autem cupiditatis est, quo propter nostram utilitatem aut voluptatem amico maxime cupimus.

CAP. VII.

Ex Aristotelis libro, qui περὶ τῆς μνήμης[g] inscriptus est, cognita acceptaque de natura et habitu memoriæ: atque inibi alia quædam de exuberantia[h] aut interitu ejus[i] lecta auditaque.[3]

3 Conjicit Thys. *lectu audituque digna.*

NOTÆ

[g] Περὶ μνήμης] In hoc libro de memoria ita sentit Aristoteles, cujus hic non verba continua sed mentem paucis subjicimus. Præsentia percipimus sensu, futura prævisione occupamus, præterita memoria complectimur. Cum autem ea quæ recordamur non hæreant in animo nisi adumbrata quibusdam imaginibus sensilibus, memoriæ sedes constituenda est in sensu principe, ubi est imaginandi vis et κατὰ συμβεβηκὸς, sive per accidens, ut aiunt, in ipso intellectu. Unde fit ut non modo in hominibus, sed in nonnullis animalibus insit sensitiva memoria. Porro rerum objec-

NOTÆ

tarum imagines imprimuntur per sensum in anima, quasi sigillum in subjecta materia. Unde ut memoriæ bonitas constet, requiritur ex parte organi tum mollitudo, tum durities ad congruam temperiem sibi mutuo fœderatæ: mollitudo quidem, ut facile imbibat rerum notas: durities, ut impressa simulacra conservet. Senes quibus affecta jam ætate membra inarescunt, quod mollitudine illa careant, difficili sunt memoria. Contra admodum pueri, quibus præhumidum est cerebrum, parum memores sunt: scilicet in iis non imprimuntur rerum simulacra, quasi sigillum in amnem profugum incidat.

[k] *De exuberantia*] Proferebat hic Gellius eorum exempla, qui ad miraculum memoria floruerant. An Cyri Persarum regis qui, ut refert Plin. lib. VII. cap. 24. nomina suorum omnium militum singillatim recenrebat? an Mithridatis qui, eodem teste Plinio, viginti duabus nationibus imperans totidem linguis jura dicebat? An Senecæ qui, ut in principio declamationum ipse de se fatetur, tanta vi memoriæ pollebat, ut ducentos versus semel auditos retineret et proferret ordine retrogrado; immo duo nominum millia eo quo prolata erant ordine repeteret?

[l] *Aut interitu ejus*] An mentionem hic faciebat Gellius de illo, qui ictus lapide oblitus est literas tantum? An de alio, qui ex præalto tecto lapsus matris et affinium propinquorumque cepit oblivionem? An de Messala Corvino oratore qui sui nominis oblitus est, ut capite supra laudato refert idem Plinius?

CAP. VIII.

Quid mihi usu venerit interpretari et quasi effingere volenti locos[4] quosdam Plutonicos Latina oratione.

4 Aliter *jocos*.

CAP. IX.

Quod Theophrastus philosophus omnium suæ ætatis facundissimus verba pauca ad populum Atheniensem facturus deturbatus verecundia obticuerit, quodque idem hoc Demostheni, apud Philippum regem verba facienti, evenerit.

CAP. X.

Qualis mihi fuerit in oppido Eleusine[k] disceptatio cum grammatico quodam præstigioso tempora verborum et meditamenta puerilia ignorante; remotarum autem quæstionum nebulas et formidines capiendis imperitorum animis ostentante.

5 'Vet. ed. *ad capiendos imperitorum animus*.' Thys. 'Immo id continua-

tum per omnes edd. usque ad Stephanum, qui nescio unde erutum dativum subjecit.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[k] *Eleusine*] Oppidum est in Attica Cereri consecratum.

CAP. XI.[6]

Quam festive responderit Xanthippæ uxori Socrates petenti ut per Dionysia[l] largiore sumtu cœnitarent.[7]

6 'In ed. Ven. I. de Tridino capp. X. et XI. male confunduntur.' *Thys.*—7 Vet. ed. *cœnitaret.*

NOTÆ

[l] *Dionysia*] Alio nomine Bacchanalia, festa Bacchi, die duodecimo Anthesterionis, qui Aprili mensi respondet, celebrabantur in Limnis Atticæ loco, ubi templum erat Bacchi. Non alias major fuit ad omne genus impudicitiæ et insaniæ licentia. Porro Bacchus dictus est Dionysius teste Nonno, a Διὸς Jupiter et νῦσος, et quod Syracusana lingua significat 'claudus,' quia Jupiter, cum Bacchum in femore gestaret, claudicavit.

CAP. XII.

Quid significet in Veterum libris scriptum, plerique omnes;[m] *et quod ea verba accepta a Græcis videntur.*

NOTÆ

[m] *Plerique omnes*] Hac locutione sæpius usus est Terentius: in Andria, 'Quod plerique omnes faciunt adolescentuli.' Et in Phormione, 'Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.' Idem significat, teste Donato, quod plerique. Porro ea verba a Græcis videri desumta colligitur ex hoc Aristotelis loco lib. I. Anim. ὁ τῶν πλείστων πᾶς.

CAP. XIII.

Quopsones[8] [n] *quod homines Afri dicunt, non esse verbum Pœnicum, sed Græcum.*

8 Vid. Not. Var. 'Hoc Scaligerianum pro bono habet Th. Reinesius de Punica Lingua cap. 12. num. 14. et *qupsones* vocat vocem nihili et quæ ne legi aut pronuntiari quidem potest. Prousteus utinam perinde Gellium juvaret,

NOTÆ

[n] *Quopsones*] Mira est Scaligeri in notis ad fragmenta Berosi de hac voce hariolatio. 'In XIII. lemmate,' inquit, 'octavi libri A. Gellii legitur vulgo *Qupsones* inepte. In veteri codice Biturigum scripto erat *Eupsones.*

quam acer est in vituperando Scaligero! inprimis ridiculus in rogando, cur unus Biturigum codex eo ipso quo citatur loco mendosus Scaligero pluris est quam ceteri omnes? An non unus Regius codex Lambecio recte pluris est, quam ceteri omnes? Cur autem supponit eum librum in isto loco mendosum! cum utique ipse nihil sciat, nihilque afferre queat. Nonne Scaliger est, qui anno 1573. similiter ex veteri scriptura emendavit IX. 3. *Macetæ*, cum omnes ex inscitia ederent *Macedones* contra fidem Mstorum, ut jam constat, et ipse sequi debuit ab Stephano anno 1585. tantopere indicatum? Nescio unde ortum sit *Quopsones*, quod postremas editiones occupat. Omnino *Qupsones* præfert aliquid Græcum. Ut enim *quinorodon*, Græce *κυνόῤῥοδον*, *ὑπόκυστις* hypoquistis, sic *κύψωνες* potuerunt alio sermone efferri, tanquam instar illius, qui catoblepas in eadem Africa Græce Græcis dicitur, mutata et fere corrupta declinationis parte per hanc translationem ad alium populum.' *Jac. Gronov.* *Eupsones* ascripsit Sciopp. quod et habet Ms. Biblioth. Pembrocens.

NOTÆ

Sed profecto *Eudones* pro *Audonis* scribendum erat. Id Gellius hominum Pœnorum verbum quidem esse ait, sed etiam usurpari a Græcis. Si propterea Gellius putavit Græcum quod a Græcis usurparetur, cur non vicissim videatur Pœnum, quod Pœnis esset in usu? Nam reciproca causatio est.' Quid hic primum notem, quid ultimum? Cur unus Biturigum codex eo ipso quo citatur loco mendosus Scaligero pluris est quam ceteri omnes? Cur inauditam pro arbitratu suo lectionem commentus, de hac ipsa, quæ fortasse nulli venerit unquam in mentem, Gellio litem intendit? Quo jure sibi finxit Gellio dictionem hanc visam esse Græcam quod a Græcis usurparetur? Sane ex hoc lemmate id non conjecerit, nisi qui cum de suo novum nihil præter opinionum figmenta proferat, a veteribus carpendis sibi temperare non possit.

CAP. XIV.

Lepidissima altercatio Favorini philosophi adversus quendam intempestivum de ambiguitate verborum disserentem, atque inibi verba quædam ex Nævio poëta et Cn. Gellio[9] [a] non usitate collocata: atque ibidem a P. Nigidio origines vocabulorum exploratæ.

9 'Vet. ed. legit, *Cn. Gallo*. Forsan legendum *Cæcilio*.' Thys.

NOTÆ

[a] *Cn. Gellio*] Is Romanæ historiæ scriptor antiquus annales composuit, grande opus, ut colligitur ex Prisciano, qui ejus librum citat XXXIV.

CAP. XV.

Quibus modis ignominiatus[10 p] *tractatusque sit a C. Cæsare Laberius poëta: atque inibi appositi versus super eadem re ejusdem Laberii.*

10 'Stephanus conjicit, *Quibus modis ignominiæ tractatus.* vel, *Quam ignominiose tractatus.* Alii, *ignominia notatus et taxatus.* Sed *ignominiatus,* quin ipsius Auctoris sit, et quidem ab aliquo vetustiorum, quo caremus, acceptum, nullus dubito.' *J. F. Gronov.* *Ignominia notatus taxatusque* conjicit Thys.

NOTÆ

p *Quibus modis ignominiatus*] Hujus capitis jactura ex Macrobii lib. II. Saturn. cap. 7. nobis utcumque resarcienda est. Laberius, ut ibi dicitur, asperæ libertatis eques Romanus, affecta jam ætate quingentis millibus invitatus a Cæsare ut prodiret in scenam, impòtentem ejus dominandi cupiditatem dicacitate scurrili perstrinxit, his præcipue versibus, 'Porro, Quirites, libertatem perdimus. Necesse est multos timeat quem multi timent.' Pupugit ea libertas Cæsarem, qui alienatus a Laberio gratiam in Publium Syrum convertit. Hic licet conditione servus, et ingenio et principis favore fretus, omnes qui in scenam scripta locaverant provocavit, ut singuli secum posita invicem materia pro tempore contenderent. Nec ullo recusante superavit omnes, ipsumque Laberium. Unde Cæsar arridens hoc modò pronuntiavit. 'Favente tibi me victus es Laberi a Syro.' Non inultam passus est hanc injuriam Laberius, et sequentes edidit versus, quibus etsi de se loqui videbatur, tamen nec gratiam Cæsaris erga Publium, nec ipsius Cæsaris dominationem perpetuam fore indicabat: 'Non possunt primi esse omnes omni in tempore. Summum ad gradum cum claritatis veneris, Consistes ægre; et cum descendas, decides. Cecidi ego; cadet qui sequitur: laus est publica.'

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER IX.[1]

CAP. I.

Quamobrem Q. Claudius Quadrigarius in undevicesimo annali scripserit rectiores certioresque ictus fieri, si sursum quid mittas, quam si deorsum.

Q. CLAUDIUS in undevicesimo annali,[a 2] cum oppidum a Metello proconsule oppugnari, contra ab oppidanis desuper e muris propugnari describeret, ita scripsit; 'Sagittarius cum funditore[*] utrimque summo studio spargunt for-

[a] *Decimo nono libro annalium.*

1 '*Liber nonus.* In Ms. Morelli et in antiquiss. Venet. titulus est *liber octavus.* In membranis Giselini *liber* X. est: sicuti in Cod. Tornæsiano. In Gisel. membr. post X. incipit XII. In Voss. Cod. annotatum in quodam Ms. haberi XIIII. novem autem primi desunt, in toto corpore habentur libri XXIII.' *Thys.* 'At hæc sunt ipsa verba præposita codici Bibliothecæ Regiæ num. 659. unde potuit descripsisse Vossius, ut et alii. In Ms. codice bibliothecæ S. Marci exemplar plane est præferens titulos capitum, quos ita divisos habet, ut concludat *vicesimo* III. *commentario,* sed ut interim quosdam libros non distinguat, ut hac in parte vehementer hæsitarint.' *Jac. Gronov.*—2 '*In duodevicesimo annali.* Potuit hanc scripturam eligere Stephanus et edere, cum et in nonnullis codicibus forsan viderit, ut paterna manus testatur de Petav. et Voss. licet in ipso capite retineret *undevicesimo,* ut tanto probabilius asseveraret in his titulis alienam manum et Stephano incon-

NOTÆ

[*] *Funditore*] Fundarum usum primi Balearium insularum habitatores, teste Vegetio, et invenisse et perite exercuisse dicuntur. His lapides et

tissime. Sed sagittam atque lapidem deorsum an sursum mittas, hoc interest; nam neutrum[3] potest deorsum versum recte mitti, sed sursum utrumque optime. Quare milites Metelli sauciabantur multo minus, et quod maxime opus erat a pinnis hostis defendebant facillime.'[b] [4] Percunctabar ego Antonium Julianum rhetorem, cur hoc ita usu veniret, quod Quadrigarius dixisset, ut contigui magis directioresque[c] ictus fiant, si vel lapidem vel sagittam sursum versus jacias quam deorsum: cum proclivior faciliorque jactus sit ex supernis in infima,[d] quam ex infimis in superna. 2. Tum Julianus comprobato genere quæstionis, 'Quod de sagitta,' inquit, 'et lapide dixit, hoc de omni fere missili telo[5] dici potest. Facilior autem jactus est, sicuti dixisti, si desuper[e] jacias, si quid jacere tantum velis, non ferire. Sed cum modus et impetus jactus temperandus[6] dirigendusque est,[f] tum, si in prona[g] jacias, moderatio atque ratio mittentis præcipitantia ipsa et pondere[7] cadentis teli corrumpitur. At si in editiora mittas, et ad percutiendum superne aliquid manum et oculos collinees,[h] [8] quo

[b] *Longe minus vulnerabantur, et quod erat tunc optimum, sine labore arcebant hostes a summis muris.* [c] *Certiores et rectiores.*
[d] *Ex superiore loco in inferiorem.* [e] *E loco inferiore.*
[f] *Sed cum oportet jactum teli moderari et regere.* [g] *In inferiorem locum.*
[h] *Manum regas et conniveas oculis.*

gruam. Nobis non licet, qui scimus, in codice S. Marci Florentiæ legi *undevicesimo*, prout habent anteriores editi, unde id restitui, et de auctore titulorum edocti aliter sumus.' *Idem.*—3 'Non bene videntur jungi τὸ *hoc* et τὸ *nam*. Si prius placet, sufficere videtur: *deorsum an sursum mittas; hoc interest: neutrum potest deorsum versum recte mitti.* Sin posterius, et sit, *deorsum an sursum mittas, interest: nam neutrum potest deorsum versum recte mitti*, nihil requiras.' *J. F. Gronov.*—4 'Regius et Vossianus adjiciunt vocabulum *funditore*. Ex qua scriptura in Badiana Vascosani fecerunt *funditores*. Sed non de his solis Claudius. Forte: *a pinnis hostis defendebant facillime fundis et arcu.*' Idem.—5 *Telo* abest, teste Lipsio, a Giselini codice.—6 Aliter *impetrandus.*—7 'Vossianus, *præcipitantia lucumque ipsa*. Regius, *præcipitanti aliicumque ipsa*. Forte: *præcipitantia plerumque ipsa et pondere cadentis teli opprimitur.*' J. F. Gronov.—8 '*Manum et oculos conlinees.* Ita scribendum, non

NOTÆ

glandes plumbeas in hostes tanta vi contorquebant, ut eodem auctore Vegetio sæpe cataphractis letale vulnus importarent. Immo liquescebat excussa glans funda, et attritu aëris velut igne distillabat, quod ait Seneca lib. II. Natur. Quæstion. cap. 57.

modus[i] [9] a te datus tulerit,[10] eo telum ibit, quod jeceris.' Ad hanc ferme sententiam Julianus super istis Q. Claudii verbis nobiscum sermocinatus est. 3. Quod autem ait idem [11] Q. Claudius: 'a pinnis hostis defendebant facillime;' animadvertendum est, usum esse eum verbo 'defendebant,' non ex vulgari consuetudine, sed admodum proprie et Latine. Nam 'defendere,' et 'offendere,' inter sese adversa sunt, quorum[k] alterum significat ἐμποδὼν ἔχειν,[l] [12] alterum,[m] ἐκ ποδῶν ποιεῖσθαι.[n] Quod hoc in loco a Q. Claudio dicitur.

[i] *Impetus.* [k] *Offendere.* [l] *Incurrere in aliquid.* [m] *Defendere.* [n] *Depellere.*

conlines, quod nuper invasit: non *conlimes* aut *connives*, ut olim vulgo: nam scripti meliores *conlinies* aut *collinies*, ut monuit primus Lipsius.' *Idem.* *Conlimes* Delph.—9 Badius legit *motus:* et ita quoque Delph.—10 Ita Gis. cod. Vet. ed. *fuerit.*—11 Reg. Petav. Voss. Lincoln. Schef. exterminant *τὸ autem.* In Ms. *ait tandem.*—12 ''Εμποδὼν ἔχειν. Auctior aliquanto verbis Giselini scripta lectio, *ἐμποδὼν ἔχειν, id est, incurrere in aliquid et incidere, alterum ἐκποδὼν* (melius *ἐκ ποδῶν*) *id est, avertere atque depellere:* nec hærebis, quin hæc interpretatio ab ipso Agellio sit.' *Lips. lib.* IV. *Epist. Qu. Ep.* 8. 'Omnes item nostri: *ἐμποδὼν ἔχειν, id est, incurrere aliquid et incidere, alterum ἐκποδὼν ποιεῖσθαι* (quidam, *ποιεῖν*) *id est, avertere atque depellere:* ut Vict. Giselini codex apud Lipsium.' *J. F. Gronov.* 'Et judicat quoque Philipp. Carolus non dubitandum, quin ab ipso Auctore sit interpretatio. In Reg. autem inveni et ipse *in aliquid*, sed pater omisit præpositionem ex Ms. L. et ut. Voss. ut notat. Et autem tota hæc explicatio jam edita ante Lipsium, prout integram expresserunt Brixienses, qui mox etiam dederunt *quod hoc in loco Qu. Claudio dicitur*, cum in Regio tantum extet *quod hoc in loco Claudio dic.* Sed alii interpositam habent præpositionem *a.* Pessime interim degenerarunt novissimæ repetentes voculam *in.*' Jac. Gronov. In cod. Torn. *ποιεῖν.*

CAP. II.

Quibus [13] *verbis notarit*[a] *Herodes Atticus falso quempiam cultu amictuque nomen habitumque philosophi ementientem.*[b]

Ad Herodem Atticum, consularem virum ingenioque [14] amœno et Græca facundia celebrem, adiit, nobis præsenti-

[a] *Reprehenderit.* [b] *Fingentem.*

13 Reg. et Voss. et S. Marci Flor. *Qualibus.*—14 Ascripsit Sciopp. *inge-*

bus, palliatus[c] [a] quispiam et crinitus, barbaque prope ad pubem usque porrecta;[d] ac petiit æs sibi dari *εἰς ἄρτους*.[e] [15] Tum Herodes interrogat quisnam esset.[16] Atque ille, vultu sonituque vocis objurgatorio, philosophum sese esse dicit; et mirari quoque addit cur quærendum putasset quod videret. Video, inquit Herodes, barbam et pallium; philosophum nondum video. Quæso autem te, cum bona venia[f] dicas mihi, quibus nos uti posse argumentis existimas, ut esse te philosophum noscitemus?[g] Interibi[h] aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticum[i] hominem esse dicere et nulli rei,[17] incolamque esse sordentium ganearum;[k] ac, nisi accipiat quod petit, convicio turpi solitum incessere: atque[18] ibi Herodes, 'Demus,' inquit, 'huic aliquid æris, cuicuimodi[19] est;[l] tanquam homines, non tanquam

[c] *Indutus pallio.* [d] *Infra pectus demissa.* [e] *Pecuniam sibi dari ad panes emendos.* [f] *Pace tua.* [g] *Intelligamus.* [h] *Interea.* [i] *Circumforaneum.*
[k] *Et hominem nihili, et habitatorem fœtidarum popinarum.*
[l] *Demus, ait, aliquam pecuniam huic, quisquis ille sit.*

nio.—15 'Vulgo additur, *emendos scilicet*: quod glossema esse recte monuit Lipsius, atque abesse a membranis Giselini.' *Thys.* '*Æs sibi dari εἰς ἄρτους id est, ad panes emendos scilicet.* Sic Romana et Veneta. Aldus, et ab eo Vascos. et Gryph. *εἰς ἄρτους emendos scilicet.* Hic quoque duo postrema vocabula jussu codicis sui delevit Lipsius 3. Epist. q. 6. Subscribunt omnes nostri. Vossianus, *dari ei capto ictum Herodes.*' J. F. Gronov.—16 'Regius, *capto Hic tum Herodes.* Sed illud *Hic* enatum esse ex duabus postremis literis τοῦ *ἄρτους*, altera corrupta, cum scriberetur ΑΡΤΟΙC, potes meminisse Vossiani codicis ex scriptura, quam dedimus. Deinde omnes scripti et editi ante Carrionem: *quisnam esset.*' Idem. Vulg. est, *quis homo esset.*—17 '*Interibi cum aliquot*, etc. *dicerent et nullius rei.* Quicquid est scriptorum et olim editorum sine τῷ *cum*, item *dicere*, non *dicerent*. Quibuscum profecto et Stephano et Carrione seposito legimus: *Interibi aliquot ex iis, qui cum Herode erant, erraticum esse hominem dicere.* At *nulli rei*, quod primus Lipsius promsit, Reg. Pet. Voss. Lincol. certatim confirmant. Ut et, *atque ibi Herodes*, e quibus τὸ *atque* Carrio et Stephanus male sustulerunt.' *J. F. Gronov.* Pro *Interibi* ascripsit Sciopp. *Interim ibi.* Lugd. Bat. et Delph. *Interibi cum aliquot ex his . . . hominem esse dicerent.*—18 Τὸ *atque* abest ab edd. prædictis.—19 'Ita recte: vulgo *cujusmodi*: utitur Cicero pro Roscio; et alii.' *Thys.* Ascripsit Sciopp. 'V. C. *cuimodi*: al. Ms. *cuicumque.*' '*Cujusmodi est.* Rad. Fornerius 2. Quotid. rer. 2. recte sibi videri ait legi, *cujuscujusmodi est*: quanquam sit in editione Stephani, *cuicuimodo est.* Tanto vilius istud alterum. Debuit enim scire vir optimus, τὸ *cuicuimodi* non temere inolevisse, sed deberi membranis et veterum auctorisque nostri mori, et Lipsio, cum Reg. Petav. Voss.

NOTÆ

[a] *Palliatus, &c.*] Pallio detrito ac lacero, crinibus impexis, promissa barba, veteres illi philosophi, famam sibi conficere studebant.

homini:' et jussit dari pretium panis triginta dierum. 2. Tum nos aspiciens qui eum sectabamur, 'Musonius,' inquit, 'æruscanti [m] [20] [b] cuipiam id genus, et philosophum sese ostentanti dari jussit mille nummum,[n] et, cum plerique dicerent nebulonem esse hominem, malum et malitiosum, et nulla re bona dignum, tum Musonium subridentem dixisse aiunt; ἄξιος οὖν [c] ἐστιν ἀργυρίου.[o] Sed hoc potius, inquit, dolori mihi et ægritudini est, quod istiusmodi animalia spurca atque probra [p] [1] nomen usurpant sanctissimum, et philosophi appellantur. 3. Majores autem mei Athenienses nomina juvenum fortissimorum Harmodii et Aristogitonis,[d] qui libertatis reciperandæ gratia Hippiam tyrannum interficere adorsi erant, ne unquam servis indere liceret, decreto publico sanxerunt: quoniam nefas ducerent [q] nomina libertati patriæ devota servili contagio pollui. Cur ergo nos patimur nomen philosophiæ illustrissimum in hominibus deterrimis exsordescere? simili autem, inquit, exemplo ex

[m] *Mendicanti.* [n] *Quadraginta tres libras, et quindecim asses monetæ Gallicæ.*
[o] *Dignus igitur est argento.* [p] *Sordida et probrosa.*
[q] *Credebant esse crimen.*

faciunt secundas.' *J. F. Gronov.*—20 Ita Ascensiana Par. ed. et posteriores. Vett. edd. *circumstanti.*—1 'Ita membranæ Gisel. et vet. ed. aliter, *probrosa.*' Thys. 'Sic Rom. Ven. Ald. Gryph. Badiana Vasconani *probrosa:* unde Lipsio alterum revocandi occasio, et, Vide, inquit, ne Veteres ita dixerint. Visum aliis *probra* dici hos homines, ut 'scelus' Terentius hominem scelestum appellat. Quod facilius tolerarem, si tantum probra dicerentur, nec præponeretur *animalia spurca atque.* Quare suspicor aliquid aliud latere, ac fortasse, *animalia spurca atque inebra.* Id est, inauspicata, mali ominis, quæ obvia viri boni vota et consilium impediant. Propius literis foret *præbra* ejusdem originis, si eo significatu valeret: sed id amuletum Varro et Festus interpretantur. Quid si tamen *animalia spurca ac reproba.* Neque enim adeo distat a Tertulliani sæculo Gellius, ut qua ille voce utitur, hic uti non potuerit.' *J. F. Gronov.*

NOTÆ

[b] *Æruscanti*] Æruscare significat mendicorum instar æs vicatim colligere.

[c] *Ἄξιος οὖν,* &c.] Hæc erat Musonii ratio: siquidem adeo sceleratus est, ne nobis pestifero congressu noceat importunus, accipiat quod flagitat.

[d] *Harmodii et Aristogitonis*] Athenis cum Hippias traditam sibi a Pisistrato patre tyrannidem exerceret, conjuratione Harmodii et Aristogitonis occisus est tyranni frater Hipparchus: Hippias turpiter ejectus. Illustribus conjuratis, cum a satellitibus fuissent trucidati, publice statuæ sunt erectæ anno III. Olymp. LXVII. anno ante Christum DX. *Plinius lib.* XXXIV.

contraria specie antiquos Romanorum audio prænomina[e] patriciorum[f] quorundam male de republica meritorum, et ob eam causam capite damnatorum, censuisse ne cui ejusdem gentis patricio inderentur: ut vocabula quoque eorum defamata atque demortua[1] cum ipsis viderentur.'

[1] *Nomina eorum infamia et extincta.*

NOTÆ

[e] *Prænomina*] Regnante Romulo, ut tradit Appianus ἐν προοιμίῳ τῶν Ῥωμαϊκῶν, unum tantum nomen Romanis erat; deinde duo, postea tria nomina sumsere. Primum nomen seu prænomen plurimis commune fuit, ut Marcus, Quintus, Publius, &c. alterum nomen gentilitium, totius familiæ proprium erat, ut Cornelius, Tullius, Julius: tertium quod erat cognomen, plerumque vel abs re rustica, vel ab aliquo corporis vitio, vel ab eventu deducebatur: hinc dicti Pisones, Cicerones, Fabii, Hortensii, Serrani, Stolones, Pæti, Strabones, Luscinii, Nasones, Frontones, Planci, Scauri, Scipiones, Cæsares. Stante rep. ut animadvertit eruditissimus Sirmondus, proprium cuique id nomen fuit, quod primum: quo nimirum fratres ipsi, cum cetera nomina communia haberent, inter se distinguebantur, ut P. Corn. Scipio et L. Corn. Scipio fratres. Postea non primis, sed ultimis nominibus ut propriis uti se distingui cœpere, ut Flavius Vespasianus et Flavius Sabinus fratres apud Suetonium: immo inferioris ævi homines non modo id usurparunt, sed etiam tum proprium hoc ultimum nomen, tum cetera, interdum quidem aliunde pro arbitrio, ut plurimum vero a parentibus et propinquis deducta sibi imponebant.

[f] *Patriciorum*] Romulus primus rex Romanorum Roma condita anno III. Olymp. VI. qui est ante Christi ortum DCCLIV. 'centum creat senatores,' inquit Livius lib. I. 'qui patres ab honore, patriciique eorum progenies appellati.'

CAP. III.

Epistola Philippi Regis ad Aristotelem philosophum super Alexandro recens nato.

PHILIPPUS Amyntæ filius,[2] terræ Macedoniæ rex, cujus

2 'Scaliger in Auson. Lect. lib. I. c. 23. ex veteri scriptura *filius* omittit Græco more, qui dicerent τοῦ Ἀμύντου.' *Thys.* 'Sed non testatur Scaliger de industria eam vocem a se omitti. Ego autem in codice Thuanæo, cujus collationem die VII. Junii 1671. absolvi, reperiebam non modo *filius*, quam vocem habent omnes Mss. quos pater vel ego vidimus, sed etiam *fuit filius*: idque prorsus opinor esse Gellianum.' *Jac. Gronov.* 'Scaliger Ausonianarum I. 23. ex veteri scriptura, ut ait, omittit τὸ *filius*, mutatque *terræ Macetiæ*,

virtute industriaque Macetæ locupletissimo imperio aucti[a] gentium nationumque multarum potiri cœperant, et cujus vim atque arma toti Græciæ cavenda metuendaque[3] inclytæ illæ[b] Demosthenis orationes[*] concionesque vocificant.[c 4] Is Philippus, cum in omni fere tempore negotiis belli victoriisque affectus[d] exercitusque esset, a liberali tamen Musa[5] et a studiis humanitatis nunquam abfuit;[e] quin lepide comiterque pleraque et faceret et diceret. Feruntur adeo libri Epistolarum ejus munditiæ et venustatis[f] et prudentiæ plenarum: velut sunt illæ literæ, quibus Aristoteli philosopho natum esse sibi Alexandrum nuntiavit. Ea Epistola, quoniam curæ diligentiæque in liberorum disciplinas[g] hortamentum est, exscribenda[6] visa est ad commovendos[7] parentum animos. 2. Exponenda igitur est ad

[a] *Macedones consecuti regnum opulentissimum.* [b] *Celebres illæ Philippicæ.*
[c] *Declarant.* [d] *Occupatus.*
[e] *Nunquam abhorruit a doctrinis liberalibus et literis humanioribus.*
[f] *Puritatis et elegantiæ.* [g] *Ad institutionem liberorum.*

dein *Macetæ.* Cautior et pudentior Lipsius 3. Epist. q. 6. Scidæ, inquit, *Macetæ:* et id tu, Scaliger, nos docuisti. *Macetæ* apud me quoque duo Petav. duo Voss. Lincoln. et Regius: omnes *terræ Macedoniæ* et *Amyntæ filius:* etsi aliquid huic postremo simile Tito Livio 28. 12. restituerimus. Sed in his arbitrariis consensui priscarum manuum, non libidini, parendum. Juxta νεανικὸν est Hen. Stephani, mirum sibi videri, cur non, sicut *Macedoniæ* illic dixerat, ita etiam *Macedones* hic, aut certe, cur non *terræ Macetidis* illic, sicut hic *Macetæ* dixerit. Nemini facit injuriam, qui jure suo utitur.' *J. F. Gronov.* Ascripsit Sciopp. 'f. *Macetiæ.*'—3 'H. Stephanus credit legendum *metuenda cavendaque:* cum caveamus ab iis quæ jam metuimus. Quædam editt. habent *et cujus vim atque arma toti Græciæ cavendam metuendamque.* Quod cum Latinum non esset, aliæ editt. legunt, *cujus arma atque vim, etc.* Sed nomina illa non transponenda, ut ex vett. exemplaribus liquet.' *Thys.*—4 'Sic Lipsius: nec temere, sed auctoribus membranis, quibus, quicquid est nostrarum, astipulantur. Ostenditque non sine exemplo doctissimi Quiritium sic Nostrum loqui. Abeat igitur, cui οὐκ ἔστιν ὅπως non suspecta vox sit: abeant *notificant* et *vociferant:* abeat omne Forsan.' *J. F. Gronov.* Vid. Not. Var.—5 Ascripsit Sciopp. *mensa.*—6 Non concordant codices antiqui, quorum Regius, Vossianus major tantum habent *scribenda.*—7 Petav. memb. et duo Voss. etiam Thuan. et S. Marci Flor. *commonendos.* Ms. ap. Thys. *com-*

NOTÆ

[*] *Demosthenis orationes*] Philippicas intelligit, quibus orationibus Demosthenes hortabatur Athenienses ad bellum communi consensu inferendum Philippo; qui subactis Illyricis et finitimis populis, plurimisque Atheniensium urbibus expugnatis toti Græciæ imminebat.

hanc ferme sententiam:[h] 'Philippus Aristoteli salutem dicit. Filium mihi genitum scito. Quod equidem Dis habeo gratiam:[i] non proinde quia natus est, quam pro eo quod eum nasci contigit temporibus vitæ tuæ. Spero enim fore, ut eductus[k] eruditusque abs te dignus existat et nobis et rerum istarum susceptione.'[8] Ipsius autem Philippi verba hæc sunt: *Φίλιππος Ἀριστοτέλει χαίρειν.*[l] *Ἴσθι μοι γεγονότα υἱόν. πολλὴν οὖν τοῖς θεοῖς χαρὶν ἔχω, οὐχ οὕτως ἐπὶ τῇ γενέσει τοῦ παιδὸς, ὡς ἐπὶ τῷ κατὰ τὴν σὴν ἡλικίαν αὐτὸν γεγονέναι. ἐλπίζω γὰρ αὐτὸν, ὑπὸ σοῦ τραφέντα καὶ παιδευθέντα, ἄξιον ἔσεσθαι καὶ ἡμῶν καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διαδοχῆς.*[9]

[h] *E Græco vertenda est in hunc fere modum.* [i] *Qua de re Diis gratias ago.*
[k] *Educatus.*
[l] *Philippus Aristoteli salutem. Scito mihi natum filium; multam igitur Diis gratiam habeo, non tam quod natus sit puer, quam quod tua ætate natus sit. Spero enim ipsum, a te educatum et institutum, dignum fore et nobis et negotiorum susceptione.*

movendum.—8 'Ita membranæ Giselini, aliter *successione*: melius respondet 'susceptio' vocabulo Græco *διαδοχῇ.*' *Thys.*—9 'Scheff. *τῆς τῶν ἡμετέρων πραγμάτων.* Versio Auctoris videtur poscere *τῆς τούτων τῶν πραγμάτων. Susceptione* autem cum Lipsiano scripti omnes.' *J. F. Gronov.*

CAP. IV.

De barbararum gentium prodigiosis miraculis, deque diris et exitiosis fascinationibus,[10] atque inibi de fœminis repente versis in mares.

Cum e Græcia in Italiam rediremus, et Brundusium iremus; egressique e navi in terram in portu illo inclyto spatiaremur,[a] quem Q. Ennius remotiore paulum, sed admodum scito vocabulo 'præpetem'[a] appellavit; fasces libro-

[a] *Ambularemus.*

10 Reg. Voss. Pet. Scheff. *effascinationibus.*—11 Conjicit Thys. *incredibiles.*

NOTÆ

[a] *Præpetem*] Vide caput 6. libri vi.

rum venalium expositos vidimus. Atque ego avide statim pergo ad libros. Erant autem isti omnes libri Græci miraculorum fabularumque pleni: res inauditæ, incredulæ;[b][11] scriptores veteres non parvæ auctoritatis Aristeas[b] Proconnesius et Isigonus Nicæensis et Ctesias[c] et Onesicritus[d] et Polystephanus[12] et Hegesias. 2. Ipsa autem volumina ex diutino situ squallebant,[c] et habitu aspectuque[d] tetro[d] erant. Accessi tamen, percunctatusque pretium sum: et, adductus mira atque insperata vilitate,[e][13] libros plurimos[14] ære pauco[f] emo; eosque omnes duabus proximis noctibus cursim transeo:[g] atque in legendo carpsi exinde quædam et notavi mirabilia et scriptoribus fere nostris intentata;[h] eaque his commentariis aspersi:[i] ut, qui eos lectitabit, is ne rudis omnino et ἀνήκοος[15] inter istiusmodi rerum auditiones[k][16] reperiatur. 3. Erant igitur in illis libris scripta hujuscemodi: Scythas[e] illos penitissimos,[l] qui sub ipsis septemtrionibus ætatem agunt, corpo-

[b] *Incredibiles erant.* [c] *Diuturno mucore erant vitiati.*
[d] *Sordido.* [e] *Pretio minimo quod mirabar et non sperabam.*
[f] *Exigua pecunia.* [g] *Lego.* [h] *Non narrata.* [i] *Inserui.*
[k] *Non assuetus ejusmodi rebus audiendis.* [l] *Remotissimos.*

'Si quid mutandum, (de quo tamen dubito,) non *incredibiles* faciendum, sed *incredundæ.*' J. F. Gronov.—12 Aliter *Philostephanus.*—13 Vulgo *utilitate.*—14 'Sic et Carrio et quicquid nobis subservit: nam Lipsianus *multos.*' J. F. Gronov. *Multos* quoque Giselini membranæ.—15 Ascripsit Sciopp. '*vel ἄπειρος.*'—16 Ita Reg. Voss. et Thuan. Olim, *in istiusmodi rerum auditionibus.*—

NOTÆ

[b] *Aristeas*] Antiquissimus historicus natus est in Proconneso insula Propontidis. Ortum Deorum oratione soluta, historiam Arimasporum epico carmine complexus est. Floruit Crœsi et Cyri temporibus, annis ante Christ. 540.

[c] *Ctesias*] Ctesias e Cnido in Doride oriundus et medicinam exercuit, et res cum Assyriacas tum Persicas stylo persecutus est, ut refert Strabo, Acerbius invehitur in Herodotum, cum ipse, judice Aristotele, minime fide dignus sit. Claruit ætate Artaxerxis Mnemonis, et Cyri junioris. Anno ante Christum CCCXLV.

[d] *Onesicritus*] Hic nauticæ rei peritus militavit cum Alexandro Magno, cujus egregie facta scriptis mandavit. Xenophonte quem sibi proposuerat imitandum longe inferior. *Strabo, Curtius, Suidas, &c.*

[e] *Scythas*] Scythæ populi sunt Scythiæ, quæ regio versus septemtrionem longe lateque excrescit in Europa et Asia, Moscoviæ et Tartariæ respondet.

ribus hominum vesci ejusque victus alimento vitam ducere et ἀνθρωποφάγους [m] nominari: item esse homines sub eadem regione cœli [n] unum oculum in frontis medio habentes, qui appellantur Arimaspi: [f] qua fuisse facie Cyclopas [g] poëtæ ferunt: alios item esse homines, apud eandem cœli plagam, [o] singulariæ [17] velocitatis, vestigia pedum habentes retro porrecta, non, ut ceterorum hominum, prospectantia: [p] [18] præterea traditum esse memoratumque in ultima quadam terra, quæ Albania [h] dicitur, gigni homines, qui in pueritia canescant, [19] et plus cernant [20] oculis per noctem, quam inter diem: [1] item esse compertum et creditum, Sauromatas, [i] qui ultra Borysthenem [k] fluvium longe colunt, [q] cibum capere semper diebus tertiis, [r] medio abstinere. 4. Id etiam in iisdem libris scriptum offendimus, quod postea quoque in libro Plinii Secundi naturalis historiæ septimo legi;

[m] *Devoratores hominum.* [n] *Septemtrionalis.* [o] *In eadem terræ parte.*
[p] *Habentes plantas pedum retro aversas, non ante porrectas, ut habent ceteri homines.*
[q] *Procul habitant.* [r] *Tertio quoque die.*

17 'Ita meliores, ut Lipsianus.' *J. F. Gronov.* Vulg. *singularis.*—18 'Reg. et Voss. *hominum prosprofium petetanti spectantia.* Scribe, *proversum patentia aut spectantia.*' J. F. Gronov.—19 'Lipsius e Victoris libro profert *pueria.* Petav. et alter Voss. *puertia.* Utrum fuit, *in juventa*, quemadmodum apud Plinium et Solinum, an potius, *qui impuberes canescant?*' J. F. Gronov. 'Ad Mss. lectionem nihil accedit propius, quam *in pueris*, *a* exorta pro involuta *s*.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var.—20 Ascripsit Sciopp. *plus res cernant.*—1 'An hæc sit venustas quædam Gellio captata ex mutata præpositione, admodum dubito; cum certe nulla sit. Erit vero, si corrigas *interdiu*, ut est in Regio.'

NOTÆ

[f] *Arimaspi*] Arimaspi (quæ vox lingua Scythica idem sonat quod monoculus: *Arima* enim, ut aiunt, unum et *spu* oculum significat) ita dicti sunt quod cum essent peritissimi sagittarii, alterumque ut fit oculum clauderent, et in eo studio semper versarentur, uno tantum oculo uti viderentur. *Muretus.*

[g] *Cyclopas*] Cyclopes gigantes in Sicilia fuere, quibus unus tantum erat oculus rotundus sub fronte, ubi est intervallum commune oculorum. Atque hinc nomen desumsere, κύκλος enim circulus est, et ὢψ oculus.

[h] *Albania*] Scythiæ regio inter Pontum Euxinum et mare Caspium: nunc dicitur *Zuirie.*

[i] *Sauromatas*] Sauromatæ populi sunt Scythiæ ad Tanaim fluvium, qui in paludem Mæotim influit. Eorum regio nunc Tartaria minor appellatur.

[k] *Borysthenem*] Sarmatiæ Europææ fluvius: nunc *Nieper*: in mare Nigrum evolvitur.

esse quasdam in terra Africa hominum familias voce atque lingua effascinantium.[s] [l] Qui si impensius forte laudaverint pulchras arbores, segetes lætiores, infantes amœniores, egregios equos, pecudes pastu atque cultu opimas;[2] emoriantur repente hæc omnia nulli aliæ causæ obnoxia: oculis quoque exitialem fascinationem fieri in isdem libris scriptum est: traditurque esse homines in Illyriis,[m] qui interimant videndo, quos diutius irati viderint; eosque ipsos mares fœminasque, qui visu tam nocenti[3] sunt, pupulas[4] in singulis oculis binas habere. 5. Item esse in montibus terræ Indiæ homines caninis capitibus et latrantibus; eosque vesci avium et ferarum venatibus: atque esse item alia apud ultimas orientis terras miracula homines, qui monocoli[t] [n] appellantur,[5] singulis cruribus saltuatim[u] currentes, vivacissimæ pernicitatis: quosdam etiam esse nullis cervicibus, oculos in humeris habentes. Jam vero egreditur[x] omnem modum admirationis, quod iidem illi scriptores

[s] *Incantantium.* [t] *Unum crus habentes.* [u] *Saltando.* [x] *Superat.*

Jac. Gronov.—2 ‘*Pecudes pastu atque cultu optimas.* Omnes quidem et nostri sic, ut Lipsianus, tamen ingratiis librariorum retineo *opimas.*’ J. F. Gronov. Sic tamen notat Thys. ‘Membranæ Lipsii, *partu atque cultu optimas.*’—3 Legitur quoque *nocentes.* Reg. *visu ita nocenti.* Thuan. *visus ita nocentis.*—4 Vet. Ven. ed. *pupillas.*—5 ‘*Qui monocoli appellantur.* Non una modo Veneta *monomeri*, sed ab Romana omnes usque ad Stephanicam. Petav. in charta: *monoruri.* Lincol. *monocruri.* Regius, Voss. major, Schefferi, *monoculi.* Voss. minor *monocoli:* quod primus publicavit Lipsius: *οὐδ᾽ ἀπόνητο δωτίνης*, dum haud dubie decernit emendandum, *monosceli*, ut sit apud Plinium. At nosse poterat nec Græcum sermonem tale vocabulum pati, et in antiquis Mss. Plinii *qui monocoli vocantur* haberi docuisse jam Turnebum lib. XXIV. Adver. cap. 42. Quare gravius quoque fecisset atque elegantius vir haudquaquam alienorum indigus, si non jactasset diu esse cum restituerit utrique auctori *monocolos*, quos eorum editores *monosceles* hactenus nominarant: cum ab annis quinque et octoginta sic omnes habuerint Gellii, et eandem lectionem ab annis non multo paucioribus ostentent margines Plinii Dalecampiani.’ *J. F. Gronov.* Vid. Not. Var. ‘Illa verba adhuc laborant: *homines, qui monocoli appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes.* Legendum enim *homines, qui monosceli* (i. unicrures) *appellantur, singulis cruribus saltuatim currentes.*’ Carolus.

NOTÆ

[l] *Effascinantium*] Vide c. 12. l. XVI.

[m] *Illyriis*] Illyrii sive Illyrici Europæ populi totam, quæ opponitur Italiæ, oram Adriatici maris occupabant, quæ nunc dicitur *l'Esclavonie.*

[n] *Monocoli*] Qui unico pede utuntur, a *μόνον* solum et *κῶλον* crus.

gentem esse aiunt, apud extrema Indiæ,[y] corporibus hirtis[z] et avium ritu plumantibus,[a] nullo cibatu vescentem, sed spiritu florum naribus hausto victitantem: Pygmæos[o] quoque haud longe ab his nasci; quorum qui longissimi sint, non longiores esse quam pedes duo[6] et quadrantem. Hæc atque alia istiusmodi plura legimus. 6. Sed, cum ea scriberemus, tenuit nos non idoneæ scripturæ tædium nihil ad ornandum juvandumque usum vitæ pertinentis. Libitum tamen est in loco hoc miraculorum notare id etiam, quod Plinius Secundus vir in temporibus ætatis suæ, ingenii dignitatisque gratia, auctoritate magna præditus, non audisse neque legisse, sed scire sese atque vidisse in libro naturalis historiæ septimo scripsit. Verba igitur hæc, quæ[7] infra posui, ipsius sunt, ex eo libro sumta: quæ profecto[8] faciunt, ut neque respuenda, neque ridenda[9] sit notissima illa veterum poëtarum de Cænide et Cæneo[p] cantilena. 7. 'Ex fœminis,' inquit, 'mutari in mares non est fabulosum. Invenimus in annalibus Q. Licinio Crasso,[10][q] C.

[y] *In extremis Indiæ regionibus.* [z] *Hirsutis.* [a] *Habentibus plumas.*

Cod. Torn. *appellentur*. *Saltatim* Ms. Reg.—6 Cod. Torn. *duos*.—7 *Verba igitur, quæ* Lugd. Bat. Delph.—8 Cod. Torn. *prospecta*.—9 'Sic Lipsius membro notat auctiorem e membranis se facere scripturam, quasi vulgo desit, *neque ridenda*. Addit sic tamen etiam legi in Veneta. Immo et in Romana, Venetaque altera Phil. Pitii et Aldina et Badiana Vascosani, et Gryphianis duabus, ut mirer, quo exemplari usus fuerit.' *J. F. Gronov.* 'Has certe inspici a Lipsio æquum fuerat: sed adhibuit forsan ille solam Antonii Gryphii anno 1566. Lugduni quoque editam, ubi membrum istud omissum fuit nonnisi vitio typorum.' *Jac. Gronov.*—10 'Thuan. *quæ Lic.* Alii non mutant, sed

NOTÆ

[o] *Pygmæos*] Pygmæi populi Indiæ, quorum, ut ait poëta Satyricus, 'tota cohors pede non est altior uno.' Sed quæ hic de Pygmæis, ceterisque ejusmodi monstris narrantur, mera sunt figmenta. Quanquam non me fugit, et inter veteres alios Philostratum, cum multa hominum monstra ex Apollonio fabulosa esse tradiderit, excipere Pygmæos, quorum gentem minime commentitiam esse scribit, et inter recentiores Jovium Pygmæis regionem ultra Japoniæ insulas assignare.

[p] *Cænide et Cæneo*] Cænis puella, postquam rem habuit cum Neptuno, ab eo precibus impetravit, ut in virum mutaretur, et vulnerari non posset. Dictus deinde est Cæneus; cumque ferociter omnes, adeoque Centauros provocaret, ab iis, cum occidi ferro non posset, arborum mole oppressus est.

[q] *Q. Licinio Crasso, &c.*] P. Licinii

Cassio Longino Consulibus, Casini[11] puerum factum ex virgine sub parentibus; jussuque haruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mucianus prodidit visum esse a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset; nupsisse etiam; mox barbam et virilitatem provenisse uxoremque duxisse: ejusdem sortis et Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem die nuptiarum L. Cossicium[12] civem Thysdritanum:[r] vivebatque cum proderem hæc.' Idem Plinius eodem in libro verba hæc scripsit: 'Gignuntur homines utriusque sexus; quos hermaphroditos[s] vocamus, olim androgynos[t] vocatos et in prodigiis habitos, nunc vero in deliciis.'

jam Pighius ad annum U. C. DXXCII. notavit ibidem Crassi Consulis prænomen corrigi debere. Quid igitur mercedis erit vel Harduino notanti: 'Male ergo in Chiffl. cod. legitur *C. Licinio Crasso*: et apud Gellium, *Q. Licinio*:' vel Prousteo: 'Itaque mendum irrepsisse suspicamur, et pro *Q. Licinio* substituendum *P. Licinium*.' Arduæ enimvero suspiciones. Immo cum Cassii prænomen in libro Regio non extet, videtur etiam ab Gellio non fuisse datum priori, sed feriatam manum male præscripsisse utrique.' *Jac. Gronov.*—11 '*C. Asinii.* In Aldina et Ascensiana Ed. abest. Schedæ Lipsii *C. Asini.* C. Tor. *C. Assini.* Alii *Cassini*, non male. Locum enim denotat. 'Cassinum' autem vel potius 'Casinum' Novi Latii seu Volsci agri oppidum, cujus meminerunt Cicero, Cato de R. R. Columella, Plinius, alii.' *Thys.* 'Sic x. 2. 'ancillam Cæsaris Augusti' habes. Attamen recte judicat Vir Cl. Et miror, quid animi fuerit H. Stephano, cum Gryphianæ, atque etiam editio Parisina Hieronymi Marnef 1584. retinuerint *Cassini* vel *Casini*, mutanti appellationem loci in proprium hominis anno 1585. Ipse codex Reg. habet *Casini*. Unde igitur sustinuit sibi imaginari Harduinus Gellium, cum hunc Plinii locum exscriberet, videri legisse *Asinii*, sed sane perperam ipse sic insimulat contra vetustissimi exemplaria, quod Parisiis est, fidem. De loco notavit bene Thysius, sed ex Lipsio.' *Jac. Gronov.* *C. Asinii* Delph.—12 'In Thuan. erat *Cossicisum*, cum prænomen Lucii Regius ignoraret.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. 'f. *Cossutium*.'

NOTÆ

Crassi, et C. Cassii Longini consulatum fasti referunt ad annum U. C. DLXXXIII. ante Christi ortum CLXXI. nullam de Q. Licinio Crasso mentionem faciunt. Itaque mendum irrepsisse suspicamur, et pro Q. Licinio substituendum P. Licinium.

[r] *Thysdritanum*] Thysdrus urbs Africæ, olim in Byzacena regione, nunc in regno Tunetano, etiamnum hodie celebris ab incolis dicitur *Cairaoan*.

[s] *Hermaphroditos*] Hermaphroditus fuit, ut nomen ipsum indicat, Mercurii et Veneris filius, Ἑρμῆς enim Græce Mercurium, Ἀφροδίτη Venerem significat. Eum cum amplecteretur Salmacis Nympha, ambo in unum corpus confluerunt, in quo sexus uterque remansit integer. Unde utriusque sexus compotes dicti sunt Hermaphroditi.

[t] *Androgynos*] Androgynus idem significat quod hermaphroditus: hoc nomen componitur a vocibus Græcis ἀνὴρ vir, et γυνὴ mulier.

CAP. V.

Diversæ nobilium philosophorum sententiæ de genere ac natura voluptatis; verbaque Hieroclis philosophi, quibus decreta Epicuri insectatus est.

De voluptate veteres philosophi diversas sententias dixerunt. Epicurus voluptatem summum bonum [a] esse ponit; eam tamen ita definit: σαρκὸς εὐσταθὲς κατάστημα.[a] Antisthenes [b] Socraticus summum malum dicit. Ejus namque hoc verbum est: μανείην μᾶλλον ἢ ἡσθείην.[b] Speusippus vetusque omnis Academia voluptatem et dolorem duo mala dicunt esse opposita inter sese; bonum tamen esse [13] quod utriusque medium foret. Zeno censuit voluptatem esse [c] indifferens, id est, neutrum, neque bonum neque malum; quod ipse Græco vocabulo ἀδιάφορον [d] appellavit. Critolaus Peripateticus et malum esse voluptatem ait, et multa alia mala parere ex sese, injurias, desidias, obliviones, ignavias.

[a] *Corporis bona constitutio.* [b] *Insaniam potius quam indulgeam voluptati.*
[c] *Aliquid.* [d] *Indifferens.*

13 Ita ex Reg. Aliter *bonum autem esse.* In Lugdun. majore erat *bonuem*

NOTÆ

[a] *Epicurus voluptatem summum bonum*] Stoici privatis odiis Epicureorum opinionem de summo bono traduxere, quasi beatitatem hominis in obscœnis corporis voluptatibus constituerent. Id videre est passim in Ciceronis, Plutarchi, et Athenæi operibus. Sed cui potior sit quam ipsi Epicuro fides? Sic autem ille in Epistola ad Menœcea: ὅταν οὖν λέγομεν ἡδονὴν τέλος ὑπάρχειν, οὐ τὰς τῶν ἀσώτων ἡδονὰς λέγομεν, ὥς τινες ἀγνοοῦντες καὶ οὐχ ὁμολογοῦντες ἢ κακῶς ἐνδεχόμενοι νομίζουσιν, ἀλλὰ τὸ μήτε ἀλγεῖν κατὰ σῶμα, μήτε ταράττεσθαι κατὰ ψυχήν. *Constat igitur, cum dicimus voluptatem* vitæ beatæ *finem esse, nos perditorum* hominum *voluptates non intelligere, ut nonnulli ignorantes, aut a nobis dissentientes, aut male* mentem nostram *accipientes existimant, sed* hoc tantum intelligimus *non dolere corpore, et animo non perturbari.*

[b] *Antisthenes*] Hic Atheniensis, Socratis primum discipulus, auctor deinde Cynicorum fuit, qui philosophi sic dicti sunt, teste Empirico, quod canum instar tuerentur bonos, malos invaderent; quanquam a Cynicis alieni eos nomen habuisse dicebant a canina impudentia. Floruit circa annum ante Christum CCCXX. *Laërt.*

2. Plato ante hos omnis ita varie et multiformiter de voluptate disseruit, ut cunctæ istæ sententiæ, quas supra posui,[14] videantur ex sermonum ejus fontibus profluxisse:[15] nam proinde unaquaque utitur, ut et ipsius voluptatis natura fert, quæ est multiplex, et causarum, quas tractat, rerumque, quas efficere vult,[16] ratio desiderat. Taurus autem noster, quotiens facta mentio Epicuri esset,[17] in ore atque in lingua habebat verba hæc Hierocli Stoici,[18] viri sancti et gravis: ἡδονὴ[c] τέλος, πόρνης δόγμα· οὐκ ἔστι πρόνοια οὐδὲν, πόρνης δόγμα.[19]

---

esse.—14 Reg. *quas exposui.*—15 Idem cod. *ex sermonibus ejus fontibusque profl.*—16 Ms. *volet.*—17 C. Torn. *erat.*—18 'Ita edidit rite Stephanus, cum id extet in Regio et aliis, ut alibi *Sophocli* et similia secundo casu. Non debuit igitur id rursus imperite mutari in *Hieroclis*, et caute in hoc egit Prousteus.' *Jac. Gronov.*—19 Sic correxit Pearson. Proleg. ad Hierocl. p. 14. 'Ἡδονὴς τέλος πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστι πορνεία, etc. Quæ Thysius et Prousteus ad hunc locum ex Stephano attulerunt, apud eos videri possunt, ceterum prorsus puerilia, nec satis decora ad gloriam nostrorum studiorum. Scias igitur pro πορνεία legi in Reg. Petav. πρόνοια. Quod cum debeat supponi in pluribus Mss tis extitisse, (prout Thysius id ponit ex cod. Tornæs. et misere deserit,) stupere omnino oportet, cur tot docti editores non animadverterint, et ne quidem cum jam melius esset in promtu admittere voluerint. En tibi igitur verba Viri Maximi et tum honore vitæ, tum doctrinæ magnitudine perquam reverendi, Joh. Pearsoni ex Prolegomenis ad Hieroclem, ubi cum ita prout nunc edidi, hunc locum restituisset, ista addit: 'Duo nempe Epicuri dogmata jugulat et ex Philosophorum scholis ad lupanaria amandat vir sanctus et gravis; finem omnium seu summum bonum in voluptate situm esse: illud primum, providentiam, qua regi mundum vulgus autumat, nihil esse: hoc secundum.' Hæc cum illic ita sint edita, tum video exemplari Salmasiano ad notas Stephani pag. 170. ascripta fere similia, sed manu mihi incognita, ut hujus quoque scriptoris (forsan Josiæ Merceri) laus constet: 'In V. C. reperi πρόνοια. Ideo lego: ἡδονῆς τέλος, πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστιν πρόνοια οὐδὲν, πόρνης δόγμα. Duo statuunt Epicuri valde contraria Stoicis: non esse providentiam: et voluptatem esse finem bonorum. Stoici contra, virtutem finem, et esse providentiam. Utrumque Epicureorum execratur Hierocles vir sanctissimus, et lupanaris esse statuit potius, quam scholæ. Sane πρόνοιαν negare flagitiorum maximum. Eleganter Lucianus ἐν τῷ περὶ τοῦ μὴ ῥᾳδ. πιστ. διαβ. Πρὸς δὲ τὸν εὐσεβῆ καὶ φιλόθεον ἄθεος καὶ ἀνόητος ὁ φίλος διαβάλλεται, καὶ ὡς τὸ θεῖον παρωθούμενος, καὶ τὴν πρόνοιαν ἀρνούμενος. Nam Gebhardus lib. II. Antiq. l. cap. 23. dum venditat e Ms. πόρνης δόγμα ἀπέστω, vitium addit vitiosis, quod minuere voluerat Carrio.' *Jac. Gronov.* Bentleius, Diss. in Phal. legit, Ἡδονὴ τέλος· πόρνης δόγμα. οὐκ ἔστι πρόνοια· οὐδὲ πόρνης δόγμα. Ut sensus sit, inquit, *Pleasure is the Summum Bonum: a strumpet's tenet. There is no Providence: a tenet too bad even for a strumpet.* Vid. Not. inf. et Not. Var.

NOTÆ

[c] Ἡδονὴ, *&c.*] In hac Hieroclis sententia mendum inesse recte suspicatus est H. Stephanus; itaque cum eo conjicimus totum hunc locum sic legendum: ἡδονὴ τέλος· πόρνης δόγμα· οὐκ ἔστω πορνεία, οὐδὲ πόρνης δόγμα. Hoc sensu. Voluptas sit finis: hoc meretricis est dogma. Non sint lupa-

NOTÆ

maria, nec meretricis dogma erit. Sic autem indicat pronuntiatum Epicuri potius libidinem quam philosophiam redolere.

CAP. VI.

Verbum, quod est ab ago, *frequentativum, in prima syllaba quonam sit modulo*[a] *pronuntiandum.*

Ab eo quod est, 'ago,' et, 'egi,' verba sunt quæ appellant grammatici frequentativa, 'actito,' et, 'actitavi.' Hæc quosdam non sane indoctos viros audio ita pronuntiare, ut primam in his literam corripiant:[a] rationemque dicunt, quoniam in verbo principali quod est, 'ago,' prima litera breviter pronuntiatur. Cur igitur ab eo quod est 'edo,' et 'ungo,' in quibus verbis prima litera breviter dicitur, 'esito,' et 'unctito,' quæ sunt eorum frequentativa, prima litera longa[20] promimus? et contra, 'dictito,' ab eo verbo quod est, 'dico,' correpte dicimus? num ergo potius 'actito' et 'actitavi' producenda sunt? quoniam frequentativa ferme omnia eodem modo in prima syllaba dicuntur, quo participia præteriti temporis ex his verbis unde ea profecta sunt in eadem syllaba pronuntiantur; sicut, lego lectus, lectito, facit;[1] ungo, unctus, unctito; scribo, scriptus,

[a] *Mensura.*

20 Reg. *primam literam longam.* Sic quoque unus ex Lugdunensibus.—1 '*Facit.* Cod. Torn. ponit post *lectus.* Thys. 'Immo hunc ordinem dat Regius, sic D. Marci, sic duo Lugd. ut de eo dubitari nequeat.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Literam corripiant*] Cum Romani disceptarent utrum 'actito,' 'actitavi,' 'esito' et 'unctito' prima litera correpta, an producta pronuntianda essent, non inquirebant an accentus referendus esset in primam syllabam, quod vulgo putant. Quis enim censuerit in hac voce 'actitavi' quartam a fine syllabam potuisse corripi? cum correpta syllaba nunc non animadvertatur nisi quæ vocabuli penultima sit. Juxta eorum mentem 'actito,' 'esito,' 'unctito' producte efferebantur, cum prima geminabatur litera Aactito, Eesito, Uunctito, sive Ounctito, cum tamen 'Edo' et 'Ungo' dicerent. Contra autem in 'Dico' et 'Dictito.' Nam illud vulgo erat 'Deico,' i longa, istud 'Dictito' ea brevi. *Lipsius.*

scriptito; moveo, motus,[2] motito: pendeo, pensus, pensito; edo, esus, esito: dico autem, dictus, dictito facit: gero, gestus gestito: veho, vectus, vectito: rapio, raptus, raptito: capio, captus, captito: facio, factus, factito. Sic igitur, 'actito,' producte in prima syllaba pronuntiandum: quoniam ex eo fit quod est, 'ago,' et 'actus.'

—2 '*Moveo, motus.* Ita in schedis Giselini inveniens Lipsius id prætulit, cum vulgo pessime, *moneo, monitus, monito.* Quis enim *monito* legit?' *Thys.* 'Non aliter in nostris melioribus. Etiam bene Vossius *pendo, pensus, pensito* lib. III. de Analog. cap. 44.' *Jac. Gronov.*

CAP. VII.

De conversione foliorum in arbore olea, brumali et solstitiali die, deque fidibus id temporis[3] ictu alieno sonantibus.

VULGO et scriptum et creditum est folia olearum arborum brumali et solstitiali die[a] converti; et quæ pars eorum fuerat inferior atque occultior, eam supra fieri[4] atque exponi ad oculos et ad Solem: quod nobis quoque semel atque iterum experiri volentibus ita esse propemodum visum est. Sed de fidibus rarius dictu et mirabilius est: quam rem et alii docti viri et Suetonius[b] etiam Tranquillus in libro lu-

3 'Ita repetivi priorum editionum lectionem, quam Stephanus mutaverit pessime in *iis temporibus*, idque ad hanc usque ætatem sequuntur recentes, quod miror. Nam scripti omnes cum pristinis editionibus consentiunt. Et quoties hac locutione delectatur Auctor? Vide ad Macrobium lib. I. Saturnal. cap. 17. Itaque nec scio, cur Stephanus hoc loco maluerit *volgo* edere, etiam contra priores editiones, licet in uno forsan aut altero Ms. extiterit, utique non in omnibus, et toties alibi reliquit *vulgo*, quod et hic retinendum.' *Jac. Gronov.* *Iis temporibus* et *Volgo* dant Lugd. Bat. Delph.—4 '*Supra fieri.* Aliter *supraferri.* Alii legunt *superferri*, Lipsius e Giselini schedis legit *superfieri*, a 'superfio.' Ita Lucretius dixit 'confieri' a 'confio.'' *Thys.* 'Alienissimum est, quod offert Is. Pontanus lib. III. Anal. c. 6. *supercieri.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Brumali et solstitiali die*] Dies Brumalis, sive is in quem incidit solstitium hyemale, est XXIII. Decembris. Solstitialis, quo Sol æstivum attigit solstitium, est XXIII. Junii.

[b] *Suetonius*] C. Suetonius Tranquillus Hadriano imperatori fuit ab Epistolis, ac Plinio juniori maxime fami-

dictæ historiæ primo satis compertam esse, satisque super ea constare affirmat; nervias[a] in fidibus[c] brumali die alias digitis pelli, alias sonare.

[a] *Chordas in instrumentis musicis.*

NOTÆ

liaris. Vitas duodecim Cæsarum scripsit, et quidem pari libertate ac ipsi vixerunt, ut vere sentit S. Hieronymus.

[c] *Nervias in fidibus*] In musicis instrumentis nervi concordes aliis pulsis alii resonant. Scilicet percussi vibrant, ac tremulo motu agitant aërem: commotus aër tremorem illum chordis alterius instrumenti æqualiter intentis infert; nam si fides ad eundem sonum non fuerint attemperatæ, licet sint proximæ, sonum non reddent; quippe propter figuræ diversitatem ejusmodi tremori recipiendo non sunt idoneæ. Quare quod hic Tranquillus universe asserit nervos alios pelli, alios sonare, vel omnino falsum est, vel ea qua notavimus cautione intelligendum. Et quod subjungit, id accidere brumali die, quasi ceteris anni tempestatibus insolens esset, quotidianis experimentis repugnat.

CAP. VIII.

Necessum esse, qui multa habeat, multis indigere, deque ea re Favorini philosophi cum brevitate eleganti sententiæ.

VERUM est profecto, quod observato rerum usu sapientes viri dixere,[5] multis egere, qui multa habeat; magnamque indigentiam nasci non ex inopia magna, sed ex magna copia. Multa enim desiderari ad multa, quæ habeas, tuenda. Quisquis igitur multa habens cavere atque prospicere velit ne quid egeat, neve quid desit, jactura opus esse non quæstu; et minus habendum esse ut minus desit. Hanc sententiam memini a Favorino inter ingentes omnium clamores detornatam[6] inclusamque verbis his paucissimis,[a]

[a] *Explicatam maximo omnium plausu, et comprehensam his verbis.*

5 'Sic moneo legi in Mss. omnibus, nec causa fuit editoribus mutandi in *dixerunt*. Mox etiam Ms. Lincoln. et Scheff. *ne cujus egeat*. Sed alii stant ab vulgato, et cap. 15. sic dicitur, 'si id usus est.'' *J. F. Gronov.*—6 'Vett. edd. habent *exornatam*.' Thys. 'Hoc pacto notari etiam poterat in ed. Gryphiana anni 1539. et Hieronymi de Marnef. 1584. ostentare margines *detonatam*, prout id quoque novit Cl. Juretus ad Symmachi Epistolas in Aucta-

τὸν γὰρ μυρίων[b] καὶ πεντακισχιλίων[a] χλαμύδων δεόμενον οὐκ ἔστι μὴ πλειόνων δεῖσθαι· οἷς γὰρ[7] ἔχω προσδεόμενος, ἀφελὼν ὧν ἔχω, ἀρκοῦμαι οἷς ἔχω.

[b] *Is qui decem millibus et quinque millibus vestium indiget, fieri non potest ut non pluribus indigeat. Cum enim indigeam aliis præter ea quæ habeo, postquam detraxi ex iis quæ habeo, contentus sum iis quæ habeo.*

rio p. 313.' *Jac. Gronov.*—7 'Οἷς περ vel οἷς ἄρα legendum conjicit H. Stephanus.' *Thys.* 'Facile concedimus οἷσπερ potius scribendum, quam οἷς γάρ. *Sic Pater.*' [Vid. Præfat. pp. 3. 4.] *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] Πεντακισχιλίων, *&c.*] Alludit fortasse, ut observat H. Stephanus, ad Lucullum, qui unus quinque millia vestimentorum habuit, quæ ad ludos scenæ præbere paratus erat.

CAP. IX.

Quis modus sit verba vertendi in Græcas sententias; deque his Homeri versibus, quos Virgilius vertisse aut bene apteque aut improspere existimatus est.

QUANDO ex poëmatis Græcis vertendæ imitandæque[8] sunt insignes sententiæ, non semper aiunt enitendum, ut omnia omnino verba in eum, in quem dicta sunt, modum vertamus. Perdunt enim gratiam pleraque,[9] si quasi invita et recusantia violentius transferantur. Scite ergo et considerate Virgilius,[a] cum aut Homeri aut Hesiodi aut Apollo-

8 'Ita sched. Gisellini; vulgo *mutandæque.* Serva *imitandæque* passionis significatione: vel lege juxta H. Steph. *imitandæve:* nam non idem est 'vertere' et 'imitari.' Et Virgilius partim interpres fuit, partim imitator.' *Thysius.* 'Ita Lipsius e suo, et astipulantur omnes nostri. Vulgo *mutandæque.* Sed Stephanus malit *imitandæve:* ne videatur jungere diversa. Nodum in scirpo. Nam illa diversa unum sunt opus: is enim de quo Auctor loquitur, vertit imitaturque: dum imitatur, vertit. *Hæc Pater.*' Jac. Gronov. —9 In Lincoln. est *plena* vel *plera,* non trisyllabum.—10 'Extat Ειδυλλ. ά.

NOTÆ

[a] *Scite ergo et considerate Virgilius*] Theocritum in Eclogis, in Georgicis Hesiodum expressit, ut ipse fatetur. 'Ascræumque cano Romana per oppida carmen.' Tempestatis serenitatisque signa de Arati Phænomenis traxit. In Æneide ita secutus est Homeri Iliadem et Odysseam, ut præ-

nii [b] aut Parthenii [c] aut Callimachi [d] aut Theocriti [e] aut quorundam aliorum locos effingeret, partim reliquit, alia expressit.[a] 2. Sicuti nuperrime apud mensam cum legerentur utraque simul Bucolica [f] Theocriti et Virgilii, animadvertimus reliquisse Virgilium, quod Græcum quidem mire quam suave est, verti autem neque debuit neque potuit. Sed enim quod substituit, pro eo quod omiserat, non abest quin jucundius lepidiusque sit:[b]

Βάλλει [10] *καὶ μάλοισι* [g] *τὸν αἰπόλον ἁ Κλεαρίστα*
Τὰς αἶγας παρελῶντα, καὶ ἁδύ τι ποππυλιάσδει.[c]
'Malo me Galatea petit, lasciva puella:
Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.'[d]

[a] *Omisit partem, et partem imitatus est.* [b] *Est gratius et elegantius.*
[c] *Percutit et malis caprarium Clearista, capras propellentem, et suave quid insusurrat.* [d] *Galatea virgo proterva jacit in me poma.*

Sed codices IV. Mss. habent *παρελᾶντα καὶ ἀδύ τι ποππυλιάχει*, alius *ποππυλιάζει*, etsi scribatur *ποππυμάζει*. Nam M et ΛΙ confusa sunt.' *Jac. Gronov.*—11

NOTÆ

cipua quæque videatur non imitanda sed vertenda sibi proposuisse. Eversionem Trojæ cum Sinone suo et equo ligneo, inquit Macrobius, ceterisque omnibus quæ librum secundum faciunt, a Pisandro pæne ad verbum transcripsit: de Argonauticorum quarto, quorum scriptor est Apollonius, librum *Æneidos* suæ quartum totum prope formavit. Denique sententias illustriores quibus abundat, non modo ex Callimacho, et Parthenio, sed etiam ex aliis tum lyricis tum tragicis poëtis suos in usus aperte transtulit.

[b] *Apollonii*] Apollonius Rhodius de quo hic agitur, poëta Græcus, discipulus Callimachi, a quo propter ingratum animum Ibis est appellatus. Argonautica scripsit, quæ tribus libris hodieque extant. Claruit sub Ptolemæo Evergete Olymp. CXXXIV. annis ante Christum CCXLIV.

[c] *Parthenii*] Parthenius poëta Nicæus elegias variaque carmina edidit, et poëma *περὶ τῶν ἐρωτικῶν παθημάτων*, de amatoriis affectionibus. Ad imperium Tiberii perduxit ætatem. *Suidas.*

[d] *Callimachi*] Hic poëta Cyrenæus ad omne carminum genus animum appulit. Floruit in Ægypto regiæ bibliothecæ præfectus regnante Ptolemæo Philadelpho Olymp. CXXV. annis ante Christum circiter CCLXXX.

[e] *Theocriti*] Theocritus Syracusanus poëta eclogarum scriptor, quem in hoc scribendi genere ducem sibi Virgilius elegit, ætate Ptolemæi Lagidæ et Philadelphi fuit illustris, Olymp. CXXIII. ante Christum anno circiter CCLXXXV.

[f] *Bucolica*] Genus carminis, in quo pastores inducuntur loquentes: a Latinis dicitur pastoritium, a Græcis bucolicum; voce deducta *ἀπὸ τῶν βουκόλων*, qui sunt bubulci.

[g] *Βάλλει καὶ μάλοισι*] Mala in aliquem conjicere idem erat atque ad

3. Illud quoque alio in loco animadvertimus caute omissum, quod est in Græco versu dulcissimum:

Τίτυρ', ἐμὶν τὸ καλὸν πεφιλαμένε,[11] *βόσκε τὰς αἶγας,*
Καὶ ποτὶ τὰν κράναν ἄγε, Τίτυρε· καὶ τὸν ἐνόρχαν[h]
Τὸν Λιβυκὸν Κνάκωνα[12] [i] *φυλάσσεο, μή τυ κορύψῃ.*[e]

Quo enim pacto diceret, *τὸ καλὸν πεφιλαμένε*, verba hercle non translaticia, sed cujusdam nativæ dulcedinis? Hoc igitur reliquit, et cetera vertit non infestiviter: nisi quod caprum dixit, quem Theocritus *ἐνόρχαν* appellavit. 4. Auctore enim M. Varrone is demum Latine caper dicitur qui excastratus est.

'Tityre dum redeo, brevis est via, pasce capellas,
Et potum pastas age Tityre: et inter agendum,
Occursare capro (cornu ferit ille) caveto.'[f]

Et quoniam de transferendis sententiis[13] loquor, memini audisse me ex Valerii Probi discipulis, docti hominis et in intelligendis[14] pensitandisque veteribus scriptis bene callidi,[g] solitum eum dicere, nihil quicquam tam improspere[15] Virgilium ex Homero vertisse, quam versus hos amœnissimos, quos de Nausicaa Homerus fecit.

5. *Οἵη δ' Ἄρτεμις*[h] *εἶσι κατ' οὔρεος ἰοχέαιρα,*
Ἢ κατὰ Τηΰγετον[k] *περιμήκετον, ἢ Ἐρύμανθον,*[l]

[e] *O Tityre, mihi valde dilecte, pasce capellas, et ad fontem duc, Tityre: sed illum hircum Libycum Cnaconem serva, ne cornu feriat.*

[f] *Et post pastum duc ad bibendum; et dum duces, cave obviam ire capro; percutit ille cornibus.*

[g] *Peritissimi.*

[h] *Qualis autem Diana vadit per montem sagittis gaudens, aut per Taygetum*

Ascripsit Sciopp. *πεφιλαμμένε.*—12 Mss. habent ΚΑΙΝΝΩΝΑ aut ΚΑΝΩΜΑ; tum *κορύξῃ.*—13 '*De transferendis sententiis.* Recte quidem, sed in Regio, uno Lugdunensi non apparet vox posterior, nec requiritur.' *Jac. Gronov.*—14 Cod. Torn. *legendis*: quod et ascripsit Sciopp. '*In intelligendis . . scriptis bene callidi.* Cum simul in Regio et Lugdun. pater invenisset *callidis*, suspicatus fuit Gellium scripsisse *in intelligendis . . . bene callentis.*' Jac. Gronov. —15 Conjicit Thys. *præpostere.*—16 'Post hunc versum in vett. editt. hic

NOTÆ

Venerem allicere, ut notat interpres Aristophanis.

[h] Ἐνόρχαν] Ἐνόρχης mas.

[i] Κνάκωνα] Nomen hirci a colore inditum: κνακὸς enim eum colorem significat, qui cum flavus sit ad album accedit.

[k] Τηΰγετον] Taygetus, nunc *Portes*, ut ait Niger, Peloponnesi mons in Laconia.

Τερπομένη κάπροισι καὶ ὠκείῃς ἐλάφοισι,
Τῇ δέ θ' ἅμα νύμφαι, κοῦραι Διὸς αἰγιόχοιο,[m]
Ἀγρονόμοι παίζουσι· γέγηθε δέ τε φρένα Λητώ·[n]
Πασάων δ' ὑπὲρ ἥγε κάρη ἔχει ἠδὲ μέτωπα·
Ῥεῖα[16] δ' ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

'Qualis in Eurotæ[l] [o] ripis aut per juga Cynthi[p]
Exercet Diana choros; quam mille secutæ
Hinc atque hinc glomerantur Oreades:[q] illa pharetram
Fert humero; gradiensque Deas supereminet omnis.
Latonæ[17] tacitum pertentant gaudia pectus.

6. Primum omnium id visum[18] esse dicebant Probo, quod apud Homerum quidem virgo Nausicaa[r] ludibunda inter

excelsum, aut Erymanthum, delectata apris ac velocibus cervis; cum hac simul nymphæ filiæ Jovis Ægiochi sylvestres ludunt: gaudet autem animo Latona. Omnes sane supra hæc caput habet et frontem: facilis vero cognitu est: pulchræ autem omnes.

[1] *Talis incedebat Dido qualis Diana cum ducit choreas prope ripam Eurotæ, aut per fastigia Cynthi. Hanc sequentes mille Oreades hinc et illinc congregantur. Diana gerit pharetram ex humero suspensam, et incedens apparet supra omnes nymphas. Latona Dianæ mater gaudet in sinu.*

---

versus additur: 'Ὡς ἥ γ' ἀμφιπόλοισι μετέπρεπε παρθένος ἀδμής. Id est, 'Sic illa inter ancillas excellebat Virgo indomita.'' *Idem.*—17 'Post hunc versum in vett. editt. adjecti hi versus, *Talis erat Dido, talem se læta ferebat Per medios, instans operi, regnisque futuris.*' Idem.—18 'Ita Gis. Ms. Vet. ed. *diversum. Divisum* in alio Ms. In margine mei C. annotatum, *mirum id visum esse.* Præterea *dicebant Probo* germana hæc veritas. Refert enim hic Gellius audita a Probi discipulis. Vett. editt. habent corrupte, *dicebat Probus.*' Thys. 'Ut bene et minutatim instructus discedas, Ro. Ven. *diversum esse aiebant dicebat Probus.* Aldus neglexit *aiebant.* Scheff. *divisum* et *probe,* Petaviani ambo *divisum e. d. Probo.* Lincoln. *divisum esse dicebant probro.* Alludunt nimirum ad id quod in Lips. Reg. et Lugd. integrum *id visum esse*

NOTÆ

[l] Ἐρύμανθον] Erymanthus mons Arcadiæ in Peloponneso, teste Nigro, nunc *Dimizana.*

[m] Αἰγιόχοιο] Dictus est Jupiter Ægiochus a Capra (quæ Græce est αἴξ) cujus lacte fuerat ab Amalthea et Melissa nutricibus educatus.

[n] Λητώ] Latona mater Apollinis et Dianæ.

[o] *Eurotæ*] Eurotas fluvius Laconiæ in Peloponneso, quem Sophianus appellat 'Basilipotamo,' hoc est, regium fluvium; Niger ait ab incolis 'Iris' vocari.

[p] *Cynthi*] Cynthus mons insulæ Deli.

[q] *Oreades*] Nymphæ montium Oreades dicuntur. A voce Græca ὄρος mons.

[r] *Nausicaa* ...] Alcinoi Phæacum regis filia, naufragum ac nudum Ulyssem liberaliter excepit; ut fusissime Homerus narrat in Odyssea.

familiares puellas in locis solis recte atque commode confertur cum Diana venante in jugis montium inter agrestes Deas; nequaquam autem conveniens Virgilium fecisse, quoniam Dido[e] in urbe media ingrediens inter Tyrios[f] Principes, cultu atque incessu serio, 'instans operi,' sicut ipse ait, 'regnisque futuris,'[k] nihil ejus similitudinis capere posset,[19] quæ lusibus atque venatibus Dianæ congruit.[20]. 7. Tum postea quod Homerus studia atque oblectamenta in venando Dianæ honeste aperteque[1] dicit; Virgilius autem, cum de venatu Deæ nihil dixisset, pharetram tantum[2] facit eam ferre in humero,[3] tanquam si onus et sarcinam:[4] atque illud impense Probum esse demiratum in Virgilio dicebant, quod Homerica quidem Λητὼ gaudium gaudeat genuinum[l] et intimum, atque in ipso penetrali cordis et animæ vigens, (siquidem non aliud est γέγηθε δέ τε φρένα Λητὼ,) ipse autem imitari hoc volens gaudia fecerit pigra et levia et cunctantia et quasi in summo pectore supernantia.[5] Nescire enim sese quid significaret aliud, 'pertentant.' 8. Præter ista omnia, florem ipsius totius loci Virgilium videri omisisse, quod hunc Homeri versum exigue secutus sit:[m]

Ῥεῖα δ' ἀριγνώτη πέλεται· καλαὶ δέ τε πᾶσαι.

Quando nulla major cumulatiorque pulchritudinis laus dici potuerit, quam quod una inter omnis pulchras excelleret, una facile ex omnibus nosceretur.

[k] *Urgens ædificationem, ut ipse Virgilius dicit, ubi erat regni futura sedes.*
[l] *Capiat lætitiam naturalem.* [m] *Parum expresserit.*

dicebant Probo.' Jac. Gronov.—19 Cod. Torn. *possit.*—20 Idem *congruat.* Atqui plurimi ex Mss. *congrua*, ut velint esse adjectivum.—1 Aliter *apteque.* —2 Vett. edd. *tamen.*—3 '*In humero.* In cod. Torn. deest.' *Thys.*—4 Ms. ap. Thys. *tanquam sit onus et sarcina.* 'Immo id extat in maxima codicum veterum parte. Cogitabat tamen Pater, an Mss. turbati forte vellent, *tanquam onus et sarcinam.*' Jac. Gronov.—5 'In margine cod. Voss. legitur *supereminentia.*' Thys. 'Immo id legitur in compluscculis Mss.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[e] *Dido*] Regina Æneide Virgilii notissima. Vide Notas ad cap. 1. lib. XIII.

[f] *Tyrios*] Dido, filia Beli Tyrorum regis, stipatores et domesticos habuit Tyrios. Tyrus porro urbs Syriæ in Phœnicia alias celeberrima, nunc in ruinis prope consepulta, dicitur *Sur.*

CAP. X.

Quod Annæus Cornutus versus Virgilii, quibus Veneris et Vulcani concubitum pudice operteque dixit, reprehensione spurca et odiosa[6] *inquinavit.*

ANNIANUS poëta et plerique cum eo ejusdem Musæ viri summis assiduisque laudibus hos Virgilii versus ferebant, quibus Vulcanum et Venerem junctos mixtosque jure conjugii, rem lege naturæ operiendam, verecunda quadam tralatione verborum cum ostenderet demonstraretque, protexit.[a] Sic enim scripsit:

'ea verba locutus
Optatos dedit amplexus; placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.'

Minus autem difficile esse arbitrabantur in istiusmodi re dicenda[7] verbis uti uno atque altero brevi tenuique eam signo demonstrantibus, sicuti Homerus dixit: παρθενικὴν[8] ζώνην, καὶ λέκτροιο θεσμὸν,[b] et ἔργα φιλοτήσια:[c] Τὼ μὲν ἄρ'[a] ἐν τρητοῖσι[b] κατεύνασθεν λεχέεσσιν.[d] [9]

[a] *Operuit.* [b] *Virgineam zonam, et lecti legem.* [c] *Opera amatoria.*
[d] *Illi quidem igitur in pensilibus discubuerunt lectis.*

6 Vulg. *insulsa et odiosa.*—7 'Sic bene huic loco affuisse se censuit Stephanus, cujus id totum est, cum videret eam præpositionem extare in Mss. non *ad*, ut vulgo edunt *ad istiusmodi reticenda*, qui supponunt Gellium habuisse ante oculos verba Trogi ex libro I. 'nisi etiam matrimonii reticenda publicasset.' Sed, ut dico, Mssti habent *arbitrabantur in istiusmodi reticenda* vel *redigenda*, aut præpositionem omittunt. Est vero aliquid amplius in enarratione Virgilii, quam ut solum dicere statuatur; immo seriem quandam et progressum factorum recenset. Hinc videtur præclarum, quod a Salmasio ascriptum video, *in istiusmodi re digerenda*.' Jac. Gronov.—8 Παρθενίην legitur apud Homerum Οδ. λ. vs. 241.—9 Τὸν μὲν ἄρ' ἐν τρητοῖσι κατευνάσατ' ἐν λεχέεσσιν Delph. Sed Vid. Not. inf. et Not. Var.

NOTÆ

[a] Τὼ [Τὸν] μὲν ἄρ' ἐν] Sic in antiquis exemplaribus, at non sine mendi suspicione legitur; cum hic locus juxta versum Homericum Iliad. Γ. ita sit corrigendus: Τὼ μὲν ἄρ' [ἐν τρητοῖσι κατέυνασθεν λεχέεσσι. 'Hi quidem igitur in perforatis decubuerunt lectis.'

[b] Τρητοῖσι] Τρητὸν λέχος lectus perforatus est apud Homerum lectus pensilis, qui trajectis per foramina funibus tenditur.

2. Tot vero et tam evidentibus ac tamen non prætextatis,[c] sed puris honestisque verbis venerandum illud concubii pudici secretum neminem quenquam alium dixisse. Sed Annæus Cernutus,[d] homo sane pleraque alia[f] non indoctus neque imprudens, in secundo tamen librorum, quos de figuris sententiarum composuit, egregiam totius istius verecundiæ laudem insulsa nimis et odiosa scrutatione violavit. Nam cum genus hoc figuræ probasset, et satis circumspecte factos esse versus dixisset: 'membra' tamen, inquit, paulo incautius nominavit.

[e] *Impudicis.* [f] *In ceteris rebus.*

NOTÆ

[c] *Prætextatis*] Prætextatus idem sonat atque obscœnus; si Festo credimus, per antiphrasim prætextatus sermo dicitur, ex eo quod prætextatis nefas sit obscœnum verbum proferre.

[d] *Annæus Cornutus*] Hujus patria Leptis fuit urbs Africæ: sub Nerone floruit et philosophiæ et rhetoricæ studiis. Una cum philosopho Mussonio interfectus est.

CAP. XI.

De Valerio Corvino, et unde Corvinus.[10]

De M. Valerio, qui Corvinus[11] appellatus est ob auxilium propugnationemque corvi alitis, haud quisquam est nobilium scriptorum qui secus dixerit. Ea res prorsus admiranda sic profecto est[12] in libris annalibus memorata.

10 '*Et unde Corvini sit cognomentum.* Vos. Pet. Reg. cum Lipsiano: *et unde Corvinus*, ut ediderunt Carrio et Stephanus. *Sic Pater.* Florus I. 14. *Et inde Corvini.*' Jac. Gronov.—11 '*De Maximo Valerio, qui Corv.* Non capio sensum hujus loci, nisi legatur: *De Marco Valerio, quod Corvinus appellatus est, &c.* Huic autem Valerio prænomen fuisse non Maximo, sed Marco, ex Livio et aliis historiæ Romanæ scriptoribus constat. Paulo post ubi legitur: *ut in Gallum tam immaniter arrogantem pugnare sese permitterent:* restitue: *in Gallum tam inaniter arrogantem.* Ita Livius de re simili loquens; 'Armatum,' inquit, 'adornatumque adversus Gallum stolide lætum producunt.'' *Lambecius. De Maximo* Delph. Ascripsit Sciopp. '*Corvus* in lapid. Capitol.'—12 'Reg. et Vos. *prorsus miranda.* Suspicabar etiam timide sub τῷ *profecto* latitare nomen scriptoris antiqui, cujus verba mox refert Gellius: et forte scriptum fuisse: *sic Pescennio Festo est in libris annalibus memorata.* Hujus enim Historiarum per satiram opus advocat Lactantius. *Sic Pater.* Quod

Adolescens tali genere [13] editus, L. Furio, Claudio Appio [14][a] Consulibus fit tribunus militaris. Atque in eo tempore copiæ Gallorum ingentes agrum Pomptinum [15][b] insederant: instruebanturque acies a Consulibus [16] de vi ac multitudine hostium satis agentibus.[a] [17] 2. Dux interea Gallorum, vasta et ardua proceritate, armisque auro præfulgentibus, grandia ingrediens [18] et manu telum reciprocans incedebat:[b] perque contemtum et superbiam circumspiciens despiciensque omnia, venire jubet et congredi, si quis pugnare secum ex omni Romano exercitu auderet. Tum Valerius tribunus, ceteris inter metum pudoremque ambiguis, impetrato prius a Consulibus ut in Gallum tam inaniter [19] arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur intrepide modesteque obviam: et congrediuntur, et consistunt, et conserebantur jam manus; atque ibi vis

[a] *Solicitis.* [b] *Grandi passu incedens, et simulans se jaculari telum ac deinde manu retrahens.*

ut satis ingeniose excitatum est, ita tamen melius erit non uti, cum istud adverbium non sit habendum pro supervacuo, sed afferat suam Venerem, quam ostendere jam conatus fuit Gruterus in libro VII. Suspicionum cap. 7.' *Jac. Gronov.*—13 ' Quidam hic legunt *Italo genere:* male.' *Thys.*—14 ' *Furio et Appio.* Non enim potui assentiri Stephano sic illa contrahenti, cum prænomen Furii sicut forsan in nonnullis Mss. omissum est, ita in multis et bonis extat: in omnibus autem apparet nomen *Claudio.*' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *et Appio Claudio Consulibus. Furio et Appio cons.* dant Lugd. Bat. Delph.—15 ' Alii *Pontinum:* quod et editiones Flori habent I. 13. 20. *iterum Pontino agro:* ubi ex emendatioribus codd. Jacobus Nicol. Loënsis Miscell. Epiphil. lib. I. cap. 20. p. m. 289. rescribi jubet, *item in Pomptino agro:* quod nec Flori neque Gellii interpretibus animadversum esse video.' *Falster.* ' *Pomptinum* plane scribebat cod. Thuan.' *Jac. Gronov.*—16 Deest *a* in Gis. membr. atque interpunctio fit post *acies.*—17 Ita Ms. Giselini et vet. Ven. ed. aliter *satagentibus.*—18 ' Ita vet. ed. Ven. anni 1477. quæ vice Ms. esse potest, et Ms. Giselini. Vulgo *gratia dimicandi.*' Thys.—19 ' *Immaniter.* Ms. *inaniter.*' Thys. ' Etiam Salmasius et Bourdelotius mecum ita in codice Regio et pater

NOTÆ

[a] *L. Furio, Claudio Appio*] L. Furius Camillus et Appius Claudius Crassus Consules renuntiati fuere, ut tradit Gellius, anno U. C. CCCCV. ante Christum CCCXLIX.

[b] *Agrum Pomptinum*] In Latio urbs Volscorum Suessa dicta quoque Pometia est, quod vocabulum quod *e* breve haberet, correptum est in Pomtia: appellata deinde Pomptia est, a qua Pomptinus ager qui Velitris, Sulmoni, atque Priverno subjacet ad Terracinam usque, ubi Pomptina erat palus, quæ jam dicitur *Aufente palude.*

quædam divina fit. 3. Corvus repente improvisus advolat, et super galeam tribuni insistit, atque inde in adversarii os atque oculos pugnare incipit, insilibat,[c] obturbabat,[20] unguibus manum laniabat, et prospectum alis[1] arcebat; atque, ubi satis sævierat, revolabat in galeam tribuni. Sic tribunus, spectante utroque exercitu, et sua virtute nisus et opera alitis propugnatus,[2] ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque; atque ob hanc causam cognomen habuit 'Corvinus.' Id factum est anno quadringentesimo quinto[3] post Romam conditam. Statuam Corvino isti divus Augustus in foro suo statuendam curavit. In ejus statuæ capite corvi simulacrum est rei pugnæque, quam[4] diximus, monumentum.

[c] *Involabat.*

ex Lugdunensi notaverunt, ut debuerim id reponere.' *Jac. Gronov.*—20 Ita Gis. membr. vulgo *insibilat*, *obturbat*. Præterea Mss. *et unguibus.*—1 Gisel. cod. *alias*. Ascripsit Sciopp. 'V. C. *alas*. al. Ms. *alias*.'—2 Ita vet. ed. Ven. et Ms. Gis. vulgo *propugnantis*.—3 'Aliter *annis* ccccv.' *Thys.* 'Aut *quadringentis* v, ut est in Lugd. cum in Reg. sit *quadringentis quinque*.' Jac. Gronov.—4 Gis. Ms. *ut*.

CAP. XII.

De verbis quæ in utramque partem significatione reciproca et adversa[a] dicuntur.

Ut 'formidolosus' dici potest et qui formidat et qui formidatur; ut 'invidiosus,' et qui invidet et cui invidetur; ut 'suspiciosus' et qui suspicatur et qui suspectus est; ut 'ambitiosus' et qui ambit et qui ambitur; ut item 'gratiosus' et qui adhibet gratias et qui admittit; ut 'laboriosus' et qui laborat et qui labori est; ut pleraque alia hujuscemodi in utramque partem dicuntur; ita 'infestus' ancipiti quoque significatione est. Nam et is 'infestus' appellatur, qui malum infert cuipiam: et contra, cui aliun-

[a] *Contraria.*

de impendet malum, is quoque 'infestus' dicitur. Sed quod prius posui profecto exemplis non indiget. Sic adeo multi lóquuntur, ut 'infestum' dicant inimicum atque adversum. 2. Alterum autem illud [5] ignorabilius [b] [6] obscuriusque est. Quis enim e medio [c] [7] facile dixerit, 'infestum' esse,[d] cui alter infestus est? sed et Veteres [8] plerique ita dixerunt; et M. Tullius in oratione, quam pro Cn. Planco [9] scripsit, vocabulo hoc sic usus est: 'Dolebam,' inquit, 'judices, et acerbe ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior,[e] quod is meam salutem atque vitam sua benevolentia, præsidio, custodiaque texisset.' Nos igitur de origine et ratione verbi quærebamus; atque ita in Nigidianis [f] scriptum invenimus.[10] 'Infestum a festinando dictum. Nam qui instat,' inquit, 'alicui, eumque properans urget, opprimereque eum studet festinatque; aut contra de alicujus [11] periculo et exitio festinatur; is uterque infestus dicitur, ab instantia atque imminentia fraudis, quam vel facturus cuipiam vel passurus est.' 3. Ne quis autem de 'suspicioso,' quod supra posuimus, et de 'formidoloso' in eam partem, quæ minus usitata est, exemplum requirat; inveniet de 'suspicioso,' [12] apud M.

[b] *Magis ignorari potest.* [c] *Ex populo.* [d] *Eum hominem.*
[e] *Odiosior.* [f] *Commentariis grammaticis Nigidii.*

5 '*Illud* abest.' Sciopp.—6 'Vet. ed. *ignobilius*.' Thys. 'Sed contra Mss. *Jac. Gronov.*—7 Aliter, *in medio*.—8 'Sic edidi, cum nesciam cur prima vox in nuperis editionibus interciderit, quæ est firmata ab Mstis.' *Jac. Gronov.* Tò *sed* abest Lugd. Bat.—9 'Cod. Torn. *Plancio*. Extant hæc verba apud Ciceronem in principio Orationis.' *Thys.* 'Sic Regius, Lugdun. S. Marci, qui omnes ignorant prænomen Tullii. Sed et sic notavit pater. Mendum cum turpi eruditorum patientia conjunctum. Cn. Plancum novi, sed Munacium, L. Munacii fratrem, vel ex xv. Ciceronis ad Atticum, ubi et Buthrotius audit. At non hunc defendit ea oratione Cicero, unde verba ponit Auctor. Cn. est Plancius, qui exulem Ciceronem Quæstor in Macedonia liberaliter et benigne suscepit et fovit. Igitur *pro Cn. Plancio. Scripsit* ἀντὶ τοῦ *dixit*, quanquam parum interest, imperant membranæ.' *Jac. Gronov. Plancio* ascripsit Sciopp.—10 Vett. edd. legunt, *commentariis invenimus scriptum*. Sed *commentariis* Mss. nesciunt.—11 In margine Salmasiani libri ascriptum est, legi debere *de cujus*: quod et dat Delph.—12 '*Inveniet de suspicioso*. Verbum istud debet esse suspectum; adeo in multis et probis codicibus non reperitur. Et potest abesse, quia jam Gellius non jubet quærere assignato et indicato loco, ut facit alibi; sed ipsa verba ab se exscripta promit appo-

Catonem de re Floria,[a] ita scriptum: 'Sed nisi qui palam corpore pecuniam quæreret, aut se lenoni locavisset, et si fabulosus [13] [b] et suspiciosus fuisset; vim in corpus liberum non æquum [14] censuere afferri.' 'Suspiciosum' enim Cato hoc in loco [15] suspectum significat, non suspicantem. 'Formidolosum autem,' qui formidetur,[16] Sallustius in Cati-

nitque.' *Jac. Gronov.*—13 Vid. inf. et Not. Var. 'Mira Thysii levitas! Qui cum lib. III. cap. 10. potuit patrem assidentem consulere, id nunc facere detrectans maluit incertus vagari de novissima Gellii editione, et inter hoc cavillandi exemplum astringere se furti, cum illud *famosus* ita videret a Stephano ascriptum in margine Parisinæ Vascosani anni 1536. cujus eodem exemplari et ipse usus fuit et postea Bourdelotius, prout etiam in Salmasiano exemplari ex Nonio hanc mutationem alius apposuit. Immo istud *famosus* jam in Gryphiana anni 1539. et Parisina anni 1584. occupavit margines. Sed ut appareat ratio Thysii ita perperam nunc scribentis cum patre meo, ecce chartulam ipsius manu scriptam, quæ mihi in manus venit: 'Claris. et Optime collega, si quid annotaveris ad cap. 25. lib. x. Agellii, rogo pro amicitia nostra ut mihi communices. In commemoratione navium ultima editione habes *ἐπικώπους* et *ἐπιβάτιδας*, quæ in Editionibus aliis non inveniuntur: an nosti in Ms. ita haberi? *ἱστόποδας* et *παρακτρίδας* emendat Turnebus. Nuspiam etiam *Cattæ*, ut in ceteris Editt. legitur, apparent. Vale Vir Præstantissime. Tuus totus A. Thysius.' Nec scio quid responderit. Sed pater sic edidit ex Coleri Parergis, cujus videtur probavisse sententiam, cum displicerent *famulosus* perinde et *famosus*: nec intelligit scenicum, aut histrionem, quo significatu eam hic vocem ferri posse suspicantur; sed qui cum Horatio diceret 'fabula quanta fui,' sed eum, qui ludibrii aut contumeliæ causa multus in ore hominum versatur. Sic Clodium Cicero vocat veterem fabularum poëtriam. Qui sic vixit, ut multis de se fabulis, rumoribus, sermunculis, dictis jocosis atque invidiosis originem et materiam præbuerit. Multis locis tali sensu usurparunt 'fabulam,' colligente, ut solet, Pricæo ad Apuleii Apologiam pag. 157. ubi vides 'inquinatam fabulis, in nullam incidisse fabulam:' etiam 'domus meæ famosa fabula.' Sed et ad Theophrasti Characteres producit ex Glossario Casaubonus *ἀδολέσχης fabulosus*. Ut igitur *suspiciosus* etiam de suspecto, sic cur *fabulosus* non potest similiter passivo sensu dici, prout in Glossis activo? Colerus autem de illo agit in Parergis.' *Jac. Gronov. Famosus* legendum monet Falster.—14 Ascripsit Sciopp. *æquom*. —15 '*Suspiciosum enim hoc in loco.* Calamo exarati omnes, *Suspiciosum enim Cato hoc in loco suspectum significat*. Est enim ei *significat* dicendo intelligit.' *J. F. Gronov. Enim hoc in loco* Delph.—16 'Recte discessit ita Stephanus ab prioribus editis, qui habebant *formidatur*, ac male id postea recipi placuit. Subjunctivus est in Mss. Regio, Petav. Lugd. aliisque.' *Jac. Gronov. Formi-*

NOTÆ

[a] *De re Floria*] Varro scripsit contra Floralia, quæ festa in honorem Floræ instituta omni impuritatum genere erant execranda.

[b] *Famulosus*] Hic subesse mendum suspicatur Ascensius, et legendum putat *famosus*; cujus sententiæ hic sensus est: homini qui liber fuerit nefas esse vim inferre, nisi palam corpus prostituat, aut se tradat lenoni, et sit famosus sive infamis, et suspectus.

lina[g] [17] ita dicit: 'Igitur talibus viris non labos insolitus, non locus ullus asper aut arduus erat, non armatus hostis formidolosus.' 4. Item C. Calvus[c] in poëmatis, 'laboriosus,' dicit, non, ut vulgo dicitur, qui laborat, sed in quo laboratur:

'Durum,' inquit, 'rus fugis et [18] laboriosum.'

Eadem ratione Laberius quoque in Sororibus,[h] [19]

'Æcastor,'[i] [d] inquit, 'multum somniculosum:'

et Cinna[e] in poëmatis:

'Somniculosam[f] ut Pœnus aspidem Psyllus.'[g]

'Metus' quoque [20] et 'injuria,' atque alia quædam id genus,[k] [1] sic utroqueversum[l] dici possunt. Nam 'metus' hostium recte dicitur, et cum timent hostes et cum timentur. Itaque Sallustius in historia prima, 'metum Pompeii' dixit, non quod Pompeius metueret[2] (quod est usitatius) sed quod metueretur. 5. Verba hæc Sallustii sunt: 'Id

[g] *Bello Catilinario.* [h] *Comœdia cui titulus Sorores.* [i] *Certe.* [k] *Hujusmodi.* [l] *In utramque partem.*

datur Lugd. Bat. Delph.—17 *Sallustius in Catilinario.* Sic Carrio: sed scripti et editi *in Catilina ita dicit.*' Jac. Gronov.—18 Cod. Torn. *fugi sed.*—19 Multi ex Mss. habent *soporibus.* Etiam Salmasio probatur istud *mustum somniculosum* ad Solinum p. 341.—20 Aliter *Metus æque.* 'Cod. Torn. *metus quoque.*' Thys. 'Atqui id habent jam Aldina et Gryphianæ aliæque: immo non aliter est in Mss. Reg. S. Marci, et sit satis, quod infra sequitur 'ignarus æque utroque vorsum,' etc. ubi tamen etiam nonnulli mutare voluerunt, sed improbe.' *Jac. Gronov.*—1 'Ex Petaviano annotatur *generis*, quod suspicit et probat pater ad Livium XXXII. 37. Id ipse quoque signavit ex codice Memmiano; sed in quod tamen nullum alium consentire vidi.' *Idem.*—2 'Ita negligenter edunt, cum scripti codices, certe meliores, darent *non quo*, quæ Tulliana imitatio decebat doctrinam hujus scriptoris. Quin etiam Aldus et Ascensius jam sic ediderant: quasi imprudenter corruperint ex similibus mox verbis de vulnere Ulyxi: sed occupavit monere pater ad Livium XXXIX. 13.'

NOTÆ

[c] *C. Calvus*] C. Licinius Calvus, poëmatis variis celebris, fuit familiaris Catulli. Idem et orator M. Ciceroni de principatu eloquentiæ litem iniquissimam intendit.

[d] *Æcastor*] Quænam sit hæc juramenti species explicabimus inferius.

[e] *Cinna*] C. Helvius Cinna epigrammatis et poëmatis sibi nomen fecit. Ciceronis temporibus claruit, annis ante Christum L.

[f] *Somniculosam*] Aspis, quæ parvi serpentis species est, mortiferum morsu somnum affert.

[g] *Psyllus*] Psylli populi Cyrenaicæ in Africa, cum sint a serpentibus innoxii, liberos, an sint legitimi, solent admotis serpentibus probare.

bellum excitabat metus Pompeii victoris Hiempsalem[h] in regnum restituentis.' Item alio in loco: 'Postquam remoto metu Punico[3] simultates[4] exercere vacuum fuit.'[m] 'Injurias' itidem dicimus tam illorum qui patiuntur, quam qui faciunt. Quarum dictionum exempla sunt facilia inventu. Illud etiam dictum a Virgilio eandem habet formam communicatæ ultro et citro significationis:

'Et vulnere,' inquit, 'tardus Ulyxi.'[n]

Cum diceret vulnus, non quod accepisset Ulyxes, sed quod dedisset. 'Nescius' quoque dicitur tam is qui nescitur, quam qui nescit. Sed super eo qui nescit frequens hujus vocabuli usus est: infrequens autem de eo est quod nescitur. 'Ignarus' æque utroquevorsum dicitur, non tantum qui ignorat, sed et qui ignoratur. 6. Plautus in Rudente:[o]

'Quæ in locis nesciis nescia spe sumus.'[p] [5]

Sallustius: 'More humanæ cupidinis ignara visundi.'[q]
Virgilius:

'Ignarum Laurens habet ora[i] Mimanta.'[r] [6]

[m] *Otium fuit.* [n] *Tardius incedens propter plagam Ulyssis.* [o] *Comœdia quæ inscribitur Rudens.* [p] *In locis ignotis habemus spem dubiam.* [q] *Pro consuetudine hominum qui cupiunt videre ignota.* [r] *Mimas ignotus occubuit in littore Laurenti.*

Idem. *Non quo* ascripsit Sciopp.—3 Idem ascripsit *Pœnico.*—4 'In margine mei cod. ascriptum, *milites.*' Thys. 'Quod quacumque ratione illuc venerit, non est nisi suspicio Lud. Carrionis in Scholiis ad fragmenta Sallustii p. 113.' *Jac. Gronov.*—5 'Vulgo in antiquis edd. legebatur nullo sensu, *Quæ incolis nescius, nescias pessimus.*' Thys.—6 Servius legit *Minanta.*

NOTÆ

[h] *Hiempsalem*] Hiempsal Micipsæ regis Numidiæ filius et hæres occisus a Jugurtha, necis ultorem habuit primo Metellum, deinde Marium Consulem, qui Jugurtham per triumphum circumductum in carcere necari jussit anno U. C. DCL. ante Christum CIV.

[i] *Laurens habet ora*] Laurens nomen primo datum sylvæ laureæ ad littus Tyrrheni maris, a qua vicina regio Laurens appellata est. Est item et urbs Laurentum, et ager Laurens, et via Laurentina.

CAP. XIII.

Verba ex historia Claudii Quadrigarii, quibus Manlii Torquati nobilis adolescentis et hostis Galli provocatoris pugnam depinxit.

T. MANLIUS[a] summo loco natus apprimeque[a] nobilis fuit. Ei Manlio cognomentum factum est Torquato.[7] Causam cognomenti fuisse accepimus torquis ex auro induvias,[b][8] quam ex hoste, quem occiderat, detractam induit. Sed quid[9] hostis et quod genus et quam formidandæ vastitatis, et quantum insolens provocator, et cuimodi[10] fuerit pugna decertatum, Q. Claudius primo annalium purissime atque illustrissime simplicique et incomta orationis antiquæ suavitate descripsit. Quem locum ex eo libro Favorinus philosophus cum legeret, non minoribus quati afficique animum suum motibus pulsibusque dicebat,[b] quam si ipse coram depugnantes[c] eos spectaret. 2. Verba Q. Claudii, quibus pugna ista depicta est, ascripsi. 'Cum interim Gallus quidam nudus,[d] præter scutum et gladios duos[11] torque atque armillis decoratus processit: qui et viribus et magnitudine et adolescentia simulque virtute ceteris antistabat.[e] Is maxime[12] prælio commoto atque utrisque[13] summo studio pugnantibus manu significare cœpit, utrimque quiescerent

[a] *Maxime.* [b] *Aiebat non minore sensu et affectu se commoveri.*
[c] *Decertantes.* [d] *Non armatus thorace, sed nihil habens præter, &c.*
[e] *Antecellebat.*

7 '*Factum est Torquatus.* Sic veteres omnes, certe meliores, habere video; quod cur Auctori negatur, ut supponant dativum *Torquato*, qui sane non melior? Ex uno Scheffer. scripsit pater *Torquati*. Recte Carrio vel Stephanus.' *Jac. Gronov.*—8 Mssti fere consensu agnoscunt *induvies.*—9 Vulgo *quis*: male, judice Thys.—10 Vulg. *cujusmodi.*—11 'Sine dubio Quadrigarius scripsit *duo*, more Veterum.' *Falster.*—12 Ascripsit Sciopp. *maximo.*—13 'Sic omnes nostri, non *utris*, ut Lipsius.' *J. F. Gronov.*—14 '*Utrique*

NOTÆ

[a] *T. Manlius*] Id facinus T. Manlii accidit, ut refert Livius, Coss. C. Sulpicio et C. Licinio Calvo, anno scilicet U. C. CCCXCIII. ante Christum CCCLXI.

[b] *Induvias*] Ut exuviæ spolia sunt, ita induviæ dicuntur indumenta.

pugnæ.[f] Facta pausa est.[14] Extemplo silentio facto cum voce maxima conclamat,[15] si qui[16] secum depugnare vellet, uti prodiret. Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies.[g] Deinde Gallus[h] irridere[17] atque linguam exertare. Id subito perdolitum est cuidam T. Manlio summo genere nato, tantum flagitium civitati accidere,[18] ex tanto exercitu neminem prodire.[i] Is, ut dico, processit: neque passus est virtutem Romanam ab Gallo turpiter spoliari,[19] scuto[c] pedestri et gladio Hispanico[d] cinctus[20] con-

[f] *Cessarent pugnare.* [g] *Atrocitatem vultus.* [h] *Cœpit.*
[i] *Statim quidam T. Manlius oriundus claris parentibus ægre tulit urbem Romam affici tanto opprobrio, et nullum inter tot milites venire in certamen.*

quiescerent pugnæ facta pausa est. Ita Carrio. Ut 'levare religionis' Livius, 'abstinere aurarum calidæque viæ' Horatius, 'liberare curæ' inquit Ans. Popma. Priores pinguius *quiescerent pugnare, pugnæ facta pausa est.* Itaque homo eruditus, quia lib. II. 28. Nostri invenit 'statuere et edicere quiescebant,' qui Græcismum subesse putarunt, ait, et *pugnæ* reponebant, omnino falsi. Diceret aliquid, si genere loquendi offensi ex libidine sic mutassent. At illi vetustatem secuti sunt ducem, quod nobis ex Reg. duobus Pet. duobusque Vossianis constat. In minus sinceris *pugnare* quidem retinetur, sed deest τὸ *pugnæ:* cui sine dubio illud subjecit, qui ut '*quiescere pugnæ*' diceretur, parum intelligebat.' *Idem.* '*Quiescerent pugnæ. facta.* Ita et Ms.' *Sciopp.* '*Pugna.* Ita Carrio emendat ex libro Buslidiano: vulgo *pugnare, pugnæ facta pausa est.* Quæ videntur esse a glossemate. Vulgata tamen lectio etiam tolerari potest.' *Thys.* 'Mihi placet lectio quam vett. edd. tradunt: *utrinque quiescerent pugnare. Pugnæ facta pausa est.*' Falster.—15 'Sic jam Ascensiana et omnes scripti. Vulg. *inclamat.* At Thysius istud *inclamat* ascripsit Carrioni et Lipsio, cum id jam extet in ed. Brixiana.' *Jac. Gronov.* Vulg. *cum voce.*—16 Carrio legit *si quis.*—17 'Vulgo additur *cœpit,* sed abest a Giselini membranis.' *Thys.* '*Irridere cœpit atque lingua exerrare.* Poterat abesse τὸ *cœpit,* ut abest a cod. Giselini: sed quia servant omnes nostri, delere non ausim. Sed utcumque iidem omnes *lingua exerrare,* tamen cum Regio *linguam exertare* malo.' *Jac. Gronov.*—18 Carrio legit *accedere:* quod et ascripsit Sciopp.—19 Idem ascripsit *expoliari.*—20 Vid. Not. Var.—

NOTÆ

[c] *Scuto*] Scutum et clypeus armorum fuit genus, quo milites in acie corpus obtegebant: id autem inter utrumque discriminis erat, quod scutum ad quadratam, clypeus ad rotundam figuram accederet. Porro alia erant equitum, alia peditum scuta.

[d] *Gladio Hispanico*] Gladius Hispanicus brevitate habilis, mucrone firmissimo, utrimque vulnus inferens, punctim et cæsim, ad femur dextrum appendebatur. Apud Romanos non fuit in usu nisi temporibus Hannibalis et belli Punici secundi, anno scilicet post hoc singulare certamen CXLI. Itaque quod hic dicitur Hispanico gladio fuisse cinctus Manlius, non revera Hispanicus, sed similis fuit Hispanico, quo deinde usi sunt Romani.

tra Gallum constitit. 3. Metu magno ea congressio in ipso ponte,[e] utroque exercitu inspectante, facta est.[1] Ita, ut ante dixi, constiterunt: Gallus sua disciplina[k] scuto projecto cantabundus:[l 2] Manlius animo magis quam arte confisus scutum scuto percussit, atque statum Galli conturbavit. Dum se Gallus iterum eodem pacto constituere studet,[3] Manlius iterum scutum scuto percutit, atque de loco[4] hominem iterum dejecit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque[5] Hispanico pectus hausit:[m] dein[6] continuo humerum dexterum eodem concessu[n 7] incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet.[8 f]

[k] *Consuetudine sua militari.* [l] *Cœpit accedere cantando.*
[m] *Ea ratione cum invasit infra ensem Gallicum, et suo ense Hispanico aperuit Galli pectus.* [n] *Eadem percussione.*

1 '*Ea congressio, etc. facta est.* Sic omnes omnino nostri: nusquam quod uni suo delegat Carrio, *eam congressionem factum est.* Mala manus videtur et caret exemplo sermo. Nam, ut 'contumelia factum itur,' dicat sane etiam 'ea congressio factum itur:' non tamen ausim propterea dicere; 'eam contumeliam factum est.'' *J. F. Gronov.* Ascripsit Sciopp. '*eam congressionem:* et paulo post *factum*, pro *facta.*'—2 'Alii legunt *cunctabundus*, vel *cantabundus.* Acidalius, *captabundus*, sed retine usitatam lectionem. Livius lib. VII. etiam de cantu, exultatione, armorumque vana agitatione loquitur.' *Thys.* *Cantabundus* defendit Falster.—3 Vet. liber, *studeret.*—4 'Ita Carrio: vulgo, *de loco certo.*' Thys. 'Putabam *capto*, sed ignorant eam vocem omnes nostri, perinde ut Lipsianus. *Profecit*, quod idem Lipsius, non invenio, nisi in uno chartaceo Petaviano.' *J. F. Gronov.* Carrio *deicit.* Vet. cod. *projecit.*—5 '*Successit atque. Successit, ne Gallus impetum icti haberet: atque*, Scal.' *Sciopp.* Vid. Not. inf.—6 Ascripsit Sciopp. *deinde.*—7 '*Eodem concæsu.* Olim *concussu.* Lipsius e Gisel. *concessu*, quod sit, eodem impetu, eadem aggressione. Scaliger *concæsu.* Reg. et Vos. alter *consensu.* Alter ejusdem Voss. et duo alii *congressu* aut *cæsu.* Petav. *concessu.* Et hoc verum puto, non tamen cum Lipsii interpretatione. Accipio enim *eodem concessu* Galli, eadem patientia ejus et stupore immobili, quo perturbatus non festinaverat resilire subeunte longum ejus gladium Manlio: et acceperat intentatum in pectus ictum.' *J. F. Gronov.* Vid. Not. Var. *Concæsu* Delph.—8 'Carrio ex vet. cod. *istius.* Igitur cum Mss. auctoritatem putavere, tanquam jusjurandum mendacio prætexere criminatur Titius. Sed et serius hic, cum dicit, et scio: nam *istius* in cod. Buslidiano lectum, ut male jam notaverat Lipsius 4. Epist.

NOTÆ

[e] *In ipso ponte*] Ad Anienem castra metati fuerant.

[f] *Subvertit* [*successit*], *ne Gallus impetum, icti haberet*] Ita legimus, auctore Scaligero, cum hæc verba in aliis editionibus suo loco distracta sint. Ibi enim habetur, *successit atque Hispanico pectus hausit: dein continuo humerum dexterum eodem concæsu incidit, neque recessit usquam donec subvertit, ne Gallus impetum icti haberet.*

4. Ubi eum evertit, caput præcædit:[9] torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit.[10] Quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati.' Ab hoc T. Manlio, cujus hanc pugnam Quadrigarius descripsit, imperia et aspera et immitia Manliana[11] dicta sunt: quoniam postea bello adversum Latinos cum esset Consul, filium suum[g] securi percussit; qui speculatum[o] ab eo missus, ne pugnaret[12] interdicto,[p] hostem, a quo provocatus fuerat, occiderat.

[o] *Ad observandos hostes.* [p] *Prohibitus patris jussu ne certaret cum hoste.*

2. qui etiam *ictuis* inde conjecit, quod probarem, nisi omnes omnino nostri tenerent *icti*, præter Reg. qui *in ictu*. Valde autem probabile, quod Scaliger sub nomine Yvonis Villiomari prodidit 2. 4. hæc verba superius esse collocanda hoc modo: *eo pacto ei sub gladium Gallicum successit, ne Gallus impetum icti haberet, atque Hispanico pectus hausit.*' J. F. Gronov. *Ictuis* conjicit Thys.—9 Aliter *præcidit.*—10 Vetus codex *eumque sanguinolentum sibi imponit.*—11 Multi ex Mss. *Manlia.*—12 '*Ne pugnaret.* Hæc absunt in Ms. et cod. Tornes.' *Thys.* 'Reg. duo Pet. duoque Vos. Lincoln. Schefferi, Th. nesciunt τὰ *ne pugnaret*: omnes autem *occiderat*, ut edidit Carrio, non *occidit*.' J. F. Gronov. '*Ne pugnaret* abest a V. C. et videtur scholion.' *Sciopp.*

NOTÆ

[g] *Filium suum*] Quo tempore id acciderit docebunt quæ diximus de Manlianis imperiis.

CAP. XIV.

Quod idem Quadrigarius, hujus facies, *patrio*[a] *casu probe et Latine dixit: et quædam alia apposita de similium vocabulorum declinationibus.*

Quod autem supra scriptum est in Q. Claudii verbis, 'propter magnitudinem atque immanitatem facies,'[b] id nos aliquot veteribus libris inspectis exploravimus; atque ita esse, ut scriptum est, comperimus. Sic enim pleraque ætas veterum declinavit, 'hæc facies, hujus facies,' quod nunc propter rationem grammaticam 'faciei' dicitur: corrup-

[a] *Genitivo.* [b] *Staturæ.*

tos autem quosdam libros reperi, in quibus, 'faciei' scriptum est, illo, quod ante scriptum erat, obliterato. 2. Meminimus et in Tiburti[13] bibliotheca[a] invenire nos in eodem Claudii libro scriptum utrumque, 'facies' et 'facii.' Sed, 'facies,' in ordine[14] scriptum fuit, et contra per *ii* geminum, 'facii.' Neque id abesse a quadam consuetudine prisca existimavimus: nam et ab eo quod est 'hic dies' tam 'hujus dii,' et ab eo quod est 'hæc fames' tam 'hujus fami' dixerunt.[15] Q. Ennius in sextodecimo annali 'dies' scripsit pro 'diei' in hoc versu:

'Postremæ[16] longinqua dies confecerit[17] ætas.'[c]

3. Ciceronem quoque affirmat Cæsellius in oratione, quam pro P. Sestio[18] fecit, 'dies' scripsisse, pro 'diei:' quod ego impensa[d] opera conquisitis veteribus libris plusculis ita, ut Cæsellius ait, scriptum inveni: Verba sunt hæc Marci[19] Tullii: 'Equites vero daturos illius dies pœnas:' quocirca factum hercle est, ut facile iis credam, qui scrip-

c *Diuturna ætas diei ultimæ consumserit.* d *De industria.*

13 '*Meminimus et in Tib.* Quicquid collationum penes me est, in eis aut omittitur vocula secunda, aut legunt *etiam.* Nulla probat hoc Stephanicum *et.*' Jac. Gronov.—14 Gifanius legit *ordinem:* quod et dat Delph.—15 '*Tam hujus dii, et ab eo, quod est hæc fames, tam hujus famii dixerunt.* Sic Ro. Ven. Aldi, Gryphianæ. Nec Mss. aliter, nisi quod *quam hujus fami.* Badiana Vascosani et alia Parisiensis anno ante Stephanicam nata *tam hujus dies quam dii et ab eo, quod est hæc fames tam hujus fames quam famii.* Videbantur enim particulæ istæ alieniore loco positæ aut hujusmodi supplementum desiderare. Ego vero utramque corruptam censeo, et pro eis restituendum *etiam* vel *item* hoc modo: *nam et ab eo, quod est hic dies, item hujus dii, et ab eo quod est hæc fames, item hujus fami dixerunt.* Cur enim *famii.*' J. F. Gronov.—16 Alii legunt *postreme,* alii *postrema.*—17 'Vet. ed. *quum fecerit.*' Thys. 'Hoc *confecerit* ab Aldo est, et sic scripti. Pet. Vos. alter, Scheff. Lincoln. Thuan. Ro. et Ven. *quum fecerit.* Bad. *cum fecerit.* Reg. et Vos. alter *quod fecerit.*' Jac. Gronov.—18 'Apud Ciceronem legitur *pro P. Sextio,* in Ms. plerisque *Sestio.* Sed quia hic plebeius, *Sextio* scribendum Puteanus arbitratur. Sestia enim gens patricia, teste Livio.' *Thys.*—19 'In Regio neque nunc istud prænomen legitur, nec postea, ubi editur *Marcus quoque Tullius.*'

NOTÆ

a *In Tiburti bibliotheca*] Tibur ad fluvium Anienem urbs, nunc dicta *Tivoli,* circa quam habebant prædia plerique nobiles, ibique tædii levandi causa nobilem bibliothecam in Herculis templo unus aliquis instruxerat.

serunt idiographum[b] librum Virgilii sese inspexisse, in quo ita scriptum est:

'Libra dies somnique pares ubi fecerit horas.'[e]

Id est, 'Libra diei somnique.'[20] 4. Sed sicut hoc in loco 'dies' a Virgilio scriptum videtur: ita in illo versu nihil[1] dubium est, quin 'dii' scripserit pro 'diei:'

'Munera[c] lætitiamque dii....'

Quod imperitiores, 'dei,' legunt, ab insolentia[f] scilicet vocis istius abhorrentes. Sic autem 'dies dii' a Veteribus declinatum est; ut 'fames fami,' 'pernicies pernicii,' 'progenies progenii,' 'luxuries luxurii,' 'acies acii.' Marcus enim Cato in oratione, quam de bello Carthaginiensi composuit, ita scripsit: 'Pueri atque mulieres extrudebantur fami causa.'[g] Lucilius in quintodecimo:[2] 'Rugosum atque fami plenum.' 5. Sisenna[d] in historiarum libro sexto: 'Romanos inferendæ pernicii[3] causa venisse.' Pacuvius in Paullo:

'Pater supreme nostræ progenii patris.'

Cn. Matius in Iliadis XXI.

'Altera pars acii[h] vitassent[4] fluminis undas.'

[e] *Cum Libra signum cœleste reddiderit æquales horas diei et noctis.*
[f] *Ab infrequenti usu.* [g] *Expellebantur propter famem.* [h] *Exercitus.*

Jac. Gronov.—20 '*Id est, libra diei somnique.* An credimus Gellium hæc conjunxisse et sic concepisse sententiam poëtæ? certe enim non *Libra dies somnique* intelligi potest, sed libra fecerit pares horas dies somnique. Quid ergo? Scias, lector, voces illas omnes *pares ubi fecerit horas, id est, libra diei somnique* abesse ab codice Regio, ac licet in aliis legantur, tamen recte opinor et volente Gellio deletum iri. Non enim jam vult explicare.' *Idem.* Vid. Not. Var.—1 'C. Torn. *non.*' Thys. 'Immo illud *nihil* est solius Stephani, qui primus intulit. Priores editi *non*, prout legitur etiam in Mss. sed eorum nonnulli transpositis vocibus *dubium non est.*' Jac. Gronov.—2 'Cod. Torn. XII.' *Thys.* 'Immo hic numerus est in omnibus editis ante Stephanum; isque probatur ab omnibus nostris scriptis.' *Jac. Gronov.*—3 Ascripsit Sciopp. '*Pernicios.* Charis. lib. I. 21.'—4 Ita in Ms. aliter *vitasset.*—5 'Cod. Torn.

NOTÆ

[b] *Idiographum*] Idiographus Virgilii liber est, propria ipsius manu scriptus: vox ex duabus Græcis composita ἴδιος proprius et γράφω scribo. In eandem sententiam dicuntur holographa, autographa, et archetypa, quæ auctoris sui manu exarata sunt.

[c] *Munera*] Doctissimi Æneidos interpretes a Gellio dissentiunt, et per lætitiam Dei, Bacchi lætitiam intelligunt, qui dicitur alibi 'lætitiæ dator.'

[d] *Sisenna*] Vide supra lib. II. c. 24.

Idem Matius[e] in tertio et vicesimo,[5]

'An maneat specii simulacrum in morte silentum.'[i]

6. C. Gracchus de legibus promulgatis; 'Ea luxurii causa aiunt institui.' Et ibidem infra ita scriptum est: 'Non est ea luxuries,[6] quæ necessario parentur vitæ causa.' Per quod apparet eum ab eo quod est 'luxuries luxurii' patrio casu dixisse. Marcus quoque Tullius in oratione, qua Sex. Roscium defendit, 'pernicii,' scriptum reliquit. Verba hæc sunt: 'Quorum nihil pernicii causa divino consilio, sed vi ipsa et magnitudine rerum factum putamus.' Aut 'facies' ergo in casu patrio, aut 'facii' Quadrigarium scripsisse existimandum est:[7] 'facie' autem in nullo veteri libro scriptum reperi. 7. In casu autem dandi, qui purissime locuti sunt, non 'faciei,' uti nunc dicitur, sed 'facie' dixerunt. Lucilius in Satiris:

'Primum,' inquit, 'facie quod honestatis accedit.'[8]

Idem Lucilius in libro septimo:

'Qui te diligat,[9] ætatis facieque tuæ se
Fautorem ostendat,[10] fore amicum polliceatur.'

Sunt tamen[11] non pauci qui utrubique[k] 'facii' legant. Sed C. Cæsar in libro de analogia secundo, 'hujus die,' et 'hujus specie,' dicendum putat. Ego quoque in Jugurtha

[i] *An in morte Manium superstit imago speciei.* [k] *In utroque loco.*

XIII. vel *tertio decimo*, ut est in editis, et hunc numerum firmant scripti. Video notatum in exemplari editionis Gryphianæ Scaligerum fecisse XXIII.' *Jac. Gronov.*—6 Aliter *ea esse luxurii*, aliter, immutato ordine, *Non esse ea luxurii.*—7 In quodam Ms. *existimamus.*—8 '*Primum, inquit, facie quod honestatis accedat*. Sic Carrio, cum ederetur *Et primum inquit facie honestas accedit.* Sed Mss. τὸ *Et* ignorant: dein omnes alii, *quod honeste tantis accedit.* Lincoln. et Scheff. *q. onuste tantis.* Scaligerum aiunt fecisse .... *primum facie quod honestas Accedit:* posse quoque legi *honestæ*, ed. cod. Tornes. *honestæ satis.* Certe ista *satis* et *tantis* aliquid alunt monstri. Forte: *primum facie quod honestæ Laus accedit.*' J. F. Gronov. 'Ita cum Scaligero hunc versum emenda, ... *Primum facie quod honestas* | *Accedit* ....' Thys. Ita quoque dat Delph.—9 'Vet. cod. *diligit.*' Thys. 'Quis ille vetus codex fuerit, dici interfuit. Nam quotquot a me consulti sunt, habent subjectivum modum.' *Jac. Gronov.*—10 Ascripsit Sciopp. 'V. C. *Favisorem ostendat se.*'—11 'Aliter, *autem*: sed alterum est in scriptis.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[e] *Matius*] Consule Notas in cap. 6. lib. VI.

Sallustii summæ fidei et reverendæ vetustatis libro, 'die,' casu patrio scriptum inveni. Verba hæc ita erant: 'Vix decima parte die reliqua.' Non enim puto argutiolam[1] istam recipiendam, ut, 'die,' dictum quasi, 'ex die,' existimemus.

[1] *Subtilitatem.*

CAP. XV.

De genere controversiæ quod Græce ἄπορον[a] appellatur.

Cum Antonio Juliano rhetore, per feriarum tempus[a] æstivarum, decedere ex urbis[b] [12] æstu volentes Neapolim[b] concesseramus.[c] Atque ibi erat adolescens tunc quispiam ex ditioribus cum utriusque linguæ[d] magistris meditans et exercens, ad causas Romæ orandas, eloquentiæ Latinæ facultatem:[e] atque is rogat Julianum, uti sese audiat declamantem. It auditum Julianus, imusque nos cum eo. Simul introit adolescens; et præfatur arrogantius et elatius, quam ætati ejus decebat; ac deinde jubet exponi controversias. 2. Aderat ibi nobiscum Juliani sectator, juvenis promtus, et proficiens, et offendens [13] jam in eo quod ille apud Juliani aures in præcipiti stare et subitaria dictione periculum sui facere audebat.[f] Exponit igitur tentamenti[g]-

[a] *Inexplicabile.* [b] *Romæ.* [c] *Profecti eramus.*
[d] *Latinæ et Græcæ.*
[e] *Studens et se exercens in usu eloquentiæ Latinæ ad causas dicendas Romæ.*
[f] *Adolescens acris ingenii qui multum profecerat, et jam hoc moleste ferebat, quod ille non dubitaret cum periculo se exponere censuræ Juliani, et extemporanea oratione experiri suam eloquentiam.* [g] *Ad experimentum.*

12 Vet. Ven. ed. *ex urbe.*—13 Vet. ed. *ostendens.* Legendum putat J. F.

NOTÆ

[a] *Feriarum tempus*] Feriæ sunt dies quibus forum causis, litibus, ac judiciis vacabat. Æstivæ feriæ in Julium mensem et Augusti partem, vindemiales in autumnum incidebant.

[b] *Neapolim*] Neapolis urbs veteris Campaniæ celeberrima, nunc regni cognominis in Italia caput, vulgo *Naples.*

gratia controversiam parum consistentem, quod genus Græci ἄπορον vocant; Latine autem id non nimis incommode 'inexplicabile' dici potest. Ea controversia fuit hujuscemodi: 'De reo septem judices cognoscant; eaque sententia sit rata, quam plures ex eo[14] numero dixerint. Cum septem judices cognovissent; duo censuerunt reum exilio mulctandum, duo alii pecunia, tres reliqui capite pœniendum. Petitur ad supplicium ex sententia trium judicum: et contradicit.' 3. Hac[h] ille audita nec considerata, neque aliis, ut proponerentur, expectatis, incipit statim mira celeritate in eandem hanc controversiam principia[i] nescio quæ dicere, et involucra sensuum[k] verborumque volumina vocumque turbas fundere;[l] ceteris omnibus[15] ex cohorte ejus, qui audire eum soliti erant, clamore magno exultantibus; Juliano autem male ac misere rubente et sudante. Sed ubi deblateratis[m] versuum multis millibus finem aliquando fecit, egressique inde sumus; amici familiaresque ejus Julianum prosecuti quidnam existimaret percunctati sunt. Atque ibi Julianus festivissime, 'Nolite quærere,' inquit, 'quid sentiam;[16] adolescens hic sine controversia[c] disertus est.'

[h] *Controversia.* [i] *Loca communia.* [k] *Sensus obscuros.*
[l] *Effundere flumen orationis et dictionum.* [m] *Stulte prolatis.*

Gronov. *offensus.*—14 '*Plures in eo numero.* Anno 1644. incepit in editionibus hujus urbis legi, contra Mss. et propterea solo typorum vitio, quod ejeci.' *Jac. Gronov.* *Plures in eo* Lugd. Bat.—15 In quodam Ms. *hominibus.*—16 Mssti non pauci legunt, *Nolite quærere, inquit, sententiam.*

NOTÆ

[c] *Sine controversia*] Jocus asperior ex ancipiti voce controversia. Cum enim sine controversia id vulgo significet quod sine dubio, aliam usurpat notionem hujus vocis Julianus, et per controversiam intelligit causam in utramque partem agitari solitam. Hæc est igitur Juliani mens, hunc adolescentem, si nulla ipsi causa tractanda proponatur, eloquentem esse.

CAP. XVI.

Quod Plinium Secundum hominem non indoctum fugerit, latueritque vitium argumenti, quod ἀντιστρέφον[a] Græci dicunt.

PLINIUS Secundus[a] existimatus est esse ætatis suæ doctissimus. Is libros reliquit, quos 'Studiosorum'[17] inscripsit; haud medius fidius[b] usquequaque aspernandos.[b] In his libris multa varie ad oblectandas eruditorum hominum auris ponit. Refert etiam plerasque sententias, quas, in declamandis controversiis, lepide arguteque dictas putat. Sicut hanc quoque sententiam ponit ex hujuscemodi controversia: 'Vir fortis præmio, quod optaverit, donetur. Qui fortiter fecerat, petit alterius uxorem in matrimonium et accepit. Is deinde, cuja[c] uxor[18] fuerat,[19] fortiter fecit. Repetit eandem. Contradicitur.' 2. Eleganter, inquit, et probabiliter ex parte posterioris viri fortis uxorem sibi reddi postulantis hoc dictum est: 'Si placet lex, redde: si

[a] *Reciprocum.* [b] *Non certe omni parte contemnendos.* [c] *Cujus.*

17 Vid. Not. Var. 'Itaque et in Ms. Regio cum habeatur *studiose*, apparet in fine veterem scripturam erasam, sed cujus spatium modo fuit capax duarum literarum, non quatuor, ut vulgo, ita ut Gellius quoque scripserit *studiosos*. Etiam plerique Mss. mox *non medius fid.* quod mutarunt in *haud*.' Jac. Gronov.—18 '*Is deinde, cuja uxor.* Mira concordia veteres codices negant primam voculam esse Gellii, cui descriptio sequens placuerit magis sola, tanquam satis demonstrans, etsi meminerim I. 18. 'ingenium naturamque illius, cuja res præceptumque esset.' Sed et nonnulli *uxor fuit*.' Idem. Aliter *cujus ea*. Delph. *cuja ea*.—19 Ascripsit Sciopp. *fuit*.—20 'Ita in Ms. Vett.

NOTÆ

[a] *Plinius Secundus*] Vir acris ingenii, incredibilis studii, et summæ vigilantiæ, cujus cum alii libri temporum injuria periere, tum 'Studiosi tres,' quos in Epistola ad Marcum recenset ejus ex sorore filius Plinius junior, 'in sex volumina propter amplitudinem divisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit et perficit.'

[b] *Medius fidius*] Adverbium est jurandi, ex tribus conflatum vocabulis, idem videtur significare ac 'mehercules.' Nam quem Latini Jovem, Græci Δία vocant, et fidius pro filio ponitur: idem igitur sonat medius fidius, quod ita me Jovis filius adjuvet.

non placet, redde.' Fugit autem Plinium[d] sententiolam istam, quam putavit esse argutissimam, vitio non carere, quod Græce ἀντιστρέφον dicitur: et est vitium insidiosum[e] et sub falsa lemmatis[f] [c] specie latens; nihilo enim minus converti ex contrario idipsum adversus eundem potest: atque ita a priore illo viro forte dici: 'Si placet lex, non reddo: si non placet, non reddo.'[1]

[d] *Ignoravit vero Plinius.* [e] *Fallax.* [f] *Sumtionis.*

edd. male *laudis.*' Thys.—1 Vid. Not. Var. ' Ex ipsis verbis patet ex Phil. Carolo ista ab Thysio sumta esse. Quorum tamen necessitas nulla, et præter mentem legis, prout ab Gellio videtur accepta esse, nostri illi huc procedunt. Post hæc autem verba in plerisque codicibus subnectuntur duo ista disticha, quæ ab aliis citantur sub nomine *Aurelii Romuli*, ab aliis C. *Aurelii Romuli*, in Lincoln. dicuntur *Agellii versus*. Ab Regio tamen ignorantur. Ista ipsa disticha etiam locata sunt post hoc caput ab Brixiensibus.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[c] *Lemmatis*] Lemma est id quod in ratiocinationibus assumitur. Hoc vocabulum Cicero sumtionem interpretatur.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER X.[2]

CAP. I.

Tertiumne Consul *an* tertio *dici oporteat: et quonam modo Cn. Pompeius, cum in theatro, quod erat dedicaturus, honores suos inscriberet,*[3] *quæstionem ancipitem istius verbi de consilio Ciceronis vitaverit.*

FAMILIARI meo cuipiam literas Athenis Romam misi. In his scriptum fuit me illi jam 'tertium' scripsisse. Is ad me rescripsit, petivitque ut rationem dicerem,[4] cur 'tertium,' ac non 'tertio' scripsissem. Id etiam ascripsit, ut eadem quid super illo quoque mihi videretur, facerem se certiorem; 'tertiumne Consul' et 'quartum,' an 'tertio' et 'quarto' dicendum esset: quoniam Romæ doctum virum dicere audisset 'tertio' et 'quarto Consul,' non 'tertium' 'quartumque:' idque in principio libri Cœlium[a] scripsisse;

2 'In schedis Ms. *Liber* XI. *incipit:* unde suspicatur Lipsius e prioribus librum unum periisse. Idem post finem libri noni in Giselini membranis legi dicit, *Liber* X. *explicit*, *incipit* XII. *feliciter*.' Thys.—3 'Quantum scio, id verbum sic ascitum est in omnes editiones, cum in codicibus scriptis sit solum simplex *scriberet*. Id certe probat mox Gellius: 'quod in theatro extremas literas non scripsit.' Quin etiam habent mox Mssti *nomenque ejus et honores scriberentur*. Etiam prænomen Pompeii volunt omittere.' *Jac. Gronov.*—

NOTÆ.

[a] *Cœlium*] L. Cœlius Antipater historicus 'scriptor fuit,' inquit Tullius

et Q. Claudium in libro undevicesimo,[a] [5] 'C. Marium[b] creatum septimo Consulem,' [6] dixisse. 2. Ad hæc ego rescripsi nihil amplius, quam verba M. Varronis, hominis, opinor, quam fuit Claudius cum Cœlio, doctioris: quibus verbis utrumque, de quo ad me scripserat, decideretur. Nam et Varro satis aperte quid dici oporteret edocuit; et ego adversus eum, qui doctus esse dicebatur, litem meam facere[b] absens nolui. Verba M. Varronis, ex libro disciplinarum IV.[7] hæc sunt: 'Aliud est *quarto* Prætorem fieri et *quartum*: quod *quarto* locum assignificat ac tres ante factos: *quartum* tempus assignificat et ter ante factum. Igitur Ennius recte, quod scripsit:[8]

'Quintus pater quartum fit Consul:'

[a] *Decimo nono.* [b] *Pro mea sententia tanquam pro lite dicere.*

4 Aliter *redderem.*—5 'Annotatum in margine Scriveriani codicis ex Ms. *duodevigesimo.*' Thys. 'Video id ipsum notari ex codice Pal. alioquin omnes nostri consensu maximo inhærent *undevicesimo* vel *undevigesimo.* Turbant editiones, quarum variæ habent *in libro* XI. Sic Gryphianæ duæ, sic Coloniensis Cervicorni seu Hittorpii.' *Jac. Gronov.*—6 Ascripsit Sciopp. *creatum Consulem septimo.*—7 'Cod. Tornes. *quinto.*' Thys. 'Mireris licet. Nam ita habent Aldina, Gryphianæ, Badiana, aliæ ante Stephanum, qui unus mutavit; et male, quia id factum contra Mss. tos, in quibus est *quinto.*' Jac. Gron. 'Etiam in eo mihi peccasse videtur Stephanus, quod contra usum rationemque Veterum hanc numeri notam prætulerit; qua in re non secutum vellem Gronovium.' *Otho.* 'Pro IV. lege, *quinto,* uti non modo veteres Gellii codd. tradunt, sed et Nonius, qui eundem Varronis locum allegat cap. v. n. 50.' *Falster.*—8 'Vett. edd. *conscripsit.* Ita legi potest: *Ennius recte cum*

NOTÆ

in Bruto, 'ut temporibus illis luculentus.' Vixit Gracchorum temporibus circa annum U. C. DCXXX. ante Christum CXXIV.

[b] *C. Marium*] Hic ille est C. Marius, celebris Romanorum imperator, 'in bello hostibus, in otio civibus infestissimus quietisque impatientissimus,' ut refert Paterculus, quem humili loco natum ad amplissimos reip. magistratus singularis virtus evexit. Bellum Jugurthinum confecit, Teutones et Ambrones Germaniæ populos interfectis millibus ducentis, paulo post Cimbros ingenti strage delevit. Cum provinciam belli Mithridatici suscipere contenderet, a Sylla suo quondam legato expulsus est ex urbe, in quam paulo post irrupit et Syllanis omnibus obtruncatis septimum Consul renuntiatus est. A Sylla victore mox fugatus, Marianis vicissim proscriptis morbo extinctus est anno U. C. DCLXXI. ante Christum LXXXIII. *Plutarch. Appian. &c.*

et Pompeius[e] timide, quod in theatro, ne ascriberet, Consul tertium, aut tertio, extremas literas non scripsit.' 3. Quod de Pompeio Varro breviter et subobscure dixit, Tiro Tullius Ciceronis libertus in Epistola quadam enarratius[c] scripsit ad hunc ferme modum: 'Cum Pompeius,' inquit, 'ædem Victoriæ dedicaturus foret,[d] cujus gradus vicem theatri[e] essent, nomenque ejus et honores inscriberentur; quæri cœptum est, utrum Consul *tertio* inscribendum esset, an *tertium*. Eam rem Pompeius exquisitissime[9] retulit ad doctissimos civitatis: cumque dissentiretur,[10] et pars *tertio*, alii *tertium* scribendum contenderent; rogavit,' inquit, 'Ciceronem Pompeius, ut, quod ei rectius videretur, scribi juberet: tum Ciceronem judicare de viris doctis veritum esse, ne, quorum opiniones[11] improbasset, ipsos videretur improbasse. Persuasit igitur Pompeio, ut neque *tertium* neque *tertio* scriberetur: sed ad secundum usque T fierent literæ:[12] ut verbo non perscripto res quidem demonstraretur, sed dictio tamen ambigua verbi lateret.' 4. Id autem quod et Varro et Tiro dixerunt, in eodem nunc theatro non est ita scriptum. Nam cum multis annis postea scena, quæ prociderat, refecta esset; numerus tertii consulatus, non, uti initio, primoribus[13] literis, sed tribus tantum lineolis incisis significatus est. In M. autem Catonis quarta Origine[14] ita scriptum est,[15] 'Carthaginienses sextum de

[c] *Magis explicate.* [d] *Deberet consecrare templum Victoriæ.*
[e] *Pro theatro.*

scripsit: Quintu' pater quartum fit Consul.' Thys.—9 In Scriv. cod. annotatum, *exquisiturus.*—10 Aliter *dissentirent.*—11 Cod. Torn. *opinionem.*—12 'Additur in vett. edd. *tert.* scribe TERT.' *Thys.*—13 Ita in Ms. vulgo, *prioribus.*—14 'Lege, *quarto Originum.* In vett. ed. habetur *quarto Origine.* corrupte.' *Thys.* 'Id sane præter expectatum; ut lector Gellianæ curæ assuetus tam insulse censeret? Ab Aldo usque nullam video editionem, in qua non legatur *quarta origine.* In conferendo Ms. Lincolniensi usus fui editione Veneta anni 1491. in qua collatione notavi in isto codice legi *quarta origine*, ut in edito aliter fuerit lectum; et fortasse corruptam hanc editionem nunc adhibuerit. Omnino istud *quarta origine* est doctissimum. Vide paterna ad lib. VII. cap. 3.' *Jac. Gronov.*—15 Cod. Torn. *perscriptum est.* Etiam Reg. et S. Marci.

NOTÆ

[e] *Pompeius*] De quo in Notis egimus ad cap. 10. lib. IV.

fœdere decessere.'[f] Id verbum significat quinquies ante eos fecisse contra fœdus, et tum sextum. Græci quoque in significandis hujuscemodi rerum numeris, τρίτον καὶ τέταρτον dicunt, quod congruit cum eo quod Latine dicitur, 'tertium quartumque.'

[f] *Violarunt fœdus.*

CAP. II.

Quid Aristoteles de numero puerperii memoriæ mandaverit.

ARISTOTELES philosophus memoriæ tradidit[a] mulierem in Ægypto uno partu quinque pueros enixam;[16] eumque esse finem dixit multijugæ hominum partionis,[a 17] neque plures unquam simul genitos compertum. Hunc autem esse numerum ait rarissimum. Sed et, Divo Augusto imperante, qui temporum ejus historiam scripserunt, ancillam Cæsaris Augusti in agro Laurente[b] peperisse quinque pueros dicunt; eosque pauculos dies vixisse: matrem quoque eorum, non multo post quam peperit, mortuam; monumentumque ei factum jussu Augusti, in via Laurentina;[b] inque eo scriptum esse[18] numerum puerperii ejus, de quo diximus.

[a] *Fertilissimi partus mulierum.* [b] *In via quæ ducit Laurentum.*

16 '*Pueros enixam.* Hic ordo vocum est in Mss. omnibus nostris, temere ab Stephano inversus. Etiam Lugd. min. *eamque:* quod notabile, quoniam solet ita sæpius finem usurpare isto genere.' *Jac. Gronov.*—17 In uno Ms. est *portationis*, in alio *partitionis*. Etiam in Regio superscriptum *parturionis*. —18 Vid. Not. Var. 'Neque in ea ullum dubium, ut quam Msti omnes nostri tueantur. Hoc mireris licet, unum esse codicem Lincolniensem, ex quo notavi *inque scriptum esse* omissa vocula *eo*, quæ foret elegantissima tmesis, et certe Gellio digna.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Memoriæ tradidit*] Quod scribit Aristoteles in Historia animalium, et Gellius compertum ait, nunquam plures quam quinque uno partu simul editos esse, jam plurima refutarunt exempla. Plinius ex Trogo refert septenos in utero ab Ægyptia muliere fuisse conceptos. Franciscus Picus Mirandula, teste Pareo, narrat Dorotheam Italam gemino partu viginti filios edidisse, primo quidem novem, altero undecim. Pluribus supersedeo, quæ curiosus lector apud Ulyssem Aldrovandum in historia Monstrorum facile reperiet.

[b] *In agro Laurente*] Consulantur Notæ in cap. 12. lib. IX.

CAP. III.

Locorum quorundam illustrium collatio contentioque[a] *facta ex orationibus C. Gracchi et M. Ciceronis et M. Catonis.*

FORTIS ac vehemens orator existimatur esse C. Gracchus.[a] Nemo id negat. Sed quod nonnullis videtur severior, acrior, ampliorque esse M. Tullio; ferri id qui potest?[b] Legebamus adeo nuper orationem Gracchi de legibus promulgatis, in qua M. Marium et quosdam ex municipiis Italicis honestos viros virgis per injuriam cæsos[b] a magistratibus populi Romani, quanta maxima invidia potest, conqueritur. Verba hæc sunt, quæ super ea re fecit: 'Nuper Teanum Sidicinum[c] Consul venit, uxor ejus dixit[c] [19] se in balneis virilibus lavari velle. Quæstori Sidicino a M. Mario[20] datum est negotium, uti balneis exigerentur[d] qui lavabantur. Uxor renuntiat viro parum cito sibi balneas traditas esse, et parum lautas[e] fuisse. Idcirco palus destitutus[f] [1] est in foro: eoque adductus suæ civitatis nobilissi-

[a] *Comparatio et similitudo.* [b] *Quomodo id potest tolerari.*
[c] *Consulis uxor indicavit.* [d] *Expellerentur.* [e] *Mundas.* [f] *Defixus.*

19 '*Uxor edixit.* Ita in Ms. Vet. ed. *uxorem dixit.* Cod. Tor. *uxor ejus dixit.*' Thys. 'Quo perget editionum ambitio in declaranda infinita et incivili audacia hujus magistratus et uxoris ejus? Ut hæc scribatur edixisse? Quomodo? Utrum proposito edicto sub nomine fœminæ, an per præconem? Ubi tale factum sub republica? *Uxor edixit* est in quibusdam Mss. sed non ut ideo Stephanus debuerit id eligere et migrare ab prioribus editis, *uxorem dixit.* Sed illud sive *em* postremum in voce *uxorem*, sive *e* in principio verbi *edixit* natum est ex mala consideratione notæ, qua scriptum fuit vocabulum *ejus.* Sic enim habet Regius, S. Marci Flor. Lugd. major, aliique. Et id utique lenissimum est, unde adsciscendum censui.' *Jac. Gronov.* *Uxor edixit* Delph.—20 Plerique scripti habent *Sidicinam Mario.* Lugd. min. *Sidiciomi.*—1 Aliter *defixus.* Ascripsit

NOTÆ

[a] *C. Gracchus*] Orator ingenio præstantissimo, quem Tullius in libro de Claris Oratoribus grandem verbis, sapientem sententiis, genere toto gravem esse dicit. Ejus operibus, ut idem notat, manus extrema non accessit: præclare inchoata multa, perfecta non plane.

[b] *Virgis . . . cæsos*] Servi tantum capitales apud Romanos virgis, liberi fustibus cædebantur, ut observavimus in Notis ad caput ultimum lib. I.

[c] *Teanum Sidicinum*] Teanum Campaniæ in Italia oppidum a populis Sidicinis Sidicinum est appellatum: nunc est *Tiano*.

mus homo M. Marius. Vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est. Caleni,[d] ubi id audierunt, edixerunt ne quis in balneis lavisse vellet, cum magistratus Romanus ibi esset. Ferentini[e] ob eandem causam Prætor noster quæstores arripi jussit; alter se de muro dejecit, alter prensus[2] et virgis cæsus est.' 2. In tam atroci re, ac tam misera atque mœsta injuriæ publicæ contestatione,[g] ecquid est quod aut ampliter insigniterque, aut lacrymose atque miseranter, aut multa copiosaque invidia, gravique et penetrabili querimonia dixerit? brevitas sane et venustas et mundities orationis est, qualis haberi ferme in comœdiarum festivitatibus solet. Item Gracchus alio in loco ita dicit; 'Quanta libido quantaque intemperantia sit hominum adolescentium, unum exemplum vobis ostendam. His annis paucis ex Asia[3] missus est, qui per id tempus magistratum non ceperat, homo adolescens pro legato. Is in lectica ferebatur. Ei obviam bubulcus de plebe Venusina[f] advenit, et per jocum, cum ignoraret qui ferretur, rogavit num mortuum ferrent. Ubi id audivit, lecticam jussit deponi: struppis[h 4 g] quibus lectica deligata erat, usque adeo verberari jussit, dum ani-

[g] *Enarratione.* [h] *Funibus stuppeis.*

Sciopp. 'V. C. *destitus.*'—2 '*Alter prensus.* Sic enim habent Msti codices, ut S. Marci Florentiæ, ut Lincoln. Lugd. minor *pensus*, in quibus hæc verba integra referuntur, cum in aliis ab *Caleni* ad *cæsus est* omissa sint, ut ipso Regio. Vulgo *prehensus.*' Jac. Gronov.—3 'Justus Lipsius legit indubitanter, *in Asiam.*' Thys. 'Sed recte contradixit CL. Schefferus lib. II. Rei Vehicul. cap. 5.' *Jac. Gronov.*—4 Aliter *stuppis.* Legendum monet Lambecius, *struppis quibus l. religata erat.* 'Pricæus in Notis ad Apuleium p. 684. citat *lecticam deponi jussit, stuppis quibus deligata erat, usque adeo verberari jussit.* Henr. Valesius libro suo ascripserat, 'leg. *struppis.* Vide Scaligerum in Festum:' Recte. Istud vero *jussit* sic geminatum nullius est Veneris, ut posterius videatur delendum.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. inf. et Not.

NOTÆ

[d] *Caleni*] Calenum urbs Campaniæ in Italia, vulgo *Carinola.*

[e] *Ferentini*] Ferentinum Latii oppidum, *Ferentino.*

[f] *Venusina*] Venusia urbs est Apulorum Peucetiorum in Italia, nunc *Venosa* dicitur in provincia Basilicata.

[g] *Struppis*] Ita cum Lambecio legendum, non *stuppis.* Struppi, inquit Isidorus, vincula lino vel loro facta.

mam efflavit.' 3. Hæc quidem oratio super tam violento atque crudeli facinore nihil profecto abest a quotidianis sermonibus. At, cum in simili causa, apud M. Tullium cives Romani innocentes viri, contra jus contraque leges, virgis cæduntur aut supplicio extremo[5] necantur, quæ ibi tunc miseratio? quæ comploratio? quæ totius rei sub oculos subjectio? quod et quale invidiæ atque acerbitatis fretum effervescit?[i] animum hercle meum, cum illa M. Ciceronis lego, imago quædam et sonus verberum et vocum et ejulationum circumplectitur. Velut sunt ista quæ de C. Verre dicit:[6] quæ nos, ut in præsens potuimus, quantum memoria suppeditabat, ascripsimus. 'Ipse inflammatus scelere et furore in forum venit: ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat:[7] expectabant omnes, quo tandem progressurus aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi atque in foro medio nudari ac deligari et virgas expediri[8] jubet.'[k] Jam hæc medius fidius[h] sola verba, 'nudari ac deligari et virgas expediri jubet,' tanti motus horrorisque sunt,[9] ut non narrari, quæ gesta sunt, sed rem geri prorsus videas. Gracchus autem non querentis neque implorantis, sed nuntiantis vicem,[l] 'Palus,' inquit, 'in foro destitutus[10] est: vestimenta detracta sunt, virgis cæsus est.' Sed enim M. Cicero præclare, cum diutina repræsentatione,[m] non

[i] *Quod et quam grave concitatur odium in auctores facti?* [k] *Profecto.*
[l] *Instar.* [m] *Proposita rei diuturna imagine.*

Var.—5 'In Ms. pro his, *supplicio extimo* scriptum erat.' *Lambecius.* 'Non sane dixerim, quo in Ms. istud *extimo* repererit, cum nec ipse in eis, quibus fui usus, animadverterim, nec in collationibus ullis, quas sub oculis habeo, videam. Sed in Regio, quem ipse cum fratre adhibuimus, Tullii prænomen omittebat scriba, cum mox retineat *M. Ciceronis.*' Jac. Gronov. '*Extimo* in Ms. R. quod pro *extremo* quoque apud Festum sumitur. Sed retine vulgatam lectionem.' *Thys.*—6 '*Ista quæ de C. Verre dicit.* In Lugd. majore abest verbum postremum. Lambecius voces utrasque *quæ* et *dicit* subnotavit punctis, ut solet plerumque, ubi quid a Ms. abfuit. Sed nihil affirmo. Reliqui omnes nihil mutant.' *Jac. Gronov.*—7 Vett. edd. *emanabat*: aliter *emicabat.*—8 In Ms. *nudare*, *deligare*, *expedire.*—9 Aliter *metus.* In quodam Ms. *motus terrorisque.*—10 Ascripsit Sciopp. *destitus.*—11 'Aliter, *strepitum-*

NOTÆ

[h] *Medius fidius*] Vide Notas in cap. 16. lib. IX.

'cæsus est,' sed 'cædebatur,' inquit, 'virgis in medio foro Messanæ[i] civis Romanus: cum interea nullus gemitus, nulla vox illius miseri inter dolorem crepitumque[11] plagarum audiebatur, nisi hæc: Civis Romanus sum: hac commemoratione civitatis omnia verbera depulsurum, cruciatumque a corpore dejecturum[12] arbitrabatur.' 5. Complorationem deinde tam acerbæ rei, et odium in Verrem detestationemque apud civis Romanos incense[n][13] atque acriter atque inflammanter facit, cum hæc dicit: 'o nomen dulce libertatis! o jus eximium nostræ civitatis! o lex Porcia[k] legesque Semproniæ![l] o graviter desiderata et aliquando reddita plebi Romanæ tribunicia potestas! huccine tandem hæc omnia reciderunt, ut civis Romanus in provincia populi Romani, in oppido fœderatorum, ab eo, qui beneficio populi Romani fasces ac securis haberet, deligatus in foro virgis cæderetur? quid cum ignes ardentesque laminæ ceterique cruciatus admovebantur? si te acerba illius imploratio[14] et vox miserabilis non leniebat:[15] ne civium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu gemituque maximo commovebare?' 6. Hæc M. Tullius atrociter, graviter, copiose apteque[16] miseratus est. Sed si quis est tam agresti aure ac tam hispida, quem lux ista et amœ-

[n] *Vehementer.*

que.' Thys. 'Ita et Reg. et Lugd. major. Sed reliqui accedunt ad prius.' *Jac. Gronov.*—12 'Scripti omnes aut *ducturum* aut *dijecturum.*' Idem.—13 'H. Stephanus ex conjectura legit, *intente.* Forsan legendum, *impense.*' Thys. 'Ita sane legitur in Regio et Lugdun. majore. Sed et in Badiana ab Bourdelotio aliove superscripta est litera p literæ c, unde videtur Thysius id sublegisse. Sed bene habet vulgatum, quod tuentur codices plures, prout 'intenti incensique' a Gellio dicuntur VII. 3. 'ex conjectura paterna.' *Jac. Gronov.*—14 'Male quidam legunt *improbatio.*' Thys.—15 Apud Cic. legitur *inhibebat.*—16 'Reg. S. Marci Flor. Lincoln. Lugd. major Petav. *apte copioseque.* Lugd. min. *graviterque apte copioseque.* Certe vides seriem vocum te-

NOTÆ

[i] *Messanæ*] Messana urbs Siciliæ hodie celebris, a Messenis Achaiæ populis condita. *Messine.*

[k] *Lex Porcia*] Hanc, ut probabile est, in consulatu tulit M. Porcius Cato ille major, ne civem Romanum verberare necarive liceret; si quis fecisset, gravi pœna puniretur.

[l] *Legesque Semproniæ*] C. Sempronius Gracchus Tribunus plebis sanxerat, ne quid in Romani civis vitam injussu populi statueretur.

nitas orationis, verborumque modificatio parum delectat; amat autem priora[o] idcirco, quod incomta et brevia et non operosa,[p] sed nativa quadam suavitate sunt, quodque in his umbra et color quasi opacæ[q] [17] vetustatis est: is, si quid judicii habet, consideret in causa pari M. Catonis, hominis antiquioris, orationem: ad cujus vim et copiam Gracchus nec aspiravit. Intelliget, opinor, Catonem contentum eloquentia ætatis suæ non fuisse; et id jam tum facere voluisse, quod Cicero postea perfecit. 7. In eo namque libro, qui de 'falsis pugnis'[18] inscriptus est,[19] ita de Q. Thermo conquestus est: 'Dixit a decemviris parum sibi bene cibaria curata esse: jussit vestimenta detrahi, atque flagro cædi: decemviros Bruttiani verberavere: videre multi mortales: quis hanc contumeliam, quis hoc imperium, quis hanc servitutem ferre potest? nemo hoc rex ausus est facere; eane fieri bonis bono genere gnatis boni consulitis?[r] ubi societas? ubi fides majorum? insignitas[s] injurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores[20] atque carnificinas, per dedecus atque maximam contumeliam, inspectantibus popularibus suis[t] atque multis mortalibus, te facere ausum esse? sed quantum luctum, quantum gemitum, quid lacrymarum, quantum fletum factum audivi? servi injurias nimis ægre ferunt: quid illos bono genere gnatos, magna virtute præditos, opinamini animi habuisse atque habituros dum vivent?' Quod Cato dixit, 'Bruttiani[1] verberavere:' ne

[o] *Sed si quis habet judicium aurium tam ineruditum et asperum, ut eum splendor ille et decor orationis Ciceronianæ verborumque numerus mediocriter delectet; probet autem superiora quæ sunt Gracchi.* [p] *Elaborata.* [q] *Obscuræ.*

[r] *An accipitis in bonam partem, si ea fiant viris bonis nobili loco natis?*

[s] *Maximas.* [t] *Iis qui erant ex urbe ipsius.*

mere inversam esse.' *Jac. Gronov.*—17 Auctor Observat. super Gellio Vol. IV. Tom. 3. mutare vult in *opicæ*, improbante Othone.—18 'Ascriptum video exemplari Salmasiano, 'Lips. *panis*. Var. 3. 14. male: nomen solenne criminis Plautus Trucul. 794.'' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—19 Aliter, *scriptus est*.—20 'Apud Nonium Merceri *eis dolores*. Vulgati libri, *vis, dolores*. quod Mercerus verum esse credit. 'Vis' in plurativo numero Sallustius in Jugurtha utitur, '*quibus pro magnitudine imperii vis et injurias omnis curæ esse decet*.'' Thys.—1 In Ms. Schegkii *Brettiani* more Græco.

qui fortasse de 'Bruttianis' requirat, id significat. 8. Cum Hannibal Pœnus cum exercitu in Italia esset, et aliquot pugnas populus Romanus adversas pugnavisset; primi totius Italiæ Bruttii[m] ad Hannibalem desciverunt.[u] Id Romani ægre passi, postquam Hannibal Italia decessit superatique Pœni sunt, Bruttios ignominiæ causa non milites scribebant,[x] nec pro sociis habebant, sed magistratibus in provincias euntibus parere et præministrare, servorum vicem,[y] jusserunt. Itaque hi sequebantur magistratus, tanquam in scenicis fabulis[z] qui dicebantur lorarii; et, quos erant jussi, vinciebant aut verberabant. Quod autem ex Bruttiis erant, appellati sunt 'Bruttiani.'

[u] *Secuti sunt partes Hannibalis.* [x] *Non referebant inter milites.*
[y] *Præire instar servorum.*
[z] *In comœdiis quæ repræsentantur in theatro.*

NOTÆ

[m] *Bruttii*] Populi in ea parte Italiæ, quæ nunc dicitur Calabria inferior; ita sunt appellati quasi bruti, quod cum prius essent pastores Lucanorum, in eam regionem aufugissent. Brutates vocantur ab Ennio, et bilingues, quod Osce et Græce loquerentur, ut Festus refert.

CAP. IV.

Quod P. Nigidius argutissime[a] docuit nomina[b] non positiva esse, sed naturalia.

NOMINA verbaque non positu[c] fortuito, sed quadam vi ratione naturæ facta esse P. Nigidius in grammaticis commentariis docet; rem sane in philosophiæ dissertationibus celebrem: quæri enim solitum apud philosophos, φύσει τὰ ὀνόματα sint,[2] ἢ θέσει:[d] in eam rem multa argumenta dicit,

[a] *Subtilissime.* [b] *Non significare ex arbitrio hominum sed ex natura sua.*
[c] *Casu.* [d] *Utrum natura nomina sint an impositione.*

2 'Ita rite hæc instauravit Stephanus, cum ante eum omitteretur verbum in editis; in Mstis mirifice turbaretur, in Regio quidem *philosophos Gr. nominata sunt Gr. In eam*, ut ego notavi, *sint*, ut Lambecius et Bourdelotius. In Lugd. maj. *philosophos φυσει* Tao. *Nominata sunt* HTE ECI. minore *philosophos* ΦyecITa ONOMATA *sint* H Θecel. Omnino vides verissimum esse, quod

cur videri possint[3] verba esse naturalia magis, quam arbitraria: ex quibus hoc visum est lepidum et festivum. 'Vos,' inquit, 'cum dicimus,[a] motu quodam oris conveniente cum ipsius verbi demonstratione utimur, et labias sensim primores emovemus,[e] ac spiritum atque animam porro versum et ad eos, quibuscûm sermocinamur,[4] intendimus:[f] at contra cum dicimus, nos; neque profuso intentoque flatu vocis, neque projectis[g] labris pronuntiamus: sed et spiritum et labias quasi intra nosmetipsos coërcemus. Hoc idem fit[5] et in eo quod dicimus, tu et ego, et tibi et mihi. Nam sicuti, cum annuimus et abnuimus, motus quidam ille vel capitis vel oculorum a natura rei, quam significat, non abhorret, ita in his vocibus quasi gestus quidam oris et spiritus naturalis est. Eadem ratio est in Græcis quoque vocibus, quam esse in nostris animadvertimus.'

[e] *Extra movemus.*
[f] *Dirigimus verba et aspirationem in anteriorem partem, et ad eos cum quibus disserimus.* [g] *Prominentibus.*

editur.' *Jac. Gron.*—3 'Ex Reg. notavit Lambecius *dicuntur viderine possint.* Lugd. major *multa arg. dr videri possint*, quæ nota est τοῦ *dicitur*. An volunt igitur? *multa argumenta dicit, ut videri possint.*' Idem.—4 'H. Stephanus legit, *quibus consermocinamur.*' Thys. 'Et ita sane extat in nonnullis scriptis, ut ipso Lincoln. Sed hæsitasse hoc loco librarios patet ex aliis, qui habent *quibus sermocinamur* ut est in Lugd. maj. et sic exhibuit Badiana. Sed id quod editur, probant Reg. S. Marci Flor. Lugd. min. aliique.' *Jac. Gronov.*—5 *Hoc idem fit.* Perperam quippe Stephanus ordinem harum vocum turbavit, et contra Mss.' *Idem.*

NOTÆ

[a] *Vos, inquit, cum dicimus, &c.*] Futile argumentum. Si enim voces ex se, non ex hominum instituto significarent, una semper fuisset et esset etiamnum communis omnibus lingua; quemadmodum fumus, quod naturale signum est ignis, ubique ac semper idem est.

CAP. V.

Avarus *simplexne vocabulum sit, an compositum et duplex, sicut P. Nigidio videtur.*

'AVARUS' non simplex vocabulum, sed junctum copulatumque esse P. Nigidius[6] dicit in commentariorum unde-

tricesimo:[a] 'Avarus enim,' inquit, 'appellatur qui avidus æris est: sed in ea copula,[b] *e*, litera,' inquit, 'detrita est:[6][c] item locupletem dictum' ait 'ex compositis vocibus, qui pleraque[7] loca, hoc est, qui multas possessiones teneret.'[8] Sed probabilius id firmiusque est, quod de 'locuplete' dixit: nam de 'avaro' ambigitur: cur enim non videri possit ab uno solum verbo inclinatum,[d] quod est 'aveo:' eademque fictura,[e] qua est 'amarus?' de quo nihil[9] dici potest quin duplex non sit.

[a] *Vigesimo nono.* [b] *Conjunctione.* [c] *Elisa est.*
[d] *Derivatum.* [e] *Compositione.*

6 'Ita Ms. Reg. perinde ut in summa capitis. Sed et mox omnes Mss. *e litera inquit*: quod cur mutant in *e inquit litera?*' Jac. Gronov.—7 In Scriveriano cod. annotatum *plurima*.—8 'Vett. cod. *tenet*.' Thys. 'Certe Reg. S. Marci Flor. Lugd. uterque, Thuan. Lincoln. Petav. habent imperfectum.' *Jac. Gronov.*—9 '*Nihil* in Ms. quodam omittitur.' *Thys.*

CAP. VI.

Mulctam dictam esse ab Ædilibus plebei Appii Cæci filiæ mulieri nobili, quod locuta esset petulantius.[a]

NON in facta modo, sed in voces etiam petulantiores publice Romæ[10] vindicatum est:[b] ita enim debere esse visa est Romanæ disciplinæ[c] dignitas inviolabilis. Appii namque illius Cæci[*] filia a ludis, quos spectaverat, exiens

[a] *Filiam Appii Cæci matronam illustrem ab ædilibus plebis damnatam esse pecuniaria pœna, quod aliquid dixisset insolentius.*
[b] *Romani puniverunt non solum actiones, sed etiam verba insolentiora.*
[c] *Institutionum Romanarum.*

10 '*Romæ* abest a Cod. Tornes. et vett. editt.' *Thys.* 'Immo ab omnibus Mss. qui a nobis adhiberi potuerunt, et est unius Stephani donum, quo carere possumus. Certe id urbis nomen non addidit in principio capitis 11.

NOTÆ

[*] *Appii ... Cæci*] Appius Claudius, cui postea Cæci cognomen est impositum, orator fuit, ut illis temporibus disertus, reipublicæ studiosus: stravit viam Appiam, et aquam Appiam derivavit in urbem. Decretum cum

turba undique confluentis[d] fluctuantisque populi jactata est: atque inde egressa cum se male habitam diceret; 'Quid me nunc factum esset,' inquit, 'quantoque arctius pressiusque conflictata essem, si P. Claudius[b] frater meus navali prælio classem navium cum ingenti civium numero non perdidisset? certe quidem majore nunc copia populi oppressa intercidissem:[e] sed utinam,' inquit, 'reviviscat frater, aliamque classem in Siciliam ducat, atque istam multitudinem perditum eat, quæ me male nunc miseram convexavit!' Ob hæc mulieris verba tam improba ac tam incivilia,[f] C. Fundanius et Tib. Sempronius Ædiles plebei mulctam dixerunt ei æris gravis viginti quinque millia.[g] [c] Id factum esse dicit Capito Ateius in commentario de judiciis publicis, bello Pœnico primo, Fabio Licino[d] et Otacilio Crasso Consulibus.[11]

[d] *Concurrentis et comprimentis.* [e] *Periissem.* [f] *Abhorrentia a moribus civis Romani.* [g] *Eam condemnarunt solvendis viginti quinque millibus æris gravis.*

lib. III. ubi materia tamen ad Romam pertinet.' *Jac. Gronov.*—11 Vett. edd. *Fabio Licinio et T. Acilio Crasso Coss.*

NOTÆ

Pyrrho fœdus persuasit ne prius sanciretur, quam ex Italia discessisset: quod accidit anno U. C. CCCCLXXX. ante Christum CCLXXIV.

[b] *P. Claudius*] Hic cum auspiciorum religionem irrideret, et pullos qui non pascerentur (quod erat mali ominis) per jocum jussisset in aquam mergi, ut biberent, quoniam esse nollent, ad Siciliam ingenti clade cum tota classe deletus est bello primo Punico. *Tullius lib.* II. *de Natur. Deor.*

[c] *Æris gravis viginti quinque millia*] Æs grave sive rude, de quo jam supra diximus, fuit nummus æris nondum signatus, sed rudis et informis, qualis primis Romanorum regum temporibus erat in usu. Ea porro summa si ad monetam nostratem reduceretur, conficiet circiter CCCCXXXVII. libras Francicas: as enim Romanorum fere quinque denariis nostratibus expenditur.

[d] *Fabio Licino*] M. Fabius Licinus, et M. Otacilius Crassus, consulatum gessere anno U. C. DVIII. ante Christum CCXLVI.

CAP. VII.

Fluminum, quæ[a] ultra[12] imperium Romanum fluunt,[b] prima magnitudine esse Nilum, secunda Histrum, proxima Rhodanum, sicuti M. Varronem memini scribere.

OMNIUM fluminum, quæ in maria, qua imperium Romanum est, fluunt, quam Græci τὴν εἴσω θάλασσαν[c] appellant, maximum esse Nilum[a] consentitur: proxima magnitudine esse Histrum[b] scripsit Sallustius. Varro autem cum de parte orbis, quæ Europa dicitur, dissereret, in tribus primis ejus terræ fluminibus[c] Rhodanum esse ponit; per quod videtur eum facere Histro æmulum. Histrus[13] enim quoque in Europa fluit.

[a] *Originem habentia.* [b] *In mare qua est imperium Romanum.*
[c] *Interius mare.*

12 'Ex textu elici potest *intra* scribendum, nisi titulus, quod aliquoties contingit, non respondeat textui.' *Thys.*—13 Reg. et Lugd. major *Histros.*

NOTÆ

[a] *Nilum*] Nilus non Africæ modo, sed totius terrarum orbis maximum flumen, post decursos directo lapsu a meridie ad septemtrionem triginta et octo grados, id est, DCCCCL. leucas Gallicas per septem ostia in mare Mediterraneum evolvitur. Si obliquioris alvei ratio habeatur, a fonte ad ostium numerandæ sunt leucæ nostrates MCXXV.

[b] *Histrum*] Danubius sive Danusis, olim et Matoas auctore Stephano appellatus, maximus Europæ fluvius, ex Abnoba monte apud Tubingos ortus, ubi varias nationes alluit, delapsus in Illyricum Histri nomen accipit; ac tandem confecto quingentarum ac triginta leucarum Francicarum spatio amnibus sexaginta auctus in Pontum Euxinum, *la mer noire*, sex vastis fluminibus erumpit.

[c] *In tribus primis ejus terræ fluminibus*] Varroni non omnino erant nota Europæ flumina, cum Albis Germaniæ fluvius Rhodano sit sexaginta leucis Gallicis major, ipseque adeo Ligeris saltem viginti quinque leucis longius spatium decurrat. Rhodanus autem nedum par sit Histro, vix tertiam ejus partem exæquat.

CAP. VIII.

Inter ignominias militares, quibus milites coërcebantur, fuisse sanguinis dimissionem,[a] et quænam esse videatur causa hujuscemodi castigationis.

Fuit hæc quoque antiquitus militaris animadversio, jubere ignominiæ causa militi venam solvi [b] et sanguinem dimitti.[a] Cujus rei ratio in literis veteribus, quas equidem invenire potui, non extat: sed opinor factum hoc primitus [c] in militibus stupentis animi atque a naturali habitu declinantis; ut non tam pœna quam medicina videretur. Postea tamen ob pleraque alia delicta idem factitatum esse credo per consuetudinem; quasi minus sani viderentur omnes qui delinquerent.

[a] *Effusionem.* [b] *Aperiri.* [c] *Primis temporibus.*

NOTÆ

[a] *Sanguinem dimitti*] Id factum interpretatur Muretus, ut qui cum gloria sanguinem pro patria fundere noluerant, eum cum ignominia amitterent: Lipsius, ut esset nota meritæ mortis sed clementer condonatæ, cujus species esset modica sanguinis emissio.

CAP. IX.

Quibus modis quoque habitu acies Romana instrui solita sit,[a] quæque earum instructionum [b] sint vocabula.

Vocabula sunt militaria, quibus instructa certo modo acies appellari solet, 'frons,'[a] 'subsidia,'[b] 'cuneus,'[c] 'or-

[a] *Et quo ordine Romani solebant disponere exercitum.* [b] *Dispositionum.*

NOTÆ

[a] *Frons*] Milites in principio exercitus.

[b] *Subsidia*] Copiæ auxiliares, quæ ab utraque exercitus ala legionibus erant subsidio.

[c] *Cuneus*] Quid sit jam diximus in Notis ad cap. 7. lib. III.

bis,' 'globus,'[d] 'forfices,'[14][e] 'serra,'[f] 'alæ,' 'turres.'[g] Hæc et quædam item alia invenire est in libris eorum qui de militari disciplina scripserunt. Tralata autem sunt ab ipsis rebus, quæ ita proprie nominantur: earumque rerum in acie instruenda sui[15] cujusque vocabuli imagines ostenduntur.

14 Aliter *forcipes*.—15 'Sic Mss. Verum pater margini ascripsit *suæ*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

[d] *Orbis, globus*] Cum vel in orbem, vel in globum acies instruebatur.

[e] *Forfices*] Cum instar forficum ita sese paulatim acies explicabat, ut duplici cornu hostem constringeret.

[f] *Serra*] Serra præliari dicitur, cum assidue acceditur recediturque, neque unquam consistitur. *Paulus Diaconus ex Festo*.

[g] *Turres*] Militum globus dispositus instar turris, et firmissimus.

CAP. X.

Quæ ejus rei causa sit, quod et Græci veteres et Romani annulum in eo digito gestaverunt, qui est in manu sinistra minimo proximus.

Veteres Græcos annulum habuisse in digito accepimus sinistræ manus, qui minimo est proximus: Romanos quoque homines aiunt sic plerumque annulis usitatos. Causam esse hujus rei Apion in libris Ægyptiacis hanc dicit: quod insectis apertisque humanis corporibus, ut mos in Ægypto fuit, quas Græci ἀνατομὰς appellant, repertum[16] est nervum quendam tenuissimum[a] ab eo uno digito, de quo

16 Aliter *apertum, compertum*.

NOTÆ

[a] *Nervum quendam tenuissimum*] Hoc ipsum Disarius apud Macrobium lib. VII. cap. 13. confirmat, et ait se, cum prius ea de re dubitaret, libris anatomicorum postea consultis verum reperisse. Certum tamen ex humanorum corporum anatome ab annulari digito ad cor nullum ejusmodi nervum pertinere. Quid ergo? Veteres illi errarunt omnes? Minime vero. Nomine nervuli, ut notat Fortunius Licetus, arteriam aut venam

diximus, ad cor hominis pergere ac pervenire: propterea non inscitum visum esse eum potissimum digitum tali honore decorandum, qui continens et quasi connexus esse cum principatu cordis videretur.

NOTÆ

intellexerunt eam, quæ non solum media est inter digitum medium et annularem, sed etiam annularis digiti venam propriam secat; Salvatellam appellant, quod bene tractata salutem afferat: eam autem solent medici maximo ægrorum adjumento tundere in acutis febribus et in chronicis, quæ præcipuæ cordis affectiones sunt, ut observat Galenus. Haud abs re erit hic subjungere quæ Ateius Capito apud Macrobium lib. VII. Saturn. cap. 13. tradit. 'Veteribus,' inquit, 'annulus gestabatur ut quisque vellet, quacunque manu, quolibet digito. Postea factum est, ut usus annulorum exemtus dexteræ, quæ multum negotiorum gerit, in lævam relegaretur, quæ otiosior est.'

CAP. XI.

Verbum, mature, *quid significet, quæque vocis ejus ratio sit; et quod eo verbo vulgus hominum improprie utitur: atque inibi quod* præcox *declinatum* præcocis *facit, non* præcoquis.

'MATURE' nunc significat 'propere' et 'cito,' contra ipsius verbi sententiam: aliud enim est 'mature' quam quod dicitur 'propere.'[17] Propterea P. Nigidius, homo in omnium bonarum artium disciplinis egregius, 'Mature,' inquit, 'est quod neque citius est neque serius: sed medium quiddam et temperatum est.' Bene atque proprie Nigidius: nam et in frugibus et in pomis 'matura' dicuntur quæ neque cruda et immitia[a] sunt, neque caduca et decocta,[b][18]

[a] *Acerba.* [b] *Putrida.*

17 '*Quam quod dicitur propere.* Hæc in editionibus jam olim sunt infuscata contra consensum Mstorum omnium, quorum in nullo extat istud *quod.* Et sane nihil insuper requiram *aliud enim est mature quam dicitur*, nempe modo a me, cum notavi eo sensu dici. Pergunt Msti *Propterea P. Nigidius*, prout id novit quoque Stephanus. Sed et in Reg. mox iteratur *proprie P. Nigidius.*' Jac. Gronov.—18 In quodam cod. annotatum, *decoqua.*—19 Longe commo-

sed tempore suo adulta maturaque: quoniam autem id, quod non segniter fiebat, 'mature' fieri dicebatur, progressa plurimum verbi significatio est; et non jam quod[19] non segnius, sed quod festinantius[20] fit, id fieri 'mature' dicitur; quando ea, quæ præter sui temporis modum properata sunt, 'immatura' verius dicantur. 2. Illud vero Nigidianum rei atque verbi temperamentum Divus Augustus duobus Græcis verbis elegantissime exprimebat: nam et[1] dicere in sermonibus et scribere in Epistolis solitum esse aiunt, σπεῦδε βραδέως:[c] per quod monebat, ut ad rem agendam simul adhiberetur et industriæ celeritas et diligentiæ tarditas. Ex quibus duobus[2] contrariis fit 'maturitas.' Virgilius quoque, si quis animum attendat, duo ista verba 'properare' et 'maturare' tanquam plane contraria scitissime separavit in hisce versibus:

'Frigidus agricolam siquando continet imber,
Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
Maturare datur.'[d]

3. Elegantissime ista duo verba divisit: namque in præparatu[3] rei rusticæ[e] per tempestates pluvias,[f][4] quoniam otium est, maturari potest: per serenas,[g] quoniam tempus instat,[h] properari necessum est. Cum significandum autem est coactius quid factum et festinantius; tum rectius

[c] *Festina lente.* [d] *Si aliquando frigida pluvia retinet domi aratorem, licet ei plurima facere cum otio, quæ facienda essent properanter sereno aëre.*
[e] *In præparandis instrumentis agricolarum.* [f] *Tempore pluvio.*
[g] *Tempore sereno.* [h] *Urget.*

dius legi videtur in aliis, *progressa plurimum verbi significatione non jam quod.*' Jac. Gronov.—20 Aliter *festinatius.*—1 Ita cod. Torn. Vulg. *Namque et.*—2 'Potuit dicere, *duabus.*' Jac. Gronov.—3 'Vett. editt. *properatu.* male. Vetus codex juxta Scaligerum legebat *præperatu.* Sic in compositis a 'paro' dicitur 'propero,' 'impero,' quasi 'mando, ut quis paret:' 'repero,' pro reparo, quæ tamen vocabula a 'paro' originem sumunt.' *Thys.* 'Itaque et Stephanus edidit *præperatu.* Fateri tamen cogor in Regio, duobus Lugd. extare manifeste *præparatu*, prout editum ab Aldo. Lincoln. *properatu.*' Jac. Gronov.—4 'Vulgo *pluviasque.* Sed referendum ad 'tempestates.'' *Thys.*—5 'Bad. edit. Νόμος. in margine mei codicis ascriptum *Nomius.* Forsan nomen Fabulæ fuit *Titulus*, vel *Tutulus*, id est, 'miles.' Festus: 'Tituli milites appellantur, quasi tutuli, quod patriam tuerentur.'' *Thys.* 'Sane in Ascensianis etiam notis dicitur rectius legi Νόμος, nec scio causam. Certe cum Aldina et veteres haberent *nomen*, Seb. Gryphius notavit et anno 1539.

'præmature' factum id dicitur quam 'mature:' sicut Afranius[a] dixit in togata,[b] cui Titulus nomen est:[i]

'Appetis dominatum demens præmature præcocem.'[k]

In quo versu animadvertendum est, quod 'præcocem' inquit, non 'præcoquem:' est enim casus ejus rectus non 'præcoquis,' sed 'præcox.'

[i] *In comœdia quæ inscribitur Titulus.*

[k] *Insane effectas in tempestivum principatum nimis festinanter.*

edidit Νόμος, cum anno 1534. dedisset *nomen*. Hoc autem video confirmari ab Mss. omnibus non in Gellio tantum, sed et Macrobio. Id merito non turbandum judicamus.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Afranius*] 'L. Afranius poëta, homo peracutus, in fabulis quidem etiam disertus,' ut ait Tullius: scripsit comœdias, affecta jam ætate Terentii et Sex. Cæcilii Romæ floruit. Ejus operum non nisi fragmenta passim apud veteres grammaticos inveniuntur.

[b] *Togata*] Togata dicebatur comœdia scripta juxta Romanorum ritum, qui toga utebantur: sicut Græci, quorum erat proprium pallium, comœdias appellabant palliatas. Porro togatarum triplex genus fuit: aliæ prætextatæ, sive prætextæ, regum ac principum, aliæ proprie togatæ privatorum hominum, facta exhibebant: aliæ denique mixtæ, sive tabernariæ, personas togatas cum prætextatis inducebant.

CAP. XII.

De portentis fabularum quæ Plinius Secundus indignissime in Democritum philosophum confert: ibidem de simulacro volucri[a] *columbæ.*

LIBRUM esse Democriti nobilissimi philosophorum de vi et natura chamæleontis,[a] eumque se legisse Plinius Secun-

[a] *Volante.*

NOTÆ

[a] *Chamæleontis*] Chamæleon, si Plinio credimus, æqualis est lacerto, et äëre solo victitat. Ad colores quos videt alios quam album et rubrum teste Plutarcho variatur, non quod reipsa iis coloribus imbuatur, sed quia cum habeat instar vitri corpus pellucidum, per id videntur subjacentium rerum colores, quos deceptis oculis hærere in chamæleonte credas. Quod autem, ut ait Aristoteles in Histor. Animal. chamæleon pallescat

dus in naturalis historiæ vicesimo octavo [6] refert; multaque vana [a] atque intoleranda auribus deinde quasi a Democrito scripta tradit, ex quibus pauca hæc inviti meminimus, quia pertæsum est. Accipitrem avium [7] rapidissimum a chamæleonte humi reptante, et si eum forte supervolet, detrahi et cadere vi quadam in terram; ceterisque avibus [8] laniandum sponte sua objicere sese et dedere. Item aliud ultra humanam fidem. 2. Caput et collum [9] chamæleontis si uratur ligno, quod appellatur 'robur,' [10] [c] imbres et tonitrus fieri derepente; idque ipsum usu venire, si jecur ejusdem animalis in summis tegulis [11] uratur. Item aliud, quod hercle an ponerem dubitavi, ita est deridiculæ [b] vanitatis: nisi idcirco plane posui, quod oportuit nos dicere quid de istiusmodi admirationum fallaci illecebra sentiremus, qua plerumque capiuntur [12] et ad perniciem elabuntur ingenia maxime solertia; eaque potissimum quæ discendi cupidiora sunt. 3. Sed redeo ad Plinium: sinistrum pedem ait chamæleontis ferro [13] ex igni calefacto torreri cum herba,

[b] *Ridendæ.*

6 'Numerus sic exprimitur in utroque Lugdun. Sed minor habebat *naturali*, unde patri in mentem venisse videtur *in naturali historia vigesima octava*, ut sæpe id captat Auctor.' *Jac. Gronov.*—7 'Vet. ed. *accipitrem avem rapidissimam.*' Thys. 'Sed quod nunc editur, constat probari ab Mss.' *Jac. Gronov.*—8 Plinius habet, *animalibus.*—9 Id. *guttur.*—10 Id. *roboreis lignis.* —11 Id. *tegulis* tantum.—12 'Ita restitui ex Mstis et anterioribus editis, cum ab Stephano ederetur vitiose *pleraque*, idque inciperet serpere.' *Jac. Gronov.* *Pleraque* dant Lugd. Bat. Delph.—13 Plinius, *torreri in furno.*—

NOTÆ

cum moritur, eundemque in posterum colorem retineat, inde fit, quod deficiente calore concrescat in eo sanguis aliique humores, quorum crassities prohibet ne postea colores alii transluceant. Si fides habenda sit recentioribus, qui naturam hujus animalis se diligentius explorasse dicunt, Chamæleon non induit nisi candidum colorem candido linteo involutus; quoscumque alios colores attingit, nunquam reddit. Præterea muscis alitur, quas vibrante et exerta ad medium pedem lingua captat. Modo admodum macer, modo pinguis, vix unquam pedalem excedit magnitudinem.

[a] *Multaque vana, &c.*] Mirum quid hic Gellio bilem moverit adversus Plinium, qui libro XXVIII. cap. 8. hæc afficta esse Democrito, et iis in rebus mendacia Græcæ vanitatis se magna voluptate cognovisse tradit et ut falsissima risu refellit.

[c] *Robur*] Species est arboris glandiferæ durissimæ.

quæ appellatur eodem nomine chamæleontis, et utrumque macerari unguento,[c] colligique in modum pastilli,[d] atque in vas mitti ligneum, et eum, qui id[14] vas ferat, etiam si is in medio palam versetur, a nullo videri posse. His portentis atque præstigiis a Plinio Secundo scriptis non dignum esse cognomen Democriti puto. Vel illud quale est, quod idem Plinius[d] in decimo libro Democritum scripsisse asseverat? aves quasdam esse certis vocabulis;[e] et earum avium confuso sanguine gigni serpentem; eum si quis ederit, linguas avium et colloquia interpretaturum. Multa autem videntur ab hominibus istis male solertibus hujuscemodi commenta in Democriti nomen data[15] nobilitatis auctoritatisque ejus perfugio utentibus.[f] 4. Sed id quod Archytam[e] Pythagoricum commentum esse[g] atque fecisse traditur, neque minus admirabile neque tamen vanum æque videri debet: nam et plerique nobilium Græcorum et Favorinus philosophus memoriarum veterum exequentissimus[h] affirmatissime scripserunt, simulacrum columbæ e ligno ab Archyta ratione quadam disciplinaque mechanica factum volasse: ita erat scilicet libramentis suspensum et aura spiritus inclusa atque occulta[i] concitum. Libet hercle,[k] super re tam abhorrenti a fide, ipsius Favorini verba ponere: Ἀρχύτας[16]

[c] *Pedem et herbam chamæleontis temperari unguento.* [d] *Massæ rotundæ.*
[e] *Quas nescio quibus nominibus appellat.*
[f] *Videntur autem plurimæ similes fabulæ sub nomine Democriti tradi ab illis hominibus nullius judicii, qui abutuntur præsidio ejus auctoritatis et celebritatis.*
[g] *Invenisse.* [h] *In antiquis commentariis peritissimus.*
[i] *Et impulsum flatu venti inclusi et latentis.*
[k] *Certe placet super re tam incredibili.*

14 Pronomen non est in Mss. plurimis.—15 'Admodum probabiliter hunc locum emendat, mutans *data*, in *lata*, Gebhardus ad Liv. lib. I. cap. 4.' *Otho.* —16 'Pro his in Ms. Reg. et Lugdun. maj. erat epix tacta panti nocta:

NOTÆ

[d] *Quod idem Plinius*] De novis et fabulosis avibus toto cap. 49. lib. x. Historiæ Naturalis agitur.

[e] *Archytam*] Archytas patria Tarentinus, secta Pythagoricus fuit philosophus, Platonis a Dionysio necandi vitam asseruit; sæpius populo præfectus est; sed mathematicis quam bellicis artibus longe clarior extitit. Floruit trecentis quinquaginta circiter ante Christi ortum annis. *Laërt.*

Ταραντῖνος, φιλόσοφος ἅμα καὶ μηχανικὸς ὤν, ἐποίησε περιστερὰν ξυλίνην πετομένην· ἥτις εἴποτε καθίσειεν, οὐκέτι ἀνίστατο. μέχρι γὰρ τούτου.[1]

[1] *Archytas Tarentinus philosophus simul et mechanicus cum esset, fabricavit columbam ligneam, volantem, quæ si quando consideret, non amplius exurgebat. Nam usque eo volabat.*

ubi clare vides notas duorum primorum vocabulorum; et sic finiunt, incerto quid fuerit secuturum. In Lugd. min. ΑΡΧΥΤΑϹ ΤΑΡΑΝΤΙΝΟϹ ΑΛΛΑ ΚΑΙ.' *Jac. Gronov.*

CAP. XIII.

Cum partim hominum, *qua ratione Veteres dixerint.*

'PARTIM hominum venerunt,' plerumque dicitur quod significat 'pars hominum venit,' id est, 'quidam homines:' nam 'partim,' hoc in loco adverbium est: neque in casus inclinatur, sicuti 'cum partim hominum,' dici potest; id est, 'cum quibusdam hominibus,' et quasi cum quadam parte hominum. M. Cato in oratione de re Floria ita scripsit: 'Ibi pro scorto fuit, in cubiculum surrectitavit[a] [17] e convivio, cum partim illorum jam sæpe ad eundem modum erat.' Imperitiores [18] autem 'cum parti' legunt, tanquam declinatum sit, quasi vocabulum, non dictum quasi adverbium. Sed Q. Claudius in vicesimo primo annali insolentius paulo[b] hac figura[c] est ita usus. 'Enim cum [19] partim copiis hominum adolescentem [20] placentem sibi.' Itemque Claudii in vicesimo tertio annali verba hæc sunt:

[a] *Sæpe surrexit.* [b] *Paulo magis extraordinarie.* [c] *Forma loquendi.*

17 Badianæ et aliæ quædam edd. habent *subreptitavit*. Reg. *subrectitavit*. Lugd. min. *surrecitavit*.—18 'Immo *doctiores*.' Sciopp. 'Non erat, quod sic corrigeres, Scioppi, Nostrum. Is enim refert Catonis locum, quemadmodum in corruptis codicibus legebatur; sed quem hujus rationis loquendi antiquæ ignari emendare volebant pro *cum partim*, legentes *cum parti*. Tu fortassis more tuo gravius inflixisses iis convitium, qui inscitia contra libros veteres sic sapere sibi fuissent visi.' *Otho*.—19 Vett. edd. *Eum enim cum*.—20 'Cod. Torn. *adolescentum*. Vett. edd. *adolescentium*. Et ita quoque nostri Mss.' *Jac. Gronov*. 'Quod sane non rejiciendum est.' *Otho*.

'Sed idcirco me fecisse, quod utrum negligentia partim[d] magistratuum, an avaritia, an calamitate populi Romani evenisse dicam nescio.'

[d] *Aliquorum.*

CAP. XIV.

Injuria mihi factum itur, *quali verborum ordine Cato dixerit.*

Audio, 'illi injuriam factum iri;' audio, 'contumeliam dictum iri,' vulgo quoque ita dici, vulgo et istam esse verborum figuram jam in medio loquendi usu:[a] idcircoque exemplis supersedeo.[b] Sed 'contumelia illi,' vel, 'injuria factum itur,' paulo est remotius. Exemplum igitur ponemus. M. Cato pro se contra C. Cassium: 'Atque evenit ita, Quirites, uti in hac contumelia, quæ mihi[1] per hujusce petulantiam factum itur,[c] rei quoque publicæ medius fidius miserear, Quirites.' Sicut autem, 'contumeliam factum iri,'[*] significat iri ad contumeliam faciendam, id est, operam dari quo fiat; ita 'contumelia mihi factum itur,' casu tantum immutato, idem dicit.

[a] *Frequenter usurpatam.* [b] *Abstineo.* [c] *Facienda est.*

1 Ascripsit Sciopp. 'omnino legendum *quam mihi*.' Vid. Not. Var.

NOTÆ

[*] *Factum iri*] Factum iri et faciendum esse, si grammaticos audimus, in eo differunt, quod factum iri sit oratio præsentis temporis, et significet aliquid in via esse ut fiat; at faciendum esse non denotet tempus rei faciendæ.

CAP. XV.

De flaminis Dialis deque flaminicæ[a] [2] *cærimoniis: verbaque ex edicto Prætoris apposita, quibus dicit non coacturum se ad jurandum neque virgines Vestæ, neque Dialem.*

CÆRIMONIÆ impositæ flamini Diali[a] multæ, item castus[3] [b] multiplices, quos in libris, qui de sacerdotibus publicis compositi sunt, item in Fabii Pictoris librorum primo scriptos[4] legimus: unde hæc ferme sunt quæ commeminimus. 'Equo Dialem flaminem vehi religio est:[b] [c] classem procinctam[c] extra pomœrium,[d] id est, exercitum armatum, videre: idcirco rarenter flamen Dialis creatus Consul est,[e] cum bella Consulibus mandabantur: item jurare Dialem fas nunquam est:[f] item annulo uti nisi pervio casso-

[a] *Uxoris flaminis.* [b] *Nefas est.* [c] *Exercitum navalem instructum.*

2 Reg. *flaminea.*—3 Vid. Not. Var. *Castus* probant Reg. Thuan. Lugd. uterque et Memm. Gutherius tuetur *casus.*—4 *Scriptos* in quodam Ms. non

NOTÆ

[a] *Flamini Diali*] De flamine Diali consule lib. I. cap. 12.

[b] *Castus*] Castus in sacris idem est ac ritus. Unde Varro 'et religiones,' inquit, 'et castus id possunt, ut ex periculo eripiant nos.' Lipsius huic lectioni, quanquam ipsi primum placuerat, deinde substituit *cautus multiplices;* multa enim vetita flamini Diali, a quibus sibi cavere deberet. Vulgatam antiquarum editionum lectionem retinendam censet Gutherius ex veteri Glossario in quo *casus* et *castus* ejusdem est notionis.

[c] *Equo Dialem flaminem vehi religio est*] Si hoc ideo fiebat, ut Festus ait, ne flamine longius abeunte sacra negligerentur, cur non ipsi curru interdictum est? Cur sellæ curulis jus habuit teste Plutarcho? Probabilius itaque videtur, quanquam anilis est superstitionis, quod tradit Plinius, equinum fel inter venena damnari: ideoque flamini sacrorum equum attingere non licere.

[d] *Pomœrium*] Quid sit intelliges ex cap. 14. lib. XIV.

[e] *Rarenter . . . creatus Consul est*] Notat Plutarchus in Quæstionibus Romanis, flaminibus Dialibus aditum ad ceteros magistratus fuisse præclusum, ne diversi generis in idem temporis punctum incidentibus negotiis, interdum Deorum cultus negligeretur.

[f] *Jurare Dialem fas nunquam est*] Quippe, ut ibidem ait Plutarchus, in rebus levioris momenti absurdum est ei non credere, cui res maximæ et sacræ creditæ sunt.

que fas non est:[g] ignem e flaminia, id est, flaminis Dialis domo, nisi in sacrum[5] [h] efferri jus non est: vinctum, si ædes ejus introierit, solvi necessum est: et vincula per impluvium[i] in tegulas subduci, atque inde foras in viam demitti: 2. nodum in apice[6] neque in cinctu neque alia in parte ullum habet: si quis ad verberandum ducatur, si ad pedes ejus supplex procubuerit, eo die verberari piaculum est: capillum Dialis, nisi qui liber homo est, non detonset:[d] capram[k] et carnem incoctam[l] et hederam[m] et fabam[n] neque tangere Diali mos est neque nominare: propagines[o] e vitibus altius prætentos[7] non succidet:[e] [8] [p] pedes lecti, in quo cubat, luto tenui circumlitos esse oportet: et de eo[9]

[d] *Tondeat.* [e] *Non transibit per viam ubi vitium sarmenta in sublimi sunt prætenta.*

habetur.—5 Vid. inf. et Not. Var.—6 'Ita vett. edd. et recte. Quædam edd. male, *neque in apice.*' Thys.—7 Ascripsit Sciopp. 'V. C. *prætextus.* al. Ms. *prætentis.*'—8 Aliter *succedet.*—9 Ascripsit Sciopp. *et in eo.*—10 'Pater

NOTÆ

[g] *Annulo uti nisi pervio cassoque fas non est*] Apud Veteres annulorum alii fuere solidi, alii intus pervii et cassi, qui scilicet concavi amuleta adversus serpentum morsus aut quidvis aliud continerent. Hi dicebantur a Græcis *φυσικοὶ δακτύλιοι*, et a flamine Diale gestabantur. Aliis uti non licebat, quod cum accederent ad vinculorum similitudinem, flamines maxime omnium liberos dedecerent.

[h] *In sacrum*] Ita cum Lipsio legimus, cum prius *sacrum* tantum haberetur.

[i] *Impluvium*] Locus est, ut ait Varro, in medio domus relictus, ut lucem caperent deorsum, quo pluvia decidebat.

[k] *Capram*] Diali nefas erat capram tangere. Nempe, ut ait Plutarchus in Quæstionibus Romanis, cum capra sit lasciva, fœtida, et obnoxia epilepsiæ, metuebant ne mali contagio ad eos perveniret, qui capra vescerentur, aut etiam tangerent.

[l] *Carnem incoctam*] Quia, ut idem asserit, ab esu crudorum vulgo abhorrent.

[m] *Hederam*] Hanc affert rationem Plutarchus, quod hedera sterilis inutilisque hominibus sit, imbecillaque, et ea de causa aliis quibus innitatur opus habeat.

[n] *Fabam*] Quod scilicet faba, ut testantur Plinius et Festus, putaretur ad mortuos pertinere.

[o] *Propagines, &c.*] Hic ritus, auctore Plutarcho, designabat ab ebrietate flaminem alienissimum esse debere.

[p] *Succidet* [*succedet*] Sic legendum constat ex Plutarcho qui in cærimonias flaminis Dialis inquirens sic ait: *Διὰ τίνα δὲ αἰτίαν οὐδὲ κιττοῦ θίγειν ἐφίετο τῷ ἱερεῖ τοῦ Διὸς, οὐδὲ ὁδὸν διελθεῖν ἀναδενδράδος ἄνωθεν διατεταμένης;* 'Quam ob causam neque ederam tangere li-

lecto trinoctium continuum non decubat:[f 10] neque in eo lecto cubare alium fas est, neque apud[11] ejus lecti fulcrum capsulam[12 q] esse cum strue[r] atque ferto[13 s] oportet: unguium Dialis et capilli segmina subter arborem felicem[14 t] terra operiuntur. 3. Dialis quotidie festatus est:[15 u] sine apice[x] sub divo[g] esse licitum non est: sub tecto uti[16] liceret, non pridem a pontificibus constitutum.' Massurius Sabinus scripsit, et alia talia quædam remissa:[h 17] gratiam-

[f] *Non decumbit extra illum lectum per tres noctes continuas.*
[g] *Sub patente cœlo.* [h] *Indulgenter concessa.*

putabat legendum *secubat*. Nam decubare idem quod decumbere.' *Jac. Gronov.*—11 Ascripsit Sciopp. *atque apud.*—12 Vet. cod. *capsam.*—13 Vulg. *ferro.*—14 Vulg. *siliquam.*—15 'Quidam legunt *testatus*, quod quocumque loco decedat, non moriatur intestatus. Turnebus legit *feriatus*. H. Stephanus *fertatus*, id est, fertis instructus: Nisi legendum sit *fertarius*. Utique qui liba afferebant strufertarii dicebantur.' *Thys.* 'Prousteus exclamat mirum in hoc loco quantum se torqueant interpretes. At illi non tam se torquent, quam quidem ipse nugatur et cæcus est. Unde enim probet illud *fertatus*, habet nihil. An et *libatus* dicetur, cui suppetit libum? Libri veteres habent simpliciter aut *sertatus*, aut *fertatus*, aut *fertantus*, quod erat in Thuanæo. Ego ex his eligo *ferratus*, ut dicatur in vestitu habuisse aliquid ferri, quo nempe apex erigatur et in altum extendatur, ne remissi aliquid aut laxi ostendat. Hoc enim exemplum afferre malo, quia Lipsius ex verbis, quæ supra occurrunt, *nedum neque in apice*, vocem secundam delet, cum aliter curatus apex potuerit esse in reliquis sacerdotibus, aliter in flamine Diali.' *Jac. Gronov.* *Sertatus* probat Falster.—16 Aliter *utiliter*.—17 '*Sabinus scripsit et alia talia . . . dicit*. Equidem nemo non videt hæc verba esse molestiora, et unus est Stephanus, qui sic edere incepit, cum antea legerent *Sabinus scripsit et alia quædam* omisso vocabulo *talia*. Sed et in postremis alia est in Mss. lectio: nempe *remissa; gratiaque aliquot cerimoniarum facta dicitur*.

NOTÆ

cet flamini Diali, neque viam transire ubi vitium propagines sursum extentæ sunt?' In aliis editionibus habetur *succidet*.

[q] *Capsulam*] Quæ parva est arca a capiendo sic nominata.

[r] *Strue*] Strues proprie dicitur lignorum congeries; hic genus est libi quod adolebatur in sacris.

[s] *Ferto*] Fertum genus item libi, quod multis ac variis rebus farciretur, a farciendo dictum.

[t] *Arborem felicem*] Quæ sit arbor felix Veteres non omnino consentiunt. Eam esse censet Cato, quæ fructum fert, infelicem vero quæ nullum producit.

[u] *Festatus* [*fertatus est*] Flamen cui quotidie suppetebant quæ prius descripsimus ferta, dicebatur fertatus. Mirum in hoc loco quantum se torqueant interpretes: alii *festatus*, alii *feriatus*, quidam *testatus*, nonnulli etiam *fertarius* legunt. At quorum felicior est conjectura?

[x] *Apice*] 'Apex,' inquit Festus, 'sacerdotum insigne, dictus est ab eo quod comprehendere vinculo, antiqui apere dicebant.'

que aliquot cærimoniarum factam dicit: 'Farinam fermento imbutam[y] attingere ei fas non est: tunicam intimam, nisi in locis tectis, non exuit, ne[18] sub cœlo, tanquam sub oculis Jovis, nudus sit: super flaminem Dialem in convivio, nisi rex sacrificulus,[z] haud quisquam alius accumbit:[i] uxorem si amisit, flaminio decedit:[k] matrimonium flaminis nisi morte dirimi[19] non est jus: locum, in quo bustum est,[l] nunquam ingreditur: mortuum nunquam attingit: funus tamen exequi non est religio.[m] 4. Eædem ferme cærimoniæ sunt, quas flaminicas[20] Diales seorsum aiunt observitare:[n] veluti est; quod venenato[1 a] operitur,[o] et quod in rica[2 b] surculum de arbore felici habet: et quod scalas, nisi quæ Græcæ appellantur,[3] eas escendere ei plus tribus gradibus

[i] *More Veterum mensæ accumbit.* [k] *Officio flaminis se abdicat.*
[l] *In quo est cadaver combustum.* [m] *Non est vetitum celebrare exequias.*
[n] *Uxores flaminis Dialis dicunt sæpe observare.* [o] *Vestitur.*

Hinc ascripsit Pater margini suo. Lege: *sub tecto uti liceret, non pridem a pontif. constitutum Mass. Sabinus scribit. Et alia quædam remissa, gratiaque aliquot cerimoniarum facta dicitur.* Ubi istud *uti liceret* acutissime ab illo repertum ex lectione Ms. *utiliter et*, quam expressit Stephanus, cum inde editores fecissent *uti libet et.*' Jac. Gronov.—18 Multi ex Mss. innuunt Gellium scripsisse *tunica intima nisi in locis tectis non exuit se.* Ascripsit Sciopp. 'V. C. *exuisse. f. exuit se.*'—19 Vet. cod. *dirumpi.*'—20 'Vett. editt. *Fluminicas sacerdotissas Dialis.*' Thys. 'Pro quo Scaliger ad Festum pag. 72. citat *sacerdotulas.* Si de industria, quid tentavisset, si scivisset infra in Regio Ms. ex edicto Prætoris haberi *sacerdotalem* vel *sacerdotulam Vestalem*?' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *flaminicas quas.*—1 'Vulgo male legebatur, *bene nato.*' Thys. Ascripsit Sciopp. 'fortass. *vero nato.* Scal.'—2 'Vulgo *virica.* L. Fruterius lib. III. c. 2. in Ms. Lovaniensi *in rica* se invenisse testatur.' *Thys.*—3 Vid. Not. Var. 'Ceterum illud *nisi* ab Scaligero insertum non occurrit in ullo Ms. sed Lincoln. habet, *religiosum non est.* Omnino illud *nisi* potest abesse.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. *scalam: et κλίμαξ appellatur.*—

NOTÆ

[y] *Farinam fermento imbutam*] Cujus ritus hanc affert rationem Plutarchus, quod farina alimentum sit imperfectum et crudum, neque enim manet id quod erat triticum, neque factum est id quod fieri debuit nimirum panis.

[z] *Rex sacrificulus*] Pulsis Roma regibus tradit Livius lib. II. Regem sacrificulum creatum esse, qui, quanquam penes eum esset sacrorum cura, suberat pontifici, ne nimia potestas odiosum per se nomen in invidiam magis adduceret.

[a] *Venenato*] Venenatum fuit pallii genus flaminicæ proprium, quod, quia venenatum erat sive imbutum flammeo colore, dictum est venenatum.

[b] *Rica*] Quadratum vestimentum purpureum et fimbriatum, quo pro palliolo utebantur flaminicæ.

religiosum est:[p] atque etiam cum it ad Argeos,[e] quod neque comit[q] caput neque capillum depectit.' Verba Prætoris ex edicto perpetuo de flamine Diali et de sacerdote Vestæ ascripsi: SACERDOTEM. VESTALEM. ET. FLAMINEM. DIALEM. IN. OMNI. MEA. JURISDICTIONE. JURARE. NON. COGAM. Verba M. Varronis ex secundo rerum divinarum super flamine Diali hæc sunt: 'Is solus album habet galerum, vel quod maximus est, vel quod Jovi immolata hostia alba[4] fieri oporteat.'

[p] *Vetitum est.* [q] *Ornat.*

4 'Vett. editt. *albato.*' Thys. 'Et sic Ms. S. Marci Flor. cum Lugd. min. et Scheff. At Reg. Thuan. Lugd. maj. *alba id fieri.* Freinshemius interim non dubitat vocem *immolata* hinc delere, quasi fuerit, *quod Jovi hostia albata fieri oporteat,* in Indice Flori v. 'Dubium.' Etiam omnes ante habent *vel quod maximus,* sine verbo *est,* quomodo edidit Stephanus, nec assequor, cur mutari placuerit.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. *alba id fieri.*

NOTÆ

[e] *Argeos*] Argei, auctore Festo, erant scirpea simulacra quæ per Vestales virgines singulis annis projiciebantur in Tiberim. Argeos quasi Argivos tradit in Problematis Plutarchus appellatos fuisse: solebant enim antiquissimis temporibus qui ad Tiberim habitabant captos Græcos, qui Argivi dicuntur, in fluvium præcipites dare. Hanc consuetudinem sustulit Hercules, ut refert Dionys. Halicarn. lib. I. ac ne quis neglectæ religionis scrupulus in superstitiosis animis resideret, suasit ut pro hominibus simulacra lignea numero triginta quotannis Idibus Maii de ponte Sublicio in Tiberim dejicerent. Hunc ritum descripsit Ovidius in Fastis: 'Tunc quoque priscorum virgo simulacra virorum Mittere roboreo scirpea ponte solet.'

CAP. XVI.

Quos errores Julius Higinus in sexto Virgilii[a] animadverterit in historia Romana erratos.[b]

REPREHENDIT Higinus Virgilium, correcturumque eum fuisse existimat, quod in libro sexto scriptum est. Pali-

[a] *Æneidos libro.* [b] *Admissos contra historiam Romanam.*

nurus est apud Inferos, petens ab Ænea, ut suum corpus requirendum et sepeliendum curet. Is hoc dicit:

'Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram
Injice, namque potes, portusque require Velinos.'[c]

Quo, inquit, modo[a] aut Palinurus novisse et nominare potuit portus Velinos, aut Æneas ex eo nomine locum invenire, cum Velia oppidum, a quo portum, qui in eo loco est, Velinum dixit, Servio Tullio[b] Romæ regnante, post annum amplius sexcentesimum, quam Æneas in Italiam venit, conditum in agro Lucano[c] et eo nomine appellatum est? nam qui ab Harpalo, inquit, regis Cyri[d] præfecto ex terra Phocide[e] fugati sunt, alii Veliam, partim Massiliam[f] condiderunt. 2. Inscitissime[d] igitur petit ut Æneas portum Velinum requirat, cum id nomen eo tempore fuerit

[c] *Invicte Ænea, libera me ab his miseriis, aut tu me tege humo, nam hoc tibi facile est, et adi portus Velinos.* [d] *Ineptissime.*

NOTÆ

[a] *Quo, inquit, modo*] Facilis est Virgilii defensio, si dicatur non loqui de urbe, sed de campis et flumine, quæ semper fuerant: Veliam enim oppidum Lucaniæ a fluvio præterfluente dictam auctor est Stephanus. Porro ibi sita fuit ubi nunc est *Castel a mar della Brucca.*

[b] *Servio Tullio*] Servius Tullius VI. rex Romanorum regnum iniit an. U.C. CLXXVII. post adventum Æneæ DCVII. ante Christi ortum DLXXVII. Servius hic a fortuna propria nomen habuit, quod eum serviens peperisset Ocrisia captiva. Scribunt Livius et Dionysius eum XLIV. annis regnasse; exsecrando generi sui Tarquini et filiæ parricidio periit.

[c] *Lucano*] Lucanus ager in Italia sic dictus a Lucanis populis, nunc vulgo appellatur *Basilicata.*

[d] *Cyri*] Cyrus Primus rex Persarum, cum avum Astyagem imperio Medorum exuisset regni Persici fundamenta jecit anno I. Olymp. LV. ante Christum DLX. multis provinciis ditioni Persicæ adjunctis, cum bellum intulisset Massagetis, anno regni XXX. exceptus insidiis cum toto exercitu periit. Resectum ejus caput regina Tomyris in utrem humano sanguine repletum injecit, insatiabilem sanguinis sitim exprobrans. *Herodot. Justin.*

[e] *Phocide*] Phocidem a Phocæa non distinguit hic Gellius, errore Veteribus satis familiari. Phocis erat in Græcia, in Ionia Phocæa, cujus incolæ continuis Persarum incursionibus vexati, diris devota patria sese mari commisere, ac post varios casus in Galliam appulsi Massiliam condidere Cyri temporibus.

[f] *Massiliam*] Urbs in Narbonensi provincia, ad mare Mediterraneum; vulgo *Marseille.*

nusquam gentium; neque simile, inquit, illud videri debet, quod est in primo carmine:[e]

> 'Italiam fato profugus Lavinaque venit
> Littora:'[f]

Et æque in sexto libro:

> 'Chalcidicaque[g] levis tandem superastitit arce.'[g]

Quoniam poëtæ ipsi quædam κατὰ πρόληψιν[h] historiæ dicere ex sua persona concedi solet, quæ facta ipse postea scire potuit: sicut Virgilius scivit de Lavinio oppido et de colonia Chalcidicensi. Sed Palinurus qui potuit, inquit, scire ea quæ post annos sexcentos facta sunt? nisi quis eum divinasse apud Inferos putat, proinde ut animæ defunctorum solent. 3. Sed et si ita accipias, quanquam non ita dicitur, Æneas tamen, qui non divinabat, quo pacto potuit requirere portum Velinum, cui nomen tunc,[5] sicuti diximus, nullum usquam fuit? Item hoc quoque in eodem libro reprehendit, et correcturum esse[6] Virgilium putat nisi mors[7] occupasset: nam cum Thesea, inquit, inter eos nominasset, qui ad Inferos adissent ac redissent; dixissetque,

> 'Quid Thesea, magnum
> Quid memorem Alciden? et mi genus ab Jove summo
> est:'[i]

postea tamen infert:

> 'sedet, æternumque[k] sedebit
> Infelix Theseus.'[8] [i]

[e] *Initio primi libri Æneidos.*
[f] *Venit in Italiam et littus Lavinum fugiens patriam voluntate Deorum.*
[g] *Et agilis tandem requievit super arce Cumana.* [h] *Per anticipationem.*
[i] *Quid referam Thesea et magnum Herculem, qui vivi adierunt Inferos? et ego originem traho a summo Jove.*

5 'Lambecius in margine notavit *cujus*; quod cum Pater opinaretur ab eo ascriptum esse ex Ms. Regio, videtur illi placnisse. Sed nec ego nec frater id ipsum vidimus.' *Jac. Gronov.*—6 Aliter *fuisse.*—7 'Mss. Reg. et Lugd. maj. habent *mori*, quod etiam ferri potest.' *Jac. Gronov.*—8 'Brodæus lib. 1.

NOTÆ

[g] *Chalcidica*] Cumæ urbs Lucaniæ sita ad mare, ab iis exstructa est qui Chalcide in Eubœa venerunt in Italiam, unde arx Cumana dicitur Chalcidica.

[k] *Sedet, æternumque*] Hic facile po-

4. Qui autem, inquit, fieri potest, ut æternum apud Inferos sedeat, quem supra cum iis commemorat,[9] qui descenderint illuc, atque inde rursum evaserint; præsertim cum ita sit fabula de Theseo atque si Hercules eum evellerit de petra,[10] et in lucem ad Superos[k] eduxerit. Item in his versibus errasse Virgilium dixit:

'Eruet ille Argos[l] Agamemnoniasque Mycenas,[k]
Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achilli;
Ultus avos Trojæ, templa et temerata[11] Minervæ.'

5. Confudit,[l] inquit, et personas diversas et tempora: nam neque eodem tempore neque per eosdem homines cum Achæis et cum Pyrrho bellatum est.[12] Pyrrhus enim, quem

[k] *Ad terram.*
[l] *Evertet Argos, et Mycenas sedem regis Agamemnonis, et ipsum Æaciden stirpem bellicosi Achillis, ulciscens avos suos Trojæ et templa Minervæ violata.*

Miscell. pro *Infelix Theseus*, legit *Tereus*, sed contra fidem exemplarium.' *Thys.*—9 Delph. *nominat.*—10 Eadem ed. *e petra.*—11 Cod. Torn. *intemerata.* —12 '*Cum Pyrrho bellatum.* Auget Ms. Reg. *cum Pyrrho in Italia bellatum*, sed quæ videtur frustranea repetitio, præsertim cum et plane habeat *in Italiam*,

NOTÆ

test purgari Virgilius. Esto enim post mortem sedeat æternumque sit sessurus Theseus; at vivus Inferis perlustratis ad terras evaserat; quod idem ut sibi accidat deposcit Æneas.

[i] *Theseus*] Ægei regis Athenarum filius, nomen suum inter heroas antiquitatis clarissimos variis rebus fortiter gestis consecravit. Cum amico Pirithoo penetravit in Inferos ad rapiendam Proserpinam: sed occiso Pirithoo in vincula raptus est, quibus eum vindex Hercules paulo post exsolvit. Ita fabulæ. Sed Philochorus apud Eusebium ait Proserpinam raptam fuisse ab Ædoneo, id est, Orco sive Plutone rege Molossorum in Epiro: hujus horrendus canis nomine Cerberus Pirithoum devoravit, qui ad raptum uxoris cum Theseo venerat; Thesea jam in mortis periculo constitutum cum liberasset Hercules, ab Inferis eruisse dictus est.

[k] *Mycenas*] Mycenæ oppidum Argiæ in Peloponneso, Sophiano est *Agios Adrianos*, sive ut Galli dicimus *Saint Adrien.*

[l] *Confudit*] Immo vero confundit omnia atque permiscet Hyginus ipse Virgilii mentem non assecutus, Æaciden scilicet interpretatur esse Pyrrhum Epirotarum regem, atque inde concludit hos versus nec in temporum rationem nec in easdem convenire personas. At per Æaciden interpretes optimi contendunt intelligendum esse Persen ultimum Macedoniæ regem qui cum ab Achille genus duceret, recte dici potuit Æacides. Ita nempe Propertius: 'Et Persen proavi simulantem pectus Achilli.' Devictus est autem ac per triumphum ductus a Paulo Æmilio.

dicit Æaciden, de Epiro in Italiam transgressus cum Romanis depugnavit adversus M. Curium[13] in eo[14] bello ducem. Argium[15] autem bellum, id est, Achaicum, multis post annis a L. Mummio Imperatore gestum est: potest, inquit, igitur medius eximi versus, qui de Pyrrho importune[m] immissus est: quem Virgilius proculdubio exemturus, inquit, fuit.

[m] *Perperam.*

quod mox sequitur.' *Jac. Gronov.*—13 Vett. edd. legunt *Manium Curium.*—14 Ms. quoddam *eodem.*—15 Vett. edd. pro *Argium* legunt *Argivum.*

CAP. XVII.

Quam ob causam et quali modo Democritus philosophus luminibus oculorum sese privaverit, et super ea re versus Laberii pure admodum et venuste facti.

DEMOCRITUM philosophum in monumentis historiæ Græcæ scriptum est, virum præter alios venerandum, auctoritateque antiqua præditum, luminibus oculorum sua sponte se privasse;[a] quia existimaret cogitationes commentationesque animi sui in contemplandis naturæ rationibus vegetiores et exactiores fore,[a] si eas videndi illecebris et oculorum impedimentis liberasset. Id factum ejus modumque ipsum, quo cæcitatem facile solertia subtilissima conscivit,[16] La-

[a] *In considerandis rebus naturalibus fore acriores et diligentiores.*

16 'Male emendat H. Steph. *concivit.*' Thys.—17 Ascripsit Sciopp. *quem*

NOTÆ

[a] *Luminibus oculorum sua sponte se privasse*] 'Democritus,' inquit Cicero lib. v. de Finib. 'vere falsone dicitur oculis se privasse, ut quam minime animus a cogitationibus abduceretur.' Itaque Tullius de voluntariæ illius cæcitatis veritate dubitat. Verum audacius Plutarchus, qui libro de Curiositate, de illius falsitate non ambigit.

berius poëta in mimo,[b] quem scripsit[17] Restionem,[c][18] versibus quidem satis munde atque graphice[d] factis descripsit; sed causam voluntariæ cæcitatis finxit aliam: vertitque in eam rem quam tum agebat, non inconcinniter.[e] 2. Est enim persona, quæ hæc apud Laberium dicit, divitis avari et parci, sumtum plurimum asotiamque[19] adolescentis viri[20][a] deplorantis.[f] Versus Laberiani sunt:

'Democritus Abderites[g][1] physicus philosophus
Clypeum constituit[h] contra exortum Hyperionis,[a]
Oculos effodere ut posset splendore æreo.
Ita radiis Solis[2] aciem effodit luminis,
Malis bene esse ne videret civibus.
Sic ego fulgentis splendorem[3] pecuniæ
Volo[4] lucificare[5] exitum ætati meæ;
Ne in re bona esse videam[6] nequam filium.'

[b] *Comœdia.* [c] *Qui est inscriptus Restio.* [d] *Pure et eleganter.* [e] *Non inepte.* [f] *Qui lamentatur maximas impensas et luxuriam adolescentis.* [g] *Ex urbe Abdera.* [h] *Collocavit clypeum ad Solem orientem, ut fulgor æreï clypei posset eum visu privare. Sic lumine Solis sibi abstulit lumen oculorum, ne videret malos cives bonis frui. Sic ego cupio ut fulgor radiantis pecuniæ privet luce finem vitæ meæ, ne videam filium improbum habentem bonam pecuniam.*

---

inscripsit.—18 'Vett. edd. male legunt, *Rectiorem* vel *Rectorem*.' Thys.—19 'Vett. editt. habent ἀσωτίαντε, et adduntur interpretis verba, id est, *luxumque et propinationem*. Unde Stephanus conjectabat *popinationem*, sed frustra, cum nihil sit in Mss. Sed et Joh. Mellerus Palmerius eadem conjectura fruebatur in Spicilegio VII. pag. 108. Immo Brixienses clare jam habent *luxumque et popinationem*.' Jac. Gronov.—20 'Vett. editt. recte, *filii*. Si *viri* retineatur, Græcismus est, qui ἄνδρα γέροντα, vel νέον dicunt.' *Thys.* 'Immo ex Mss. et quidem nostris omnibus, restitutum istud *viri*; et quid opus est audire nunc de filio, cum id fiat in ipso fragmento?' *Jac. Gronov.*—1 'Ita restituit hos versus H. Stephanus, cum in aliis editionibus confuse admodum legerentur. Turnebus lib. XIV. Advers. cap. 18. versum 6. et seq. ita legebat, *Sic ego splendore fulgenti pecuniæ Volo elucificare exitum ætatis meæ*. Idem lib. XXVIII. cap. 32. pro *elucificare* legit, *lucificare*, id est, cæcare.' *Thys.*—2 Lambinus legebat *Radiis Solis sibi.*—3 Nonius, *splendore*. Vett. edd. *splendore in pecuniam*. Lambinus legebat, *splendore fulgentis pec.* Ascripsit Sciopp. *fulgenti splendore in pecuniam.*—4 Cod. Torn. *velo.*—5 '*Elucificare.* Luce privare. Citat quoque hunc locum proculdubio ex Gellio Nonius. Vett. editt. legunt *lucificare*.' Thys. 'Magnus labor ingeniorum. In quibus mirari opor-

NOTÆ

[a] *Adolescentis viri*] Est hic Hellenismus, ut notat H. Stephanus, ut enim ἄνδρα γέροντα virum senem dicunt Græci, ita et ἄνδρα νέον virum adolescentem.

[a] *Hyperionis*] Hyperion Solis pater, a poëtis usurpatur aliquando pro ipso Sole.

tet doctissimum G. J. Vossium in Etymologico istud *elucificare* proferentem, ac si plane constaret Laberium sic usurpavisse, a quo longissime abest. Neque enim ullus nunc *eluce* locus est; nec etiam vel unus codex Ms. primam istam literam probat, ut non assequar, unde Nonio illud verbum obtigerit, sive ex ipso Laberio sive ex Gellio. Ego autem in Nonio Ms. illic inveni '*Elucificare, lucidare, dictum a luce.*' Certe jam ubique in antiquis libris occurrit vel *lucificare* vel *lucrificare* vel *ludificare*, pro quo Turnebus libro citato reposuit *luscificare*, quem non placet indictum præteriri ab Vossio, dum verbo alienissimo, quod idcirco expuli ex hac editione, nimis inhiat. Lector eligat.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. 'al. *ludificare. Velo lucificare.* Turn. *luscificare.* mox *ætatis* pro *ætati.*' Delph. et Lugd. Bat. *elucificare.*—6 Lamb. *videam esse.*

CAP. XVIII.

Historia de Artemisia, deque eo certamine quod apud Mausoli sepulcrum a scriptoribus inclytis decertatum est.

Artemisia [a] Mausolum virum amasse fertur supra omnis amorum fabulas, ultraque affectionis humanæ fidem.[1] Mausolus autem fuit, ut M. Tullius ait, rex terræ Cariæ; [b] ut quidam Græcarum historiarum scriptores, provinciæ Græciæ [7] præfectus. Satrapen [8][c] Græci vocant. Is Mau-

[1] *Plus quam sit credibile de amore hominum.*

7 'Forte *Cariæ.* Lipsius legendum putat, *Provinciæ Præfectus*, vel *Provinciæ a Rege Præfectus:* in cod. Torn. legitur *Græcæ*, quod Casaubonus interpretatur de Asiaticis Græcis, non iis qui in Græcia. Alioquin Græcia nunquam a Rege Persarum in provinciam redacta fuit.' *Thys.* 'Sane est hoc unicum exemplum satrapiæ hujus Persicæ, et ideo suspectum viris doctissimis, sed non etiam Mstis libris, qui omnes confirmant illud *Græciæ* vel *Græcæ.* Itaque licet Lipsius molliter et speciose succurrat, (quod non dixerim, probaritne pater, an perstiterit in *provinciæ Cretæ*, quod certe illi fuit in mente,) ego tamen illam ejicere timens, videndum censeo, an non convenerit arrogantiæ Asiaticæ, postquam Persarum reges bellare cum Græcis inceperunt, tunc ab illis satrapias auctas fuisse, unamque dictam satrapiam Græciæ, etsi auctores vulgo nobis non indicent nisi satrapas Phrygiæ, Lydiæ, Ioniæ, Cariæ, etiam maritimæ oræ.' *Jac. Gronov.*—8 Græcis literis σατράπην

NOTÆ

[a] *Artemisia*] Artemisiam regnasse temporibus Philippi Macedonis, annis scilicet ante Christum circiter CCCLXIV. hinc facile colligitur, quod ad Mausoli demortui laudes celebrandas convenisse dicantur Isocrates ejusque discipulus Theopompus, et alii quorum nomen illis temporibus florebat.

[b] *Cariæ*] Caria Asiæ Minoris regio, quæ provincia Græciæ hoc sensu dici potest, quod incolæ lingua Græcorum uterentur. Nunc dicitur *Aidinelli.*

[c] *Satrapen*] Præfectum provinciæ significat hoc vocabulum, quod licet

solus ubi fato perfunctus[b] inter lamenta et manus uxoris funere magnifico sepultus est; Artemisia luctu atque desiderio mariti flagrans uxor ossa cineremque ejus mixta odoribus contusaque in faciem pulveris aquæ indidit,[c] ebibitque: multaque alia violenti amoris indicia fecisse dicitur. Molita quoque est ingenti impetu operis,[d] conservandæ mariti memoriæ,[9] sepulcrum[d] illud memoratissimum, dignatumque[e] [10] numerari inter septem omnium terrarum spectacula. 2. Id monumentum Artemisia cum Dis Manibus[11] [e] Mausoli dicaret; ἀγῶνα,[f] laudibus ejus dicundis, facit; ponitque præmia pecuniæ aliarumque rerum bonarum amplissima. Ad eas laudes decertandas[g] venisse dicuntur viri nobiles ingenio atque lingua præstabili[h] Theopompus,[f] Theodectes,[g] Naucrites.[12] Sunt etiam qui Isocratem ipsum cum iis certavisse memoriæ mandaverint.[i] Sed eo certa-

[b] *Postquam e vita decessit.* [c] *Comminuta in modum pulveris posuit in aqua.*
[d] *Præterea ædificavit maxima lapidum mole.* [e] *Creditum dignum.*
[f] *Certamen.* [g] *Certatim prædicandas.* [h] *Eloquentia excellenti.*
[i] *Scriptis tradiderint.*

cod. Torn. legit.—9 Vett. edd. addunt, *causa*. Secus in Ms.—10 Reg. *dignumque*.—11 'Vett. edd. legunt *Diis M. Sacris*. Manusc. *Dis manibus sacris*: forsan *D. M. S.*' Thys.—12 Scribendum monet Valesius, *Theodectes Naucratites*. Ascripsit Sciopp. *Naucrates*.

NOTÆ

a Græcis sit usitatum, tamen a Persica lingua originem ducit.

[d] *Sepulcrum*] Regis nomine dictum est Mausoleum, a cujus operis similitudine magnificentissima quæque sepulcra Mausolea sunt nominata.

[e] *Dis Manibus* [*D. M. S.*] Sepulcrorum elogiis præfigebantur hæ literæ D. M. S. quæ *Diis Manibus sacrum* id esse monumentum indicabant. Porro Manes sunt animi a corporibus soluti.

[f] *Theopompus*] Chius, clarissimus, Dionysio Halicarnasseo teste, omnium Isocratis discipulorum. Auctor est Suidas eum historiarum Herodoti epitomen scripsisse. Refert Josephus Theopompum, cum vellet ex scripturis sacris quædam in suas historias transferre, mente turbatum fuisse; cumque in somno didicisset, id accidisse, quod evulgare divina tentasset, ab incepto destitisse, pristinæque sanitati esse restitutum. Floruit annis ante Christum circiter CCCL.

[g] *Theodectes*] Is oriundus e Cilicia, fuit Platonis, Isocratis, et Aristotelis discipulus: poëtices et eloquentiæ laude floruit. Narrat Josephus eum, cum fabulis suis vellet inserere nonnulla ex divinis scripturis divinitus fuisse visu orbatum. Obiit Athenis annos natus XLI.

mine vicisse Theopompum judicatum est. Is fuit Isocratis discipulus. Extat nunc quoque Theodecti tragœdia, quæ inscribitur, Mausolus: in qua eum magis quam in prosa placuisse Higinus in exemplis refert.

CAP. XIX.

Non purgari neque levari [a] [13] *peccatum, dum prætenditur peccatorum, quæ alii quoque peccaverunt, similitudo; atque inibi verbum ex oratione super ea re Demosthenis.*

INCESSEBAT [b] quempiam Taurus philosophus severa atque vehementi objurgatione adolescentem a rhetoribus et a facundiæ studio [14] ad disciplinas philosophiæ transgressum; [c] quod factum quidem [15] esse ab eo diceret inhoneste et improbe; at ille non ibat inficias fecisse, [d] [16] sed id solitum esse fieri defendebat, turpitudinemque delicti exemplorum usu et consuetudinis venia [17] deprecabatur: [e] atque ibi Taurus isto ipso defensionis genere irritatior, Homo, inquit, stulte et nihili, si te a malis exemplis auctoritates et rationes philosophiæ non abducunt; ne illius quidem Demosthenis vestri sententiæ tibi in mentem venit? quæ, quia lepidis et venustis vocum modis vincta est, [f] [18] quasi quædam cantilena rhetorica, facilius adhærere memoriæ tuæ

[a] *Non excusari neque tolli.* [b] *Reprehendebat.*
[c] *Qui relicta rhetorica et eloquentiæ facultate se contulerat ad doctrinas philosophicas.* [d] *Non negabat se male fecisse.* [e] *Excusabat.*
[f] *Numeris cohæret.*

13 ‘*Neque lavari.* Cod. Torn. *levari*, ubi et post *similitudo*, hæc adduntur, *atque inibi verba ex oratione super ea re Demosthenis.* Sicuti etiam in Editt. vett. habetur.’ *Thys.* ‘Immo sunt et in Mss. unde restitui, et *lavari* locum habet alibi, non hic.’ *Jac. Gronov.* Verba post *similitudo* non habentur in Delph. et Lugd. Bat.—14 ‘*A rhetoribus et a facundiæ studio.* In Ms. quodam hæc verba non habentur: verum tamen retine.’ *Thys.* Tentabat J. F. Gronov. *ad rhetores et facundiæ studium a disciplinis philosophiæ.*—15 Vett. edd. *quiddam.* *Quidem* legitur in Lincoln. Sed Mss. reliqui constanter *quidem.*—16 *Fecisse* in quodam Ms. abest.—17 Legitur quoque *consuetudine veniam.*—

potuit: nam si me, inquit, non fallit, quod quidem in primore[19] pueritia legerim,[g] verba hæc sunt Demosthenis, adversus eum, qui, ut tu nunc facis, peccatum suum peccatis alienis exemtum purgatumque ibat: Σὺ δὲ μὴ λέγε,[h] ὡς γέγονεν οὕτω πολλάκις, ἀλλ' ὡς προσήκει[20] γίγνεσθαι. οὐ γάρ, εἴ τι πώποτε μὴ κατὰ τοὺς νόμους ἐπράχθη, σὺ δὲ τοῦτο ἐμιμήσω, διὰ τοῦτο ἀποφύγοις ἂν δικαίως· ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἁλίσκοιο. ὥσπερ γάρ, εἴτις ἐκείνων προῄλω,[1] σὺ τάδ' οὐκ ἂν ἔγραψας, οὕτως, ἂν σὺ νῦν ἁλῷς,[2] ἄλλος οὐ γράψει. Sic Taurus omni suasionum admonitionumque genere utens sectatores suos ad rationes bonæ inculpatæque indolis ducebat.

[g] *Si enim, ait, id mihi non excidit, quod ego etiam puerulus legi.*
[h] *Tu vero ne dicas factum esse ita sæpe, sed hoc decere fieri. Non enim si quid aliquando non secundum leges actum est, tu vero hoc imitatus fueris, propter hoc effugias jure: sed multo magis condemnandus sis. Ut enim si quis illorum prius damnatus esset, tu hæc non scripsisses, ita si tu nunc damneris, alius non scribet.*

18 In quodam Ms. *juricta.*—19 Vett. edd. *primori:* quod et ascripsit Sciopp. —20 Vulg. ἀλλ' οὐχ ὡς προσήκει. Ascripsit Sciopp. ἀλλ' ὡς οὕτω προσήκει. —1 Vett. edd. εἴ τις ἑάλω.—2 In Demosthene hodie legitur, ἂν σὺ νῦν δίκην δῷς.

CAP. XX.

Quid sit rogatio, *quid* lex, *quid* plebiscitum, *quid* privilegium, *et quantum ista omnia*[3] *differant.*

Quæri audio, quid 'lex' sit, quid 'plebiscitum,' quid 'rogatio,' quid 'privilegium.' Ateius Capito publici privatique juris peritissimus, quid 'lex' esset, hisce verbis definivit. 'Lex,' inquit, 'est generale jussum[a] populi aut

3 In quodam Ms. *nomina.*—4 '*Cephaleaque, acarne.* Hoc sufficit ita nunc

NOTÆ

[a] *Lex, inquit, est generale jussum, &c.*] Ita legem definit Capito. At quid? Si rogante magistratu populus aut plebs turpe aliquid aut injustum præcipiat, hoccine videbitur lex quæ juris et æqui regula dicitur? Rectius itaque legem dixeris regulam morum stabilem ex superioris auctoritate consociationi hominum atque communitati ad ipsius bonum impositam.

plebis rogante[a] magistratu.' Ea definitio si probe facta est; neque de imperio Cn. Pompeii, neque de reditu M. Ciceronis, neque de cæde P. Clodii quæstio, neque alia id genus populi plebisve jussa, 'leges' vocari possunt: non sunt enim generalia jussa; neque de universis civibus, sed de singulis concepta:[a] quocirca privilegia potius vocari debent, quia Veteres 'priva' dixerunt, quæ nos 'singula' dicimus; quo verbo Lucilius in primo satirarum libro usus est:

'abdomina thynni[c]
Advenientibus priva dabo, cephaleaque,[d] acarne.'[b] [4]

2. 'Plebem' autem Capito in eadem definitione seorsum a

[a] *Facta.* [b] *Venientibus ad convivium dabo singula abdomina thynni et carnem capitis.*

edidisse, quoniam tot Mss. Thuan. S. Marci Flor. Mem. Pet. Lugd. min. Lincoln. id jubent. Etsi enim unus Regius literam *a* non habeat, (ita enim hoc est, et testatur in Addendis pag. 1357, ad Solin. Salmasius, et forsan etiam ita erit in Lugd. maj. quia de eo pater nihil notavit, et Thysius quoque cum dixisset in Ms. esse *carne*, subjicit cod. Tornes. legere *Acarne*,) id factum, quia librarius eam alia ratione appicturus ideo in scribendo non apposuit, quod dein abiit inobservatum, ut sæpius. Cum vero a multis hæc tentata sint, Colvius et Salmasius satis magni sunt auctores. Id nescio quemadmodum intellexerint: quippe mihi videtur hæc dici primo casu, nec a præcedentibus pendere, sed sequentibus, in quibus suspicor secutum fuisse verbum *aderunt* vel *accedent*, quod definire nequeo: *acarne* habent illi quos dixi codices, non *acarnæ*, ut se in Ms. legisse ait Turnebus 21. Adv. 21. quem citans Pricæus ad Apuleii apologiam pag. 104. scribit in Gellii Ms. *Alternæ* se legisse Turnebum dicere. Mirum non est ex *cephaleaque carne* non potuisse ab Prousteo elici ullum sensum: sed apparet quoque ejus robur et venustas, dum cum Turnebo libenter se lecturum fatetur *carnem et cephalæam*, qua carnem capitis intelligat Lucilius, qui execraretur vel sic loqui, vel eam apponere convivis. Sane etiam potior series verborum hæc est: *ista enim omnia vocabula censentur continenturque rogationis principali genere et nomine.*' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. 'v. c. *cephaleaque a carne.*' Vid. inf. et Not. Var.

NOTÆ

[a] *Rogante*] Populum rogabat magistratus, qui ejus voluntatem iis in rebus exquirebat, de quibus rogabatur. Unde et rogatio ipsa est rogatoris actio, et simul ea lex ad quam ferendam populi suffragium petitur.

[c] *Thynni*] Thynnus piscis est marinus: vulgo dicimus *Thon*. Notandum obiter in Veterum conviviis pisces, ut cibos maxime delicatos, fuisse sæpius ad mensam appositos.

[d] *Cephaleaque*] Nullus ex his verbis sensus elici potest. Libenter igitur legerim cum Turnebo, *carnem et cephalæam*, qua carnem capitis intelligit Lucilius, κεφαλὴ enim caput significat. Ita Plautus 'Ophthalmiam' dixit carnem quæ oculis esset vicina.

populo divisit: quoniam in populo omnis pars civitatis omnesque ejus ordines contineantur; plebes vero ea dicitur, in qua gentes[c] civium patriciæ[e] non insunt. 'Plebiscitum' igitur est, secundum eum Capitonem, lex, quam plebes, non populus, accipit: sed totius hujus rei jurisque, sive cum populus, sive cum plebes rogatur, sive quod ad universos pertinet,[5] caput ipsum et origo et quasi fons 'rogatio' est: ista enim omnia vocabula censentur[6] 'rogationis' principali genere et nomine continenturque: nam, nisi populus aut plebes rogetur, nullum plebis aut populi jussum fieri potest. 3. Sed quanquam hæc ita sunt, in veteribus tamen scriptis non magnam vocabulorum illorum differentiam esse animadvertimus: nam et 'plebiscita'[f] et 'privilegia'[g] translato nomine[7] 'leges' appellaverunt; eademque omnia confuso et indistincto vocabulo 'rogationes' dixerunt. Sallustius quoque proprietatum in verbis retinentissimus consuetudini concessit; et 'privilegium,' quod de Cn. Pompeii reditu ferebatur, 'legem' appellavit. Verba ex secunda ejus historia hæc sunt: 'Nam

[c] *Familiæ.*

Cephalæaque carne dant Lugd. Bat. Delph.—5 '*Sive quod ad universos pertinet.* Jam sequi debebat, *sive quod ad singulos.* De his enim duobus modis sicut ante inceperat agere per voces *neque de universis civibus, sed de singulis*, ita nunc debebat progredi. Hinc certe pater judicabat talia deesse, prout ascripsit uni suorum exemplarium. Certe in hoc loco fallaces fuisse librarios vel inde patet, quod etiamnum in codice Regio absint illa *accipit sed totius hujus rei jurisque sive cum populus*, ut patet ex iteratione vocis 'populus.'' *Jac. Gronov.*—6 'In cod. Torn. additur hoc loco *continenturque.*' Thysius. 'Mire hoc loco Vir ille bonus. Non enim in isto solum codice sic legitur, sed omnibus, quantum reor, Mss. atque etiam editis ante editionem H. Stephani, nisi fallor; de quo cum nonnisi bene cogitaret pater, id secutus fuit. Sed cum hic additur, non debet mox repeti. Huc pertinet, quod pater notavit verbum *continenturque*, cum in Voss. min. esset prætermissum, ascriptum esse inter lineas. Ab Thuaneo aberat *enim.*' Jac. Gronov.—7 'Reg.

NOTÆ

[e] *Patriciæ*] Quinam sint patricii notæ priores indicabunt.

[f] *Plebiscita*] 'Scita sunt,' inquit Isidorus, 'quæ plebs tantum constituit, et vocantur scita quod ea plebs sciat, vel sciscitatur et rogat ut fiant.'

[g] *Privilegia*] Leges sunt in privatorum gratiam, quibus aliquid præter jus commune conceditur. Dicta sunt 'privilegia' quasi 'privatæ leges.'

Syllam Consulem de reditu ejus legem ferentem ex composito [d] TR.[8] PL. C. Herennius prohibuerat.'

[d] *Ex convento.*

Lugd. maj. *translatio.* An innuunt *translaticio?*' Idem.—8 Ascripsit Sciopp. *Tribunus.*

CAP. XXI.

Quam ob causam M. Cicero his omnino verbis, novissime *et* novissimus, *observantissime* [9] *vitarit.*

Non paucis verbis, quorum frequens usus est nunc et fuit, M. Ciceronem noluisse uti manifestum est, quod ea non probaret; velut est et 'novissimus' [a] et 'novissime.' Nam cum et M. Cato et Sallustius et alii quoque ætatis ejusdem verbo isto promisce usitati sint; [10] multi etiam non indocti viri in libris id suis scripserint; abstinuisse eo tamen tanquam non Latino videtur: quoniam qui doctissimus eorum temporum fuerat, L. Ælius Stilo,[11] ut novo et improbo

9 'Vett. editt. *observatissime.*' Thys. 'Sed id parum est, præ illo, quod observari meruerat unice. Nam vett. istæ editt. omnes habent *novissimus uti observ. vitarit*, inserto isto verbo, quia inde pendere integritatem loquendi putabant usque ad ipsam Stephanianam et Lugd. Batavam anni 1644. Porro cum in codicibus scriptis verbum *uti* non extaret, etiam librarii veteres in describendo offensi varie deseruerunt hunc locum, ut Lugd. min. *Quam ob causam Cicero hiis oīo verbis novissime est*, Reg. *novissime est usus*: etiam sine prænomine Ciceronis. Donec pater incidens in duos Mss. solo verbo *uti* carentes inde Gellium restituit, haud dubie intentus imitationi Plautinæ, quam sæpius annotavit antea. Plauti autem est in Curculione II. 3. 19. 'Proinde se domi contineant; vitent infortunio.' Et alibi.' *Jac. Gronov.* *Uti observantissime* dat Delph.—10 '*Usitati sunt.* Sic perperam propagatur ex editione Stephani, quod stupeas, cum et Mss. et editi antea recte habeant *sint*, quod repetivi.' *Jac. Gronov.*—11 'Ita Ms. Bituricens. teste Cujacio Observat. lib. III. cap. 36. vulgo *Ælius illo.*' Thys. 'Præclara hæc Cujacii emendatio, et palam confirmata ab Ms. Regio, ut qui habet *lilius Stilo*, sed *lelius Stilo* Pet. Lugd. uterque, Lincoln. ut meritissime asciverit Stephanus.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *Novissimus*] Atqui hanc vocem usurpavit Cicero pro Qu. Roscio comœdo n. 30. 'qui ne in novissimis quidem erat histrionibus, ad primos pervenit comœdos.'

verbo, uti vitaverat: propterea quid[12] M. quoque Varro de ista voce existimaverit verbis ipsis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem sexto[13] demonstrandum putavi:[1] 'Quod extremum,'[14] inquit, 'dicebatur, dici novissimum cœptum vulgo: quod mea memoria ut Ælius,[15] sic senes alii,[16] quod nimium novum verbum esset,[17] vitabant: cujus origo, ut a vetere vetustius ac veterrimum, sic a novo declinatum novius et novissimum.'[18]

Gronov.—12 'Ita Ms. Buslid. teste Carrione. Vett. editt. ita habent: *Propterea id M. quoque Varronis ex libro de Lingua Latina* VI. *demonstrandum putavi.*' Thys. 'Satis confuse hoc. Nam Aldina habet *proptereaq3 id M. quoque Varronis ex libro de lingua Latina ad Ciceronem* v. *dem.* Hanc sequitur Badiana et duæ forma minutissima Antonii Gryphii et Hieronymi de Marnef, et ita citat etiam Carrio. Aliæ Gryphianæ *propterea id:* cetera sunt eadem, ita ut consentiant omnes editiones in citationem ex libro quinto, ut alias debeat innuere Thysius, in quibus viderit *Sexto*, quod esse tantum scio in omnibus Mss. ex quibus Regius et Lugd. major in præclaro illo supplemento habent *verbis ipsius Varronis ex.* Et vix dubito, quin extiterit quoque nomen proprium in illis opertis bibliothecarum sacris, unde hæc produxit Carrio lib. I. Antiq. Lect. 8. etsi ille nomen *Varronis* omittat.' *Jac. Gronov.*—13 'Ita Ms. et vett. editt. inter quas princeps Veneta. Hodie lib. quinto apud Varronem hæc leguntur.' *Thys.*—14 'Apud Varronem hodie legitur, *a quo etiam extremum novissimum quoque dici cœptum volgo.* In Ms. Bituricensi Cujacii: *quod extremum dicebant, dici novissimum cœptum vulgo.*' Idem.—15 '*Ut* hic irreptitium est, quia librarii in corruptum Varronis codicem inciderant, ubi legebatur *sic senes*, pro quo *Sisenna* lego.' *Thys.* 'Non debet acumini Thysiano attribui, cum Scriverii codex extet, unde hoc descripsit pater: '*Sisenna, alii.* Τὸ *ut* addiderunt scioli Varroni lib. v. decl. p. 55. 56. sc.' Nec vel unus tamen codex est, in quo ista vocula non appareat. Insuper sic habent veteres omnes *quod mea memoria ut Ælius, sic senes alii, quod nimium novum verbum esset:* unde tamen Regius codex omittit τὰ *novum* et *esset*, quod postremum ignoratur etiam ab Lugd. min.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—16 'Apud Varronem legitur, *senes aliquot*. Ita quoque Bituric. et Buslid. Mss. Forsan pro *sic senes alii*, legendum *Sisenna, alii.* Sisennam alibi quoque Varro laudat,' *Thys.*—17 Varro *nimium novum verbum quod esset.*—18 Addit Varro, *quod extremum.*

CAP. XXII.

Locus exemtus ex Platonis libro, qui inscribitur Gorgias, *de falsæ philosophiæ probris: quibus philosophos temere incessunt,*[19] *qui*[a] *emolumenta veræ philosophiæ ignorant.*

PLATO veritatis homo amicissimus, ejusque omnibus exhi-

[a] *Sine causa philosophos exagitant, illi qui, &c.*

bendæ promtissimus,[b] quæ omnino dici possint in desides istos ignavosque, qui obtento philosophiæ nomine[20] inutile otium et linguæ vitæque tenebras sequuntur, ex persona quidem non gravi, neque idonea, vere tamen ingenueque dixit: nam etsi Callicles, quem dicere hæc facit, veræ philosophiæ ignarus, inhonesta indignaque in philosophos confert, proinde tamen accipienda sunt quæ dicuntur, ut nos sensim moveri[1] intelligamus, ne ipsi quoque culpationes[c] hujuscemodi mereamur, neve inerti inanique desidia cultum et studium philosophiæ mentiamur.[d] 2. Verba ipsa super hac re Platonis ex libro, qui appellatur Gorgias,[a] scripsi: quoniam vertere ea consilium non fuit, cum ad proprietates[e] eorum nequaquam possit Latina oratio aspirare, ac multo minus etiam mea. Φιλοσοφία γάρ τοί[f] ἐστιν, ὦ Σώκρατες, χαρίεν, ἄν τις αὐτοῦ μετρίως ἅψηται ἐν τῇ

[b] *Paratissimus ad eam omnibus declarandam.* [c] *Reprehensiones.*
[d] *Simulemus.* [e] *Proprias significationes.*
[f] *Philosophia enim est, o Socrates, elegans aliquid, si quis eam mediocriter attingat in adolescentia, si vero plus æquo in ea versetur, corruptela est hominum. Si*

19 'Sic tandem in Paterna editione anno 1651. restitutum, cum mira pertinacia legerent omnes antea *incessuit*, et hinc notari in Badiana debuit. Stephanus etiam sic quidem ederet pag. 270. sed in collectione capitum pag. 567. exposuit plurale hoc, quod non secuta est editio Lugd. Bat. anni 1644. Sed ut scias omnia, et Bourdelotius ascripsit haud dubie ex Regio, et pater id ipsum ex Memmiano annotavit, ut posthac in dubium ne veniat.' *Jac. Gronov.* *Incessuit* Delph.—20 'Ms. Reg. *obtentu philosophiæ*. Sed dein verba sequentia usque ad *veræ philosophiæ* in eo omissa sunt librarii oculis per similitudinem juncti verbi deceptis. Itaque et veteres editi legebant *obtentu philosophiæ nominis*, ubi sane scripti confirmabant illud *obtentu*, sed pro posteriore voce nunc video in scriptis *nominum*, nunc *nomine*, quod in pluribus apparet, atque inde concinnavit Stephanus quod editur. Videtur hinc auctorem dedisse *obtentu philosophiæ et nomine.* Paulo ante Ms. Reg. habebat *indesinens istas et*. *Istas* quidem etiam Petav. Sed Lugd. uterque etiam habet *indesinens*, ut videatur aliud latere.' *Idem.*—1 'Aliter, *moneri*.' Thys. 'Non tantum ; nam Steph. edidit *ut nos non sensim moveri*, illam negativam probante utroque Lugd. cum editiones pleræque gerant *ut nos sensim moneri*, quod est et in optimis scriptis, idque retineri oportet, quo mens Gellii etiam vere ex-

NOTÆ

[a] *Gorgias*] Plato, in dialogo qui inscribitur Gorgias, refellit primo Sophistarum commenta, qui specioso Rhetorum nomine abusi, verum rhetoricæ usum perverterent: deinde veram germanamque orationis recte constituendæ naturam docet.

ἡλικίᾳ· ἐὰν δὲ περαιτέρω τοῦ δέοντος ἐνδιατρίψῃ, διαφθορὰ τῶν ἀνθρώπων. Ἐὰν γὰρ καὶ πάνυ εὐφυὴς ᾖ, καὶ πόῤῥω τῆς ἡλικίας φιλοσοφῇ, ἀνάγκη πάντων ἄπειρον γεγονέναι ἐστὶν, ὧν χρὴ ἔμπειρον εἶναι τὸν μέλλοντα καλὸν κἀγαθὸν καὶ εὐδόκιμον ἔσεσθαι ἄνδρα. Καὶ γὰρ τῶν νόμων ἄπειροι γίγνονται τῶν κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τῶν λόγων, οἷς δεῖ χρώμενον ὁμιλεῖν ἐν τοῖς συμβολαίοις τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, καὶ τῶν ἡδονῶν τε καὶ ἐπιθυμιῶν τῶν ἀνθρωπείων, καὶ συλλήβδην τῶν ἠθῶν παντάπασιν ἄπειροι γίγνονται. Ἐπειδὰν οὖν ἔλθωσιν εἴς τινα ἰδίαν ἢ πολιτικὴν πρᾶξιν, καταγέλαστοι γίγνονται· ὥσπερ γε, οἶμαι, οἱ πολιτικοὶ, ἐπειδὰν αὖ εἰς τὰς ὑμετέρας διαριβὰς ἔλθωσι καὶ τοὺς λόγους, καταγέλαστοί εἰσι. Συμβαίνει γὰρ τὸ τοῦ Εὐριπίδου· Λαμπρός τ' ἐστιν ἕκαστος ἐν τούτῳ,

κἀπὶ τοῦτ' ἐπείγεται

Νέμων τὸ πλεῖστον ἡμέρας τούτῳ μέρος,

Ἵν' αὐτὸς αὑτοῦ τυγχάνῃ βέλτιστος ὤν.

3. Ὅπου δ' ἂν φαῦλος ᾖ, ἐντεῦθεν φεύγει, καὶ λοιδορεῖ τούτῳ. τὸ δ' ἕτερον ἐπαινεῖ εὐνοίᾳ τῇ ἑαυτοῦ, ἡγούμενος οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπαινεῖν. Ἀλλ', οἶμαι, τὸ ὀρθότατόν ἐστιν, ἀμφοτέρων μετασχεῖν· φιλοσοφίας μὲν ὅσον παιδείας χάριν, καλὸν μετέχειν, καὶ οὐκ αἰσχρὸν μειρακίῳ ὄντι φιλοσοφεῖν· ἐπειδὰν δὲ ἤδη πρεσβύτερος ὢν ἄνθρωπος

enim omnino ingeniosus sit aliquis et provecta ætate philosophetur, cum necesse est omnium imperitum fieri, quibus oportet instructum esse illum, qui debet egregius et bonus et gloriosus esse vir. Etenim qui tempus omne consumunt in philosophia, legum ignari fiunt civilium, et sermonum, quibus oportet uti ad versandum in congressibus hominum et privatim et publice. Et voluptatum et cupiditatum humanarum sunt ignari; atque ut dicam paucis, morum prorsus imperiti fiunt. Itaque cum venerint ad aliquam privatam aut civilem actionem, ridiculi sunt; quemadmodum, credo, in rebus civilibus versati cum vicissim ad vestras exercitationes veniunt et sermones, ridiculi videntur. Contingit enim illud Euripidis dictum: In quo clarus est quisque, ad id impellitur Impendens plurimam diei in illud partem, Ut ipse seipso fiat major in ea re. Ubi vero deterior est in aliqua re, hinc recedit et reprehendit illam: aliam vero laudat quadam in se benevolentia, putans ita seipsum laudare. Sed, credo, rectissimum est utriusque fieri participem: philosophiæ quidem, quatenus confert ad institutionem, præclarum est participem esse, et non turpe adolescenti philosophari. Quando vero jam senior homo adhuc philosophatur,

ἔτι φιλοσοφεῖ,[2] καταγέλαστον, ὦ Σώκρατες, τὸ χρῆμα γίγνεται· καὶ ἔγωγε ὁμοιότατον πάσχω πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας, ὥσπερ πρὸς τοὺς ψελλιζομένους καὶ παίζοντας· ὅταν μὲν γὰρ παιδίον ἴδω ᾧ ἔτι προσήκει διαλέγεσθαι, οὕτω ψελλιζόμενον καὶ παῖζον, χαίρω τε, καὶ χαρίεν μοι φαίνεται καὶ ἐλευθέριον καὶ πρέπον τῇ τοῦ παιδίου ἡλικίᾳ· ὅταν δὲ σαφῶς διαλεγομένου παιδαρίου ἀκούσω, πικρόν τί μοι δοκεῖ χρῆμα εἶναι, καὶ ἀνιᾷ μου τὰ ὦτα, καί μοι δοκεῖ δουλοπρεπές τι εἶναι· ὅταν δὲ ἀνδρὸς ἀκούσῃ τις ψελλιζομένου, ἢ παίζοντα ὁρᾷ, καταγέλαστον φαίνεται, καὶ ἄνανδρον, καὶ πληγῶν ἄξιον. 4. Ταυτὸν οὖν ἔγωγε τοῦτο πάσχω καὶ πρὸς τοὺς φιλοσοφοῦντας· παρὰ νέῳ μὲν γὰρ μειρακίῳ ὁρῶν φιλοσοφίαν, ἄγαμαι, καὶ πρέπειν μοι δοκεῖ, και ἡγοῦμαι ἐλεύθερόν τινα εἶναι τοῦτον τὸν ἄνθρωπον· τὸν δὲ μὴ φιλοσοφοῦντα, ἀνελεύθερον, καὶ οὐδέποτε οὐδενὸς ἀξιώσοντα ἑαυτὸν οὔτε καλοῦ, οὔτε γενναίου πράγματος· ὅταν δὲ δὴ πρεσβύτερον ἴδω ἔτι φιλοσοφοῦντα, καὶ μὴ ἀπαλλαττόμενον, πληγῶν μοι δοκεῖ ἤδη δεῖσθαι, ὦ Σώκρατες, οὗτος ὁ ἀνήρ· ὃ γὰρ νῦν δὴ ἔλεγον, ὑπάρχει τούτῳ τῷ ἀνθρώπῳ, κἂν πάνυ εὐφυὴς ᾖ, ἀνάνδρῳ γενέσθαι, φεύγοντι τὰ μέσα τῆς πόλεως καὶ τὰς ἀγορὰς, ἐν αἷς ἔφη ὁ ποιητὴς τοὺς ἄνδρας ἀριπρεπεῖς γίγνεσθαι, καταδεδυκότι δὲ τὸν λοιπὸν βίον

ridicula, o Socrates, res est. Equidem eodem animo sum erga philosophantes, atque erga balbutientes, et ludentes. Cum enim puellum video cui convenit loqui, sic balbutientem et ludentem, delector et festivum illud mihi videtur, liberale, et conveniens puerili ætati. Cum autem distincte loquentem puellum audio, molesta mihi videtur res esse et offendit meas aures; et mihi videtur servile aliquid esse. Ceterum si virum audiat aliquis balbutientem, aut ludentem videat, ridiculum illud apparet, et viro indignum, et plagis dignum. Eodem etiam animo sum erga philosophantes. In adolescente enim videns philosophiam admiror, et decere mihi videtur, et existimo liberum esse talem hominem: cum vero qui non philosophatur, illiberalem, et qui nulla re præclara et illustri se dignum putet. Jam vero cum seniorem video adhuc philosophantem, neque ejusmodi studium abjicientem, verberibus mihi videtur tum dignus esse, o Socrates, talis vir. Quod enim modo dicebam evenit tali homini, licet omnino sit ingeniosus, ut ignavus fiat, fugiat mediam civitatem et forum, in quibus dixit poëta viros præstantes fieri; abscondat autem se reliquam

plicatur.' *Jac. Gronov.* *Moneri* dat Delph.—2 Ascripsit Sciopp. φιλοσοφῇ.

βιῶναι μετὰ μειρακίων, ἐν γωνίᾳ τριῶν ἢ τεττάρων ψιθυρίζοντα, ἐλεύθερον δὲ καὶ μέγα καὶ ἱκανὸν μηδέποτε φθέγξασθαι. Ἐγὼ δὲ, ὦ Σώκρατες, πρὸς σὲ ἐπιεικῶς ἔχω καὶ φιλικῶς. Κινδυνεύω οὖν πεπονθέναι νῦν, ὅπερ ὁ Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα[b]· ὁ Εὐριπίδου, οὗπερ ἐμνήσθην. 5. Καὶ γὰρ ἐμοὶ τοιαῦτ' ἄττα ἐπέρχεται πρὸς σὲ λέγειν, οἷά περ ἐκεῖνος πρὸς τὸν ἀδελφὸν, ὅτι ἀμελεῖς, ὦ Σώκρατες, ὧν δεῖ σε ἐπιμελεῖσθαι, καὶ φύσιν ψυχῆς ὧδε γενναίαν μειρακιώδει τινὶ διαπρέπεις μορφώματι, καὶ οὔτ' ἂν δίκης βουλαῖσι προθεῖο ἂν ὀρθῶς λόγον, οὔτ' εἰκὸς καὶ πιθανὸν ἂν λάβοις, οὔθ' ὑπὲρ ἄλλων νεανικὸν βούλευμα βουλεύσαιο. Καί τοι, ὦ φίλε Σώκρατες, (καί μοι μηδὲν ἀχθεσθῇς. εὐνοίᾳ γὰρ ἐρῶ τῇ σῇ,) οὐκ αἰσχρὸν δοκεῖ σοι εἶναι οὕτως ἔχειν, ὡς ἐγώ σε οἶμαι ἔχειν, καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς πόῤῥω ἀεὶ φιλοσοφίας ἐλαύνοντας; Νῦν γὰρ εἴ τις σοῦ λαβόμενος, ἢ ἄλλου ὁτουοῦν εἰς τὸ δεσμωτήριον ἀπάγοι, φάσκων ἀδικεῖν, μηδὲν ἀδικοῦντα, οἶσθ' ὅτι οὐκ ἂν ἔχοις ὅ, τι χρήσαιο σαυτῷ, ἀλλ' ἰλιγγιῴης ἂν καὶ χασμῷο, οὐκ ἔχων ὅ, τι εἴποις, καὶ εἰς τὸ δικαστήριον ἀναβὰς, κατηγόρου τυχὼν πάνυ φαύλου καὶ μοχθηροῦ, ἀποθάνοις ἂν, εἰ

vitam victurus in angulo cum adolescentibus tribus aut quatuor, insusurrans aliquid, liberale autem et magnum et idoneum nihil dicturus. Ego vero, o Socrates, erga te bene affectus sum et amice. Videor igitur animatus esse erga te sicut Zethus erga Amphionem qui inducitur ab Euripide, cujus memini. Etenim mihi talia quædam subit tibi dicere, qualia ille fratri dicit. Scilicet negligis, o Socrates, quæ oportet te curare, et naturam animæ ita nobilem puerili quadam exornas specie: et neque in justitiæ consiliis protuleris recte sermonem neque decorum quicquam et probabile eligas, neque pro aliis generosum consilium suscipias. Quanquam, o amice Socrates, (ne mihi succenseas, benevolentia enim hoc dico mea in te adductus,) nonne turpe videtur tibi esse, ita esse comparatum, ut ego te arbitror esse et alios qui præter modum philosophiæ operam datis? Nunc enim si quis te apprehendens aut alium quemlibet e vestra secta in carcerem abduceret, dicens te injuriam fecisse, licet nullam feceris, intelligis quod non haberes quid responderes pro te, sed vertigine laborares et oscitares non habens quid loquereris: et ad judicium adductus, in accusatorem incidens omnino vilem et malum, morereris si vellet te morte mulctare.

NOTÆ

[b] Ζῆθος πρὸς τὸν Ἀμφίονα] Zethus Jovis ex Antiopa filius, frater Amphionis, cui manum in condendis Thebis commodavit.

βούλοιτό σοι θανάτου τιμᾶσθαι. 6. Καί τοι πῶς σοφὸν τοῦτό ἐστιν, ὦ Σώκρατες, εἴτις εὐφυᾶ λαβοῦσα τέχνη φῶτα, ἔθηκε χείρονα, μήτε αὐτὸν αὑτῷ δυνάμενον βοηθεῖν, μηδ' ἐκσῶσαι ἐκ τῶν μεγίστων κινδύνων, μήτε ἑαυτὸν, μήτε ἄλλον μηδένα, ὑπὸ δὲ τῶν ἐχθρῶν περισυλᾶσθαι πᾶσαν τὴν οὐσίαν, ἀτεχνῶς δὲ ἄτιμον ζῆν ἐν τῇ πόλει; Τὸν δὲ τοιοῦτον (εἴ τι καὶ ἀγροικότερον εἰρῆσθαι) ἔξεστιν ἐπὶ κόῤῥης τύπτοντα, μὴ διδόναι δίκην. Ἀλλ' ὦ 'γαθὲ, ἐμοὶ πείθου, παῦσαι δ' ἐλέγχων· πραγμάτων δ' εὐμουσίαν ἄσκει· καὶ ἄσκει ὁπόθεν δόξεις φρονεῖν, ἄλλοις τὰ κομψὰ ταῦτ' ἀφεὶς, εἴτε ληρήματα χρὴ φάναι εἶναι, εἴτε φλυαρίας,

Ἐξ ὧν κενοῖσιν ἐγκατοικήσεις δόμοις·

ζηλῶν οὐκ ἐλέγχοντας ἄνδρας τὰ μικρὰ ταῦτα, ἀλλ' οἷς ἐστι καὶ βίος, καὶ δόξα, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀγαθά. 7. Hæc Plato sub persona quidem, sicuti dixit, non proba, sed cum sensu tamen[3] intelligentiæque communis fide,[g] et cum quadam indissimulabili veritate disseruit; non de illa scilicet philosophia, quæ virtutum omnium disciplina est,[h] quæque in publicis simul et privatis[4] officiis excellit, civitatesque et rempublicam, si nihil prohibeat, constanter et fortiter et perite administrat; sed de ista futili atque puerili meditatione argutiarum, nihil ad vitam neque tuendam neque ordinandam promovente: in qua id genus homines

Jam vero quomodo sapiens hoc est, o Socrates, si quæ ingeniosum inveniens ars virum, faciat deteriorem, neque sibi ipsi valentem auxiliari, neque eripere ex maximis periculis aut seipsum, aut alium quempiam; inimicorum autem rapinis expositum in omni re, et sine solertia sine honore viventem in civitate? præterea ejusmodi hominem (quanquam et illud est agrestius dictu) licet in gena percutere impune. Sed, o vir bone, audi me: omitte argutias in refutando et rerum elegantiam excole. Et excole ita ut videaris sapere; aliis exquisita hæc relinquens, sive deliria appellari oportet sive nugas, Propter quæ in vacuis habitabis domibus: imitans homines non qui refellunt exigua nonnulla, sed eos quibus est recta vivendi ratio et gloria et alia multa bona.

[g] *Vere ad sensum, et apte ad fidem inveniendam apud populum.*

[h] *Quæ docet omnes virtutes.*

—3 'Pater hic desiderabat *sensus tamen.* Idque videtur et Salmasius ascripsisse.' *Jac. Gronov.*—4 Reg. *simul in priv.*

consenescunt[1] male feriati, quos philosophos esse et vulgus putat, et is putabat, ex cujus persona hæc dicta sunt.

[1] *In qua philosophia ejusmodi homines male otiosi vivunt usque ad senectutem.*

CAP. XXIII.

Verba ex oratione M. Catonis de mulierum veterum victu et moribus: atque inibi, quod fuerit jus marito in adulterio uxorem deprehensam necare.

Qui de victu atque cultu[a] populi Romani scripserunt, mulieres Romæ atque in Latio ætatem abstemias egisse, hoc est, vino semper, quod temetum prisca lingua appellatur, abstinuisse dicunt: institutumque ut cognatis osculum ferrent reprehendendi causa,[b][5] ut odor indicium faceret si bibissent. Bibere autem solitas ferunt loream,[6][a] passam,[b][7] murinam,[c] et quæ id genus extant,[c][8] potu dulcia: atque

[a] *Moribus.* [b] *Deprehendendi causa.* [c] *Quæ habeant ejusmodi saporem.*

5 Legendum monet Lambecius *deprehendendi causa,* quod et extat in Ms. Reg. Sic quoque notat Thysius: 'Forsan, *deprehendendi:* reprehensio hic locum non habet.' Ascripsit Sciopp. '*reprehendendi causa* fortassis delenda.' —6 Vett. edd. scribunt *lauream.* Varro *loram.*—7 Vett. edd. *passum.*—8 '*Et quæ id genus sapiant.* Lectio haud dubie adulterina. Superioris temporis editiones pro *sapiant* partim legunt *optant,* partim *epotant.* Quod ni Ms. R. auctoritas obstaret, legerem simpliciter, *atque id genus potu dulcia.* Sed inibi scriptum erat: *et quæ id genus expiant potu dulcia.* Quare potius legendum videtur; *et quæ id genus exspirant potu dulcia:* ut scilicet exspirare hoc loco respondeat Græcorum ἀποπνέειν et ἀποπνεῖσθαι, quatenus exponitur διὰ τοῦ ὄζειν, Latine 'olere' vel 'redolere.' *Lambecius.* 'Vett. editt. pro *sapiant* legunt *epotant.* Alii, *optant:* forsan legendum, *sapam et quæ id genus potu dulcia.* Ms. *sapiam.*' Thys. '*Epotant* placuit Sigonio in citatione, qua

NOTÆ

[a] *Loream*] Alii *lauream, loram* alii scribunt: residuus est uvarum liquor ex quibus jam expressum est vinum. Nempe acini jam calcati et aqua macerati rursus prelo subjiciuntur: qui vero liquor inde defluebat, pro vino dabatur operariis ac, teste Varrone, lora dicebatur.

[b] *Passam*] *Passa* aut *passum,* ut volunt alii, 'liquoris est genus,' ut ait Nonius, 'quod ex uva passa cogitur.' Porro uva ideo passa dicitur, quod in siccando passa sit Solem.

[c] *Murinam*] Vini genus aromatibus conditum: μύρον enim Græce idem est quod unguentum sive odoramen-

hæc quidem, in his, quibus dixi, libris pervulgata sunt: sed M. Cato non solum existimatas, sed[9] mulctatas[d] quoque a judice mulieres refert non minus, si vinum in se,[10] quam si probrum et adulterium admisissent. 2. Verba M. Catonis ascripsi ex oratione,[11] quæ inscribitur DE DOTE, in qua id quoque scriptum[12] est, in adulterio uxores deprehensas jus fuisse maritis necare: 'Vir,' inquit, 'cum divortium[d] fecit,[13] mulieri judex pro censore est:[e] imperium, quod videtur, habet:[14] si quid perverse tetreque[f][15] factum est a muliere, mulctatur: si vinum bibit, si cum alieno viro probri quid fecit, condemnatur.' De jure autem occidendi[16] ita scriptum: 'In adulterio uxorem tuam si deprehendisses,[17]

[d] *Non modo reprehensas, sed punitas etiam fuisse.* [e] *Loco censoris judicat mulierem.* [f] *Male ac turpiter.*

utitur lib. I. de jure civium R. cap. 9. Sed Marcilius ad Leges XII. tabb. pag. 272. *Atque id genus epotare*, idque ait eas facere solitas, cum Diis libarent. Sed is maluit suas vires ex arbitrio adhibere, quam eas gubernare ex vetere lectione, omnibus scriptis illa *et quæ* firmantibus. Pater meus ascripsit, F. *temperant*. Sed et hoc nimis recedit a Mss. in quibus est vel id quod produxit Lambecius *expiant*, vel *aepiant* in Petav. vel *acpiant* in utroque Lugd. et Mem. Hinc vides ultro oriri *quæ id genus extant*. Quod ita probavi, ut isto vulgato *sapiant* expulso alterum receperim.' *Jac. Gronov.*—9 'Codex Reg. *Existimat, sed et*. Quod cum videret Salmasius, illi aut alteri valde placuit, ut aliquis ascripserit, optime ita Lips. El. I. 21. et ita libri Ms. Cum interim Chr. Colerus in Parergis XX. 72. legat *æstimatas:* Aurelius ad Tacitum 2. Ann. 50. scribat, 'Lege fidenter *inexistimatas*.'' Idem.—10 Vid. Not. Var.—11 'Reg. *ex orationum*, quod ferri posse vides.' *Jac. Gronov.*—12 Aliter *inscriptum*.—13 'Lipsius legit ex conjectura, *nisi cum divortium fecit*. Neque enim vir cum divortium fecit, potestatem in uxorem quam habuit retinet.' *Thys.* 'Id ita novit Prousteus, ut scribat nonnullos immerito suspicatos. Sed nescivit istos nonnullos sibi non constitisse. Quippe ad Tacitum II. Ann. 50. idem Lipsius legebat *facit* absque *nisi*. Aurelius ad Tacitum interponit *haud*. Itaque pater subtrahendo adjuvabat legens: *Vir, inquit, ni divortium fecit*. Vide an fuerit *qui non divortium fecit*.' Jac. Gronov. *Facit* ascripsit Sciopp.—14 '*Imperium, quod videtur, habet*. Hæc verba Catonis me non assequi fateor. Legendum suspicor, *imperium, quoad vivitur* (in matrimonio) *habet* Vir.' *Falster.*—15 Ascripsit Sciopp. *vel inique*.—16 Scripti omnes legunt *dicendi*.—17 Vett. edd. *prehendisses*.—18 'Buslidianus codex teste

NOTÆ

tum. Volunt alii dici *murrinam* vel etiam *murrhinam* ἀπὸ τῆς μύῤῥας quæ myrrha est.

[d] *Cum divortium*] Addendam vocu-lam, *nisi cum divortium fecit*, nonnulli nec immerito suspicantur. Quod enim viro jus esse potest in uxorem quam repudiaverit?

sine judicio impune[g] necares: illa te si adulterares,[18] digito non auderet contingere; neque jus est.'

[g] *Non expectata judicum sententia.*

Carrione et prodente Lipsio habet hæc auctius, *si adulterares, sive tua adulteria audiret.* An hæc verba Catonis sint, merito dubitatur: ex margine glossatoris librariorum culpa in textum irrepsisse arbitror.' *Thys.* 'Immo Reg. S. Marci, Mem. *sive tu adulteriare.* Lugd. maj. *sive tu adulitare:* min. *sive tu adulterare.* Lincoln. *sive tu adulterareris.* Salmasius apposuit, 'Scribo: *sive tu adulterarere.*' Quod quilibet subesse videat, etsi Lambecius, cum nescio unde ascripsisset *libet tu adulteriare*, inde conjecerit *licet tu adulter reperiare.*' Jac. Gronov. 'Expunge illud, *si adulterares;* quod ex margine glossatoris librariorum culpa in textum irrepsisse recte Thysius conjecit. Fidem faciunt vetustissimæ edd. quæ sic includunt: *illa te (si adulterares).*' Falster.

CAP. XXIV.

Die pristini, die crastini, *et* die quarti, *et* die quinti, *qui elegantius locuti sunt, non ut ea vulgo dicuntur nunc.*

'Die quarto' et 'die quinto,' quod Græci εἰς τετάρτην καὶ εἰς πέμπτην[a] dicunt, ab eruditis nunc quoque dici audio: et qui aliter dicit, pro rudi atque indocto despicitur: sed M. Tullii ætas ac supra eam non, opinor, ita dixerunt: 'die quinte'[19] enim et 'die quinti' pro adverbio copulate dictum est,[20] et secunda in eo[1] syllaba correpta.[a] Divus

[a] *In quartam et in quintam diem.*

19 'Macrob. lib. I. 95. Agellius hic strenue nugatur. Nam *die quinte* nemo Latinus dixit. Apud Pomponium legendum est; *die quart' emoriar fame.* Cum Prætor dicit *Die noni*, aut *die* genitivus est, et subauditur luce, ut sit *Luce diei noni*, aut supplendum est *Solis*, ut sit *Solis noni die.* Similis est ratio in 'die pristini,' 'crastini,' 'proximi.'' *Sciopp.*—20 Vid. Not. Var. —1 *Et secunda in eo.* Reg. ignorat particulam primam, prout mox *etiam*,

NOTÆ

[a] *Syllaba correpta*] Non ratione quantitatis, nam die-quinti penultimam patet esse productam, sed ratione pronuntiationis et accentus; quippe ut jam observavimus more Græcorum aliquando Romani pronuntiando corripiebant syllabas, quæ natura essent longæ.

etiam Augustus,[2] linguæ Latinæ non nescius, munditiarum [3] patris [a] sui in sermonibus sectator, in epistolis plurifariam [b] significatione ista dierum non aliter usus est. 2. Jus autem [4] erit, perpetuæ Veterum consuetudinis demonstrandæ gratia [5] verba solennia Prætoris ponere; quibus more majorum ferias concipere [c] solet, quæ appellantur Compitalia.[e] Ea verba hæc sunt: DIE. NONI.[6] POPOLO. ROMANO.[7] QUIRITIBUS.[8] COMPITALIA. ERUNT. QUANDO. CONCEPTA.[d] FUERINT. NEFAS.[d] 'die noni' Prætor dicit, non 'die nono.' 3. Neque Prætor solum, sed pleraque omnis vetustas sic locuta est. Venit ecce illius versus Pomponiani [e] in mentem, qui est ex Atellana,[f] quæ Mævia scribitur:[9]

[b] *Pluribus locis.* [c] *Enuntiare.* [d] *Alio die celebrare non licet.*

scribens *Divus Augustus.*—2 'In vett. editt. post *Augustus* legitur *memoriarum veterum exequentissimus.*' Thys. 'Sed præter Mstos, qui omnes ea non agnoscunt, et ideo recte ab doctis et sapientibus editoribus omissa sunt, præsertim cum illa in capite 12. hujus libri attributa sint Favorino.' *Jac. Gronov.*—3 Cod. Torn. Reg. aliique, *munditiarumque.* Sunt tamen et qui ignorant copulam.—4 '*Is autem.* Badiana Paris. ed. *jus autem.* Atque ita legit quoque Meursius ad Macrobium. Acidalius ad Velleium legit, *satis autem erit.*' Thys. 'Illud *jus* auctoritate sua firmavit quoque Mercerus ad Nonium, quem secutus nunc sum, quia Mss. consentiunt in *is*, quod ei voci est propinquum maxime.' *Jac. Gronov.* *Is autem* Lugd. Bat. Delph.—5 *Gratia* delet Acidalius.—6 Vett. edd. copulate *Dienoni.*—7 'Macrobius *Post Kal. Jan.* cap. 4. lib. I. sed male.' *Sciopp.*—8 'Annotatum quoque invenio, *Quiritum.*' Thys.—9 'Vett. editt. male, *quæ Metui ascribitur.* Sed Macrobius habet *Mevia* pro *Mævia.*' Thys. 'Interest audire lectiones Mstorum, quorum Reg. Petav. S. Mar. Flor. exerte habent id quod Thysius edit ex veteribus editis. Sed Lugd. min. *que et vias cribitur.* Hinc vides, unde illud *metui* sit exortum, perinde ut origo verbi *ascribitur*, ubi variæ editiones addunt literam *d*, cum debuissent inde fingere *quæ Mævia scribitur.* Ex diphthongo enim *æ* involuta

NOTÆ

[a] *Patris*] Julium Cæsarem intelligit, a quo fuerat adoptatus Octavius, virum qui nisi se totum tradidisset arti militari, de sermonis et eloquentiæ palma potuisset cum ipso Cicerone jure contendere. Verum de eo plura jam superius diximus.

[e] *Compitalia*] Festa erant quæ in compitis peragebantur. Quo tempore celebrarentur patet ex Cicerone Epist. 7. lib. VII. ad Attic. 'Ego, quoniam IV. nonas Januar. compitalitius dies est, nolo eo die in Albanum venire.'

[d] *Concepta*] Conceptivæ feriæ singulis annis in certos vel incertos dies incidebant.

[e] *Pomponiani*] Versus L. Pomponii poëtæ Bononiensis, quem tradit Solinus nunquam ructasse.

[f] *Atellana*] Atellanæ comœdiæ liberaliores, in quarum scenam aditus

'Dies hic sextus,[10] cum nihil egi: die quarte[e] [11] moriar fame:'

suppetit etiam Cœlianum illud [12] ex libro historiarum secundo: 'Si vis mihi [13] equitatum dare,[14] et ipse cum cetero exercitu me sequi; die quinti Romæ in Capitolium curabo tibi cœna sit cocta.'[15] 4. Et historiam autem et verbum hoc sumsit Cœlius ex Origine[f] M. Catonis; in quo[16] ita scriptum est: 'Igitur dictatorem Carthaginiensium magister equitum monuit: Mitte mecum Romam equitatum: die quinti in Capitolium[17] tibi cœna cocta erit.' Extremam

[e] *Die quarto post.* [f] *Libro de Originibus.*

extitit nota *et*. Cum autem Mævia illa sit rerum omnium ignotissima, conjiciebat pater *Necyia* vel Græce *Νεκυία inscribitur*.' Jac. Gronov. Legendum monet Thys. *inscribitur*.—10 'Forsan hic legendum *Dies hic tertius* et pro *egi*, *edi*.' Idem. Ascripsit Sciopp. 'f. *est tertius*.' Idem ascripsit 'f. *edi*.'—11 Cod. Torn. *quarti*.—12 'In Codice vetere Macrobii male positum erat, *Cæcillianum*. Cœlius Antipater historicus intelligitur.' *Thys*.—13 '*Si vis mihi*. Sic et Macrobius. Sed Gelliani codices, ut Reg. S. Marci, Lugdun. minor. habent *si quis*, hoc est, si impetras abs te, ut des: tum in Regio non est *me sequi*, sed *ē q'*. unum scilicet *sequi*.' Jac. Gronov.—14 Ascripsit Sciopp. 'v. c. *dari*. f. *darier*.'—15 Macrob. *cœnam coctam*.—16 'Ms. *in qua*.' Thys. 'Hoc ipsum vidi quoque in Regio, nec potest dubitari, quin sit elegantissimum. Sed in præcedentibus laboratur. Quippe Lambecius in collatione ascripsit *ex* III. *Originum Catonis*, incertum ex Ms. an sua conjectura. Nec ego nec quisquam in Ms. id vidimus. Inhæsit tamen illi pater, ut hinc cogitaret *ex Origine* IV. *Catonis*. Satis acute. Ego tamen semper cogitavi *ex* X. *Origine M. Catonis, in qua*.' Jac. Gronov. 'Etiam probabilius potuisses fingere *e* X. *Origine*. Sed hæ sunt nugæ, ne quid gravius atque tuo more acerbius dicam. Quomodo enim hic locus ex decima Origine Catonis esse potest, cum omnino septem tantum reliquerit Cato? Id quod eloquitur Corn. Nepos, auctor nec pueris ignotus, in Vita Catonis cap. 3. 'Senex scribere historias instituit, quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum pop. Rom. Secundus et tertius, unde quæque civitas orta sit Italica. Ob quam rem omnes Origines videtur appellasse. In quarto autem bellum Pœnicum primum: in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt dicta. Reliquaque bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Ser. Galbæ, qui diripuit Lusitanos.' Unde etiam quam conjecturam puto Lambecii refelli simul potest, non posse scilicet tertium librum intelligi. Sane credo felicius fuisse Gronovium patrem in conjiciendo *ex Origine* IIII. Videtur enim paucis interjectis ille locus secutus esse, qui supra adducitur a Nostro lib. II. c. 19. ex quarto originum ejusdem Catonis. Et non solum ibi Gaspar Scioppius, fortassis ex codice aliquo, ad marginem exemplaris sui annotaverat, illum Catonis locum conjunctum fuisse cum hoc; sed idem etiam hic fecit.' *Otho*. *Ex origine* IV. *Catonis* conjicit Falster.—17 In vett.

NOTÆ

histrionibus non patebat: nomen ab Atella Campaniæ oppido mutuatæ sunt. In usu primum fuere anno U. C. CCCXCII. ante Christum CCCLXII.

istius vocis syllabam tum per *e*, tum per *i*, scriptam legi: nam sane quam consuetum iis veteribus fuerat[18] literis his plerumque uti indifferenter; sicuti 'præfiscine,' et 'præfiscini,'[19 f] 'proclivi,' et 'proclive:' atque alia item multa hoc genus varie dixerunt:[20] 'die pristini' quoque eodem modo dicebatur: quod significabat 'die pristino,' id est, priore; quod vulgo 'pridie' dicitur, converso compositionis ordine, quasi 'pristino die:' atque item simili figura 'die crastini' dicebatur; id erat, 'crastino die:' sacerdotes quoque populi Romani cum condicunt in diem tertium, 'diem perendini'[h] dicunt. 5. Sed ut plerique 'die pristini,' ita M. Cato in oratione contra Furium,[1] 'die proximi,' dixit: 'quarto' autem Cn. Matius, homo impense doctus, in mimiiambis[g] pro eo dicit, quod 'nudiusquartus'[i] nos dicimus; in his versibus:

[g] *Comœdiis quæ scriptæ sunt versibus iambicis.*

edd. *Capitolio.*—18 'Vehementer corruperat hunc locum Stephanus contra omnes quas vidi priscas editiones, quarum est ista lectio, quam citavi, exhibendo *nam sane quam consuetum iis veteribus fuerit*, pro quo Batava anni 1644. *sanequam fuerit*, cujus tamen auctor et novit et allegat, quomodo hic locus citetur Scaligero ex veteri codice ad Festum in v. 'Prospera.' *Fuerit* quidem legitur, sed in paucis et non optimis codicibus. Omnino id venit ex negligentia consideratæ dulcedinis, quam habuerunt Latini in usu illius vocis *sanequam*, quæ tamen ubique patet. Ante τὸ *veteribus* Scaliger omittebat vocem *iis*, sicut caruit ea Lugd. major, sed ceteri omnes caste retinent.' *Jac. Gronov.* Pro *iis* ascripsit Sciopp. *his.*—19 '*Præfiscini.* Vulgo, *pristini*, et *pristine*, verum ex Macrobio legendum *præfiscini* et *præfiscine.*' Thys. 'Non tam ex Macrobio, in cujus loco etiam varietas est, quam ex Mss. omnibus, in quibus tamen non est hic ordo, quem ab Scaligero datum commendat Thysius, sed quem nunc exhibui; neque ulla causa eum vetat, etsi mox aliter sequatur.' *Jac. Gronov.* 'Ubi nunc legitur in Stephani libris *præfiscine* et *præfiscini*, olim edebatur vitiose *pristine* et *pristini*: estque hæc emendatio Oberti Giphanii, cui laudem istam invidere non debuit Stephanus.' *Carolus.*—20 Delph. *dixerint.*—1 'In margine codicis mei, *Furnium.*' Thys. 'Scripti an editi? Ego utique nuspiam inveni hoc posterius, et per omnes et Lugd. maj. confirmatur Macrobianus Furius, qui et sic ab Nonio scribitur,

NOTÆ.

[f] *Præfiscini*] 'Præfiscini' et 'præfiscine' ex 'præ' et 'fascino,' ut ad verbum significet 'præter fascinum, ἀβασκάντως, citra invidiam,' vox erat, qua invidiam et fascinum Veteres a se amoliebantur, cum quis eos laudabat: antiqua enim opinio erat periculum esse aliquod a fascino, ubi quis impensius aut laudaret ipse se, aut præsens ab alio laudaretur. *Muretus.*

[h] *Perendini*] Perendinus dies est abhinc tertius.

[i] *Nudiusquartus*] Vocabulum est,

'Nuper[k] die quarto ut recordor, et certe[2]
Aquarium urceum unicum domi fregit.'

Hoc igitur intererit, ut 'die quarto' quidem de præterito[3] dicamus: 'die' autem 'quarte'[4] de futuro.

inepte *Proximi* sic accipiente, quasi illud in aliis quoque constructionibus pro proximo solitum fuisset intelligi.' *Jac. Gronov.*—2 'Levineius legit *exerte*, legi quoque potest *excetra*; ut de muliere improba loquatur, quæ instar hydræ vel viperæ sit. Ita loquitur quoque Plautus in Casina Act. 3. Scena 5. atque aliis in locis. Livius 'Excetræ delinimenta et veneficia' dixit. Potest tamen retineri vulgata lectio, ita ut ante initium versus aliud quid dictum fuerit, cui postmodum respondeat illud, *et certe*.' Thys. 'Non potest tantum, sed et debet retineri, quippe quod est in Mss. tum præterea clarum ac certum, cum illa alia sint incerta et dubia: denique et alii auctores sic scripserunt.' *Jac. Gronov.*—3 '*Die quarti quidem de præterito*. Itaque credetur Gellius contra usum et auctoritatem Veterum conclusisse, utpote cum in exemplis ab eo productis et *die noni* et *die quinti* intelligantur de futuro manifeste. Etiam alia exempla in scriptoribus residuis extant de futuro: et ratio ipsa id quoque dictat in *die crastini*. Scias autem ita pro sua auctoritate edidisse Thysium, cum in proribus editis omnibus, quos ante oculos habeo, extet *die quarto quidem*. Sequentia vero in Reg. S. Marci Flor. Mem. Pet. Lugd. utroque leguntur ita *die quarte autem*, sub quo videtur intellexisse etiam *quarti*, non expressisse.' *Idem.*—4 In ed. Delph. extat *die autem quarti aut quarte*.

NOTÆ

auctore Festo, compositum ex, nunc, et, die quarto, id est, nunc est dies quartus, et semper de præterito dicitur. Eadem est ratio hujus vocis nudiustertius.

[k] *Nuper, &c.*] Hoc versus genus dicitur scazon, estque iambici tetrametri species.

CAP. XXV.

Telorum et jaculorum gladiorumque, atque inibi navium quoque vocabula, quæ scripta in Veterum libris reperiuntur.

TELORUM, jaculorum, gladiorumque vocabula, quæ in historiis veteribus scripta sunt, item navigiorum genera et nomina libitum forte nobis est sedentibus in rheda[a] conquirere: iisque vicem[5] aliarum ineptiarum vacantem stupen-

[a] *In curru.*

5 'Vulgo, *neque itidem*. Lipsius, *inque vicem*. C. Tor. *neque idem*.' Thys. 'Idque ipsum legitur in variis Mss. cum alii *nequidem*, vel *neque id*. Certe optime videtur Stephanus reparavisse Gellium, parte Lipsii conjecturæ admissa, parte in melius mutata, cum illud *vicem* sine præpositione *in* amet

temque animum occupare.[b] Quæ tum igitur suppetierant,[c] hæc sunt; hasta,[a] pilum,[b] phalarica,[c] semiphalarica,[6 d] soliferrea,[e] gesa,[7 f] lancea,[g] spari,[h] rumices,[i] trifaces,[8 k] tra-

[b] *Et loco cæterarum nugarum his rebus occupare animum nostrum otiosum ac segnem.* [c] *Venerant in mentem.*

Auctor. Hæc vero armorum vocabula toties considerata et exposita sunt, ut nunc idem facere velle sit alienissimum; unde Thysiana magnam partem rejeci.' *Jac. Gronov.*—6 'In Reg. et Lincoln. ea vox non extat: de aliis nihil notatum habeo.' *Idem.*—7 'Pro *gesa* plerique antiqui auctores *gæsa* scribunt. Hesychius γαισοὺς appellat. Legitur quoque *Gesæa*, prout edidit Stephanus, et in Regio erat *gesea*, in Lincoln. *gesaca*.' Jac. Gronov. 'Sed *gesæa* vitiose olim editum, ut jam admonuit Gasp. Barthius ad Stat. Thebaid. IIII. v. 64. ut ex poëtis apparet: nam Virgil. Æneid. lib. VIII. 'Gesa manu, scutis protecti corpora longis.' Et Statius loco supra adducto: 'Exultant: pars gesa manu, pars robora flammis.' Itaque aut *gesa* aut, quod magis placet, *gæsa* scribendum.' *Otho.* *Gæsa* habet Delph.—8 'Ita emendat Lipsius: vulgo erat *rumegestri, faces*, vel *falces*. Dividi debent voces quæ turpiter cohæserant.' *Thys.* 'Unde habeat illud *rumegestri*, non assequor, cum et ipse Lipsius I. Elect. 7. citet *rumigestri falces*, et in Mss. omnibus sit *rumi gestri faces*. Unde patet verissimum Lipsianum hoc, et cessent vel Turnebi *runæ cestri*, vel Thysii quoque *rumices cestri*, cum non quæratur, quomodo possit quoque legi, sed quid perspicue afferant libri veteres. Est tamen aliqua pars in hoc Jos. Scaligeri, ut qui rumices jam odoratus fuerat in Conjectaneis ad Varro-

NOTÆ

[a] *Hasta*] Dicitur tam de grandi illa qua cominus utuntur, quam de leviore quam eminus contorquent.

[b] *Pilum*] Teli genus vulgo quadratum, cujus ligno præfixum hastile tres cubitos longum loricas et scuta militum sæpe transfigebat. Dictum est, inquit Varro, ab omine, quod hostes feriret ut pilum sive pistillum.

[c] *Phalarica*] Quam sic describit Livius lib. XXI. 'Phalarica erat Saguntinis missile telum, hastili oblongo, et cetera tereti, præterquam ad extremum, unde ferrum extabat. Id sicut in pilo quadratum stuppa circumligabant linebantque pice. Ferrum autem tres in longum pedes habebat, ut cum armis transfigere corpus posset.' A turribus quas prisci phalas appellant, Isidoro teste, dicta est phalarica, quod hoc telo pugnetur de locis editis.

[d] *Semiphalarica*] Manu poterat torqueri, cum ad phalaricam sæpius adhiberentur ballistæ.

[e] *Soliferrea*] Tela tota ferrea.

[f] *Gesa*] Tela gravia Gallorum propria.

[g] *Lancea*] Hasta missilis: hanc esse vocem Hispanicam aiunt Varro et Gellius, Gallicam dicit Diodorus.

[h] *Spari*] Sparus, vel sparum, rusticum et militare, sed tamen minimi generis jaculum, ita dictum est, auctore Festo, quod passim pugnando spargeretur.

[i] *Rumices*] 'Rumex genus teli simile spari Gallici. Meminit Lucilius.' *Festus.*

[k] *Trifaces*] 'Trifax,' inquit Festus, 'telum longitudinis trium cubitorum, quod catapulta mittitur.'

gulæ,[l] frameæ,[m] mesanculæ,[9] [n] cateiæ,[o] rumpiæ,[p] scorpii,[q] sibones,[10] [r] siciles,[11] [s] veruta,[t] enses, sicæ,[u] machæræ,[x] spatæ,[y] lingulæ, pugiones,[z] clunaculæ.[12] [a] 2. De 'lingula,' quoniam est minus frequens, admonendum existimo, lingulam Veteres dixisse gladiolum oblongum in speciem

nem pag. 58. ubi et ipse citat *rumigestri*.' Jac. Gronov.—9 Legendum monet Thys. *mesancula*.—10 '*Sibyna*. Ita recte emendat Turnebus: vulgo legebatur *sibones*.' Thys. 'Immo legebatur ante Turnebum *scibones*, eaque vox sane a me in Lincoln. reperta, ut potuerit in aliis quoque extitisse, obtinuit ad ipsum Stephanum usque, qui ex Mss. edidit *sibones*. Ita enim in illis legitur. Quod ab insequentibus plane ad Turnebi arbitrium mutari in vocem magis usurpatam non probo, præsertim cum illa vox varie hic illic scribatur *sibynæ*, *sybinæ*, *συβήνη*, ut nihil vetet eandem quoque pronuntiatam *sibon*; quippe et *κέλητες celoces*: unde id retinui.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. 'v. c. *Sibynæ*, al. *sibines*.'—11 Vid. Not. Var. 'Itane oportuit agere, ut primo dicas legi vulgo *silices*, deinde in quibusdam editionibus *siciles*, et in Badiana tantum esse *sicilices*? Quin scias in omnibus editis ab Aldo usque ad Stephanum legi clare *sicilices*; iste primus dedit *siciles*, quippe quod extabat in Ms. Regio, et ideo mutari non debuit. Scaligeriana reliqui, quoniam sunt doctiora, quam ut a me deleantur. Sed Thysii opus fuit non omittere Salmasiana ad Historiam Augustam pag. 273. omnino huc pertinentia.' *Jac. Gronov.*—12 'Aliter, *climaculæ*: sed recte Turnebus *clunaculum* emendavit.' *Thys.* '*Clunaculæ*. Ita habet ed. Jac. Gronovii, forte vitio librarii. Lege *clunacula*, uti probe monet Turnebus.' *Falster.* *Clunacula* dat Delph.—

NOTÆ

[l] *Tragulæ*] Hamatum teli genus, ab eo quod scuto infixum trahitur nomen habet auctore Festo.

[m] *Frameæ*] Frameam Germanicum esse vocabulum auctor est Tacitus lib. de Moribus Germanorum. Hastam significat.

[n] *Mesanculæ*] Telum missile, ἀπὸ τῆς μέσης ἀγκύλης, a 'medio amento,' sic dictum.

[o] *Cateiæ*] Tela Gallorum et Teutonum ferreis hinc inde clavis rigentia, quæ, ut ait Isidorus, non longe propter gravitatem evolarent, sed vi maxima obvia quæque perfringerent.

[p] *Rumpiæ*] Romphæam vocat Isidorus, aitque gladium esse ex utraque parte acutum.

[q] *Scorpii*] Instrumentum militare, quo torquebantur spicula: vulgus arcuballistam vocat.

[r] *Sibones*] Legendum putat Turnebus *Sibyna*, quod apud Illyricos telum est hastæ consimile. Dicitur et *sibuna* et *sibina* et *subina*.

[s] *Siciles*] Et *sicilices* interpretatur Scaliger esse vocem Magnæ Græciæ, qua intelligebant quicquid secandi vim haberet.

[t] *Veruta*] Tela quæ habent quasi verua præfixa. *Festus.*

[u] *Sicæ*] A secando sic appellatæ.

[x] *Machæræ*] Ἀπὸ τοῦ μάχεσθαι, quod est pugnare, quod iis soleant pugnare.

[y] *Spatæ*] Σπάθη Græce gladius est.

[z] *Pugiones*] Brevioris gladii genus, quod pugno facile apprehenditur. *Nonius.*

[a] *Clunaculæ*] 'Clunaculum cultrum sanguinarium dictum, vel quia bestiarum clunes dividit, vel quia ad clunes dependet.' *Festus.*

linguæ factum, cujus meminit Nævius in tragœdia Hesiona. Versum Nævii apposui:

'Sine mihi gerere morem videar[13] lingua;[14] verum lingula.'[d]

Item 'rumpia' genus teli est Thracæ nationis: positumque hoc vocabulum in Q. Ennii annalium quartodecimo. 3. Navium autem, quas reminisci tunc potuimus, appellationes hæ sunt: gauli,[b] corbitæ,[15][c] caudiceæ,[d] longæ,[e]

[d] *Patere appareat me mihi obsequi non lingua sed gladio.*

13 Conjicit Thys. *utar haud lingua.*—14 '*Haud lingua.* Abest vocula *haud* a vett. ed. et c. Tor.' *Thys.* 'Ita habet Gellius a viro docto duas notas, in quarum neutra agnoscat vel minimum auxilium. Vocula *haud* est solius Stephani, in nullis Mstis, nullis ante eum editis reperienda, ut hinc debuerit deterreri ab ista conjectura *utar haud lingua.* In cod. Reg. est *videtur.* Quodcunque eligas, videtur nihil mutandum, utpote cum potuerint verba hujus versiculi in plures personas fuisse divisa, ut alter dixerit *sine mihi gerere morem*, alter *videtur lingua*, nempe tibi morem geras; cui subjicit rursum prior forsan sciscitans *verum lingula?* nempe an licebit mihi morem gerere?' *Jac. Gronov.* *Haud lingua* dant Lugd. Bat. Delph.—15 'Ita in hoc loco actum est, ut quæ nota erant, omnes voluerint scribere; quæ obscura et remota, nullus attigerit. Mireris universa hæc non fuisse digna habita ab Nonio, quorum per singula iret ad illustrandum, dum excerpit quædam in capite de Genere navigiorum pag. 532. porro Bayfium citare, nec quicquam movere præter *lenunculum*, quam vocem male spectavit etiam Lud. Carrio ad Sallustii fragmenta pag. 137. etiam Rycquio ad Tacitum XIV. Ann. 5. afferente, in nonnullis codicibus apud Gellium legi vocabulum *remunculorum*, et ideo nec ipsum spernendum; cum si loquitur de editis, omnes ab Aldo ad Stephanum ita exhibeant; sin de Mstis, ne unus quidem, quippe in quibus omnibus video *remunculorum*: rursus Cl. Schefferum in militia navali pag. 83. tantum tentare quandam partem, ut corrigat *Actuariæ quas Græci ἱστιοκώπους vocant vel ἐπακτρίδας*, cum sciret, certe scire deberet, ab Salmasio ibi repositum fuisse *ἐπικώπους vocant vel ἐπιβατίδας*, quod rideas ab Frisica simia in se transferri in Arriani editione pag. 381. In Mstis autem est *Græci istoopus*: ubi clare patet *κώπους*. Quod difficillimum est, certe mihi videtur, *vel gesoretæ* (*gesoretæ* in editionibus ante Stephanum, quæ tamen in indices retulerunt utrumque ut sciverint) *vel horiolæ*, destituitur ab omnibus, pro quo Stephanus edidit *vel gesoretæ vel orcæ.* Sed in Mstis est *orioles caitæ* pro *oriolæ stlatæ*, ut habet etiam Aldus et reliquus editionum grex, quibus oriolis palam convenirent aptissime *serilla*, quæ Verius opinabatur appellari navigia Istrica, sed

NOTÆ

[b] *Gauli*] Gaulus ex Festo est navigium prope rotundum, simile gaulo qui poculi genus erat.

[c] *Corbitæ*] Dicuntur 'naves onerariæ, quod in malo earum summo pro signo corbes solerent suspendi.' *Festus.*

[d] *Caudiceæ*] Naves caudicariæ sunt, quæ ex tabulis crassioribus compinguntur. Antiqui plures tabulas conjunctas codices dicebant. *Varro.*

hippagines,[f] cercuri,[g] celoces,'[h] vel, ut Græci dicunt, 'celetes, lembi,[i] oriæ,[k] lenunculi,[l] actuariæ,'[m] quas Græci ἱστιοκώπους vocant vel ἐπιβατίδας,[n] prosumiæ,[o] vel geseoretæ, vel horiolæ, stlatæ,[p] scaphæ,[q] pontones,[r] acatiæ,[s] hemioliæ,[t] phaseli,[u] parones,[x] myoparones,[y] lintres,[z] cau-

contradicente Festo, quem vide. In literis autem *vel ges* sunt vestigia vocis *holcades*, in literis *eoretæ* Græcorum κωπήρη. Hoc nescio, cur *scaphæ* in editionibus postremis sint omissæ, quas restitui ex Mss. fide. Etiam in voce *modiæ* (Stephanus edit *mœdiæ*, ex qua correxerunt *hemioliæ*, nec improbo) videretur potius latere *schediæ*.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var. *Quas Græci ἱστόποδας vocant vel ἐπακτρίδας* Delph. Ascripsit Sciopp. '*Græci πρόπλους vocant.*' Al. *pontones, vætitiæ*. Ascripsit Sciopp. *pontones vetutiæ*. Pro *hemioliæ* dat Delph. *mœdiæ*.

NOTÆ

[e] *Longæ*] Primo quidem rotundæ naves; tum longæ fuerunt in usu.

[f] *Hippagines*] Naves quibus equi vehuntur. *Festus*.

[g] *Cercuri*] Naves sunt Asianæ pergrandes, teste Nonio; ita dictæ, ut vult Suidas, ab insula Κερκύρα, quæ Latinis Corcyra.

[h] *Celoces*] 'Celox est breve navigium, sic dictum a celeritudine.' *Nonius*.

[i] *Lembi*] Naviculæ breves piscatoriæ. *Nonius*.

[k] *Oriæ*] Oria navicula modica piscatoria. *Fulgentius*.

[l] *Lenunculi*] Navigia piscatoria.

[m] *Actuariæ*] Naviculæ celeres ita dictæ, teste Nonio, quod cito possint agi.

[n] 'Επιβατίδας ['Επακτρίδας] Legunt hic alii *Epicaridas*, alii ἐπιπαραλίους, quod ejusmodi cymbæ semper littus legant: alii ἐπιβατίδας, alii divinant ἐπακτίδας.

[o] *Prosumiæ*] 'Genus navigii,' auctore Festo, 'speculatorium parvum:' non differt a Geseoretis et oriolis.

[p] *Stlatæ*] Navigium latum magis quam altum, a latitudine sic appellatum, sed ea consuetudine qua stlocum pro locum dicebant. *Festus*.

[q] *Scaphæ*] Navigiola, quæ navim majorem sequi solent alligata, ἀπὸ τοῦ σκάφειν, quod sint concava, sunt denominatæ scaphæ.

[r] *Pontones*] Naves tardiores quæ trajiciendis fluviis loco pontium adhibentur; genus est Gallicarum navium, ut ait Cæsar.

[s] *Acatiæ*] Mirum quam hic variæ sint lectiones: habet Ascensius *Noctutiæ*, alius *Naxiurgæ*; H. Stephanus *Vætitiæ*; Acatium certe genus est navigii actuarii, ἀκάτιον Græcis notissimum.

[t] *Hemioliæ* [*Mœdiæ*] Idem fortasse quod Midium, auctore Festo, navigii genus. Nonnulli legunt *Hemioliæ*.

[u] *Phaseli*] Phaselus, navigii genus, onerariæ et longæ triremis speciem referebat, et velis et remis agebatur.

[x] *Parones*] A Pariis inventum navigii genus: piratis in usu fuit.

[y] *Myoparones*] Piratica navis, ex duabus dissimilibus, teste Festo, formata; nam midion et paron per se sunt navigia.

[z] *Lintres*] Naviculæ ex arbore concava factæ, ad trajiciendos fluvios comparatæ: a Germanis inventas tradit Nonius.

puli,[a] camaræ,[b] placidæ, cydarum,[c] ratariæ, catascopium.[d]

NOTÆ

[a] *Caupuli*] Sive, ut alii legunt, *capuli*, naves a capiendo denominatæ.

[b] *Camaræ*] Sive *cameræ*, de quibus sic Tacitus lib. III. Histor. 'Quin et barbari,' Ponti ac Bospori accolæ, 'contemtius vagabantur fabricatis repente navibus, quas cameras vocant, arctis lateribus, lata alvo, sine vinculo æris aut ferri connexa.'

[c] *Cydarum*] Navigii genus est Græcis *κίδαλος* et *κύδαρος* sive *κύδαρον*.

[d] *Catascopium*] Navigium est exploratorium a voce Græca *κατασκοπεῖν* 'speculari' derivatum.

CAP. XXVI.

Inscite[a] *ab Asinio Pollione reprehensum Sallustium, quod* transfretationem transgressum *dixerit, et* transgressos *qui* transfretassent.

Asinio Pollioni[a] in quadam epistola, quam ad Plancum scripsit, et quibusdam aliis C. Sallustii[16] iniquis dignum nota[b] visum est, quod in primo historiarum maris transitum transmissumque navibus factum, 'transgressum' appellavit; eosque, qui fretum transmiserant, quos 'transfretasse' dici solitum est, 'transgressos' dixit. Verba ipsa Sallustii posuit: 'Itaque Sertorius,[b] levi præsidio relicto in Mauritania,[17][c] nactus obscuram noctem, æstu secundo

[a] *Indocte.* [b] *Reprehensione.*

16 'Stephanus etsi ita edat, tamen censet scribendum *Sallustio*. Vett. editt. habent C. *Sallustius inique dignus nota visus est*.' Thys. 'Sed quod edidit Stephanus, hausit procul dubio ex Mss. cum ita legatur in Reg. Lugd. utroque, Petav. Id mirum, quod tamen scribendum censet *Sallustio*. Vix credideris ab ingenio ejus id venire, si scias ita plane in Regio legi, cum reliqui consentiant in genitivum *Sallustii*. Utrumque ferri potest.' *Jac. Gronov.*—

NOTÆ

[a] *Asinio Pollioni*] Hic ipse est, cui quartam Eclogam cecinit Virgilius: vir eloquentiæ laude, Augusti amicitia, censuræ literariæ severitate, relato de Dalmatis triumpho celeberrimus, e vita decessit in villa Tusculana ætatis an. LXXX.

[b] *Sertorius*] De Sertorio consule superiores Notas.

[c] *Mauritania*] Triplex est: altera

furtim aut celeritate [18] vitare prælium in transgressu conatus est:' [c] ac deinde infra ita scripsit: 'Transgressos omnis recipit mons præceptus [19] a Lusitanis.' [d] [d] 2. Hoc igitur et minus proprie et ἀπερισκέπτως et nullo gravi auctore [20] dictum aiunt: nam 'transgressus,' inquit, a transgrediendo dicitur,[1] idque ipsum ab ingressu et a pedum gradu appellatum: idcirco verbum, 'transgredi,' convenire non putavit neque volantibus neque serpentibus neque navigantibus; sed his solis qui gradiuntur et pedibus iter emetiun-

[c] *Cum vidisset noctem tenebrosam, contendit declinare prælium occulte aut velocitate fugæ, favente maris æstu.*

[d] *Universi transgressi se contulerunt ad montem quem Lusitani prius occupaverant.*

17 Lipsius legit *in Mauritaniam.*—18 'Vulgata in Agellio lectio concipitur, *furtim aut celeritate.* Quid si legamus *furtim abiit, celeritate vitare prælium in transgressu conatus* postrema voce inducta? Certe *avit* pro *abit* tralaticius error. Ita Lipsius.' *Thys.* 'Quorum nulla pars probatur ab codicibus scriptis in editum consentientibus; quod etiam cur non bene se habet, cum plus vice simplici Sertorius potuerit id fretum trajecisse? Attamen Schefferi codex legebat *Mauritaniam.*' Jac. Gronov. 'Quidam legunt, *furtivaque celeritate.* Achilles Statius, *furtim ac celeri rate:* forsan *furtiva celoce.* Lipsius *furtim abiit.*' Thys.—19 Vulgo in quibusdam edd. legitur *receptus.*—20 '*Minus proprie et nullo gravi auctore.* Ita huc usque legitur Gellius perinde solicitis editoribus, quam fuerunt librarii scribæ maximam partem, unde hic locus erit satis magnum ornamentum hujus editionis et paternæ meæque industriæ. Nam memini, quemadmodum hæserim cum Parisiis conferens codicem Regium in eo reperirem *minus proprie* .. *GR. et nullo,* posita litera S super illam R. ut sic palam indicaret excidisse aliquid Græcum. Id neglectum a Stephano, prætermissum ab Salmasio annotavit et Bourdelotius, et Lambecius, et frater. Nequivimus ultra procedere. Sed laudabiliter occurrit Lugdun. major exhibens *proprie* ET aΠePICKEητωC *et nullo;* id quod præclare spectavit pater et instauravit Gellium eo adverbio, quo nunc contextum Auctoris a me auctum vides.' *Jac. Gronov.* *Minus p. et n. g.* Lugd. Bat. Delph.—1 'Cod. Torn. *dicuntur.*' Thys. 'Item Lugdun. maj. Similiter editiones, sed quæ item exhibebant *transgressus et ingressus, inquit, a transg.*'

NOTÆ

Cæsariensis respondet regioni, quæ jam dicitur *Royaume d'Alger:* altera Tingitana, de qua hic agitur, nunc dicitur vulgo *Royaume de Maroch et de Fez,* ex qua brevissimus est in Hispaniam trajectus: tertia Sirifensis, hodie *Steffe.* Tres illæ provinciæ partim ad mare Mediterraneum, partim ad Atlanticum sitæ sunt.

[d] *Lusitanis*] Populis Hispaniæ, quorum regio jam Portugallia dicitur, ex eo quod, ceteris urbibus a Mauro occupatis, Durius Lusitaniæ fluvius Gallicis navibus patebat, unde vicina regio portus Galliæ dictus est: alii a Portu et Cale oppidis ad ostia Durii vocis originem deducunt. Certe castri Portucale meminit Hydatius in chronico ad an. Christi circiter CCCCLIV. ex quo traductam provinciæ appellationem suspicamur.

tur:[e] propterea negant apud scriptorem idoneum aut navium 'transgressum' reperiri posse, aut pro transfretatione 'transgressum.' 3. Sed quæro ego, cur non, sicuti 'cursus' navium recte dici solent, ita 'transgressus' etiam navibus factus dici possit: præsertim cum brevitas tam angusti freti,[e] qui[2] terram Africam Hispaniamque interfluit, elegantissime transgressionis vocabulo quasi paucorum graduum[f] spatium definita sit. Qui auctoritatem autem requirunt, et negant dictum ingredi transgredive in navigantibus; volo uti respondeant, quantum existiment interesse, ingredi atque ambulare.[3] Atqui Cato in libro de re rustica, 'Fundus,' inquit, 'eo in loco habendus est, ut et oppidum prope amplum sit, et mare aut amnis, qua naves ambulant.'[f] 4. Appetitas porro hujuscemodi translationes habitasque esse pro honestamentis[g] orationis Lucretius quoque testimonium in hac eadem voce dicit: in quarto enim libro clamorem per arterias et per fauces gradientem dicit, quod est nimio confidentius,[h] quam illud de navibus Sallustianum. Versus Lucretii hi sunt:[4]

'Præterea radit[5] vox fauces sæpe, facitque
Asperiora foras gradiens arteria[6] clamor.'[i]

[e] *Faciunt.* [f] *Qua naves ire possint.* [g] *Elegantiis.* [h] *Audacius.*
[i] *Insuper vox sæpe offendit fauces, et clamor erumpens foras reddit arteriam asperiorem.*

Jac. Gronov.—2 'Quid est, quod mutans Stephanus edidit *angusti freti, qui*, cum legeretur *quod?* Id scias ab eo factum ex fide Msstorum, in quibus aut ita legitur ut Lugd. min. Petav. Lincoln. aut *fretu qui*. Unde Pater præclare restituebat *angusti fretus, qui*: quod confirmat ipse Gellius XIII. 20. et insuper Nonius Marcellus variis exemplis astructis docet.' *Jac. Gronov.*—3 'Ex uno Petaviano notatum video, *interesse inter ingredi atque ambulare*.' Idem.—4 'In vett. editionibus duo hi præcedentes versus adduntur, *Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est, Et sonitum, quoniam possint impellere sensus*.' Thys. 'Sed a Mss. absunt, ut merito omiserint.' *Jac. Gronov.*—5 Vett.

NOTÆ

[e] *Freti*] Fretum est mare inter duas terras coarctatum. Porro illud quo Africa separatur ab Hispania, de quo jam agitur, dicitur Gaditanum, vulgo *Detroit de Gibraltar*, cujus latitudo non nisi ad sex leucas Gallicas extenditur.

[f] *Graduum*] Gradus hic sumuntur pro locorum intervallis juxta geographorum morem, qui gradibus cum longitudinis tum latitudinis terram dividunt. Quanquam non hic stricta ac propria significatione gradus est accipiendus, qui ad viginti quinque

Propterea Sallustius in eodem libro non eos solum, qui navibus veherentur, sed et scaphas quoque nantes progressas dicit. Verba ipsa de scaphis posui: 'Earum[6] aliæ paululum progressæ nimio simul et incerto onere,[k] cum pavor corpora agitaverat, deprimebantur.'

[k] *Hinc inde incumbente.*

edd. *Præterradit enim.* Pro *radit* ascripsit Sciopp. *trudit.*—6 Ms. Buslid. *eadem.*

NOTÆ

leucas Gallicas solet referri.

[g] *Asperiora . . . arteria*] Arteria vena est qua vitalis spiritus emittitur; licet autem alibi sit generis fœminini, tamen hic in neutro genere usurpatur a Lucretio. Per arteriam igitur clamore factam asperiorem intelligenda est raucedo quam clamor inducit.

CAP. XXVII.

Historia de populo Romano deque populo Pœnico, quod pari propemodum vigore fuerint æmuli.

In literis veteribus memoria extat,[a 7] quod par fuit quondam vigor et acritudo[b] amplitudoque populi Romani atque Pœni:[c] neque immerito æstimatum.[d] Nam cum aliis quidem populis[8] de[e] uniuscujusque reipublicæ,[9] cum Pœnis autem de omnium[10] terrarum imperio decertatum. Ejus

[a] *Scriptum est.* [b] *Fortitudo.* [c] *Carthaginiensis.*
[d] *Id creditum est.* [e] *Imperio habendo.*

7 '*Memoria extat.* Non opinor fuisse aliquam peculiarem causam Thysio, ut vocem primam expelleret, optime cognitam in Mss. et editis: credo fuisse typorum mendum.' *Jac. Gronov.*—8 'Henr. Stephanus est, qui primus edidit *æstimatum*, pro *existimatum*, quod habent anteriores editi contra fidem Mss. in quibus omnibus video *æstimatum*. Sed debuit progredi; quippe cum sequens vocula *nam* similiter in nullo extet antiquo codice; ut haud dubie juncta omnia posuerit Gellius: *Neque immerito æstimatum cum aliis quidem populis de un. reip. cum P. a. d. o. t. imperio decertatum:* ubi quod adjiciebatur verbum *est*, plane etiam ab otiante manu venit, nuspiam in Mss.' *Idem.* '*Nam cum aliis.* Abest vox prior.' *Sciopp.* 'Recte vidit Jac. Gronov. non solum de omittenda particula *nam*, sed etiam de verbo *æstimatum*.' Otho.—9 Ascripsit Sciopp. *Republica.*—10 Idem ascripsit *omni.*—11 'Vett. editt. *quum.*'

rei specimen est in illo utriusque populi verbo factum, quod [11] Q. Fabius [a] imperator Romanus dedit ad Carthaginienses Epistolam, ubi [12] scriptum fuit populum Romanum misisse ad eos hastam [b] et caduceum, [c] signa duo belli aut pacis: ex quis [f] utrum vellent eligerent; quod elegissent, id unum ut esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt neutrum sese eligere: sed posse qui attulissent utrum mallent relinquere; quod reliquissent, id sibi pro lecto [13] futurum. [g] Marcus autem Varro non hastam ipsam neque ipsum caduceum missa dicit, sed duas tesserulas: in quarum altera caduceum, in altera hastæ simulacra fuerunt incisa.

[f] *Quibus.* [g] *Se credituros hoc esse missum.*

Thys. 'Sane invitis codicibus antiquis: verum nec τὸ *quod* in illis est. Habent omnes *factumq. quæ Fab.* aut *factumque Q. Fab.* Cur igitur non dedit Stephanus, qui prior mutavit *factum, quo Q. Fabius?*' Jac. Gronov.—12 Aliter *ibi.*—13 'Aliter, *electo.*' Thys. 'Unus Regius servat compositum: ceteri habent *prælectos, profecto*, quæ dirigunt ad simplex, quod reposuit Stephanus. In præcedentibus plerique scripti innuunt, *quod elegissent ad unum.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Q. Fabius*] Vide quæ supra jam animadvertimus.

[b] *Hastam*] Signum belli fuit hasta, quam feciales, penes quos erat belli denuntiandi cura, in terram hostilem jaculabantur.

[c] *Caduceum*] Virga quam serpentes duo, media sui parte connexi, superiore in se reflexi, complectebantur: propria fuit Mercurii, qui ut eloquentiæ Deus ac nuntius Deorum dissidia componebat. Hinc Romani non alio belli finiendi ac pacis restituendæ signo usi sunt. Caduceatoresque legati de pace dicebantur a caduceo quem manu gestabant.

CAP. XXVIII.

De ætatum [14] *finibus* pueritiæ, juventæ, senectæ, *ex Tuberonis historia sumtum.*

C. Tubero [15] in historiarum primo scripsit Servium Tul-

14 Quædam edd. habent *ætatium.*—15 Vide lib. VI. c. 9. ubi licet bis dicatur simpliciter *Tubero*, ut hic quoque edebatur ante Stephanum, tamen rite nunc apponitur prænomen ex Mss. in quibus est vel *K. Tubero* vel *C. Tub.*

lium, regem populi Romani, cum illas quinque classes,[a] [16] juniorum [17] census faciendi gratia,[b] institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim: atque inde ab anno septimodecimo, quo idoneos [18] jam esse reipublicæ arbitraretur, milites scripsisse:[a] eosque ad annum quadragesimum sextum juniores,[b] supraque eum annum seniores appellasse. Eam rem propterea notavi,[19] ut discrimina quæ fuerint judicio [20] moribusque majorum pueritiæ, juventæ, senectæ, ex ista censione Servii Tullii prudentissimi regis noscerentur.

[a] *Illos quinque ordines.* [b] *Ad recensendos omnes suos subditos.*

idem Stephanus mox omisit voculam *in*, quæ itidem est in Mss.' *Jac. Gronov.* —16 'Potius *sex classis* dicendum fuerat.' *Thys.*—17 'Forsan hoc irreptitium, vel legendum *seniorum et juniorum*: nam utrique in classibus erant.' *Thys.* Alii distinguunt *quinque classes juniorum, census.* 'Vide sis, an non potius hæc verba ita sint collocanda ac distinguenda: *cum illas quinque classes institueret, juniorum census faciendi gratia pueros esse existimasse, qui, &c.* id est, ut juniorum ratio haberi posset, ante omnia puerilem ætatem definisse. Ceterum pro *quinque* lege *sex*; quippe in numerorum notis hic peccatum esse puto, ut sæpe alibi: et pro *esse*, mallem *eos*.' Otho.—18 '*Quod idoneos.* Ita Stephanus, cum ederent *quos*: et illud reor esse in quibusdam scriptis. Sed Reg. S. Marci Flor. Mem. Pet. *quo idoneos*, idque eligo.' *Jac. Gronov.*—19 Al. *propterea notavit.*—20 Vett. edd. *indicio.*

NOTÆ

[a] *Milites scripsisse*] Scribere militem et legere idem erat apud Græcos et Romanos, quia cum primum electi fuerant milites, in tabulas referebantur, ut memoria nominum et stipendiorum publice extaret.

[b] *Juniores*] Neque mirum cuiquam videatur, si qui annum quadragesimum excesserant, juniores etiam tum appellabantur, cum vel post trigesimum annum Romani dicerentur adolescentes, ipseque C. Cæsar a Sallustio vocetur adolescentulus quo tempore erat Pontifex Maximus, ideoque saltem trigesimum octavum annum attigerat.

CAP. XXIX.

Quod particula, atque, *non complexiva tantum sit, sed vim habeat plusculam variamque.*[a]

'ATQUE' particula a grammaticis quidem conjunctio esse

[a] *Non tantum est pars orationis conjunctiva, sed habet plures ac diversas significationes.*

dicitur connexiva; et plerumque sane conjungit verba et connectit: sed interdum alias quasdam potestates habet non satis notas, nisi in veterum literarum tractatione atque cura exercitis. Nam et pro adverbio valet, cum dicimus; 'aliter ego feci atque tu:' significat enim, 'aliter quam tu,' et gemina si fiat,[b] [1] auget intenditque rem, de qua agitur: ut animadvertimus in Q. Ennii annalibus, nisi memoria in hoc versu labor:[2]

'Atque atque[c] accedit muros Romana juventus.'

2. Cui significationi contrarium est, quod itidem a Veteribus dictum est, 'deque.' Et præterea pro alio quoque adverbio dicitur, id est, 'statim:' quod in his Virgilii versibus existimatur obscure et insequenter[d] [3] particula ista posita esse.

'sic omnia fatis[e]
In pejus ruere, ac retro sublapsa referri,
Non aliter quam qui adverso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps prono rapit alveus amni.'

[b] *Si conduplicetur.* [c] *Properanter.* [d] *Sine connexione.*

[e] *Ita res omnes fato abeunt in deteriorem statum, et ad ruinam sponte inclinant. Similiter ac nauta qui adversus cursum aquæ remis impellit navigiolum, si forte desinat remigare, statim illum aqua rapida abripit in præceps per defluentem amnem.*

1 'Ita Mss. et priores editi; quod cur Stephanus contulerit in *fiet* causam ignoro. Tum Regius habebat *significatur enim.*' Jac. Gronov.—2 'Forsan scribendum, *labat.*' Thys. 'Quod unde habeat, tacet. Sed scias in Regio Ms. aut sic legi, aut *laber*, qui mox semel tantum agnoscit *atque.*' Jac. Gronov.—3 'Aliter, *infrequenter.*' Thys. 'Hoc quidem extat in Lugd. min. sed prius in aliis, uno etiam *sequenter.*' Jac. Gronov.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XI.[4]

CAP. I.

De origine vocabuli terræ Italiæ, deque ea mulcta quæ supre*ma appellatur, deque ejus nominis ratione:*[a] *ac de lege Ateria, et quibus verbis antiquitus mulcta minima dici solita sit.*

TIMÆUS[a] in historiis, quas oratione Græca de rebus populi Romani composuit, et M. Varro in antiquitatibus re-

[a] *Interpretatione.*

4 'In principe Ven. edit. anni 1477. hic legitur DECIMUS, contra in quodam Ms. *Explicit lib.* XI. *Incipit* XII.' *Thys.* 'Atqui id non debet peti ex quodam Ms. quod communiter in omnibus extat, certe nostris.' *Jac. Gro-*

NOTÆ

[a] *Timæus*] Historicus Tauromenii in Sicilia natus, CCC. circiter ante Christi ortum anno floruit, regnante Agathocle, cui ob indictum exilium ulciscendi studio fuit prætermodum infensus, adeoque in hujus principis rebus nullam, auctore Suida, fidem meretur. Varia fuit de ipso Veterum sententia: Cic. libro II. de Oratore videtur 'post Callisthenem longe eruditissimus, et rerum copia et sententiarum varietate et ipsa compositione verborum non impolitus.' Eum alii censuere nullo delectu quidlibet in suas historias infersise, adeo ut quod referunt Hesychius et Suidas *γραοσυλλέκτρια*, id est, anus collectrix, vocaretur. Ait Diodorus Siculus libro v. eum propter intempestivas reprehensiones *ἐπιτίμαιον*, id est, repre-

rum humanarum terram Italiam de Græco vocabulo appellatam scripserunt; quoniam boves Græca vetere lingua ἰταλοὶ vocitati sunt, quorum in Italia magna copia fuerit: bucetaque[5] [a] in ea terra gigni pascique solita sint complurima.[6] 2. Conjectare autem possumus ob eandem causam, quod Italia tunc esset armentosissima,[b] mulctam, quæ[7] appellatur 'suprema,' institutam in singulos[8] duarum[c] ovium, boum triginta:[c] pro copia scilicet boum, proque ovium penuria: sed cum ejusmodi mulcta pecoris armentique a magistratibus dicta erat, addicebantur[9] boves ovesque alias pretii parvi, alias majoris:[d] eaque res faciebat inæqualem mulctæ pœnitionem:[e] [10] idcirco postea lege Ateria[11] [d] constituti sunt in oves singulas æris deni,[e] in

[b] *Plena armentis.* [c] *In utramque duarum ovium et in singulos boum triginta.*
[d] *Pro bobus et ovibus pretium aliquando magnum, aliquando parvum exigebatur.*
[e] *Pœnam.*

nov.—5 Al. *bucera.*—6 Alii legunt, *compluria.*—7 Ascripsit Sciopp. *mulctamque quæ.*—8 '*In singulos dies* Cod. Torn.' *Thys.* 'Nequaquam sic ille solus, sed et S. Marci Flor. uterque Lugd. Pet. et editi tantum non omnes usque ad Stephanum, qui substantivum omisit tum in hoc loco, tum infra, ubi edebatur *mulctam dicere in dies singulos*, prout habent etiam Mss. Unus est Regius codex, qui locum mutat exhibendo *institutam in dies singulos* pari ordine, quo infra; ut hæc mutatio posset movere aliquid suspicionis. Pater dubitabat, numquid scripsisset Auctor *in singulos reos?* Nisi lex Ateria innuere voluerit, eum cui ob culpam admissam mulcta dicta fuerit hodie, nisi die sequenti veniat excusatum se magistratui purgatumque, denuo mulctari, idque usque per dies singulos iterari, donec huc descendat, easque mulctas esse destinato modo isto institutas; opinarer Auctorem dedisse *in singulas vices.*' Jac. Gronov.—9 'Aliter perperam *adigebantur.*' Thys. 'Nemo ex scriptis aliter, quam est in editis, nisi quod unus Lugd. maj. et quidem in raso, habeat *adiebantur.*' Jac. Gronov. *Adigebantur* probat Otho.—10 Idem legendum censet *mulctæ pensionem.*—11 Pighius exprimit *Aretina.* Edd. Aldi, Cervicorni, Badii, Gryphii, *Aterina.* Reg. S. Marci Flor. Lugd. maj. et Petav.

NOTÆ

bensorem, fuisse nuncupatum. Eum annos XCVI. vixisse testatur Lucianus in Macrobiis.

[a] *Buceta* [*Buceraque*] Cum Badio legimus *bucera*, quæ vox ab Ovidio usurpata boves cornutos significat.

[c] *In singulos duarum*] Nempe si cui fuissent oves plurimæ, non exigebatur mulcta nisi in duas oves. Pariter si quis boves supra triginta numerasset, non solvebat pretium nisi pro triginta.

[d] *Lege Ateria*] Quæ et Tarpeia dicitur a Festo, quod eam tulerint Sp. Tarpeius et A. Aterius Coss. anno U. C. CCXCVIII. ante Christum CCCCLVI. Ea cautum est, ut bos centussis, ovis decussis æstimaretur.

[e] *Æris deni*] Asses decem Romani denarium confecere, qui moneta nostrate appensus Gallicos tres asses et semissem valebit.

boves æris centeni.[f] [f] 'Minima' mulcta est ovis unius. 3. 'Suprema' mulcta[g] est ejus numeri, cujus diximus: ultra quem[12] mulctam dicere in singulos jus non est; et propterea 'suprema' appellatur, id est, summa et maxima. Quando igitur nunc quoque a magistratibus populi Romani more majorum mulcta dicitur vel minima vel suprema; observari solet, ut 'oves' genere virili appellentur: atque ita M. Varro verba hæc legitima, quibus minima mulcta diceretur, concepit:[g] 'M. Terentio[13] quando citatus neque respondit neque excusatus est, ego ei[14] unum ovem mulctam dico:'[h] ac nisi eo genere diceretur, negaverunt justam videri mulctam. 4. Vocabulum autem ipsum 'mulctæ'[h] idem M. Varro uno et vicesimo[15] rerum humanarum non Latinum, sed Sabinum esse dicit; idque ad suam memoriam mansisse ait in lingua Samnitium, qui sunt a Sabinis orti: sed turba grammaticorum novitia κατ' ἀντίφρασιν,[i] ut quædam alia, hoc quoque dici tradiderunt. 5. Cum autem usus et mos sermonum is sit, ut ita et nunc loquamur, ut plerique Veterum locuti sunt, 'mulctam dixit,' et, 'mulcta dicta est;' non esse ab re[i] putavi notare, quod M. Cato aliter dixit: nam in quarto Originum verba hæc sunt:

[f] *In oves singulas asses decem, et in boves centum asses.*
[g] *Retulit.* [h] *Exigo solvendam.* [i] *Alienum.*

Aternia. Lugd. min. *Paternia.* Linc. *eternia.*—12 'Ita antiquior Ms. al. *quam.*' Sciopp.—13 Al. *M. Terentius.*—14 Omittit Brissonius, *ei.*—15 Vet. cod. ap.

NOTÆ

[f] *Centeni*] Decies tanto æstimabatur: hæc summa ad nostros calculos revocata triginta quinque Gallicos asses æquabit.

[g] *Suprema mulcta*] Colligebatur ex triginta bobus. Porro cum in quoslibet boves centussis exigeretur, in triginta boves solvebantur assium tria millia, ex quibus quinquaginta duæ libræ et decem asses nostrates conficient. Minima autem mulcta cum esset ovis unius, assium denum erat.

[h] *Mulcta*] Eidem Varroni si credimus, hinc mulcta dicta est, quod singula ob peccatum exigerentur, ut ovis aut bos, singula autem appellabantur mulcta, quod olim unum dicerent mulcta.

[i] Κατ' ἀντίφρασιν] Antiphrasis figura est qua per contrarium verba dicuntur, ut bellum quod sit minime bellum, lucus quod minime luceat.

'Imperator noster, si quis extra ordinem depugnatum ivit, ei mulctam facit:' potest autem videri consulta elegantia[16] mutasse[17] verbum, cum in castris et in exercitu mulcta fieret; non in comitio nec ad populum diceretur.[18]

Thys. *undevigesimo.* Vulg. *in uno et vicesimo.* Mss. omnes, *uno vicesimo.*—16 Badius legit, *consulta elegantia vitasse verbum* aut *elegans verbum.*—17 'Aliter, *vitasse,* in Ms. *visitasse,* forsan *vitiasse.*' Thys. 'Variam hanc lectionem verbi *visitasse* Bourdelotius ascripsit editioni Badianæ; ego in nullo Msto vidi aut ab aliis notatam scio. Neque vero inde oportuit conjectare *vitiasse.* Per fidem! quis ita judicaret de Catone, nisi Thysius? Ne memoria quidem ejus ineptiæ aut litura extare debuit. Sed aliter ipse voluit.' *Jac. Grenov.*—18 Ascripsit Sciopp. '*f. in comitio vero et apud populum, diceretur.*'

CAP. II.

Quod elegantia *apud antiquiores non de amœniore ingenio, sed de nitidiore cultu atque victu dicebatur, eaque in vitio ponebatur.*

'ELEGANS'[19] homo non dicebatur cum laude; sed id fere verbum ad ætatem M. Catonis vitii, non laudis, fuit: est namque hoc animadvertere, cum in quibusdam aliis, tum in libro Catonis,[20] qui inscriptus est, Carmen[*] de moribus. Ex quo libro verba hæc sunt: 'Avaritiam omnia vitia habere putabant; sumtuosus, cupidus, elegans, vitiosus, irritus,[a][1] qui habebatur, is laudabatur:' ex quibus verbis apparet 'elegantem' dictum antiquitus, non ob ingenii elegantiam,[2] sed qui nimis lecto amœnoque cultu victuque esset. Postea 'elegans' reprehendi quidem desiit; sed laude nulla dignabatur,[b] nisi cujus elegantia erat modera-

[a] *Inutilis.* [b] *Nullam laudem significabat.*

19 Alii scribunt *Eligans.*—20 *Catonis* deest in Cod. Torn.—1 Legitur quoque *inritus.* In Reg. et S. Marci, aliisque *irritusque* vel *inritusque,* in Scheff. *iritus.*—2 Vett. edd. *non ab ingenii elegantia.*—3 'Vett. edd. *multa:* idque

NOTÆ

[*] *Carmen*] Non solum vocatur carmen poëma certis quibusdam numeris astrictum, sed etiam formulæ conceptis verbis ac solennibus expressæ ac præcepta dicuntur carmina.

tissima. Sic M. Tullius L. Crasso et Q. Scævolæ non meram elegantiam, sed multam [3] parsimonia mistam laudi dedit: 'Crassus,' inquit, 'erat parcissimus elegantium; [b] Scævola parcorum elegantissimus.' 2. Præterea ex eodem libro Catonis hæc etiam sparsim [c] et intercise commeminimus: 'Vestiri,' inquit, 'in foro honeste mos erat: domi quod satis erat: [d] equos carius quam coquos emebant: poëticæ artis honos non erat: si qui in ea re studebat, aut sese [4] ad convivia [5] applicabat, grassator [e] vocabatur.' Illa quoque ex eodem libro præclaræ veritatis sententia est: 'Nam vita,' inquit, 'humana prope uti ferrum est; si exerceas, conteritur: si non exerceas, tamen rubigo interficit: item homines exercendo videmus conteri: si nihil exerceas; inertia atque torpedo [e] plus detrimenti facit, quam exercitio.' [6]

[c] *Hinc inde scripta.* [d] *Mos erat domi vestiri tenui sumtu.* [e] *Languor.*

apparet placuisse patri, quamvis accusativus firmaretur ab scriptis.' *Jac. Gronov.*—4 Ascripsit Sciopp. *aut si se.*—5 'Male Barthius legit *convicia.*' Thys.—6 Ascripsit Sciopp. *exercitium.* 'Antiquissima ed. Ven. an. 1472. aliæque habent *exercitatio.* Retine vulgatum *exercitio.*' Falster.

NOTÆ

[b] *Parcissimus elegantium*] Scilicet Crassus, inter eos qui in victu et cultu nitidi essent, erat maxime omnium parvo contentus: Scævola vero, ex iis omnibus qui frugales erant, ad splendorem maxime accedebat.

[e] *Grassator*] Grassari, teste Nonio, dictum ab Antiquis pro adulari; unde poëtæ et parasiti in principum laudes plerumque effusi grassatores quasi adulatores vocabantur.

CAP. III.

Qualis quantaque sit, pro, *particulæ varietas, deque exemplis ejus varietatis.*

QUANDO ab arbitriis [7] [a] negotiisque otium est, et motandi

7 Aliter *arbitris.*—8 'Nihil moveo. Sed tamen aperte habet Ms. Reg. *et*

NOTÆ

[a] *Arbitriis*] Cum judicis integerrimi partes sæpe Gellius explevisset, multi litis vitandæ causa ad ejus arbitrium sua dissidia referebant.

corporis gratia aut spatiamur aut vectamur;[a] quærere nonnunquam apud memetipsum soleo res ejusmodi, parvas quidem minutasque et hominibus non bene eruditis aspernabiles;[b] sed ad Veterum scripta penitus noscenda et ad scientiam[8] linguæ Latinæ cum primis necessarias: velut est, quod forte nuper in Prænestino recessu[9] [b] vespertina ambulatione solus ambulans considerabam; qualis quantaque esset particularum quarumdam in oratione Latina varietas: quod genus[c] est præpositio, 'pro.' 2. Aliter enim dici videbam, 'pontifices pro collegio[d] decrevisse;' aliter, 'quempiam testem introductum pro testimonio dixisse:'[e] aliter M. Catonem in Originum quarto, 'prælium factum depugnatumque pro castris;'[f] scripsisse: et item in quinto, 'urbis, insulasque omnis agro pro Illyrio[g] [10] [c] esse:' aliter etiam dici, 'pro æde Castoris:'[h] [d] aliter, 'pro rostris:'[i] aliter, 'pro tribunali:'[k] aliter 'pro concione:'[l] atque aliter, 'tribunum plebis pro potestate intercessisse.'[m] 3. Sed has omnis dictiones, qui aut omnino similes et pares, aut usquequaque[n] diversas existimaret, errare arbitrabar: nam varietatem istam ejusdem quidem fontis et ca-

[a] *Quando non sumus occupati judiciis et negotiis, et ad exercendum corpus vel ambulamus vel vehimur.* [b] *Contemnendas.* [c] *Cujusmodi.*
[d] *Ex auctoritate collegii.* [e] *Testimonium dixisse.*
[f] *Ad tuenda castra.* [g] *Loco agri Illyrici.* [h] *Ante templum Castoris.*
[i] *In foro.* [k] *De tribunali.* [l] *Coram multitudine.*
[m] *Vi potestatis suæ sese opposuisse.* [n] *Ubique.*

ascendum, supra tertiam literam ascripto *d*.' Jac. Gronov.—9 J. F. Gronov. censebat a Gellio scriptum *secessu* non *recessu*.—10 'Vett. edd. *pro pago Illyrico*.' Thys. 'Utique Aldus habet *pro agro Illyrico*, ut pleræque deinde edd. secutæ. Si quis habeat *pago*, venit ex nota scribendi *p agro* et hinc *r*

NOTÆ

[b] *Prænestino recessu*] Præneste oppidum fuit Latii, olim edito in monte positum; quo solebant æstate secedere nobiles Romani, cum in reliquis urbibus vicinis maximus calor ingravescebat. Antiqua illa civitas a Bonifacio VIII. diruta fuit, et in valle alia restaurata, quæ nunc dicitur *Palestrine*.

[c] *Illyrio*] Illyria seu Illyricum Europæ regio Adriatico mari porrecta ad septemtrionem Italiæ. Nunc dicitur *Sclavonia*, quæ plures provincias Turcarum imperatori subditas complectitur.

[d] *Castoris*] De Castore dicemus paulo inferius ad caput VII. hujus libri.

pitis, non ejusdem tamen esse finis [11] putabam.[o] Quod profecto facile intelliget, si quis adhibeat [p] ad meditationem suam intentionem, et habeat veteris orationis usum atque notitiam celebriorem.

[o] *Censebam diversitatem illam oriri ex eodem vocabulo, non habere eandem tamen significationem.* [p] *Si quis attentius consideret.*

emisso.' *Jac. Gronov.* *Pro agro* dat Delph.—11 '*Non ejusdem tamen esse finis.* Vocem secundam nec Reg. nec Lugd. maj. agnoscit, et potest subaudiri ex præcedente. Sed neque τὸ *nam* habetur in Reg.' *Jac. Gronov.*

CAP. IV.

Quem in modum Q. Ennius versus Euripidi æmulatus [12] sit.

Euripidi versus [13] sunt in Hecuba,[a] [a] verbis, sententia, brevitate insignes illustresque. Hecuba est ad Ulyxem dicens:

Τὸ δ' ἀξίωμα, κἂν κακῶς λέγῃ, τὸ σὸν
Νικᾷ[14] *λόγος γὰρ ἔκ τ' ἀδοξούντων ἰὼν,*
Κἀκ τῶν δοκούντων αὐτὸς, οὐ ταυτὸν σθένει.[b]

Hos versus Q. Ennius, cum eam tragœdiam verteret, non

[a] *Tragœdia cui nomen Hecuba.*
[b] *At auctoritas etsi male loquatur tua, persuadebit. Sermo enim ab incelebribus proficiscens et celebribus, idem non idem valet.*

12 'Reg. *imitatus*: et videtur voluisse varius esse Gellius.' *Jac. Gronov.*—13 'Sic edidit Stephanus, quoniam similia ante obvenerunt. Ceterum Msti omnes in hoc loco *Euripidis*, sed in argumento Reg. et Petav. et Lugd. uterque alterum retinent sancte. Quin etiam Reg. mox habens *verbi sententia* forsan temere illic literam *s* omisit, quod in prima voce abolere debuerat: ut possimus H. Stephano gratias agere.' *Idem.*—14 'Πείσει. Cod. Torn. νικᾷ.' *Thys.* 'Idem probatur ab Regio, Mem. Lugd. utroque. Petav. ut pro verissimo haberi oporteat, nec potuerim vulgatum ferre.' *Idem.* Πείσει dant

NOTÆ

[a] *Hecuba*] Priami regis Trojanorum uxor, post excisam Trojam abducta in Thraciam, filio Polydoro mortem a Polymnestore rege illatam sic ulta est, ut ipsum oculis et liberis privaverit. Agamemnon re cognita secundum Hecubam judicavit.

sane incommode æmulatus est.[c] Versus totidem Enniani hi sunt:

‘ Hæc tu etsi perverse[15] dices, facile Achivos flexeris:
Nam cum opulenti loquuntur pariter[d] atque ignobiles,
Eadem dicta, eademque oratio æqua non æque valet.’[e]

Bene, sicuti dixi, Ennius: sed ignobiles tamen et opulenti ἀντὶ ἀδοξούντων et δοκούντων[f] satisfacere sententiæ non videntur: nam neque omnes ignobiles ἀδοξοῦσι,[g] neque omnes opulenti εὐδοξοῦσι.[h]

[c] *Imitatus est.* [d] *Similiter ut.* [e] *Sermo æqualis non æquale habet pondus.* [f] *Non incelebribus et celebribus.* [g] *Incelebres sunt.* [h] *Celebres sunt.*

Lugd. Bat. Delph.—15 ‘ Lugd. uterque *Hæc tametsi.* Porro notavit Alciatus 8. Par. II. rationem trochaici carminis septenarii, quo utitur Ennius, satis indicare eum *Opinati* scripsisse, non *opulenti*, ideoque immerito a Gellio reprendi, ut ascripsit pater. Cui addas licet G. J. Vossium lib. II. Instit. Orator. cap. 9. pag. 305. ex indicio Joh. Isaaci Pontani. Sed Philippus Carolus in his nihil sane desiderat, quia ‘ ignobiles ’ ponuntur pro obscuris ; ‘ opulenti ’ autem pro splendidis et insignibus, quia illi utplurimum soli rerum potiuntur.’ *Jac. Gronov.* *Opinati* quoque conjicit Sciopp.

CAP. V.

De Pyrrhoniis[16] philosophis quædam, deque Academicis strictim notata, deque inter eos differentia.

Quos Pyrrhonios[a] philosophos vocamus, ii Græco cognomento σκεπτικοὶ[17] appellantur: id ferme significat quasi

16 ‘ Vulgo male *Pyrrhonibus.*’ Thys.—17 ‘ Aliter, σκεπτηταὶ, nullo sensu, pro quo Stephanus reponit σκεπτηταὶ, sed dubitat tamen an hoc recipiendum sit, quia tale vocabulum apud auctores non occurrat, et novum sit tale verbale a σκέπτομαι. σκεπτικοὶ habent vett. editt. Quod servandum, cum infra quoque idem vocabulum occurrat.’ *Thys.* ‘ Et ascripsit Salmasius: *sceptice* in p. pro *scepticæ*, σκεπτικοὶ. Sic quoque legitur in utroque Lugd. Attamen σκεπτηταὶ plane extabat in Lincoln. Ceterum his annectere, quæ habet Diogenes Laërtius, et in eo legi possunt, aut vulgo sunt cognita, non est hujus temporis.’ *Jac.*

NOTÆ

[a] *Pyrrhonios*] Qui philosophi, ab auctore Pyrrhone appellati, nihil quicquam certum definiebant, de rerum omnium natura dubii: ceterorum placita refellebant, utque veritatis inquisitores se profitebantur, dicti sunt Σκεπτικοὶ ἀπὸ τοῦ σκέπτεσθαι, quod in rerum omnium consideratione et indagatione perpetuo versarentur.

quæsitores et consideratores: nihil enim decernunt, nihil constituunt; sed in quærendo semper considerandoque sunt, quidnam sit omnium rerum de quo decerni constituique possit: ac ne videre quoque plane quicquam neque audire sese putant; sed ita pati afficique, quasi videant vel audiant: eaque ipsa,[18] quæ affectiones istas in sese efficiant, qualia et cujusmodi sint, cunctantur atque insistunt;[a] omniumque rerum fidem veritatemque mixtis confusisque signis veri atque falsi ita inprensibilem[b] [19] videri aiunt, ut quisquis[20] homo est non præceps neque judicii sui prodigus,[c] his uti verbis debeat, quibus auctorem philosophiæ istius Pyrrhonem[b] esse usum tradunt, *οὐ μᾶλλον οὕτως ἔχει τόδε ἢ ἐκείνως ἢ οὐδετέρως*.[d] indicia[1] enim rei cujusque et sinceras proprietates negant posse nosci et percipi; idque ipsum docere atque ostendere multis modis conantur; super qua re Favorinus quoque subtilissime argutissimeque decem libros composuit, quos *πυῤῥωνείων τρόπων*[e] inscribit. 2. Vetus autem quæstio et a multis scriptoribus Græcis tractata est, in quid[2] et quantum Pyrrhonios et Academicos[c] phi-

[a] *Dubitant et hærent.* [b] *Incomprehensibilem.*
[c] *Neque citius judicat.* [d] *Non magis hac ratione se habet hoc quam illa vel neutra.* [e] *Pyrrhoniorum modorum.*

Gronov.—18 In Ms. Reg. est *ea ipsa*, non *eaque ipsa*.—19 'Vett. editt. habent, *incomprehensibilem*.' Thys. 'Sed præter Mss tos, in quibus est, quod editur, aut *impensibilem*, quod habet Reg. Mem. Scheff. aut *inpensibilem*, ut est in Lugd. min. cum in majore sit *impresibilem*, ut hactenus recte dereliquerit priores Stephanus. Et sic tamen ex hac varietate egressus pater dubitabat, an non vellent: *insensibilem*, perinde ut XVII. 10. '*Id quoque inenarrabile esse ait et propemodum insensibile*.'' *Jac. Gronov.*—20 'Ita Badius recte legit. Vett. edd. habent, *ut quisque*.' Thys.—1 Lugd. Bat. Delph. *judicia*.—2 'Vett. editt. *an quid*.' Thys. 'Et Mssti sane inter utrumque hærent: sed omnes abigunt istud *inter*, quod post vocem *quantum* immittebatur ab editionibus.'

NOTÆ

[b] *Pyrrhonem*] Hic ex Elide in Peloponneso oriundus, primo pictor, deinde philosophiæ desiderio incensus in Indiam se contulit, ibique se Gymnosophistarum et Magorum in disciplinam tradidit. Inde novum invexit philosophandi genus auctor sectæ Scepticæ, quæ in omnibus assensum sustinebat. Vixit annos prope XC. Floruit annis ante Christum CCCXX.

[c] *Academicos*] Academici secta philosophorum, cujus auctor Plato, nomen habuit ab Academia, qui locus nemorosus ab Athenis distabat mille passus. Hic magna discipulorum fre-

losophos intersit: utrique enim σκεπτικοὶ, ἐφεκτικοὶ, ἀπορητικοὶ [f] dicuntur; quoniam utrique nihil affirmant, nihilque comprehendi putant: sed ex omnibus rebus proinde visa fieri dicunt, quas φαντασίας [g] appellant; non ut rerum ipsarum natura est, sed affectio animi corporisve est eorum, ad quos ea visa perveniunt. 3. Itaque omnes omnino res, quæ sensus omnium [3] movent, τῶν πρός τι [h] [d] esse dicunt: id verbum significat, nihil esse quicquam quod ex sese constet, nec quod habeat vim propriam et naturam, sed omnia prorsum ad aliquid referri: taliaque videri esse, qualis sit eorum species dum videntur, qualiaque apud sensus nostros, quo pervenerunt, creantur:[4] non apud sese,[i] unde profecta sunt. 4. Cum hæc autem consimiliter tam Pyrrhonii dicant quam Academici, differre tamen inter sese et propter alia quædam, et vel maxime propterea existimati sunt, quod Academici quidem ipsum illud nihil posse comprehendi, quasi comprehendunt, et nihil posse[5] decerni, quasi decernunt: Pyrrhonii ne id quidem ullo pacto videri verum dicunt, quod nihil esse verum videtur.

[f] *Quæsitores, cunctatores, dubitatores.* [g] *Imaginationes.* [h] *Eorum quæ ad aliquid.* [i] *Non qualia sunt in se.*

Jac. Gronov. *Inter* habet Delph.—3 Vett. edd. *hominum.*—4 'In quodam Ms. *procreantur.*' Thys.—5 '*Comprehendi quasi compr. et nihil posse.* Hæc omnia sunt omissa in ed. Stephani, ut videtur, typorum lapsu.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

quentia philosophiæ ludum aperuit Plato.

[d] Τῶν πρός τι] Ea sunt relata quorum natura est, secundum philosophos, esse ad aliud. Sic ratio similitudinis non subsistit in aliqua re nisi fuerit aliud simile.

CAP. VI.

Quod mulieres Romæ per Herculem non juraverunt, neque viri per Castorem.

In veteribus scriptis neque mulieres Romanæ per Herculem[a] dejurant; neque viri per Castorem:[b] sed cur illæ non juraverint Herculem, non obscurum est: nam Herculaneo sacrificio[a] abstinent: cur autem viri Castorem jurantes non appellaverint, non facile dictu est. Nusquam igitur scriptum invenire est apud idoneos quidem scriptores, aut 'mehercle' fœminam dicere, aut 'mecastor' virum. 2. 'Ædepol' autem, quod jusjurandum per Pollucem est, et viro et fœminæ commune est. Sed M. Varro asseverat antiquissimos viros neque per Castorem neque per Pollucem dejurare solitos; sed id jusjurandum fuisse tantum fœminarum ex Initiis[c] Eleusiniis[b d] acceptum: paulatim tamen, inscitia antiquitatis, viros dicere 'ædepol' cœpisse; factumque esse ita dicendi morem: sed 'mecastor' a viro dici, in nullo vetere scripto inveniri.

[a] *Quod fiebat in honorem Herculis.* [b] *Ex mysteriis Cereris.*

6 'Vett. edd. *dejerant*. *Dejurant* autem recte reposuit Stephanus, cum et idipsum et mox τὸ *dejurare* extet in omnibus Mss. præter Scheff.' *Jac. Gron.* —7 'Vett. edd. *mehercules*. Ceterum jam et Aldus edidit *mehercle*, et Gryphianæ habent *mehercule*.' Idem.—8 Vett. edd. *asseverare*.

NOTÆ

[a] *Herculem*] Quis fuerit Hercules cap. 1. lib. i. docebit.

[b] *Castorem*] Castor et Pollux Jovis ex Leda filii, quorum ea sors fuit, ut mortalis alter, alter esset immortalis. Occiso Castore Jovem rogavit Pollux, ut immortalitatem suam posset cum fratre communicare. Quod ubi concessum est, alternis mortui alternis revixere. Huic fabulæ locum dedit Geminorum natura, quorum siderum altero surgente alterum occidit. Ad mala depellenda solebant a Romanis potissimum invocari: unde et jusjurandum æcastor et ædepol adhibetur, quod erat quasi per ædem Pollucis et Castoris.

[c] *Initiis*] Initia fuere sacra Cereris, quibus interesse nulli nisi casto fas erat.

[d] *Eleusiniis*] Ceres Dea frugum inventrix dicta est Eleusina, quod in Atticæ civitate Eleusi exstructum esset Cereris templum, in quo sacra solennia celebrabantur.

CAP. VII.

Verbis antiquissimis relictisque jam et desitis [a] *minime utendum.*

VERBIS uti aut nimis obsoletis exculcatisque,[b] aut insolentibus novitatisque duræ et illepidæ,[c] par esse delictum [d] videtur: sed molestius equidem culpatiusque [e] esse arbitror, verba nova, incognita, inaudita dicere, quam invulgata et sordentia.[f] Nova autem videri dico etiam ea, quæ sunt inusitata et desita, tametsi sunt vetusta. 2. Est adeo id vitium plerumque seræ eruditionis, quam Græci ὀψιμαθίαν appellant; ut, quod nunquam didiceris, diu ignoraveris, cum id scire aliquando cœperis, magni facias quo in loco cumque et quacumque in re dicere: veluti Romæ, nobis præsentibus, vetus celebratusque homo in causis, sed repentina et quasi tumultuaria [a] doctrina præditus, cum apud præfectum urbi [9] [b] verba faceret, et dicere vellet inopi quendam miseroque victu [10] vivere et furfureum panem esitare, vinumque eructum [g] [11] et fœtidum potare: 'Hic,' inquit, 'eques Romanus apludam edit,[12] et floces bibit.' [h]

[a] *Abrogatis.* [b] *Antiquatis, vetustate detritis et extraordinariis.*
[c] *Inelegantis.* [d] *Vitium inesse simile.* [e] *Vitiosius.*
[f] *Obsoleta et humilia.* [g] *Provocans ad ructum.*
[h] *Furfur frumenti manducat, et potat fæcem vini.*

9 Sic multi ex scriptis. Est tamen et qui habet *urbis*.—10 '*Inopia quendam miseroque victu.* Difficile cogitatu est, cur sic maluerit mutare Stephanus, quod in præcedentibus legebatur, prout nunc restitui, utpote quod firmatur fide et Regii et S. Marci et utriusque Lugd. immo omnium Msstorum.' *Jac. Gronov.* *Inopia* dant Lugd. Bat. Delph.—11 'In Salmasii exemplari ascriptum erat *crucium*, cui ipse postea supposuit, 'in Pet. *eructum*.' Jam et Colerus Parerg. XX. 72. legit *crudum*. Pater in Excerptis reperit *eruptum*.' Jac. Gronov.—12 Ascripsit Sciopp. *apludedavit*.—13 Vett. edd. *post deinde*.—

NOTÆ

[a] *Tumultuaria*] Tumultuaria dicitur doctrina subito ac propere quæsita, sicut tumultuarii sunt milites qui festinanter conscribuntur.

[b] *Præfectum urbi*] Magistratus hic ab Augusto fuit institutus, ut per absentiam reliquorum magistratuum urbem administraret. Quanquam longe antea vel sub ipsis regibus et primis Consulibus fuerat præfectus urbis, cui partes aliæ erant obeundæ.

3. Aspexerunt omnes qui aderant alius alium, primo tristiores turbato et requirente vultu, quidnam illud utriusque verbi foret, post inde,[13] quasi nescio quid Tusce aut Gallice dixisset, universi riserunt. Legerat autem ille 'apludam' veteres rusticos frumenti furfurem dixisse; idque a Plauto[14] in comœdia, si ea Plauti est, quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item 'floces'[15] audierat prisca voce significare vini fæcem e vinaceis expressam, sicuti fraces[i][16] ex oleis: idque apud Cæcilium in[k] Polumenis[17] legerat, eaque sibi duo verba ad orationum ornamenta servaverat. 4. Alter quoque a lectionibus id genus paucis apirocalus,[l][18][e] cum adversarius causam differri postularet, Rogo Prætor, inquit, subveni, succurre: quonam usque nos bovinator hic demoratur? Atque id voce magna ter quaterque inclamavit; 'bovinator est.' Commurmuratio fieri cœpta est a plerisque, qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille jactans et gestiens, Non enim Lucilium, inquit, legistis, qui tergiversatorem 'bovinatorem' dicit. Est autem in Lucilii undecimo versus hic:

'Est tricosus,[m][19] bovinatorque ore improbus[n] duro.'

[i] *Fæx est expressa.* [k] *Comœdia.* [l] *Ignarus decori.*
[m] *Homo est objiciens impedimenta.* [n] *Impudenti.*

14 Bad. ed. legit, *Pacuvio.*—15 Aliter *flocces.*—16 'In quibusdam codd. legitur *frages.*' Thys. 'Sed hic scire oportet in Mss. omnibus legi *fraces oleis*, omissa præpositione media. In Reg. erat quoque *fæcemme vini expressam.* Sic ille solus, nec perspicio, si quid lateat.' *Jac. Gronov.*—17 'Est Græcus titulus, ἐν πωλουμένοις Vett. editt. legunt, *in polymenis.* Forsan legendum, *in Philumina.* Quæ Cæcilii Comœdia aliquoties a grammaticis laudata. Nonius in FACTIO. Cæcilius Filumena: 'Eorum famam occultabat factio.'' *Thys.* 'Hæc conjectura admodum displiceret Th. Reinesio, si viveret, ut qui occasione hujus loci tentat eosdem Polumenos restituere Prisciano lib. II. Var. Lect. 1.' *Jac. Gronov.*—18 Vett. edd. Græce scribunt ἀπειρόκαλος. —19 'In Regio legitur: *in Lucilio versus Hic strigosus.* In Thuan. *versus Hystrichosus*, quasi aliquid Græci saporis præferret. Petav. *versus hic strichosus*, quod est etiam in Scheffer. ex quibus Gellianorum codicum vestigiis censebat Cl. Mercerus ad Nonium legi debere *Hic et tricosus.* Nescio an vere: sed video literam adjici, quæ non est in Msstis: qui certe clarius indicant *strigosus*, quod cum perinde conveniat bovinatori, quam *tricosus*, cur non tenemus?' *Jac. Gronov.* '*Est tricosus*] *Stricosus*, et prior vox abest.' *Sciopp.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

[e] *Apirocalus*] Ἀπειρόκαλος significat rudem in iis rebus quæ decorum spectant: ἄπειρος enim 'imperitus' et τὸ καλὸν 'decorum' est.

CAP. VIII.

Quid senserit dixeritque M. Cato de Albino; qui homo Romanus Græca oratione res Romanas, venia sibi ante ejus imperitiæ petita, composuit.

JUSTE venusteque admodum reprehendisse dicitur A. Albinum[a] M. Cato. Albinus, qui cum L. Lucullo Consul fuit, res Romanas oratione Græca scriptitavit.[a] In ejus historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum composite aut minus eleganter scriptum foret: nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Græca oratio a nobis alienissima est: ideoque veniam gratiamque malæ existimationis, si quid esset erratum, postulavit. 2. Eam cum legisset M. Cato: Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluisti culpam deprecari,[b] quam culpa vacare: nam petere veniam solemus, aut cum imprudentes[c] erravimus, aut cum compulsi peccavimus. Tibi,[1] inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Scriptum est hoc in libro Cornelii Nepotis de illustribus viris.[2]

[a] *Composuit.* [b] *Rogare ut tibi culpa condonaretur.* [c] *Non cogitantes.*

20 Macrobius *Ea.*—1 '*Te* legit Macrobius, et rectius, nisi *tibi* referendum ad *ignosceretur.*' Thys. 'Perperam a viro docto consideratur Macrobius; nam quod is habet *te*, habet quoque Gellius: sed istud *tibi* apud Macrobium omittitur, proculdubio quod distantiam hanc verbi ab suo casu non concoquebant, quæ mihi videtur suavissima. Est etiam qui pro isto dativo conjecit *Albi.* Frustra prorsus.' *Jac. Gronov.*—2 'Additur in C. Torn. XIII.' *Thys.* 'Id extitit quoque in Petav. sed in Reg. Thuan. *illustribus libris.* in S. Marci *libris* XIII.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *A. Albinum*] Hic vir inter Romanos illustris collega L. Lucullo consulatum functus est anno U.C. DCIII. ante Christum CLI.

CAP. IX.

Historia de legatis Mileti et Demosthene rhetore in libris Critolai reperta.

CRITOLAUS scripsit legatos Mileto[a] publicæ rei causa venisse Athenas, fortassean[a] [1] auxilii petendi gratia; tum qui pro sese verba facerent,[b] quos visum erat, advocavisse; advocatos, uti erat mandatum, verba pro Milesiis ad populum fecisse: Demosthenem Milesiorum postulatis acriter respondisse, neque Milesios auxilio dignos, neque ex republica id esse contendisse: rem in posterum diem prolatam;[c] legatos ad Demosthenem venisse; magnoque opere orasse, uti contra ne diceret: eum pecuniam petivisse: et quantam petiverat abstulisse: postridie, cum res agi denuo cœpta esset, Demosthenem lana multa collum cervicesque circumvolutum ad populum prodisse, et dixisse se synanchen[b] pati; eo contra Milesios loqui non quire:[d] tum e populo unum exclamasse, non synanchen, quod Demosthe-

[a] *Forsitan.* [b] *Haberent orationem.* [c] *Dilatam.*
[d] *Propterea se non posse dicere adversus Milesios.*

1 'Vulgo etiam in vett. editt. legitur, *fortassean dixerit:* male. Illud *dixerit* expungendum est. *Fortassean* adverbium est, pro *forsan.* Ita Varro aliique Veteres loquuntur, crebro Apuleius, et Tertullianus. *Scaliger* in Varronem pag. 240. Interpositum itaque verbum ab iis, quibus vox *fortassean* ignota. Henricus Petri in sua Basiliensi edit. in margine annotavit, in antiquo libro deesse hæc tria verba, *fortasse an dixerit.*' Thys. 'Ut Scaliger, sic quoque Lipsius lib. I. Elect. 21. Eorum monito obtemperans Stephanus non dubitavit etiam omittere verbum *dixerit*, cum tamen extet in omnibus

NOTÆ

[a] *Mileto*] Miletus, nunc *Melasso*, ex Ptolemæo Cariæ, ex Herodoto civitas est Ioniæ. Quam in rem Thysius statim definit Ptolemæum male sensisse; quasi vero temporibus Herodoti non potuerint Ioniæ et Cariæ fines esse alii quam ætate Ptolemæi, qui posterior quingentis annis fuit. Equidem quod Miletus in finibus Ioniæ et Cariæ sita sit, hinc ortam suspicor geographorum æqualium in re clarissima dissensionem, quorum alii, ut Mela, Strabo, et Plinius Miletum in Ionia; alii, ut Ptolemæus, in Caria collocant.

[b] *Synanchen*] Morbum in faucibus acutum, quo respirationis iter obstruitur, licet nec tumor nec rubor interdum videatur. Latini vocant anginam, Galli *Esquinancie*. Σὺν et ἄγχω 'strangulo.'

nes pateretur, sed argyranchen[4][c] esse. 2. Ipse etiam Demosthenes, ut idem Critolaus refert, non id postea concelavit:[e] quin gloriæ quoque hoc sibi assignavit: nam cum interrogasset Aristodemum actorem fabularum,[f] quantum mercedis, uti ageret, accepisset, et Aristodemus talentum[d] respondisset: At ego plus, inquit, accepi ut tacerem.

[e] *Dissimulavit.* [f] *Tragœdiarum aut comœdiarum.*

scriptis.' *Jac. Gronov.*—4 'In veteribus editt. Græcis literis *συνάγχην*, et *ἀργυράγχην*, legitur, quasi *argenti anginam* quis dicat.' *Thys.* 'In Regio est *arcyrechen*, qui etiam ante efferebat *post pridie;* nec ita is solus, sed et Lugd. min. *postpridie*, et maj. *p9pdie.* Denique bis *Demosthenen* habent Regius et duo quos citavi.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[c] *Argyranchen*] Argyranche idem est atque argentea angina.

[d] *Talentum*] Quanti sit pretii talentum Atticum sæpe jam indicavimus. Vide tamen Notas in caput sequens.

CAP. X.

Quod C. Gracchus in oratione sua historiam supra scriptam Demadi rhetori, non Demostheni attribuit: verbaque ipsius C. Gracchi relata.

Quod in capite superiore a Critolao scriptum esse diximus super Demosthene; id C. Gracchus in oratione, qua legem Aufeiam[a] dissuasit,[5] in Demadem[b] contulit verbis

5 Lincoln. habebat *legem auferri dissuasit*, ut etiam codex Schefferi. Lugd.

NOTÆ

[a] *Legem Aufeiam*] Pighius an Schottus anno U.C. DCXXX. ante Christum CXXIV. ab Aufeio Tribuno plebis ait legem hanc ad populum latam esse; qua sanciebatur, ut Cappadocia, quam Nicomedes Bithyniæ, Mithridates Ponti reges occupaverant, Ariarathis regis occisi liberis atque hæredibus restitueretur. Intercessit C. Gracchus et ipse tribunus plebis, et adversus legem Aufeiam libertate donari Cappadociam ea conditione suasit, ut populo Romano facta vectigalis in alimenta Romanæ plebis egenæ tributa penderet. Res acta Romæ magnis partium studiis et contentionibus. Sed tandem ex senatusconsulto lata lege Aufeia, sancitum est ut reges socii a Cappadocia abstinerent, et Ariarathis occisi regis filiis

hisce: 'Nam vos, Quirites, si velitis sapientia atque virtute uti, et si quæritis; neminem nostrum invenietis sine pretio huc prodire: omnes nos qui verba facimus, aliquid petimus: neque ullius rei causa quisquam ad vos prodit, nisi ut aliquid auferat: ego ipse, qui apud vos verba facio, uti vectigalia vestra augeatis, quo facilius vestra commoda et rempublicam administrare possitis, non gratis prodeo: verum peto a vobis non pecuniam, sed bonam existimationem atque honorem: qui prodeunt dissuasuri, ne hanc legem accipiatis, petunt non honorem a vobis, verum a Nicomede[c] pecuniam: qui suadent ut accipiatis, hi quoque petunt non a vobis bonam existimationem, verum a Mithridate[d] rei familiaris suæ[6] pretium et præmium:[a] qui autem ex eodem loco atque ordine placent,[7] hi vel acerrimi sunt: nam ab omnibus pretium accipiunt, et omnis fallunt.

[a] *Suarum divitiarum augmentum.*

min. *quadam aufegam diss.* Ascripsit Sciopp. '*f. Saufeiam.*'—6 Aliter *familiaritatis suæ.*—7 'Ita quoque Ms, sed omnino legendum, *tacent.* Forsan Gracchus more antiquo scripserat, *ordines tacent.*' J. F. Gronov. 'Istud *tacent* cum proferrent editiones, H. Stephanus mutavit in *placent*, quia id extat in omnibus Mss. idque videbat Stephanus. Itaque ut habet Gellius sua peculiaria, opiner literam *p* non inaniter præpositam fuisse, sed quæ notaverit præpositionem *per* in nota ℘, scripseritque Gellius *pertacent.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

hæredibus regnum populique Romani beneficia salva atque integra manerent.

[b] *Demadem*] Demades orator Atheniensis immoderato luxu ac libidine famosus, in Antipatri gratiam cum obrepsisset, opibus ac potentia floruit; verum cum adversus Antipatrum furtivis literis Perdiccam solicitasset, a Cassandro apud Antipatrum gratiosissimo trucidatus est cum Demea filio, anno ante Christum CCCXX. *Diodorus Siculus.*

[c] *Nicomede*] Nicomedes Bithyniæ rex ac socius populi Romani, a Mithridate regno dejectus, illud ex senatusconsulto recuperavit anno ante Christum XCIII.

[d] *Mithridate*] Mithridates rex Ponti in Asia vitiis ac virtutibus maximis temperatus, vir prodigiosæ memoriæ, qui linguas populorum quibus jus dabat duas supra viginti calleret; immensæ crudelitatis, qui matrem et sex e liberis suis sustulerit; fortitudinis egregiæ, qui plures annos bellum cum Romanis vario marte gesserit. Demum a Cn. Pompeio pulsus desperatis domi rebus fugam in Gallias cogitans, sibi mortem cum veneno non posset, ferro conscivit, anno U. C. DCXCI. ante Christum LXIII. ætatis LXXXIV. ut auctor est Lucianus.

2. Vos, cum putatis eos ab his rebus remotos esse, impertitis bonam existimationem.[b] Legationes autem a regibus, cum putant eos sua causa reticere, sumtus atque pecunias maximas præbent: item uti in terra Græcia,[8] quo in tempore tragœdus[c] gloriæ sibi ducebat, talentum magnum[e] ob unam fabulam datum esse, homo eloquentissimus civitatis suæ Demades ei respondisse dicitur: Mirum tibi videtur, si tu loquendo talentum quæsisti?[9] ego, ut tacerem, decem talenta a Rege accepi. Idem nunc isti pretia maxima ob tacendum accipiunt.'

[b] *Sentitis bene de illis.* [c] *Aristodemus.*

—8 '*Item uti in terra Græcia.* Sic reposui et auxi Gellium voce, quam ei deberi indicabat Regius, Lugd. maj. cum alii darent *uti ut in terra G.* Forsan et alii aliud, quibus non utor. Quin etiam mox idem ille codex Reg. exhibet *tempore Græcus tragœdus,* quod nescio cur in aliis nullis occurrat.' *Idem.* Ascripsit Sciopp. *præbent: uti ut in.* Conjicit Otho *uti tum.* *Præbent: uti in t.* dant Lugd. Bat. Delph.—9 '*Acquisivisti.* Aliter, *quæsisti.*' Thys. 'Nec sane quisquam est, qui præceps illud H. Stephani probet, ut cum editiones ante eum exhiberent hoc postremum *quæsisti,* liceret ipsi statim id mutare et præbere *acquisivisti.* Certe etiam Reg. S. Marci Flor. et Lugd. maj. habent *quæsisti,* unde id repetere debui, Lugd. min. *adquæsisti* eodem dirigens. Scheff. *quisivisti.*' Jac. Gronov. 'Illud *adquæsisti* admodum mihi se approbat: Antiqui enim sic solebant.' *Otho.* *Acquisivisti* habent Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

[e] *Talentum magnum*] Idem fuit ac talentum Atticum, ut patet ex Rhemnio Fannio: 'Cecropium superest post hæc docuisse talentum Sexaginta minas, seu vis sex millia drachmas, Quod summum doctis pondus perhibetur Athenis.' Dictum est a Latinis talentum magnum, ut a talento Neapolitano, Syracusano, et Rhegino, longe inferioris pretii, distingueretur. Libris nostratibus 1050. æstimari debet. Consule cap. 8. lib. 1. Not. *f.*

CAP. XI.

Verba P. Nigidii, quibus differre dicit mentiri *et* mendacium dicere.

Verba sunt hæc ipsa P. Nigidii, hominis in studiis bonarum artium præcellentis; quem M. Cicero ingenii doctri-

narumque nomine summe reveritus est:[a] 'Inter mendacium dicere et mentiri[a] distat.[b] Qui mentitur, ipse non fallitur,[10] sed alterum[11] fallere conatur: qui mendacium dicit, ipse fallitur:' Item hoc addidit: 'Qui mentitur,' inquit, 'fallit, quantum in se est:[12] at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est.' Item hoc quoque super eadem re dicit: 'Vir bonus,' inquit, 'præstare debet, ne mentiatur: prudens ne mendacium dicat: alterum incidit in hominem,[13] alterum non.'[c] Varie mehercle et lepide Nigidius tot sententias in eandem rem, quasi aliud atque aliud diceret, disparavit.[d] [14]

[a] *Maxime veneratus est.* [b] *Hæc est differentia.*
[c] *Mendacium dicere contingit homini bono, mentiri non contingit homini bono.*
[d] *Separavit.*

10 Nonius legit, *ipse non falsus.*—11 '*Sed* abest a cod. Tornes.' *Thys.* 'Non tantum ab illo, sed ab omnibus notæ melioris libris, ut Reg. S. Marci Flor. Lugdun. utroque, Petav. Itaque cur tolerarem, quod Latina lingua tam eleganter omisit, eoque jure neglexit nunc etiam Gellius? Satisfacient abunde hic illic notata ab viris doctis, et ab Patre ad Livium III. 71.' *Jac. Gronov.*—12 '*Quantum in se.* Post hæc verba J. Bourdelotius, qui Agellium cum duobus Mss. Reg. Biblioth. et unico F. Morelli contulit, ex Ms. hæc verba addit, *at qui mendacium dicit, ipse non fallit, quantum in se est.*' Thys. 'Monstri instar est hanc periodum hic supponi velut notabile quoddam, et arcanum, quod non nisi ex Mss. Bourdelotio inspectis cognosci posset. Atqui nihil est, nisi merus typographorum lapsus, quorum oculos decepit iteratio verborum quatuor *quantum in se est.* Itaque sicut in Badiana non extant; ita turpiter etiam sunt omissa ab Stephano, prout sic edidit in cap. seq. *duo vel diceret.* Extant vero in Aldina, Gryphianis quatuor, Hieronymi de Marnef. Ex eodem perverso oculorum conjectu scias etiam ab scriba codicis Regii esse omissa. Sed extant præclare in S. Marci Flor. et omnibus Mss. aliis. Itaque curavi, ut etiam in hoc suo loco extarent. Nam monstri simile reor, cum ex editione sua Prousteus quoque illa omiserit.' *Jac. Gronov.*—13 'Corrupte legitur apud Nonium, *indicet in homine.*' Thys.—14 'Aliter, *disperavit.*' Idem. 'Est ineptia, quantum scio, solius Stephanianæ.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Mendacium dicere et mentiri*] Tum aliquis mentitur cum loquitur contra id quod cogitat: mendacium autem dicit, cum affirmat et putat id esse verum, quod revera falsum est.

CAP. XII.

Quod Chrysippus philosophus omne verbum ambiguum dubiumque esse dicit, Diodorus contra nullum verbum ambiguum esse putat.

CHRYSIPPUS ait omne verbum ambiguum[a] natura esse, quoniam[15] ex eodem duo vel plura accipi possunt. Diodorus[b] autem, cui Crono cognomentum fuit, 'Nullum,' inquit, 'verbum est ambiguum: nec quisquam ambiguum dicit aut sentit; nec aliud dici videri debet, quam quod se dicere sentit is, qui dicit: at cum ego,' inquit, 'aliud sensi,[16] tu aliud accepisti: obscure magis dictum quam ambigue videri potest:[17] ambigui enim verbi natura illa esse debuit, ut qui id diceret, duo vel plura diceret: nemo autem duo vel plura dicit, qui se sentit unum dicere.'

15 '*Quoniam. qn̄ f.*' *Sciopp.* 'Hac conjectura, ut equidem intelligo, vult *quando*, pro *quoniam* legi: sed errat: non enim Chrysippus hoc arctiores ducere limites vult; sed causam addere, quare omne verbum ambiguum putet: nisi velis *quando* pro *quoniam* accipi, ut alibi.' *Otho.*—16 '*Aliter sensi.* Cod. Torn. *aliud.*' Thys. 'Immo et editiones ante Stephanum ea voce fruuntur, nec ullam in Mss. deprehendi varietatem, ut renuntiare ei et Stephano editiones oporteat, prout in hac curavi.' *Jac. Gronov.*—17 '*Obscure magis dictum videri potest, quam ambigue.* Hic ordo verborum est in Mss. Ceterum distinguit hæc duo ex imitatione Ciceronis aliquoties eadem duo adjectiva jungentis, præsertim ut oraculis illa convenire fateatur, quo forsan spectat quoque 'obscuridicum' in Accii Alphesibœa, cui jungit 'inenodabile.'' *Idem.*

NOTÆ

[a] *Ambiguum*] Ambiguum censetur illud verbum quod plura significat, v. g. homo cum possit hominem verum aut pictum significare, habetur vox ambigua. Animal, cum et ad hominem et brutum animal æque referatur, pariter est ambiguum.

[b] *Diodorus*] Diodorus ex Iasso Cariæ oppido oriundus, cognomentum habuit Croni ab Apollonio Crono magistro: quæstiones Stilponis philosophi cum solvere nequivisset, obiit ex mœrore. *Laërtius.* Floruit circa Olympiad. CXX. qua Crates Stilponis familiaris vivebat, scilicet ante Christum anno circiter CCC.

CAP. XIII.

Quid T. Castricius de verbis deque sententia quadam C. Gracchi existimaverit, quodque esse eam sine ullo sensus[a] emolumento docuerit.

Apud T. Castricium disciplinæ rhetoricæ doctorem,[b] gravi atque firmo judicio virum,[18] legebatur oratio C. Gracchi in P. Popilium. In ejus orationis principio collocata verba sunt accuratius modulatiusque,[c] quam veterum oratorum consuetudo fert: ea verba sicuti dixi composita sunt hæc: 'Quæ vos cupide[d] per hosce annos appetistis atque voluistis, ea si temere[e][19] repudiaritis, abèsse non potest, quin aut olim cupide[20] appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.' 2. Cursus igitur hic et sonus rotundæ volubilisque sententiæ[f] eximie nos et unice delectabat, tanto id magis, quod jam tunc C. Graccho viro illustri et severo ejusmodi compositionem fuisse cordi videbamus. Sed enim, cum eadem ipsa verba sæpius petentibus nobis lectitarentur, admoniti a Castricio sumus, ut consideraremus, quæ vis quodve emolumentum[1] ejus sententiæ foret; neque pateremur ut aures nostræ cadentis apte orationis modis eblanditæ[g] animum quoque nobis voluptate inani perfunderent: cumque nos admonitione ista attentiores fecisset; 3. Inspicite, inquit, penitus, quid efficiant verba hæc; dicatque mihi quæso aliqui vestrum,[2] an sit ulla hujusce

[a] *Absque ulla dignitate sententiæ.* [b] *Magistrum artis eloquentiæ.*
[c] *Numerosius.* [d] *Summo desiderio.* [e] *Sine causa.*
[f] *Hic circuitus et conformatio sententiæ periodicæ ac numerosæ.*
[g] *Numeris delinitæ.*

18 '*Gravi atque firmo judicio viri*. Prave sic vacillarunt nonnullæ ex novissimis editionibus, cum in præcedentibus et in Mss. omnibus omnino id extaret, quod reposui, quia de Castricio ita sensit, non de Graccho. Nisi fallor, prima sic aberravit Lugduno-Batava anni 1644.' *Jac. Gronov.*—19 Supposititium hoc vocabulum esse quidam judicant.—20 Legi posse existimat H. Stephanus pro *cupide*, *nimis cupide*.—1 'H. Stephanus legit *momentum*. In titulo tamen capitis etiam *emolumentum* legitur. Quædam edd. habent *monumentum*.' Thys. 'Quæcumque hæc immutatio, sane universa perinepta et contra fidem concordiamque certam veterum librorum.' *Jac. Gronov.*—2 '*Ali-*

sententiæ aut gravitas aut gratia: 'Quæ vos cupide per hosce annos appetistis atque voluistis; ea temere si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini.' 4. Cui enim omnium hominum in mentem non venit id profecto usu venire,[h] ut quod cupide appetieris, cupide appetisse, et, quod temere repudiaveris,[3] temere repudiasse dicaris? at si, opinor, inquit, ita scriptum esset: 'Quæ vos per hosce annos appetistis atque voluistis, ea nunc si repudiaritis, abesse non potest, quin aut olim cupide appetisse, aut nunc temere repudiasse dicamini:' si, inquit, ita diceretur, gravior scilicet solidiorque fieret sententia; et acciperet aliquid justæ in audiendo expectationis: nunc autem verba hæc, 'cupide' et 'temere,' in quibus verbis omne momentum rei est, non in concludenda sententia tantum dicuntur; sed supra quoque nondum[4] desiderata ponuntur: et quæ nasci oririque ex ipsa rei conceptione debebant,[i] ante omnino, quam res postulat, dicuntur: nam qui ita dicit, si hoc feceris, cupide fecisse diceris, rem dicit sensus alicujus ratione collectam et confectam:[5] qui vero ita dicit, si cupide feceris, cupide fecisse diceris, non longe secus dicit, atque si diceret, si cupide feceris, cupide feceris. 5. Hæc ego, inquit, admonui, non ut C. Graccho vitio darem, (Dii enim mentem meliorem mihi![k] nam, si quicquam in tam fortis facundiæ viro vitii vel erroris esse dici potest, id omne et auctoritas ejus exhausit, et vetustas

[h] *Contingere.* [i] *Quæ debebant poni et collocari in conclusione sententiæ.*
[k] *Mihi tribuant.*

quis vestrum. Phil. Pareus indicium dedit in Lexico Critico ex vett. libb. et hoc loco et mox in verbis *modulatus aliquis c. f. sonitus* emendari debere *aliqui.* Ei libens obtemperavi, quia sic ipse etiam notavi ex Regio cod. Sic uterque Lugd. Sic Petav. Immo sic jam in hoc loco (nam in posteriore etsi pariter in codicibus *aliqui* extet retinet *aliquis*) ediderat Stephanus, a quo posteriores iterum discessisse non decuerat, ad amussim secuto Prousteo, ut pateat alienis oculis usum. Tum quoque iidem, quos recensui, habent *hujusce sententiæ gravitas,* non interposita vocula *aut.*' Idem.—3 'Lincoln. plane *repudiaris,* non veritus ambiguum in temporibus. Fere obliviscebar monere in titulo habere Regium cod. *existimarit,* eodem alludentibus Lugdun.' *Idem.*—4 'In margine mei codicis emendatum, *modum.*' Thys.—

consumsit,[l]) sed uti caveretis, ne vos facile perstringeret modulatus aliqui currentis facundiæ sonitus;[m] atque ut vim ipsam rerum virtutemque verborum prius pensitaretis: et, si quidem gravis atque integra et sincera sententia diceretur, tum, si ita videretur, gressibus quoque ipsis orationis et gestibus[6] plauderetis:[n] si vero frigidi et leves et futiles sensus in verba apte numeroseque posita includerentur, non esse id secus crederetis, quam cum homines[7] insigni deformitate ad facienda ridicula[8] imitantur histriones et gestiunt.[o]

l *Id quodcumque est existimatio illius delet, et antiquitas excusat.*
m *Ne numerosus eloquentiæ volubilis sonus vos falleret.*
n *Deinde, si ita placeret, manibus applauderetis ipsis orationis pedibus.*
o *Putaretis idem accidere quod evenit, cum histriones gestus faciunt et referunt homines maxime deformes ad repræsentandas res ridiculas.*

5 Reg. *consertam.*—6 'Vett. editt. *et* omittunt, quam lectionem quoque expressit H. Stephanus: ut sensus sit, quod gressibus orationis gestibus applauderent.' *Thys.* 'Habet certe Aldus, habent Gryphianæ et ista Cervicorni: probatque copulativam codex Reg. S. Marci Flor. Lugdun. maj. Sed minor et Petav. omittunt, ut pateat olim ambiguam fuisse. Sed maneat tamen utpote testimonium nacta a melioribus. Ceterum lego *gressibus quoque ipsis orationi et gestibus pl.* ut 'gressus' intelligantur supplosio pedum, ut aliquoties Ciceroni dicitur.' *Jac. Gronov.*—7 Aliter legitur *hominibus.*—8 'In margine mei codicis annotatum invenio, *ac facie deridicula.*' Thys.

CAP. XIV.

Sobria et pulcherrima Romuli regis responsio circa vini usum.

SIMPLICISSIMA suavitate et rei et orationis L. Piso[a] Frugi usus est in primo annali, cum de Romuli[b] regis vita atque victu scriberet.[9] Ea verba, quæ scripsit, hæc sunt: 'Eun-

9 'Mem. Pet. *cum Romuli regis vitam atque victum scriberet.* Lugd. min. *cum Romuli r. vita atque victu scrib.* Lambecius annotavit nescio unde: *in primo annalium de Romuli regis vita atque victu. Ea verb.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

a *L. Piso*] Vide Notas in cap. 9. lib. VI.

b *Romuli*] Hic primus Romanorum rex urbem Romam condidit an. III. Olympiad. VI. ante Christum DCCLIV. quanquam Romam ante Romulum

dem Romulum dicunt ad cœnam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postridie negotium haberet. Ei dicunt: Romule, si istuc omnes homines faciant, vinum vilius sit.[a] Is respondit: immo vero carum, si quantum quisque volet, bibat: nam ego bibi quantum volui.'

[a] *Minore pretio vendetur.*

NOTÆ

fundatam fuisse magnorum virorum auctoritates probant. Nonnulli a Rome Æneæ nepte fundatam tradunt, et a Roma nomen habuisse Romulum.

CAP. XV.

De ludibundo *et* errabundo, *atque id genus verborum productionibus: et quod Laberius sic* amorabundam *dixit, ut dicitur* ludibunda *et* errabunda: *atque inibi, quod Sisenna per hujuscemodi verbum nova figura usus est.*

LABERIUS in 'lacu Averno'[a] mulierem amantem verbo inusitatius facto[10] 'amorabundam' dixit: id verbum Cæsellius Vindex in commentario lectionum antiquarum ex figura[11] scriptum dixit, qua 'ludibunda,' 'ridibunda' et 'errabunda' dicitur, 'ludens' et 'ridens' et 'errans.' Terentius autem Scaurus, Divi Hadriani temporibus[b] grammaticus vel nobilissimus, inter alia quæ de Cæsellii erroribus composuit, in hoc quoque verbo errasse eum scripsit; quod idem esse putaverit, 'ludens' et 'ludibunda,' 'ridens' et 'ridibunda,' 'errans' et 'errabunda:' 'nam ludibunda,'

10 'Hoc Stephani est, nam priores *ficto;* nec ullam varietatem deprehendi in Mss.' *Jac. Gronov.*—11 'Reg. et Lugd. maj. *ea figura,* quod placebat patri, ut verum est, nisi ex fine capitis reponi placet utrumque *ex ea figura.* In iisdem erat *in commentario electionum.* Tum et Reg. *inter illa quæ.* Ceterum

NOTÆ

[a] *Lacu Averno*] Lacus Avernus hoc loco titulus est comœdiæ desumtus ab Averno lacu Campaniæ, quem hodie vocant Itali etiamnum *Lago d'Averno* et *Lago di Tripergola.*

[b] *Divi Hadriani temporibus*] Ergo circa annum Christi CXX. florebat ille Terentius Scaurus, cum anno Christi CXVII. imperium auspicatus fuerit Hadrianus.

inquit, 'et ridibunda, et errabunda ea dicitur, quæ ludentem vel ridentem vel errantem agit aut simulat.' 2. Sed qua ratione Scaurus adductus sit, ut Cæsellium in eo reprehenderet, non hercle reperiebamus: non est enim dubium, quin hæc genere ipso duntaxat idem significent, quod ea demonstrant, a quibus producuntur: quid esset autem ludentem agere vel imitari, non intelligere videri maluimus, quam insimulare eum tanquam ipsum minus intelligentem. 3. Quin magis Scaurum oportuit commentaria Cæsellii criminantem, et hoc ab eo præteritum[12] requirere, quod non dixerit, an quid et quantulum differret a 'ludibundo' 'ludens,' et 'ridibundo' 'ridens,' et 'errabundo' 'errans,' ceteraque eorum similia;[13] an a principalibus[14] verbis paulum aliquid distarent, et quam omnino vim haberet particula hæc extrema ejusmodi vocabulis addita. Hoc enim fuit potius requirendum in istiusmodi figuræ tractatu, sicuti requiri solet in 'vinolento' et 'lutulento'[15] et 'turbulento,' vacuane et inanis sit ista hæc productio, cujusmodi sunt, quæ παραγωγὰς[a] Græci dicunt,[16] an extrema illa particula habeat aliquid suæ propriæ significationis. 4. Cum reprehensionem autem illam Scauri notaremus, in memoriam nobis rediit, quod Sisenna in quarto historiarum ejusdem figuræ verbo ita usus est: 'Populabundus,' inquit, 'agros ad oppidum pervenit:' quod scilicet significat, cum agros popularetur; non, ut Scaurus in consimilibus verbis ait, cum populantem ageret vel cum imitaretur. 5. Sed inquirentibus nobis, quænam ratio et origo esset hujuscemodi figuræ, 'populabundus,' et 'errabundus,' et 'lætabundus,' et 'ludibundus,' multorumque aliorum id genus verborum, εὐεπιβόλως[b][17] hercle Apollinaris noster sibi videri ait, parti-

[a] *Derivationes.* [b] *Ingeniose certe.*

an non scripsit Gellius *ex ea figura dictum scripsit?*' Idem.—12 *Et hoc ab eo præt.* Copulativa nec est in edd. ante Stephanum, nec in Mss.—13 Reg. et Lugd. maj. *cetera quæ horum sunt similia.*—14 'Vett. edd. habent *participialibus.* Id ipsum notavit quoque Pater ex Schedis Lugdun. cum in Scheff. extaret *participalibus.*' Jac. Gronov.—15 Vett. edd. habent *luculento.*—16 Reg. *quæ παραγωγὰς dicunt.*—17 'Aliter ἐπιβόλως.' *Thys.* 'Contra Mastos, in qui-

culam istam postremam, in quam verba talia exeunt, vim et copiam et quasi abundantiam rei, cujus id verbum esset, demonstrare; ut 'lætabundus' is dicatur qui abunde lætus sit, et 'errabundus' qui longo atque abundanti errore sit: ceteraque omnia ex ea figura ita dici ostendit, ut productio hæc et extremitas[c] largam et fluentem vim et copiam declararet.

[c] *Terminatio.*

bus omnibus extat decompositum hoc, quod propterea laudabiliter ab Stephano restitutum est, quod et confirmat et explicat ex Suida in Thesauro: certe prorsus totidem literis extat in cod. Regio, (etsi inde Lambecius notaverit *eupibolos*,) Pet. Mem. Lugd. utroque, Lincoln.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. *euepibolos.*

CAP. XVI.

Quod[18] *Græcorum quorundam verborum difficillima est in Latinam linguam mutatio, velut quod Græce dicitur* πολυπραγμοσύνη.

ADJECIMUS sæpe animum ad vocabula rerum non paucissima, quæ neque singulis verbis, ut a Græcis, neque, si maxime pluribus eas res verbis dicamus, tam dilucide tamque apte demonstrari Latina oratione possunt, quam Græci ea dicunt privis vocibus.[a] Nuper etiam cum allatus esset ad nos Plutarchi liber, et ejus libri indicem legissemus, qui erat περὶ πολυπραγμοσύνης; percunctanti cuipiam, qui et literarum et vocum Græcarum expers fuit, cujusnam liber, et qua de re scriptus esset; nomen quidem scriptoris statim diximus: rem, de qua scriptum[19] fuit, dicturi hæsimus. 2. Ac tum quidem primo, quia non satis commode opinabar interpretaturum esse, si dicerem librum scriptum esse[20] de negotiositate, aliud institui apud me exquirere, quod, ut

[a] *Uno vocabulo.*

18 Conjicit Thys. *Quo.*—19 'Et cur non *scriptus*?' Jac. Gronov.—20 *Li-*

dicitur, verbum de verbo expressum esset. Nihil erat prorsus, quod aut meminissem legere me; aut, si etiam vellem fingere, quod non insigniter asperum absurdumque esset,[1] si ex multitudine et negotio verbum unum compingerem:[b] sicuti 'multijuga' dicimus et 'multicolora'[2] et 'multiformia.' Sed non minus illepide ita diceretur, quam si interpretari voce una velis πολυφιλίαν,[c] aut πολυτροπίαν,[d] aut πολυσαρκίαν.[e] 3. Quamobrem cum diutule tacitus in cogitando fuissem;[f] respondi tandem, non videri mihi significari eam rem posse uno nomine: et idcirco juncta oratione, quid vellet Græcum id verbum, pararam dicere: ad multas igitur res aggressio, earumque omnium rerum actio, πολυπραγμοσύνη, inquam, Græce dicitur, de qua hunc librum compositum esse inscriptio ista indicat. 4. Tum ille opicus[3][a] verbis meis inchoatis et inconditis adductus, virtutemque esse πολυπραγμοσύνην ratus,[g] Hortatur,[4] inquit, nos profecto nescio quis hic Plutarchus ad negotia capessenda et ad res obeundas plurimas cum industria et celeritate: nomenque ipsius virtutis, de qua locuturus esset, libro ipsi, sicuti dicis, non incommode præscripsit. 5. Minime, inquam, vero: neque enim ista omnino virtus est, cujus Græco no-

[b] *Dicendo multinegotium.* [c] *Multorum amicitiam.* [d] *Multiplices mores.* [e] *Corpulentiam.* [f] *Cum satis diu cogitans tacuissem.* [g] *Imperitus propter ea verba quæ inceperam dicere sine ornatu, credidit πολυπραγμοσύνην esse virtutem.*

brum scriptum esse. Vox postrema non est in Reg.—1 'Mirum, unde in priores edd. venerit *absurdum durumque esset*, et abjectum demum ab Stephano. Certe in nullo id apparet ex Mss. nostris.' *Jac. Gronov.*—2 'Vett. edd. *multijugia dicimus et multicoloria:* utrumque contra Mss.' *Idem.*—3 Vett. edd. habent *opicis:* quod et ascripsit Sciopp.—4 '*Virtutem esse πολυπραγμοσύνην, Hortatur.* Vett. editt. *virtutem quidem.* C. Torn. *virtutemque.*' Thys. 'Certe hic locus perperam administratus fuit. Nam id quod esse dicitur in cod. Torn. est etiam in Reg. Pet. Mem. Lugd. maj. Lincoln. Sed in Lugd. min. est *virtutem qui esse* totidem literis. Sed insuper ante *hortatur* habet Reg. Lugd. maj. *iratus.* Hinc egregie patri patuit corrigendum supplendumque esse *virtutemque esse πολυπραγμοσύνην ratus, Hortatur, inquit, etc.* quod plane nunc exprimendum putavit.' *Jac. Gronov.* Delph. habet, *virtutem esse πολ.*

NOTÆ

[a] *Opicus*] Id est, barbarus aut immundus; translata vox ab Opicis Italiæ populis, qui et libidine infames erant, et sermone maxime inquinato utebantur.

mine argumentum hoc libri demonstratur; neque id, quod tu opinare, aut ego me dicere sentio, aut Plutarchus facit: deterret enim nos hoc quidem in libro, quam potest maxime, a varia[5] promiscaque[h] et non necessaria rerum cujuscemodi plurimarum[i 6] et cogitatione et petitione. Sed hujus, inquam, tui erroris culpam esse intelligo in mea scilicet infacundia, qui ne pluribus quidem verbis potuerim non obscurissime dicere, quod a Græcis perfectissime uno verbo et planissime dicitur.

[h] *Et confusa.* [i] *Rerum plurimarum quales sunt istæ.*

Hortatur, inquit, vos.—5 'Primæ vett. edd. legunt *ab avaritia.*' Thys. 'Etiam sic Mss. sed apparet clarissimum mendum.' *Jac. Gronov.*—6 '*Rerum cujuscemodi plurimarum.* Ita Stephanus, ita Gronovius, aliique complures. Mihi aut retinendum videtur, quod veteres editiones tradunt, *ejuscemodi*, aut certe legendum, *cujusquemodi.*' Falster.

CAP. XVII.

Quid significet in veteribus Prætorum edictis, quod[7] flumina retanda publice redemta habent.

Edicta veterum Prætorum, sedentibus forte nobis in bibliotheca templi Trajani,[a] et aliud quid requirentibus, cum in manus incidissent, legere atque cognoscere libitum est.

7 'Omnino scribi oportuit *qui*, prout mox in ipso edicto legitur. Et sane sic in collectione capitum edidit Stephanus pag. 569. cum pag. 299. retineret *quod.* In Mss. Regio et S. Marci est *qd*, ita ut postremæ literæ superiorem

NOTÆ

[a] *In bibliotheca templi Trajani*] Prope forum Trajani templum fuit in quo bibliotheca. Trajanus porro Romanorum imperium auspicatus est anno post Christum XCVIII. partam barbaris perdomitis gloriam concepto in Christianum nomen odio non parum obscuravit. Dum in Parthos deficientes bellum cogitat, in Ciliciam delatus æger ex alvi profluvio mortuus est anno Christi CXVII. ætatis LXIV. imperii XX. bello feliciter confecto ejus cineribus triumphus Romæ decretus est; quod uni contigit, ut de hostibus mortuus triumpharet. *Dio, Victor, Eutropius.*

Tum in quodam edicto antiquiore ita scriptum invenimus; QUI. FLUMINA. RETANDA.[8] PUBLICE. REDEMTA.[b] HABENT.[a] SI. QUIS. EORUM. AD. ME. EDUCTUS.[9] FUERIT. QUI. DICATUR. QUOD. EUM. EX. LEGE. LOCATIONIS. FACERE. OPORTUERIT. NON. FECISSE. 'Retanda' igitur quid esset quærebatur: dixit ibi quispiam nobiscum sedens amicus meus, in libro se Gavii[10] de origine vocabulorum septimo[11] legisse 'retas' vocari arbores, quæ aut ex ripis fluminum eminerent,[12] aut in alveis eorum extarent, appellatasque esse a retibus, quod prætereuntes naves impedirent et quasi irretirent:[13] idcircoque sese arbitrari 'retanda' flumina locari solita esse, id est, purganda: ne quid aut moræ aut periculi navibus in ea virgulta incidentibus fieret.

[a] *Qui locaverunt operam suam publicè ad purgandos fluvios.*

partem transversa linea trajiciat.' *Jac. Gronov.*—8 'Omnino legendum, *eretanda*, sicut *eradicanda*.' Sciopp.—9 'Ita habent Msti nostri omnes, unde ita videtur Stephanus correxisse, cum antea ederetur *adductus*.' Jac. Gronov.—10 Vett. edd. habent *Caii*. Ascripsit Sciopp. *Gavi*.—11 '*Septimo*. Delet Bourdelotius ex Ms. IV. videtur legi in C. Torn. quamvis sæpe ita scribit V. ut affine sit duobus II. Itaque legi potest VII.' *Thys*. 'Equidem a solo Regio abest hæc vox, cum in aliis legatur.' *Jac. Gronov.*—12 Primæ vett. edd. *corruerent*.—13 Vett. edd. *retinerent*.

NOTÆ

[b] *Redemta*] Redimere hic est locare aliquid faciendum. Qua significatione dicitur redemtor is, qui certo pretio conducitur ad aliquod opus perficiendum.

CAP. XVIII.

Qua pœna Draco Atheniensis in legibus, quas populo Atheniensi scripsit, fures affecerit, et qua postea Solon, et qua item Decemviri nostri, qui duodecim tabulas scripserunt: atque inibi ascriptum, quod apud Ægyptios furta licita et permissa sunt, apud Lacedæmonios autem cum studio quoque affectata et pro exercitio utili celebrata; ac præterea M. Catonis de pœniendis furtis digna memoria sententia.

DRACO[a] Atheniensis vir bonus multaque esse prudentia existimatus est, jurisque divini et humani peritus fuit. Is Draco leges, quibus Athenienses uterentur, primus omnium tulit. In illis legibus furem, cujusmodicumque furti, supplicio capitis pœniendum esse,[a] et alia pleraque nimis severe censuit sanxitque. Ejus igitur leges, quoniam videbantur impendio acerbiores,[b] non decreto jussoque, sed tacito illiteratoque Atheniensium consensu obliteratæ sunt:[c] postea legibus aliis mitioribus a Solone[b] compositis usi sunt. 2. Is Solo ex septem illis inclytis sapientibus fuit: is sua lege in fures, non, ut Draco antea, mortis, sed dupli[14] pœna vindicandum existimavit.[d] Decemviri autem nostri, qui post reges exactos[e] leges, quibus populus Ro-

[a] *Morte damnandum.* [b] *Multo atrociores.*
[c] *Non scripta consensione Atheniensium abrogatæ sunt.*
[d] *Censuit non supplicio mortis sed dupli reddendi pœna puniendum.*
[e] *Expulsos.*

14 Quædam edd. *duplici.*—15 Cod. Torn. *auferri:* et ita quoque vett. edd.

NOTÆ

[a] *Draco*] Is fuit primus Atheniensium legislator, cujus severiores leges sanguine non atramento scriptas, draçonis non hominis esse dicebant: tanta scilicet fuit earum immanitas, ut in levia pariter et gravia delicta capitali pœna animadverterent, nec minus addicerent morti eum qui olii convictus esset, quam qui parricidium admisisset. Floruit XXXIX. Olymp. anno I. quo leges tulit, ante Christi ortum DCXXIV. Eum perhibent tribus versuum millibus vitæ præcepta tradidisse.

[b] *Solone*] Consule Notas in cap. 12. lib. II. et in cap. 21. lib. XVII.

manus uteretur, in duodecim tabulis scripserunt, neque pari severitate in pœniendis omnium generum furibus, neque remissa nimis lenitate usi sunt. Nam furem, qui manifesto furto prensus esset, tum demum occidi permiserunt, si aut, cum faceret furtum, nox esset, aut interdiu telo se, cum prenderetur, defenderet. 3. Ex ceteris autem manifestis furibus liberos verberari addicique[f] jusserunt ei, cui factum furtum esset, si modo id luci[g] fecissent, neque se telo defendissent: servos item furti manifesti prensos verberibus affici et e saxo præcipitari, sed pueros impuberes Prætoris arbitratu verberari voluerunt, noxamque ab his factam sarciri. Ea quoque furta, quæ per lancem liciumque[e] concepta essent, proinde ac si manifesta forent, vindicaverunt.[h] Sed nunc a lege illa decemvirali discessum est: nam si qui super manifesto furto jure et ordine[i] experiri velit, actio in quadruplum datur.[k] 'Manifestum' autem 'furtum est,' ut ait Massurius, 'quod deprehenditur dum fit: faciendi[l] finis est cum perlatum sit quo ferri cœperat.' 4. Furti concepti, item oblati, tripli pœna est.[m] Sed quod sit 'oblatum,' quod 'conceptum,' et pleraque alia ad eam rem, ex egregiis Veterum moribus accepta, neque inutilia cognitu neque injucunda qui legere volet, inveniet Sabini librum, cui titulus est, 'de furtis:' in quo id quoque

[f] *Servire.* [g] *De die.* [h] *Puniverunt.* [i] *Secundum jus ordinarium.*
[k] *Contra eum agitur ut solvat quadruplum.* [l] *Furti.*
[m] *Qui convictus est furti concepti aut oblati afficitur pœna tripli solvendi.*

NOTÆ

[e] *Per lancem liciumque, &c.*] Concipere furtum lance licioque est in aliena domo rem surreptam quærere juxta veterem ritum qui talis fuit: Rem ablatam quæsiturus nudus in alienas ædes se conferebat, ne forte tegeret sub vestibus id quod sibi surreptum esse diceret; licio tamen (quod filum est quo stamina implicantur) ad verenda præcinctus lancem præferebat, ut mulierum pudori consuleret. Tum autem si rem furtivam conciperet, ac comprehenderet, conceptum lance ac licio furtum dicebatur, atque hinc competebat concepti furti actio in dominum ædium, etiamsi furti conscius non esset. Non me fugit alios aliter explicare furta per lancem et licium concepta: verum quæ modo allata est interpretatio ceteris potior ac probabilior nobis visa est.

scriptum est, quod vulgo inopinatum est,[n] non hominum tantum neque rerum moventium, quæ efferri[15] occulte et surripi possunt, sed fundi quoque et ædium fieri furtum: condemnatum quoque furti colonum, qui fundo, quem conduxerat, vendito, possessione ejus dominum intervertisset.[o] Atque id etiam, quod magis inopinabile[p] est, Sabinus dicit furem esse hominis judicatum, qui cum fugitivus præter oculos forte domini iret, obtentu togæ, tanquam se amiciens, ne videretur a domino obstitisset.[q] 5. Aliis deinde furtis omnibus, quæ nec manifesta appellantur, pœnam imposuerunt dupli. Id etiam memini legere me in libro Aristonis jureconsulti, haudquaquam indocti viri: apud veteres Ægyptios, quod genus hominum constat et in artibus reperiendis solertes extitisse, et in cognitione[16] rerum indaganda sagaces, furta omnia fuisse licita et impœnita. 6. Apud Lacedæmonios quoque, sobrios illos et acres viros, cujus rei non adeo ut Ægyptiis fides longinqua est,[r] non pauci neque ignobiles scriptores, qui de moribus legibusque eorum memorias[s] condiderunt, jus atque usum fuisse furandi dicunt, idque a juventute eorum, non ob[17] turpia lucra, neque ad sumtum libidini præbendum, comparandamve opulentiam, sed pro exercitio disciplinaque rei bellicæ[18] factitatum: quod et furandi[19] solertia et assuetudo[t] acueret firmaretque animos adolescentium, et ad insidiarum astus, et ad vigilandi tolerantiam et ad obrependi celeritatem.[20] 7. Sed enim M. Cato in oratione, quam de præda

[n] *Quod plerumque ignoratur.* [o] *Qui venundato agro quem redemerat, fraudaverat dominum ejus possessione.* [p] *Incredibile.*
[q] *Prætendens vestem veluti se tegeret, impediverat quominus herus cerneret servum fugientem.* [r] *Quam rem facilius credere possumus, siquidem Lacedæmonii non tantum distant a nobis quantum Ægyptii.* [s] *Libros.* [t] *Consuetudo.*

—16 Aliter *cogitatione.*—17 Cod. Torn. Reg. et Scheff. *non ad.*—18 'Non infero his verbis litem ab Msstorum codicum tanto numero et per omnes editiones probatis. Scias tamen licet in libro Thuaneo me invenisse *disciplinaque R. P.* quod notat *reipublicæ*, in qua continetur simul civilis, simul bellica ratio. In eodem codice extabat quoque non *assuetudo* in reliquis libris firmata, sed tantum *assueto*, quasi innueret *assuetio.*' Jac. Gronov.—19 Ascripsit Sciopp. *quod ex furandi.*—20 '*Et obrependi cel.* Membrana Regia pergit eodem tenore *et ad obrependi cel.* quod est Gellianum, et tam supra, quam in-

militibus dividunda scripsit, vehementibus[1] et illustribus verbis de impunitate peculatus[d] atque licentia conqueritur: ea verba, quoniam nobis impense placuerunt, ascripsimus: 'Fures,' inquit, 'privatorum furtorum in nervo[e] atque in compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque in purpura.' Quam caste autem ac religiose a prudentissimis viris quid esset 'furtum' definitum sit, prætereundum non puto; ne quis eum solum furem esse putet, qui occulte tollit, aut clam surripit. 8. Verba sunt Sabini ex libro juris civilis secundo: 'Qui alienam rem attrectavit,[u] cum id se invito domino facere judicare deberet, furti tenetur.'[x] Item alio capite: 'Qui alienum tacens[2] lucri faciundi causa sustulit,[y] furti obstringitur,[z] sive scit cujus sit, sive nescit.' Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit de rebus furti faciendi causa attrectatis. Sed meminisse debemus, secundum ea, quæ supra scripsi, furtum sine ulla quoque attrectatione[a] fieri posse, sola mente atque animo, ut furtum fiat, annitente:[b] quocirca ne id quidem Sabinus dubitare se ait, quin dominus furti sit condemnandus, qui servo suo, uti furtum faceret, imperavit.[3]

[u] *Usurpavit.* [x] *Reus est furti.* [y] *Qui rapuit rem alienam jacentem quam alter amisit.* [z] *Furtum facit.* [a] *Rapina.* [b] *Sola intentione furandi.*

fra restitui.' *Jac. Gronov.*—1 '*Vehementius.* Cod. Torn. et vett. editt. *vehementibus.*' Thys. 'Est error haud dubie typographorum in Stephaniana, unde processit. Scias tamen ita exhibuisse codicem Memmianum, in quo codice sunt plura vel singularia vel absurda.' *Jac. Gronov.* *Vehementius* dant Lugd. Bat. Delph.—2 Aliter *jacens.* Ascripsit Sciopp. 'f. *alienum quid jacens.*' Vid. Not. Var.—3 In fine hujus capitis in quodam Ms. legitur *EXPLICIT lib.* XII.

NOTÆ

[d] *Peculatus*] Quid sit intelliges ex Notis in cap. 19. lib. VII.

[e] *Nervo*] Nervus vinculum est ferreum quo pedes et aliquando collum astringebatur.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XII.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi, qua suasit nobili fœminæ, ut liberos, quos peperisset, non nutricum adhibitarum,[4] *sed suo sibi lacte aleret.*

NUNTIATUM quondam est Favorino philosopho, nobis præsentibus, uxorem auditoris sectatorisque sui paululum ante enixam auctumque eum esse nato filio.[a] Eamus, inquit, et puerperam visum et patri gratulatum. Is erat loci senatorii ex familia nobiliore.[5] Imus una, qui tum aderamus: prosecutique eum sumus ad domum quo pergebat; et cum eo simul introgressi sumus. Tum in primis ædibus complexus hominem congratulatusque assedit; atque ubi percunctatus est,[6] quam diutinum puerperium et quam la-

[a] *Peperisse, et virum habere filium recenter natum.*

4 'Vix assequaris, unde id venerit in omnes editiones et libros scriptos, exceptis solis membranis Regiïs, in quibus est *aliarum*, quod longe præferas. Neque enim verbum *adhibere*, quod mox occupat satis commode, huc recte transfertur.' *Jac. Gronov.*—5 'Sic edidit Stephanus ex Mss. cum antea legerent *nobiliori*. Fere putes scripsisse *nobiliorum*, hoc est, ex familia gentis Fulviæ.' *Idem.*—6 'Aliter, *ibi percontatus est*. Aldina editio omittit *ibi*.' Thys. 'Bourdelotius in Badiana annotavit, quasi τὸ *ibi* non esset in aliquo Ms. cum in eis, quos habeo aut novi, extet. Sed istud *ubi* protulit pater ex sua emendatione, quem secutus Thysius, utpote cum sit necessarium.' *Jac.*

boriosi nixus fuissent,[b] puellamque[7] defessam[c] labore ac vigilia somnum capere cognovit; fabulari instituit[8] prolixius:[d] et, Nihil, inquit, dubito, quin filium lacte suo nutritura sit. 2. Sed cum mater puellæ parcendum esse ei diceret,[9] adhibendasque puero nutrices, ne ad dolores, quos in enitendo tulisset, munus quoque nutricationis grave ac difficile accederet:[e] Oro te, inquit, mulier, sine eam totam integram[10] esse matrem filii sui: quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab sese abjecisse? aluisse in utero sanguine suo nescio quid, quod non videret: non alere nunc suo lacte quod videat,[11] jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? an tu quoque, inquit, putas naturam fœminis mammarum ubera[a] quasi quosdam nævulos venustiores,[12] non liberum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse? Sic enim, quod a vobis scilicet abest, pleræque istæ prodigiosæ mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis humani educatorem, arefacere et extinguere cum periculo quoque aversi corruptique lactis laborant,[f] tanquam pulchritudinis

[b] *Quam diu durasset tempus quo ex dolore partus decubuerat, et quam difficilis fuisset partio.* [c] *Juniorem mulierem.* [d] *Incepit disserere fusius.*

[e] *Onus nutriendi laboriosum superveniret.* [f] *Ita, quod vitium non reperitur in vobis, plurimæ ejusmodi mulieres, non parentes naturæ, conantur exsiccare et reddere aridum fontem, &c.*

Gronov.—7 ‘Post *puellamque* legit Stephanus, *ubi*, vel *postquam*.’ Thys. ‘At quomodo Stephanus ita potuit legere, quod ante eum habent satis multæ editiones? Licet enim omiserit Aldus et in suis Sebast. Gryphius et Cervicornus; non sane etiam Antonius Gryphius, non Hieronymus de Marnef. Ceterum non est in Mss tis, ut merito omittatur. Sane pag. 153. in Notis agit Stephanus arroganter satis, quasi ipse primus istud *ubi* excitaret.’ *Jac. Gronov.*—8 Grævius legendum censet *institit*.—9 ‘Non Regius, non Lugd. major, agnoscunt illud *quum*, voculam *ei* Lincoln. Videtur Gellii scriptura fuisse: *Sed mater puellæ parcendum esse dicere, adhibendasque puero nutrices, ne ad dolores q. i. e. t. m. q. n. g. a. difficile accederet. Oro te, inq.*’ Jac. Gronov.—10 Badius legit *totum integramque*. Alii *totam ac integram*.—11 Thysius notat legi quoque posse *quem videat:* prout exhibet Badiana.—12 Vid. Not.

NOTÆ

[a] *Mammarum ubera*] Hoc loco mendum aliquod subesse suspicatur H. Stephanus, quod ut ex conjectura corrigat, mutatis aliquot literis legendum censet *mammarum tubera quasi quosdam torulos venustiores*.

sibi insignia devenustet:[g] quod quidem faciunt eadem vecordia, qua quibusdam commenticiis fraudibus nituntur, ut fœtus quoque ipsi in corpore suo concepti aboriantur;[h] ne æquor illud ventris irrugetur, ac de [13] gravitate oneris et labore partus fatiscat.[i] 3. Quod cum sit publica detestatione communique odio [14] dignum, in ipsis hominem primordiis, dum fingitur, dum animatur, inter ipsas artificis naturæ manus interfectum ire;[15] quantulum hinc abest,[k] jam perfectum, jam genitum, jam filium proprii atque consueti atque cogniti [16] sanguinis alimonia privare! Sed nihil interest, (hoc enim dicitur,) dum alatur et vivat, cujus id lacte fiat. Cur igitur iste, qui hoc dicit, si in capessendis naturæ sensibus tam obsurduit, non id quoque nihil interesse putat, cujus in corpore cujusque ex sanguine concretus homo et coalitus[l] sit? an quia [17] spiritu multo et calore exalbuit, non idem sanguis est nunc in uberibus,[b] qui in utero fuit? nonne hac quoque in re solertia naturæ evidens est, quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis[m] omne corpus hominis finxit, adventante jam partus tempore, in supernas se partis profert,[18] ad fovenda vitæ atque

[g] *Quasi id corrumpat pulchritudinis elegantiam.* [h] *Ante maturum partum ejiciantur.* [i] *Ne æqualis omni parte venter rugas contrahat, et laboret propter pondus grave et dolorem partus.* [k] *Quam parum distat ab hoc crimine!*
[l] *Formatus.* [m] *In intima parte alvi.*

inf.—13 Quædam exemplaria *de* omittunt.—14 '*Communique odio.* Hæc verba non apparere in Ms. Pembroc. testatur Auctor Observat. super Gellio inter Observat. Miscell. Critic. quod improbat: equidem item.' *Otho.*—15 '*Ignorantia veteris sermonis quædam edd. habent, *interfectum iri.*' Thys.—16 'H. Steph. ex conjectura legit *congeniti*, quod vox *cogniti* supervacua.' *Thys.* 'Id notum quoque habuit Juretus, et rejecit, restituendum hoc loco censens *cognati*, quod illustrat ad Symmachum VIII. 31.' *Jac. Gronov.* —17 Aliter *qui a.*—18 Cod. Torn. *perfert.*—19 Vet. cod. *detractandam.*

NOTÆ

[b] *Idem sanguis est nunc in uberibus*] Hæc est communis Veterum opinio, fieri lac ex sanguine menstruo qui ex venis epigastricis ad thoracicas derivatur. Recentiorum tamen plurimi proximam lactis materiam contendunt esse chylum, qui per certos quosdam canales defertur ad mammas. Et vero bruta animalia, ut vaccæ, oves, &c. lac non haberent, cum menstruo sanguine careant: præterea visi sunt viri triginta annorum qui sibi lactis guttas ex uberibus exprimerent, quod ad sanguinem menstruum referri non potest. Plura qui volet medicos consulat.

lucis rudimenta præsto est,[n] et recens natis notum et familiarem victum offert? Quamobrem non frustra creditum est, sicuti valeat ad fingendas corporis[c] atque animi similitudines vis et natura seminis, non secus ad eandem rem lactis quoque ingenia[o] et proprietates valere. 4. Neque in hominibus id solum, sed in pecudibus quoque animadversum: nam si ovium lacte hædi aut caprarum agni alantur; constat ferme in his lanam duriorem, in illis capillum gigni teneriorem. In arboribus etiam et frugibus major plerumque vis et potestas est, ad earum indolem vel detrectandam[19][d] vel augendam,[p] aquarum atque terrarum quæ alunt, quam ipsius quod jacitur seminis: ac sæpe videas arborem lætam et nitentem in locum alium transpositam deterioris terræ succo deperisse. 5. Quæ, malum, igitur ratio est, nobilitatem istam nati modo hominis, corpusque et animum bene ingeniatis[20] primordiis inchoatum insitivo degenerique alimento lactis alieni corrumpere?[q] præsertim si ista, quam ad præbendum lactem adhibebitis, aut serva aut servilis est, et, ut plerumque[1] solet, externæ atque barbaræ nationis, si[2] improba, si informis, si impudica, si temulenta est: nam plerumque sine discrimine, quæcumque id temporis lactens est,[r] adhiberi solet. 6.

[n] *Prodest sustentandis vitæ primordiis.* [o] *Qualitates.*
[p] *Ad earum bonitatem vel detrahendam vel amplificandam.*
[q] *Proh nefas! cur præstantia hominis recenter nati, et corpus et anima laudabilibus principiis formata extraneo et ignobili lactis alieni nutrimento depravatur?*
[r] *Habet lac eo tempore.*

H. Steph. ex conjectura, *deterendam.*—20 Cod. Scheff. *bene initiatis.*—1 Aliter, *est, ut p.*—2 Ascripsit Sciopp. *nationis est, si.*—3 Delph. *Patiemurne.*

NOTÆ

[c] *Ad fingendas, &c.*] Quam in rem celebris est Habidis historia. Hic Gargoris Tartessiorum in Hispania regis nepos, furto genitus, in sylvis expositus a matre, ferarum lacte primum nutritus est. Variis deinde vitæ periculis feliciter perfunctum cerva uberibus aluit: inde conversatione nutricis tanta puero pernicitas fuit, ut montium juga saltusque inter cervorum greges non inferior celeritate peragraret. *Justinus lib.* XLIV. cap. 4.

[d] *Detrectandam*] *Deterendam* legi debere censet H. Stephanus.

Patimurne [3] igitur infantem hunc nostrum pernicioso contagio infici; et spiritum ducere [s] in animum atque in corpus suum ex corpore et animo deterrimo? Id hercle ipsum est, quod sæpenumero miramur quosdam pudicarum mulierum liberos parentum suorum neque corporibus neque animis similes existere. Scite igitur et perite noster Maro, quod cum versus illos Homeri consectaretur:

οὐκ ἄρα σοί γε πατὴρ ἦν ἱππότα Πηλεὺς,[e]
Οὐδὲ Θέτις[f] μήτηρ· γλαυκὴ δέ σ' ἔτικτε θάλασσα,
Πέτραι τ' ἠλίβατοι, ὅτι τοι νόος ἐστὶν ἀπηνής.[t]

non partionem solam, tanquam ille quem sequebatur,[4] sed alituram quoque feram et sævam criminatus est:[u] addidit enim hoc de suo:

'Hyrcanæque [g] admorunt ubera tigres.'[x]

7. Quoniam videlicet in moribus inolescendis [h] magnam fere partem ingenium altricis et natura lactis tenet:[y] quæ jam a principio imbuta paterni seminis concretione, ex matris etiam corpore et animo recentem indolem configurat.

[s] *Indolem trahere.* [t] *Non sane tibi pater erat eques Peleus, neque Thetis mater: cæruleum autem te peperit mare, rupesque asperæ, siquidem tibi mens est crudelis.*
[u] *Virgilius non modo exprobravit partum solum, sicut Homerus quem imitabatur, sed et bestiam quæ aluerat.* [x] *Tibi lac præbuerunt tigres Hyrcaniæ.*
[y] *Indoles nutricis, et qualitas lactis plerumque plurimum valet ad inserendos mores.*

—4 'Ita edidit ex Ms. Regio aliisque H. Stephanus jam anno MDLXXXV. prout nunc testamur nos aliosque ibi vidisse, quod extabat etiam in Mem. Put. Lugd. utroque, etc. cum nescio unde darent *tanquam illam quam ille seq*. Et tamen omnia impendit Casp. Scioppius, ut doceret restitutum hunc locum suæ potissimum benignitati deberi, qui eum velut ex claustris eruerit libro IV. cap. 16. Verisimilium, quæ edita sunt anno MDXCVI. ubi fatetur a Giphanio hanc veteris libri lectionem secum communicatam. Et iste etiam

NOTÆ

[e] Πηλεύς] Peleus Æaci filius ex Thetide genuit Achillem.

[f] Θέτις] Thetis Nerei Dei marini filia, Pelei Thessaliæ regis uxor.

[g] *Hyrcanæ*] Hyrcania Asiæ regio sylvis aspera, et feris fœcunda, ubi nunc *Tabarestan*, *Gilan*, et *Gorgian*.

[h] *In moribus inolescendis*] Hoc innuebat Mithridates, cum in odium Romanorum suis diceret, 'superbos, atque, ut ipsi ferunt, conditores suos lupæ uberibus altos: sic omnem illum populum luporum animos, inexplebiles sanguinis, atque imperii divitiarumque avidos ac jejunos habere.' Justin. lib. XXXVIII. cap. 6. Vide Plutarchum in libro de educandis liberis.

Et præter hæc autem, quis illud etiam negligere aspernarique possit, quod quæ partus suos deserunt ablegantque a sese, et aliis nutriendos dedunt, vinculum illud coagulumque [z] animi atque amoris, quo parentes cum filiis [5] natura consociat, interscindunt, aut certe quidem diluunt, deteruntque? [a] nam ubi infantis aliorsum dati facta ex oculis amolitio est; vigor ille maternæ flagrantiæ sensim atque paulatim restinguitur, omnisque impatientissimæ solicitudinis strepitus consilescit: [b] neque multo minor amandati [6] ad nutricem aliam filii, quam morte amissi oblivio est: ipsius quoque infantis affectio animi, amoris, consuetudinis, in ea sola, unde alitur, [c] occupatur, et proinde, ut in expositis usu venit, matris quæ genuit neque sensum ullum [7] neque desiderium capit: ac propterea obliteratis et abolitis nativæ pietatis elementis, quicquid [d] ita educati liberi amare patrem atque matrem videntur, magnam fere partem non naturalis ille amor est, sed civilis et opinabilis. [e] 8. Hæc Favorinum dicentem audivi Græca oratione: cujus sententias, communis utilitatis gratia, quantum meminisse potui, retuli: amœnitates vero et copias ubertatesque verborum Latina omnis facundia vix quidem indipisci [f] potuerit; mea tenuitas [8] nequaquam.

[z] *Conjunctionem.* [a] *Minuunt et debilitant.*
[b] *Nam cum infans nutrici traditus non versatur ante oculos, ille ardor amoris materni sensim sine sensu perit; et sublata solicitudinis de infante impatientia, de eo non amplius loquitur.* [c] *A qua nutritur.* [d] *Quantumcumque.*
[e] *Et pendens ex opinione qua quis existimat eos homines esse parentes suos.*
[f] *Assequi.*

protulit in Observat. L. L. pag. 237.' *Jac. Gronov.*—5 Reg. *cum liberis.*—6 'Aliter, *amendati.* C. Torn. *commendati.*' Thys. 'Procul dubio aliter hoc loco scripsit Gellius, quam voluerunt librarii. Præter enim ista habet Regius *minor a commendati*, tanquam librario hærente in varietate et nihil auso omittere. Itaque sic etiam habet Lugd. major, cum minor solum *commendati.* Apparet omnino dedisse Gellium *commendati*, quod verbum ita construere nescieverant, et hinc neque sententiam et vim habuerunt cognitam. Est autem ut apud Higinum fab. 96. 'Thetis Achillem sciens periturum commendavit eum in insulam Scyron ad Lycomedem regem,' ut sit idem quod deponere.' *Jac. Gronov.*—7 Ita cod. Torn. et vett. edd. vulgo *illum.*—8 Vett. codd. non habent *tenuitas.*

CAP. II.

Quod Annæus Seneca judicans de Q. Ennio, deque M. Tullio, levi futilique judicio fuit.

De Annæo Seneca[a] **partim existimant ut de scriptore minime utili,**[a b] **cujus libros attingere nullum pretium operæ sit:**[b] **quod oratio ejus vulgaris videatur**[9] **et protrita;**[c] **res atque sententiæ aut ut inepto inanique impetu sint, aut ut levi et quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula**[e] **et plebeia,**[d] **nihilque ex Veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis: alii vero elegantiæ quidem in verbis parum esse non inficias eunt;**[e] **sed et rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, et in vitiis morum objurgandis severitatem gravitatemque non invenustam. 2. Mihi de omni ejus ingenio deque omni scripto judicium censuramque facere non necessum est: sed quod de M. Cicerone, et Q. Ennio, et P. Virgilio judicavit, ea res cuimodi sit, ad considerandum ponemus.**[f] **In libro enim vicesimosecundo**[d] **Epistolarum moralium, quas ad**

[a] *Aliqui censent Annæum Senecam esse auctorem inutilem.*
[b] *Nullius sit utilitatis.* [c] *Maxime communis.* [d] *Vulgaris et popularis.*
[e] *Non negant.* [f] *Relinquemus judicandum qualis sit ea res.*

9 ' Hoc loco in Lugd. maj. legitur *vulgarius videatur*, unde patet certe a Gellio scriptum *vulgaria*, prout et fecit alibi et IX. 4. ' singulariæ velocitatis,' et XII. 9. ' libris vulgariis :' librario utramque lectionem quam in diversis exemplaribus videbat exprimente. Mox habebat Lincoln. *aut ineptæ inanique*

NOTÆ

[a] *Annæo Seneca*] L. Annæus Seneca Cordubæ in Hispania natus, philosophus Stoicus et Neronis præceptor, a quo ut conjurationis Pisonianæ reus venis incisis mori coactus est, anno Christi LXV.

[b] *Scriptore minime utili, &c.*] Immerito quisquis ita de Seneca sentit, de quo æquius Quintiliani judicium, quanquam paulo asperius. Senecam Hieronymus inter sacros scriptores recenset. Adeoque fuere, qui cum S. Paulo Epistolarum habuisse commercium contenderent.

[c] *Vernacula*] Vernaculus idem significat quod domesticus. Verna enim servus est aut ancilla domi nostræ nata.

[d] *Libro enim vicesimo secundo*] Qui laudatur hic Senecæ liber periit injuria temporum.

Lucilium composuit, deridiculos versus Q. Ennium de Cethego antiquo viro fecisse hos dicit:

' Dictus ollis [10] popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus [11] populi, et suada medulla.' [g] [12] [a]

3. Ac deinde scribit de eisdem versibus verba hæc: ' Admiror eloquentissimos viros et deditos Ennio pro optimis ridicula laudasse. Cicero certe inter bonos ejus versus et hos refert.' Atque id etiam de Cicerone dicit: ' Non miror,' inquit, ' fuisse qui hos versus scriberet; cum fuerit qui laudaret: nisi forte Cicero summus orator agebat causam suam,[f] et volebat hos versus videri bonos.' Postea hoc etiam addidit insulsissime: ' Apud ipsum quoque,' inquit, ' Ciceronem invenies etiam in prosa oratione quædam, ex quibus intelligas illum non perdidisse operam, quod Ennium legit.' 4. Ponit deinde quæ apud Ciceronem reprehendat, quasi Enniana; quod ita scripserit in libris de

[g] *Omnes illi homines populares quondam qui tum erant et vitam traducebant eum Cethegum appellarunt florem electum populi et medullam eloquentiæ.*

Cic. Br. 15. 58.

impetu.' Jac. Gronov.—10 ' Paul. Merula in fragmentis Ennii pag. 495. citans hunc locum ait legi *Is dictus cunctis ollis popularibus olim*, quod ego nonnisi in Badiana vidi, inde scripsisse ait *Is dictus popularibus ollis*: nam et *olim* apud Ciceronem est expungendum. Id sane nimium et peramarum. In Mss. omnibus est *hos dicitis, dictus tollis popular.* Patet hinc aperte nihil tentandum esse, nisi hoc *hos dicit: Is dictu 'st ollis pop.*' Idem.—11 ' Legitur quoque hic versus, *Flos illibatus*, vel *delibutus*.' Thys. ' Quorum hoc sane est in quibusdam Mss. Sed Reg. clare *delibatus*, et Petav.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. ' f. *illibatus*.' ' Ego non dubito poëtam Ennium scripsisse, *Flos delibutus*... quod propius ad rem accedere videtur, quam vel *delibatus*, vel, quod nuper Isaacus Verburgius ad Ciceronis Brutum, cap. 15. reponendum conjecit, *delibratus*.' Falster.—12 ' *Et suada medulla.* Ita vett. editt. Cicero legit *suadæque medulla.* Badius etiam legit *suada medulla*, et putat appositionem esse, et emphatice appellatam non qualemcunque medullam, sed suadam. Medulla ergo suada, vel quæ optima, vel quæ altissima insideat, et ad medullam usque penetret. Vide quoque Polit. Misc.' *Thys.* ' Plane constant sibi veteres libri, ut Reg. Lugd. uterque Petav. habeant *populi suada medulla* sine *et* vel *que*. Hinc certissime videtur admittendum, quod offert Lincolniensis perspicue habens *suadai medulla*, et satis suspicor non aliter

NOTÆ

[a] *Suada medulla*] Habetur apud Ciceronem, *Suadæque medulla.* Suada porro Dea est persuasionis, quæ a Græcis Πειθὼ dicitur.

[f] *Agebat causam suam*] Nempe Cicero poëta fuit omnino mediocris.

republica: 'Ut Menelao[13] Laconi[g] quædam fuit suaviloquens jucunditas,' et quod alio in loco dixerit, 'breviloquentiam in dicendo colat:' atque ibi homo nugator Ciceronis errores deprecatur:[h] et, 'Non fuit,' inquit, 'Ciceronis hoc vitium, sed temporis: necesse erat hæc dici, cum illa legerentur:' deinde ascribit Ciceronem hæc ipsa interposuisse ad effugiendam infamiam nimis lascivæ[i] orationis et nitidæ. De Virgilio quoque eodem in loco verba hæc ponit: 'Virgilius quoque noster non ex alia causa duros quosdam versus et enormes et aliquid supra mensuram trahentis[k] interposuit, quam ut Ennianus populus agnosceret[14] in novo carmine aliquid antiquitatis.' 5. Sed jam verborum Senecæ piget: hæc tamen et inepti et[15] insubidi[16] hominis joca non præteribo: 'Quidam sunt,' inquit, 'tam magni sensus Q. Ennii, ut, licet scripti sint inter hircosos,[l][h] possint tamen inter unguentatos[m] placere:' et, cum reprehendisset versus quos supra de Cethego posuimus: 'Qui hujuscemodi,' inquit, 'versus amant, liqueat tibi[17] eosdem admirari et Soterici lectos.'[i] Dignus sane Seneca videatur lectione ac studio adolescentium: qui

[h] *Rogat ut excusentur errata Ciceronis.* [i] *Ornatæ.*
[k] *Excedentes aliquot syllabis supra mensuram communem.* [l] *Rusticos.*
[m] *Politulos.*

scripsisse Ciceronem in Bruto c. 15.' *Jac. Gronov.*—13 '*Quod ita scripserit in libris de repu. quod Menelao.* Sic edebatur ab Aldo et Gryphiis, ubi Ms. Reg. habebat *de repro. M.* Lugd. min. *qui ita scripserat in libris de rep. ut Men.* quod posterius *ut* etiam erat in majore et Petav. idcircoque recte adoptatum ab Stephano: verum patet nunc insuper legi debere *qui ita scripserit.*' Idem. —14 'Cod. Scheff. *adagnosceret*, quod notandum.' *Idem.*—15 *Et* abest a cod. Torn.—16 Aliter *insipidi.*—17 'Vett. editt. *liceat sibi.*' Thys. 'Sic quidem certe, donec Stephanus ab codice Ms. uno vel pluribus, quotcumque illi et quicumque fuerunt, edidit *liqueat.* Sic enim in scriptis legitur, nisi quod plerique *liqueant*, etiam deleto *et* quod est in vett. editt. Pater *sibi* mutavit in *tibi* sententia postulante.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. '*liceat s. et* V.

NOTÆ

[g] *Menelao Laconi*] Qui Spartæ rex ob raptam a Paride filiam Helenam totius Græciæ principes ad bellum Trojanis inferendum convocavit.

[h] *Hircosos*] Qui hircum olet et omnis nitoris est expers.

[i] *Soterici lectos*] Hæc locutio in vulgarem jocum abiit de re vili. Conjicit Erasmus Sotericum fabrum fuisse quempiam, cujus opera priscam et rudem antiquitatem præ se tulerint.

honorem coloremque veteris orationis Soterici[18] lectis comparavit, quasi minimæ scilicet gratiæ, et relictis jam contemtisque. 6. Audias tamen commemorari ac referri pauca quædam quæ idem ipse Seneca bene dixerit: quale est illud, quod in hominem avarum et avidum et pecuniæ sitientem dixit: 'Quid enim refert quantum habeas? multo istud plus est quod non habes:' bene hoc sane, bene: sed adolescentium indolem non tam juvant quæ bene dicta sunt, quam inficiunt quæ pessime; multoque tanto magis, si et plura quæ deteriora[19] sunt, et quædam in his non pro enthymemate[20] aliquo rei parvæ ac simplicis, sed in re ancipite pro consilio dicuntur.

C.' *Liqueat sibi* dat Delph.—18 'In principe Ven. ed. legitur *Sotheri*, superius autem *Sotherici*.' Thys.—19 '*Tanto quæ deteriora.* Vett. editt. non habent hanc vocem *tanto*. Sed ita legunt, *si et plura sint, quæ deteriora sunt*. C. Tornes. *multoque tanto magis*.' Thys. 'Quantum video, sic legitur in scriptis omnibus, unde acceptam vocem Stephanus ad sequentia deduxit, qui potuerat etiam fecisse *si et plura tantoque deteriora*. Stephanum licet sequantur editiones, ego tamen illis non conscisco. Cum enim dici possit *altero tanto*, ut docuit Pater in Livianis I. 36. cur non *multoque tanto magis?* Immo Plautum suum imitatur Gellius, in quo videas 'nimio tanto plus, multo tanto plus,' etc. Vide ad Stichum II. 2. Quod mirum qui viris doctis fuerit ignotum. Hinc restitui quod est in Mss. Sed et hunc loquendi modum annotabat Pricæus pag. 8. ad Apuleii Apologiam.' *Jac. Gronov.*—20 Vett. edd. legunt Græce ἐνθυμήματι.

CAP. III.

Lictoris *vocabulum qua ratione conceptum ortumque sit, et super eo diversæ sententiæ Valgii Rufi et Tullii Ciceronis liberti.*[1]

Valgius Rufus in secundo librorum, quos inscripsit de rebus per epistolam quæsitis, lictorem dicit a ligando ap-

1 '*Et Tullii Ciceronis.* Optime Gellio consuluit Stephanus, dum voces his ipsis subnecti solitas *versus accepti* vel *acceptæ* hinc abegit rejectas in titulum capitis sequentis, ubi certe requirebantur. Sed nequeo probare, quod cum in nonnullis editis legatur *Ciceronis liberti acceptæ*, quarum mediam vocem credo similiter ab Mss. suppeditatam esse, illam ipsam mediam vocem pari modo resecarit, cum perinde ibi voluerit Gellius eam conspici, ac in capite ipso; itaque illam reposui.' *Jac. Gronov.* *Liberti* non est in Lugd.

pellatum esse: quod, cum magistratus populi Romani virgis quempiam verberari jussissent, crura ejus et manus ligari vincirique a viatore[a] solita sint; isque, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, lictor sit appellatus: utiturque ad eam rem testimonio M. Tullii, verbaque ejus refert ex oratione, quæ dicta est pro C. Rabirio: 'Lictor,' inquit, 'colliga manus.' Hæc ita Valgius: et nos sane cum illo sentimus: sed Tiro Tullius M. Ciceronis libertus 'lictorem' vel a 'limo'[2] vel a 'licio'[b] dictum scripsit: 'licio enim transverso, quod limum[3] appellatur, qui magistratibus,' inquit, 'præministrabant cincti erant.' Si quis autem est, qui propterea putat probabilius esse, quod Tiro dixit, quoniam prima syllaba in lictore, sicuti in licio producta est, et in eo verbo, quod est ligo, correpta est; nihil ad rem istuc pertinet: nam sicut a ligando lictor, et a legendo lector,[4] et a vivendo victor,[5] et a tuendo tutor, et a struendo structor, productis quæ corripiebantur vocalibus dicta sunt.

Bat. Delph.—2 Vett. edd. pro *limo* habent *lino*.—3 'Vett. edd. corrupte habent *linium*.' Thys.—4 'Lege potius: *nam sic a ligando lictor, ut a legendo lector*.' Otho.—5 'Badius legit, *a vehendo vector*. 'Vivo' alioqui longum. Vett. primæ editt. legunt, *a vincendo victor*. male.' *Thys.* 'Equidem inter hæc hæsitant quoque libri Mss. præsertim utrum *vivendo* an *vincendo*. Patri in mentem venit *a videndo visor*, qualis dicitur Tacito. Vica Pota cum doceat olim dixisse *vicere*, forsan nunc eo auctor fuit usus, ut scripserit *a vicendo victor*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Viatore*] Vide Notas in cap. 10. lib. IV.

[b] *Licio*] Licium fila sunt quibus in telis textores stamen implicant.

CAP. IV.

Versus accepti ex Q. Ennii septimo[6] annalium, quibus depingitur finiturque[a] ingenium comitasque hominis minoris erga amicum superiorem.

DESCRIPTUM definitumque est a Q. Ennio, in annali sep-

[a] *Definitur.*

6 '*Ex Q. Ennii septimo.* Non enim potui acquiescere arbitrio Stephani

timo, graphice admodum sciteque,[b] sub historia Gemini Servilii, viri nobilis, quo ingenio, qua comitate, qua modestia, qua fide, qua linguæ parsimonia,[c] qua loquendi opportunitate, quanta rerum antiquarum morumque veterum ac novorum scientia, quantaque servandi tuendique secreti religione, qualibus denique ad mœniendas[7] vitæ molestias[d] fomentis, levamentis, solatiis, amicum esse conveniat hominis genere et fortuna superioris. 2. Eos ego versus non minus frequenti assiduoque memoratu dignos puto, quam philosophorum de officiis decreta: ad hoc color quidam vetustatis in his versibus tam reverendus est; suavitas tam impromisca[e] [8] tamque a fuco omni remota est, ut, mea quidem sententia, pro antiquis sacratisque amicitiæ legibus observandi, tenendi, colendique sint: quapropter ascribendos eos existimavi, si quis jam statim desideraret:

'Hæcce locutus[9] vocat,[f] [a] qui cum[10] bene sæpe libenter
Mensam sermonesque suos rerumque suarum
Comiter impertit, magnam cum lassus diei
Partem fuvisset,[b] de summis rebus gerundis,[11]
Consilio, indu[c] foro lato, sanctoque Senatu,
Cui res audacter magnas parvasque jocumque

[b] *Eleganter et docte.* [c] *Quanta paucitate sermonis.*
[d] *Ad sublevandas solicitudines vitæ.* [e] *Pura.*
[f] *Postquam hoc dixit, advocat eum quem sæpe ultro et benigne facit participem convivii et sermonis de negotiis suis, cum defatigatus insumsit magnam diei partem in agendis rebus magnis in curia, in foro spatioso, et Senatu integerrimo: cui libere*

prænomen hinc expellentis, etsi secutæ editiones idem facere non dubitarunt. Id tanto securius feci, quia Stephanus ipse in collectione horum lemmatum pag. 570. id retinuit.' *Jac. Gronov.* Prænomen non habent Lugd. Bat. Delph.—7 'Lege *minuendas* juxta principem Ven. ed. et quæ illam sequuntur.' *Thys.*—8 Aliter *impromiscua.*—9 *Hocce locutus.* Ita princeps Ven. ed. vulgo *Hæc elocutus.*—10 'Reg. *qd eum.* Thuan. *quo cum.* Lugd. uterque, *qd cum.* Petav. *quod cum.* Valde opinor velle *quoi tum.*' Jac. Gronov.—11 Vid. Not. Var. 'Reg. *de summis rebus recundis.* Thuan. *regendis. Regundis* Petav. et Lugd. min. *Secundis* maj. Apparet igitur τὸ *regundis* esse quo diri-

NOTÆ

[a] *Hæcce locutus vocat*] In hisce vocibus *locutus, &c.* *s* eliditur prisco more.

[b] *Fuvisset*] Dicitur pro, fuisset.

[c] *Indu*] Antiquum vocabulum pro, in. Sic et pro imperatore poëtice dicitur induperatore.

Eloqueretur,[12] cuncta[13] malusque et quæ bona dictu
Evomeret si qui[14] vellet, tutoque locaret.
Quocum multa volup,[15] ac gaudia clamque palamque.
4. Ingenium,[16] cui nulla malum sententia suadet
Ut faceret facinus,[17] levis, haud malus, doctus, fidelis,
Suavis homo, facundus, suo contentus, beatus,
Scitus,[18] secunda loquens in tempore, commodus, verbum[19]
Paucum,[20] multa tenens antiqua sepulta, vetustas[1]
Quæ facit, et mores veteresque novosque tenentem.
Multarum[2] veterum legum[3] Divumque hominumque
Prudentem; qui dicta[4] loquive tacereve posset,

enuntiaret res magnas et parvas et jocos; cui enuntiaret et bona et mala dicta, si forte desideraret, et deponeret fidis auribus: cum quo percipitur plurima voluptas et gaudium privatim et publice. Hæc est ejus indoles, nulla opinio eum impellit ad malum, ut ex inconstantia vel malitia committat improbum facinus: homo sit peritus, fidus, elegans, eloquens, suis bonis contentus, politus, bene loquens pro tempore, utilis, parcus verborum: sciens plurimas res veteres obsoletas, quæ antiquitas reddit hominem expertum in rebus antiquis et recentioribus, peritum in legibus Deorum et multorum hominum: qui loqui et silere posset de iis quæ dicta essent.

gant optimi libri, quamvis Lincoln. *rebus gerendis.*' Jac. Gronov.—12 Sic libri antiqui habebant. Vulgo *Eloqueret*, quod tamen etiam in principe Ven. ed. reperitur.—13 'Aliter, *tincta malisque*. Veneta: *quæ tincta malis.*' Thys. 'Videamus Msstos. In his Reg. et Lugd. maj. *Eloqueretur et cuncta malaque et bona dictu*. Thuan. *ea cuncta mala bonaque dictu*. Lugd. min. et Petav. et Linc. *Eloqueretur et cuncta malusque et bona d.* Hinc patri meo oboriebatur *quæ juncta malis.* Nimirum vidit ambiguitatem hærere in *τῷ cuncta*, quod ex errore in libros veteres semel venit et ita mansit propter similes literas veræ lectionis, quam opinor fuisse *Eloqueretur, et hinc juxta malaque et bona dictu Evomeret.*' Jac. Gronov. Ascripsit Sciopp. *et cuncta malaque et bona.*—14 Idem ascripsit *quid.*—15 'Lipsius juxta Vaticanos libros legit, *Qui cum multa volutat g*. Sed vulgatam tamen lectionem non rejicit. *Volup κατὰ ἀποκοπὴν* pro *volupe*, atque ita eliso *e* versus constat. *Volupe* autem pro *voluptate* ponitur. Vocabulo *volup* etiam utitur Plautus Asinaria act. v. sc. 3. 'Hem senex si quid clam uxore sua animo fuit volup.' Antiqui quoque 'facul' pro 'facile' dicebant.' *Thys.* Quam lene est in Msstis? *Quicum multa voluptas, gaudia clamque palamque.* Est enim in Thuan. plane ita, in Reg. *voluptate gaudia*. Lugd. min. et Petav. *multa volup gaudia*, cum major deficiatur voce *volup*. alii *voluptat gaudia.*' Jac. Gronov.—16 Lipsius legit, *Ingenio*, vel *Ingenuo.*—17 Vid. Not. Var. 'Immo *verbum* pro *verborum* extat in omnibus quos nominare possum libris Msstis præter unum Thuaneum, qui retinebat trisyllabum. Porro censebat Pater scribendum *vetustas Quem facit*: nam in Msstis exhibetur verbum in singulari.' *Jac. Gronov.*—18 Ascripsit Sciopp. *Scitusque.* Vid. Not. Var.—19 Idem ascripsit *commodus, et vir.*—20 Idem *Paucorum.*—1 Idem *sepulta, et sæpe vetustas.*—2 'Ita Lipsius emendat, vulgo *multorum.*' Thys. 'Videtur in hoc pergendum ulterius, nempe *Multarum rerum, legum, diu, etc.*' Jac. Gronov.—3 'Vett. edd. *legis*, et tum legendum *Multorum.*' Thys.—4 Ita Lipsius. Vett. edd. *qui multa.*—5 In antiquis marmoribus legi-

Hunc inter pugnas compellat Servilius[5] sic.'

5. L.[6] Ælium Stilonem dicere solitum ferunt Q. Ennium de semetipso hæc scripsisse; picturamque istam morum et ingenii ipsius Ennii factam esse.

tur *Servilius.*—6 'T. cod. Torn. et Gifanii: etiam Veneta, quæ corrupte legit *Scillonem.*' Thys.

CAP. V.

Sermo Tauri philosophi de modo atque ratione tolerandi doloris secundum Stoicorum decreta.

Cum Delphos[a] ad Pythia[b] conventumque totius ferme Græciæ visendum philosophus Taurus iret; nosque ei comites essemus; inque eo itinere Lebadiam[c] venissemus, quod est oppidum antiquum[7] in terra Bœotia; affertur ibi ad Taurum, amicum ejus quempiam nobilem in Stoica disciplina philosophum ægra valetudine oppressum decumbere: tunc omisso itinere, quod alioquin[8] maturandum erat, et relictis vehiculis, pergit eum propere videre,[9] nosque de more quem in locum cumque iret secuti sumus: 2. et ubi ad ædes, in quis ille ægrotus erat, pervenimus, videmus hominem doloribus cruciatibusque alvi,[10] quod

7 'Vett. edd. *Atticum:* male.' *Thys.*—8 'Ita Stephanus, princeps Ven. edit. *quod alio.* Badius *quo alio. quo* scilicet itinere.' *Thys.* 'Recte elegit ergo Stephanus, ut quod perspicue legitur in Reg. (nempe *alioqui N.* sed ultima litera erat secundæ manus) Lugd. maj. Lincoln. et in min. *alioqui*, etiam Mem. Petav.' *Jac. Gronov.*—9 Conjicit Thys. *visere.*—10 Ita Carrio

NOTÆ

[a] *Delphos*] Delphi Phocidis urbs in Achaia, Apollinis oraculo celeberrima. *Castri* Sophiano, *Salona* Nigro.

[b] *Pythia*] Ludi fuerunt in honorem Apollinis instituti quod Pythonem immanissimum serpentem, ut poëtæ quidem vulgo fingunt, verum, ut ait Strabo, hominem sceleratissimum cognomento *Draconem* occidisset.

[c] *Lebadiam*] Lebadia urbs est Bœotiæ in Achaia ad Cephisum fluvium, nunc *Badia* teste Zardo.

Græci colon[11] [d] dicunt, et febri simul rapida[12] afflictari; gemitusque ex eo compressos erumpere;[a] spiritusque[b] et anhelitus e pectore ejus evadere, non dolorem magis indicantes, quam pugnam adversum dolorem: post deinde cum Taurus et medicos arcessisset,[13] collocutusque de facienda medela[14] esset; et eum ipsum ad retinendam patientiam testimonio tolerantiæ, quam videbat, perhibito stabilisset; egressique inde[15] ad vehicula et ad comites rediremus: Vidistis, inquit Taurus, non sane[16] jucundum spectaculum, sed cognitu tamen utile, congredientes compugnantesque philosophum et dolorem: 3. faciebat vis illa et natura morbi, quod erat suum, distractionem cruciatumque membrorum; faciebat contra ratio et natura animi, quod erat æque suum: perpetiebatur et cohibebat coërcebatque intra[17] sese violentias effrænati doloris: nullos ejulatus, nullas complorationes, ne ullas quidem voces indecoras edebat: signa tamen quædam, sicut vidistis,[18] existebant virtutis et corporis de possessione hominis pugnantium. 4. Tum e

[a] *Et ideo suspiria interrupta emittere.* [b] *Singultus.*

et Steph. vulgo *allabi*: Ascripsit Sciopp. *abbi*.—11 Ascripsit idem. 'V. C. *κοῖλον*. f. *κοιλίαν*.' Vid. Not. Var.—12 '*Adrapida*. Aliter *rapida*. Forsan *arida*.' Thys. 'Video annotasse patrem Scriverio ex illo *adrapida* placuisse *ardida*. Sed quicquid sit, ejus vocis *adrapida* fides nulla est: cum in omnibus certe nostris legatur simplex *rapida*, quod ideo præferendum, ut feci Stephanum secutus.' *Jac. Gronov.* 'Lectio vulgata etiam Cor. Celsi auctoritate fulciri potest, quippe qui lib. I. cap. 7. '*At si laxius intestinum dolere consuevit, quod κόλον nominant.*' Nec in *rapida* aliquid mutandum esse censeo, quo verbo nihil aliud significatur, quam, ut cum medicorum filiis loquar, graviores accessiones febris.' *Otho.*—13 '*Medicos accersisset*. Credo potuisse ab eo istud fieri circummissis servis aut comitibus. Sed in Regio erat ab secunda manu *accessisset*, cum Lambecius ex eo notaverit *acceppisset*. Verum optime ex Schefferi codice notavit Pater *arcessisset*, de quo dubitari nequit, et ideo restitui.' *Jac. Gronov.* *Accersisset* dant Lugd. Bat. Delph.—14 Ascripsit Sciopp. *medella*.—15 Ita cod. Torn. aliter *deinde*.—16 Regia membrana habebat *egressique inde cum Tauro rediremus, vidistis, inquit, non s.*—17 Reg. et duo Lugd. *infra*.—18 Lugd. min. *signa tamen, sicut quædam vidistis*.—

NOTÆ

[d] *Colon*] 'Media alvus,' inquit Plinius, 'umbilico annexa, in omnibus in homine suillæ infima parte similis: a Græcis appellatur *κῶλον*, ubi dolorum magna causa est.' Vossius scribendum censet *κόλον*, non quod intestinum hoc sit *κῶλον* 'membrum,' sed quod sit *κοῖλον* cavum, unde ventrem ipsum *τὴν κοιλίαν*, vel *τὴν κάτω κοιλίαν* vocant.

sectatoribus Tauri juvenis in disciplinis philosophiæ non ignavus: Si tanta, inquit, doloris acerbitas est, ut contra voluntatem contraque judicium animi nitatur, invitumque hominem cogat ad gemendum confitendumque de malo morbi sævientis; cur dolor apud Stoicos indifferens esse dicitur, non malum? cur deinde aut Stoicus homo cogi aliquid potest, aut dolor cogere, cum et dolorem Stoici nihil cogere, et sapientem nihil cogi posse dicant? Ad ea Taurus vultu jam propemodum lætiore, (delectatus enim videbatur illecebra quæstionis,) 5. Si jam amicus, inquit, hic noster melius valeret, gemitus ejusmodi necessarios a calumnia defendisset, et hanc, opinor, tibi quæstionem dissolvisset: me autem scis cum Stoicis non bene convenire, vel cum Stoica potius disciplina:[19] est enim pleraque et sibi et nobis incongruens: sicut libro, quem super ea re composuimus, declaratur. Sed, ut tibi a me mos geratur, dicam ego indoctius, ut aiunt, et apertius;[20] quæ fuisse dicturum puto sinuosius[c] atque solertius, si quis nunc adesset Stoicorum: (nosti enim, credo, verbum illud vetus et pervulgatum, ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ, καὶ σαφέστερον λέγε.[d] [1]) atque hinc

[c] *Longiore verborum circuitu.*
[d] *Indoctius quodammodo loquere et clarius dic.*

19 '*Stoica potius disciplina.* Abest a cod. Torn. forsan legendum *Stoa.* Ita postea, *Ex eadem porticu.*' Thys. 'Ego certe eam vocem nec in Regio nec in Lincoln. reperi, sicut nec pater in duobus Lugd. et aliis. Itaque eam ipsam quoque conjecturam ascripsit in fine paginæ, '*f. Stoa.*' Opiner tamen Gellium dixisse *cum Stoica*, ut XIII. 10. 'In grammaticam sese atque dialecticam penetraverit.' Mox etiam Reg. *super illa re.*' Jac. Gronov.—20 '*Et apertius.* Stephanus post hæc verba parenthesin facit, et ponit hæc verba *nosti enim, etc.* Et tum clausa parenthesi scribit, *quæ fuisse dicturum puto.* Ita enim apta membrorum junctura erit: quæ non esset, si facta illius sinuositatis Stoici sermonis mentione subjungeret, quod illam improbat, et illi repugnat proverbium. Ita *Stephan.* et ex eo Thys. Sed exemplari Salmasiano, quo utor, illic in margine ascriptum est, 'Non credo.' Et sane quoties trajectiones hujusmodi occurrunt lectori relictæ, ut in ordinem redigat? Livius XXVI. 39. 'Paucos ex multis trepida fuga incidentes semiapertis portarum foribus in urbem compulit; ne urbs eodem impetu caperetur.' Similis illic Stephano Tan. Faber inquit, 'lego, *semiapertis, ne urbs eodem impetu caperetur, portarum foribus, in urbem compulit.*' Ita statuit ille Faber, qui ad Anacreontem pag. 179. notavit: 'Solent autem transponi quandoque parentheses, quod hic quoque factum est.' Præstabit igitur relinquere intacta, prout exhibent Mssti.' *Jac. Gronov.*—1 Vid. Not. Var. 'Etiam pater anno-

exorsus de dolore atque de gemitu Stoici ægrotantis ita disseruit. 6. Natura, inquit, omnium rerum, quæ nos genuit, induit nobis inolevitque in ipsis statim principiis, quibus nati sumus, amorem nostri et caritatem:[e] ita prorsus ut nihil quicquam esset carius pensiusque[f] nobis, quam nosmetipsi: atque hoc esse fundamentum rata est conservandæ hominum perpetuitatis, si unusquisque nostrum, simul atque editus in lucem foret, harum prius rerum sensum affectionemque caperet, quæ a veteribus philosophis τὰ πρῶτα κατὰ φύσιν[g] appellata sunt; ut omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus[2] abhorreret: postea per incrementa ætatis exorta e seminibus suis ratio est et utendi consilii reputatio,[h] et honestatis utilitatisque veræ contemplatio subtiliorque et exploratior,[3] commodorumque delectus: 7. atque ita præ ceteris omnibus enituit et præfulsit decori et honesti dignitas; ac, si ei retinendæ obtinendæve incommodum extrinsecus aliquod obstaret, contemtum est: neque aliud esse vere et simpliciter bonum nisi honestum, aliud quicquam malum nisi quod turpe esset, existimatum est: reliqua omnia, quæ in medio forent, ac neque honesta essent neque turpia, neque bona

[e] *In nobis indidit et infixit ab ipso nativitatis initio amorem nostri.*
[f] *Pretiosius.* [g] *Prima secundum naturam.*
[h] *Et æstimatio consiliorum quibus uti possumus.*

tavit fortassis delendum τὸ λέγε.' *Jac. Gronov.*—2 '*Omnibus scilicet corporis sui commodis gauderet, ab incommodis omnibus.* Credo sententiam carere posse voce ultima. An Gellius addiderit, sicut nescio, ita testari possum in codice Regio illam mihi non apparuisse: quæ magna fides ad suspectam habendam, etsi in reliquis extet.' *Idem.*—3 'Stephanus legit *exploratio.*' Thysius. 'Sed inique cum Stephano agit Thysius, dum nihil aliud addit. Nam Stephanus legit *exploratio commodorumque delectus*, prout manifeste edidit. In quibus illud *commodorumque* hausit certe ex Msstis. Sic enim Regius, Petav. Lugd. uterque, Lincoln. Hoc enim admisso emendatio Stephani accipit majus pretium. Itaque foret simile specimen, quod pag. 46. occurrebat *delectatio* pro *delectatior*. Quanquam *exploratior* potest referri ad præcedentia, quod mihi placuit fieri ne contra Msstos delinquerem. Sed in omnibus est *dilectus.*'

NOTÆ

[e] Λέγε] Hoc vocabulum supervacaneum ac prope ineptum putat H. Stephanus, passim enim apud alios scriptores Græcos et Aristophanem in Ranis omittitur: πῶς; οὐ μανθάνω. Ἀμαθέστερόν πως εἰπὲ καὶ σαφέστερον.

esse neque mala decretum est: productiones tamen et relationes[4] [f] suis quæque momentis distinctæ divisæque sunt,[1] quæ προηγούμενα καὶ ἀποπροηγούμενα ipsi vocant; propterea voluptas quoque et dolor, quod ad finem ipsum bene beateque vivendi pertinet, et in mediis relicta, et neque in bonis neque in malis judicata sunt. 8. Sed enim quoniam his primis sensibus doloris voluptatisque, ante consilii et rationis exortum, recens natus homo imbutus est; et voluptati quidem[5] natura conciliatus, a dolore autem quasi ab gravi[6] quodam inimico abjunctus alienatusque est: idcirco affectiones istas primitus penitusque inditas ratio post addita convellere ab stirpe[7] atque extinguere vix potest: pugnat

[1] *Sunt tamen inter ipsas res indifferentes aliquæ præferendæ, aliquæ rejiciendæ, quas suis ponderibus oportet examinare.*

Jac. Gronov. *Exploratio* dat Delph. *Dilectus* probat Otho.—4 H. Stephanus legebat *rejectiones*, vel *remotiones*.—5 'Vett. editt. *quidam*.' Thysius. 'Sed hoc nihil est, neque habetur in ullis Mss. quorum Regius legit *quidem a natura*, quod non debet magis mutari, quam mox *ratio quoque a natura data*: qui etiam exhibebat paulo ante *sed enim quod his*.' Jac. Gronov.—6 'Vet. ed. *a gravi*.' Thysius. 'Sed mirum, si non quid aliud hic lateat. In Pet. enim vox *quodam* non extat. In Reg. tantum est *gravi quo*: literæ *dam inimico* omissæ. Tu cogitabis.' *Jac. Gronov.*—7 'Ita inquit Stephanus antiquos codices habere. An Mss. intelligat nescio. Certe omnes vett. ed. habent *obstirpare*. Forsan legendum *extirpare*. In margine tamen mei cod. ita Ms. legi annotatur.' *Thys.* 'Immo Stephanus ibi satis clare loquitur de exemplaribus scriptis pag. 91. et vetustos libros exigit ad typographica exemplaria. Et verum dicit Stephanus. Nam et Reg. Petav. Lugd. uterque, Lin-

NOTÆ

[f] *Productiones tamen et relationes*] Stoici, quorum hic opinionem explicat Taurus, præter bonum quod in honestate et malum quod in turpitudine reponebant, admisere etiam ea quæ Græci ἀδιάφορα, indifferentia vocat Tullius, quæ neque bona neque mala essent. Id cuivis vulgo notum: sed aliquanto reconditius est quod tradit Laërtius in Zenone, ex rebus indifferentibus alias aliis potiores existimasse; quæ haberent aliquam dignitatem appellasse προηγμένα, contra ἀποπροηγμένα quæ rejicienda essent. At quorsum ea vocat Gellius 'productiones' et 'relationes' sive *rejectiones*? quæ lectio videtur præferenda. Auctorem nostrum admodum probabile est respexisse ad illum Tullii locum lib. III. de Finib. ubi quid sit προηγμένον et ἀποπροηγμένον sic evolvit: 'Sed non alienum est, quo facilius vis verbi intelligatur, rationem hujus verbi faciendi Zenonis exponere. Ut enim, inquit, nemo dicit in regia regem ipsum quasi productum esse ad dignitatem, (id enim est προηγμένον,) sed eos qui in aliquo honore sint, quorum ordo proxime accedit, ut secundus sit ad regium prin-

autem cum his semper: exultantis[k 8] eas opprimit obteritque, et parere sibi atque obedire cogit: itaque vidistis philosophum ratione decreti sui nixum cum petulantia morbi dolorisque exultantia colluctantem, nihil cedentem,[9] nihil confitentem, neque, ut plerique dolentes solent, hejulantem[10] atque lamentantem, ac miserum sese et infelicem appellantem, sed acres tantum anhelitus et robustos gemitus edentem, signa atque indicia non victi neque oppressi a dolore, sed vincere eum atque opprimere enitentis: sed haud scio, inquit, an dicat aliquis ipsum illud quod pugnat, quod gemit, si malum dolor non est, cur necesse est gemere et pugnare? 9. quia enim omnia, quæ non sunt mala, molestia quoque omni non carent; sed sunt pleraque noxa quidem magna et pernicie privata, quia non sunt turpia; contra naturæ tamen mansuetudinem lenitatemque opposita sunt, et infesta, per obscuram[11] quandam et necessariam ipsius naturæ consequentiam: hæc ergo vir sapiens tolerare et cunctari[12] potest; non admittere omnino in sensum sui non potest:[l] ἀναλγησία enim atque ἀπάθεια[m] non meo tantum, inquit, sed quorundam etiam ex eadem porticu prudentiorum hominum,[n] sicuti Panætii[g] gravis atque docti viri ju-

[k] *Ferocientes.* [l] *Potest perferre usquedum evanuerint: non potest facere ut omnino non sentiat.* [m] *Indolentia et affectuum vacuitas.* [n] *Ex eadem secta Stoicorum.*

coln. aliique habent *ab stirpe*, ut de eo ambigi non debeat.' *Jac. Gronov.*—8 Cod. Torn. *et exultantes:* et ita quoque codd. Gronoviani.—9 '*Nihil cedentem.* Nescio. Sed Ms. Reg. *nihil edentem*, quod certe ita fuit, nisi quod mox id ipsum dicat et fateatur. Etiam mox ille ipse Ms. *sed ægros tantum*, sicut quoque *non victi nec oppr.*' Jac. Gronov.—10 Aliter *ejulantem.*—11 Cod. Torn. *inobscuram.*—12 Vett. edd. legunt *contari.*—13 'Copulativa abest a

NOTÆ

cipatum; sic in vita, non ea, quæ primario loco sunt, sed ea quæ secundum locum obtinent, προηγμένα, id est, producta nominentur. Quæ vel ita appellemus (id erit verbum ex verbo) vel promota et remota, vel, ut jamdudum diximus, præposita vel præcipua, et illa rejecta. Re enim intellecta, in verborum usu faciles esse debemus.'

[g] *Panætii*] Panætius Stoicus philosophus, Rhodius, Scipionis Africani præceptor, elegantes de officiis libros conscripsit, eumque eodem in argumento Tullius est secutus. Floruit CCX. circiter ante Christum annis, et Athenis obiit.

dicio improbata abjectaque est.[13] 10. Sed cur contra voluntatem suam gemitus facere cogitur philosophus Stoicus, quem nihil cogi posse dicunt? nihil sane potest cogi vir sapiens, cum est rationi obtinendæ locus: cum vero natura cogit, ratio quoque a natura data cogitur: quære etiam, si videtur, cur manu alicujus ob oculos suos repente agitata invitus conniveat; cur fulgente cœlo a luminis jactu non sua sponte et caput et oculos declinet; cur tonitru[14] vehementius facto sensim pavescat; cur sternumentis[15] quatiatur; cur aut in ardoribus Solis æstuet, aut in pruinis immanibus obrigescat. 11. Hæc etenim,[16] et pleraque alia non voluntas nec consilium nec ratio moderatur; sed naturæ necessitatisque decreta sunt: fortitudo autem non ea est, quæ contra naturam, monstri vicem,[o] nititur, ultraque modum ejus egreditur,[p] aut stupore animi aut immanitate aut quadam misera et necessaria in perpetiendis doloribus exercitatione; qualem fuisse accepimus ferum quendam in ludo Cæsaris gladiatorem, qui, cum vulnera ejus a medicis exsecabantur,[17] ridere solitus fuit; sed ea vera et proba fortitudo est, quam majores nostri scientiam esse dixerunt rerum tolerandarum et non tolerandarum: per quod apparet esse quædam intolerabilia, quibus fortes viri aut obeundis

[o] *Instar monstri.* [p] *Excedit.*

Reg. quem scias tueri verba præcedentia *ex eadem porticu*, cum nonnulli ex Mstis abigant duas primores voces, velintque dici *quorundam etiam porticus prudentiorum*, quod foret conveniens Tauro non nimis amante illam porticum, ut ante præmisit. Attamen salva sit ejus libri auctoritas; qui et mox hunc ordinem secutus sum *manu alicujus* ex Reg. Petav. Lugd. utraq. quas editi invertunt.' *Jac. Gronov.*—14 Reg. *cur tonitruum:* abestque vox *sensim.*—15 'Vet. ed. *sternutamentis.*' Thys. Non una sic vetus editio habet, sed fere omnes: cum interim quadrisyllabum sit in omnibus Mss. perinde ut *sarmenta* dicta sunt et *sarpimenta*. Reg. Pet. Mem. habent quoque *ardore.*' Jac. Gronov. 'Etiam Auctor Observation. super Gellio inter Observat. Miscell. Critic. Vol. IIII. Tom. III. in Ms. Biblioth. Pembroc. invenit *sternumentis*, et Glossas habere ait: 'Sternomentum,' *πταρμός*.' *Otho.*—16 'Sic edidit Stephanus, nec scio quod habuerit fundamentum. Mss. omnes, quos novi, præbent *Hæc enim:* ex editis etiam multi.' *Jac. Gronov.*—17 '*Exsicabantur.* Vett. ed. habent, *exsecabantur*, alii *exiccabantur.*' Thys. 'Debuit addi ex editione Stephani *exsiccabantur*. Sed scias in Mstis quibusdam, ut et in multis editis, esse *execabantur*, aliis *exsecabantur*, quod cur non retinent?' *Jac. Gronov.* *Exsiccabantur* dat Delph. *Exsecabantur* probat Falster.—18

abhorreant, aut sustinendis.[18] 12. Cum hæc Taurus dixisset, videreturque in eandem rem plura etiam dicturus, perventum est ad vehicula, et conscendimus.

'In libro, quo usus fuit Lambecius ad conferendum, ascripsit huic verbo *impares sint*, nescio unde: nec enim quisquam nostrum in Regio id annotavit.' *Jac. Gronov.*

CAP. VI.

De ænigmate.[19]

Quæ Græci dicunt ænigmata,[a] hoc genus quidam e nostris veteribus sirpos appellaverunt: quale est quod nuper invenimus per hercle antiquum, perque lepidum, tribus versibus senariis compositum[a] ænigma: quod reliquimus inenarratum,[b] ut legentium conjecturas in requirendo acueremus.[c] Versus tres hi sunt:

'Semel minusne,[20][b] an bis minus,[1] non sat scio:

[a] *Iambicis sex pedes habentibus.* [b] *Sine explicatione.*
[c] *Ut lectores impelleremus ad divinandum.*

19 'Ita Carrio emendavit. Vett. ed. legunt; *Quod Græci ænigma dicunt, Latini antiqui auctores scirpos appellarunt.*' Thys. 'Mihi nullam contigit videre, in qua vox *auctores* extaret; et tamen octo inspexi excedentes ætate Stephanianam; et in his etiam omnibus non legebatur *scrupos*, quod venit ab Alciato 4. Parerg. 19. id quod improbe factum pronuntiat Scaliger in Conjectan. ad Varron. sed Aldina *scirpos*, Coloniensis Cervicorni *sirpos*; quod citato loco firmat Scaliger.' *Jac. Gronov.*—20 Vid. Not. Var. Ordinationem et distinc-

NOTÆ

[a] *Ænigmata*] Ænigma est dictum allegoricum, ambagibus involutum, quod divinationem potius exigit quam interpretationem. Nomen habet ἀπὸ τοῦ αἰνίττεσθαι 'obscure loqui:' αἶνος enim est 'oratio obscura.' Dicitur quoque scirpus, qui licet proprie juncus sit, significat tamen præterea id quod ex juncis contextum est et vinciendo implicatum. Adde quod scirpus, ut et griphus, sit nassa sive rete piscatorium, unde id nominum genus transfertur ad id quod intricatis argutiis ingenia solet exercere.

[b] *Semel minusne, &c.*] Hoc ænigmate describitur *Terminus.* Quæ dictio semel et bis minus sive ter minus, est: qui Deus locum Jovi cedere noluit, ut refert Ovidius lib. II. Fastor. 'Quid nova cum fierent Capitolia? nempe Deorum Cuncta Jovi cessit turba, locumque dedit. Terminus, ut

An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,[2]
Jovi ipsi[3] regi noluit concedere.'[d]

Hoc qui nolet diutius apud sese quærere, inveniet quid sit in M. Varronis de sermone Latino ad Marcellum libro secundo.

[d] *Non clare scio utrum sit semel minus, an bis minus, an sit utrumque semel et bis minus: quemadmodum olim audivi dictum, noluit cedere ipsi Jovi.*

tionem Barthii probat Carolus.—1 'Additur in aliis, *sit.*' Thys. 'Ita est. Editio Badiana eo verbo destituta est. Quod cum videret pater, existimavit se habere causam ejus quoque omittendi, licet in aliis extaret. Mssti habent *an bis minus non sit aut scio.* Quæ transpositio posset eam voculam suspectam facere, præsertim cum eo modo turbetur metrum. Sed cogitandum, an non Gellius conceperit ac scripserit: *an bis minus, non ita scio.* Deinde poterat Thysius addere, ea quæ ab ipso allata sunt de Termino, esse petita aut ex Politiani miscellaneis cap. 36. aut ex Philippo Carolo.' *Jac. Gronov.*—2 Vett. edd. hic habent *ipsi.*—3 'Vett. ed. habent *Dicier Jovi.*' Thys. 'Immò et Mssti habent *audivi ipsi dicier Jovi regi noluit.* Cum igitur Gellius instruat senarios, eosque nominet, inque primo et postremo versu servet in quarto loco iambum, patet esse aliquid in versu secundo molestum, et trajectionem vocis non recte factam. Dum cogito omnia, ita corruptum esse Gellium subodoror, ut vox *quondam* posita sit alieno loco: sed quæ illuc invaserit explicationis ergo superposita voci *olim*, quæ sequebatur in versu tertio: non enim quondam audivit dici, sed audivit dici quondam vel olim noluisse concedere. Hinc colliges ita eam fieri debuisse; *ut audii ipsi dicier Regi Jovi olim nol. conc.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

Veteres memorant, inventus in æde Restitit, et magno cum Jove templa tenet.' Dubitat ergo hic auctor ænigmatis semel minus, an bis minus, an ter minus fuerit qui Jovi ipsi noluit concedere. *Mosellanus.*

CAP. VII.

Quam ob causam Cn. Dolabella proconsul ream mulierem veneficii confitentemque ad Areopagitas rejecerit.

AD Cn. Dolabellam[a] proconsulari imperio provinciam

NOTÆ

[a] *Cn. Dolabellam*] Hic consulatum iniit anno U. C. DCLXXIII. ante Christum LXXXI. Eandem historiam ascripsit Valerius Maximus P. Cornelio Dolabellæ, quod mendum esse crediderim. Cum enim is Consul fuerit renuntiatus anno U. C. DCCCLXXXI. longe ante vita functus est quam Romani sibi subjecissent Asiam, adeoque in ea provincia imperium proconsulare quisquam obiret. Compertum enim est omnibus Romanos in Asiam

Asiam obtinentem deducta mulier Smyrnæa est:[4] eadem mulier virum et filium eodem tempore venenis clam datis vita interfecerat:[a] atque id fecisse se confitebatur, dicebatque habuisse se faciendi causam, quoniam idem illi maritus et filius alterum filium mulieris ex viro priore genitum adolescentem optimum et innocentissimum exceptum insidiis occidissent: idque ita esse factum controversia non erat. 2. Dolabella retulit ad consilium: nemo quisquam ex consilio sententiam ferre in causa tam ancipiti audebat; quod et confessum[5] veneficium, quo maritus et filius necati forent, non admittendum impœnitum[b][6] videbatur, et digna tamen pœna in homines sceleratos[7] vindicatum fuisset.[c] Dolabella eam rem Athenas ad Areopagitas,[b] ut ad judices graviores exercitatioresque,[d] rejecit. Areopagitæ cognita causa accusatorem mulieris, et ipsam, quæ

[a] *E viris sustulerat.* [b] *Non relinquendum impunitum.*
[c] *Hominibus flagitiosis dignum supplicium esset repensum.*
[d] *Longo usu peritiores.*

4 'Codex Reg. tantum *Smyrne est*, ut vel nomen mulieris intellexerit, vel pro *Smyrnæ*, cum ibi ageret. Hinc ab aliis *Smyrnæa* facta est ex Valerio Maximo, ad quem scio, quid notaverint viri docti. In eodem statim vox *vita* non apparet.' *Jac. Gronov.*—5 '*Quod et confessum.* Debeo credere voculam mediam in novissimis editionibus per typos fuisse omissam, non voluntate alterius, quia et requiritur, nec ullus codex ei litem movet: unde restitui.' *Idem.*—6 'Plerumque in Mss. codicibus Gellii hæc pronuntiatio est, unde sustinuit Stephanus ubique ita reponere. Nec reprehendo. Sed hoc tamen loco omnes quos adhibere potui tenent *impunitum:* nisi quod habeo ante oculos excerpta varietatum codicis ignoti et manus, ubi notatur, '*impunitatum* Ms. a prima manu.'' *Idem.* Ascripsit Sciopp. 'f. *amittendum.*'—7 'Præpositio non extat in Reg. quasi vellet Gellium scripsisse, *et digna tamen*

NOTÆ

nihil juris habuisse, nisi post victum a Scipione Asiatico Antiochum Magnum, cujus clades incidit in annum U. G. DLXIV.

[b] *Areopagitas*] Areopagitæ judices integritate ac severitate insignes, ita dicti sunt quod jus redderent in colle Martis, qui nomen habuit ex eo quod Mars de cæde Halirrhotii filii Neptuni primus ibi causam dixisset. Πάγος enim Græcis est collis, et Ἄρειος significat Martium. Antiquissima est eorum origo, et juxta Eusebii chronicon ad annum ante Christum MDIX. referenda. Dissentit cum nonnullis Tullius, utque Areopagi auctorem dicit Solonem, qui teste Laërtio floruit XLVI. Olympiade, Areopagitarum initium astringit anno ante Christum circiter DXCVI. Verum hanc posteriorem sententiam refutat Plutarchus in Solone.

accusabatur, centesimo anno adesse jusserunt. Sic neque absolutum mulieris veneficium est, quod per leges non licuit; neque nocens damnata pœnitaque, quæ digna venia fuit. Scripta hæc historia est in libro Valerii Maximi[8] [e] factorum et dictorum memorabilium octavo.[9]

pœna homines sceleratos vindicatum ivisset.' Jac. Gronov.—8 'In quodam Ms. *Maximi* non habetur.' *Thys.*—9 'Cod. Torn. *nono.* male.' *Thys.* 'Ita etiam Reg. duo Lugd. Petav. Lincoln. et *nove* est in Thuan. Et potuit Gellius memoriter citans aberravisse. Schefferinus tamen videtur retinere *octavo.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[e] *Valerii Maximi*] Qui patricio genere ortus floruit imperante Tiberio, librosque edidit uberiore quam par erat stylo. Januarius Nepotianus vir obscuri nominis, et Constantini temporibus suppar, ut ante biennium ostendit eruditus interpres, Valerii epitomen rudi et inculto sermone contexuit, quæ pereuntibus integris operibus superfuit.

CAP. VIII.

Reditiones[a] *in gratiam nobilium virorum memoratu dignæ.*

P. Africanus superior[a] et Tib. Gracchus, Tib. et C. Gracchorum pater, rerum gestarum magnitudine, honorum atque vitæ dignitate illustres viri dissenserunt sæpenumero de republica; et ea, sive qua alia re, non amici fuerunt: ea simultas[b] cum diu mansisset,[10] et solenni die Jovi libaretur,[c] [11] [b] atque ob id sacrificium Senatus in Capitolio epu-

[a] *Reconciliationes.* [b] *Talis inimicitia.* [c] *Sacrificaretur.*

10 'In Reg. est *mansissent*, ut et Lugd. min. Sed in majore cum *duunasset* reperiret pater, censuit legendum *diurnasset.*' Jac. Gronov.—11 'Vett. ed. habent, *Jovi epulum libaretur.*' Thys. 'Sed veteres scripti *epulam Jovi libaretur.* Vocem *epulum* ejecit Stephanus; nec aliud in ea est commendabile, quam quod ab Msstis firmetur, ab nullo eorum, quod scio, omissa.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *P. Africanus superior*] Consule quæ superioribus libris de Scipione Africano et Tib. Graccho diximus.

[b] *Libaretur*] Scilicet pro ritu sacrificiorum vinum e vase degustabat sacerdos, ac deinde ceteris degustandum porrigebat. Tum illud vel in victimæ frontem, vel si thure solo

laretur; fors fuit, ut apud eandem mensam duo illi junctim locarentur: tum quasi Dis immortalibus arbitris in convivio Jovis optimi maximi dexteras eorum conducentibus,[d] repente amicissimi facti: neque solum amicitia incepta, sed affinitas simul instituta: 2. nam P. Scipio filiam virginem habens jam viro maturam,[e][12] ibi tunc eodem in loco despondit eam Tib. Graccho; quem probaverat elegeratque exploratissimo judicii tempore,[f] dum inimicus est. Æmilius quoque Lepidus[c] et Fulvius Flaccus,[d] nobili genere amplissimisque honoribus et summo loco in civitate præditi; odio inter sese gravi et simultate diutina conflictati sunt:[g] postea populus eos simul censores facit: atque illi, ubi voce præconis renuntiati sunt,[13] ibidem in campo statim, nondum dimissa concione,[h] ultro uterque et pari voluntate conjuncti complexique sunt: exque eo die et in ipsa censura et postea jugi concordia fidissime amicissimeque vixerunt.

[d] *Conjungentibus.* [e] *Nubilem.* [f] *Quo tempore poterat optime judicare.*
[g] *Diu exercuerunt atrocia invicem odia et inimicitias.*
[h] *Nondum dilapso populi conventu.*

Gronov.—12 'Notabilis in hoc loco Lincolniensis, dum habet *jam jam viro mat.* Deinde in eodem legitur *explorantissimo*, quæ duo certe afferunt aliquid non inutile.' *Jac. Gronov.* 'Immo *explorantissimo* unice verum esse arbitror.' *Otho.*—13 'Cum τὸ *ubi* in eodem Lincoln. negligatur, forsan etiam delendum verbum substantivum: sed notabis etiam in Reg. legi *ultro utraque et p.* at in Lincoln. *ultro citroque et pari v.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

adoleretur in altaris ignem, vel si sacrificium inter epulas fieret, in mensam invergere solitus erat. Libare deducitur ἀπὸ τοῦ λείβειν 'stillare,' et quia in libatione degustabatur vinum, significat etiam 'degustare.'

[c] *Æmilius quoque Lepidus*] Is Marcus prænomine, Consul fuit anno U. C. DXXII. ante Christum CCXXXII. M. Poplicio collega.

[d] *Fulvius Flaccus*] Q. Fulvius Flaccus et L. Cornelius consulatum gessere anno U. C. DXVII. ante Christu CCXXXVII.

CAP. IX.

Quæ dicantur vocabula ancipitia,[a] *et quod* honoris *quoque vocabulum ancipiti sententia fuerit.*

Est plurifariam videre[b] atque animadvertere in veteribus scriptis pleraque vocabula, quæ nunc in sermonibus vulgi unam certamque rem demonstrent, ita fuisse media et communia,[14] ut significare et capere possent duas inter se res contrarias: ex quibus quædam satis nota sunt, ut 'tempestas,' 'valetudo,' 'facinus,' 'dolus,'[a] 'gratia,' 'industria.' Hæc enim fere jam vulgatum est ancipitia esse, et utroqueversus dici posse:[c] 'periculum' etiam, et 'venenum,'[b] et 'contagium,' non, uti nunc dicuntur, pro malis tantum[15] dicta esse, multum exemplorum hujusmodi reperias. Sed 'honorem' quoque mediam vocem fuisse, et ita appellatum, ut etiam 'malus honos' diceretur, et significaret 'injuriam,' id profecto rarissimum est. 2. Quintus autem Metellus Numidicus[c] in oratione, quàm de triumpho suo dixit, his verbis usus est: 'Qua in re quanto universi me unum antistatis,[d] tanto vobis quam mihi majorem injuriam atque

[a] *Habentia duplicem eamque contrariam significationem.*
[b] *Licet videre pluribus modis.*
[c] *In bonam vel in malam partem usurpari posse.*
[d] *Superatis.*

14 'Reg. Mem. Lugd. min. Pet. Lincoln. *et incommunia.* Lugd. maj. *et in communi aut significare.* Hinc utique evincitur particulam *in* venisse ab Gellio: cui ut subveniret pater, cogitavit scripsisse *media et in communi, ut sign.* Satis commode; nisi lectio ipsa nos doceret infinitas fuisse voces, cui eam voculam præfixerint, quarum vix ratio nobis constat. Immo similia Gellio placuissent, partim olim restituta illi, partim ex his collationibus. Ego certe nihil pecco, dum edo quod extat in Mss.' *Jac. Gronov.*—15 Ste-

NOTÆ

[a] *Dolus*] Dolus, auctore Festo, aliquando bonam in partem ab Antiquis accipiebatur: unde et sine dolo malo dictum est.

[b] *Venenum*] Qui venenum dicit, adjicere debet utrum malum an bonum, inquit Caius de verborum significatione; nam et medicamenta venena sunt, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum ejus naturam, cui adhibitum est, mutat. Sic et φάρμακον apud Græcos vocabulum est anceps.

[c] *Q. Metellus Numidicus*] Vide Notas in superiores libros.

contumeliam facit, Quirites: et quanto probi injuriam facilius accipiunt, quam alteri tradunt, tanto ille vobis quam mihi[16] pejorem honorem habuit:[e] nam me injuriam ferre, vos facere vult, Quirites: ut hic conquestio, istic vituperatio relinquatur.'[f] 'Honorem,' inquit, 'pejorem vobis habuit, quam mihi:'[17] cujus verbi sententia est, quam ipse quoque supra dicit: 'majore vos affecit injuria et contumelia quam me.' Præter hujus autem verbi notionem ascribendam esse hanc sententiam ex oratione Q. Metelli existimavi, ut definiremus[18] Socratis esse decretum, *Κάκιον εἶναι τὸ ἀδικεῖν, ἢ τὸ ἀδικεῖσθαι.*[g]

[e] *Indigniorem injuriam intulit vobis quam mihi.*
[f] *Ut mihi querela, vobis probrum supersit.*
[g] *Pejus esse injuriam facere quam pati.*

phanus legit, *tandem:* et ita quoque Delph.—16 Vett. edd. *quam gratiam mihi:* sed contra Mss.—17 Vett. edd. legunt, *quam gratiam mihi:* et hoc loco servant eam vocem codices antiqui.—18 Ascripsit Sciopp. *desineremus.*

CAP. X.

Quod æditimus *verbum Latinum sit.*

'ÆDITIMUS' verbum Latinum est et vetus, ea forma dictum, qua 'finitimus' et 'legitimus:' sed pro eo a plerisque nunc 'æditaus' dicitur[19] nova et commenticia usurpatione; quasi a tuendis ædibus appellatus. Satis hoc esse potuit admonendi gratia dixisse, propter agrestes[20] quosdam et indomitos certatores,[a] qui nisi auctoritatibus adhibitis non

[a] *Sufficeret id dixisse tantum ad monendum, nisi reperiantur rustici quidam et contumaces litigatores.*

19 '*Sed pro eo a plerisque nunc æditimus dicitur*. Dubites, an non legatur aliquid interpolatum. Nam adversativa in codice Reg. non extat: dein verbi postremi literæ sunt erasæ, cujus spatii principio sunt inscriptæ literæ *ea* ... Si tollas vocabulum utrumque, perinde integram habebis sententiam accommodata in sequentibus distinctione.' *Jac. Gronov.*—20 '*Præter agrestes.* Vett. ed. et C. Torn. legunt, *propter*.' Thys. 'Immo sic omnes Mssti, omnesque editiones ante Stephanianam.' *Jac. Gronov.* 'Attamen sententia

comprimuntur. M. Varro, in libro secundo ad Marcellum de Latino sermone, 'æditumum' dici oportere censet, magis quam 'æditaum;' quod alterum sit recenti novitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum. 2. Lævius[a] quoque,[1] ut opinor, in Protesilaodamia 'claustritumum' dixit, qui claustris januæ præesset; eadem scilicet figura, qua 'æditumum' dici videbat qui ædibus præest. In Verrem M. Tullii in exemplaribus fidelissimis ita inveni scriptum: 'æditumi custodesque mature sentiunt:' in libris autem hoc vulgariis,[2] 'æditui,' scriptum est. Pomponii fabula Atellana[b] est, quæ ita inscripta est, 'Æditumus;' in qua hic versus est:

> 'Qui postquam tibi appareo atque æditumor[3] in templo tuo.'[b]

Titus autem Lucretius[4] in carmine suo, pro 'æditais,' 'æditaentes' appellat.

[b] *Tibi ministro, et fungor munere æditumi in templo tuo.*

salva esse non potest, nisi recipis *præter*, loco τοῦ *propter*. Non adeo obstricte sequi veteres libros nos oportet, ut sententiam negligamus.' *Otho.* *Præter* dat Delph.—1 'Corrupte hic crebro citatur *Livius*, et *Nævius*. Vide Scaligerum in Ausonium pag. 163. Vett. edd. habent *Levinius*. Aldus, *Livius*. male. Meliores et antiqui codd. *Lævius* agnoscunt, ut monet Fulv. Ursinus.' *Thys.* 'Id certe in Gellio non ita se habet, cum Ms. Regius literam *i* tueatur cum aliis: sed duo Lugd. et Petav. habeant *æ*. Ceterum gravior molestia est, quam affert Reinesius lib. III. Var. Lect. c. 2. ubi Gellium et Priscianum conjungit, quasi qui citaverint Nævium in tragœdia, quæ inscripta fuerit 'Protesilaus Laodamia.' Quod non assequor. Nam in Prisciano lib. VI. editur 'Nævius in Protesilaodamia, Complexa somno corpora operiuntur,' ubi in Msto meo est, 'Nevius in protesilao. Laudamia complexa somno corpora operiuntur.' Debuerat Reinesium jussisse cautius agere vel ipsa Vossiana editio fragmentorum tragicorum, ubi patet ab horum unoquoque aliquid scriptum fuisse huc pertinens.' *Jac. Gronov.*—2 Aliter *vulgatis*.—3 Nonius legit *æditaor*.—4 'In Vett. edd. versus quoque adduntur illi,... *onerataque passim Cuncta cadaveribus cælestum templa manebant, Hospitibus loca quæ complerant ædituentes.*' Thys.

NOTÆ

[a] *Lævius*] Fuit, ut videtur, tragicus poëta.

[b] *Atellana*] De fabulis Atellanis supra jam egimus.

CAP. XI.

Errare istos, qui spe et fiducia latendi peccent; cum latebra peccati perpetua nulla sit: et super ea re Peregrini philosophi sermo ex Sophocli[5] *poëtæ sententia.*

PHILOSOPHUM nomine Peregrinum,[*] cui postea cognomentum Proteus[6] factum est, virum gravem atque constantem vidimus, cum Athenis essemus, diversantem[a] in quodam tugurio extra urbem: cumque ad eum frequenter ventitaremus,[b] multa hercle dicere eum utiliter et honeste audivimus: in quibus id fuit, quod præcipuum auditum[7] meminimus. Virum quidem sapientem non peccaturum esse dicebat, etiamsi peccasse eum Dii atque homines ignoraturi forent:[8] non enim pœnæ aut infamiæ metu non esse peccandum[9] censebat, sed justi honestique studio et officio.

[a] *Commorantem.* [b] *Veniremus.*

5 Reg. *et Sophocli.*—6 'In Reg. scribitur *Protheus*, cum, quod notari debet, in Schefferi codice legatur *Proteo.*' Jac. Gronov.—7 Vett. edd. habent *auditu:* sed contra Mss. quorum Reg. mox habuit *utiliter et honesta.*—8 In Ms. *essent.*—9 '*Peccandum.* C. Torn. addit *censebat.*' Thys. 'Certe habet quoque Reg. et Lugd. maj. Et quod in nonnullis desit, inde existere videtur, quia ab verbo *etiamsi* tota ista periodus usque ad *censebat* omissa fuit, quoniam literæ postremæ verbi *dicebat* et *censebat* conturbabant oculos: ut ego quidem audacter fecisse Stephanum existimem, qui editiones eo verbo carere primus voluit, cum etiam satis crebro Gellius ostenderit in eis se amare abundantiam. Sed etiam Ms. Reg. habet *ignoturi forent*, cum Aldina omisso vocis principio exhibeat *raturi forent*, quam videtur innuere Cl. le Moyne appellans veterem editionem, in qua sic viderit. Ne codicis Regii scripturam prorsus negligas, evincet *ignotus* Plauti, quem sæpe adhibet Gel-

NOTÆ

[*] *Peregrinum*] Is oriundus Pario Hellesponti urbe, quod in omnes formas se verteret merito dictus est Proteus. Patrem occidit, ac patria suppliciorum metu relicta ad Christianos, quorum erat singularis in omnes caritas, sese aggregavit. Baptismo lustratus religioni Christianæ nomen dedit, ideoque in vincula conjectus est. Dimissus a Syriæ præside auro gravis in patriam rediit. Tum ob nova scelera rejectus a Christianis, post varias peregrinationes, ut arte nova sibi pararet immortalitatem, Herculis exemplum secutus in rogum ardentem sese immisit ac misere deflagravit. Ejus mores, vitam, ac mortem fuse et eleganter persecutus est Lucianus.

2. Si qui tamen non essent tali[10] vel ingenio vel disciplina præditi, uti se vi sua ac sponte facile a peccando tenerent, eos omnis tunc peccare proclivius existimabat, cum latere posse id peccatum putarent; impunitatemque ex ea latebra sperarent: at si sciant, inquit, homines nihil omnium rerum diutius posse celari, repressius[11] pudentiusque[c] peccabitur. Propterea versus istos Sophocli prudentissimi poëtarum in ore esse habendos dicebat:

Πρὸς ταῦτα κρύπτε μηδὲν, ὡς ὁ πάνθ' ὁρῶν.
Καὶ πάντ' ἀκούων, πάντ' ἀναπτύσσει χρόνος.[d]

Alius quidam veterum poëtarum, cujus nomen mihi nunc memoriæ non est, Veritatem Temporis filiam esse dixit.

[c] *Majori latebra ac verecundia.*
[d] *Præterea nihil tege, quia omnia videns et omnia audiens omnia revelat tempus.*

lius.' *Jac. Gronov.*—10 ' *Tali.* Cod. Torn. *tali vel.*' Thys. 'Hanc quoque voculam delevit primus Stephanus, nequaquam laudabiliter, utpote quam tuentur Mssti omnes, unde reposui. Regius insuper habebat *vi sua ac sua sponte.*' Jac. Gronov. Τὸ *vel* abest a Delph.—11 ' Vett. edd. habent *suppressius:* male et contra Mss.' *Jac. Gronov.* *Suppressius* exhibet Delph.

CAP. XII.

Faceta responsio M. Ciceronis amolientis a se crimen[a] manifesti mendacii.

Hæc quoque disciplina rhetorica est,[b] callide et cum astu res criminosas citra periculum confiteri; ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas, et rem facias risu magis dignam quam crimine: sicut fecisse Ciceronem scriptum est, cum id, quod inficiari non poterat, urbano facetoque dicto diluit. Nam cum emere vellet in Palatio[c] domum, et pecuniam in præsens

[a] *Repellentis a se probrum.* [b] *Hæc quoque est ars rhetorica.*
[c] *In Palatino monte.*

non haberet; a P. Sylla,[a] qui tum reus erat, mutuum sestertium viciens [12] [b] tacite accepit: ea res tamen, priusquam emeret, prodita est, et in vulgus exivit:[d] objectumque ei est, quod pecuniam, domus emendæ causa, a reo accepisset: tum Cicero, inopinata opprobratione permotus, accepisse se negavit, ac domum quoque se emturum negavit: atque adeo, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emero: sed cum postea emisset, et hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risit satis; atque inter ridendum, '*ἀκοινονόητοι*,' [e] [13] inquit, 'homines estis, cum ignoratis prudentis et cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, emturum sese negare, propter competitores emtionis.'

[d] *Detecta et divulgata est.* [e] *Communi sensu destituti.*

---

12 Vid. Not. Var. 'Nota Thysio digna, quem miror non nunc quoque potius allinere de editionibus veteribus, utpote cum voces aliter ibi lectas, aliter in Mss. ita constituerit cum Scaligero Pater lib. III. de Pecunia vetere cap. 1. ubi id ita facit, ut ostendat sibi notam esse vett. libr. lectionem *mutuo*, cum tamen nequiverit ignorare, certe postea, in Regio legi *mutuasse sestertium viciens tacita*, in aliis scribi *mutuo*, sed ut supra postremam literam scribatur prima vocalis; in duobus Lugd. *mutua sestertium vicies*, alter *viciens, tacita:* in Schefferi, *mutuasse sextertium vicens tacite*. Hæc enim chirographo ipse suo annotavit.' *Jac. Gronov.*—13 'Vel ita, vel lege, *ἀκοινώνητοι*, ut in vett. edd. primis habetur, id est, 'rigidi, austeri, cum quibus nulla possit esse rerum vel verborum communio.' Ita Cicero quoque ad Atticum loquitur.' *Stephanus.* 'Hæc subjecit Thysius. At Stephanus in Notis pag. 167. conjicit *ἀνοικονόμητοι*, œconomiæ imperiti.' *Jac. Gronov.* 'Trillerus meus significat, se malle *ἄγαν ἀνόητοι*, 'valde imprudentes.' *οὐκ ἀνοήτως*. Sed ut nihil amico blandiar, fateor, mihi placere receptum *ἀκοινώνητοι*.' *Falster.*

NOTÆ

[a] *P. Sylla*] Is est quem Catilinariæ conjurationis suspectum Cicero defendit oratione pro P. Sylla.

[b] *Sestertium viciens*] Id est, vicies centena sestertia: ea summa de qua hic agitur ad nostratem monetam revocata 87500. libras conficiet. Singula enim sestertia 43. libris et 15. assibus nostratibus æstimari debent, ut supra jam observavimus.

CAP. XIII.

Intra kalendas *cum dicitur, quid significet, utrum* ante kalendas, *an* kalendis, *an utrumque: atque inibi quid sit in oratione M. Tullii,* intra Oceanum, *et* intra montem Taurum, *et in quadam epistola,* intra modum.

Cum Romæ a Consulibus judex extra ordinem datus pronuntiare[a] intra kalendas jussus essem; Apollinarem Sulpicium[14] doctum hominem percunctatus sum, an his verbis, 'intra kalendas,' ipsæ quoque kalendæ tenerentur:[b] dixique ei me videlicet datum,[15] kalendasque mihi prodictas,[16] ut intra eum diem pronuntiarem.[c] Cur, inquit, hoc me potius rogas, quam ex istis aliquem peritis studiosisque juris,[17] quos adhibere in consilium judicaturi soletis? Tum illi ego ita respondi: Si aut de vetere, inquam, jure, aut recepto, aut controverso et ambiguo, aut novo et constituto discendum esset; issem plane sciscitatum[18] ad istos[19] quos dicis: sed cum verborum Latinorum sententia, usus, ratio exploranda sit, scævus[d 20] profecto et cæcus animi forem, si cum haberem tui copiam, issem magis ad alium quam ad te. 2. Audi igitur, inquit, de ratione verbi quid existimem:[e] sed eo tamen pacto, ut id facias, non quod ego de proprietate vocis disseruero, sed quod in ea re omnium pluriumve consensu observari cognoveris: non enim verborum tantum communium veræ atque propriæ significationes longiore usu mutantur;[1] sed legum quoque ipsa-

[a] *Judicare.* [b] *Comprehenderentur.*
[c] *Diem kalendarum mihi prænuntiatum ut judicarem intra eam diem.*
[d] *Stolidus.* [e] *De significatione hujus vocabuli quid sentiam.*

14 Ms. Reg. *Sulpicium Apollinarem.*—15 'Additur in vet. ed. *indicem.*' Thys. 'Typorum error: nam voluit *judicem*, quæ vox ante Stephanum in editiones addebatur, sed contra Mstos, ut recte sit deleta, nisi quod extiterit in Schefferino.' *Jac. Gronov.*—16 'Quædam edd. etiam veteres male habent *productas.*' Thys.—17 Vid. Not. Var. 'Immo non Stephanus ita edidit, sed plane *juris.* Verum editiones Aldina Gryphianæque habent *viris.* Sed Reg. *juris, quod adhibere.*' Jac. Gronov.—18 Aliter *scitatum.*—19 Cod. Torn. *ab istis.*—20 Vulgo *sævus:* alii *lævus.*—1 Unus ille Reg. *vitantur*, quæ varietas

rum jussa consensu tacito obliterantur. Tum deinde disseruit, me et plerisque aliis audientibus, in hunc ferme modum: Cum dies, inquit, ita præfinita est, ut judex intra kalendas pronuntiet; occupavit jam hæc omnes opinio, non esse dubium,[f] quin ante kalendas jure pronuntietur: et id tantum ambigi video, quod tu quæris, an kalendis quoque jure pronuntietur: 3. ipsum autem verbum sic proculdubio natum est, atque ita sese habet; ut, cum dicitur, 'intra kalendas,' non alius accipi dies debeat quam solæ kalendæ: nam tres istæ voces, 'intra,' 'citra,' 'ultra,' quibus certi locorum fines demonstrantur, singularibus apud Veteres syllabis appellabantur, 'in,' 'cis,' 'uls:' hæ deinde particulæ, quoniam parvo exiguoque sonitu obscurius promebantur,[2] addita est tribus omnibus eadem syllaba: et quod dicebatur, 'cis Tiberim,' et 'uls Tiberim,' dici cœptum est, 'citra Tiberim,' et 'ultra Tiberim:' item quod erat[3] 'in,' accedente eadem syllaba, 'intra' factum est: sunt ergo hæc omnia quasi contermina junctis inter se finibus cohærentia, 'intra oppidum,' 'ultra oppidum,' 'citra oppidum:' ex quibus 'intra,' sicuti dixi, 'in' significat: nam qui dicit 'intra oppidum,' 'intra cubiculum,' 'intra ferias,' non dicit aliud quam 'in oppido,' 'in cubiculo,' 'in feriis.' 'Intra kalendas' igitur non 'ante kalendas,' sed 'in kalendis,' id est, eo ipso die quo kalendæ sunt. 4. Itaque, secundum verbi ipsius rationem, qui jussus est 'intra kalendas' pronuntiare, nisi kalendis pronuntiet, contra jussum vocis facit: nam, si ante id fiat, non 'intra' pronuntiat, sed 'citra:' nescio quo autem pacto recepta vulgo interpretatio est absurdissima, ut 'intra kalendas' significare videatur etiam 'citra kalendas' vel 'ante kalendas:'

[f] *Jam omnes habent hoc præjudicium, non esse dubitandum.*

jam supra occurrit.—2 '*Obscurius premebantur*. Nescio utrum error typorum sit in Thysiana, an ab industria editoris ita legatur; certe etiam Lugduno-Batava anni 1644. Scias certe oportet editiones alias et Mastos quantum scio omnes habere id quod recepi.' *Jac. Gronov.*—3 'Accuratissime unus ille Regius *item quæ erat*, quod pro verissimo debet restitui: nam intelligi-

nihil enim ferme interest: atque insuper dubitatur, an 'ante kalendas' quoque pronuntiari possit: quando neque ultra neque citra, sed, quod inter hæc medium est, 'intra kalendas,' id est, 'kalendis' pronuntiandum sit: sed nimirum consuetudo vicit: quæ cum omnium domina rerum, tum maxime verborum est. 5. Ea omnia cum Apollinaris scite perquam atque enucleate disputavisset,[g] tum ego hæc dixi: Cordi, inquam, mihi fuit, priusquam ad te irem, quærere explorareque, quonam modo veteres nostri particula ista, qua de agitur, usi sint: atque invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse isto modo: 'Locus[4] intra oceanum jam nullus est, neque tam longinquus, neque tam reconditus, quo non per hæc tempora nostrorum hominum libido iniquitasque pervaserit.' 'Intra oceanum' dicit, contra rationem tuam: non enim vult, opinor, dicere 'in oceano:' terras enim demonstrat omnes, quæ oceano ambiuntur, ad quas a nostris hominibus adiri potest, quæ sunt 'citra oceanum,' non, 'in oceano:' neque enim videri potest insulas significare nescio quas, quæ penitus esse intra æquora ipsa oceani dicuntur. 6. Tunc Sulpicius Apollinaris renidens, Non mehercle inargute, inquit, nec incallide opposuisti hoc Tullianum:[h] sed Cicero 'intra oceanum,' non, ut tu interpretare, 'citra oceanum' dixit. Quid enim potest dici 'citra oceanum' esse, cum undique oceanus circumscribat[i] omnes terras et ambiat? nam 'citra' quod est, id 'extra' est: qui autem potest 'intra' esse dici,

[g] *Eleganter et clare dixisset.*
[h] *Aliquantulum ridens dixit, profecto non inepte neque imperite objecisti hunc locum Ciceronis.* [i] *Circumcingat.*

tur 'particula,' quæ vox antecessit.' *Idem.*—4 '*Est autem modo locus.* Ascripsit pater, nec quantum video, scriptura non recente, '*Est autem hujusmodi: Locus intra oceanum.* cap. 89.' Omnino credi nequit, hunc locum ita editum et tractatum fuisse, ut nullus inspexerit verba Ciceronis et hinc legitime secreverit Gelliana. Egregie Ms. Regius: *atque invenimus Tullium in tertia in Verrem scripsisse isto modo: Locus intra, etc. nullus est.* Lugd. maj. *scripsis istoc m̄ locus,* convenienter et opportune. Nec aliter potui nunc edere. Inspice sodes vel Aldinam vel Ascensianam; videbis quam sategerint in corrumpendo.' *Idem.* Delph. habet: *Atque ita invenimus T. in t. i. V. s. Est*

quod 'extra' est? sed si ex una tantum parte orbis oceanus foret, tum quæ terra ad eam partem foret,[5] 'citra oceanum' esse dici posset, vel 'ante oceanum:' cum vero omnes terras omnifariam[k] et undiqueversum circumfluat, nihil citra eum est: sed, undarum illius ambitu terris omnibus convallatis, in medio ejus sunt omnia, quæ intra oras ejus inclusa sunt: sicuti hercle Sol non citra cœlum vertitur, sed in cœlo et intra cœlum. 7. Hæc tunc Apollinaris scite acuteque dicere visus est. Sed postea in libro M. Tullii Epistolarum ad Ser. Sulpicium sic dictum esse[6] invenimus, 'intra modum,' ut 'intra kalendas' dicunt, qui dicere 'citra kalendas' volunt. Verba hæc Ciceronis sunt, quæ apposui: 'Sed tamen quoniam effugi ejus offensionem, qui fortasse arbitraretur[l] me hanc rem publicam non putare, si perpetuo tacerem; modice[m] hoc faciam[7] aut etiam intra modum, ut et illius voluntati et meis studiis serviam.' 8. 'Modice' dixerat, id est, cum modo æquo et pari: deinde, quasi hoc displiceret et corrigere id vellet, addit 'aut etiam intra modum:' per quod ostendit minus sese id facturum esse, quam quod fieri modice videretur: id est, non ad ipsum modum, sed retro paululum et citra modum. In oratione etiam, quam pro P. Sestio scripsit, 'intra montem Taurum,' sic dicit, ut non significet 'in monte Tauro,' sed 'usque ad montem Taurum cum ipso monte.' 9. Verba

[k] *Ex omni parte.* [l] *Declinavi odium illius qui forsan crederet, &c.*
[m] *Moderate.*

autem modo locus intra O. j. nullus neque.—5 '*Tum quæ terra ad eam partem foret.* Vix credibilem in modum luserunt scribarum manus in hoc auctore etiam mutilando, ubi in parvo spatio occurrerent eædem literæ vel idem verbum. Modo has omnes voces nulla agnovit editio, ne ipsa quidem Proustei: ex Msstis non alii agnoscunt, nisi Regius et Lugd. major: sine quibus cum sententia non sit integra, non fui tergiversatus bona fide eas admittere.' *Jac. Gronov.*—6 'Magna ignoratio scribentium. Lugdun. uterque *sicut dict.* nisi quod in majore *τὸ ut* sit erasum. Sed Regius docet, quod velit illud *sicut*, dum voci *dictum* adjicit *est.* Scribe igitur: *in libro M. Tullii Epist. ad Servium Sulpicium, sicut dictum est, esse invenimus intra modum.*' Idem.—7 '*Modice dixerat hoc faciam.* Verbum posterius non est in Regio, non Petav. Contrario delicto mox peccatur in novissimis Gellii editionibus, ut omittant verbum *addidit*, vel potius *addit*, prout habent Mss. et ex eis ita correxit

sunt hæc ipsius M. Tullii, ex ea, quam dixi, oratione:[8] 'Antiochum Magnum[a] illum majores nostri magna belli contentione terra marique superatum intra montem Taurum[b] regnare jusserunt: Asiam, qua illum mulctarunt,[n] Attalo,[c] ut is in ea regnaret, condonarunt.' 'Intra montem,' inquit, 'Taurum regnare jusserunt:' quod non proinde est, ut, 'intra cubiculum,' dicimus: nisi videri potest id esse, 'intra montem,' quod est 'intra regiones,' quæ Tauri montis objectu separantur: nam sicuti qui 'intra cubiculum' est, is non in cubiculi parietibus, sed intra parietes est, quibus cubiculum includitur, qui tamen ipsi quoque parietes in cubiculo sunt; ita, qui regnat intra montem Taurum, non solum in monte Tauro regnat, sed in his etiam regionibus quæ Tauro monte clauduntur. 10. Num igitur secundum istam verborum M. Tullii similitudinem, qui jubetur 'intra kalendas' pronuntiare, is et 'ante kalendas,' et 'ipsis kalendis' jure pronuntiare potest? neque id fit quasi privilegio quodam insitæ consuetudinis, sed certa rationis observatione:[o] quoniam[9] omne tempus, quod kalendarum die includitur, intra kalendas esse recte dicitur.

[n] *Quam ipsi eripuerunt in pœnam belli pro Annibale gesti.*
[o] *Significationis vocum.*

Stephanus, cum priores retinuerint verbum præteritum.' *Idem.*—8 'Habeo excerpta Mss. in quibus notatur in Ms. esse *quæ dixi*. Sed in Lugdunensi majore explanate legitur *qua*, in minore per notam *q*, cui superimponitur *a*. Haud dubie igitur testantur Gellium dedisse *qua dixi*, quod genus loquendi ex Græcis tractum tantopere amat, prout librum XI. clausit, 'Hæc quidem sic in eo, quo nunc dixi, Sabinus scripsit.'' *Idem.*—9 Ascripsit Sciopp. '*qm.*v. c.'

NOTÆ

[a] *Antiochum Magnum*] Vide quæ superioribus libris dicta sunt.

[b] *Montem Taurum*] Taurus mons in Asia totius orbis maximus. Pro gentium ac linguarum varietate plurimis nominibus appellatur. In Cilicia Taurus est, Amanus in Syria, in Armenia Niphates, Choatras in Media, in Perside Parchoatras, Paropamisus in Bactriana, in Scythia Emodus atque Circius dicitur: pars vero quæ ceteris eminet a Scythis Graucasus, id est, nive candidus, a Græcis Caucasus nominatur. Hæc si non sufficiant, plura reperies apud Solinum, Plinium, Strabonem, maximeque Ptolemæum.

[c] *Attalo*] Attalus rex Pergami, cujus opes immensæ in proverbium abiere, belli societatem cum Romanis adversus Antiochum iniit anno U. C. DLXIV. hujus filius moriens populum Romanum hæredem instituit an. U.C. DCXXI. ante Christum CXXXIII.

CAP. XIV.

Saltem *particula quam vim habeat et quam originem.*

'SALTEM '[10] particula quam haberet principem[a] significationem,[11] quæque vocis istius origo esset, quærebamus: ita enim primitus factam esse apparet, ut non videatur,[12] sicuti quædam supplementa orationis, temere et incondite[b] assumta:[13] atque erat qui diceret legisse se in grammaticis commentariis P. Nigidii,[14] 'saltem' ex eo dictum, quod esset, 'si aliter:' idque ipsum dici solitum per defectionem; nam plenam esse sententiam, 'si aliter non potest.' 2. Sed id nos in isdem commentariis Nigidii, cum eos non, opinor, incuriose legissemus, nusquam invenimus. Videntur autem verba ista, 'si aliter non potest,' a significatione quidem voculæ hujus, de qua quærimus, non aberrare:[15] sed tot verba tamen in paucissimas literas cludere[c] improbæ cujusdam subtilitatis est. 3. Fuit etiam qui diceret homo in libris atque in literis[16] assiduus, 'saltem' sibi dictum videri *u* litera media extrita:[d][17] 'salutem' enim ante dictum, quod nos 'saltem' diceremus: nam cum alia quædam petita et non impetrata sunt; tum solemus, inquit, quasi extremum aliquid petituri, quod negari minime debeat, dicere; 'hoc saltem fieri aut dari oportere:' tanquam salutem postremo petentes, quam impetrari certe[18] et obtineri sit

[a] *Primariam.* [b] *Sine ratione et elegantia.*
[c] *Referre ad paucissimas literas.* [d] *Sublata.*

10 Alii scribendum censent *Saltim.*—11 'Quæ lætitia incesserit editores priores, ut exhiberent *principalem*, contra omnes quantum scio antiquiores codices, non intelligo. Recte prorsus sanavit ac reposuit Stephanus, quod cur Thysio non placuit annotare, cum id opus ubique præstet?' *Jac. Gronov.* —12 'Sic Mss. vulgo, etiam in vett. edd. *ut quæ videatur:* male.' *Thys.*—13 Vet. ed. *assumtæ.*—14 'Ita ediderunt omisso prænomine: scilicet quia jam antecesserat. Sed Regius repetit *commentariis P. Nigidii*, atque is est unus instar omnium. Schefferinus etiam *commentariis Nigidiis.*' Jac. Gronov.—15 'Vett. edd. et cod. Torn. *abhorrere.*' Thys. 'Sic quoque codd. nostri, præterquam Lugd. min. qui retinet *aberrare.*' Jac. Gronov. *Abhorrere* etiam habet Cod. Biblioth. Pembrocens.—16 Vulg. *atque literis.*—17 'Cod. Torn. *trita:* haud bene.' *Thys.*—18 'Ita Mss. cum ante Stephanum legeretur *quam et impetrari certe.* Verius esse illud e Msstis prolatum docent verba Trogi

æquissimum: sed hoc itidem non illepide quidem fictum, nimis tamen esse videtur commenticium: censuimus igitur amplius quærendum.

apud Justinum plane sic posita fine libri XI. 'Communem omnium regum causam esse, quam negligere illi et indecorum et periculosum esse.'' *Jac. Gronov.*

CAP. XV.

Quod Sisenna in libris historiarum adverbiis hujuscemodi sæpenumero usus est, celatim, vellicatim, saltuatim.

CUM lectitaremus historiam Sisennæ assidue, hujuscemodi figuræ adverbia in oratione ejus animadvertimus, cuimodi sunt hæc,[a] 'cursim,' 'properatim,' 'celatim,'[b] 'vellicatim,'[19] [*] 'saltuatim:' ex quibus duo prima, quia sunt notiora, exemplis non indigebant: reliqua in historiarum sexto sic scripta sunt: 'Quam maxime celatim[20] poterat, in insidiis suos disponit:' item alio in loco: 'Nos una æstate in Asia et Græcia gesta literis idcirco continentia mandavimus,[1] ne vellicatim aut saltuatim scribendo lectorum animos impediremus.'[c]

[a] *Qualia sunt ista.* [b] *Occulte.* [c] *Ideo scripsimus serie continua, ne cursim aut interrupte scribendo fatigaremus animos legentium.*

19 Vett. edd. *velitatim.*—20 Vid. Not. Var.—1 '*Gesta literis idcirco continentia mandavimus.* Hoc ordine verba Gellii in Msstis componuntur, quæ Stephanus exhibuit *literis gesta idcirco contin. mand.* nescio quam ob rem; alii *gesta idcirco literis contin. mand.* contra veteres codices, quos non habeo causam, cur nunc spernam.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[*] *Vellicatim*] Quidam legunt *velitatim* deductum vocabulum a velitibus, qui milites sunt levioris armaturæ. Significat autem per saltus et intervalla, quod ejusmodi milites pugnando interdum saltarent.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XIII.

CAP. I.

Inquisitio verborum istorum M. Tullii curiosior, quæ fuit[2] *in primo Antonianarum libro:* Multa autem impendere videntur præter naturam etiam præterque fatum: *tractatumque an idem duo ista significent,* fatum, *atque* natura, *an diversum.*

M. Cicero in primo Antonianarum[a] ita scriptum reliquit: 'Hunc igitur ut sequerer properavi, quem[3] præsentes non sunt secuti:[b] non ut proficerem aliquid; neque enim sperabam id, nec præstare poteram; sed ut si quid mihi humanitus accidisset, (multa autem impendere videntur præter naturam etiam præterque fatum,)[c][4] hujus diei vocem tes-

[a] *Philippicarum orationum.*
[b] *Ergo festinavi ut sequerer eum, quem non sunt secuti qui hic adsunt.*
[c] *Si aliquid mihi contigisset humano more, nam plurima videbantur imminere vel contra naturam et ipsum fatum.*

2 'VV. CC. *sunt.*' Oiselius. 'Quid velit ignoro. Certe in Mss. Reg. Petav. est *fuit.* Sed sequentia sic digessit Stephanus etiam ex Mss. Lugd. utroq. Petav. cum ederent in *libro primo Antonianarum*, pro qua voce in Petav. erat *Antoniarum* et Mem. An credimus istud *libro* hic usurpatum a Gellio, cum in ipso capite omittat? An non ipsa loci mutatio aperit falsum?' *Jac. Gronov.* —3 VV. CC. *quæ.*' Oisel.—4 'In VV. CC. legitur ἀνθ' ἑνὸς ὑποκειμένου,

tem reipublicæ relinquerem meæ perpetuæ erga se voluntatis.' 2. 'Præter naturam,' inquit, 'præterque fatum:' an utrumque idem valere[d] voluerit, 'fatum' atque 'naturam,' et duas res καθ' ἑνὸς ὑποκειμένου[e 4] posuerit, an vero diviserit separaritque, ut alios casus natura ferre videatur, alios fatum, considerandum equidem puto: atque id maxime requirendum, qua ratione dixerit accidere multa humanitus posse præter fatum: quando sic ratio et ordo et insuperabilis quædam necessitas fati constituitur, ut omnia intra fatum claudenda sint:[f] nisi illud sane Homeri secutus est;

Μὴ καὶ ὑπὲρ μοῖραν δόμον Ἄϊδος εἰσαφίκηαι.[g]

3. Nihil autem dubium est, quin violentam et inopinatam mortem significaverit: quæ quidem potest recte videri accidere præter naturam: sed cur id quoque genus mortis extra fatum posuerit, neque operis hujus est explorare, neque temporis: illud tamen non prætermittendum est, quod Virgilius quoque idipsum quod Cicero de fato opinatus est, cum hoc in quarto libro dixit de Elisa,[5 b] quæ mortem per vim potita est:[h]

[d] *Significare.* [e] *Pro uno subjecto.* [f] *Ut omnia debeant pendere ex fato.*
[g] *Ne etiam præter fatum domum Plutonis ingrediaris.*
[h] *Quæ sibi necem violentam attulit.*

πεπρωμένην καὶ φύσιν, et interpretatio ipsi contextui inserta, *pro uno subjecto fatum et naturam;* sed postrema verba haud dubie e glossemate sunt.' *Oisel.* 'In duobus Lugdun. tres primores tantum extant voces, non reliquæ, quas agnoscit codex Schefferi.' *Jac. Gronov.*—5 Reg. Lugd. uterque, Petav. *Elissa.*

NOTÆ

[a] *Præter naturam etiam præterque fatum*] Illa mors est secundum naturam et secundum fata, quæ ex principiis naturæ intrinsecis et ex pugna quatuor primarum qualitatum una prævalente contingit: illa præter naturam quidem, sed tamen secundum fata, quæ ab externa causarum serie infertur, ut si quis incendio vel naufragio vel alio casu pereat. Illa præter naturam præterque fatum, quæ nec a principiis naturæ intrinsecis nec a causis externis agendi necessitate constrictis, sed ab hominis libertate dependet, ut cum quis sibi mortem consciscit, vel alterius scelere occiditur. *Abramus.*

[b] *Elisa*] Beli Phœnicum regis filia, a viriiibus factis Dido, id est, virago dicta est. Cum enim ut eam uxorem duceret Iarbas rex Libyæ Carthagini bellum inferret, et a civibus suis adigeretur ad connubium; hæc prioris mariti manes cum placare simularet,

'Nam quia nec fato,[e] merita nec morte peribat.'

Tanquam in faciendo fine vitæ, quæ violenta sunt, non videantur e fato venire. 4. Demosthenis autem, viri prudentia pari atque facundia præditi, verba idem fere significantia de natura atque fato M. Cicero secutus videtur: ita enim scriptum est in oratione illa egregia, cui titulus est, ὑπὲρ στεφάνου.[i 6 d] Ὁ μὲν τοῖς γονεῦσι[k] μόνον γεγεννῆσθαι νομίζων, τὸν τῆς εἱμαρμένης καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον περιμένει. ὁ δὲ καὶ τῇ πατρίδι, ὑπὲρ τοῦ μὴ ταύτην ἐπιδεῖν δουλεύουσαν, ἀποθνήσκειν ἐθελήσει.[7] Quod Cicero fatum atque naturam videtur dixisse, id multo ante Demosthenes τὴν πεπρωμένην καὶ τὸν αὐτόματον θάνατον[l] appellavit. Αὐτόματος enim θάνατος, quasi naturalis et fatalis, nulla extrinsecus vi coactus venit.

[i] *De corona.* [k] *Nam qui parentibus tantum natum se credit, fatalem et naturalem mortem expectat. Qui vero etiam patriæ, ne illam videat servientem, mori volet.* [l] *Fatalem et naturalem mortem.*

—6 'V. C. περὶ στεφάνου.' *Oisel.* 'Quis ille V. C. fuerit, dixerit. Scias Stephanum ita mutavisse, quod legitur in Lugd. utroque, Memm. Petav.' *Jac. Gronov.*—7 Mem. Petav. et uterque Lugd. βουλεύσεται.

NOTÆ

in ardentem rogum se præcipitem immisit. Quod autem de Didonis morte refert Virgilius, id inter poëtica figmenta numerandum, præterquam quod enim repugnat historia, constat ex annalibus Didonem non nisi trecentis prope annis post Ænean vixisse.

[e] *Nam quia nec fato*] Sensus est. Dido non occumbebat fato, id est, ea morte quæ naturalis esset, nec merita morte, sive quam propter flagitia meruisset.

[d] Ὑπὲρ στεφάνου] Olymp. cx. an. III. ante Christum CCCXXXVIII. postquam ad instaurandos Athenarum muros pecuniam de suo Demosthenes contulisset, insumtis, ut refert Photius, centum minis, ipsumque opus esset egregie perfectum, ab Atheniensibus decreta est ipsi aurea corona. Qua ne donaretur intercessit invidus Æschines. Tum vero hanc ὑπὲρ στεφάνου, sive περὶ στεφάνου, id est, de corona, Demosthenes habuit orationem, quæ Dionysio Halicarnasseo criticorum principi omnium præstantissima merito visa est.

CAP. II.

Super poëtarum Pacuvii et Accii colloquio familiari in oppido Tarentino.

Quibus otium et studium fuit vitas atque ætates doctorum hominum quærere ac memoriæ tradere, de M. Pacuvio [a] et L. Accio [b] tragicis poëtis historiam scripserunt hujuscemodi. Cum Pacuvius, inquiunt, grandi jam ætate et morbo corporis diutino affectus, Tarentum [c] ex urbe Roma concessisset,[a] Accius tunc haud parvo junior proficiscens in Asiam, cum in oppidum venisset, devertit [8] ad Pacuvium: comiterque invitatus, plusculisque ab eo diebus retentus, tragœdiam suam, cui 'Atreus' nomen est, desideranti legit: tum Pacuvium dixisse aiunt, sonora quidem esse, quæ scripsisset, et grandia: sed videri ea tamen sibi duriora paulum et acerbiora. 2. Ita est, inquit Accius, uti dicis: neque id sane me pœnitet: meliora [9] enim fore spero quæ deinceps scribam: nam quod in pomis est, itidem, inquit, esse aiunt in ingeniis: quæ dura et acerba nascuntur, post fiunt mitia et jucunda: sed quæ gignuntur statim vieta[b] et mollia, atque in principio sunt uvida;[c] [10] non matura

[a] *Se recepisset.* [b] *Languida.* [c] *Humida.*

8 'VV. CC. *divertit.*' Oisel.—9 'Legendum forte *molliora*, ut ad Pacuvii verba 'duriora et acerbiora' Accius responsionem accommodaverit.' *Oisel.* 'Sed *meliora* stabiliuntur ab omnibus Mss. idque *melius* pariter ad utrumque refertur. Nam Cicero acerbis opponit dulcia, duris mitia, ut mox etiam Gellius, quanquam in hoc codex Regius ignorat vocem *mitia*, exhibens tantum *post fiunt et jucunda*. Sicut in eodem legitur etiam *quod in pomis*, omisso verbo *est*.' Jac. Gronov.—10 'VV. CC. *atque a principio sunt vivida*: quanquam τὸ *uvida* rectius.' *Ois.* 'Nescio quos vocet VV. CC. Nam in his notis proculdubio fallit. Editiones priores cernas habere *vivida*. Sed Stephanus recte mutavit, cum *uvida* legatur in Reg. Mem. Lugd. utroq. Nec sane quisquam aliter quam *in principio sunt uvida*, nisi quod a Regio etiam ignoratur verbum

NOTÆ

[a] *M. Pacuvio*] Consule quæ prius explicuimus lib. I. cap. 24.

[b] *L. Accio*] Accius tragœdiarum scriptor insignis, Hieronymo teste, floruit an. U. C. DCXIV. ante Christum CXL.

[c] *Tarentum*] Urbs celeberrima in ea parte Italiæ quæ magna Græcia dicitur: vicino sinui nomen dedit.

mox fiunt, sed putria: relinquendum igitur visum est in ingenio, quod dies atque ætas mitificet.[d]

[d] *Quod diuturnitas temporis emolliat.*

sunt. Ceterum hic locus in promtu non fuit Cl. Vossio in Etymologico, et unde patet τὸ *victus* non modo usurpari, ubi notatur molle flaccidumque et flexibile ad ligandum, sed etiam μεμαρασμένον et marcidum: quod Regius exprimit *vita*, Petav. et Mem. *veta*, sed *victa* uterque Lugd.' *Jac. Gronov.*

CAP. III.

An vocabula hæc, necessitudo *et* necessitas, *differenti significatione sint.*

Risu prorsus atque ludo res digna est, cum plerique grammaticorum asseverant 'necessitudinem' et 'necessitatem' mutare longe,[a] longeque differre:[11] ideo quod 'necessitas' sit vis quæpiam prémens et cogens; 'necessitudo' autem dicatur jus quoddam et vinculum religiosæ conjunctionis; idque unum solitarium significet. Sicut autem nihil quicquam interest 'suavitudo' dicas an 'suavitas,' 'sanctitudo' an 'sanctitas,' 'acerbitudo' an 'acerbitas,' 'acritudo,' an, quod Accius[12] in Neoptolemo[b] scripsit, 'acritas;' ita nihil rationis dici potest, qui[13] 'necessitudo' et 'necessitas' separentur. Itaque in libris Veterum vulgo reperias 'necessitudinem' dici, pro eo quod necessum est: sed

[a] *Habere diversam significationem.* [b] *Tragœdia quæ inscribitur Neoptolemus.*

11 'In codice Scriveriano annotatum reperio: Lego, *mutare, longe longeque differre.* Tornæsian. codex et VV. CC. ad hunc modum, *mutare longe differreque.* In Tornæs. edit. *mutare longe, longeque differre.* Quam scripturam interpungendam censeo.' *Ois.* 'Pro vero habenda lectio simplex, prout est in Mss. omnibus: *mutare longe differreque:* nisi quod Reg. habeat *multa re.*' Jac. Gronov. 'Potius legendum esse puto: *mutare longeque differre,* quemadmodum Jo. Fred. Gronovius hunc locum adduxit supra ad lib. II. cap. 23.' *Otho.*—12 'Codex Schefferi præbebat patri: *acritudo, an acritas, siquidem Accius in Neoptolemo scripsit acritas.*' Jac. Gronov.—13 'V. E. *quin.* male. M. S. *quur.*' Ois. 'Immo *quin* est in Reg. Petav. Lugd. maj. nam min. a prima manu habebat *qui,* cui a manu secunda ascriptum superne *n.*' Jac. Gronov.

'necessitas' sane pro jure officioque observantiæ affinitatisque infrequens est; quanquam, qui ob hoc ipsum jus affinitatis[14] familiaritatisve conjuncti sunt, necessarii dicuntur. Reperi tamen in oratione C. Cæsaris, qua Plautiam rogationem[a] suasit,[c] 'necessitatem' dictam pro 'necessitudine,' id est, jure affinitatis. 2. Verba hæc sunt: 'Equidem mihi videor pro nostra necessitate non labore, non opera, non industria defuisse.' Hoc ego scripsi de utriusque vocabuli indifferentia, admonitus forte verbi istius, cum legerem Sempronii Asellionis veteris scriptoris quartum ex historia librum, in quo de P. Africano Pauli filio ita scriptum est: 'Nam[d] se patrem suum audisse dicere L. Æmilium Paulum, nimis bonum imperatorem, signis collatis non decertare,[15] nisi summa necessitudo aut summa ei occasio data esset.'

[c] *Qua auctor fuit Plautiæ legis ferendæ.* [d] *Dicebat.*

Quin ascripsit Sciopp.—14 V. C. *affinitatisve.*—15 'Antiquæ edd. Venetæ: *Non nimis bonum imperatorem signis collatis decertare.* Sed Ursiniani Codd. habent: *minus b. i. s. c. d.* Badius legit, *minus b. imp. s. c. decertare*, et *minus* refert ad *decertare*, non ad *imperatorem*. Ut sensus sit, eum quicumque bonus sit Imperator, minus, id est, non decertare signis collatis, nisi summa necessitudo aut summa ei data esset occasio.' *Ois.* 'Mira varietas, et magis miri isti Ursiniani codd. antehac nuspiam citati, et de quibus nihil monet præfatio. Certe Aldus jam edidit *nimis bonum, &c.* ut Badius. Id Gryphius in quibusdam tenuit, in aliis mutavit in *minus*. Stephanus auxit negativa interposita ante verbum *decertare*, idque sequitur turba citerior, contra quam oportuit fieri. Certe enim Reg. Petav. Lugd. uterq. Lincoln. illud ignorant, confirmantes *nimis bonum imperatorem signis collatis decertare*, nisi quod *τὸ collatis* omissum est in Regio. Hinc video Patrem conjecisse *neminem bonum*, probabilius certe, quam ullus priorum. Citat et Phil. Pareus in Lex. Critici hac voce *Nimis*. Ego fere pronunciavero *τοῦ nimis* radices tam esse certas, ut extirpari nec possint nec debeant. Itaque *nimis bonum* dicit, non quo bonitas in immensum exaggeretur, sed magis extenuetur, ut sit tam bonus, ut ejus bonitas noceat magis quam prosit, ut Cicero lib. IX. ad Attic. Ep. 7. vocat 'nimium optimatem.' Hunc igitur ait *nimis bonum imperatorem signis collatis decertare, nisi summa necess. aut s. occ. data esset*, non etiam ubi viderentur

NOTÆ

[a] *Plautiam rogationem*] Cum ferenda lex erat, rogabatur conceptis verbis populus. 'Velitis, jubeatis Quirites ut hoc vel illud fiat.' Unde sæpe rogatio, lex, et plebiscitum eadem notione usurpantur. Plautia rogatio lex fuit a Plautio Tribuno plebis lata, quam cum suasisset Cæsar, teste Suetonio effecit, ut qui in civili discordia Lepidi partes fuerant secuti, in patriam impune reverti possent.

omnia æqua, quæ sufficerent bono imperatori ad prælium committendum: vide Suetonium in Julio cap. 68. qui certe non fuit sic nimis bonus. An risit adhuc magis, et dixit *decertare, non si summa, &c.?* Satis patet id ipsum esse, quod refert Valerius Max. VII. 2. 2. 'Idem negabat aliter cum hoste confligi debere, quam aut si occasio obvenisset, aut necessitas incidisset.'' *Jac. Gronov.*

CAP. IV.

Olympiadis Alexandri matris comis ac prudens ad filium Alexandrum rescriptio.

In plerisque monumentis rerum ab Alexandro[a] gestarum, et paulo ante in libro M. Varronis,[16] qui inscriptus est 'Orestes, vel de insania,' Olympiadem Philippi uxorem festivissime rescripsisse legimus Alexandro filio: nam cum is ad matrem ita scripsisset:[17] REX. ALEXANDER. JOVIS. HAMMONIS. FILIUS. OLYMPIADI. MATRI. SALUTEM. DICIT. Olympias ei rescripsit ad hanc sententiam: 'Amabo,'[a] inquit, 'mi fili, quiescas: neque deferas me, neque criminere adversum Junonem: malum mihi prorsum[18] illa magnum dabit, cum tu me literis tuis pellicem illi esse confiteris.' Ea mulieris scitæ atque prudentis erga ferocem filium comitas sensim et comiter admonuisse eum visa

[a] *Rogo te.*

16 'Ad quem librum id referri oporteat, non bene patet viris doctis. Nam in indice, quem Stephanus vel ejus auctoritate alius confecit et editioni addidit, reponitur in nomen Satyræ, *Satyra Orestes seu de insania:* quam nescio unde viderit. At fragmenta per Scaligerum congesta revocant ad Logistoricon pag. 164. Quod qualecumque sit, quid quæso sibi volunt ista *paulo ante?* An respectu ætatis qua vixit Gellius et qua vixit Varro, idque in comparatione intervalli, quod est a Gellii vita usque ad Alexandri vitam et ejus scriptores? Sic videtur. Pater tamen aliquando cogitavit *et primore in libro.* Summa autem huic capiti præfixa non apparet in ullo veterum codicum, qui pro ea habent has voces *et de scripto Alexandri,* easque adjicit summæ capitis præcedentis, ita ut caput hoc quartum adhæreat capiti tertio.' *Jac. Gronov.* —17 Multi ex veteribus, *ita rescripsisset.*—18 'Pal. cod. *prosum.*' Ois. 'Ita

NOTÆ

[a] *Alexandro*] De Alexandro, Philippo, Jove Ammone, &c. superius abunde diximus.

est, deponendam esse opinionem vanam, quam ille ingentibus victoriis et adulantium blandimentis et rebus supra fidem prosperis[19] imbiberat,[b] genitum esse sese de Jove.

[b] *Conceperat.*

sane et Lincoln. In Reg. est *prorsus*. Mox idem *pellicem esse illi confit.*' Jac. Gronov.—19 In Reg. legitur, *properis*.

CAP. V.

De Aristotele, et Theophrasto,[20] et Menedemo philosophis, deque eleganti verecundia Aristotelis successorem diatribæ suæ eligentis.[a]

Aristoteles philosophus annos jam fere natus duo et sexaginta, corpore ægro affectoque,[b] ac spe vitæ[1] tenui fuit: tunc omnis ejus sectatorum cohors ad eum accedit, orantes obsecrantesque ut ipse deligeret loci sui et magisterii successorem; quo, post summum ejus diem, proinde[2] ut ipso, uterentur[c] ad studia doctrinarum complenda excolendaque, quibus ab eo imbuti fuissent. Erant tunc in ejus ludo boni multi, sed præcipui duo, Theophrastus et Menedemus:[3] ingenio hi[4] atque doctrinis ceteros præstabant; alter ex insula Lesbo fuit, Menedemus[a] autem Rhodo.

[a] *De insigni modestia Aristotelis eligentis successorem magisterii sui.*
[b] *Morbido.* [c] *Quem post ejus mortem tanquam alterum Aristotelem audirent.*

20 'Ita probant libri antiqui ab Gellio scriptum esse, ubi vulgo copulam nesciunt.' *Jac. Gronov.*—1 'VV. CC. *ac spe vitaque.* Ms. *ac spe vitæque.*' Ois. 'Sic jactatur hic locus in libris scriptis, sed non optimis: nam Reg. Lugd. uterque, Pet. habent, quod bene receptum est ab Stephano.' *Jac. Gronov.*—2 'VV. CC. *perinde.*' Ois.—3 Alii legendum censent *Eudemus.* Vid. inf. et Not. Var.—4 'VV. CC. *ingenio ii.*' Ois.—5 'VV. CC. *designando.*' Idem.—

NOTÆ

[a] *Menedemus*] Contendunt hac in voce nonnulli mendum irrepsisse, ac pro Menedemo censent Eudemum esse subjiciendum, licet omnia exemplaria repugnent. His ego fortasse assentirer, si Eudemum illum probarent esse Rhodium.

2. Aristoteles respondit facturum esse quod vellent, cum id sibi foret tempestivum: postea brevi tempore cum iidem illi, qui de magistro destinando[5] petierant, præsentes essent; vinum ait, quod tum biberet,[6] non esse id ex valetudine sua, sed insalubre esse atque asperum;[d] ac propterea quæri debere exoticum[e] vel Rhodium aliquod, vel Lesbium: id sibi utrumque ut curarent,[7] petivit; usurumque eo[8] dixit, quod sese magis juvisset: eunt,[9] curant, inveniunt, afferunt: tum Aristoteles Rhodium petit, degustat. 3. Firmum, inquit, hercle vinum et jucundum: petit mox Lesbium: quo item degustato,[10] Utrumque, inquit, oppido bonum,[f] sed ἡδίων ὁ Λέσβιος.[g] id ubi dixit, nemini fuit dubium, quin lepide simul et verecunde successorem illa voce sibi, non vinum delegisset: is erat e Lesbo Theophrastus, suavitate homo insigni linguæ pariter atque vitæ: itaque non diu post, Aristotele vita defuncto, ad Theophrastum omnes concesserunt.

[d] *Nihil conferre ad sanitatem suam recuperandam.* [e] *Peregrinum.*
[f] *Maxime bonum.* [g] *Suavius Lesbium.*

6 Ms. *quod imbiberet.*—7 Ms. *ut ei curarent.*—8 Ms. *usurumque ex eo.*—9 Quærit Ois. quid si legas, *quærunt?*—10 Ms. Thuan. *item gustato.*

CAP. VI.

Quid veteres Latini dixerint[11] *quas Græci* προσῳδίας *appellant;*[a] *et item*[12] *quod vocabulum* barbarismi *non usurpaverint neque Romani antiquiores, neque Attici.*[•]

Quas Græci προσῳδίας dicunt, eas veteres docti tum notas

[a] *Quomodo antiqui Latini appellarunt id quod Græci vocant* προσῳδίας.

11 '*Quid veteres Latini dixerunt.* Nescio quæ superstitiosa custodia hujus verbi placuerit editoribus, cum in Msstis legatur *dixerint*, et sic quoque exhibeat Stephanus pag. 572. ubi continuat seriem titulorum integram. Hinc debui cavere.' *Jac. Gronov.* *Dixerunt* Lugd. Bat. Delph.—12 *Et idem* Delph.

NOTÆ

[•] *Neque Attici*] Mirum cur hæc postrema verba præferat titulus capitis,

vocum, tum moderamenta, tum accentiunculas, tum voculationes appellabant. Quod nunc autem barbare quem loqui dicimus, id vitium sermonis non barbarum esse, sed rusticum, et cum eo vitio loquentes rustice loqui dictitabant. P. Nigidius, in commentariis grammaticis, 'Rusticus fit sermo,' inquit, 'si aspires perperam:'[b] itaque id vocabulum, quod dicitur vulgo barbarismus,[b] qui ante Divi Augusti ætatem pure atque integre locuti sunt an dixerint, nondum equidem inveni.

[b] *Si duriore sono verbum efferas.*

NOTÆ

in quo simile nihil deprehendas. Præterea, ut notat H. Stephanus, cum βαρβαρίζειν dixerint antiquiores Attici, sicut ἀττικίζειν, λακωνίζειν, vix dubium esse potest, quin βαρβαρισμὸς perinde fuerit in usu atque ἀττικισμὸς et λακωνισμός.

[b] *Barbarismus*] Definitur a Quintiliano vitium quod fit in singulis verbis, ut si quis Afrum aut Hispanum orationi Latinæ nomen inserat: item si quis in verbo literam vel syllabam adjiciat, mutet, detrahat.

CAP. VII.

Diversum de natura leonum dixisse Homerum in carminibus, et Herodotum in historiis.

LEÆNAS inter omnem vitam semel parere, eoque uno partu nunquam edere plures quam unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit.[13] Verba ex eo libro hæc sunt: *ἡ δὲ δὴ λέαινα,*[a] *ἐὸν ἰσχυρότατον καὶ*[14] *θρασύτατον, ἅπαξ ἐν τῷ βίῳ τίκτει ἕν. τίκτουσα γὰρ συνεκβάλλει τῷ τέκνῳ τὰς μήτρας.* Homerus autem leones (sic enim fœminas quoque virili genere appellat, quod grammatici ἐπίκοινον[a] vocant) pluris gignere

[a] *Leæna, cum sit fortissimum et audacissimum animal, semel in vita parit unum catulum: pariens enim emittit cum fœtu matricem.*

13 Reg. et Lugd. maj. *reliquerit.*—14 In utroque Lugd. legitur ἐὸν ἰσχυρὸν

NOTÆ

[a] Ἐπίκοινον] Epicœnum genus a grammaticis illud dicitur quod sub uno articulo marem ac fœminam promiscue comprehendit. Genus autem

atque educare catulos dicit: versus, quibus hoc aperte demonstrat, hi sunt:

Εἱστήκει[b] *ὥς τίς τε λέων περὶ οἷσι τέκεσσιν,*
Ὧι ῥά τε νήπι' ἄγοντι συναντήσονται ἐν ὕλῃ
Ἄνδρες ἐπακτῆρες.

2. Item alio in loco idem significat:

Πυκνὰ[c] *μάλα στενάχων· ὥστε*[15] *λῖς ἠϋγένειος*
Ὧι ῥά θ' ὑπὸ σκύμνους ἐλαφηβόλος ἅρπασεν ἀνὴρ
Ὕλης ἐκ πυκινῆς.

Ea nos dissensio atque diversitas cum agitaret inclytissimi poëtarum et historicorum nobilissimi, placuit libros Aristotelis philosophi inspici, quos de animalibus exquisitissime composuit: in quibus quod super ista re scriptum invenimus,[16] cum ipsius Aristotelis verbis, in his commentariis scribemus: verba Aristotelis hæc sunt ex libro de historia animalium sexto: *Λέων δ' ὅτι*[d] *μὲν ὀχεύει ὄπισθεν, καὶ ἔστιν ὀπισθιουρητικὸν,*[17] *εἴρηται πρότερον· ὀχεύει δὲ καὶ τίκτει οὐ πᾶσαν ὥραν, καθ' ἕκαστον μέν τοι τὸν ἐνιαυτόν. τίκτει μὲν οὖν τοῦ ἔαρος. τίκτει δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δύο. τὰ μέν τοι πλεῖστα ἕξ. τίκτει δ' ἐνίοτε καὶ ἕν. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστί·* 3. *συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀποροῦντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. σπάνιον γὰρ τὸ γένος τὸ τῶν λεόντων ἐστὶ, καὶ οὐκ ἐν πολλῷ γίγνεται τόπῳ. ἀλλὰ τῆς Εὐρώπης ἁπάσης ἐν τῷ μεταξὺ τοῦ Ἀχελώου*[b] *καὶ τοῦ Νέσσου*[c] *ποταμοῦ· τίκτει δὲ ὁ λέων*

[b] *Stabat ut aliquis leo circum suos catulos, cui catulos ducenti simul occurrunt in sylva viri venatores.* [c] *Frequenter valde gemens: sicut leo nobilis cui catulos venator surripuit vir sylva ex densa.*

[d] *Leo vero quod coëat aversus, et retro urinam reddat, dictum est prius. Coit vero et parit non omni tempore, per singulos tamen annos. Parit igitur vere, et parit ut plurimum duos, ad summum sex, parit aliquando et unum. Quod autem dicitur a pariente matricem emitti, nugatorium est: id fictum est ex eo quod rari sint leones, cujus rei causam ignorabat qui fabulam hanc composuit: rarum enim genus leonum est, et non in multis gignitur locis, sed Europæ totius in hoc tantum loco qui est inter Acheloum et Nessum fluvium. Parit autem leo omnino parvos,*

καί.—15 Aliter *ὥσπερ.*—16 Reg. *invenerimus.*—17 Al. *ὀπισθουρητικόν.*

NOTÆ

commune et epicœnum in hoc differunt, quod commune extendatur ad homines et pecora, epicœnum ad sola pecora referatur.

[b] Ἀχελώου] Achelous *Astropotamo* Sophiano, *Geronclea* Nigro, et aliis

πάνυ μικρὰ, οὕτως ὥστε δίμηνα ὄντα μόλις βαδίζειν. οἱ δ' ἐν Συρίᾳ λέοντες τίκτουσι πεντάκις, τὸ πρῶτον πέντε, εἶτα ἀεὶ ἑνὶ ἐλάττονα· μετὰ δὲ ταῦτα οὐκ ἔτι οὐδὲν τίκτουσιν, ἀλλ' ἄγονοι διατελοῦσιν. οὐκ ἔχει δὲ ἡ λέαινα χαίτην, ἀλλ' ὁ ἄῤῥην λέων. βάλλει δὲ ὁ λέων τοὺς κυνόδοντας καλουμένους τέτταρας μόνους, δύο μὲν ἄνωθεν, δύο δὲ κάτωθεν· βάλλει δὲ ἑξάμηνος ὢν τὴν ἡλικίαν.

ita ut duos menses nati vix ingrediantur. In Syria leones pariunt quinquies: primum quinque, deinde semper uno pauciores; postea vero nunquam pariunt, sed steriles vivunt. Non habet leæna jubam, sed mas leo. Mutat leo dentes qui vocantur canini: quatuor tantum, duos supra, duos infra: mutat autem sex menses natus.

NOTÆ

Pachicolmo, Ætoliæ in Achaia fluvius a rege cognomine sic appellatus, in mare evolvitur ad septemtrionem Echinadum insularum.

[e] Νέσσου] Nessus sive Nestus, ut vocant Herodotus et Plinius, Thraciæ fluvius ortus ex Hæmo monte, in mare delabitur paulo supra Thassum insulam: dicitur *Nesto* Sophiano, et *Charasou* Turcis teste Bellonio.

CAP. VIII.

Quod Afranius poëta prudenter et lepide sapientiam filiam esse Usus et Memoriæ dixit.

EXIMIE[18] hoc atque verissime Afranius[a] poëta de gignenda comparandaque sapientia opinatus est, quod eam filiam esse Usus et Memoriæ dixit: eo namque argumento demonstrat, qui sapiens esse rerum[19] humanarum velit, non libris solis, neque disciplinis rhetoricis dialecticisque opus esse, sed oportere eum versari quoque exercerique in rebus communibus noscendis[20] periclitandisque:[a] eaque omnia

[a] *In rebus administrandis per seipsum et in rerum usu acquirendo.*

18 'Sic Ms. et VV. CC. vulgo *Maxime*: male.' *Ois.* 'Nescio quos ille homo existimet VV. CC. ab Ms. diversos. Immo Mssti omnes habent *Eximie*, quod caute recepit Stephanus.' *Jac. Gronov.*—19 In Reg. atque etiam Thuan. est, *sapiens rerum esse.* Sed in illo primo mox etiam legitur *rhetoricis dialecticis opus* sine copulativa.—20 '*In rebus cominus noscendis.* Vox *cominus* sensui

NOTÆ

[a] *Afranius*] Consule Notas in caput 11. libri x.

acta et eventa firmiter meminisse: et proinde[1] sapere ac consulere ex his, quæ pericula ipsa rerum[2] docuerint, non quæ libri tantum aut magistri[3] per quasdam inanitates verborum et imaginum, tanquam in mimo aut in somnio, delectaverint.[b][4] 2. Versus Afranii sunt in togata,[c][b] cui Sellæ nomen est:

'Usus me genuit, mater peperit Memoria.
Sophiam vocant me Graii,[d] vos Sapientiam.'

Item versus est in eandem ferme sententiam Pacuvii, quem Macedo[5] philosophus, vir bonus, familiaris meus, scribi debere censebat pro foribus omnium templorum:

'Ego odi homines ignava opera et philosopha sententia.'[e]

Nihil enim fieri posse indignius neque intolerantius[6] dicebat, quam quod homines ignavi ac desides, operti barba et

[b] *Consilium capere ex iis quæ ipsa rerum experientia nos docuerit, non quæ libri duntaxat et doctores inanibus verbis et argutiis velut in comœdia aut in somnis inculcaverint.* [c] *Comœdia.* [d] *Græci.*

[e] *Ego odio prosequor homines, qui sunt manu inertes et magna loquuntur quasi magna sentiant.*

plane contraria est. Rectius legeretur *in rebus eminus noscendis;* id est, *πόῤῥωθεν*, seu ex longinquo: sed neque hoc probo, nixus Ms. R. auctoritate, ubi scriptum erat: *in rebus communibus noscendis.*' Lambecius. Vid. Not. Var. 'Quis ille Vossianus codex sit, in quo utraque vox extet, non intelligo. Ex utroque nihil notavit pater ad Gryphii editionem, in qua legitur *cominus nosc.* sed in margine editionis Badianæ ascripsit Bourdelotius *St. cominus* i. *communibus.* Ad Regii codicis lectionem accedit Lincolniensis. Neque enim quæritur utrum cominus an eminus fiat: sed ut noscat pericliteturque. Quis nescit id non nisi cominus fieri? certe posterius, certe in nonnullis. Sed qualitas rerum distinguenda est. Hinc edidi, quod vides.' *Jac. Gronov.* *Cominus* habent Lugd. Bat. Delph.—1 'Sic Ms. vulgo *perinde.*' Ois.—2 Ms. *quæ pericula ipsarum rerum.*—3 '*Ac magistri.* VV. CC. *aut magistri.*' Ois. 'Quod non debuit mutari, cum sit in Reg. Lugd. utroq. et aliis Mss. in quibus etiam legitur *sapere atque consulere.*' Jac. Gronov.—4 '*Dictitaverint.* VV. CC. *delectaverint.* quod Stephanus accipit pro delectando dixerint, sive delectabiliter dixerint. Lipsius in Electis leg. *dictaverint*, et errorem natum esse dicit ex prisca scriptura *deictaverint.*' Ois. 'Cum Mss. omnes edant *delectaverint*, id non debet cedere conjecturæ alicujus, si nihil aliud, incertæ; unde reposui veterem. Et prægnantium istarum significationum multa sunt exempla, quarum unam bene nunc advertit Stephanus.' *Jac. Gronov.* *Dictitaverint* dat Delph.—5 In Reg. exemplari editur *Mecedo.*—6 'Quidam pro *intolerantius*, male legunt *intolerabilius.* Jac. Mos. Briosius corrupte legit *intoleratius*, si

NOTÆ

[b] *Togata*] Vide quæ capite eodem 11. lib. x. explicuimus.

pallio, mores[7] et emolumenta philosophiæ in linguæ verborumque artes converterent; et vitia facundissime accusarent intercutibus ipsi vitiis[c] madentes.[f] [8]

[f] *Eloquentissime reprehenderent vitia, cum tamen ipsi pleni essent vitiis occultis et interioribus.*

vitium Briosii est, non librarii.' *Falster.*—7 Sic Mss. et VV. CC. H. Steph. ex conjectura legit *honores.*—8 Vid. Not. Var.

NOTÆ

[c] *Intercutibus ipsi vitiis*] Intercus vitium illud est, quod foris non videtur, quasi sub cute delitescens.

CAP. IX.

Quid Tullius Tiro in commentariis scripserit de Suculis et Hyadibus, quæ sunt stellarum vocabula.

Tullius Tiro M. Ciceronis alumnus et libertus, adjutorque in literis studiorum ejus fuit: is libros compluris de usu atque ratione linguæ Latinæ, item de variis atque promiscis[a] [9] quæstionibus composuit: in his esse præcipui videntur, quos Græco titulo πανδέκτας[b] [a] inscripsit, tanquam omne rerum atque doctrinarum genus continentes: ibi de his stellis, quæ appellantur suculæ, hoc scriptum est: 'Adeo,' inquit, 'veteres Romani literas Græcas nescVerunt, et rudes Græcæ linguæ fuerunt, ut stellas, quæ in capite Tauri sunt, propterea suculas appellarint, quod eas Græci ὑάδας[b] vocant; tanquam id verbum Latinum Græci

[a] *Mixtis.* [b] *Libros omnia continentes.*

9 V. C. *promiscuis.*—10 Reg. Lugd. uterque, Petav. augent: *ὑῶν, id est,*

NOTÆ

[a] Πανδέκτας] Consule Notas in Præfationem Gellianam.

[b] Ὑάδας] Hyades signum est in Tauri fronte ἀπὸ τοῦ ὕειν 'pluere' appellatum, quod ortu occasuque suo largos imbres concitet. Ovidius lib. v. Fastor. 'Navita quas Hyadas Graius ab imbre vocat.' Quod etiam inter ceteros censet Tullius lib. II. de Nat. Deorum. A poëtis vocantur

verbi interpretamentum sit: quia Græce ὕες, sues Latine dicantur. Sed ὑάδες,' inquit, 'οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν, ita ut[10] nostri opici[11] putaverunt,[c] sed ab eo, quod est ὕειν, appellantur: nam et cum oriuntur et cum occidunt, tempestates pluvias largosque imbres cient: pluere autem Græca lingua[12] ὕειν dicitur.' 2. Hæc quidem Tiro in Pandectis. Sed enim veteres nostri non usque eo rupices[d][13][e] et agrestes fuerunt, ut stellas hyadas[14] idcirco suculas nominarent, quod ὕες Latine sues dicantur: sed ut quod Græci ὑπὲρ,[d] nos 'super' dicimus, quod illi ὕπτιος, nos 'supinus;' quod ὑφορβὸς, nos 'subulcus;' quod idem illi ὕπνος, nos primo 'sypnus,' deinde per *y* Græcæ Latinæque literæ cognationem 'somnus:' sic quod ab illis ὑάδες, a nobis primo 'syades,' deinde 'suculæ' appellatæ. 3. Stellæ autem istæ non in capite Tauri sunt, ut Tiro dicit, (nullum enim videtur præter eas stellas Tauri caput,) sed hæ[15] ita circulo, qui Zodiacus dicitur, sitæ locatæque sunt, ut ex earum positu species quædam et simulacrum esse videatur tauri capitis: sicuti ceteræ partes et reliqua imago tauri conformata et quasi depicta est locis regionibusque earum stellarum, quas Græci πλειάδας, nos 'vergilias' vocamus.

[c] *Non a suibus, ut nonnulli perperam ignari crediderunt.* [d] *Rustici.*

non a suibus, ita ut.—11 Vid. Not. Var. 'Infra ex v. l. se restituisse *rupices* scribit Gifanius in Observationibus Ling. Lat. p. 218.' *Jac. Gronov.*—12 '*Pluere autem et Græca lingua.* Illud tertiæ voculæ momentum inseruit H. Stephanus, cum nec in ulterioribus editis nec in Mss. reperiatur: unde certe præstat non retinere nec habere inter Gelliana.' *Idem.*—13 Vulgo legebatur *opici.*—14 Ascripsit Sciopp. '*ὑάδας* v. c.'—15 Ms. ap. Ois. *sed eædem.* Reg. *sed hæ ita a circulo.* Scheff. *sed hædem a cir.* Pet. *sed eadem.* Lugd. min. *sed he.*

NOTÆ

Atlantides: nempe fingunt septem Atlantis filias, cum Hyantis fratris a leone devorati desiderio extabescerent, in septem stellas Jovis miseratione conversas, nomine fratris Hyadas fuisse nominatas. Earum nomina sunt: *Ambrosia*, *Eudora*, *Pasithoë*, *Corone*, *Plexauris*, *Pytho*, *et Tyche*.

[e] *Rupices*] Ut petrones, auctore Festo, dicti sunt rustici a petrarum asperitate, ita et agrestes fortasse fuerint appellati rupices a ruplum duritia. Quid sit Opicus alias diximus.

[d] *Quod Græci ὑπὲρ, &c.*] Aliquando enim spiritus asper, cum Græca dictio fit Latina, exprimitur litera *s*, ut patet in exemplis allatis.

CAP. X.

Quod sororis *etymon esse dixerit Labeo Antistius, et quod* fratris *P. Nigidius.*[16]

LABEO Antistius juris quidem civilis disciplinam principali studio exercuit, et consulentibus de jure publice responsitavit;[a] ceterarum quoque bonarum artium non expers fuit: et in grammaticam sese atque dialecticam literasque antiquiores altioresque penetraverat; Latinarumque vocum origines rationesque percalluerat: eaque præcipue scientia ad enodandos plerosque juris laqueos utebatur. 2. Sunt adeo libri post mortem ejus editi, qui 'posteriores' inscribuntur; quorum librorum tres continui tricesimus-octavus et tricesimus-nonus et quadragesimus pleni sunt id genus rerum ad enarrandam et illustrandam linguam Latinam conducentium. 3. Præterea in libris, quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit partim lepide atque argute reperta: sicuti hoc est, quod in quarto ad edictum libro scriptum legimus: 'Soror,' inquit, 'appellata est, quod quasi seorsum nascitur, separaturque ab ea domo in qua nata est, et in aliam familiam transgreditur.' Fratris autem vocabulum P. Nigidius, homo impense doctus, non minus arguto subtilique ἐτύμῳ[b] [17] interpretatur: 'Frater,' inquit, 'est dictus quasi fere alter.'[*]

[a] *Sæpe responsum dedit.* [b] *Etymologia.*

16 '*Et quod fratris Nigidius*. Recte H. Stephanus concinnavit et supplevit hoc lemma ad codices Mss. Unum tamen nescio cur omiserit. Nam in Regio plane legitur *fratris P. Nigidius:* quod cum jam ante etiam sic venerit usu, ut notaremus, omnino etiam reposui.' *Jac. Gronov.*—17 Unus Schefferi habet ἐτυμολογίᾳ.

NOTÆ

* *Frater est dictus quasi fere alter*] Haud paulo probabilius est aliud etymon quod Festus affert: est 'frater' ab Æolico φράτηρ pro φράτωρ. Et quidem minime aliena est significatio. Nam proprie sodales ejusdem tribus φράτορες sunt dicti, ut observat Vossius, uti societas ipsa φρατρία nempe ἀπὸ τῶν φρεάτων, id est, a puteis, quia communi puteo uterentur.

CAP. XI.

Quem M. Varro aptum justumque esse numerum convivarum existimarit: ac de mensis secundis et de bellariis.[18]

LEPIDISSIMUS liber est M. Varronis ex satiris Menippæis, qui inscribitur, NESCIS. QUID. VESPER.[a] SERUS. VEHAT. in quo disserit de apto convivarum numero, deque ipsius convivii habitu cultuque: dicit autem convivarum numerum incipere oportere a Gratiarum numero,[b] et progredi ad Musarum; id est, proficisci a tribus, consistere[19] in novem: ut, cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint quam tres; cum plurimi, non plures quam novem: 'nam multos,' inquit, 'esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta[a] * * et Romæ,'[c] inquit, 'constat, sed et Athenis, nusquam, aut cubat.[20] 2. Ipsum deinde convivium constat,'

[a] *Quod magnus numerus sæpe tumultuatur.*

18 'Ita denique restitui jam ab Stephani tempore exulantem particulam mediam, servatam in editionibus ante illum, quas ex Msstis eam hausisse hinc fides est; quoniam in Reg. Lugd. utroque et Petav. similiter extat; estque is perpetuus Gellii mos.' *Jac. Gronov.*—19 *A tribus et cons.* Delph.—20 Vid. Not. Var. 'Uter igitur prudentius consuluit, hiccine imitator editionis viri docti, [Oisel.] an Prousteus, cujus hæc nota est: 'Vitiosus hic locus est plerisque in editionibus: nos antiquissimas secuti sumus.' Sane uterque festivus in verbis faciendis, quæ nihil prodessent Gellio, et detestabilem in modum iners. Præsertim vituperandus Oiselius, quod noluit hac de re, unde expedire se nequibat, colloqui cum viro docto, quem vocat, qui forsitan potuerat tunc aliquid conferre. Ascensius notat: 'Unde miror adjectum *et Romæ quidem constat sed et Athenis: nusquam autem plures cubabant.*' Nequivit hunc locum omittere Ciacconius in Triclinio, unde citat pag. 44. sed amputavit ante hæc verba: unde illum acutum Ursinum non fuisse incensum miror ad subveniendum ex Msstis huic loco, quem nequibat ignorare affectum prorsus. Quid Stephanus in tot asteriscis vel omittendis τοῖς *sed et Athenis* (in quo eum secuta Lugduno-Batava anni 1664.) repererit auxilii, ignoro. Legebatur in Regio *et Romæ quidem constat, sed et Athenisanis quam cubat. Ipsum.* Hinc

NOTÆ

[a] *Nescis quid vesper, &c.*] Consule Notas in caput 22. lib. I.

[b] *A Gratiarum numero*] Nempe 'ut neque minor quam Gratiarum sit, neque quam Musarum numerosior,' ut explicat Macrobius. Porro Gratiæ a Græcis Charites appellatæ sunt Jovis et Eurynomes filiæ. Tres ideo dicuntur quod una beneficium conferat, accipiat altera, tertia referat.

[c] *Romæ, &c.*] Vitiosus hic locus est plerisque in editionibus: nos antiquissimas secuti sumus.

inquit, 'ex rebus quatuor; et tum denique omnibus suis numeris absolutum est:[b] si belli homunculi collecti sunt, si electus locus,[c] [1] si tempus lectum,[d] si apparatus non neglectus. Nec loquaces autem,' inquit, 'convivas, nec mutos legere oportet; quia eloquentia in foro et apud subsellia,[d] silentium vero non in convivio, sed in cubiculo esse debet.' Sermones igitur id temporis habendos censet non super rebus anxiis aut tortuosis, sed jucundos atque invitabiles, et cum quadam illecebra et voluptate utiles; ex quibus ingenium nostrum venustius fiat et amœnius. 3. 'Quod profecto,' inquit, 'eveniet, si de id genus rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur, de quibus in foro atque in negotiis agendis loqui non est otium:[2] dominum autem,' inquit, 'convivii esse oportet non tam lautum, quam sine sordibus:[e] et in convivio legi non omnia debent, sed ea potissimum, quæ simul sint βιωφελῆ[f] et delectent.' Neque non de secundis quoque mensis cujusmodi esse eas oporteat præcipit:[g] his enim verbis utitur: 'Bellaria,'[e]

[b] *Omni ex parte perfectum est.* [c] *Si homines festivo ingenio congregati sunt, si locus sit electus.* [d] *In forensi exercitatione.*

[e] *Qui autem excipit convivas, debet esse non tam magnificus quam alienus ab avaritia.* [f] *Utilia vitæ.*

[g] *Eodem modo quod spectat secundas mensas, monet quales esse debeant.*

patet posteriores fecisse *Athenis nusquam autem cubat Ipsum*, quod erat in Thuan. Lugd. utroq. Petav. Stephano hinc edente *constat nusquam aut cubat* * * *Ipsum*. Unus interim ex omnibus Lugd. min. habet *romæ inquit constat*, quod amplexus quoque fuit Stephanus, forsan ex Memm. qui sic quoque habebat, etsi id verbum *inquit* sæpe nimis ita repeti videatur, ut ibi aliquid lateat, quod nescio an recte producam, sed edam, quid mihi in mentem venerit, nempe *Et Romæ trinio quidem constat; sed et Athenis Anytus ita tertius cubat*. vel, *sed et Athenis, Anytusque ita tertius cubat*.' Jac. Gronov. '*Romæ inquit constat nusquam aut cubat.*] *Romæ inquit constat sed et Athenis nusquam autem plures cubant*. Scal. *nusquam alicubi*. Et vocem *inquit* subduxit linea.' *Sciopp*.—1 Aliter *si lectus locus*.—2 'Reg. *de q. i. f. atque in negotiis agendi non est otium*, sensu satis absoluto. Sic quoque Lugd. major.' *Jac. Gronov*.—3

NOTÆ

[d] *Tempus lectum*] Suum conviviis erat tempus assignatum, idque circa meridiem: quam horam si qui gulones anteverterent, tempestive dicebantur epulari: si qui convivium ad noctem usque producerent, nocturnum et intempestivum appellabatur; ut patet ex probatis scriptoribus a Lipsio laudatis, qui tempestivas pariter et intempestivas epulas vitio vertere solent.

[e] *Bellaria*] Poma sunt, aut aliquid

inquit, 'ea maxime sunt mellita,[f] quæ mellita non sunt: πέμμασιν[g] enim cum πέψει societas infida.'[h] 4. Quod Varro hoc in loco dixit, 'bellaria,' ne quis forte in ista voce hæreat; significat id vocabulum omne mensæ secundæ genus: nam quæ πέμματα Græci aut τραγήματα[h] dixerunt, ea veteres nostri bellaria appellaverunt: vina quoque dulciora est invenire in comœdiis[3] antiquioribus hoc nomine appellata: dictaque esse ea Liberi[i] bellaria.[i 4]

[h] *Bellaria enim cum concoctione non bene conveniunt.* [i] *Bacchi bellaria.*

3 '*Invenire comœdiis.* Est vitium editionis Thysianæ in omissa præpositione.' *Idem.*—4 '*Dictaque esse ea Liberi.* Vett. edd. omnes, et cod. Tornæs. item Macrobius Saturnal. l. c. ubi Gellii verba refert, habent: *Dictaque esse ea Liberi bellaria.*' Ois. 'Etiam in illis qui mihi auxilium præstant, nullus est præter Lugd. min. qui non etiam probet vocem postremam, ut Stephano indulgeri tantum non debeat, nec ab ipso sic concedi quibusdam forte codicibus auctoritatis exiguæ; et quoties interdum vox aliqua repetitur? Ideo revocavi.' *Jac. Gronov.* *Bellaria* abest a Delph.

NOTÆ

simile saccharo vel melle conditum, quod sub finem cœnæ solet apponi; Latini mensas secundas, Græci τραγήματα, nos Galli dicimus *le dessert.*

[f] *Maxime sunt mellita, &c.*] Is sensus est ex bellariis ea esse maxime esculenta, ac valetudini utilia, quorum nativus sapor non sit variis condimentis corruptus.

[g] Πέμμασιν] Πέμματα cupediæ sunt quibus immiscebatur butyrum.

[h] Τραγήματα] Bellaria ἀπὸ τοῦ τρώγειν, id est, manducare, cujus Aor. 2. ἔτραγον. Hinc fortasse derivatum nomen cupediarum quas Galli vocamus, *des dragées.*

[i] *Liberi*] Bacchus dictus est Liber. An quod Bœotiam, in qua natus erat, in libertatem asseruit? An quod vinum liberet animum curis, et loquendi libertatem inducat?

CAP. XII.

Tribunos plebis prensionem *habere,* vocationem *non habere.*[a]

In quadam Epistola Atei Capitonis scriptum legimus Labe-

NOTÆ

[a] *Vocationem non habere*] Quanquam tribuni plebis quenquam vocandi jus non haberent, licebat tamen ipsis quemcumque vellent comprehensum in concionem producere, et cogebant quibus de rebus esset interrogatus, de iis respondere.

onem Antistium legum atque morum populi Romani jurisque civilis doctum apprime fuisse. 'Sed agitabat,' inquit, 'hominem libertas quædam nimia atque vecors;[a] usque eo ut Divo Augusto jam principe et rempublicam obtinente, ratum tamen pensumque nihil haberet,[b] nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset:' ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem[c] a tribunis plebi vocatus responderit. 2. 'Cum a muliere,' inquit, 'quadam tribuni plebis adversum eum aditi, Gellianum[5] ad eum misissent,[d] ut veniret et mulieri responderet; jussit eum, qui missus erat, redire, et tribunis dicere, jus eos non habere neque se, neque alium quenquam vocandi: quoniam moribus majorum tribuni plebis prensionem haberent, vocationem non haberent:[e] posse igitur eos venire et prendi se jubere: sed vocandi absentem jus non habere.' 3. Cum hoc in ea Capitonis Epistola legissemus, idipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno et vicesimo[6] libro enarratius scriptum invenimus, verbaque ipsa super ea re Varronis ascripsimus: 'In magistratu,' inquit, 'habent alii vocationem, alii prensionem, alii neutrum: vocationem; ut Consules et ceteri qui habent imperium: prensionem; ut tribuni plebis et alii qui habent viatorem: neque vocationem, neque prensionem; ut quæstores[b] et ceteri, qui neque lictorem habent neque viatorem. Qui vocationem habent, idem prendere, tenere, abducere possunt: et hæc omnia sive adsunt quos vocant, sive acciri jusserunt. Tribuni plebis vocationem habent nullam: neque minus[7] multi imperiti, perinde[8] at-

[a] *Insana.* [b] *Nihil æstimaret, nihil curaret.* [c] *Apparitorem.*

[d] *Cum tribuni plebis quos mulier quædam contra eum convenerat, ad eum misissent Gellianum apparitorem.*

[e] *Quia juxta consuetudinem veterum tribuni plebis habebant jus comprehendendi, non habebant jus vocandi.*

5 In Lincoln. est *Gallianum.*—6 Scheff. *undevigesimo.*—7 'Vide, an non Gellius dederit, *neque eo minus,* quod oræ ab patre ascriptum est, nec sine causa.'

NOTÆ

[b] *Quæstores*] Eorum officium erat ex pecunia publica, quam a præfectis ærarii accipiebant, stipendia exercitui ac viaticum legatis subministrare: a quærendo dicti sunt quod pecunias publicas conquirerent.

que haberent, ea sunt usi:[f] nam quidam[9] non modo privatum, sed etiam Consulem in Rostra[g e] vocari jusserunt. Ego triumvirum vocatus[10] a Porcio tribuno plebis non ivi auctoribus principibus,[h] et vetus jus tenui: item tribunus cum essem, vocari neminem jussi, neque vocatum a collega parere invitum.' 4. Hujus ego juris, quod M. Varro tradit, Labeonem arbitror vana tunc fiducia, cum privatus esset, vocatum a tribunis non isse: quæ, malum, autem ratio fuit[i] vocantibus nolle obsequi, quos confiteare jus habere prendendi? nam jure prendi qui potest, etiam in vincula[11] duci potest. Sed quærentibus nobis quam ob causam tribuni, qui haberent summam coërcendi potestatem, jus vocandi non habuerint: quod tribuni[12] antiquitus creati videntur non juri[13] dicundo, nec causis querelisque de absentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis[14 d] quibus præ-

[f] *Et nihilominus multi ignari usi sunt vocatione quasi jus haberent.*
[g] *In forum.* [h] *Quemadmodum suadebant viri principes.*
[i] *Sed quæ, o rem absurdam! causa fuit, &c.*

Jac. Gronov.—8 Delph. *proinde.*—9 Ascripsit Sciopp. *quidem.*—10 '*Ego triumvir vocatus, &c.* Hic videlicet locus est, quem citabat pater in pulcherrima restitutione ad libri I. cap. 12. quam edidi, prout scriptam reperi, et cui videtur ὁ μάκαρ voluisse hæc verba apponere, sed fata obstiterunt. Plane enim hic legitur in Regio *ego triumvirum*, ut ex eo Bourdelotius, ego, frater notavimus Lambecio prætermittente, Bourdelotio etiam id confirmante ex M. Idem pater invenit in duobus, quos Lugdunenses voco, unde non omisi id restituere.' Et nescio an aliquid viderit Ascensius. Etenim in Badiana annotavit, 'Ego triumvir. i. ego triumvirorum in eo magistratu unus. Sed et gratis edidit statim Stephanus *a P. Porcio*, idque secutæ deinceps sunt editiones, cum istud prænomen in nullo Ms. extare intelligam, unde rejeci.' *Jac. Gronov.* *Ego triumvir v. a P. Porcio* habent Lugd. Bat. Delph.—11 'Egregie hunc locum ad Msstos exegit Stephanus et restituit: sed præterea in Reg. fuit *et in vincula, &c.*' Jac. Gronov.—12 Delph. *quod tribuni plebis.*—13 'Ms. codex, cujus collati excerpta habeo, legebat *jure*, quod est vere Romanum.' *Jac. Gronov.*—14 '*Sed intercessionibus faciendis.* Quas efficacissimas fuisse prolato tantum verbo VETO norunt omnes, qui historiam Romanam tangere incipiunt, ut ab Oiselio id tarde doceatur. Sed gravior molestia his inhæret, dum verba in editionibus præfigi ante hunc locum solita *illud occurrit* expulit Stephanus, sicut absunt ab Msstis: verum ita enervatur oratio; neque enim ista *quærentibus nobis* habent aliquid, cui applicentur. Hinc ex-

NOTÆ

[e] *Rostra*] Templum fuit Romæ in foro, quod navibus Antiatium partim in navalia Romæ subductis partim incensis, earum rostris adornatum fuit.

[d] *Intercessionibus faciendis*] Tribuni plebis Senatui et magistratibus aliis, cum adversus plebem injustum ali-

sentes fuissent; ut injuria quæ coram fieret, arceretur: ac propterea jus[k] abnoctandi[15] ademtum; quoniam, ut vim fieri vetarent, assiduitate eorum et præsentium oculis opus erat.

[k] *Ablatum est ipsis jus quo poterant noctu abesse Roma.*

istimabat Pater vocem *quod* insuper tolli oportere, ut sic commode respicerent ad verbum *videntur*. Excerpta collationis quæ habeo, testantur utrumque verbum esse in Ms. sed inter lineas, et a recentiore manu: in margine autem *repertum*. Præterea in Mss. non legitur *quibus præsentes fuissent*, (est id ab edentium arbitrio,) sed per singularem concipitur sermo *quibus præsens fuisset*, nimirum quis eorum, et hæc numeri varietas potuit placuisse Gellio. Denique editiones ante Stephanum habebant *tribuni plebis antiquitus*. Ille mediam vocem ejecit, cum tamen eam approbent codices nostri omnes.' *Idem*.—15 Vid. Not. Var. 'Impudenter satis [Oisel.]: et illa postrema ex Phil. Carolo rapta, et prius de Mss. asseveratum. Neque quisquam veri tenax dixerit Mss. habere *abnoctandi*. Plane Regius et Ch. et Linc. *advocandi*, Memm. *adnoctandi*. Lugd. min. *abnotandi*, major *ad notandum*. Sed in margine Memm. ascriptum erat, '*L. abnoctandi*,' idque ascivit Stephanus.' *Jac. Gronovius*.

NOTÆ

quid moliebantur, nomine totius populi intercedebant, id est, opponebant sese, et eorum conatus frangebant, adhibita solenni voce VETO. Et quidem tanta auctoritate, ut si quis contra obmutiret, in vincula per viatorem tribunitium raperetur.

CAP. XIII.

Quod libris Humanarum[a] M. Varronis scriptum est, ædiles et quæstores populi Romani in jus a privato ad Prætorem[16] vocari posse.

CUM ex angulis secretisque librorum ac magistrorum in medium jam hominum et in lucem fori prodissem,[b] quæsitum esse memini in plerisque Romæ stationibus jus publice docentium aut respondentium,[c] an quæstor populi Romani

[a] *Rerum.* [b] *Cum ex reconditioribus bibliothecis ac scholis venissem in publicum et in forensem exercitationem.*

[c] *In plurimis Romæ locis, ubi sunt qui publice docent aut respondent.*

16 '*In jus a privato ad Prætorem.* Mirum est ita corrumpi aliena scripta posse. Reg. codex pro his habet *injussu privato a Prætore:* quod posterius *a*

ad Prætorem [17] in jus vocari posset: id autem non ex otiosa quæstione agitabatur, [18] sed usus forte natæ rei ita erat, ut vocandus esset in jus quæstor.[d] Non pauci igitur existimabant jus vocationis in eum Prætori non esse, quoniam magistratus populi Romani procul dubio esset; et neque vocari, neque, si venire nollet, capi atque prendi,[19] salva ipsius magistratus majestate, posset. 2. Sed ego, qui tum assiduus in libris M. Varronis fui, cum hoc quæri dubitarique animadvertissem; protuli unum et vicesimum rerum humanarum, in quo ita scriptum fuit: 'Qui potestatem neque vocationis populi viritim habent, neque prensionis, eos magistratus a privato in jus quoque vocari est potestas.[e] M. Lævinus ædilis curulis a privato ad Prætorem [20] in jus est eductus: nunc stipati servis publicis non modo prendi non possunt, sed etiam ultro summovent populum.' Hoc Varro in ea libri parte de ædilibus: supra autem in eodem libro quæstores neque vocationem habere, neque prensionem dicit: utraque igitur libri parte recitata in Varronis omnes sententiam concesserunt; quæstorque in jus ad Prætorem vocatus est.

[d] *Non inani quæstione proponebatur, sed ita sese obtulerat occasio, ut quæstor esset in judicium appellandus.*

[e] *Magistratus qui nec habent jus vocandi populum viritim nec capiendi, possunt appellari in judicium a privato.*

Prætore extat quoque in Lugd. maj.' *Jac. Gronov.*—17 In Regio iterum *a Prætore.*—18 'Ms. *agebatur.*' Ois. 'Sic et Lincoln. et præter hunc nullus; sed is infra potuit quoque legere *ædilis curialis.*' Jac. Gronov.—19 Aliter *aut prendi.*—20 'Rursum hic impingit Reg. codex legendo *a privato et Prætore.* Circa finem utitur eo ordine, *neque vocationem neque habere prensionem.*' Jac. Gronov.

CAP. XIV.

Quid sit pomœrium.[1]

'POMŒRIUM'[a] quid esset, augures Populi Romani, qui

1 'In hoc lemmate vix assequor, cur non prævenerit patrem ille emunctæ naris Stephanus, præsertim in his ipsis lemmatibus, cum in eo sane, quod præfigi solet, nulla fiat mentio pomœrii, in quo tamen pars capitis tanta con-

libros de auspiciis scripserunt, istiusmodi[a] sententia definierunt: 'Pomœrium est locus intra agrum effatum[b] per totius urbis[b] circuitum pone muros regionibus certis[a] determinatus, qui facit finem urbani auspicii.'[c c] Antiquissimum autem pomœrium, quod a Romulo institutum est, Palatini montis[d] radicibus terminabatur: sed id pomœrium pro incrementis reipublicæ aliquotiens prolatum est,[d] et multos editosque collis circumplexum est. Habebat autem jus proferendi pomœrii, qui populum Rom.[e] agro de hostibus capto auxerat. 2. Propterea quæsitum est, ac nunc etiam in quæstione est, quam ob causam ex septem urbis montibus,[e] cum ceteri sex intra pomœrium sint, Aventi-

[a] *His verbis.* [b] *Consecratum cærimoniis augurum.*
[c] *Qui terminat locum ubi capiuntur auspicia urbana.*
[d] *Aliquoties extensum est ultra primos fines.* [e] *Ditionem populi Romani.*

sumitur, prout ab illis secabantur hæc capita. Videtur autem ad hoc subornatus fuisse ab codice Memmiano, in quo notat ejus chirographum plane sic extare. Sed etiam annotavit hæc, in Chifl. indice sub initium totius operis præfixo legi ita: *Verba ex l. M. aug. quib. docet, quid sit pomœrium, et qui sunt min.* ut certe et veniam in hoc et laudem meruerit restituto Gellio. Alii Mss. nihil afferunt boni, et hoc intercipiunt. Etiam ascripsit pater, 'vide reliq. v. Obser.' quæ ego ubi sint nescio.' *Jac. Gronov.*—2 'Ediderat Stephanus *certeis;* quod Pater in editione sua mutavit; ascripsit tamen in margine *certe his* ut. (id est, uterque codex) l. *certeis.* Sane in Lincoln. est

NOTÆ

[a] *Pomœrium*] Quasi post murum, teste Varrone, 'mœrum' enim pro 'murum' Veteres dicebant, locus est tam intra quam extra urbem, quem in condendis urbibus augurato consecrabant. Ibi neque licebat arbores serere, nec domos ædificare, ne si forte immineret hostis, liberum non esset ad urbem defendendam spatium.

[b] *Effatum*] Effari dicebantur augures, cum ultimas augurii sui preces proferebant, unde et effatus ager, effata templa sunt, in quibus augures sacris operati precationes fundebant.

[c] *Urbani auspicii*] Quæ auspicia in urbe observabantur, urbana dicta sunt.

[d] *Palatini montis*] Is unus est ex septem collibus Romæ, in quo prima tantæ urbis fundamenta jacta sunt. Etiamnum *Monte Palatino* dicitur, et ejus pars obversa foro boario vocatur *Palazzo maggiore,* quod ibi Cæsarum olim exstructum fuerit palatium.

[e] *Septem urbis montibus*] Fuere nimirum Palatinus, Capitolinus, Quirinalis, Cœlius, Esquilinus, Viminalis, Aventinus.

nus[f] solum, quæ pars non longinqua nec infrequens est,[f] extra pomœrium sit: neque id Ser. Tullius[g] rex, neque Sylla, qui proferendi[3] pomœrii[4] titulum quæsivit,[g] neque postea D. Julius, cum pomœrium proferret, intra effatos urbis fines[5] incluserint. 3. Hujus rei Messala aliquot causas videri scribit: sed præter eas omnes ipse unam probat, quod in eo monte Remus[h] urbis condendæ gratia auspicaverit,[6] avesque irritas habuerit,[h] superatusque in auspicio a Romulo sit: 'idcirco,' inquit, 'omnes, qui pomœrium protulerunt, montem istum excluserunt, quasi avibus obscœnis ominosum.'[i] Sed de Aventino monte prætermittendum non putavi, quod non pridem ego in Elidis grammatici[7] veteris commentario offendi: in quo scrip-

[f] *Vicina est et populosa.* [g] *Qui affectavit laudem extendendi pomœrii.*
[h] *Sumserit auspicia et ab avibus infelix omen habuerit.*
[i] *Quasi portenderet malum aliquod avibus sinistri augurii.*

certe his.' Idem.—3 Unus Reg. *proferundi.*—4 Ms. *pomærium.*—5 Reg. et Lugd. maj. *effatos libri fines.*—6 'In Regio legebam *auspicavit*, manifeste pro *auspicarit*, ut adeo sit prorsus idem, quod contigit in Cicerone lib. I. de Orat. 15. ubi sicut hoc loco manifeste cogitare debebam me in Ms. isto legere *auspicarit*, ita illic cum esset *cognovit*, ne verba facerem, dixi me perspicue in eo codice legisse *cognorit*, neque ideo Anglus ab Oxonio fidem meam tangat, quam vidit omnia reliqua sinceram et integram. Quod paulo ante edidit Stephanus *videri scribit*, id est equidem in Mss. nonnullis, ut Petav. Mem. Sed Reg. Lugd. uterque Scheff. retinent *scripsit*, ut habebant editiones ulteriores.' *Jac. Gronov.*—7 'Stephanus ediderat *Elydis*, et hinc in Indice conceptus erat *Elys*, quod in igneto hoc homine ita consuluit ex indicio Msstorum, cum ita notatum quoque videam ex Lugd. min. et Scheff. cum reliquos codices per attentio forsan non inspexerit. Id nomen ad veterem scripturam redegit

NOTÆ

[f] *Aventinus*] Quem ab Aventino Albanorum rege nomen habuisse docent Varro, Dionys. Halicarnasseus, Livius, &c. Nunc dicitur *Monte di S. Sabina.*

[g] *Servius Tullius*] Hic Sextus Romanorum rex instituto censu, populo in classes distributo, urbe amplificata, ac regno summa virtute per annos XLIV. administrato clarus, generi sui Tarquinii ac filiæ crudeli parricidio periit an. U. C. CCXIX. ante Christum natum DXXXV.

[h] *Remus*] Romuli Romæ conditoris frater. Occisum multi tradidere, quod novæ urbis munimenta contemnens fossam per ludibrium transiliisset: hanc tamen opinionem explodunt Dionysius et Livius, aiuntque, cum populus in duas distractus partes hinc staret a Remo, quod prior vidisset aves, inde a Romulo, quod plures duplo, contentione orta fratres venisse ad manus, et in turba Remum vulneribus confectum occubuisse an. I. U. C. ante Christ. DCCLIV.

tum erat, Aventinum antea, sicuti diximus, extra pomœrium exclusum, post auctore D. Claudio receptum, et intra pomœrii fines observatum.[k]

[k] *Et postquam inclusus est intra pomœrium, ex eo monte augures observasse de cœlo.*

editio Lugduno-Batava anni 1644. et tamen in indice retinuit *Elys*, sed vitiose illic utitur *commentariis*. Id tamen sic retinuit proxima editio: donec Thysiana colophonem nugis additura dedit *Elis Grammaticus vetus in commentariis*. Hoc non decet.' *Idem*.

CAP. XV.

Verba ex libro Messalæ auguris, quibus docet qui sint minores magistratus, et Consulem Prætoremque *collegas esse; quædam*[8] *alia de* auspiciis: *item verba ejusdem Messalæ disserentis, aliud esse* ad populum loqui, *aliud* cum populo agere; *et qui magistratus a quibus avocent comitiatum.*

In edicto Consulum, quo edicunt qui[9] dies comitiis centuriatis futurus sit, scribitur[10] ex vetere forma perpetua; NE. QUIS. MAGISTRATUS. MINOR. DE. CŒLO. SERVASSE. VELIT.[a] Quæri igitur solet, qui sint magistratus minores. Super hac re meis verbis nihil opus fuit: quoniam liber M. Messalæ[11] auguris de auspiciis primus, cum hoc scriberemus, forte affuit: propterea ex eo libro verba ipsius Messalæ subscripsimus: 2. 'Patriciorum auspicia in duas sunt divisa potestates:[b][12] maxima sunt, Consulum, Prætorum, censorum, neque tamen eorum omnium inter se eadem, aut ejusdem potestatis: ideo quod collegæ non sunt censores Consulum aut Prætorum; Prætores Consulum sunt:

[a] *Audeat auspicium sumere.* [b] *Distributa sunt in duos ordines.*

8 *Collegas esse: et quædam* Delph.—9 'Cod. Torn. et vett. codd. *quis*.' Ois. —10 'Reg. *scriptum*. Lugd. maj. *scripturus*. Et in omnibus *quis dies*, Stephano rejiciente literam sibilantem.' *Jac. Gronov.*—11 '*M. Messalæ*. Ita reposui ex editis et scriptis, cum prænomen aboleretur ab Stephano, illud non tolerante, quoniam adhærebat hoc caput priori.' *Idem*.—12 Ascripsit Sciopp.

ideoque neque Consules [13] aut Prætores censoribus, neque censores Consulibus aut Prætoribus turbant aut retinent auspicia:[c] at censores inter se; rursus Prætores Consulesque inter se et vitiant et obtinent.[d] [14] Prætor, etsi collega Consulis est, neque Prætorem, neque Consulem jure rogare potest, ut quidem nos a superioribus accepimus, aut ante [15] hæc tempora servatum est: et ut in commentario tertiodecimo C. Tuditani patet, quia imperium minus Prætor, majus habet Consul: et a minore imperio majus aut major collega rogari jure non potest.[e] [16] Prætores nos his temporibus Prætore creante [17] Veterum auctoritatem sumus secuti: neque iis comitiis in auspicio fuimus. 3. Censores æque non eodem rogantur auspicio atque Consules et Prætores: reliquorum magistratuum minora sunt auspicia: ideo illi minores, hi majores magistratus appellantur. Mi-

[c] *Ac propterea neque Consules aut Prætores probant aut rejiciunt auspicia, ut censoribus addicant vel abdicant magistratum: neque censores probant aut rejiciunt auspicia, ut Consulibus vel Prætoribus addicant vel abdicant officium.*

[d] *Et improbant auspicia et eadem probant.*

[e] *Minor magistratus non potest jure rogare majorem, nec inferior collega superiorem collegam jure rogare potest.*

' v. c. *p̄tates.* fort. *partes.*'—13 'Si Stephano constitit ratio, habet, quo se tueatur. Ego ne ullum quidem intelligo esse codicem, quin habeat *ideo neque*, ut antea editi. Magis mirum est, unde placuerit Pighio ad annum U. C. 387. mox citare *Ideo neque Consules aut Prætores censorum, neque censores Consulum aut Prætorum turbant, &c.* nulla prorsus auctoritate in tantum evagandi, nisi quod editiones quædam ante habuerunt *ideo neque COSS. aut PRÆT. CENS. neque CENS. COSS. aut PRÆT. turbant,* quæ liceret unicuique explanare pro arbitrio. Scias obstare Pighio Msstos libros.' *Jac. Gronov.*—14 '*Vitiant aut obtinent.* Pro hoc postremo Pighius in margine notabat, *retinent* forte. Sed incassum. Vide Paterna ad Livium III. 36.' *Idem.*—15 Ascripsit Sciopp. *et ante.* —16 '*Aut a majore collega rogari jure non potest.* Hæc est editionum lectio, nisi quod nonnullæ etiam habeant *rogare.* Badius distinguendo etiam voluit succurrere *aut a majore, collega rogari n. p.* Regius omittit præpositionem *a*, ut et Lugd. uterq. et Petav. idque sequitur Stephanus, nescio quo sensu. Lugd. maj. habet *aut majorem collega rogari.* In vulgatis Gellii male legi *aut a majore vel minore collega rogari* notat loco citato Pighius, qui plenissimo sensu et verissimo producit *et a minore imperio majus, aut a minore collega major rogari jure n. p.* Ea certe mens est Gellii, sed quam nullus antiquus codex suppeditat aut firmat, etsi facile in ista earundem vocum repetitione potuerit aliquid excidere.' *Jac. Gronov.*—17 '*Prætores nos his temporibus Prætore creante.* Hæc series est ab editione Lugd. Batava anni 1644. cum Stephanus et ante eum alii *Nos his temporibus Prætores Prætore cr.* quod nescio cur mutatum sit, cum sic habeant etiam Mssti, etsi Reg. et Lugd. maj. *Prætore Præ-*

noribus creandis magistratibus[18] tributis comitiis[a] magistratus, sed justius curiata datur lege: majores centuriatis comitiis fiunt.' Ex his omnibus verbis Messalæ manifestum fit, et qui sint magistratus minores, et quamobrem minores[19] appellentur: sed et collegam esse Prætorem Consuli docet, quod eodem auspicio creantur. Majora autem dicuntur auspicia habere, quia eorum auspicia magis rata sunt quam aliorum. 4. Idem Messala in eodem libro de minoribus magistratibus ita scribit: 'Consul ab omnibus magistratibus et comitiatum et concionem avocare potest:[f] Prætor et comitiatum et concionem usquequaque avocare potest, nisi a Consule:[g] minores magistratus nusquam nec comitiatum nec concionem avocare possunt: ea re, qui eorum primus vocat ad comitiatum, is recte agit: quia bifariam cum populo agi non potest:[h] nec avocare alius alii posset, si concionem habere volunt,[i][20] uti ne cum po-

[f] *Consul potest impedire ne omnes magistratus habeant comitia et concionem.*
[g] *Prætor impedire potest ne omnes excepto Consule habeant concionem.*
[h] *Quapropter qui primus convocat populum, rogat legitime populum quid velit aut jubere aut vetare, quia non potest eodem tempore duplex haberi populi conventus.*
[i] *Nec unus posset avocare populum a comitio ad quod jam ab alio vocatus est.*

---

tores.' Idem. *Nos his t. P. P. creante* Delph.—18 'Mssti omnes nostri *creatis*, quod propius convenit. Sed mirificus hoc loco Lugd. maj. in quo sic legitur, *appellantur reatibus magistratibus trib. com. magist. sed justius.* Sane Messala luxuriat in repetitione vocis *magistratus.* Ita tamen se res habet, quando minores magistratus creati sunt, dignitas illis confertur et traditur tributis comitiis. De quibus cum hic locus sit admodum conspicuus, fieri non quivit, quin identidem inspiceretur ac citaretur ab illis, quorum ista cura fuit, ut Comitia Romana noscerentur, Sigonio et Gruchio, qui cum simpliciter hunc locum adducerent, offendit iu eis Latinus Latinius, ut pro voce *justius* legendum esse *jus* arbitretur, ut licet sic habeant omnes codices, detrahenda sit tamen syllaba, quæ per negligentiam adhæserat, *sed jus curiata.* Istud posterius non videtur tam certum firmumque, quam prius, et dum omnes codices ita habent, periculosum est inde aliquid delere. Quin tu crede scriptum esse *sed jus illis curiata datur lege.*' Jac. Gronov.—19 Ms. ad marg. Voss. cod. *majores.*—20 '*Vellet.* Sic Ms. et vett. editt. vulgo *volunt*: male: et mox legendum, *uti cum populo agant*: ablato τῷ *ne*, quod sensum turbat.' *Ois.* 'Audax satis. Nam in illis Msstis, quorum notitia præsens est, nullus non habet *volunt*, nisi quod unus Scheff. *velle.* Cur autem dimidiata restitutione uti placuit, ut *vellent* quidem adsciseeretur, τὸ *ne* autem non delere-

NOTÆ

[a] *Tributis comitiis*] De comitiis tributis, centuriatis, curiatis infra Gellius agit.

pulo agant: quamvis multi magistratus simul concionem habere possunt.' 5. Ex his verbis Messalæ manifestum est, aliud esse cum populo agere; aliud, concionem habere: nam cum populo agere est rogare quid populum,[1] quod[2] suffragiis suis aut jubeat aut vetet; concionem autem habere, est verba facere ad populum sine ulla rogatione.

tur? Ego non intelligo, cur in vulgatis quicquam male se habeat. Contigit enim interdum, et concionem habere voluerunt, uti ne cum populo agerent alii. Unde retinui vulgatum jam ab Aldo.' *Jac. Gronov.*—1 Apud Festum habes: *cum populo agere, est populum ad concilium aut concilia vocare.*—2 Cod. Torn. *quid.*

CAP. XVI.

Humanitatem *non id significare quod vulgus putat; sed eo vocabulo, qui sinceriter locuti sunt,*[a] *magis proprie esse usos.*

Qui verba Latina fecerunt, quique his probe usi sunt, 'humanitatem' non id esse voluerunt quod vulgus existimat, quodque a Græcis φιλανθρωπία dicitur, et significat dexteritatem[b] quandam benivolentiamque erga omnis homines promiscam:[c] sed 'humanitatem' appellaverunt id propemodum quod Græci παιδείαν vocant; nos eruditionem institutionemque in bonas artis[d] dicimus:[3] quas qui sinceriter cupiunt appetuntque, hi sunt vel maxime[4] humanissime: hujus enim scientiæ cura et disciplina ex universis animantibus uni homini data est; idcircoque humanitas appellata est. 2. Sic igitur eo verbo Veteres esse usos, et cumprimis M. Varronem Marcumque Tullium, omnes ferme libri declarant: quamobrem satis habui unum interim ex-

[a] *Qui puriori sermone scripserunt.* [b] *Comitatem.*
[c] *Æqualiter diffusam.* [d] *In liberalibus disciplinis.*

3 'Wowerius de Polymathia c. 11. refert veteres libros habere: *Institutionemque qua bonas artes didicimus.*' Ois. 'Omnino tale quid in nullo nostrorum Mss. animadvertimus. Sed Ms. Regius statim habebat *sinceriter percupiunt*, ita ut altera linea primæ vocalis *u* esset inducta, ut voluerit *percipiunt*.' Jac. Gronov.—4 Lincoln. *hi sunt et maxime.*—5 Al. *proponere.*

emplum promere.[5] Itaque verba posui Varronis e libro rerum humanarum primo, cujus principium hoc est: 'Praxiteles,[a] qui propter artificium egregium nemini est paulum modo humaniori ignotus.'[e] 'Humaniori,' inquit, non ita, ut vulgo dicitur, facili et tractabili et benivolo, tametsi rudis literarum sit, (hoc enim cum sententia nequaquam convenit,) sed eruditiori doctiorique, qui Praxitelem, quid fuerit, et ex libris, et ex historia cognoverit.

[e] *Qui sit tantisper eruditus.*

NOTÆ

[a] *Praxiteles*] Statuarius insignis marmoreis operibus passim apud antiquos scriptores nobilitatus, quem in ea parte Italiæ natum ferunt, quæ magna Græcia dicta est. Propter admirabilem in arte sua industriam Romana civitate donatus est. *Plinius, Plutarchus, &c.*

CAP. XVII.

Quid apud M. Catonem significent verba hæc, inter os atque offam.[6] [a]

Oratio est M. Catonis Censorii, de ædilibus vitio[a] creatis. Ex ea oratione verba hæc sunt: 'Nunc ita aiunt, in segetibus, in herbis bona frumenta esse: nolite ibi nimiam spem habere: sæpe audivi, inter os atque offam multa intervenire posse; verumvero inter[7] offam atque herbam,

[a] *Contra auspicia.*

6 '*Et offam.* Cod. Torn. et V. C. *atque offam.*' Ois. 'Mireris oportet, cur Stephano placuerit sic immutare, ubi non modo decus nullum Gellio inde conciliatur, sed etiam peccatur contra editiones quantum novi omnes, ac simul codices scriptos; propterea Gellianum recepi.' *Jac. Gronov.* *Et offam* dat Delph.—7 'Vett. edd. *verum inter.*' Ois. 'Sed alterum præclare restituit Stephanus ex Mss. quantum scio, omnibus, certe quorum copia nobis fuit. Hanc abundantiam male aspicientes alterum pro supervacuo deleverunt, aut quasi illud ferri nequiret, nisi diceretur *verum enim vero.* Sed cum

NOTÆ

[a] *Inter os atque offam*] Proverbium est adversus spes inanes: ut enim offa potest excidere manibus antequam ori admoveatur, sic res quæ primo feliciter succedebat, infelicem habere potest exitum.

ibi vero longum intervallum est.' Erucius Clarus,[a] qui præfectus urbi et bis Consul fuit, vir morum et literarum veterum studiosissimus, ad Sulpicium Apollinarem scripsit, hominem memoriæ nostræ doctissimum, quærere sese et petere, uti[8] sibi rescriberet, quænam esset eorum verborum sententia: tum Apollinaris, nobis præsentibus, (nam id temporis ego adolescens Romæ sectabar eum discendi gratia,) rescripsit Claro, ut viro erudito, brevissime; vetus esse proverbium[9] 'inter os et offam' idem significans quod Græcus ille παροιμιώδης[b] versus:

Πολλὰ μεταξὺ πέλει[10c] *κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου.*[c]

[b] *Proverbialis.* [c] *Multa cadunt inter calicem labrumque supremum.*

et Cicero sic ludat in isto 'vero inquit,' 'vero inquam,' 'vero facis,' non debuit invideri Gellio, ut hoc lusu uteretur. Ipse Stephanus pag. 183. hanc suam mutationem fatetur, sed tamen ἐπέχων, quoniam sequitur *vero*. Liceat fidere veritati priscorum codicum, et credere ab Gellio sic repetitum, cum in priore imitaretur ex Plauti Curculione act. 3. in princip. 'Verum hercle vero.'' *Jac. Gronov.*—8 'Sic Reg. Lugd. uterque, Petav. non *ut*.' Idem. *Ut* habent Lugd. Bat. Delph.—9 *Vetus esse proverbium.* In Reg. non legitur vox postrema, et sane potest subintelligi vel istud ipsum, vel dictum, aut simile.' *Jac. Gronov.*—10 'Stephanus emendat, πέτει: quod rectum est, et ita versum jam omnium fere in ore est.' *Ois.* 'Sed non quia verbum *cadunt* est in Latina versione, hinc probari potest auctorem ejus legisse πέτει. Neque enim hic supponitur lapsus aut casus, sed *cadunt* ibi notat existunt, quod certe est πέλει. Quemadmodum vero alii pro voce κύλικος ediderint κοτύλης, notavit St. Pighius in Mythologia in anni partes.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Erucius Clarus*] M. Erucius Clarus primum quidem imperante Trajano suffectus est Consul cum Alexandro collega, ut patet ex Cassiodori fastis: deinde sub Hadriano secundum gessit consulatum collega Brava, ut legitur in veteri inscriptione apud Onuphrium in commentario in librum II. Fastorum.

[c] Πέλει] Significat 'sunt.' H. Stephanus corrigit πέτει, id est, 'cadunt.'

CAP. XVIII.

Platonem tribuere Euripidi, Sophocli versum; et inveniri versus verbis isdem, aut paucis syllabis immutatis, apud diversos poëtas temporibus variis natos.

VERSUS est notæ vetustatis[11] senarius:[a]

Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν ξυνουσίᾳ.[b]

eum versum Plato in Theæteto[a] Euripidi esse dicit: quod quidem nos admodum miramur: nam scriptum eum legimus in tragœdia Sophocli, quæ inscripta est Αἴας ὁ Λοκρός.[c] [12] [b] Prior autem natus[13] fuit Sophocles[c] quam Euripides. 2. Sed etiam ille versus non minus notus:

Γέρων γέροντα παιδαγωγήσω σ' ἐγώ·[d]

et in tragœdia Sophocli scriptus est, cui titulus est Φυλετίδες,[14] [d] et in Bacchis[e] Euripidi. Id quoque animadvertimus

[a] *Hexameter iambicus.* [b] *Sapientes fiunt reges sapientium societate.*
[c] *Ajax Locrensis.* [d] *Senex senem te quasi puerum ducam.*

11 'Vett. editt. *vetustatis.*' Ois. 'Et certe cum id manifeste legatur in codice Regio, ambigi nequit, quin id venerit ab Gellio, præsertim cum venustas peculiaris in eo non appareat, unde id repetivi. Interim scias in Aldina et Gryphianis legi *venustatis.*' Jac. Gronov.—12 'Sic edidi, cum nonnisi Oiselius articulum omiserit, sane qui non apparuisse tamen notatur in Petav. aut Scheff.' *Idem.*—13 'In exemplari, quo usus fuit Salmasius, ascribebatur, γρ. *natu.* Forsan ipsius Merceri.' *Idem.*—14 Vid. Not. Var. 'Quid boni est in tota hac nota? Casaubonus vero non ista pronuntiat de voce φυλετίδες, sed φυλοτ. quod etiam Meursius scribit non esse nauci, nisi quod citet φιλοτ. unde hic quasi res non egeret probatione citat φυλέτιδες, Tribules.

NOTÆ

[a] *Theæteto*] Dialogus Platonis in quo contra vanam sophistarum doctrinam, explicat quid sit scientia, quæ sint ejus vires, et qua ratione possit comparari. Ibi tamen non reperitur hic versus quem citat Gellius, sed in lib. VIII. de Republica.

[b] Αἴας ὁ Λοκρός] Sophoclis tragœdia quæ jam non extat.

[c] *Prior autem natus fuit Sophocles*] Natus est Sophocles anno II. Olympiad. LXXI. ante Christum CCCCXCV. fabulas scripsit CXXIII. et vicies quater victoriam reportavit. A Cicerone divinus poëta dicitur. Euripides autem anno I. Olymp. LXXV. ideoque XIV. annis senior erat Sophocles. Uterque eodem tempore obiit, Sophocles ætatis anno XC. Euripides LXXV. etsi nonnulli velint apud Suidam, Sophoclem Euripidi sexennio superstitem fuisse.

[d] Φυλετίδες [Φυλοτ.] Periit item hæc Sophoclis tragœdia.

[e] *Bacchis*] Bacchæ Euripidis tragœdia, cui Pentheus ob contemtum

apud Æschylum ἐν τῷ πυρφόρῳ Προμηθεῖ,[e] [f] et apud Euripidem in tragœdia, quæ inscripta est Ἰνώ,[f] eundem esse versum absque paucis syllabis. Æschylus sic:

Σιγῶν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγων τὰ καίρια.[g]

Euripides autem sic:

Σιγᾷν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές.[h] [15]

Fuit autem Æschylus[g] non brevi antiquior.

[e] *In ignifero Prometheo.* [f] *Ino.* [g] *Tacens ubi opus est, et loquens opportuna.* [h] *Silere ubi opus est et loqui tuto.*

Sed et Stephanus non dubitat, quin sit mendosum pag. 194. Si placet aliquid notabile cognoscere, inspiciendus est Prousteus, qui dicit tibi periisse hanc Sophoclis tragœdiam, dictam φυλοτίδες. Sed oportet manus dare codicum antiq. fidei, ex quorum Petaviano notatur *filotides*. Quid propinquius igitur, quam ut tragœdia induxerit mulieres vel reas furti vel vitio huic deditas, quas ἀπὸ τοῦ φιλήτης potuit appellare φιλητίδας? Sane in Excerptis Ms. notari video Αἰχμαλωτίδες. Schefferi codex plane Φιλοκτήτης, de quo agit et Gatakerus in Adver. mis. c. 10. p. 118.' *Jac. Gronov.* Φιλοκτήτης retinendum censet Falster.—15 ' Steph. legit, Σιγᾷν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὸ ἀσφαλές.' *Ois.* ' Miserum solatium, atque etiam mirandum, cum in Mss. legatur λέγειν ἵν' ἀσφαλές. in Memm. Lugd. utroq. ut debuerit quoque Stephanus id vidisse et notum habuisse, ut cavere debuerit ab tanto hiatu oris per concursum harum vocalium inducendo, quem tamen adeo invenustus fuit Prousteus, ut in Gellio sic ediderit, quod nunquam Gellius scripsit. Scheffer. λέγειν ἣν ἀσφ. Certe hinc scribi oportuit καὶ λέγειν ἵν' ἀσφαλές. quod et Pater vidit, et ille cujus excerpta Ms. habeo ab libro XI. ad finem hujus libri, et ego admittere in contextum sustinui. In exemplari Salmasii annotatum, ' similis versus in Æschyli ἑπτὰ ἐπὶ Θήβαις, φιλεῖ δὲ σιγᾷν ἢ λέγειν τὰ καίρια. Sed et in Choëphoris habes hunc versum: Σιγᾷν θ' ὅπου δεῖ καὶ λέγειν τὰ καίρια.'' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

Bacchum a furiosis sororibus dilaniatus argumentum dedit.

[f] Πυρφόρῳ Προμηθεῖ] Tragœdia quæ non extat amplius.

[g] *Æschylus*] Poëta tragicus quo septemdecim annis junior fuit Sophocles. Olymp. LXXI. annis ante Christum CCCCXCV. floruit Athenis, illiusque Cynegiri frater fuit, qui in pugna Marathonia incredibili fortitudine certavit, quo cum et Æschylus in acie stetit: qui cum prædictæ sibi ruinæ metu in aperto loco consideret, casu testudinis, quam ex aëre demisit aquila, comminutis cervicibus interiit ætatis anno LVIII. *Suidas.*

CAP. XIX.

De genere atque nominibus[16][a] *familiæ Porciæ.*

Cum in domus Tiberianæ[a] bibliotheca[17] sederemus ego et Apollinaris Sulpicius, et quidam alii mihi aut illi familiares; prolatus forte liber est ita inscriptus: M. CATONIS NEPOTIS: tum quæri cœptum est, quisnam is fuisset 'M. Cato Nepos:' atque ibi adolescens quispiam, quod ex ejus sermonibus conjectare potui, non abhorrens a literis, Hic, inquit, est M. Cato, non cognomento Nepos, sed M. Catonis censorii ex filio nepos, qui pater fuit M. Catonis prætorii viri, qui bello civili Uticæ necem sibi gladio manu sua conscivit: de cujus vita liber est M. Ciceronis, qui inscribitur, 'Laus Catonis:' quem in eodem libro idem Cicero pronepotem fuisse dicit M. Catonis censorii. Ejus igitur, quem Cicero laudavit, pater hic fuit M. Cato, cujus orationes feruntur inscriptæ, M. Catonis Nepotis. 2. Tum Apollinaris, ut mos ejus in reprehendendo fuit, placide ad-

[a] *Exstructa a Tiberio.*

16 Cod. Petav. *ac nom.*—17 Ms. ad marginem Voss. cod. legit, *in domo*

NOTÆ

[a] *De genere atque nominibus, &c.*] Ut totum hoc caput oculis quasi subjiciatur, operæ pretium est familiæ Porcianæ stemma ex Apollinaris Sulpicii mente hic exponere.

M. Porcius Cato censorius.

ex Uxore Licinia — ex Uxore Salonia

M. Porcius Cato Licinianus M. F. Prætor designatus et juriscons.
| M. Porcius Cato M. F. M. N. Cos. cum Q. Marcio Rege obiit in Africa.
| M. Porcius Cato M. F. M. N. M. PN. obiit in Gallia.

M. Porcius Cato Salonianus M. F.
| M. Porcius Cato et L. Porcius Cato M. F. M. N.
| M. Porcius Cato Uticensis.

modum leniterque,[18] Laudo, inquit, te, mi fili, quod in tantula ætate, etiam si hunc M. Catonem, de quo nunc quæritur, quis fuerit ignoras; auditiuncula tamen quadam de Catonis familia[b] aspersus es: non unus autem, sed complures M. illius Catonis censorii nepotes fuerunt, geniti non eodem patre: duos enim M. ille Cato, qui et orator et censor fuit,[b] filios habuit et matribus diversos, et ætatibus longe dispares: nam jam adolescente altero, matre ejus amissa, ipse quoque jam multum senex, Salonii clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus est ei M.[19] Cato Salonianus: hoc enim illi cognomentum[20] fuit a Salonio patre matris datum. 3. Ex majore autem Catonis filio, qui Prætor designatus patre vivo mortuus est, et egregios de juris disciplina[1] libros reliquit, nascitur hic, de quo quæritur, M. Cato M. filius, M. nepos: is satis vehemens orator fuit; multasque orationes ad exemplum avi scriptas reliquit, et Consul cum Q. Marcio Rege[c] fuit: inque eo consulatu,[2] in Africam profectus, in ea provincia mortem obiit: sed is non ita, ut dixisti, M. Catonis prætorii[d] viri, qui se Uticæ occidit, et quem Cicero laudavit,

[b] *Aliquid audivisti de genere Catonis.*

Tiberianæ bibliothecæ.—18 Lincoln. *perleniterque.*—19 '*Natus est ei M.* n. abest vox tertia.' *Sciopp.*—20 Idem ascripsit *cognomen.*—1 Ms. *disciplinis.*—

NOTÆ

[b] *M. ille Cato, qui et orator et censor fuit*] Hic ut refert Plinius lib. VII. cap. 27. 'Tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus imperator, optimus senator:' quater et quadragies, eodem teste, causam dixit; nec quisquam sæplus postulatus, et semper absolutus. Scripsit de re militari, scripsit libros Originum, quas Nepos historias, epitome Liviana vocat Annales: scripsit, ut ait Tullius in Bruto, orationes amplius CL. Ejus egregiam laudem persecutus est Livius lib. XXXIX. Cum L. Valerio Flacco consulatum gessit anno U. C. DLIX. ante Christum CXCV. Obiit anno II. belli Punici tertii, U. C. DCV. ante Christum CXLIX. ætatis LXXXV.

[c] *Consul cum Q. Marcio Rege*] Quod incidit in annum U. C. DCXXXV. ante Christum CXIX.

[d] *M. Catonis prætorii*] Hic, ut ait Velleius Paterculus, 'genitus proavo M. Catone principe illo familiæ Porciæ, homo virtuti simillimus, et per omnia ingenio Diis quam hominibus propior, qui nunquam recte fecit, ut facere videretur, sed quia aliter facere non poterat, cuique id solum

pater fuit: nec, quia hic nepos Catonis censorii, ille autem pronepos fuit, propterea necessum est patrem hunc fuisse:[3] hic enim nepos, cujus hæc modo prolata oratio est, filium quidem majorem Catonem habuit: sed non eum qui Uticæ periit; sed qui, cum ædilis curulis et Prætor fuisset, in Galliam Narbonensem profectus, ibi vita functus est. 4. Ex altero autem viro[4] censorii filio longe natu minore, quem Salonianum esse appellatum dixi, duo nati sunt L. Cato et M. Cato: is M. Cato tribunus plebis fuit; et præturam petens mortem obiit: exque eo[5] natus est M. Cato prætorius, qui se bello civili Uticæ interemit, de cujus vita laudibusque cum M. Tullius scriberet, pronepotem eum Catonis censorii dixit fuisse. Videtis igitur hanc partem familiæ, quæ ex minore Catonis filio progenita est, non solum generis ipsius tramitibus, sed temporum quoque spatio differre;[c] nam quia ille Salonianus in extrema patris ætate, sicuti dixi, natus fuit, prognati quoque ab eo aliquanto posteriores fuerunt, quam qui a majore fratre ejus geniti erant. 5. Hanc temporum differentiam[6] facile animadvertetis ex hac ipsa oratione, cum eam legetis. Hæc Sulpicius Apollinaris nobis audientibus dixit: quæ postea ita esse, uti dixerat, cognovimus, cum et laudationes funebres et librum commentarium de familia Porcia legeremus.

[c] *Non solum familiæ diversitate, sed etiam temporum intervallo discrepare.*

2 Cod. Torn. *in quo consulatu.*—3 'V. C. *hunc ei fuisse.*' Ois. 'Prave omissum ab Stephano, cum habeant omnes Msti et editi, ut restituerim. Mox Regius hoc ordine procedit: *cum ædilis curulis fuisset et Prætor.*' Jac. Gronov.—4 '*Ex altero autem viro.* Vox quarta vix bene congrua, et pro ea in Lugd. maj. erat *autem iro.* Sed quam egregie membrana Regia *ex altero autem illo!*' Idem.—5 'Ms. Reg. et Petav. *ex eoque*, sane non parvo dulcius. Paulo ante exhibent codices nonnulli, *Is Cato Marcus tribunus.* Lugd. min. *is ia marcus tribunus*, primæ vocali *a* imposita oblique litera v. sed Regius et Lugd. maj.' *Idem.*—6 'Sic recte scias edidisse Stephanum, discedendo ab vetustioribus, qui inserunt vocem *quoque* in nullo Ms. repertam.' *Idem.*

NOTÆ

visum est rationem habere, quod haberet justitiam, omnibus humanis vitiis immunis semper fortunam in sua potestate habuit.' Partes Pompeii secutus in bello civili, cum et exercitum Jubæ et Scipionis, quibuscum societatem coierat, profligatum audisset, Uticam, quæ urbs est Africæ, se recepit; ac desperatis rebus, lecto de immortalitate animæ Platonis tractatu, ferro sibi necem conscivit anno U. C. DCCVII. ante Christum XLVII. *Plutarch.*

CAP. XX.

Quod a scriptoribus elegantissimis major ratio habita sit sonitus vocum atque verborum jucundioris, quæ a Græcis εὐφωνία dicitur, quam regulæ disciplinæque, quæ a grammaticis reperta est.

INTERROGATUS est Probus Valerius (quod ex familiari ejus quondam[7] comperi) 'hasne urbis,' an 'has urbes' et 'hanc turrem,' an 'hanc turrim,' dici oporteret. 'Si aut versum,' inquit, 'pangis, aut orationem solutam struis,[a] atque ea verba tibi dicenda sunt, non finitiones illas prærancidas neque fœtutinas[8] grammaticas spectaveris,[b] sed aurem tuam interroga, quo quid loco conveniat dicere: quod illa suaserit, id profecto erit rectissimum.' 2. Tum is, qui quæsierat, Quonam modo, inquit, vis aurem meam interrogem? et Probum ait respondisse, quo suam Virgilius percunctatus est,[c] qui diversis in locis 'urbes' et 'urbis' dixit arbitrio consilioque usus auris: nam in primo Georgicōn, quem ego, inquit, librum manu ipsius correctum[9] legi, 'urbis' per *i* literam scripsit. Verba e versibus[10] ejus hæc sunt:

[a] *Si vel componis versus, vel scribis prosam.*
[b] *Ne sequaris veteres illas regulas et putidas leges grammaticorum.*
[c] *Eodem modo quo Virgilius aures suas consuluit.*

7 'Cod. Tornæs. et vett. editt. *quodam.*' Ois. 'Immo ab Aldo ad ipsum Oiselium omnes habent *quondam* excepta sola Badiana Vascosani. Ex Msstis uterque Lugd. et Petav. habent *quodam*: sed Reg. aliique firmant alterum. Etiam in Salmasiano exemplari aliquis ascripsit, 'v. c. *quodam* bene.' Sed majoris scrupuli mora hic vexat. Si enim attendis, certe legis arenas dissolutas *Interrogatus est* ... *inquit.* Hinc finem verbi *oporteret* nonnullæ editiones puncto apposito signant. Nec vidi in Mss. aliis ullum subsidium. Sed in solo Thuaneo non extare verbum *est* notavi; quod si expuleris, omnia rectissime subsequuntur connexa.' *Jac. Gronov.*—8 '*Neque fætutinas.* Vox prima abest a cod. Thuan. Et possunt hæc optime instar appositionis intelligi, qua explicantur præcedentia. Nonnulli scribunt *fetudinas*. Codex Schefferi omittebat vocem *illas.*' Idem.—9 Cod. Torn. et vett. edd. *collectum.*' Ois. 'In Mss. omnibus præfertur litera *l.*' Jac. Gronov.—10 '*Verba e versibus.* Hæc non placuerunt scribis librariis, unde Reg. et Lugd. maj. *verbe versibus*: sed in Reg. secunda manus fecit *verba versus ejus.* Mox co-

'Urbisne invisere, Cæsar,
Terrarumque velis curam.' [d]

Verte enim, et muta, ut 'urbes' dicas; insubidius [11] nescio quid facies et pinguius: [e] contra in tertio Æneidos 'urbes' dixit per *e* literam:

'Centum urbes habitant magnas.'

3. Hic item muta, ut 'urbis' dicas; nimis exilis vox erit et exsanguis: tanta quippe juncturæ differentia est in consonantia vocum proximarum. Præterea idem Virgilius 'turrim' dicit,[12] non 'turrem,' et 'securim,' non 'securem:'

'Turrim in præcipiti stantem.'

Et

'Incertam excussit cervice securim.' [f]

Quæ sunt, opinor, jucundioris gracilitatis,[g] quam si suo utrumque loco per *e* literam dicas. At ille, qui interrogaverat, rudis profecto et aure agresti homo, Cur, inquit, aliud alio in loco potius rectiusque esse dicas, non sane intelligo. 4. Tum Probus jam commotior, Noli, inquit, igitur laborare, utrum istorum debeas dicere, 'urbis' an 'urbes:' nam cum id genus sis, quod video, ut sine jactura tui pecces,[h] nihil perdes, utrum dixeris. His tum verbis Probus et hac fini hominem dimisit, ut mos ejus fuit erga indociles, prope inclementer. Nos autem aliud quoque postea consimiliter a Virgilio duplici modo scriptum invenimus: nam et 'tres' et 'tris' posuit, eodem in loco, ea judicii subtilitate, ut si aliter dixeris mutaverisque,[13] et aliquid tamen auris habeas, sentias suavitatem sonitus claudere.[i] [14] 5. Versus ex decimo hi sunt:

[d] *Incertum est, o Cæsar, an velis incolere civitates, et administrationem terrarum suscipere.* [e] *Dices aliquid nimium inelegans et crassum.*
[f] *Securim cujus ictus non bene fuerat libratus.* [g] *Gratioris consonantiæ.*
[h] *Cum talis sis, quemadmodum sentio, ut male dicas sine detrimento tuo.*
[i] *Animadvertas in suavitate numeri aliquid desiderari.*

dices omnes *Æneidis*, quod temere mutarunt.' *Idem.*—11 Vett. edd. *insipidius.* —12 V. C. *dixit.*—13 In ed. Parisina Hier. de Marnef præbent *mutuaverisque.* Sed verissime Reg. *mutarisque.*' Jac. Gronov.—14 'Sic Ms. recte.

'Tres quoque Threicios[a] Boreæ de gente suprema,
Et tris quos Idas pater et patria Ismara[b] mittit:'[k]

'tres' illic, 'tris' hic: pensicula utrumque et modulare:[l] [15] reperies suo quodque in loco sonare aptissime: sed in illo quoque itidem Virgilii versu,

'Hæc finis Priami fatorum,'

si mutes et 'hic [16] finis' dicas, durum atque absonum erit, respuentque aures, quod mutaveris: sicut illud contra ejusdem Virgilii insuavius facias, si mutes:

'Quem das finem, rex magne, laborum?'

nam si ita dicas, 'Quam das finem,' injucundum nescio quo pacto et laxiorem vocis sonum feceris. 6. Ennius item 'rectos cupressos' dixit contra receptum vocabuli genus hoc versu:

'Capitibus nutantis pinos rectosque cupressos.'[m]

Firmior ei, credo, et viridior [17] sonus esse vocis visus est

[k] *Præterea Clausus occidit tres e Thracia parte maxime septemtrionali, et tres oriundos a patre Ida et patria Ismara.*
[l] *Attende et considera utrumque.*
[m] *Pinos summis ramis inclinantes in terram et cupressos rectas.*

Vet. ed. *dividere*: male.' *Ois.*—15 [l] *Pensicula utrumque et modulare.* Sic Stephan. recte emendavit. Vett. edd. habent *Utrumque pensiculate, modulateque reperies, etc.* Quædam, *pensicula utrumque et moderare*: *rep. etc.* Al. *Pensicula utrumque moderate, reper.* Unde proba lectio quam expressimus.' *Ois.* 'Quantum mendacium! Manifeste enim in Stephani editione est *moderare.* Id patet unicuique. Iste autem noster nihil nisi expressit lectionem ab homine docto concinnatam in editione anni 1651. Reg. Thuan. Mem. Pet. Lugd. uterque *pensicula utrumque modulareque.* Hoc igitur exprimi oportuerat, ut verissimum. Hinc et in libro Salmasii ascriptum erat, '*modulareque* V. C. bene:' forsan ipsa Merceri manu. In Lincoln. erat *pensicula modulare utrumque.* Pater etiam ascripserat suo exemplari, 'Jun. *Utrumque pensiculate modulateque.* l. *Utrumque pensicula e modulatu* aut *modulamine.* Inf. h. c. 'simili usus modulamine.' Sc.' ut scias hæc Scriveriana esse.' *Jac. Gronov.* *Moderare* dat Delph.—16 '*Simul ut et hic.* Lege cum Mercero ad Nonium: *Si mutes ut hic finis dicas, &c.*' Ois. 'Codex autem Reg. *si mutes et hic.* Lugd. maj. *si mutes hic et hic finis*, cum in minore sit vulgata lectio. Sequi placuit Regium.' *Jac. Gronov.* *Simul ut et hic f.* dat Delph.—17 '*Viridior.* Validior: quid si legas *vividior?*' Ois. 'Plane sic video notatum ex Scheff. codice;

NOTÆ

[a] *Threicios*] E Thracia, quæ Græciæ regio ad pontum Euxinum adjacet. Nunc *Romania* dicitur ab urbe primaria Constantinopoli, quæ Roma nova vocabatur.

[b] *Ismara*] Urbs Thraciæ, ab Ismaro monte ad quem sita est nomen habuit.

'rectos' dicere 'cupressos,' quam 'rectas:' contra vero idem Ennius in annali duodevicesimo 'aëre fulva' dixit, non 'fulvo;' non ob id solum quod Homerus ἠέρα βαθεῖαν[n] dicit: sed quod hic sonus, opinor, vocabilior[18] est visus et amœnior: sicuti etiam M. Ciceroni mollius teretiusque[19] visum, in quinta in Verrem, 'fretu,' scribere, quam, 'freto:' 'perangusto,' inquit, 'fretu divisa:' erat enim crassius vetustiusque[20] 'perangusto freto,' dicere. Itidem in secunda, simili usus modulamine, 'manifesto peccatu,' inquit, non 'peccato:' hoc enim scriptum in uno atque in altero antiquissimæ fidei libro Tironiano reperi. 7. Verba sunt Ciceronis hæc: 'Nemo ita vivebat, ut nulla ejus vitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccatu tenebatur, ut cum impudens fuisset in facto, tum impudentior videretur si negaret.' Hujus autem vocis cum elegantior hoc in loco sonus est, tum ratio certa et probata est. Hic enim 'peccatus,' quasi 'peccatio,' recte Latineque dicitur: sicut, hic 'incestus,' non qui admisit, sed quod admissum est, et hic 'tributus'[1] quod 'tributum' nos dicimus, a plerisque Veterum dicta sunt: hic quoque 'allegatus,' et hic 'arbitratus,' pro 'allegatione,' proque 'arbitratione' dicuntur: qua ratione servata, 'arbitratu' et 'al-

[n] *Caliginem profundam.*

etiam sic conjiciebat Scriverius. Sed alii codices obstant, et videtur metaphoræ illius species veneranda. Immo qui id mutant, non satis norunt Gellium, qui se indicat et tuetur II. 3. 'Ut sonus earum esset viridior vegetiorque.'' *Jac. Gronov.*—18 'Sic C. Tornæs. et vett. edd. al. *vocalior*. Quædam etiam, *hoc habilior*. Unde aliqui fecere *cohabilior*. Quid si legas *notabilior?*' Ois. 'Id postremum fuit et aliis notum. Sed nequaquam tanti, ut id præferatur lectioni ab Mss*tis* probatæ, quæ est in contextu, aut vel proferatur in notitiam. Sed verbum *est* merito in suspicionem venit, ut quod non extat in Reg. aut Lugd. maj. cum Mem. Pet. deficiantur utraque voce *est visus*, et neutra desideratur. Mox Reg. *Sicuti Marco etiam Ciceroni.*' Jac. Gronov. *Hoc habilior* dat Delph.—19 Ms. *rectiusque.*—20 '*Vastiusque*. Ms. *vetustiusque.*' Ois. 'Immo id est et in Reg. Lugd. utroq. Petav. Memm. Lincoln. Scheff. ut licet sensu non malo sit *vastius*, id tamen pro supposito haberi debeat et immixto ab iis, qui alterum convenire vix putarunt, cum tamen et Cicero de Claris Orat. dicat *vetustius horridiusque*. Sed insuper Lugd. major inter *crassius vetustiusque* habet interpositum *q* cum eis ductibus, qui notare solent *quam*, scilicet volens indicare, quod est in Regio *crassius jam vetust.* Quin etiam Schefferi codex habet *enim erat crassius*. Sic denique venimus ad Gellii elegantiam.' *Jac. Gronov.* *Vastiusque* Delph.—1 '*Et hic tributus.*

legatu meo' dicimus. 8. Sic igitur 'in manifesto peccatu' dixit, ut, 'in manifesto incestu,' Veteres dixerunt: non quin Latinum esset, 'peccato,' dicere: sed quia in loco isto positum subtilius ad aurem molliusque est. Lucretius æque auribus inserviens [2] 'funem' fœminino genere appellavit, in hisce versibus:

'Haud, ut opinor, enim mortalia sæcla superne
Aurea de cœlo demisit funis in arva.' [o]

Cum dicere usitatius manente numero posset:

'Aureus e cœlo demisit funis in arva.'

9. Sacerdotes quoque fœminas M. Cicero 'antistitas,' dicit, non, secundum grammaticam legem, 'antistites:' nam cum insolentias verborum a Veteribus dictorum plerumque respueret,[p] hujus tamen verbi in ea parte sonitu delectatus, 'Sacerdotes,' inquit, 'Cereris atque illius fani antistitæ.' Usque adeo in quibusdam neque rationem verbi neque consuetudinem, sed solam aurem secuti sunt suis verba modulis pensitantem.[q] 10. 'Quod qui non sentiunt,' inquit idem ipse M. Cicero, cum de numerosa et apta oratione dissereret, 'quas auris habeant aut quid in his hominis simile sit, nescio.' Illud vero cumprimis apud Homerum veteres grammatici annotaverunt; quod cum dixisset quodam in loco κολοιούς τε ψῆράς τε,[r] alio in loco non ψηρῶν τε, sed ψαρῶν dixit:

Τῶν δ' ὥστε ψαρῶν νέφος ἔρχεται ἠὲ κολοιῶν·[s]

secutus non communem, sed propriam in quoque vocis situ jucunditatem: nam si alterum in alterius loco [3] ponas, utrumque feceris sonitu insuave.

[o] *Nam, ut arbitror, non funis aureus demisit e cœlo in terram sæcula mortalia.*
[p] *Licet sæpe rejiceret verba obsoleta, quæ erant in usu apud Veteres.*
[q] *Consuluerunt solam aurem quæ vocabula expendit suis numeris.*
[r] *Graculosque sturnosque.*
[s] *Horum ut sturnorum nubes venit aut graculorum.*

Sic reposui, cum ex novissimis edd. excidisset particula media.' *Jac. Gron.*—2 'In paterna editione contigit, ut editum sit *serviens*, non editoris voluntate (nec enim ullus codex Ms. abit ab composito, et ille nihil prorsus annotavit) sed typorum remissione, quam non debuit posterior sequi.' *Idem.*—3 Ms. Reg. solus, *in altero loco*.

CAP. XXI.

Verba T. Castricii rhetoris ad discipulos adolescentes de vestitu atque calceatu non decoro.

T. CASTRICIUS rhetoricæ disciplinæ doctor, qui habuit Romæ locum principem declamandi ac docendi, summa vir auctoritate gravitateque, et a Divo Hadriano in mores atque literas spectatus,[a] cum me forte præsente [4] (usus enim sum eo magistro) discipulos quosdam suos senatores vidisset die feriato [a] tunicis [b] et lacernis [c] indutos et gallicis [5] [d] calceatos; 'Equidem,' inquit, 'maluissem vos togatos esse: pigitum est, cinctos saltem esse et penulatos:[b] [e] sed si hic vester hujuscemodi vestitus de multo jam usu ignoscibilis est,[c] soleatos [f] tamen vos populi Romani senatores per urbis vias ingredi nequaquam decorum est,'[d] non hercle vobis minus, quam illi tum fuit,[e] [g] cui hoc M. Tullius pro turpi crimine objectavit.' 2. Hæc me audiente Castricius,

[a] *In summo loco habitus ab Hadriano imperatore propter bonam indolem ac doctrinam.* [b] *An vos piguit esse succinctos et penulatos, quasi ad faciendum iter?*
[c] *Veniam meretur ob frequentem ejus usum.* [d] *Ambulare minime decet.*
[e] *Id vitio verti debet quam illi cui, &c.*

4 'Sic edidi inserta voce tertia, nactus licentiam ex codice Regio et Lugd. maj. ut dubitari de ea nequeat. Mox et illi et præterea Lugd. min. Petav. exhibebant *usus enim sum*, quod et ipsum recepi, non ut vulgo *usus sum enim*.' Jac. Gronov. *Cum me præsente usus sum enim* Lugd. Bat. Delph.—5 Ascrip-

NOTÆ

[a] *Die feriato*] Dies feriatus is erat quo cessabant ab operibus Romani.

[b] *Tunicis*] Tunica vestis interior togæ supponebatur.

[c] *Lacernis*] Lacerna vestis qua nobiliores vix utebantur nisi pluvio tempore vel in spectaculis.

[d] *Gallicis*] Gallicæ genus calceamenti quo adversus imbres utebantur Galli. Hinc iis calceis nomen impositum crediderim quos Galli dicimus, *des galloches*.

[e] *Penulatos*] Indutos penula, quam vestem veluti pallium ad arcendas pluvias præsertim viatores adhibebant.

[f] *Soleatos*] Solea calceamenti genus, quod, cum plantas solum tegat, ad superiores pedis partes duabus ligulis revincitur.

[g] *Illi tum fuit, &c.*] Is est Antonius in quem tam vehementer invehitur Tullius.

et quædam alia ad eam rem conducentia Romane et severe dixit: plerique autem ex iis, qui audierant,[6] requirebant, cur soleatos dixisset, qui gallicas, non soleas, haberent. Sed Castricius profecto scite atque incorrupte locutus est: omnia enim ferme id genus quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cetera prope nuda et teretibus habenis vincta sunt, soleas dixerunt; nonnunquam voce Græca crepidulas. 'Gallicas' autem verbum esse opinor novum, non diu ante ætatem M. Ciceronis usurpari cœptum: itaque ab eo ipso positum est in secunda Antonianarum. 3. 'Cum gallicis,' inquit, 'et lacerna cucurristi:' neque in ea significatione id apud quenquam alium scriptum lego gravioris duntaxat auctoritatis scriptorem: sed ut dixi, crepidas et crepidulas prima syllaba correpta id genus calceamentum appellaverunt, quod Græci κρηπῖδας vocant, ejusque calceamenti sutores crepidarios dixerunt. Sempronius Asellio in libro rerum gestarum quarto decimo, 'Crepidarium,' inquit, 'cultellum rogavit a crepidario sutore.'

sit Sciopp. '*caligis*: et sic semper.'—6 'Sic omnes editi et scripti: unde igitur nuperrimi sic remisse agunt, ut edant *audiverant*?' Jac. Gronov.

CAP. XXII.

Comprecationes, quæ ritu Romano fiunt Diis, expositæ sunt in libris sacerdotum, inter quas Marti Nerienem tribuunt; et quid Neriene *seu* Nerio *nomen importet.*

COMPRECATIONES Deum immortalium, quæ ritu Romano[a] fiunt,[7] expositæ sunt in libris sacerdotum populi Romani et in plerisque antiquis orationibus. In iis scriptum est,[b]

[a] *Secundum cærimonias Romanorum.* [b] *Invocari.*

7 'Sic Mss. at vett. edd. *q. r. R. Diis fiunt.*' Ois. 'Sit ita, sed boni Msti vocem *Diis* expellunt, quibus paruit jure Henr. Stephanus.' *Jac. Gronov.*—

'Luam Saturni,'[8][a] 'Salaciam Neptuni,'[b] 'Horam Quirini,'[c] 'Jurites[d] Quirini,'[9] 'Maiam[10] Volcani;' 'Heriem Junonis,'[11][e] 'Molas[12] Martis'[f] 'Nerienemque Martis.'[13] 2. Ex quibus id quod postremum posui, sic plerosque dicere audio, ut primam in eo syllabam producant, quo Græci modo dicunt νηρεΐδας:[g] sed qui probe[14] locuti sunt, primam correptam[15] dixerunt, tertiam produxerunt: est enim rectus casus vocabuli ejus, sicut in libris Veterum scriptum est, 'Nerio:' quanquam M. Varro in satira Me-

8 'Sic libri vetustissimi; in Ms. quodam est *Lacam*, unde vett. edd. omnes habent *Laciam*. Turnebus Adversar. lib. XIX. cap. 11. primo cogitabat *Laciam*; quam ibi explicat, sed mox redit ad *Luam* notam ex Livio.' *Ois.* 'Non est quod hoc loco *Laciam* cogitemus ortam partim ex parte posteriore sequentis *Salaciam*, partim ex eo, quod pro *Luam* nonnulli scribæ exhibentes *Lucam* induxerunt posteros in hoc ambiguum. Sed *Luam* egregie habet codex Regius, Lugd. uterq. cum in Mem. Pet. extet *Lucam*, in Lincoln. *Latam*, quasi tenderet ad Laram.' *Jac. Gronov.*—9 Vid. Not. Var. 'Omnino cum librarii ipsi rem certam veritatemque nequaquam intelligentes hinc maluerint ductus quosdam vetustiore atramento effictos similiter imitari in parte doctrinæ Romanæ obscurissima et impenetrabili, difficile est eam a nobis repeti. Ex Ms. Regio ipse notavi *quirinunrites quiritu*, Lambecius *quirini virites quirini* totidem lineis, quomodo et Lugd. maj. sed minor *virites quiricii*, Lincoln. *jurites quirivi* aut *icii*.' Jac. Gronov.—10 Stephanus edidit *Naiam*. Vid. Not. Var. 'Videtur in Stephani editione esse lapsus modo typorum.' *Jac. Gronov.* *Naiam* tamen habet Delph.—11 'Sic Ms. Edit. Roman. *Herien*. Al. vett. edd. *Nerien*. Et hinc Turnebus *Nerienem Junonis* legendum existimat, ut Nerio Junonis Curitis filia habeatur, ut et Mars Nerienis maritus.' *Ois.* 'Membrana Reg. *herien*, Lugd. uterq. *heriem*, ut et Petav.' *Jac. Gronov.*—12 Ms. Reg. habebat *Moles:* ut et Scheff.—13 Sic Mss. at vett. edd. *Nerienem quoque Martis*.—14 Cod. Torn. et V. C. *proprie*: ita et Reg. et Lugd. maj.—15 Cod. Torn. et V. C. *correptim*.—16 'Vett. edd. addunt,

NOTÆ

[a] *Luam Saturni*] Hæc Dea nomen a luendo expiandoque videtur habuisse, et præfuisse lustrationibus. Luere enim purgare est, unde et matri Luæ ad lustrandam hostium cædem arma et spolia incendebant. *Turnebus.*

[b] *Salaciam Neptuni*] Salaciam, inquit Festus, dicebant Antiqui Deam aquæ, quam putabant salum ciere, hoc est, mare movere.

[c] *Horam Quirini*] Hora teste Nonio Marcello Juventutis fuit Dea, eademque Romuli conjux, quæ inter cœlites relata Hersiliæ nomen habuit.

[d] *Jurites*] Putat Mosellanus fuisse Deas quas Romani jurijurando præfecerint.

[e] *Maiam* [*Naiam*] *Volcani, Heriem Junonis*] Naia fortasse uxor Vulcani, Herie filia Junonis. De quibus nihil habeo certi dicere.

[f] *Molas Martis*] Molas Martis esse filias divinat Turnebus, quod Mars, ut molis fruges, sic bellis homines frangat.

[g] Νηρεΐδας] Nereides maris nymphæ Nerei et Doridis filiæ.

nippæa, quæ inscribitur σκιαμαχία,[c] [16] non 'Nerio,' sed 'Nerienes' vocative[d] dicit in his versibus:

'Ted'[h] Anna Perenna,[17] [i] Panda,[18] [k] te Lato,[19] [l] Pales,[m]
Nerienes,[n] et Minerva,[20] Fortuna, ac Ceres.'

3. Ex quo nominandi quoque casum eundem fieri necessum est: sed 'Nerio' a Veteribus sic declinatur, quasi Anio: nam proinde ut 'Anienem,' sic 'Nerienem' dixerunt tertia syllaba producta:[1] id autem, sive 'Nerio' sive 'Nerienes' est,[2] Sabinum verbum est, eoque significatur virtus et forti-

c *Umbratilis pugna.* d *In casu vocandi.*

vel κριομαχία, id est, 'Arietum pugna.'' *Ois.* 'In illis quos consului omnibus vidi ΣΚΙΟΜΑΧΙΑ, ut amant in compositis eam literam.' *Jac. Gronov.* —17 Vid. Not. Var. Attamen Mss. Reg. Lugd. uterque, Petav. *te anna ac perenna.* Lincoln. *te amina ac peramna.*—18 'Sic enim, non *Pranda* legendum.' *Ois.*—19 Vulgo *Celato.* Vid. Not. Var.—20 'Ita recte etiam habet Ascensiana editio, male vero Stephanus omisit copulam *et;* quod et fecit vet. ed. Romana. Carrioni plus venustatis habere videtur, si legatur, *Te Nerienes, Minerva, Fortuna ac Ceres.* Quod, ut modo notatum, more implorantium Deos factum.' *Ois.* 'Non Stephanus sic nominari debuit, sed varii ante illum; nam nec Aldus habet, nec vel Sebastianus vel Antonius Gryphii, sed neque ullus ex scriptis ibi copulativam approbat. Itaque ut nescio quid contigerit in hoc loco, ita certe cautela nocere non debuit. Cur enim distinguere sic voluisse Auctor supponitur per paria? Etiam Regius habet *Minervam.*' Jac. Gronov.—1 '*Tertia syllaba producta.* Ut ante paulo 'tertiam produxerunt:' et infra, 'tertia in eo nomine syllaba, contra quam supra dictum est, corripienda.' Attamen vox postrema non extat in Regio. Et forsan jam non id egit, ut attenderet ad istam ipsam quantitatem, sed solam formationem. Etiam antea habebat *declinabitur*, ut et Lugd. maj.' *Jac. Gronov.*—2 '*Nerienes est.* Abest vox postrema.' *Sciopp.*—3 '*Sed id perite magis.*

NOTÆ

h *Ted*] Post *te*, apponebatur *d*, sequente vocali.

i *Anna Perenna*] Anna post Didonis sororis mortem, ut Pygmalionis fratris vim et insidias effugeret, in Italiam concessit. Cum ad Laurentem oram forte appulisset, ita benigne excipitur ab Ænea, ut Æneæ suspectum amorem habere cœperit Lavinia, ac dirum aliquid Annæ moliretur. Verum hæc in somnis a sorore monita fugit, et in amnem Numicium se præcipitem egit. Quæritur, et ubi ad Numicium amnem ventum est, 'Ipsa loqui visa est, Placidi sum Nympha Numici: Amne perenne latens Anna Perenna vocor.' Unde et læti eam instituto convivio quasi Deam venerati sunt, cujus cærimoniæ consuetudo multo post retenta est. Ex Ovidii Fastis.

k *Panda*] Hanc censet Turnebus esse Deam pacis, a pandendis et aperiendis portis.

l *Lato*] Græca vox Λητὼ, unde Lato: eadem est ac Latona.

m *Pales*] Pastorum Dea, cujus festa Palilia XI. Kal. Maias celebrabantur.

n *Nerienes*] Nerienes vel Nerio uxor Martis.

tudo: itaque ex Claudiis,[o] quos a Sabinis oriundos accepimus, qui erat egregia atque præstanti fortitudine, 'Nero' appellatus est: sed id Sabini accepisse a Græcis videntur, qui vincula et firmamenta membrorum νεῦρα dicunt: unde nos quoque Latine 'nervos' appellamus. 'Nerio' igitur Martis vis, et potentia, et majestas quædam esse Martis demonstratur. 4. Plautus autem in Truculento[e] conjugem esse Nerienem Martis dicit, atque id sub persona militis in hoc versu:

'Mars peregre [f]adveniens salutat Nerienem uxorem suam.'

Super ea re audivi non incelebrem hominem dicere, nimis comice Plautum imperito et incondito militi falsam novamque opinionem tribuisse, ut Nerienem conjugem esse Martis putaret. 5. Sed id perite magis[3] quam comice dictum intelliget, qui leget Cn. Gellii annalem tertium, in quo scriptum est, Hersiliam,[p] cum apud T. Tatium[q] verba faceret pacemque oraret, ita precatam esse; 'Neria[4] Martis te obsecro pacem dare,[5] uti liceat nuptiis propriis[6] et prosperis uti, quod de tui conjugis consilio contigit, uti nos itidem integras raperent, unde liberos sibi et suis poste-

[e] *In comœdia cui titulus est Truculentus.* [f] *E longinquo.*

Duæ mediæ voces in nonnullis codicibus aliter scribuntur, nempe *sed imperite mag.* ut est in Mem. et Pet. Hinc alii corrigentes dederunt *sed id imperite* vel *imperitiæ*, ut erat in Lincoln. Verum uterque Lugd. simpliciter *sed id perite magis*, cum Ms. Regius plane ignoret istam vocem tertiam.' *Jac. Gronov.* —4 Lugd. min. *Nerio.*—5 Ascripsit Sciopp. *date.*—6 ' Nihil vetat, quin æque bene, nisi forsan melius, legi posset: *nuptiis propitiis.*' Ois. 'Quod quidem legi potest, prorsus est infinitum. Hinc et in legendo potest omitti copulativa, ut fecit Oiselius in edendo, sed contra omnes Mss. unde restitui.' *Jac.*

NOTÆ

[o] *Ex Claudiis, &c.*] Ex hac familia fuit oriundus Claudius ille Nero, qui in difficillimis reip. temporibus Asdrubalem Annibali fratri suppetias ferentem junctis cum Livio collega copiis delevit, et ea victoria rem Romanam ab interitu certissimo vindicavit anno U. C. DXLVII. ante Christum CCVII. Fuit item hoc cognomen Romani imperatoris post homines natos longe crudelissimi.

[p] *Hersiliam*] Uxor Romuli in cœlum recepta ita vocata est, cum prius Hora diceretur.

[q] *Tatium*] Tatius Sabinorum dux, populi Romani hostis acerrimus.

ris,[7] patriæ pararent.' 'De tui,' inquit, 'conjugis consilio,' Martem scilicet significans; per quod apparet[8] non esse id poëtice a Plauto dictum; sed eam quoque traditionem fuisse, ut Nerio a quibusdam uxor esse Martis diceretur. 6. Inibi autem animadvertendum est, quod Gellius 'Neria' dicit per *a* literam, non 'Nerio,' neque 'Nerienes:' præter Plautum etiam, præterque Gellium Licinius Imbrex[r] vetus comœdiarum scriptor in fabula, quæ Neæra inscripta est, ita scripsit:

'Nolo ego Neæram[9] te vocent, sed Nerienem;
Cum quidem[10] Marti es in connubium data.'

Ita se numerus[11] hujusce versus habet, ut tertia in eo nomine syllaba, contra quam supra dictum est, corripienda sit: cujus sonitus[12] quanta apud Veteres indifferentia sit, notius est, quam ut plura in id verba sumenda sint. 7. Ennius autem in primo annali in hoc versu,

'Nerienem Mavortis et Herclem,'[13]

si, quod minime solet, numerum servavit, primam syllabam intendit,[g] tertiam corripuit. Ac ne hic quidem[14] prætermittendum puto, cuicuimodi[15] est,[h] quod in commentario

[g] *Fecit longam.* [h] *Qualecumque sit.*

Gronov.—7 '*Suis posteris.* Cod. Torn. et vett. codd. *et suis posteris.*' Ois. 'Stephani opus est: sed debet retineri, cum extet in omnibus scriptis.' *Jac. Gronov.*—8 Cod. Torn. *quod ab re non apparet.*—9 Sic plane Lugd. min. at maj. *Neærem.* Sed Reg. *Neære*, et Petav. *Neæra.*—10 'Vossius, ne in iambico prima sede sit trochæus, pro *Cum quidem*, mavult *Quandoquidem*, et ne sic sede tertia sit trochæus, trajectis vocibus legit *es Marti.* Vel hoc pacto: *Quandoquidem in connubium Marti es data.*' Ois.—11 Cod. Torn. *Ita autem se numerus.* Vett. Codd. *Ita autem senarii numerus.*—12 Ms. *sonus.*—13 'In vett. codd. sic legitur: *Nerienem Mavortis. Et hercle, nisi, quod minime solet numerum servare, primam syllabam tetendit.*' Ois. 'Id sane scivit etiam Henr. Stephanus, atque etiam pater. Sed iidem noverant ita edi contra codices Mss. et priorem partem vocis *nisi* revocari debere ad præcedens *hercle*, quæ est pulcherrima reparatio.' *Jac. Gronov.*—14 'Ita Lincoln. Memm. Petav. quod videtur prætulisse pater, licet Reg. Lugd. uterq. Scheff. haberent *ac ne id quidem*, quod melius.' *Idem.*—15 Ascripsit Sciopp. *cuicumodi.*—16 'Cod.

NOTÆ

[r] *Licinius Imbrex*] Videtur idem esse qui P. Licinius Tegula, de cujus carmine mentionem facit Livius historicus. Floruit autem ille anno U. C. DLV. ante Christum circiter CC.

quodam Servii Claudii[16] scriptum invenimus, 'Nerio' dictum quasi 'Neirio,' hoc est, sine ira et cum placiditate: ut eo nomine mitem tranquillumque fieri Martem precemur: 'ne' enim particula, ut apud Græcos, ita plerumque in Latina quoque lingua privativa est.

Torn. *S. Cladii*, sed haud dubie legendum *Clodii*, quod idem est ac *Claudii*, et sic etiam a Plinio appellatur.' *Ois.*

CAP. XXIII.

M. Catonis consularis et censorii pulcherrima exprobratio contra philosophantes nomine et non re.

M. Cato, consularis et censorius, publicis jam privatisque opulentis[17] rebus, villas suas inexcultas et rudes, ne tectorio[a] quidem prælitas[a] fuisse dicit ad annum usque ætatis suæ septuagesimum: atque ibi postea his verbis utitur: 'Neque mihi,' inquit, 'ædificatio, neque vasum,[b] neque vestimentum ullum est manupretiosum,[18] neque pretiosus[b] servus neque ancilla est: si quid est,' inquit, 'quod utar,[19] utor: si non est, egeo:[c] suum cuique[20] per me uti atque

[a] *Ne tectorio quidem superinducto ornatas.* [b] *Magno pretio emtus.*
[c] *Si quid utendum habeo, utor. Si careo, non admodum curo.*

17 Vulg. *opulentus.*—18 'Ita cum Stephano lego unica voce *manupretiosum*, eodem modo quo '*manupretium*' conjuncte dicitur. In V. C. est, quemadmodum et in vulgatis, *n. v. u. est in manu pretiosum.*' Ois. 'Atqui non Stephani causa agitur, sed Gellii, qui certe dixit *manu pretiosum*, hoc est, artificio et labore et tempore, quod exornando impensum est, ut Plinius 'pretiosum auro scrinium,' alibi 'pretiosum colore suo.' Cum vero ita habeant codices scripti omnes, neque ullus agnoscat voculam *in*, quam antiquitus addiderunt, tum Ms. Regius sic exhibet, *neque vestimentum ullum est manu pretiosum*, *pretiosus servus*, *neque ancilla*, post quam vocem miror ab Stephano adjici τὸ *est*, quod nuspiam apparet in Msstis.' *Jac. Gronov.*—19 'Vett. codd. *quo utar.*' Ois. 'Immo istud *quod* extat sancte in omnibus libris Mss.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *Tectorio*] Tectorium calx est, quæ cum gypso, arena, ac tuso marmore commixta, quasi crusta ad ornatum parieti inducitur.

[b] *Vasum*] Ita Veteres loquebantur.

frui licet.'[d] Tum deinde addit: 'Vitio vertunt, quia multa egeo: at egeo illis quia nequeunt egere.'[e] 2. Hæc mera veritas Tusculani hominis, egere se multis rebus, et nihil tamen cupere dicentis, plus hercle promovet ad exhortandam parsimoniam,[f] sustinendamque inopiam, quam Græcæ istorum præstigiæ philosophari sese dicentium, umbrasque verborum inanes fingentium;[g] qui se nihil habere, et nihil tamen egere, ac nihil cupere dicunt, cum et habendo et egendo et cupiendo ardeant.[h] [1]

[d] *Unicuique permitto uti ac potiri suis bonis.*
[e] *Me vituperant quia indigeo multis rebus: ego vero illos vitupero, quod non possint non esse soliciti, si careant.*
[f] *Profecto plus confert ad persuadendam frugalitatem.*
[g] *A Græcis usitata sophismata illorum qui dicunt se esse philosophos, et futilem verborum pompam ostentant.* [h] *Misere torquean tur sua cupiditate.*

Gronov.—20 Vid. Not. Var.—1 Stephanus tollit postremam copulam, ac legit *cum et habendo, et egendo, cupiendo ardeant.* Vid. Not. Var.

CAP. XXIV.

Quæsitum tractatumque quid sint manubiæ: *atque inibi dicta quædam de ratione utendi verbis pluribus idem significantibus.*

In fastigiis fori Trajani[a] [a] simulacra sunt sita circumundique inaurata equorum atque signorum militarium; sub-

[a] *In altissima parte porticus quæ est in foro Trajani.*

NOTÆ

[a] *Fori Trajani*] Hoc forum dictum est et Ulpium ab Ulpio Trajano Romanorum imperatore. Hic cum arcus triumphalis ac porticus excelsis admodum columnis suffulta, tum vero admiratione digna fuit columna centum et quadraginta pedes alta, quæ res a Trajano gestas præcipueque bellum Dacicum arte singulari cœlatum ostentabat. Ejus in summo fastigio ossa Trajani in pila reposita servabantur, idque notatu dignum quod solus, teste Eutropio, ex Romanis imperatoribus in urbe sepultus fuerit. Vide XI. 17. ubi de Trajano egimus.

scriptumque est, EX MANUBIIS.[2] Quærebat Favorinus, cum in area fori ambularet, et amicum suum Consulem opperiretur[b] causas pro tribunali cognoscentem, nosque tunc eum sectaremur: quærebat, inquam, quid nobis videretur significare proprie 'manubiarum' illa inscriptio. Tum quispiam, qui cum eo erat, homo in studiis doctrinæ multi atque celebrati nominis: 'Ex manubiis,' inquit, significat 'ex præda;' 'manubiæ' enim dicuntur præda, quæ manu capta est. 2. Etiamsi, inquit Favorinus, opera mihi princeps et prope omnis in literis disciplinisque Græcis sumta est: non usque eo tamen infrequens sum vocum Latinarum, quas subsicivo[3] [b] aut tumultuario studio colo,[c] ut hanc ignorem interpretationem vulgariam, quod esse dicantur manubiæ præda: sed quæro an M. Tullius, verborum homo diligentissimus,[d] in oratione quam dixit de lege agraria[c] kalendis Januariis contra Rullum, inani et illepida geminatione junxerit 'manubias' et 'prædam,' si duo hæc verba idem significant, neque ulla re aliqua dissident: atque, ut erat Favorinus egregia vel divina quadam memoria, verba ipsa M. Tullii statim dixit: ea nos ascribimus hic:[4] 'Prædam, manubias, sectionem,[d] castra denique Cn. Pompeii

[b] *Expectaret.* [c] *Præcipuus labor ac prope omnis positus fuerit in doctrinis et artibus Græcorum percipiendis, non tamen ita sum imperitus linguæ Latinæ, cui per aliquod tempus raptim et obiter studeo.* [d] *Accuratissimus in verbis seligendis.*

2 'Ita vero correxit Stephanus, cum libri Gelliani veteres edant MANUBIIS, prout antea fuit editum, et quidem sicuti nunc, ita etiam infra: quanquam aliquoties pro eadem voce exhibeant Mssti *manibus*.' Jac. Gronov.—3 'Sane Mss. Reg. Lugd. uterq. Petav. aliique habent plane *subsicivo aut tum.* ut recte edidit Stephanus, cum anteriores *atque* ederent. Ceterum mox habet idem Reg. et Lugd. maj. *ignorem manubiarum interpretationem vulg.*' Idem. Vid. Not. Var.—4 Reg. Lugd. maj. *ea nos hic ascripsimus.*—5 ' Ms.

NOTÆ

[b] *Subsicivo*] Consule Notas in Præfationem Gellianam.

[c] *Lege agraria*] Lex quam P. Rullus tribunus plebis, ut populi gratiam sibi devinciret, de publicis agris dividendis tulerat. Ea lex instante Cicerone antiquata est.

[d] *Sectionem*] Sectio sumitur pro bonis damnatorum aut præda hostium quæ sub hasta venditur. Nos dicimus *confiscation*.

sedente imperatore decemviri vendent.' 3. Et infra itidem duo hæc simul junctim posita dixit: 'Ex præda, ex manubiis, ex auro coronario.' Ac deinde ad eum convertit, qui manubias esse prædam dixerat; et, videturne tibi, inquit, utroque in loco M. Cicero duobus verbis idem, sicuti tu putas, significantibus inepte et frigide esse usus? ac tali joco dignus, quali apud Aristophanen facetissimum comicorum Euripides Æschylum insectatus est? cum ait,

Δὶς ταυτὸν[e] *ἡμῖν εἶπεν ὁ σοφὸς Αἰσχύλος.*
Ἥκω γὰρ εἰς γῆν, φησὶ, καὶ κατέρχομαι.
Ἥκω δὲ ταυτόν ἐστι τῷ κατέρχομαι.
Νὴ τὸν Δί', ὥσπερ εἴτις εἴποι γείτονι,
Χρῆσον σὺ μάκτραν, εἰ δὲ βούλει κάρδοπον.

4. Nequaquam vero, inquit ille,[f] talia videntur, quale est *μάκτρα* et *κάρδοπος*; quæ a poëtis vel oratoribus[5] Græcis nostrisque celebrandæ et ornandæ rei gratia duobus eadem pluribusve nominibus frequentantur.[g] Quid igitur, inquit Favorinus, valet hæc repetitio instauratioque ejusdem rei sub alio nomine, in 'manubiis' et in 'præda?' num ornat, ut alioqui solet,[6] orationem? num eam modulatiorem aptioremque reddit? num onerandi vel exprobrandi criminis causa exaggerationem aliquam speciosam facit? sicuti in libro ejusdem M. Tullii, qui de constituendo accusatore[a]

[e] *Bis idem nobis dixit sapiens Æschylus. Venio enim ad terram, dicit, et accedo. Venio autem idem est atque accedo. Per Jovem idem est ac si quis dicat vicino, commoda tu mactram aut si vis alveum in quo pinsitur farina ad panes coquendos.* [f] *Qui manubias prædam esse dixerat.* [g] *Explicantur.*

Reg. *quæ vel a poëtis vel oratoribus*. Sed majus momentum in eo quod sequitur, ubi idem iste codex non habet *celebrandæ et ornandæ rei gratia*, verum *venerandæ et orn. r. g.* id quod est perquam inexpectatum, et certe Gellianæ veneris, ut intelligatur, ad venerationem extollendæ, venerabilis reddendæ. Accedit quodammodo, quod XIV. 4. dicit 'Severis atque venerandis verborum coloribus.'' *Jac. Gronov.*—6 '*Ut alioqui solet*. Pro media voce Scheff. habet *aliquos*, sed Reg. *aliqui*. Unde nescio qui scribit in Lexico Crit. Pareus, '*Nunc ornat, ut aliqui solet orationem*. Ita et ibi leg. nam in opt. cod.

NOTÆ

[a] *De constituendo accusatore*] In ea oratione Tullius partes accusandi C. Verris repetundarum rei sibi deferri poscit a judicibus. Inscribitur etiam 'Divinatio' in Q. Cæcilium qui Verris quæstor accusandi munus ambibat prævaricator.

est, una eademque res pluribus verbis vehementer atque atrociter dicitur: 'Sicilia tota, si una voce loqueretur, hoc diceret, quod auri, quod argenti, quod ornamentorum in meis urbibus, sedibus, delubris fuit:' nam cum urbes totas semel dixisset;[7] sedes delubraque addidit, quæ sunt ipsa quoque in urbibus. 5. Item in eodem libro simili modo: 'Siciliam,' inquit, 'provinciam C. Verres per triennium depopulatus esse, Siculorum civitates vastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur.' Hæc, quid videtur, cum Siciliam provinciam dixerit, atque etiam insuper civitates addiderit; domos etiam et fana, quæ infra posuit, comprehendisset, verba hæc item multa atque varia, 'depopulatus esse,' 'vastasse,' 'exinanisse,' 'spoliasse,' nonne unam et eandem vim in sese habent? sane: sed quia cum dignitate orationis et cum gravi verborum copia dicuntur, quanquam eadem fere sint et ex una sententia cooriantur,[8] plura tamen esse existimantur; quoniam et aures et animum sæpius feriunt. 6. Hoc ornatus genus, in crimine uno vocibus multis atque sævis exstruendo,[h] ille jam tunc M. Cato antiquissimus in orationibus suis celebravit, sicuti in illa, quæ inscripta est 'De decem hominibus,' cum Thermum accusavit, quod decem liberos homines eodem tempore interfecisset, hisce verbis eandem omnibus rem significantibus usus est: quæ, quoniam sunt eloquentiæ Latinæ tunc primum exorientis lumina quædam sublustria,[i] libitum est ea mihi ἀπομνημονεύειν.[k] 'Tuum nefarium facinus pejore facinore operire postulas: succidias humanas[f] facis,[l]

[h] *Quod consistit in uno scelere amplificando vocabulis pluribus et crudelibus.*
[i] *Satis illustria.* [k] *Recensere.* [l] *Homines occidis.*

erat scriptum *alioqui.*' Nescio quid velint.' *Idem.*—7 Reg. *cum plures urbes semel totas dix.*—8 ' *Et ex una sententia cooriantur.* Hoc credidi esse integrum, utpote quod sic legitur in scriptis. Recentiores ex editis nonnulli omiserunt

NOTÆ

[f] *Succidias humanas*] Succidiæ quas non a succidendo sed a cædendis suibus Varro dictas putat, tergum est vel pars alia carnis porcinæ sale condita. Cujus metaphoræ sensus hic est, Thermum ita homines ferro trucidare, ut solet lanio qui ad succidias porcos varias in partes dissecat.

tantas trucidationes[9] facis, decem funera facis, decem capita libera interficis, decem hominibus vitam eripis, indicta causa, injudicatis, indemnatis.' 7. Item[10] M. Cato in orationis principio, quam dixit in Senatu pro Rhodiensibus, cum vellet res nimis prosperas dicere, tribus vocabulis idem sentientibus[m] dixit. Verba ejus hæc sunt: 'Scio solere plerisque hominibus in rebus secundis, atque prolixis,[n] atque prosperis animum excellere, atque superbiam, atque ferociam augescere.' Itidem Cato, ex Originum septimo, in oratione quam contra Servium Galbam dixit, compluribus vocabulis super eadem re usus est: 'Multa me dehortata sunt huc prodire, anni, ætas, vox, vires, senectus; verumenimvero cum tantam rem publicam agier[11] arbitrarer.'[o] Sed ante omnis[p] apud Homerum ejusdem rei atque sententiæ luculenta exaggeratio est:

"Εκτορα δ' ἐκ βελέων ὕπαγε Ζεὺς, ἔκ τε κονίης,
"Εκ τ' ἀνδροκτασίης, ἔκ θ' αἵματος, ἔκ τε κυδοίμου;[q]

item in alio versu:

Ὑσμῖναί τε, μάχαι τε, φονοι τ', ἀνδροκτασίαι τε.[r]

Nam cum omnia ista utrubique multa et continua[12] nomina nihil plus demonstrent quam prælium, hujus tamen rei varia facies delectabiliter ac decore multis variisque verbis depicta est. Neque non illa quoque apud eundem poëtam una in duobus verbis sententia cum egregia ratione repetita est. 9. Idæus enim, cum inter Ajacem et Hecto-

m *Significantibus.* n *Felicibus.*
o *Cum crederem agi de tanta republica.* p *Præ ceteris.*
q *Hectorem vero ex telis subduxit Jupiter, et ex pulvere, atque ex strage, et ex sanguine, et ex tumultu.* r *Præliaque, pugnæque, cædesque, stragesque.*

particulam *ex* vitiose, ut ipse Oiselius.' *Jac. Gronov.*—9 'Codex Reg. *tantam trucidationem,* in quo mox etiam legitur *incondemnatis,* non *indemnatis,* prout paulo ante Gellius dixit 'villas inexcultas,' ut decompositis gaudens.' *Idem.* —10 Ascripsit Sciopp. 'f. *idem.*'—11 'Pro eo Regius habet *tantam rem peragier* cum Mem. et Petav. At Lugd. maj. *rempagier arbitr.* minor *rem agier.* Etiam Reg. *arbitraretur.*' Jac. Gronov. 'V. c. *rem pagier.* f. *peragier.*' Sciopp. 'Minime. Erroris ansam dedit librariorum consuetudo, scribentium *remp. agier.* quemadmodum ipse offendi in Ms. Cygn. Plauti Amph. Prolog. vers. 40. *Et ego et pater de vobis et re. p.* pro *republica.*' Otho.—12 Reg. *multa et*

rem decertantes armis intercederet, his ad eos verbis usus est:

Μηκέτι, παῖδε φίλω, πολεμίζετε, μηδὲ μάχεσθε.[s]

in quo versu non oportet videri alterum verbum, idem quod superius significans, supplendi numeri causa extrinsecus additum et consarcinatum: est enim hoc inane admodum et futile: sed cum in juvenibus gloriæ studio flagrantibus pervicaciam ferociamque et cupidinem pugnæ leniter tamen ac blande[13] objurgaret, atrocitatem rei et culpam perseverandi bis idem dicendo, alio atque alio verbo auxit, inculcavitque, duplexque eadem compellatio admonitionem facit instantiorem. 10. Ne illa quidem ejusdem significationis repetitio ignava et frigida videri debet:

Μνηστῆρες δ' ἄρα Τηλεμάχῳ θάνατόν τε μόρον τε
Ἤρτυον[t]

quod bis idem *θάνατον καὶ μόρον* dixerit: indignitas enim moliendæ tam acerbæ tamque injustæ necis miranda mortis iteratione defleta est. Ceterum quis tam obtuso ingenio est,[14] quin intelligat,

Βάσκ' ἴθι, οὖλε Ὄνειρε, καὶ
Βάσκ' ἴθ', Ἶρι ταχεῖα,[u]

verba idem duo significantia non frustra posita esse ἐκ παραλλήλου,[x] ut quidam putant, sed hortamentum esse acre imperatæ celeritatis? 11. Verba quoque illa M. Ciceronis in L. Pisonem[g] trigemina, etiamsi duræ auris hominibus non

[s] *Ne amplius, filii dilecti, pugnate neque certate.*
[t] *Proci autem Telemacho mortemque necemque parabant.*
[u] *Vade i, perniciosum somnium. Vade perge, Iri velox.*
[x] *Ex geminatione.*

cognomina. Lugd. maj. *multa et connomina.*—13 '*Leniter tamen ac blande.* Dubium sane, an id dederit Gellius. Habent quidem ita Petav. et Mem. et Lincoln. Sed Reg. Lugd. maj. Scheff. *leniter tamen ac placide*, quod est in editionibus, confirmant: unde Lugd. min. omisit penitus, exhibens *leniter tamen hac objurg.* Schefferinus insuper *cum juvenibus*, non *cum in juvenibus.*' Jac. Gronov.—14 'Lugd. maj. *obtunso ingenio si*, Reg. *obtunso ingenio sit.* Mox *verba idem duo* legunt omnes, non ut edunt inverso ordine *duo idem.*' Idem.—

NOTÆ

[g] *L. Pisonem*] L. Piso ex Calpurnia gente clarissima natus Romæ gessit consulatum anno U. C. DCXCV. ante Christum LIX. In eum Tullius atrocissimis orationibus acerbitatis omne virus effudit.

placent, non venustatem modo numeris quæsiverunt, sed figuram simulationemque oris pluribus simul vocibus verberaverunt.[y] [15] 'Vultus denique,' inquit, 'totus, qui sermo quidam tacitus mentis est, hic in fraudem homines impulit; hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit.' Quid igitur? simile est, inquit, apud eundem 'in præda' et 'manubiis?'[16] nihil profecto istiusmodi: nam neque ornatius fit additis manubiis; neque exaggeratius modulatiusve: sed aliud omnino 'præda' est, ut in libris rerum verborumque veterum scriptum est, aliud 'manubiæ:' nam 'præda' dicitur corpora ipsa rerum, quæ capta sunt; 'manubiæ' vero appellatæ sunt pecunia a quæstore ex venditione prædæ redacta: utrumque ergo dixit M. Tullius, cumulandæ invidiæ gratia,[z] decemviros ablaturos, persecuturosque et prædam quæ nondum esset venundata, et pecuniam quæ ex venditione prædæ percepta esset. 12. Itaque hæc inscriptio, quam videtis, EX MANUBIIS, non res corporaque ipsa prædæ demonstrat[17] (nihil enim captum est horum a Trajano ex hostibus) sed facta esse hæc comparataque ex manubiis, id est, ex pecunia prædaticia declarat: 'manubiæ' enim sunt, sicuti jam dixi, non præda, sed pecunia per quæstorem populi Romani ex præda vendita contracta. 13. Quod per quæstorem autem dixi, intelligi nunc oportet præfectum ærario significari: nam cura ærarii a quæstoribus ad præfectos[18] tralata est. Est tamen non nusquam

[y] *Ad invidiam depinxerunt.* [z] *Ad odium magis concitandum.*

15 'Præstans ille Regius *everberaverunt*, unus is quidem sane, sed instar omnium, et quod ipse Gellius sibi vindicat I. 23. 'Secretum rei et silentium deberi puer affirmans animum ejus ad inquirendum everberat.'' *Idem.*—16 'Ms. Scheff. *in præda et in manubiis*, quod et ipsum verissime Gellianum. Sed hinc egregie sequitur in Regio; *Nihil, nihil profecto istiusmodi est.*' Idem.—17 Aliter *monstrat.*—18 Vid. Not. Var. 'Non Oiselius hæc debuit scribere, sed mittere lectorem ad fontem, unde ipse hausit, hoc est, Lipsium ad librum XIII. Annalium Taciti in Excursu B. ubi iste vir excellens citat in hoc loco Gellii *præfectos*, sed addit, '*præfectos* ita legerim, non *præfectum*:' ut ille primus sit, qui pluralem fecerit. Nam cum Aldus aliique amputarent vocem, edendo *præfect.* Gryphii integrarunt *præfectum*. Sed Lipsius nihil novit de voce *ærarii;* quam scire igitur oportet ab primo Stephano fuisse additam: unde autem, ardua et non peragenda conjectura est, cum nonnisi unus codex

invenire ita scripsisse quosdam non ignobiles scriptores, ut aut temere aut incuriose 'prædam' pro 'manubiis,' et 'manubias' pro 'præda' posuerint; aut tropica quadam figura[a] mutationem vocabuli fecerint: quod facere concessum est scite id periteque facientibus: sed enim, qui proprie atque signate[b] locuti sunt, sicuti hoc in loco M. Tullius, 'manubias' pecuniam dixerunt.

[a] *Aliqua figura translationis.* [b] *Juxta propriam significationem.*

Scheff. eam habeat: reliqui omnes negent a Gellio vocem *ærarii* in brevitate octo vocabulorum repetitam fuisse, idque probabiliter, et hinc licet posteriores secuti fuerint Stephanum, etiam nuperrime Prousteus, utique incuriose, ego vero nequivi Stephano manum dare, sed delevi.' *Jac. Gronov.*

CAP. XXV.

Verba P. Nigidii, quibus dicit in nomine, Valeri, *in casu vocandi primam syllabam acuendam esse: et item alia ex ejusdem verbis ad rectam scripturam pertinentia.*

P. Nigidii verba sunt ex commentariorum grammaticorum vicesimoquarto, hominis in disciplinis doctrinarum omnium præcellentis: 'Deinde,' inquit, 'voculatio qui poterit servari,[a] si non sciemus in nominibus, ut Valeri, utrum interrogandi an vocandi sint?[b] nam interrogandi secunda syllaba superiore tono est quam prima, deinde novissima dejicitur: at in casu vocandi summo tono est prima;[c] deinde

[a] *Pronuntiatio vocis juxta accentum quomodo poterit servari?*
[b] *Utrum sint in genitivo an in vocativo?*

NOTÆ

[c] *In casu vocandi summo tono est prima*] Scilicet alias vocativus in *e* terminabatur auctore Prisciano, ac dicebatur Valerie, Virgilie, &c. Verum cum illud *e* vix pronuntiaretur, tandem omnino sublatum est: retento tamen vocativi prioris accentu. Unde fit ut in oratione soluta ejusmodi penultimæ producantur, licet a poëtis corripi debeant.

gradatim descendunt.' Sic quidem P. Nigidius [19] dici præcipit. Sed si quis nunc Valerium appellans, in casu vocandi, secundum id præceptum Nigidii acuerit primam, non aberit quin rideatur. Summum autem tonum προσῳδίαν acutam dicit: et quem 'accentum' nos dicimus, 'voculationem' appellat: et 'casum interrogandi' eum dicit, quem nunc nos 'genitivum' dicimus. Id quoque in eodem libro Nigidiano animadvertimus. 'Si hujus,' inquit, 'amici vel hujus magni scribas, unum i, facito extremam: [20] sin vero hi magnei, hi amicei, casu multitudinis recto, tum ante, i, scribendum erit, e, atque idipsum facies in similibus: item si hujus terrai [1] scribas, i litera sit extrema: si huic terræ; per, e, scribendum est: item qui scribit mei [2] studiosus; per, e, et, i, scribat: at cum mi; tum per i unum scribendum est, non per e: quia dandi casus est.' Hæc nos auctoritate doctissimi hominis adducti, propter eos qui harum quoque rerum scientiam quærunt, non prætermittenda existimavimus.

19 'Prænomen in nullo antiquo legitur.' *Jac. Gronov.*—20 Msti concordes in *extremum.*—1 Scripti omnes *terræ.*—2 'Grassatus fuit in hoc loco H. Stephanus imperiose, nec tamen dicas temere; nisi quod qua fide id fecerit, nec ipse indicat, nec ego assequor. Scripti omnes cum pristinis editis consentiunt in ista: *Item mei qui scribit in casu interrogandi, velut cum dicimus mei studiosus, per i unum scribat, non per e; at cum miei, tum per e et i scribendum est, quia dandi casus est.* Tantum editiones habent *Item mi* et *mi studiosus.* Cujus saltem memoria extet.' *Jac. Gronov.*

CAP. XXVI.

De versibus, quos Virgilius sectatus videtur Homeri ac Parthenii.[a]

PARTHENII[a] poëtæ versus est:

Γλαύκῳ καὶ Νήρει καὶ Εἰναλίῳ Μελικέρτῃ.[b]

[a] *Quos Virgilius videtur excerpsisse ex Homero ac Parthenio.*
[b] *Glauco et Nereo et Inalio Melicertæ.*

NOTÆ

[a] *Parthenii*] Vide quæ jam in Notis ad lib. IX. cap. 9. diximus.

eum versum Virgilius æmulatus est, itaque fecit duobus vocabulis venuste immutatis parem;

'Glauco[b] et Panopeæ[c] et Inoo Melicertæ.'[d]

Sed illi Homerico non sane re parem[3] neque similem fecit: esse enim videtur Homeri simplicior et sincerior, Virgilii autem νεωτερικώτερος, et quodam quasi ferrumine immisso[4] fucatior:[c]

Ταῦρον δ' Ἀλφειῷ,[e] ταῦρον δὲ Ποσειδάωνι.[d]

'Taurum Neptuno, taurum tibi, pulcher Apollo.'

[c] *Juvenilior et ascito fuco elegantior.*
[d] *Taurumque Alpheo taurumque Neptuno.*

3 'Ita correxit Stephanus, cum priores darent *rem*, ut est in Lugd. min. cum major et Mem. obtinerent id quod elegit Stephanus. Ex Regio notavit Lambecius *rerum*. Apparent justa, quæ Stephanum huc egerunt, et *res* pro dicto apud antiquos nota.' *Jac. Gronov.*—4 'Trillerus meus aptius legi judicat, *immisto*.' Falster.

NOTÆ

[b] *Glauco*] Glaucus urinator peritissimus, cum sæpius sub aquis delitescens semper emersisset, tandem ibi suffocatus marini numinis opinionem apud populares imperitos habuit.

[c] *Panopeæ*] Nympha marina.

[d] *Inoo Melicertæ*] Melicertes cum patrem Athamanta Thebarum regem furentem videret, una cum Ino matre se dedit in mare præcipitem; uterque in marina numina commutatus est. Ino Leucotheæ, Melicertes Palæmonis sive Portuni nomen habuit.

[e] Ἀλφειῷ] Alpheus Elidis fluvius, quem nonnulli scripsere abditis in mari canalibus in Arethusam Siciliæ fontem defluere, poëtarum fabulis ansam dedit. Fingunt scilicet Arethusam ab Alpheo adamatam in fontem cognominem a Diana fuisse conversam.

CAP. XXVII.

De sententia Panætii philosophi, quam scripsit in libro de officiis secundo; qua hortatur, ut homines ad cavendas injurias in omni loco intenti paratique sint.

LEGEBATUR Panætii philosophi liber de officiis secundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est:[a] ibi scriptum est,[5]

[a] *Imitatus est.*

cum multa alia ad bonam frugem ducentia,[b] tum vel maxime, quod esse hærereque in animo debet: id autem est ad hanc ferme sententiam: Vita, inquit, hominum, qui ætatem in medio rerum agunt,[c] ac sibi suisque esse usui volunt; negotia periculaque ex improviso assidua et prope quotidiana fert. Ad ea cavenda atque declinanda proinde esse oportet animo semper promto atque intento,[d] ut sunt athletarum, qui pancratiæ [a] vocantur.[e 6] 2. Nam sicuti illi ad certandum vocati projectis[f] alte brachiis consistunt, caputque et os suum manibus oppositis quasi vallo præmœniunt;[g] membraque eorum omnia, priusquam pugna mota est, aut ad vitandos ictus cauta sunt, aut ad faciendos parata; ita animus atque mens viri prudentis, adversus vim et petulantias injuriarum omni in loco atque in tempore prospiciens, debet esse erecta, ardua, septa solide,[h 7] ex-

[b] *Ad bonos mores utilia.* [c] *Qui vivunt in societate hominum.* [d] *Vigilanti.*
[e] *Illi inter athletas qui appellantur pancratiastæ.* [f] *Extensis.*
[g] *Quasi propugnaculo præmuniunt.* [h] *Fortiter defensa.*

5 'Stephanus inter locos ob orationis structuram suspectos non dubitat hunc futurum esse, ubi verbo personali verbi impersonalis usus dari videtur. Unde aliquis forsan hic legendum censeret: *ibi scripta sunt.* Probum tamen et Gellianum est, ut ex Vett. Codd. hic editum.' *Ois.* 'Cur futurum dicunt, qui nunquam ante fuit? Cur ex persona alterius sustinent ponere mutationem, quam nullus eorum, qui tot antecesserunt, tentavit? Cum nullus ante Stephanum indicaverit se offensum, cur de posteritate maluit obscœne præcinere? Vix videtur imminere posse id periculum, præsertim ab eo, qui Gellium ordine percensens ad hunc locum veniat memor eorum, quæ habuerat lib. I. cap. 7. de futuro infinito.' *Jac. Gronov.*—6 'Melius leges *qui pancratiastæ vocantur.*' Ois. 'Ita sane vulgo etiam legebatur in editionibus Gellii. Sed cur hoc melius? Satis constat vulgo sic appellari solitos. Interim tamen sic quoque non melius fore judicavit Stephanus ab ista editionum multitudine discedens atque etiam aliqua dicens de hoc novo pag. 139. Et recte. Nam et Regius et Thuan. et Mem. et Petav. et uterque Lugdun. et quicquid membranarum queo nominare, exhibent *pancratiæ*, quamvis supra usurpaverit vulgarem appellationem. Liceat nobis hoc etiam ab Gellio discere non per quinque tantum syllabas, sed per quatuor quoque posse exponi id nomen.' *Jac. Gronov.* 'Malim *pancratæ*, quod sermo Græcus suadere videtur; aut, quod veterum editionum quædam tradunt, *pancratiastæ*.' Falster.—7 'V. C. *septa, solida.*' Ois. 'Attamen Reg. Thuan. Lugd. ut. habent *solide*, quod merito prælatum ab Stephano. Gravior autem nodus in sequentibus, cum Regius et Lugd. maj. habeant *septa solide expedita jam solicitis nunquam connivens*, Thuan. vocem *solicite* mox immittat ante participium *flectens*. Sed ex Regio Pater

NOTÆ

[a] *Pancratiæ*] De Pancratiastis dictum est in Notis ad cap. 15. lib. III.

pedita, nunquam connivens,[1] nusquam aciem suam flectens, consilia cogitationesque contra fortunæ verbera, contraque insidias iniquorum, quasi brachia et manus protendens;[8] ne qua in re adversa et repentina[9] incursio imparatis improtectisque nobis oboriatur.

[1] *Nunquam sopita.*

conjiciebat *in solicitis nunquam conniv.*' Jac. Gronov.—8 V. C. *prætendens.*—9 Reg. Thuan. Lugd. uterq. Mem. Pet. *et in repentina.*

CAP. XXVIII.

Quod Quadrigarius, cum multis mortalibus, *dixit; an quid et quantum differret, si dixisset,* cum multis hominibus.

VERBA sunt Claudii Quadrigarii ex annalium ejus tertiodecimo: 'Concione[a] dimissa Metellus in Capitolium venit cum mortalibus multis: inde domum proficiscitur: tota civitas eum reduxit.' Cum is liber eaque verba M. Frontoni,[10] nobis ei ac plerisque aliis assidentibus,[11] legerentur; et cuidam haud sane viro indocto videretur 'mortalibus multis,' pro 'hominibus multis,' inepte frigideque in historia, nimisque id poëtice dixisse; tum Fronto illi, cui hoc videbatur, Ain' tu,[12] inquit, aliarum homo rerum judicii elegantissimi, 'mortalibus multis' ineptum tibi videri et frigidum?[b] nihil autem arbitrare causæ fuisse, quod vir modestus[13] atque puri ac prope quotidiani sermonis 'mor-

[a] *Turba senatorum aut populi.*

[b] *O vir, qui optime judicas in aliis rebus, inquit Fronto, dicisne hæc vocabula, multis mortalibus, tibi videri absurda et languidiora?*

10 'Prænomen in Lugd. maj. non legitur; etsi id parum refert. Sed Lambecius notavit ex Regio *verba a Frontone,* quod est prorsus notabile, ut is ipse habuerit librum legendum.' *Jac. Gronov.*—11 Malit Falster. *assistentibus.* —12 'V. C. *An tu,* et post *frigidum,* additur *dicis?*' Ois. 'Sed contra meliores Mss.' *Jac. Gronov.*—13 'Credimus? ab hac virtute nunc tempus est commendare illum scriptorem? aut materia ipsa eam laudem admittit? Agitur de more loquendi, quem in historia tenuit. Itaque licet fœdati sint codices reliqui omnes, et hoc inferciant, quod nequaquam requiritur, lege

talibus' maluit, quam 'hominibus' dicere? eandemque credis futuram fuisse multitudinis demonstrationem, si 'cum multis hominibus,' ac non 'cum multis mortalibus' diceret? 2. Ego quidem, inquit, sic existimo, nisi si me scriptoris istius omnisque antiquæ orationis amor atque veneratio cæco esse judicio facit, longe longeque[14] esse amplius, prolixius, fortius, in significanda totius prope civitatis multitudine, 'mortales' quam 'homines' dixisse: namque multorum hominum appellatio intra modicum quoque numerum cohiberi atque includi potest; 'multi' autem 'mortales' nescio quo pacto et quodam sensu inenarrabili omne fere genus quod in civitate est, et ordinum, et ætatium, et sexus, comprehendunt: quod scilicet Quadrigarius, ita ut res erat, ingentem atque promiscam multitudinem volens ostendere, 'cum multis mortalibus Metellum in Capitolium venisse' dixit, ἐμφατικώτερον,[c] quam si 'cum multis hominibus' dixisset. 3. Ea nos omnia, quæ Fronto dixit, cum ita, ut par erat, non approbantes tantum, sed admirantes quoque audiremus, Videte tamen, inquit, ne existimetis semper atque in omni loco, 'mortales multos,' pro 'multis hominibus,' esse dicendum; ne plane fiat Græcum illud de Varronis satira proverbium τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον.[d] [e] Hoc judicium

[c] *Expressius.* [d] *In lente unguentum.*

cum Ms. Regio *vir modesti atque puri ac prope quotidiani*, quæ particulæ sic quoque in aliis libris efferuntur. In eodem legitur *Nil autem*, quod præter Aldinam et Gryphianas agnoscunt et alii Mss. ut non debuerit temere ex nescio quibus mutare Stephanus.' *Jac. Gronov.*—14 '*Atque longe*. Cod. Tor. *longeque*.' Ois. 'Et id ipsum est in Reg. et Lugd. maj. In aliis habetur *longe atque esse*. Omnino reliqui Stephano, quod ipse elegerat, ut videtur, motus simili loco cap. 1. libri seq. 'et supra longe atque longe per infinitum,' cum major fides sit ex indicio codicis Regii nunc aliter loqui voluisse. Illud permirum sine ulla causæ dictione edi ab Stephano *amplius, prolixius, fortius*, quod non reor esse in ullo Msto, cum ante illum edita exemplaria habeant *amplius, prolixius, fusius*: quod ipsum vel *fustius* exhibent etiam libri scripti. Et certe hoc desideratur non forte genus loquendi, sed simile præcedentibus *amplum* et *prolixum*, quod optime dicetur *fusum*; id scilicet, ut solent liquida, insinuat per plurima et omnia, ut a nulla forte abstineat. Reg. etiam mox *comprendunt*. Tum et deinde *ea nos omnes, quæ Fronto dixit*.' Jac. Gronov. ' Edd. quædam vetustissimæ habent *longe lateque*, quod dissimulare nolumus.

NOTÆ

[e] Τὸ ἐπὶ τῇ φακῇ μύρον] In lente unguentum: proverbium hoc in eos qua-

Frontonis, etiam de parvis[15] minutisque vocabulis, non prætermittendum putavi; ne nos[16] forte fugeret lateretque subtilior hujuscemodi verborum consideratio.

Atque hanc scripturam approbare videntur ii codices, qui, ut Gronovius monet, habent *longe atque*. Ego tamen præfero receptum *longe longeque*.' Falster. *Longe atque longe* Delph.—15 'Habent Gellianæ editiones recentes id quoque ab Stephano, cum priores legerent *etiam in parvis*. At Mssti nostri ignorant qualemcumque particulam, et tantum habent *etiam parvis*, quod certe propinquius antiquæ lectioni, quam Stephanicæ. Sed quod mireris, in principio capitis sequentis legit membrana Reg. et Lugd. maj. *de qua nata sunt*, ubi etiam editiones sine ulla ambiguitate exhibent *in qua*, tanquam innuerent illud *in* ibi satis crebro iterari, etiamsi his verbis non sit admixtum. Et certe est, ubi utrique locus est in eadem notione. Interim legebat illic Scheff. *in ea significatione, in qua nata*, augens etiam eandem præpositionem.' *Jac. Gronov.*—16 'An non scripsit Auctor *vos?* Composuit enim hæc in liberorum usus, ut ait in Præfatione.' *Idem.*

NOTÆ

drat, qui res alienis locis ac temporibus adhibent, eodem fere modo quo quis lenticulam, abjectum legumen vellet absurde pretiosis unguentis condire.

CAP. XXIX.

Non hactenus esse faciem, *qua vulgo dicitur.*[a]

ANIMADVERTERE est pleraque verborum Latinorum ex ea significatione, in qua nata sunt, decessisse vel in aliam longe vel in proximam, eamque decessionem factam esse consuetudine et inscitia temere dicentium, quæ cuimodi sint, non didicerint:[b] sicuti quidam faciem esse hominis putant os tantum et oculos et genas, quod Græci πρόσωπον[c] dicunt: quando facies sit forma omnis, et modus, et factura quædam corporis totius, a faciendo dicta, ut ab aspectu species,[17] et a fingendo figura: itaque Pacuvius in

[a] *Faciem aliud significare quam quod vulgo creditum est hactenus.*
[b] *Eorum qui sine ratione dicunt ea, quæ qualia sint non didicerunt.* [c] *Vultum.*

17 'Cur nunc compositum adhiberi debuerit, non assequor, cum ad manum haberet *ab spectu*, etsi descripserit quoque Nonius, et Nonio Gellium

tragœdia, quæ Niptra inscribitur, 'faciem' dixit 'hominis,' pro corporis longitudine:

'Ætate,' inquit, 'integra, feroci ingenio, facie procera virum.'

2. Non solum autem in hominum corporibus, sed etiam in rerum cujusquemodi aliarum, facies dicitur; nam montis et cœli et maris facies, si tempestive[d] dicatur, probe dicitur. Sallustii verba sunt ex historia secunda: 'Sardinia in Africo mari facie vestigii humani[e] in Orientem quam in Occidentem latior prominet.'[f] Ecce autem id quoque in mentem venit, quod etiam Plautus in[g] Pœnulo 'faciem,' pro totius corporis colorisque habitu dixit. Verba Plauti hæc sunt:

'Sed earum nutrix qua sit facie, mihi expedi.
Statura haud magna,[18] corpore aquilo[a] 'st. ipsa ea'st
Specie venusta, ore parvo atque oculis pernigris.
Formam quidem hercle verbis depinxti probe.'[h]

Præterea memini Quadrigarium in undecimo[19] 'faciem' pro statura totiusque corporis figura dixisse.

[d] *Propriis locis.* [e] *Sardinia insula in mari versus Africam, habens similitudinem vestigii humani.* [f] *Extenditur.* [g] *Comœdia.*
[h] *Hoc sermone certe depinxisti egregie ejus corporis habitum.*

jungat Priceus ad Apuleii Apolog. pag. 89.' *Jac. Gronov.*—18 'Fluctuant editi. Aldus enim et Sebastianus Gryphius habent *non*, quod Antonius aliique cum Stephano mutarunt in nostrum *haud*, quod in nullo Ms. apparet, et tam Reg. quam alii retinent *non*, perinde ac si innuerent Gellium citavisse memoriter, unde etiam interciderit vox *parvo*, quæ et ipsa non extat in Regio aliisque. Certe jam olim notabat Ascensius: 'In secundo quoque versu legi potest *non*, ut habet Gellii codex: quod facile perspiciet, qui iambici versus naturam noverit.'' *Jac. Gronov.* '*Statura haud magna*] *Statura non magna*: mox *æquali*, pro *aquilo'st*. et versu insequenti vox *parvo* abest.' *Sciopp.* 'Verbum *parvo* apud Plautum in nullo reperiri codice testantur ibi interpretes; et quam Gronovius pater ex Gellio opem ei quæsivit, ea et Regio Ms. præripitur. Versus senarii certe ratio numerusque, quali quidem comici sunt usi, etiam sine eo recte expediri potest. Cogitabam equidem, an non *specie* priori personæ tribui queat, interpungendi signo post *ipsa ea'st* sublato; ut deinceps altera persona pergat describere nutricem: *Venusta ore, atque oculis pernigris.*' Otho.—19 'Mercerus ad Nonium hic legendum cen-

NOTÆ

[a] *Aquilo*] Aquilus color, fuscus est ac subniger, sic dictus ab aqua, quæ quidem ab albo et nigro ita discrepat, ut tamen ab utroque colore proprietatem trahat. Ita fere Festus Pompeius.

set *in primo:* et locum intelligit ex Manlii pugna cum Gallo, quem Auctor noster adducit lib. IX. cap. 13. 'Nemo audebat propter magnitudinem atque immanitatem facies." *Ois.* 'Sed certe scripti nulli adjuvant conjecturam viri doctissimi. Et sane si illa omnia, quæ in his Noctibus ex Quadrigarii primo Annali adducuntur, vere in isto exposita fuerunt, amplissimam esse debuisse statues istius libri materiam et diversissima tempora in eum fuisse collecta.' *Jac. Gronov.*

CAP. XXX.

Quid sit in satira M. Varronis, caninum prandium.

LAUDABAT venditabatque se nuper quispiam in libraria sedens homo inepte gloriosus,[20] tanquam unus esset sub omni cœlo satirarum M. Varronis enarrator;[a] quas partim Cynicas, alii Menippæas appellant: et jaciebat[b] inde quædam non admodum difficilia; ad quæ conjicienda[c] aspirare posse neminem dicebat. Tum forte ego eum librum ex isdem satiris ferebam, qui ὑδροκρύων[d] [1] inscriptus est: propius igitur accessi, et, Nosti, inquam, magister, verbum illud scilicet e Græcia vetus; Musicam,[*] [2] quæ sit abscon-

[a] *Interpres.* [b] *Recitabat.* [c] *Explicanda.* [d] *Aqua rigens.*

20 Reg. et Lugd. maj. *homo ineptus, gloriosus.*—1 Vid. Not. Var. 'Accipit igitur in hac versione κρυὸν pro κρυερόν. Ita quidem et hæc nequit probari, et quod magis mireris, hujus vocis Latinam versionem nulla editio anterior voluit profiteri, et cum unaquæque jactet dictionum Græcarum interpretationem, hæc sola vox inde exulat, malo certe exemplo. Neque etiam Scaliger in fragmentis Varronianis quicquam affert. Quin neque editiones illæ, quæ exhibent istud ὕδωρ κρυὸν, tam voluerunt futiles esse, ut Oiseliani saporis versionem efferrent. Unus est Prousteus, qui cum et ipse ederet ὑδροκρύων, ac nihil aliud nosset, tantum nefas admittere sustinuit, ut apponeret interpretationem 'aqua rigens,' an expectandam ab Parisiis? Prudentior Reinesius, cum ausus fuisset scribere lib. XI. Var. 6. '*e Varronis* ὑδροκρύωνι,' id festine transcurrit, haud dubie ex inopia. Et certe poterat inde fieri facile ὑδροαρύων. Interim nescio si fideliter illi ex Mss. hanc vocem promserint. Nam ex Petav. video notatum ὑδροκρίον; et utique in Lugd. utroque est ΥΔΡΟΚΥωΝ, quod plane extulit in sua Antonius Gryphius ὑδροκύων: sed in Reg. ΥΔΡΟΚΙωΝ, quod pro egregio et verissimo intueor affectante Varrone risum in his titulis, dum comminiscitur columnam aquatam.' *Jac. Gronov.* Ascripsit Sciopp. 'V. C. ὑδροκρύον. al. ὕδωρ κρύον. al. ὑδροκίων.'—2 '*Egregiam Musicam, &c.* Ita legunt omnes S. E. et Erasmus in enarratione hujus proverbii. At si quis paulo accuratius hæc verba pensitet, et cum Græcis unde expressa sunt conferat,

NOTÆ

[*] *Musicam, &c.*] Hoc proverbio excitabat hominem ut doctrinam expromeret, quæ si nulli pateret, omnino foret inutilis.

dita, eam esse nulli rei?[a] oro ergo te,[3] legas hos versus pauculos, et proverbii istius, quod in his versibus est, sententiam dicas mihi. Lege, inquit, tu mihi potius, quæ non intelligis, ut ea tibi ego enarrem. 2. Quonam, inquam, pacto legere ego possum, quæ non assequor: indistincta namque fient[b] et confusa[4] quæ legero, et tuam quoque impedient intentionem. Tunc aliis etiam, qui ibi aderant, compluribus idem comprobantibus desiderantibusque, accipit a me librum veterem, fidei spectatæ,[5] luculente scriptum: accipit autem inconstantissimo vultu et mœstissimo: sed quid deinde dicam?[6] non audeo hercle postu-

[a] *Nihil prodesse.*

facile deprehendet vocem *egregiam* huic loco male convenire. Viderat id ex parte H. ST. qui propterea legi maluit: *Nosti, inquam, Magister, verbum illud, scilicet egregie vetus: Musicam, &c.* Sed, quod aiunt, lutum luto purgavit. Omnino legendum ex Ms. R. *Nosti, inquam, Magister, verbum illud scilicet e Græcia vetus: Musicam, &c.*' Lambecius. 'Plane ut Ms. Reg. sic quoque Lugdunensis major habet *e grecia vetus*, cum in minore extet *egregiæ vetus*, aliis Mss. exhibentibus *egregia vetus*. Ordo enim verborum turbatus fuit ab solis edentibus. Ego autem cum in bibliotheca Thuanea consuluerim codicem Mstum, in quo non erat vox ista *verbum*, sane etiam carere ea possum, immo libenter volo.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—3 '*Oro ergo te.* Sic habent scripti omnes et editi libri, idque nunc idcirco restitui, cum media vocula excidisset incuriose ex editione paterna, quam non debuit cœce imitari Oiselius.' *Jac. Gronov.*—4 Mssti habent *indistincta namque et confusa fient:* quin etiam Reg. habebat *quæ eque non assequor.*—5 '*Veterem, fidei spectatæ.* Non male; et sunt hæc quotidiana inter doctos. Attamen rursum Ms. Reg. sed solus, *accipit a me librum fidei veterem.* Quin et in Thuan. videbam *spectata est luc.* An licet igitur cogitare *librum fidei veterem, spectate et luculente scr.?* ut habeat aliquid ab Tacito. Sed et in Lugd. maj. erat *compluribus idem approbantibus. Accipit* vero bis extat in Ms. Reg. ut etiam in omnibus aliis, eosque fideliter secutæ sunt editiones. Cur igitur ab tantis documentis abiit Stephanus, ut daret *accepit?* Hunc sic desolatum debui deserere.' *Jac. Gronov. Accepit* dant Lugd. Bat. Delph.—6 'Melius erit, si cum Pricæo ad Apuleii Apologiam legas ac distinguas, *Sed quod deinde dicam non modo audeo hercle postulare, ut id credatur mihi.*' Oiselius. 'Qui habuit tunc, cum scriberet aut dictaret hanc notam, oculos manumque et mentem aliis intentam. Nec enim Pricæus vocem *modo* voluit audacter infulcire; cujus vocis nulla apud eum litera extat, ut eam deleri oporteat. Sufficit reliquum istud sine fulcro codicum veterum ab eo tentari. Neque enim ullus hanc ejus conjecturam juvat, sicut nec ipsa Gellium. Sed neque ille ipse multus est in firmanda hac distinctione aut lectione, scribens modo, 'Membrum periodi prava interpunctione laborat, simul tantillo mendo ut abstergere vix operæ sit. Duximus commonstranda autem, ne tam contemsisse ea quam ignorasse videamur. Scribe

NOTÆ

[b] *Indistincta namque fient, &c.*] Scilicet Romani singulas orationis voces notis interpunctis distinguebant: unde nisi quis sensum perciperet, in legendo sæpius hærebat ignarus quo loco periodus esset claudenda.

lare, ut id credatur mihi: pueri in ludo rudes,[f] si eum librum accepissent, non ii magis in legendo deridiculi fuissent; ita et sententias intercidebat, et verba corrupte pronuntiabat: reddit igitur mihi librum multis jam ridentibus; et, Vides, inquit, oculos meos ægros assiduisque lucubrationibus prope jam perditos: vix ipsos literarum apices potui comprendere:[g] cum valebo ab oculis, revise ad me, et librum istum tibi totum legam. 3. Recte, inquam, sit oculis, magister, tuis: sed, in quo illis nihil opus est, id, rogo te, dicas mihi: 'caninum prandium' in hoc loco, quem legisti, quid significat? atque ille egregius nebulo, quasi difficili quæstione perterritus, exsurgit statim: et abiens, Non, inquit, parvam rem quæris: talia ego gratis non doceo. Ejus autem loci, in quo id proverbium est, verba hæc sunt: 'Non vides apud Mnestheum[7] [c] scribi tria genera esse vini, nigrum, album, medium, quod vocant κιῤῥόν;[h] [8] [d] novum, vetus, medium: et efficere nigrum virus,[9] album

[f] *In schola imperiti.* [g] *Distinguere.* [h] *Gilvum.*

et distingue igitur ad hanc faciem.' Nam ista continuatio Pricæana est insipidior et interficit omnem salem et istud acumen, quo se ipse per distinctionem interrogatoriam sustinet, quasi ambigens an vel dicere sit utile aut opportunum. Processurus enim in sermone, quo narrare inceperat modum accipiendi libri, repente quasi et post renovatam velut cogitationem revocans quoque linguam subjicit *Sed quid deinde dicam?* ut crebro occurrit. Accedit ad magnitudinem infinitam stuporis declarandam inexpectata prorsus imminutio et fraudatio propriæ fidei, quæ meretur certe et debet alia quadam ratione collocari, quam in vulgario loquendi processu.' *Jac. Gronov.*—7 Ascripsit Sciopp. '*m. nesteum* V. C. al. *in nestheum*.'—8 'Quæ huc collata sunt ab editione Badiana, unica Oiselio placita, illic cerni possunt, nihil instaurantia Gellium, quoniam negliguntur codices antiqui, ex quibus patet de melino ne cogitasse quidem Gellium. In Regio cod. nulla mentio Græcæ vocis; sed plura illic omissa erant, opinor, ab iteratione vocis *medium*, ut solet. Lugd. uterque KIPPONEI *novum*, vel Κιpponet *novum*, quorum prius est et in Petaviano. Lincoln. *κιρρὸν enim novum*, ut credibile sit Græcam vocem esse ab manu auctoris: deque colore, quem denotat, agitur in paterna nota ad II. 24. Sed etiam patet recte ab Stephano expulsa esse ista *id est gilvum*.' Jac. Gronov. Vid. Not. Var. *Melinum* dat Delph.—9 Alii *vires*. Vid. Not. Var.—10 'Ms. Reg.

NOTÆ

[c] *Mnestheum*] Hic videtur esse Mnestheus ille medicus Atheniensis, cujus ut peritissimi meminit Galenus.

[d] *Κιῤῥόν*] Id est, gilvum, qui color album inter et rufum medius est. Qualis solet esse mellis color. Unde et recte *melinum* hic legitur, cum in quibusdam editionibus *medium* habeatur.

urinam, medium πέψιν?[i] novum refrigerare, vetus calefacere, medium esse prandium caninum?' 4. Quid significet, 'prandium caninum,'[e] rem leviculam diu et anxie quæsivimus:[k] prandium autem abstemium, in quo nihil vini potatur, caninum dicitur, quoniam canis vino caret: cum igitur medium vinum appellasset, quod neque novum esset neque vetus, et plerumque homines ita loquantur, ut omne vinum aut novum esse dicant, aut vetus, nullam vim habere significavit neque novi, neque veteris, quod medium esset; idcirco[10] pro vino non habendum; quia neque refrigeraret, neque calefaceret: 'refrigerare' id dicit, quod Græce ἀναψύξαι dicitur.

[i] *Coctionem.* [k] *Investigavimus diu et magno labore rem minimi momenti.*

quod medium esset, et idcirco, idque videtur mollius. Mox in eodem scribitur *quod Græce* GR *dicitur*. Etiam in Lugd. maj. *quod Græce ψύχειν dicitur.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[e] *Prandium caninum*] Prandium in quo vinum nullum biberetur, quod peculiari naturæ proprietate canes a vino abhorreant. Quod autem hic Gellius subjungit vinum medium, id est, neque novum, neque vetus pro vino non habendum, quia neque refrigeret, neque calefaciat, id experientiæ quotidianæ repugnat qua quisque vino medio aqua non temperato se maxime sentit incalescere.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XIV.

CAP. I.

Dissertatio Favorini philosophi adversus eos, qui Chaldæi appellantur, et ex cœtu[a] motibusque siderum et stellarum fata se hominum dicturos pollicentur.[11]

ADVERSUM istos, qui sese Chaldæos seu genethliacos[*] appellant, ac de motu deque positu[b] stellarum dicere posse, quæ futura sunt, profitentur, audivimus quondam Favorinum philosophum Romæ Græce disserentem egregia atque

[a] *Concursu.* [b] *Situ.*

11 'Pronomen in neutro Lugd. extat, prout nec apparuit in Petav. idque omitti crebro ab nostro Gellio perinde ut ab aliis exempla docent.' *Jac. Gron.*

NOTÆ

[*] *Chaldæos seu genethliacos*] Genethliaci sunt qui ex diverso stellarum positu, variaque cœli affectione nascentium hominum fata fortunasque prævidere se jactitant. Chaldæi autem, ut ait Tullius, Assyriorum magi ex gentis vocabulo dicti sunt, qui diuturna observatione siderum scientiam putantur effecisse, ut prædici posset quid cuique eventurum esset. Chaldæam aliqui dicunt Arabiæ conterminam esse regionem. Verum Chaldæorum nomen plerumque non tam gentis est, quam artis et professionis. Ita quippe mathematicos et genethliacos nominant: quod jam observavimus lib. I. cap. 9.

illustri oratione: exercendine autem, anne ostentandi[12] gratia ingenii, an quod ita serio judicatoque[c] existimaret, non habeo dicere: capita autem locorum argumentorumque quibus usus est, quod ejus meminisse potui,[b] egressus ibi ex auditione[d] propere annotavi; eaque fuerunt ad hanc ferme sententiam. 2. Disciplinam istam[e] Chaldæorum tantæ vetustatis[13] non esse,[c] quantæ videri volunt; neque eos principes[f] ejus auctoresque esse, quos ipsi ferant:[g] sed id præstigiarum atque offuciarum[d] genus commentos esse homines æruscatores,[e] et cibum quæstumque ex mendaciis captantes:[h] atque eos quoniam viderent terrena quædam inter homines sita cœlestium rerum sensu[14] atque ductu moveri; quale est quod oceanus quasi Lunæ comes cum ea

[c] *Maturo judicio.* [d] *Ex loco ubi audiebam.* [e] *Aiebat scientiam illam, &c.*
[f] *Inventores.* [g] *Dicant.*
[h] *Sed homines mendicos et vitam ex mendaciorum proventibus tolerantes hanc novam rationem fraudum et fallaciarum excogitasse.*

—12 'Non opiner ab Gellio tot literas conscriptas fuisse: certe in Msstis ille numerus non reperitur, quorum Regius *exercendi autem non ostentandi.* Lugd. maj. et Petav. *exercendi aut ne ostentandi,* minor *exercendi aut anne ost.* Scheff. *exercendine aut ostent.* quod electum fuit ab editionibus ante Stephanum. Cresollius lib. III. Theat. Rhet. c. 10. hunc locum citans non aliud agnoscit quam *exercendi vel ostentandi gratia ingenii.* Patrem video cogitavisse *exercendine autem atque ostent.* Sed in tanta differentia nihil est consultius, quam arctissime inhærere libro optimo. Non enim dubitare potuit Gellius, an ab Favorino aliquid fieret ostentandi ingenii gratia: nimis hoc improbum, quam ut in eo supponeretur. Hinc et XVII. 12. in Favorino nihil præterquam disputationes exercendi gratia agnoscit. Sic patet auctorem nunc dedisse *exercendi autem, non ostentandi, gratia ingenii, an quod ita serio jud. ex. non habeo dicere.*' Idem.—13 'Vett. edd. habent *tantæ venustatis,* quod et Nannius lib. I. Miscell. cap. 7. explicat *tantæ auctoritatis.* Sed rectissimum est *tantæ vetustatis non est.*' Ois.—14 Jos. Scaliger ad Manilium legendum ait *censu.*—

NOTÆ

[b] *Quod ejus meminisse potui*] Vix potest hæc verborum constructio cum superioribus quadrare. Addita una litera non inepte legeretur *quoad ejus meminisse potui;* quæ locutio Ciceroni satis est familiaris: 'Quoad ejus facere poteris.'

[c] *Tantæ vetustatis non esse*] Nempe ut arti suæ auctoritatem aliquam et fidem conciliarent, teste Tullio, majores suos jactitabant in prædicendis puerorum nascentium fatis annorum quadringenta et septuaginta duo millia posuisse.

[d] *Offuciarum*] Offucia proprie fucus est quo mulieres faciem oblinunt. Metaphorice sumitur pro dolis ac fraudibus.

[e] *Æruscatores*] Consule Notas in cap. 2. lib. IX.

simul senescit adolescitque;[i] hinc videlicet sibi argumentum ad persuadendum paravisse,[15] ut crederemus omnia rerum humanarum et parva et maxima, tanquam stellis atque sideribus[f] evincta,[k] duci et regi. 3. Esse autem nimis quam ineptum absurdumque; ut, quoniam æstus oceani cum Lunæ curriculo congruit, negotium quoque alicujus, quod ei forte de aquæ ductu cum rivalibus, aut de communi pariete cum vicino apud judicem est, ut existimemus id negotium quasi habena quadam de cœlo vinctum gubernari: quod etsi vi et ratione quapiam divina[16] fieri potest, nequaquam id tamen censebat in tam brevi exiguoque vitæ spatio, quantovis hominis ingenio comprehendi posse et percipi; sed conjectari pauca quædam,[g] verbo ipsius utar, παχυμερέστερον[l] nullo scientiæ fundo concepta,[17] sed fusa et vaga et arbitraria:[m] qualis longinqua oculorum acies est per intervalla media caligantium:[n] tolli enim, quod maxime inter Deos atque homines differt, si homines quoque res

[i] *Decrescit et crescit.* [k] *Astricta legibus stellarum et siderum.*
[l] *Crassiore modo.* [m] *Nulli scientiæ subjecta, sed indefinita, incerta, et ex arbitrio pendentia.* [n] *Eo modo possunt intelligi quo res distantes longo spatio interposito possunt cerni oculis infirmis.*

15 'Tanquam id nimis foret, hinc in nonnullis codicibus scriptum modo *ad suadendum*, ut exhibet ipse Reg. et Lugd. min. Paulo ante restitui *atque eos quoniam*, ubi media vocula, ab omnibus Mss. agnita, etiam editis, primum elapsa ex Stephani editione, ab cunctis deinceps negligitur, etiam ab ipso Prousteo, inique profecto.' *Jac. Gronov.*—16 'Ex Petaviano notatur *quadam:* sed id modo antecessit. Egregium est illud Regii codicis *ratione qua divina.*' Idem.—17 'Sic denique ad Msstos redegit hanc lectionem Stephanus, cum priores darent *scientiarum*. Ceterum restat aliquid peculiare in præstantissimo illo codice Regio, ut pro ultima voce exhibeat *captos*, ut haud dubie Gellius scripserit *nullo scientiæ fundo capto*, quod nisi fit, hærere utique, errare

NOTÆ

[f] *Stellis atque sideribus*] Stella simplex est, sidus autem constat ex pluribus stellis, ut Aries, Taurus, &c. Quod discrimen licet a plerisque non observetur, patet tamen ex illo Manilii loco: 'Formas distinguere tantum Contenta et stellis distinguere sidera certis.'

[g] *Sed conjectari pauca quædam*] Possunt eclipses certo prædici: quippe quæ pendeant ab astrorum motu, qui semper æquabilis est, morbi, pluviæ, &c. nonnisi probabiliter conjici possunt; quis enim distinctas stellarum omnium virtutes penitus intelligat? Actiones hominum liberæ præsciri non possunt.

omnis post futuras prænoscerent. 4. Ipsam deinde siderum stellarumque observationem, quam esse originem scientiæ suæ prædicarent, haudquaquam putabat liquide consistere:[o] nam si principes Chaldæi, qui in patentibus campis colebant,[p] stellarum motus et vias et discessiones[18] et cœtus intuentes,[q] quid ex iis efficeretur observaverunt; procedat, inquit, hæc sane disciplina, sed sub ea modo inclinatione cœli,[r] sub qua tunc Chaldæi fuerunt: non enim potest, inquit, ratio Chaldæorum observationis manere, si quis ea uti velit sub diversis cœli regionibus:[s] nam quanta, inquit, partium circulorumque cœli[h] ex devergentia et convexionibus[19] mundi[i] varietas sit,[t] quis non videt? Eædem igitur stellæ, per quas omnia divina humanaque ferri, agi contendunt,[20] sicuti non usquequaque pruinas aut calores cient; sed mutant et variant, tempestatesque eodem in tempore[k] alibi placidas, alibi violentas movent;[u] cur non

[o] *Certam esse.* [p] *Habitabant.* [q] *Conjunctiones cum planetis.*
[r] *Sub ea cœli affectione.* [s] *In terris quæ subsunt diversis cœli partibus.*
[t] *Declivitate et convexitate orbis terrarum.* [u] *Et eodem tempore reddunt tempus uno quidem in loco serenum, in alio vero turbulentum.*

et concuti necesse est.' *Idem.*—18 Nonnulli Mss. habent *dissensiones.*—19 Reg. et Lugd. maj. *convexationibus.*—20 'Vett. edd. *fieri contendunt.* Unde quidam leg. *cieri contendunt.*' Ois. 'Iste quidam est Isaacius Pontanus lib. III. anal. c. 6. quem vide, a quo id etiam exemplari ejus ascriptum fuit. Interim nec hoc nec illud *ferri agi* se mihi commendare potest: cum Gellius jam non id agat, ut dominantem violentiam perstringere voluerit, qui sensus est in conjunctione istorum verborum, ut notum. Utique in nullo extant Mss. Itaque spectentur in notis, in contextu quid possunt sibi vindicare? Quantum video, Seb. Gryphius eis in margine locum dedit anno 1539. et se-

NOTÆ

[h] *Partium circulorumque cœli...varietas, &c.*] Nempe alia aliis locis oriuntur sidera; qui versus polum antarcticum habitant, iis neque Ursa neque Septemtriones unquam apparent, neque astra reliqua quæ apud Babylonios videntur. Unde illis saltem inutilia sunt hujus astrologiæ, quam Judiciariam vulgo nominant, principia, siquidem in eo siderum ortu et occasu posita sunt, quæ nonnullis in regionibus neque oriri neque occidere videntur.

[i] *Devergentia et convexionibus mundi*] Terræ figura cum sit globosa, partem aliam declivem, aliam arduam sibi fingunt geographi.

[k] *Tempestatesque eodem in tempore, &c.*] Ita Sol, quo tempore nobis imminens æstatem refert, iis populis qui in contraria orbis parte adversa nobis urgent vestigia, Antipodas vocant, causa est hyemis. Ceterum hybernis diebus non ideo frigidum est tempus,

eventa quoque rerum ac negotiorum alia efficiunt in Chaldæis, alia in Gætulis,[l] alia apud Danubium, alia apud Nilum? 5. Per autem, inquit, inconsequens,[1] ipsum quidem corpus et habitum tam profundi aëris sub alio atque alio cœli curvamine non eundem manere; in hominum autem negotiis stellas istas opinari idem semper ostendere, si eas ex quacumque terra conspexeris.[x] Præterea mirabatur id cuiquam pro percepto liquere,[y] stellas istas,[z] quas a Chaldæis et Babyloniis sive Ægyptiis observatas ferunt, (quas multi 'erraticas,' Nigidius 'errones' vocat,) non esse plures quam vulgo dicerentur: posse enim fieri existimabat, ut et alii quidam planetes pari potestate essent,[a] sine quibus recta atque perpetua observatio perfici non quiret; neque eos tamen[3] cernere homines possint, propter exsuperantiam vel splendoris[m] vel altitudinis. 6. Nam et quædam, inquit, sidera[n]

[x] *Hæc est autem maxime absurda consequentia credere, qualitatem hujus altissimi aëris mutari pro diverso positu cœli, et sentire illa sidera idem semper declarare ex quacumque parte mundi conspiciantur.*

[y] *Clarissimum apparere.* [z] *Planetas.* [a] *Eandem vim haberent.*

cutus Antonius 1566.' *Jac. Gronov.* *Fieri contendunt* Delph.—1 'Non debet latere in Ms. Regio legi, *per autem enim inquit incons.* vel pro conjunctione significationis, quam istæ voculæ interdum prorsus eandem obtinent apud auctores. Mox in eodem erat *ostendere sic eas, si quacumque.*' Jac. Gronov. —2 'Sic omnino legendum. Vulgo non bene *pro præcepto liquere.*' Ois.—3 '*Neque eos tamen.* Errore typorum contigisse vero simile est, ut media vocula in editionibus nuperis omitteretur, nunc restituta.' *Jac. Gronov.*—

NOTÆ

quod a nobis major sit solis recessus, ut vulgus falso putat; aut quod Solis radii terram non nisi oblique attingant, ut e philosophis plurimi censent; terra enim inæquali montium asperitate radios solares fere ad perpendiculum excipit pluribus in locis, ubi summum est aliquando frigus. Propius aberit a vero qui pluribus id causis tribuerit, et radiis Solis oblique incidentibus, et iisdem propter aërem nubilum sæpius refractis, unde minus et caloris et luminis ad nos permeat. Adde quod hyeme diurna Solis mora longe brevior sit.

[l] *Gætulis*] Gætuli populi sunt interioris Africæ Garamantibus proximi: eam incolebant regionem quæ Mauritaniæ adjacet, hodieque dicitur *Guinea.*

[m] *Propter exsuperantiam vel splendoris*] Sic in via lactea multitudo stellarum ita sibi mutuo splendore officit, ut aliæ ab aliis distingui nequeant.

[n] *Nam et quædam, inquit, sidera*] Ita Centauri sidus ac cetera quæ vergunt ad polum antarcticum Euro-

e quibusdam terris conspiciuntur, earumque terrarum hominibus nota sunt; sed eadem ipsa ex alia omni terra non videntur, et sunt aliis omnino ignarissima:[b] [4] atque, ut demus,[5] inquit, et has tantummodo stellas, et ex una parte terræ observari debuisse; quæ tandem finis observationis istius fuit, et quæ tempora satis esse visa sunt ad percipiendum, quid præmonstraret aut cœtus stellarum, aut circumitus, aut transitus? 7. Nam si isto modo cœpta fieri observatio est, ut animadverteretur quo habitu, quaque forma, quaque positura stellarum aliquis nasceretur; tum deinceps ab ineunte vita, fortuna ejus, et mores, et ingenium, et circumstantia rerum negotiorumque, et ad postremum finis etiam vitæ expectaretur,[6] eaque omnia, ut usu venerant, literis mandarentur; ac postea longis temporibus, cum ipsæ illæ eodem in loco, eodemque habitu forent, eadem ceteris quoque eventura existimarentur, qui eodem illo tempore [7] nati fuissent; si isto, inquit, modo observari cœptum est, et ex ea observatione [8] composita quædam

[b] *Maxime ignota.*

4 '*Ignotissima.* Sic ed. vett. Steph. vero *ignarissima.*' Ois. 'Ita est, et Stephanus addit causam, nempe multis vocabulis ob novitatem aut raritatem depravari contigisse, quod et in hoc accidisse videamus. Quæ ab eo non pronuntiantur vane et sine probationis certæ notitia: sed quod cum veteres libros variare animadverteret, istud tamen deprehenderet in melioribus, prout sane extat in Regio et Lugd. maj. unde non dubitavi repetere, cum Gellius ipse astruat IX. 12. Etiam Ph. Pareus scribit in Lex. Crit. cum in hoc loco citavisset *ignarissima*, 'Sic v. l. vulg. *ignotissima*, quod est ex glossa:' nec scio quem veterem librum innuat.' *Jac. Gronov.*—5 'Sic optime Stephanus emendavit, cum legeretur *atque videmus:* in quibusdam etiam *atque ut videmus.* Quorum neutrum sententiæ congruit.' *Ois.* 'Scripti tamen meliores habent omnes hoc postremum; unde ne quid pereat ab Gellio profectum, duntaxat oportuit fieri *atque uti demus.* In Lincoln. erat *atque videmus*, qui nequit ad illos accedere. Mox Reg. *qui præmonstraret.*' Jac. Gronov.—6 Cod. Torn. et vet. ed. *spectaretur.*—7 '*Qui eodem illo tempore.* Equidem dubites, an ita Gellius scripserit, præsertim si noveris, vocem ultimam in Ms. Reg. non extare, et subintelligi posse tum *loco*, tum *habitu:* immo vulgatam et nonnihil turbari, cum antecedat modo *temporibus.* Paulo ante *usu venerat* notavit Scioppius.' *Jac. Gronov.*—8 '*Cœptum est et ex ea observatione.* In Regio et Lugd. maj. desideratur copulativa, quæ est in minore, cum editiones efferant *exque ea.* Lincoln. *cœptum est ex ea autem observ.* Agnoscis indolem

NOTÆ

pæis nunquam videntur; nec essent cognita, nisi ea Lusitani qui in Indiam navigarunt observassent.

disciplina est, nullo id pacto potest procedere:[c] dicant enim, quot tandem annis, vel potius quot sæculis orbis hic observationis perfici quiverit.[d] Constare quippe[9] inter astrologos dicebat, stellas istas[10] quas 'erraticas' dicerent, quæ esse omnium rerum fatales viderentur, infinito prope et innumerabili numero annorum ad eundem locum, cum eodem habitu simul omnes profectæ sunt, regredi;[11] ut neque ullus observationis tenor, neque memoriæ ulla effigies literarum tanto ævo potuerint edurare.[e] 8. Atque illud etiam cuimodi[f] esset considerandum putabat; quod aliud stellarum agmen foret, quo primum tempore conciperetur homo in utero matris, aliud postea cum in decem mensibus proximis in lucem ederetur: quærebatque, qui conveniret diversam super eodem fieri demonstrationem; si, ut ipsi putarent, alius atque alius earundem stellarum situs atque ductus alias atque alias fortunas daret. Sed et nuptiarum tempore, ex quibus liberi quærerentur, atque ipso etiam illo maris atque fœminæ coitu, jam declarari oportere dicebat, certo quodam et necessario stellarum ordine, quales qualique fortuna homines gignerentur: ac multo etiam ante, quam pater ipse atque mater nasceren-

[c] *Ea ratio stare minime potest.*

[d] *Hic stellarum circuitus quo fit observatio potuerit confici.*

[e] *Planetas, ex quibus fata rerum omnium videbantur pendere, post immensam ac prope innumerabilem annorum seriem ad id spatium loci redituros, unde eodem tempore digressi fuerunt, ita ut nulla ratio observationis, nulla hominum memoria, nulla literarum monumenta potuerint conservari tam longo tempore.* [f] Cujusmodi.

corruptelæ semper serpentis, cum Gellius dederit *observari cæptum, et ex ea obs. composita quædam disciplina est.*' Idem.—9 Al. *Constare quidem.*—10 Al. *stellas ipsas.*—11 *Cum* conjunctionem intellige. 'Vett. codd. *Cum eodem hab. s. o. unde prof. sunt, regredi.*' Ois. 'Haud dubie locus est interpolatus, quod causata esse videtur magnitudo hujus periodi, et Oiselius profert, quod scivit. Ceterum ita est, ut verbum istud *regredi* nullam queat fidem habere, quia non extat in ullo codicum antiquorum, quorum auxilio utor, nisi forsan in Scheff. de quo nihil notatum est. Utique libro III. cap. 10. scribit: 'Luna, ex quo vestigio profecta est, eodem redit.' Porro istud *inde*, si meos et fratris oculos consulas, non extat in codice Regio: si Bourdelotii et Lambecii, videntur illi legisse, nec postulo, ut mei præferantur. Habe igitur, quod exsculpere potui: *ad eundem locum, cum eodem habitu simul omnes unde unde prosectas jungi*, vel *uniri*. *Cum eodem habitu* est in editionibus prioribus, ubi *τὸ cum* præpositio est. Editio Lugd. Batava anni 1644. mutavit demum in *quum*.' Jac. Gronov. Legendum censet Trillerus, *quo eodem abitu s. o. p. sunt,*

tur, ex eorum genitura debuisse jam tunc prospici, quinam olim futuri essent, quos ii creaturi forent, et supra longe atque longe per infinitum: ut, si disciplina ista fundamento aliquo veritatis nixa est, centesimo usque abhinc sæculo, vel magis primo cœli atque mundi exordio, atque inde jam deinceps, continua significatione, quotiens generis auctores ejusdem homines nascerentur, stellæ istæ præmonstrare debuerint, qualis qualique fato futurus sit, quisquis hodie natus est. 9. Quo autem, inquit, pacto credi potest, uniuscujusque stellarum formæ et positionis sortem atque fortunam uni omnino homini certam destinatamque esse? eamque formam,[12] post longissima sæculorum spatia, restitui, si vitæ fortunarumque ejusdem hominis judicia,[13] in tam brevibus intervallis, per singulos majorum ejus gradus, perque infinitum successionum ordinem, tam sæpe ac tam multipliciter eadem ipsa, non eadem stellarum facie denotantur? Quod si id fieri potest, eaque diversitas atque varietas admittitur per omnis antiquitatis gradus, ad significanda eorum hominum, qui post nascentur, exordia; imparilitas hæc turbat observationem, omnisque ratio disciplinæ confunditur. Jam vero id minime ferendum [14] censebat, quod non modo casus eventaque quæ evenirent extrinsecus, sed consilia quoque hominum ipsa et arbitria,[15] et varias voluntates appetitionesque et declinationes, et fortuitos repentinosque in levissimis rebus animorum impetus recessusque, moveri agitarique desuper e cœlo putarent: tanquam quod forte ire in balneas volueris, ac deinde nolueris, atque id rursum volueris, non ex aliqua dispari variaque animi agitatione, sed necessaria [16] quadam errantium siderum reciprocatione contigerit: ut plane homines non, quod dicitur, λογικὰ ζῷα,[g] sed ludicra et ridenda quæ-

g *Rationalia animalia.*

regredi.—12 Scaliger legit *eamque formaturam.*—13 Cod. Torn. et vett. edd. habent *indicia.*—14 Mem. Lugd. min. Pet. *ferundum.*—15 Lugd. maj. *arbitraria:* sed Reg. *arbitrarias.*—16 Delph. *sed ex necessaria.*—17 ' Cod. Torn. *Quis-*

dam νευρόσπαστα[o] esse videantur, si nihil sua sponte, nihil arbitratu suo faciunt, sed ducentibus stellis et aurigantibus.[h] Ac si, inquit, potuisset prædici affirmanter, Pyrrhusne rex, an M. Curius prælio victurus esset; cur tandem non de alea quoque, ac de calculis et alveolo audent dicere, quinam ibi ludentium vincat?[17] An videlicet magna sciunt, parva nesciunt; et minora majoribus imperceptiora[i] sunt? Sed si magnitudines rerum sibi vindicant, magisque esse perspicuas et facilius comprehendi posse dicunt;
10. volo, inquit, mihi respondeant, quid in hac totius mundi contemplatione, præstantis naturæ operibus, in tam parvis atque brevibus negotiis fortunisque hominum magnum putent. Atque id velim etiam, inquit, ut respondeant: si tam parvum atque rapidum est momentum temporis, in quo homo nascens fatum accipit, ut in eodem illo puncto sub eodem circulo cœli plures simul ad eandem competentiam[k] nasci non queant; et si idcirco gemini quoque non eadem vitæ sorte sunt, quoniam non eodem temporis puncto editi sunt; peto, inquit, respondeant, cursum illum temporis transvolantis,[l] qui vix cogitatione animi comprehendi potest, quonam pacto aut consulto assequi queant, aut ipsi perspicere et deprehendere; cum in tam præcipiti dierum noctiumque vertigine minima momenta ingentes facere dicant mutationes.[p] 11. Ad postremum autem, et

[h] *Impellentibus.* [i] *Difficiliora cognitu.* [k] *Eodem stellarum positu.*
[l] *Cœlestium orbium mirabili rapiditate prætervolantium.*

nam ibi ludentium vincatur?' Ois. 'Illud *quinam* nescio vel unde acceperit Stephanus, vel cur prætulerit. Nam alterum apparet in omnibus scriptis.'

NOTÆ

[o] *Neurospasta*] Νευρόσπαστα Græci vocant parva quædam hominum aut animalium simulacra, quæ interioribus et occultis fidiculis vel nervis adductis caput, manus, humeros et reliqua membra movent, perinde ac si essent animata. Hæc nos Galli dicimus, *des marionnettes.* Ad quas imagunculas alludens Horatius aiebat, 'Duceris ut nervis alienis mobile lignum.' Hujus porro vocis origo est σπάω traho, et νεῦρον nervus.

[p] *Minima momenta ingentes facere dicant mutationes*] Quod ut probaret Nigidius, Augustino teste, rotam quanta potuit maxima rapiditate agitatam tanquam uno ejus in loco summa celeritate semel atque iterum

quid esset, quod adversum hoc dici posset, requirebat; quod homines utriusque sexus omnium ætatium, diversis stellarum motibus in vitam editi, regionibus, sub quibus geniti sunt, longe distantibus, omnes tamen isti, aut hiantibus terris, aut labentibus tectis, aut oppidorum expugnationibus, aut eadem in navi fluctu obruti, eodem genere mortis, eodemque ictu [m] temporis universi simul interirent: quod scilicet, inquit, nunquam eveniret, si momenta nascendi singulis attributa suas unumquodque [18] leges haberent. Quod si quædam, inquit, in hominum morte atque vita etiam diversis temporibus editorum, per stellarum pares quosdam postea conventus, paria nonnulla et consimilia posse dicunt obtingere; cur non aliquando possint omnia quoque paria usu venire; ut existant per hujuscemodi stellarum concursiones et similitudines Socratæ simul et Antisthenæ, et Platones multi, genere, forma, ingenio, moribus, vita omni et morte pari? quod nequaquam, inquit, prorsus fieri potest: non igitur hac causa probe uti queunt, adversum hominum impares ortus, interitus pares. 12. Illud autem condonare se iis dicebat, quod non id quoque requireret,[n] si vitæ mortisque hominum rerumque humanarum omnium tempus et ratio [19] et causa in cœlo et apud stellas foret, quid de muscis aut vermiculis aut echinis, multisque aliis minutissimis terra marique animantibus, dicerent? an ista [20] quoque isdem, quibus homines, legibus nascerentur, isdemque itidem extinguerentur: ut aut ra-

[m] *Momento.*
[n] *Aiebat se nolle eos ad angustias redigere, quod non id pariter sciscitaretur.*

Jac. Gronov.—18 Lugd. uterque, Petav. *unumquidque.*—19 'Non male unus Petav. *omnium et tempus et ratio.*' Jac. Gronov.—20 'Reg. Lugd. maj. *iste*, ut videtur pro *istæ*, ut in præcedentibus intelligamus 'animantes,' non 'ani-

NOTÆ

atramento notavit. Tum desistente motu cum inventa essent signa quæ fixerat, non mediocri spatio distantia; sic in tanta cœli rapacitate, inquit, nascentibus geminis nunquam idem sidus eodem modo affulget. Atque hinc oriuntur, ut addebat, quæcumque dissimillima perhibentur in moribus casibusque geminorum.

nunculis quoque et culicibus nascendi fata sint de cœlestium siderum motibus attributa; aut, si id non putarent, nulla ratio videretur, cur ea siderum vis in hominibus valeret, deficeret in ceteris. 13. Hæc nos sicca et incondita et propemodum jejuna oratione attigimus:[o] at Favorinus, ut hominis ingenium fuit, utque est Græcæ [1] facundiæ copia simul et venustas,[p] latius ea et amœnius et splendidius et profluentius exequebatur,[q] atque identidem commonebat, ut caveremus, ne qua nobis isti sycophantæ [q] ad faciendam fidem irreperent,[r] quod viderentur quædam interdum vera effutire aut spargere:[s] non enim comprensa, inquit, neque definita neque percepta dicunt; sed lubrica atque ambagiosa conjectatione nitentes[t] inter falsa atque vera pedetentim, quasi per tenebras ingredientes, eunt: et aut multa tentando[u] incidunt repente imprudentes in veritatem; aut

[o] *Hæc nos dicimus oratione arida et inornata ac fere exangui.*
[p] *Pro eloquentia Græcæ abundantia et dignitate.*
[q] *Majori verborum volubilitate dicebat.* [r] *Ne quo modo isti impostores fidem apud nos sensim obtinerent.* [s] *Vera garrire et admiscere mendaciis.*
[t] *Sed nixi dubiis et incertis conjecturis.* [u] *Varia dicendo.*

mantia.'' *Idem.*—1 '*Aut, quæ est Gr.* Cod. Torn. *utque est Gr.* et ita vett. edd. nisi quod non habeant *est.*' Ois. 'Immo sic est etiam in Reg. et Lugd. maj. Ab aliis quidem abest τὸ *est,* sed retinetur *utque:* ut plane non videam auxilium, cui innixus Stephanus ediderit *aut,* unde compulsus fui eum deserere, cum vera lectio etiam magis conveniret. Nam quod ait pag. 125. sic scribendo magis laudari Favorinum, quam ponendo illam disjunctivam particulam, uæ id vix intelligo; cum Gellius et Favorinum laudare voluerit et Græcam linguam: nec disjunctiva particula opus est. Majus incertum hæret in antecedentibus, ubi Stephanus edidit *et propemodum una oratione attingimus,* quod sane vidit in codicibus scriptis, prout id extare scimus in utroque Lugdun. item Mem. et Petav. Quid autem id velit, aut quæ mens fuerit Stephani, non magis assequor, quam ipse declarat notans pag. 124. ita se edidisse, at illud *una* suspectum esse. Credo equidem: neque enim in illis, quæ mox ut contraria in Favorino prædicat, est aliquid, quod huc videatur respicere. Omnino Stephanus male deseruit codicem Regium, qui solus subvenit exhibendo *propemodum una in oratione,* indicans clarissime, ut quidem censeo, *propemodum inani oratione attingimus.* Etiam in Regio legitur *sed Favorinus.*' Jac.

NOTÆ

[q] *Sycophantæ*] Ita calumniatores vulgo appellantur. Id nominis inde natum est, quod, cum lege cautum esset ne quis Athenis efferret ficus, quidam observatos nonnullos qui furtim exportabant, ad magistratus detulerunt. Hinc joco populari dicti sunt sycophantæ ἀπὸ τοῦ τὰ σῦκα φαίνειν, id est, 'ficus ostendere.'

ipsorum, qui eos consulunt, multa credulitate ducente, perveniunt callide ad ea quæ vera sunt: et idcirco videntur in præteritis rebus quam in futuris veritatem facilius imitari: ista tamen omnia, quæ aut temere aut astute vera dicant, præ ceteris, inquit, quæ mentiuntur, pars ea non est millesima.[2] 14. Præter hæc autem, quæ dicentem Favorinum audivimus, multa etiam memini poëtarum veterum testimonia, quibus hujuscemodi ambages fallaciosæ[x] confutantur: ex quibus est Pacuvianum illud:[y]

'Nam si qui, quæ eventura sunt, provideant,
Æquiparent Jovi.'[z]

Item Accianum illud;[a]

'Nihil,' inquit, 'credo auguribus, qui aures verbis ditant
Alienas, suas ut auro locupletent domos.'[b]

Idem Favorinus,[3] deterrere volens ac depellere adolescentes a genethliacis istis et quibusdam aliis id genus, qui prodigiosis artibus futura omnia[4] dicturos se pollicentur, nullo pacto adeundos esse consulendosque[5] hujuscemodi argumentis concludebat. 15. Aut adversa, inquit, eventura dicunt, aut prospera: si dicunt prospera, et fallunt, miser fies frustra expectando: si adversa dicunt, et mentiuntur, miser fies frustra timendo: sin vera respondent, eaque sunt non prospera, jam inde ex animo miser fies, antequam e fato fias: si felicia promittunt, eaque eventura sunt, tum

[x] *Flexus verborum captiosi.* [y] *Illud dictum Pacuvii poëtæ.*
[z] *Nam si qui prospicerent res futuras, plerique illos crederent æquales Jovi.*
[a] *Similiter illud dictum Accii poëtæ.*
[b] *Nullam, inquit, fidem adhibeo auguribus, qui verbis replent aliorum aures, ut auro repleant suas ædes.*

Gronov. *Aut quæ est* Delph.—2 'Agnosce arbitrium Stephani, qui sic edidit, cum in editis prioribus legatur *non fit mill.* quod ipsum habetur etiam in scriptis, aut *sit*; quod quidem postremum longe prætulerim, ut solent in illis, quæ proferuntur cum quadam admiratione vel amplificatione, amare istum modum. Hinc quoque existimavi semper recte legi in codice Regio v. 14. *Sed in iis quæ vel audisse vel legisse sese dicit, fortassean vitio studioque ostentationis sit loquacior*, non *fit*, ut ibi extat vulgo. Mox *æquiperentur* notavit Scioppius.' *Jac. Gronov.*—3 *Item Favorinus* Delph.—4 'Melius legeris *futura omina*.' Ois.—5 'Cur Stephanus veritus fuit parere codici Regio, in quo legi sciebat *adeundos eos esse?* Notavit id Bourdelotius, Lambecius, et ipse, qui nequaquam censeo id spurium esse, sed verissimum Gellianæ copiæ. Itaque etiam id

plane duo erunt incommoda: et expectatio te spe [6] suspensum fatigabit, et futurum gaudii fructum spes tibi jam præfloraverit: [c] [7] nullo igitur pacto utendum est istiusmodi hominibus res futuras præsagientibus.[d]

[c] *Spes præcepta tibi præripiet emolumentum lætitiæ qua fuisses afficiendus.*
[d] *Se prævidere dicentibus.*

didici mox legi in Lugdun. maj. Etiam erat in Thuaneo.' *Jac. Gronov.*—6 ' Vet. ed. *Spei.*' Ois. ' Certe id retinent veteres editi; nec opiner ab Stephano mutari debuisse, cum sciret id ipsum extare etiam in Regio, et plane in Lugd. maj. cum Memm. et Petav. habeant *expectationis spes te susp.* Mihi videtur elegantissimum illud *spei suspensum*, cui voci plerumque solent addere ablativum; sed passim ludere inter secundum et sextum casum voluerunt, ut Tacitus XV. Ann. 53. 'Animi validus et corpore ingens.' III. Hist. 53. 'Immodicus lingua, obsequii insolens,' quorum prioris patronus est Rhenanus, posterioris Pichena.' *Jac. Gronov.*—7 ' Cod. Torn. *præflorabit*. Vett. edd. *defloraverit.*' Ois. 'Sed oportet audire Pricæum ita scribentem pag. 197. ad Apuleii apologiam: ' Onomast. vet. *Præfloro ἀπανθίζω*. fors προαπανθίζω. Gellius lib. XIV. cap. 2. *fut. g. fructum spes tibi jam præfloraverit:* nec sequendas editiones putem legentes *defloraverit.*' Ita vellicat et vituperat editiones; at enim, qui huc restituit *præfloraverit*, immo a quo didicit istud decompositum προαπανθίζω, ingrate non agnoscit. Pessimum vitium. Quid quod monet sero, cum jam Stephani editio Gellium restituisset, cujus vide notata pag. 124. Tetigit et pater in notis Livianis XXXVII. 58. Non debeo autem tacere, in libro Schefferi extare *et futuri gaudii fr.*' Jac. Gronov.

CAP. II.

Quem in modum disseruerit Favorinus consultus a me super officio judicis.

Quo primum tempore a Prætoribus lectus in judices sum,[a] ut judicia, quæ appellantur privata, susciperem, libros utriusque linguæ de officio judicis scriptos conquisivi, ut homo adolescens a poëtarum fabulis et a rhetorum epilogis [8] ad judicandas lites vocatus, rem judiciariam, quoniam vocis, ut dicitur, vivæ penuria erat,[b] ex mutis, quod aiunt, magistris cognoscerem. Atque in rerum quidem diffissioni-

[a] *Factus sum judex.* [b] *Quia non poteram doceri viva, ut aiunt, voce præceptoris.*

8 ' Ego pro, *epilogis*, non dubito Gellium scripsisse, *apologis*, quibus rhetores

bus[9] [a] comperendinationibusque,[b] et aliis quibusdam legitimis ritibus, ex ipsa lege Julia et ex Sabini Massurii[10] et quorundam aliorum jurisperitorum commentariis commoniti et adminiculati sumus:[c] in his autem, quæ existere solent, negotiorum ambagibus, et in ancipiti rationum diversarum circumstantia, nihil quicquam nos hujuscemodi libri juverunt: nam, etsi consilia judicibus ex præsentium causarum statu capienda sunt, generalia tamen quædam præmonita et præcepta sunt, quibus ante causam præmœniri judex, præpararique[d] ad incertos casus futurarum difficultatium debeat, sicut illa mihi tunc accidit inexplicabilis reperiendæ sententiæ ambiguitas.[e] [11] 2. Petebatur apud me[f] pecunia; quæ dicebatur data numerataque: sed qui petebat, neque tabulis neque testibus id factum docebat, et argumentis admodum exilibus nitebatur: sed eum constabat virum esse ferme bonum,[12] notæque et expertæ fidei, et vitæ inculpatissimæ:[g] multaque et illustria exem-

[c] *Adjuti sumus.* [d] *Præmuniri et præparari.*
[e] *Ille casus evenit, in quo præcepta generalia jurisperitorum non sufficiebant ad judicium ferendum.* [f] *Coram me judice.* [g] *Integerrimæ.*

in scholis suis utebantur.' *Falster.*—9 In cod. Reg. legitur *diffinitionibus*: in Lincoln. et Lugd. maj. *diffisionibus*: in min. *difisionibus*, ut vidit etiam in Ms. Politianus.—10 Uterque Lugd. *Masyrii.* Reg. *Masirii.*—11 '*Scientiæ ambiguitas.* Vett. editt. *Sententiæ ambiguitas.* Quæ lectio Stephano magis arridet.' *Ois.* 'Quare igitur et primus et solus certissimam lectionem et ab editionibus quantum scio omnibus ante eum productam et ab Mstis item omnibus confirmatam supposita falsa mutavit? Quod mireris; attamen Prousteus τὸ *scientiæ* retinuit, interpretans, præcepta generalia jurisperitorum non sufficiebant ad judicium ferendum; nesciente me, quemadmodum ista conveniant.' *Jac. Gronov.*—12 'Posses etiam hic legere *famæ bonæ*, vel *fama bonum.*' Ois. 'Gellius procul dubio scripsit, *firme bonum*, id est, certissime.' *Falster.*—

NOTÆ

[a] *Diffissionibus*] Diffissio erat institutæ cognitionis in alium diem dilatio; unde diffindere diem dicebatur, qui diem institutæ actioni peragendæ destinatum ob aliquam causam differebat. Quæ dilatio hac verborum formula concipiebatur: 'Hic dies diffisus esto.'

[b] *Comperendinationibusque*] Comperendinatio tum erat, cum hominis rei judicium in secundam actionem perendie habendam differebatur, tametsi reus jam convictus actione prima potuisset judicari: eam autem comperendinationis legem primus tulit Glaucia, quod tradit Asconius, ut accusatis, si forte essent innocentes, liceret per tempus objecta crimina refellere.

pla probitatis sinceritatisque ejus expromebantur. Illum autem, unde[h] petebatur, hominem esse non bonæ rei,[i] vitaque turpi et sordida, convictumque vulgo in mendaciis, plenumque esse perfidiarum et fraudum ostendebatur. Is tamen cum suis multis patronis clamitabat probari apud me debere pecuniam datam consuetis modis, expensi latione,[c] mensæ rationibus,[d] chirographi exhibitione,[e] tabularum obsignatione,[f] testium intercessione:[g] ex quibus omnibus si nulla re probaretur, dimitti jam se oportere, et adversarium de calumnia damnari: quod de utriusque autem vita atque factis diceretur, frustra id fieri atque dici: rem enim de petenda pecunia apud judicem privatum agi, non apud censores de moribus. 3. Tunc ibi amici mei, quos rogaveram in consilium,[k] viri exercitati [13] atque in patrociniis et in operis fori celebres, semperque se circumundique distrahentibus causis festinantes, non sedendum diutius,[l] ac nihil esse dubium dicebant, quin absolvendus foret, quem accepisse pecuniam nulla probatione solenni docebatur. Sed enim ego homines cum considerabam, alterum fidei, alterum probri plenum, spurcissimæque vitæ ac defamatissimæ,[14] nequaquam adduci potui ad absolvendum.

[h] *A quo.* [i] *Non probis moribus.* [k] *Quos adduxeram ut mihi darent consilium.* [l] *Non diutius sedendum ad deliberandum.*

13 'Unus ille Regius, *viri excitati*, quod quidem variis de causis præstantissimum.' *Jac. Gronov.*—14 'Inepte satis in hac voce judicat Stephanus, cum negligens codices antiquos Gellii probat τὸ *deformatus* esse purioris Latinita-

NOTÆ

[c] *Expensi latione*] Expensum dicebatur ferre, qui suos in codicillos scripto referebat, quod ab alio accepisset.

[d] *Mensæ rationibus*] Id est, testimonio trapezitarum, qui alteri pecuniam dabant alterius nomine a quo recipienda esset. Trapezita autem Gallice dicitur *Banquier*.

[e] *Chirographi exhibitione*] Chirographo, sive syngrapha cautio datur pecuniarum acceptarum. Quanquam sola vi nominis significet tantum id quod alicujus manu scriptum est. Χεὶρ manus et γράφω scribo.

[f] *Tabularum obsignatione*] Impressione sigilli, quo quis confirmabat sibi creditam pecuniam.

[g] *Testium intercessione*] Solebant advocari nonnunquam qui acceptæ pecuniæ testes essent, idque coram judicibus, si forte res exigeret, confirmarent.

Jussi igitur diem diffindi,[15] atque inde a subselliis pergo ire[m] ad Favorinum philosophum, quem in eo tempore Romæ plurimum sectabar, atque ei de causa ac de omnibus[16] quæ apud me dicta fuerant, ut res erat, narro omnia, ac peto, ut et ipsum illud in quo hærebam, et cetera etiam quæ observanda mihi forent in officio judicis, faceret[n] me, ut earum rerum essem prudentior.[o] 4. Tum Favorinus, religione illa cunctationis et solicitudinis nostræ comprobata,[p] Id quidem, inquit, super quo nunc deliberas, videri potest specie tenui parvaque esse; sed si de omni quoque officio judicis præire tibi me vis,[q] nequaquam est vel loci hujus, vel temporis. Est enim disceptatio ista multijugæ et sinuosæ quæstionis, multaque et anxia cura et circumspicientia[r] indigens: namque, ut pauca tibi nunc quæstionum capita attingam, jam omnium primum hoc de judicis officio quæritur; si judex forte id sciat, super qua re apud eum litigatur, eaque res uni ei, priusquam agi cœpta aut in judicium deducta sit, ex alio quodam negotio casuque alio quo cognita liquido et comperta sit; neque id tamen in agenda causa probatur; oporteatne eum[a] secundum ea,

[m] *Et statim egressus e subselliis judicum.* [n] *Doceret.* [o] *Peritior.*
[p] *Approbato scrupulo meæ dubitationis et anxietatis.* [q] *Doceri a me vis.*
[r] *Consideratione.*

tis et Ciceronis: non enim inde colligi debet ita hoc etiam loco legendum esse. Quod si τὸ *defamatus* ex Gellii loco altero profertur, nonne id satis vigoris affert ad nunc quoque credendum libris Msstis omnibus? In omnibus enim sine ulla ambiguitate legitur *defamatissimæ*. Et tamen potuerunt viri docti anteferre Stephanum, profecto iniquissime, et hinc rejeci. Et certe voluit Gellius aliquid diversum priori adjectivo addere; ut cum vita ejus spurca esset rebus, etiam illa talis vulgo nosceretur per famam et sermones.' *Jac. Gronov.* *Defamatissimæ* probat Falster.—15 'Sic legi scias plane in Regio, Thuan. Memm. Lugd. maj. Petav. ut illud jusserit Gellius judex, non *diffundi*.' Jac. Gronov.—16 Cod. Torn. et vett. codd. *de hominibus*.—17 '*Commu-*

NOTÆ

[a] *Oporteatne eum, &c.*] Plerique non jurisconsulti modo, sed etiam theologi censent, judici ferendam esse sententiam 'secundum allegata,' ut ipsi vocant, 'et probata,' adeo ut quem privatim ipse certo sciat innocentem debeat condemnare, si publico testimonio reus denuntietur. Scilicet, inquiunt, cum publica, non privata sit persona judex, in judicio ferendo non suæ sed publicæ sententiæ stare debet. Reclamant alii, et innocentis v. g. cædem contendunt repugnare juri et naturali et divino,

quæ sciens venit, judicare, an secundum ea, quæ aguntur. 5. Id etiam, inquit, quæri solet, an deceat atque conveniat judici causa jam cognita, si facultas esse videatur componendi negotii, officio paulisper judicis dilato, communis amicitiæ et quasi pacificatoris[17] partes recipere. Atque illud amplius ambigi ac dubitari scio, debeatne judex inter cognoscendum ea, quæ dicto quæsitoque opus est,[18] dicere et quærere, etiamsi, cujus ea dici quærique interest, neque dicat neque postulet: patrocinari enim prorsus hoc esse aiunt, non judicare. 6. Præter hæc, super ea quoque re dissentitur, an ex usu exque officio sit judicis, rem causamque, de qua cognoscit, interlocutionibus suis ita exprimere consignareque,[s] ut ante sententiæ tempus ex his, quæ apud eum in præsens confuse varieque dicuntur, proinde, ut quoquo in loco ac tempore movetur, signa et indicia faciat motus atque sensus sui:[t] nam qui judices, inquit,

[s] *Declarare.* [t] *Adducat in cognitionem affectus et judicii sui.*

nis amici et quasi pacificatoris. Ipsa commodi lenisque processus venustas huc deduxit Stephanum, ut ita ederet, cum ante eum legeretur *amicitiæ*, neque scio uspiam aliter extare, simul in Mstis, simul in editis ante Stephanum: quam concordiam divellere est stimulo corpus illidere; nec enim proficit, et judicii experientiam inquinat, cum Gellius se oblectare voluerit ista varietate substantivorum rei et personæ, in quibus assidue ludit Latina Lingua, unde Gellium sibi reddidi. Lincoln. quidem efferebat *cominus amicitiæ*.' Jac. Gronov. *Amici* dant Lugd. Bat. Delph.—18 '*Quæ dicto quæsitoque opus est.* Loquendi modus, ut in Sallustiano illo præcepto: 'priusquam incipias, consulto; et ubi consulueris, mature facto opus est.' Cod. Tornæs. leg. *dicto quæstuque.* At aliæ, ut et Stephani Editio, habent: *Quæ dictio quæstio opus est.* Quod Stephanus ait forsan videri posse aliquid commune habere cum Plautina hac phrasi: 'Sed quid tibi nos mendice homo tactio est?' Vulgatam tamen lectionem, quam edimus, Stephanus etiam præfert.' *Ois.* 'Immo in Stephani editione manifeste legitur *quæstioque opus.* Et cum Stephanus scribit hanc aliquid commune habere cum illa, ascripsit alius exemplari Salmasiano, 'Immo nihil.' Sane Stephano sic placuit operam ludere, et frustra hanc Erin in medium projecit, ut recte Pricæus in Notis ad Apuleii Apologiam pag. 120. hunc locum citans retinuerit, quod editur. Ceterum mox Reg. *dicere quærere*, omissa

NOTÆ

nulla lege sanciri posse, aut qui per injuriam oppressus est, damnetur: inquirunt an, si forte judex ipse accusatorem et falsos subornaverit testes, qui a calumniandi consilio deterreri nolint, tum et possit et debeat innocentem condemnare. His et aliis sed levioribus ultro citroque rationibus allatis auctores gravissimi utramque opinionem tuentur.

acres atque celeres[19] videntur, non aliter existimant rem, qua de agitur, indagari comprehendique posse, nisi is, qui judicat, crebris interrogationibus necessariisque interlocutionibus et suos sensus aperiat, et litigantium deprehendat: contra autem, qui sedatiores et graviores putantur, negant judicem debere ante sententiam, dum causa utrimque agitatur, quotiens aliqua re proposita motus est, totiens significare quid sentiat: eventurum enim aiunt, ut, quia pro varietate propositionum argumentorumque alius atque alius motus animi patiendus est, aliter atque aliter eadem in causa eodemque in tempore sentire et interloqui videatur. 7. Sed de his, inquit, et ceteris hujuscemodi judicialis officii tractatibus, et nos posthac, cum erit otium, dicere quid sentiamus conabimur, et præcepta Ælii Tuberonis super officio judicis, quæ nuperrime legi, recensebimus. Quod autem ad pecuniam pertinet, quam apud judicem peti dixisti; suadeo hercle tibi, utare M. Catonis prudentissimi viri consilio: qui in oratione, quam pro L. Turio contra Cn. Gellium[20] dixit, ita esse a majoribus memoriæ traditum[1] observatumque ait, ut si, quod inter duos actum est, neque tabulis neque testibus planum fieri possit; tum apud judicem, qui de ea re cognosceret, uter ex iis vir

copulativa, quod foret melius.' *Jac. Gronov.*—19 '*Celebres.* Cod. Tornæs. et Ald. edit. *celeres.* Quasi 'judices acres et celeres,' atque 'sedatiores et graviores,' ut re, ita et verbis magis oppositi videantur.' *Ois.* 'Immo omnes nostri Mss. habent *celeres*, quod hinc restitui, defendente etiam ista 'velocitate' Prætoris xv. 5. supra usurpavit *celebres*.' Jac. Gronov. *Celebres* dat Delph.—20 '*Pro L. Turio contra Cn. Gellium.* Error est haud dubie typorum in citatione Salmasii pag. 477. et 480. de modo usurarum edentis *Gallium*, cum in appositis semper vocet *Gellium.* Sed nodus asperior est, cum in cod. Reg. nihil apparet nominis *Turio*, ut neque in Lugd. maj. cum in minore, liberrimæ manus scripto, extet *taturio*, etiam aucta voce; in aliis simpliciter quod editur.' *Jac. Gronov.*—1 '*A majoribus memoriæ traditum.* Hic legimus verba non Gellii, sed Stephani, qui ita rem concinnavit incitatus ab verbis Catonis, quæ inferius citantur, 'ego a majoribus memoria sic accepi,' cum in scriptis libris exhibeatur *a majoribus majorum trad.* unde editores priores fecerant omissa præpositione *moribus majorum*, certe rectius. Usus enim et modus consuetus agendi potest et solet tradi moribus majorum, quos continens perseverantia propagat. Verum et sic id æque ineptum, et, ut videtur, simulatum ex capitis tertii forma, ubi habent libri scripti *a majoribus philosophiæ.* Sed non ut illic bene cessit, ita jam quoque. Non enim dici consuevit traditum memoriæ a majoribus, quod est historiæ opus. Hinc consideranti mihi videtur vetus scriptura clare suppeditare: *a majoribus jam*

melior esset quæreretur: et, si pares essent, seu boni pariter seu mali, tum illi, unde petitur, crederetur, ac secundum eum judicaretur.[u] In hac autem causa, de qua tu ambigis, optimus est qui petit, unde petitur deterrimus; et res est inter duos acta sine testibus: eas igitur et credas ei qui petit; condemnesque eum de quo petitur: quoniam, sicuti dicis, duo pares non sunt, et qui petit, melior est. 8. Hoc quidem mihi tum Favorinus, ut virum philosophum decuit, suasit. Sed majus ego altiusque id esse existimavi, quam quod meæ ætati et mediocritati conveniret, ut cognovisse et condemnasse de moribus, non de probationibus rei gestæ viderer: ut absolverem tamen inducere in animum non quivi;[2] et propterea juravi mihi non liquere,[x] atque ita judicatu illo solutus sum.[y] Verba ex oratione M. Catonis, cujus commeminit Favorinus, hæc sunt: ‘Atque ego a majoribus memoria sic accepi:[3] si quis quid alter ab al-

[u] *Judicium ferretur in ejus gratiam.*

[x] *Ista mihi non esse certa.* [y] *Et sic me ex hujus judicii difficultate expedii.*

olim traditum.’ Idem.—2 ‘*Inducere animum non quivi.* In Regio tantum legitur *non qui*, altera syllaba omissa; ut videatur dedisse Gellius *non quii*, ut solent illæ duæ vocales concludi in una, sed majore scripta charactere, et capite præcedenti dixit ‘non quirent,’ et xv. 1. ‘non quisse.’ Mox et Reg. et omnes alii *judicatu*, prout ante Stephanum, qui nullam dat causam, cur *judicato* ediderit; immo pro isto pugnat pag. 120. Interim secutus fui Mstos.’ *Idem.* ‘*Ut absolverem tamen, in animum ducere nequiri; et propterea juravi, mihi non liquere: atque ita judicato illo solutus sum.* Ita legendum, non ut Stephani exemplaria præferunt, *nihil non liquere, et judicato illo solutus sum.*’ Carolus. Vid. Not. Var.—3 ‘Salmasius de M. U. cap. 11. versus finem hæc Catonis verba emendatiora, quam vulgo leguntur, affert, hoc modo: *Atque ego a majoribus memoria sic accepi, si quis quid alter ab altero peterent, sive ambo pares essent, sive boni, sive mali essent, quod duo res gessissent, ubi testes non interessent, illi unde petitur potius credendum esse.* Ubi etiam totam hanc quæstionem latius discutit et contra Favorini sententiam pronuntiat.’ *Ois.* ‘Quæ omnia illic legi possunt. Ceterum in hac mutatione egregium est illud *peterent*, idque venit ex optimis et cunctis Mss. qui in promtu sunt: ut merito in contextum admiserint; sicut contra jure neglexerunt illud *sive ambo pares*, etsi placitum Stephano, cum in nullo sit Msto, et ubique *si ambo* legatur. Verba autem illa *quod duo res gess. ubi testes non interessent* sunt prætermissa ab librario codicis Regii. in Lincoln. neglecta erant *uti testes non interessent*: sed in aliis retinetur *uti*, quod recte se habet. Jam vero pessime agit Salmasius, cum expellit vocem *ei*, quam adeo libenter Latini pro pleonasmo interponunt, ut sæpius jam probatum. Hæc decuerat annotari ab Oiselio, potius quam scribère velut per omnia assentientem ab Salmasio afferri hæc emendatiora.’ *Jac. Gronov.* J. Rutgersius lib. v. Var. Lect. cap. 16. legit,

tero peterent, si ambo pares essent, sive boni sive mali essent, quod duo res gessissent uti testes non interessent, illi unde petitur ei potius credendum esse. Nunc si sponsionem fecisset Gellius cum Turio,[4] NI. VIR. MELIOR. ESSET. GELLIUS. QUAM. TURIUS, nemo, opinor, tam insanus esset, qui judicaret meliorem esse Gellium quam Turium: si non melior Gellius est Turio, potius oportet credi unde petitur.'[z]

[z] *Eum a quo petitur.*

quod duo rei gessissent.—4 '*Sponsionem fecisset Gellius cum Turio.* Hæc verba præbent exploratam fidem codicis Regii, ut quæ emineat super alios, in quibus cum ita legatur ut vulgo edi vides, tum ille solus offert *fecissent*, quod agnoscis conveniens Gellianæ curæ.' *Jac. Gronov.*

CAP. III.

An æmuli offensique inter sese fuerint Xenophon et Plato.[a]

Qui de Xenophontis[a] Platonisque vita et moribus pleraque omnia exquisitissime scripsere, non afuisse ab eis motus quosdam tacitos et occultos simultatis[b] æmulationisque mutuæ putaverunt: et ejus rei argumenta quædam conjectatoria[5] ex eorum scriptis protulerunt. Ea sunt profecto

[a] *Utrum Xenophon et Plato fuerint inter se inimici.* [b] *Inimicitiarum.*

5 'Sic edidit Stephanus, cum in editionibus darent *conjectatorie*, quod etiam quidem est in nonnullis Msstis, ut Lugd. min. Lincoln. Petav. cum in Scheff. *conjectatone*. Sed et illud a Stephano ascitum conspexi in Thuan. Ceterum notatu dignissimum est in Reg. et Lugd. maj. extare *conjectaria*. Non aliter ac si Gellius judicasset dicta Latine fuisse *conjectaria* et *conjectanea*, perinde ut *extraneus* dicitur et *extrarius*. Etiam meminimus I. 7. occur-

NOTÆ

[a] *Xenophontis*] Xenophon Atheniensis, Socratis primum auditor, tum dux in bello præclare factis ita summi imperatoris famam adeptus est, ut privatis studiis eloquentiæ palmam multis præripuerit. Unde datum ei nomen est Atticæ musæ vel apis Atticæ, ut refert Suidas, quod, ut ait Tullius, ejus oratio sit melle dulcior. Floruit maxime teste Laërtio Olymp. XCIV. anno IV. Nempe ante Christum CCCXCIX. nonagenario major apud Corinthum obiit anno I. Olymp. CV. ante Christum CCCLX.

hujuscemodi: quod neque a Platone in tot numero libris mentio usquam facta sit Xenophontis, neque item contra ab eo[b] in suis libris Platonis; quanquam uterque, ac maxime Plato, complurium Socratis sectatorum in sermonibus, quos scripsit, commeminerit. 2. Id etiam esse non sinceræ neque amicæ voluntatis[6] indicium crediderunt, quod Xenophon inclyto illi operi Platonis, quod de optimo statu reipublicæ civitatisque administrandæ scriptum est, lectis ex eo duobus fere libris, qui primi in vulgus exierant, opposuit contra conscripsitque[7] diversum regiæ administrationis genus, quod *παιδείας Κύρου*[c c] inscriptum est. Eo facto scriptoque ejus usque adeo permotum esse Platonem ferunt, ut quodam in libro, mentione Cyri regis habita, retractandi levandique[8] ejus operis gratia,[d] virum quidem Cyrum gnavum et strenuum[e] fuisse dixerit; *παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς*[d] *ἧφθαι τὸ παράπαν*·[f] hæc enim verba sunt de Cyro Pla-

[c] *Institutionis Cyri.* [d] *Ad refutandum et contemnendum opus Xenophontis.*
[e] *Generosum et magnanimum.* [f] *Rectam vero institutionem minime attigisse.*

rere *manifestarius.*' Jac. Gronov.—6 'Hic iterum singularis est codex Regius, dum ignorat voculam *neque:* haud dubie significans in archetypo quod sequebatur extitisse *non sincere amicæ voluntatis.* Sed neque in sequentibus verbis *usque adeo permotum* agnoscit medium. Quod mirum est, pro illis *inclyto illi operi Platonis* videbam in Regio, Thuan. Mem. Petav. Lugd. utroque primum esse *illo;* deinde in Thuan. et Lugd. maj. efferri *illo pi* (lineola per pedem literæ p trajecta) *Platonos*, quasi innuerent *inclito illo περὶ Πλάτωνος.*' *Idem.*—7 Steph. *scripsitque.*—8 'Est omnino suppositum, licet vulgata codicum cohors conspiret cum editis. Res ipsa dictat. Quid enim tantum affertur ab verbo primore? Sed clare indicat codex Regius, in quo est *ret pactandi*, quod totidem apicibus exhibet quoque Lugd. maj. Ne diu id circumlambam, aut discedam in alia, quæ menti meæ objecta fuerunt, vides in eo scripto manifeste latere verbum *respaciandi*, quod Scaliger ibat restitutum Elegiæ in obitum Mæcenatis. Nec tamen hic ferri potest ea notio, quam Scaliger assignat, finire curriculum et spatium suum, quod plane hinc alienum, sed velut contrarii cursus instituendi et occurrendi obsistendique in spatio et serendæ diversæ opinionis, per quam iste liber traduceretur pro

NOTÆ

[b] *Neque item contra ab eo, &c.*] Hic lapsus est Gellius: verum enim est quod tradit Laërtius, Xenophontem semel Platonis mentionem fecisse, idque in tertio *ἀπομνημονευμάτων*, ut notavit Vossius.

[c] Παιδείας Κύρου] Historiarum libros octo de institutione Cyri composuit Xenophon.

[d] Παιδείας δ' οὐκ ὀρθῶς, &c.] Platonis sententiæ subscribere quodammodo videtur Cicero, dum ait Cyrum illum

tonis. 3. Præterea putant id quoque ad ista, quæ dixi, accedere: quod Xenophon in libris, quos dictorum atque factorum Socratis commentarios composuit, negat Socratem de cœli atque naturæ causis rationibusque unquam disputavisse; ac ne disciplinas quidem ceteras, quæ μαθήματα[8] Græci appellant, quæ ad bene beateque vivendum non pergerent,[9] aut attigisse aut comprobasse: idcircoque turpiter eos mentiri dicit, qui dissertationes istiusmodi Socrati attribuerent: hoc autem, inquiunt, Xenophon cum scripsit, Platonem videlicet notavit: in cujus libris Socrates physica et musica et geometrica disserit.[10] 4. Sed enim de viris optimis et gravissimis si credendum hoc aut suspicandum fuit; causam equidem esse arbitror non obtrectationis, nec invidiæ, neque de gloria majore parienda certationis: hæc enim procul[11] a moribus philosophiæ absunt, in quibus illi duo omnium judicio excelluerunt. Quæ igitur est opinionis istius ratio? hæc profecto est, æquiperatio ipsa plerumque et parilitas virtutum inter sese consimilium, etiamsi contentionis studium et voluntas abest, speciem tamen æmulationis creat: nam cum ingenia quædam magna duorum pluriumve in ejusdem rei studio illustrium, aut pari sunt fama, aut proxima, oritur apud diversos fautores[12] eorum industriæ laudisque æstimandæ contentio: tum postea ex alieno certamine ad eos quoque ipsos

8 *Mathematicas.*

mendaci. Forsan tamen latuerit aliud, quod tu vide.' *Jac. Gronov.*—9 'Vett. codd. *pertinerent.*' Ols. 'Dubium denuo, quos intelligat. Nam Mssti quidem omnino exigunt *pergerent*, quod editiones inscite mutaverunt egregie reparatum fuit ab Stephano.' *Jac. Gronov.* 'Trillerus meus legit, *pertingerent*, cum in Vett. codd. est, *pertinerent.*' Falster.—10 '*Socrates de physica et musica et geometria disserit.* Sic apparet Gellium ex pravis codicibus esse editum, prout hæc lectio in vulgato grege Msstorum etiam occurrit. Verum eximie membrana Regia et Thuan. et Lugd. maj. *Socrates physica et musica et geometrica disserit*, prout in talibus amaverunt plurale neutrum. Et quam libenter hoc scivisset pater, cum scripsit libri secundi Observationum caput secundum? Ego certe nequivi cunctari, quin Gellio suum redderem.' *Jac. Gronov.* *De p. e. m. e. geometria* dant Lugd. Bat. Delph.—11 '*Hæc enim procul.* Liber Regius non agnoscit vocem mediam, et abesse potest.' *Jac. Gronov.*—12 'Cod. Tornæs. *faviseres.* forsan scripsit *favitores*, quemadmodum

NOTÆ

a Xenophonte non ad historiæ fidem scriptum, sed ad effigiem justi imperii.

contagium certationis aspirat,[h] cursusque eorum ad eandem virtutis calcem [13] pergentium, quando est compar vel ambiguus, in æmulandi suspiciones non suo, sed faventium studio delabitur.[i] Proinde igitur et Xenophon et Plato, Socraticæ [k] amœnitatis duo lumina, certare æmularique inter sese existimati sunt; quia de iis apud alios, uter esset exuperantior, certabatur; et quia duæ eminentiæ, cum simul junctæ in arduum nituntur, simulacrum quoddam contentionis æmulæ pariunt.[l]

[h] *Deinde propter alienas contentiones tenentur ipsi studio contentionum.*
[i] *Progressus eorum qui iisdem virtutis vestigiis insistunt, si sit æqualis aut dubius, dat suspicionem offensionis non propter contentionem præstantium virorum, sed eorum qui ipsis adhærent.* [k] *Sectæ Socraticæ.* [l] *Quia duo loca altissima vicina, cum supra attolluntur, videntur quodammodo certare de altitudine.*

Plautus loqui amat.' *Ois.* 'Etiam in Thuan. Lugd. utr. Mem. Pet. similiter legitur *favisores*, et in Salmasiano exemplari idem ab aliquo ascriptum ita ut indicaret non male habere. Abest tamen suffragium Regii libri.' *Jac. Gron.* —13 'Sic quidem omnes libri. Melius tamen erit, si legas, *ad eundem virtutis callem*, vel, *ad eundem virtutis collem*.' Ois. 'Sic opinor judicabant olim et asini. Habent veteres istum *callem* in margine positum nescio a quo; sed nemo pronuntiavit melius ita lectum iri, nisi hic Gellianus; idque facit, postquam egregie adeo metaphora illius calcis in circo demonstrata fuit ab Salmasio in Solinianis pag. 914. ubi sicut hoc loco transfertur ad virtutem, ita profert Varronis locum ad vitæ currum eandem transferentis. Et jam quoque ab aliis factum erat, ut non debuerit rudere.' *Jac. Gronov.*

CAP. IV.

Quod apte Chrysippus et grafice [a] imaginem Justitiæ modulis coloribusque verborum depinxit.[b] [14]

Condigne mehercle et condecore [15] Chrysippus [a] in libro-

[a] *Eleganter.* [b] *Numero ac venustate verborum descripsit.*

14 'Merito Stephanus ait, Titulorum Auctorem, dum Chrysippum aliis quam Gellii verbis laudare vult, laudem ei minime convenientem tribuere. Modulos enim verborum sive orationis Chrysippum minime sectatum esse; itaque ad hunc modum titulum reformandum: *Vultus justitiæ severis atque*

NOTÆ

[a] *Chrysippus*] Quis sit, et quo tempore floruerit, explicuimus lib. I. c. 2.

rum, qui inscribuntur περὶ καλοῦ καὶ ἡδονῆς,[d] primo, os et oculos Justitiæ, vultumque ejus severis[16] atque venerandis verborum coloribus depinxit: facit quippe imaginem Justitiæ, fierique solitam esse dicit a pictoribus rhetoribusque antiquioribus,[17] ad hunc ferme modum: 'forma atque filo virginali,[e] aspectu vehementi et formidabili, luminibus oculorum acribus;[f] neque humilis neque atrocis, sed reverendæ cujusdam tristitiæ dignitate.' Ex imaginis autem istius significatione intelligi voluit, judicem, qui Justitiæ antistes est, oportere esse gravem, sanctum, severum, incorruptum, inadulabilem,[g] contraque improbos nocentesque immisericordem atque inexorabilem,[18] erectumque et arduum ac potentem, vi et majestate æquitatis veritatisque terrificum.[h] 2. Verba ipsa Chrysippi de Justitia scripta hæc sunt: *Παρθένος*[1] *δὲ εἶναι λέγεται κατὰ σύμβολον τοῦ ἀδιάφθορος εἶναι, καὶ μηδαμῶς ἐνδιδόναι τοῖς κακούργοις, μηδὲ προσίεσθαι μήτε τοὺς ἐπιεικεῖς λόγους, μήτε παραίτησιν καὶ δέησιν, μήτε κολακείαν, μήτε ἄλλο μηδὲν τῶν τοιούτων· οἷς ἀκολούθως καὶ σκυθρωπὴ γράφεται, καὶ συνεστηκὸς ἔχουσα τὸ πρόσωπον, καὶ ἔντονον, καὶ δεδορκὸς βλέπουσα, ὥστε τοῖς μὲν ἀδίκοις φόβον ἐμποιεῖν, τοῖς δὲ δικαίοις θάρσος· τοῖς μὲν προσφιλοῦς*[19] *ὄντος τοῦ*

[c] *Recte profecto et præclare.* [d] *De honesto et voluptate.*
[e] *Specie virginis.* [f] *Vividis.* [g] *Ab adulatoribus alienum.*
[h] *Formidabilem.* [1] *Virgo autem esse dicitur ut significetur eam incorruptam esse et nullo modo cedere flagitiosis, neque dare aditum blandis sermonibus, aut petitioni, aut precibus, aut adulationi, aut aliis ejusmodi rebus. Quibus rebus convenienter et tristis pingitur, et contractam habens faciem ac rigidam, et torvis oculis intuens: ita ut injustis quidem terrorem injiciat, justis vero fiduciam. His*

venerandis verborum coloribus a Chrysippo depictus.' Ois. 'Audire hæc licet, sequi non licet, quia Mssti libri aliud præbent, nec id agimus, ut pateat, quid hodie possit dari, sed quid antiquitas dederit. Et sane moduli consistunt quoque in delectu verborum et in serie partium ad gratiam ordinata.' *Jac. Gronov.*—15 'Ita cum legatur etiam in codicibus scriptis, nihil erraverunt sic edentes, et juvat verbum frequens *condecorare*. Dubium tamen mihi videtur, an Gellius ita scripserit, quia et in Regio et in Thuan. legi literas *cum decore*, quod nullus animadvertere voluit: ego sicut et mihi notavi, sic publice existimavi indicandum. In iisdem scribebatur *mehercule*.' Idem.—16 Stephanus legit, *vultumque ejus totum s.*—17 Vid. Not. Var.—18 Scioppius ascripsit *inorabilem*.—19 '*Ὡς πρὸς φίλους*. Lege cum H. Stephano *ὡς προσφιλοῦς*. ut opponatur, quod sequitur, *τῷ προσάντους*, ubi etiam particulam *ὡς* repetendam putat, *ὡς προσάντους*.' *Ois.* 'Sed arbitrium Stephani oportebat esse temperatum ad vetera exemplaria, in quibus neutrum ex Lugdunensibus agnoscit uspiam voculam *ὡς*; sed neque Petavii. Etiam punctis subnotavit Lambecius. Certe cum Græcarum vocum Latini inter-

τοιούτου προσώπου, τοῖς δὲ ἑτέροις προσάντους. Hæc verba Chrysippi eo etiam magis ponenda existimavi, ut promta ad considerandum judicandumque sint: quoniam legentibus ea nobis delicatiores[20] quidam disciplinarum philosophi Sævitiæ imaginem istam esse, non Justitiæ, dixerunt.

quidem amicus apparet ille vultus, aliis autem inimicus.

---

pretes jam in Aldina editione reddiderunt, *quando hujuscemodi facies justis grata*, apparet nec illos istud ὡς agnovisse, etiam illos legisse προσφιλοῦς, et vidisse oppositum τῷ προσάντους. Hinc delevi istud ὡς. Illud προσφιλοῦς annotavit et Scioppius.' *Jac. Gronov.* ὡς πρὸς φίλους dat Delph.—20 'Stephan. leg. *delicatiorum quidam disciplinarum Philosophi.*' Ois. 'At in editione Lugdunensi 1644. scribunt sic legendum cum Is. Casaubono. Optarem tamen largius evolvisset Stephanus causam hujus mutationis, docuissetque quos illos delicatiorum disciplinarum philosophos intelligeret. An ergo hi sunt philosophi, qui arte per istam appellationem designata relicta, ut nimis tetrica, ad alienas disciplinas, ut delicatas magis transeunt? Hoc volunt illa, quod tamen ferri nequit, nec intelligi. Adhæsit et pater, ut modo cogitaret, utrum illa *disciplinarum philosophi* forent supervacua, an scripserit Auctor *delicatioris quidam disciplinæ philosophi.* Me quod attinet, cum videam istam mutationem ingeri contra omnes scriptos libros, pergo legere, ut legi semper: *delicatiores quidam disciplinarum philosophiæ.* Constat enim philosophia partibus compluribus; quarum aliæ aliis amabiliores. Hinc 'delicati disciplinarum philosophiæ,' ut 'vetus operis.'' *Jac. Gronov.*

CAP. V.

Lis atque contentio grammaticorum Romæ illustrium enarrata super casu vocativo vocabuli quod est, egregius.

DEFESSUS ego quondam diutina commentatione,[a] laxandi levandique animi gratia, in Agrippæ campo[a] deambulabam: atque ibi duos forte grammaticos conspicatus non parvi in urbe Roma nominis, certationi eorum acerrimæ affui; cum alter in casu vocativo, 'vir egregi,' dicendum

[a] *Longo labore in studiis.*

NOTÆ

[a] *Agrippæ campo*] Erat ille in VII. regione urbis Romæ. Cum enim prius quatuor in partes urbs divideretur, eam Augustus, auctore Plinio, in quatuordecim regiones distribuit, quas Onuphrius e Sext. Rufo, et P. Victore descripsit.

contenderet, alter, 'vir egregie.' Ratio autem ejus, qui 'egregi' oportere dici censebat, hujuscemodi fuit: Quæcumque, inquit, nomina seu vocabula recto casu numero singulari *us* syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam posita est *i* litera; ea omnia casu vocativo *i* litera terminantur: ut 'Cœlius Cœli,' 'modius mòdi,' 'tertius terti,' 'Accius Acci,' 'Titius Titi,' et similia omnia. Sic igitur 'egregius,' quoniam *us* syllaba in casu nominandi finitur, eamque syllabam præcedit *i* litera, habere debebit in casu vocandi *i* literam extremam; et idcirco 'egregi,' non 'egregie' rectius dicetur: nam 'Divus' et 'rivus' et 'clivus,' et similia nomina, *us* syllaba terminantur,[1] sed ea quæ per duo *u* scribenda est, propter cujus syllabæ sonum declarandum reperta erat nova litera, quæ digamma[b] appellabatur. Hoc ubi ille alter audivit: O, inquit, egregie grammatice, vel, si id mavis, egregiissime, dic, oro te, 'inscius' et 'impius' et 'sobrius' et 'ebrius' et 'proprius' et 'propitius' et 'anxius' et 'contrarius,' quæ *us* syllaba finiuntur, in quibus ante ultimam syllabam *i* litera est, quem casum vocandi habent? me enim pudor et verecundia tenet pronuntiare ea secundum tuam definitionem. Sed cum ille paulisper oppositu horum[2] vocabulorum commo-

1 '*Et similia nomina ut syllabæ terminantur.* Hæc in editis ante Stephanum non invenies, qui pro his habent *non us syllaba term.* nec aliter notavi ex scriptis, quod mirum est ab eo non tangi in nectibus Parisinis: prout editiones post Stephanum mox ediderunt *quibus ante ultimam syllabam i litera est*, cum priores legeriat *in quibus*, quod nunc reposui credens typorum errorem. Quod ad priorem partem attinet, cum nesciam originem aut fulcrum impetus Stephanici, videtur auctor gravissime errare. Nam Gellius negat esse simplicem ibi *us* syllabam, sed eam, quæ per duo *u u* (sic enim Ms. Regius) scribenda est, ut præter literas *us*, quæ syllabam conficiunt, adsit adhuc alia litera, per quam natura ejus syllabæ admodum mutatur: id quod ita temere Stephanus non debuit Gellio auferre, et debet recorrigi.' *Jac. Gronov.*—2 'Scioppius annotavit *oppositione*, quod et inventum fuit in Petav. et ipse

NOTÆ

[b] *Digamma*] Digamma Æolicum litera est sic appellata, quod duorum Γάμμα superpositorum speciem haberet hoc modo Ⅎ, nam ut notat Jos. Castalio in libris editis F pro Ⅎ corrupte legitur. Quæ litera cum ad V consonantem pari prope sono accederet, a Romanis in locum V aliquando suffecta est. Sic in antiquissimis lapidibus hæc verba sunt incisa: POMERIUM. AMPLIAⅎIT. TERMINAⅎIT. Q. JUⅎENTUTIS, &c.

tus reticuisset, et mox tamen se collegisset; eandemque illam, quam definierat, regulam retineret et propugnaret; diceretque et 'proprium' et 'propitium' et 'anxium' et 'contrarium' itidem in casu vocativo dicendum, ut et 'adversarius' et 'extrarius' diceretur; 'inscium' quoque et 'impium' et 'ebrium' et 'sobrium' insolentius quidem paulo,[b] sed rectius per *i* literam, non per *e*, in casu eodem pronuntiandum, eaque inter eos contentio longius duceretur;[c] non arbitratus ego operæ pretium esse eadem ista hæc diutius audire, clamantes compugnantesque illos reliqui.

[b] *Paulo minus usitate.* [c] *Duraret.*

notavi ex Lincoln. Sed singularis ille Regius *opposito*, forsan ut 'prætexto.'' *Idem.*

CAP. VI.

Cuimodi sint quæ speciem doctrinarum habeant, sed neque delectent neque utilia sint; atque inibi de vocabulis singularum urbium regionumque immutatis.

HOMO nobis familiaris, in literarum cultu non ignobilis, magnamque ætatis partem in libris versatus,[a] Adjutum, inquit, ornatumque volo ire Noctes tuas:[b] et simul dat mihi librum grandi volumine doctrinis omnigenis,[3] ut ipse dicebat, præscatentem;[c] quem sibi elaboratum esse ait ex multis et variis et remotis lectionibus; ut ex eo sumerem quantum liberet rerum memoria dignarum. 2. Accipio cupidus

[a] *Qui erat celebris in doctrinarum studio, et insumserat magnam vitæ partem in legendis libris.* [b] *Noctes tuas Atticas.* [c] *Redundantem.*

3 'Hoc placet editionibus et vulgato gregi codicum scriptorum. Sed in Regio, Thuan. et Lugdun. maj. legitur *doctrine* aut *doctrinæ omnigenus.* Nequit ambigi, quin Gellius dederit *doctrina omne genus ut i. d. præscatentem*, ut passim hanc formam adhibuit pro doctrina omnis generis. Porro autem Thuan. legebat *præscantem*, Lincoln. et Scheff. *præstantem.*' Jac. Gronov.—

et libens, tanquam si copiæ cornum[4] [a] nactus essem: et recondo me penitus, ut sine arbitris legam. At quæ ibi scripta erant, pro Jupiter! mera miracula: quo nomine fuerit, qui primus grammaticus appellatus est; et quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocratæ, et cuimodi[5] fuisse Homerus dicat in Ulixis domo ἀδιρῆνες;[6] [b] quam ob causam Telemachus[c] cubans junctim sibi cubantem Pisistratum non manu attigerit, sed pedis ictu excitarit; et Euryclia Telemachum quo genere claustri incluserit; et quapropter idem poëta rosam non norit, oleum ex rosa norit; atque illud etiam scriptum fuit, quæ nomina fuerint sociorum Ulixis, qui a Scylla rapti laceratique sunt; utrum ἐν τῇ ἔσω θαλάσσῃ[d] Ulixes erraverit κατὰ Ἀρίσταρχον,[e] an ἐν τῇ ἔξω κατὰ Κράτητα.[f] 3. Id etiam[7] istic scriptum fuit, qui sint apud

[d] *In interno mari.* [e] *Juxta Aristarchum.* [f] *In externo juxta Cratetem.*

4 'Vett. edd. *copiæ cornu*, et ita notatum in margine Cod. Tornæs. cum in ipso contextu deletum esset *m*.' Ois. 'Et istud *cornu* extat quoque in aliis scriptis. Sed tamen Reg. *cornum*, qui instar omnium est. Hinc igitur Stephanus ita editionem suam constituit, nescio an satis consulte. Nam scire oportet in Regio sic legi *cornū actus*. Unde patet aut retineri debuisse vulgatum, aut si ea debet in dubium venire, ita formandum, *cornum aptus*. Vide paterna ad I. 24.' *Jac. Gronov.*—5 Cod. Torn. et vett. edd. *cujusmodi*.—6 Vid. inf. et Not. Var. 'Omnes Mss. habent αδυρηνες vel αδιρηνες. Sed tres illas literas priores scriptas oportet concipere majusculis literis, ita ΑΔΙ vel ΑΔΥ, qui characteres si jungantur propius, efficient literam M. Hinc Pater meus atque etiam Scioppius effinxerunt recte Μνηστῆρες, nisi quod Scioppius scripsit μνηστῆρας. Certe id non debuit latere tamdiu. Etiam Scioppius voci *cubans* subnotatæ apposuit τὸ *cubam*, et paulo ante notaverat *atque ibi scripta*, non *ad quæ*.' Jac. Gronov.—7 Mss. *Idem etiam*.—8 'Edeba-

NOTÆ

[a] *Copiæ cornum*] Hercules cum Acheloo in speciem tauri converso cornu detraxisset, id Naiades fructuum primitiis refertum Copiæ consecrarunt. Hinc in proverbium abiit cornu copiæ, cum omnia copiose suppetere significamus.

[b] Ἀδιρῆνες] Hoc vocabulum non modo non extat apud Homerum, verum etiam haud scio an ullibi reperiri possit. Habent exemplaria nonnulla σειρῆνες, alia ἀδυρῆνες: sed quomodocumque legatur, haud dubia labes erit hoc loco. Corrigit Casaubonus ὀρσοθύρην. Legitur enim in Odys. X. ὀρσοθύρη, quæ Polluci est janua biforis, Interpreti janua altior qua ad superiorem locum ascenditur.

[c] *Telemachus*] Fuit Ulyssis ex Penelope filius.

[d] *Euryclia*] Ulyssis nutrix a qua redux in patriam primo cognitus fuit.

Homerum versus ἰσόψηφοι,[e] et quorum ibi nominum παραστιχὶς[8f] reperiatur, et quis adeo versus sit[g] qui per singula vocabula singulis syllabis increscat; ac deinde qua ratione dixerit singulas pecudes in singulos annos terna parere; et ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus mœnitus est, quod factum ex auro est, summum sit an medium; et præterea quibus urbibus regionibusque vocabula jam mutata sint, quod Bœotia ante appellata fuerit Aonia, quod Ægyptus Aëria, quod Creta eodem quoque nomine Aëria dicta est, quod Attice Ἀκτὴ, quod Corinthus Ephyre, quod Macedonia Ἠμαθία,[8] quod Thessalia Αἱμονία, quod Tyros[h] Sarra, quod Thracia ante Sithon dicta sit, quod Seston Ποσειδώνειον. 4. Hæc atque item alia multa istiusmodi scripta in eo libro fuerunt: quem cum statim properans redderem, ὄναιό σου,[h] inquam, doctissime virorum, ταύτης τῆς πολυμαθίας; et librum hunc opulentissimum recipe nil prorsus[9] ad nostras paupertinas literas congruentem:[i] nam meæ Noctes, quas instructum ornatumque isti,[k] de uno

[g] *Continua series.* [h] *Prosit tibi hæc varia eruditio.*
[i] *Non accommodatum ad nostras doctrinas inopes.*
[k] *Ad quas locupletandas et ornandas venisti.*

tur olim *Macedonis ora* Ἠμ. Unde ab Stephano expulsa *ora* est, ut prior vox ex masculino transiret in muliebre; atque ita habent codices scripti, quorum penes me notitia. Id tamen gravata fuit editio Lugdunensis anni 1644. et hinc sequentes, conspirando in *Macedonia.* Quod ut quivis intelligit, ita certe Gellium hoc modo non legimus: nam aut retineri debet *Macedonis*, aut scripsisse *Macetis.* Vide ad lib. IX. cap. 3. *Jac. Gronov.*—9 'Sic edidi ex editionibus antiquioribus, quibuscum stant codices Msti, aut totam vocem omiserunt. Nescio quid moverit Stephanum, ut mutaret literasque augeret. Mox Reg. ignorat vocem *nostras.*' Idem. Lectio Steph. est *nihil prorsus.*—

NOTÆ

[e] Ἰσόψηφοι] Ἰσόψηφος is est proprie qui parem habet in ferendo suffragio potestatem. Versus autem ἰσόψηφοι, ut notat Muretus, ii sunt quorum omnes literæ pro numeris acceptæ eundem numerum efficerent.

[f] Παραστιχὶς] Idem fere est quod acrostichia, quando scilicet ex primis aliquot versuum literis nomen aliquod aut oratio elicitur.

[g] *Quis adeo versus sit, &c.*] Is est quem e III. Iliad. libro Muretus excerpsit. Ὦ μάκαρ Ἀτρεΐδη, μοιρηγενὲς, ὀλβιόδαιμον. 'O felix Atrides, fortunate, beate.'

[h] *Tyros*] Tyrus urbs Phœniciæ, olim purpuræ commercio celeberrima, nunc oppressa Turcarum servitute in ruinis jacet et dicitur *Sur.*

maxime illo versu Homeri quærunt, quem Socrates præ omnibus semper rebus[10] sibi esse cordi dicebat,

Ὅ, ττι τοι ἐν μεγάροισι κακόν τ' ἀγαθόν τε τέτυκται.[1]

[1] *Quodcumque in domibus bonique malique accidit.*

10 '*Præ omnibus semper rebus.* Vocem postremam ignorat Lincolniensis, in quo etiam est *versu Homerico.*' Jac. Gronov.

CAP. VII.

Quod Marcus Varro Cn. Pompeio Consuli primum designato commentarium dedit, quem appellavit isagogicum, de officio Senatus habendi.

CN. POMPEIUS Consul primum[11] [a] cum M. Crasso designatus est:[a] eum magistratum Pompeius cum initurus foret, quoniam, per militiæ tempora, Senatus habendi[b] consulendique, rerum etiam expers urbanarum[c] fuit, M. Varronem familiarem suum rogavit, uti commentarium faceret εἰσαγωγικὸν,[d] (sic enim Varro ipse appellat,) ex quo disceret quid facere dicereque deberet, cum Senatum consuleret. 2. Eum librum commentarium, quem super ea re Pompeio fecerat, perisse Varro ait in literis quas ad Oppianum dedit; quæ sunt in libro epistolicarum quæstionum quarto: in quibus literis, quoniam quæ ante scripserat non compa-

[a] *Cn. Pompeius Consul primum renuntiatus fuit cum M. Crasso.*
[b] *Convocandi.* [c] *Rerum quæ in urbe geruntur.* [d] *Introductorium.*

11 'Id tandem Gellio restitutum fuit in editione paterna anni 1651. cum diu editiones præferrent *Cn. Pompeio consulatus primus*, multis ad marginem ponentibus *primum Consul.* Pater auctorem secutus fuit Ranchinum l. I. c. 5. qui nescio an placuerit Scioppio: quippe qui ascripsit *cos. primum*, ita ut tamen relinqueret *Pompeio.*' Jac. Gronov. *Cn. Pompeio consulatus primus* legi-

NOTÆ

[a] *Cn. Pompeius Consul primum*] Is . Christum LXX. cadit in annum U. C. DCLXXXIV. ante

rebant, docet rursum multa ad eam rem ducentia:[e] primum ibi ponit qui fuerint, per quos more majorum Senatus haberi soleret; eosque nominat 'Dictatorem,' 'Consulem,'[12] 'Prætores,' 'Tribunos plebi,' 'Interregem,'[b] 'Præfectum urbi:'[c] neque alii, præter hos, jus fuisse dixit facere senatusconsultum; quotiensque usu[13] venisset, ut omnes isti magistratus eodem tempore Romæ essent, tum quo supra ordine scripti essent, qui eorum prior aliis esset, ei potissimum Senatus consulendi jus fuisse: addit deinde, extraordinario jure 'Tribunos' quoque 'militares,' qui pro 'Consulibus' fuissent,[f] item 'Decemviros,' quibus imperium consulare tum esset, item 'Triumviros reipublicæ constituendæ'[14] causa creatos, jus consulendi Senatum habuisse: postea scripsit de intercessionibus:[d] dixitque intercedendi, ne senatusconsultum fieret, jus fuisse iis solis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere

[e] *Pertinentia.* [f] *Qui Consulum loco fuissent.*

tur in Delph.—12 'Cod. Tornæs. et vett. edd. *Consules.*' Ois. 'Verum Ms. Reg. pariter *Dictatores, Consules:* ita et Thuan. et Seb. Gryphii editiones, cum Aldus daret DICTAT. COSS. Antonius edit *Dictatorem, Consules*, et ita quisque pro lubitu. Sed debet præferri, quod posui ex Regio.' *Jac. Gronov.*—13 'Reg. et Thuan. *usus.* Sed et mox Reg. *ait deinde.*' Idem.—14 'Mss. Reg. et Mem. notabili scriptura exhibent *reip. reconstituendæ.* Lugd. min. *rei. p. re const.* major *rei. p reconst.* Ut appareat in archetypis extitisse aliquid, quod posteriores nequiverunt assequi. Id vero Pater putabat fuisse *reipublicæ populi Romani constituendæ*, quod breviter scriptum ex more *rei p. re. const.* quod satis pulchre inventum. Ceterum et vox *creatos* abest ab Regio

NOTÆ

[b] *Interregem*] Primis Romæ temporibus, cum rex obierat, antequam novus eligeretur, interreges loco regum res publicas administrabant.

[c] *Præfectum urbi*] Is magistratus primum quidem est creatus ut, dum Consules sacrificiis intererant per Latinas ferias, ipse urbi præesset: deinde ab Augusto institutus est, ut quicquid non modo intra urbem, verum etiam intra centesimum ab urbe lapidem commissum esset animadverteret. Consule sequentis capitis Notas. De dictatore, tribunis plebis, tribunis militum, proconsulibus, &c. de quibus hoc capite fit mentio, superioribus Notis egimus.

[d] *De intercessionibus*] Cum in comitiis aliqua lex ferenda erat, poterant intercedere, id est, prohibere ne decerneretur quicumque pari vel majore auctoritate pollerent. Tribunis tamen, quibus commissa erat tutela plebis, proprium intercedendi jus fuit: quod solenni illa voce VETO præstabant, ut indicat Livius.

vellent, majoreve essent. 3. Tum ascripsit de locis, in quibus senatusconsultum fieri jure posset; docuitque confirmavitque, nisi in loco per augures constituto, quod templum[e] appellaretur, senatusconsultum factum esset, justum[g] id non fuisse: propterea et in curia Hostilia, et in Pompeia, et post in Julia, cum profana ea loca fuissent, templa[f] esse per augures constituta; ut in iis senatusconsulta more majorum justa fieri possent: inter quæ id quoque scriptum reliquit, non omnis ædes sacras templa esse, ac ne ædem quidem Vestæ templum esse. 4. Post hæc deinceps dicit,[15] senatusconsultum ante exortum aut post occasum Solem factum ratum non fuisse:[h] opus etiam censorium fecisse[16] existimatos,[i] per quos eo tempore senatusconsultum factum esset: docet deinde inibi multa, quibus diebus habere Senatum jus non sit: immolareque hostiam prius, auspicarique[k] debere, qui Senatum habiturus esset: de rebusque divinis prius quam humanis ad Senatum referendum esse: tum porro referri oportere aut infinite de republica, aut de singulis rebus finite:[l] senatusque consultum fieri duobus modis; aut per discessionem,[g] si consentiretur:[17] aut, si res dubia esset, per singulorum sententias exquisitas: singulos autem debere consuli gradatim,[m] incipique a consulari gradu: ex quo gradu[n] semper

[g] *Legitimum.* [h] *Fuisse invalidum.* [i] *Eos creditos fecisse rem dignam animadversione censorum.* [k] *Sumere auspicia.*
[l] *Aut de rebus publicis ad communem imperii statum pertinentibus, aut de rebus privatis quæ singulas personas spectarent.* [m] *Secundum cujusque dignitatem.*
[n] *Post quem gradum Consulis.*

codice.' *Idem.*—15 ' *Post hæc deinceps dicit.* Non reor ex causa et industria impetu factum esse, ut in editione Lugdun. 1644. omissa sit prior vox. Certe legitur in aliis editis et scriptis, unde reposui.' *Idem.*—16 ' Video patrem conjecisse *opus censorium fuisse.* Cui postea ascripsit, ' et sic Scheff.'' *Idem.*—17 Al. *consentitur.*—18 ' Mirum est, cur semel intactam inviolatam-

NOTÆ

[e] *Templum*] Proprie locus est inauguratus, ex quo quælibet pars cœli commode conspici possit. Templum enim a tuendo dictum esse Varro testatur.

[f] *Templa*] Hic templa sumuntur pro iis locis quæ sunt ab augure notata.

[g] *Per discessionem*] Vide superiores Notas.

quidem antea primum rogari solitum, qui princeps in Senatum[a] lectus esset:[o] tum autem, cum hæc scriberet, novum morem institutum refert, per ambitionem gratiamque, ut is primus rogaretur, quem rogare vellet, qui haberet Senatum, dum is tamen ex gradu consulari esset.[p] 5. Præter hæc de pignore quoque capiendo disserit, deque mulcta dicenda senatori, qui, cum in Senatum venire deberet, non adesset. Hæc et alia quædam id genus in libro, quo supra dixi, M. Varro Epistola ad Oppianum[18] scripta executus est.[q] Sed quod ait senatusconsultum duobus modis fieri solere, aut conquisitis sententiis, aut per discessionem; parum convenire videtur cum eo, quod Ateius Capito in conjectaneis scriptum reliquit: nam in libro ducentesimo quinquagesimo nono Tuberonem dicere ait, nullum senatusconsultum fieri posse non discessione facta: quia in omnibus senatusconsultis, etiam in iis quæ per relationem fierent, discessio esset necessaria; idque ipse Capito verum esse affirmat. Sed de hac omni re alio in loco plenius accuratiusque nos memini scribere.

[o] *Qui primus fuisset aggregatus ad Senatum.*
[p] *Ex ordine esset illorum qui fuissent Consules.* [q] *Recensuit.*

que appellationem prætermissam, nunc tamen nescio quomodo lædant. Nunc enim in Thuan. et Lincoln. vidi *Oppimanum*. Scioppius ascripsit *Opinianum*. f. *Opimium*, quæ totidem verba is etiam addidit circa principium capitis, ubi præponit *V. C.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Princeps in Senatum*] Princeps Senatus is erat cujus nomen a censoribus post censum peractum primo appellabatur. Qui quidem honor nemini nisi consulari ac censorio tribuebatur, ac per totam vitam Senatus principi adhærebat.

CAP. VIII.

Quæsitum esse dissensumque,[a] an præfectus Latinarum causa creatus jus Senatus convocandi consulendique habeat.

PRÆFECTUM urbi Latinarum causa [b] [a] relictum Senatum habere posse Junius [19] [b] negat: quoniam ne senator quidem sit; neque jus habeat sententiæ dicendæ, cum ex ea ætate præfectus fiat, quæ non sit senatoria.[c] [c] Marcus autem Varro in quarto epistolicarum quæstionum, et Ateius Capito in Conjectaneorum ducentesimo quinquagesimonono, jus esse præfecto Senatus habendi dicunt: deque ea re assensum esse Capitonem Tuberoni contra sententiam Junii refert: 'nam et tribunis,' inquit, 'plebis Senatus habendi jus erat, quanquam senatores non essent, ante Atinium plebiscitum.'

[a] *Diversas fuisse opiniones.* [b] *Latinarum feriarum causa.*
[c] *Quæ non sit matura ad dignitatem senatoriam.*

19 'Sic optime ex veteribus libris emendavit L. Carrio Emendat. lib. I. cap. 19. cum vulgo legeretur *Mutius*.' Ois.

NOTÆ

[a] *Latinarum causa*] Feriæ Latinæ conceptivæ sunt, id est, singulis annis a Magistratibus indicantur in dies certos vel incertos celebrandæ. Porro institutæ sunt ad sempiternam fœderis Romanos inter ac Volscos finitimasque regiones sanciti. Dum igitur quotannis solennibus epulis ac sacrificiis operam dabant Romani Consules, id moris erat, ut interim aliquis urbi præficeretur, qui præfectus Urbis Latinarum causa dicebatur.

[b] *Junius*] Pluribus contendit Carrio hunc esse Junium Gracchanum jurisperitum a Varrone in libris de lingua Latina, a Censorino, et ab Ulpiano libro unico de officio quæstoris laudatum. Fuit et M. Junius Brutus jurisconsultus Prætor, ut refert Livius, anno U. C. DLXXVI. ante Christum CLXXVIII. quique de jure septem libros conscripsit. Utrum autem hic indicet Gellius, decidant quibus major est in affirmando confidentia.

[c] *Senatoria*] Quæ fuerit ætas senatoria vix certo definiri potest. Annum fuisse circiter XXVIII. hinc Sigonius conjicit, quod nemo in Senatu legi solitus esset, nisi qui magistratum cepisset: quæstura autem, qui primus est magistratus urbanus, posset administrari anno ætatis XXVII. quo administrato aditus in Senatum patebat.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XV.

CAP. I.

Quod in Q. Claudii annalibus scriptum est, lignum alumine oblitum non ardere.

DECLAMAVERAT Antonius Julianus rhetor præterquam semper alias, tum vero [a] nimium quantum delectabiliter et feliciter: sunt enim ferme scholasticæ istæ declamationes ejusdem hominis ejusdemque facundiæ, non ejusdem tamen quotidie felicitatis. Nos ergo familiares ejus circumfusi undique eum prosequebamur [1] domum; [b] cum deinde subeuntes montem Cispium [2] [a] conspicimus insulam [b] quandam

[a] *Cum pro more solito festive et eleganter, tum vero, &c.*
[b] *Eum reducebamus in suas ædes.*

1 '*Nos ergo familiares ejus c. u. e. p.* Sic quidem vulgo et scripti alii et editi. Sed unus ille Regius ignorat primam vocem, idque adeo mihi probatur, ut occulere non debuerim. Nam cum sit nota suavitas, qua Suetonius refert voces Julii, 'Tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem,' ubi vulgus interponeret voculam *ego;* ita nihil video obesse, cur non in plurali id genus loquendi possit valere, quod certe videtur Gellius nunc adhibuisse. Idem codex mox habet *cum inde subeuntes, &c.* Scioppius vult deleri voces duas *ejusdem hominis.*' Jac. Gronov.—2 'Dum libri Mssti contumacissime

NOTÆ

[a] *Cispium*] Cispius mons est in urbe Roma Esquilina in regione, ut ait Festus.

[b] *Insulam*] Insulæ dicuntur domus

occupatam igni multis arduisque tabulatis editam;[c] et propinqua jam omnia flagrare vasto incendio. Tum quispiam ibi ex comitibus Juliani, Magni, inquit, reditus urbanorum prædiorum;[d] sed pericula sunt longe maxima: si quid autem posset remedii fore,[3] ut ne tam assidue domus Romæ arderent, venum hercle dedissem res rusticas,[e] et urbicas emissem. 2. Atqui illi Julianus læta, ut mos ejus fuit, inter fabulandum venustate,[4] Si annalem, inquit, undevicesimum [f] Q. Claudii legisses, optimi et sincerissimi scriptoris, docuisset te profecto Archelaus regis Mithridati præfectus, qua medela, quaque solertia ignem defenderes,[g] ut ne ulla tua ædificatio e ligno, correpta atque insinuata

[c] *Constructam multis et altissimis tabulatis.*
[d] *Magni proventus colliguntur ex ædibus urbis.*
[e] *Vendidissem domos rusticas.* [f] *Decimum nonum.* [g] *Arceres incendium.*

nituntur in vitiosum *Caspium;* at editiones ambigunt et paucæ infirmiores adhærent scriptis, ut Brixiana, sed aliæ pleræque obnituntur illis et edunt *Cispium;* Stephanus equidem non debuit repetere *Caspium*, qui nullus fuit, eum imitante editione anni 1644. Ergo pater anno 1651. repetivit *Cispium*, isque ex Festo et Varrone affatim notus est.' *Jac. Gronov.* 'Hoc vitium primus detexit Philipp. Beroaldus Annotation. libello: 'Quid,' inquit, 'absurdius dici potest, quam quod illi, qui Romæ sunt, subeant *montem Caspium*, quem ab Italia tot regiones, tot maria dispescunt atque disterminant?' Itaque levi mutatione ex *Capium*, fecit *Cispium;* atque hoc auctoritate Varronis ac Festi confirmavit.' *Otho.*—3 'Quid si legas *ferri?*' Ois. 'Utrum homo catus sponte id profert ex se, an gnarus jam olim huic verbo offensum Phil. Rubenium, et ideo subjicientem *fieri*, voluit aliquid diversum et novum apportare? Certe eum videas licet lib. II. Elect. c. 17. qui prætexit ita fœdissimum stigma tolli ex Gellio. Sed primo agit uterque contra libros Mstos omnes, quorum nullus non illud vulgatum approbat. Et, quæso, an sententia non est satis patens in talibus verbis *si quid posset remedii fore?* An non tempora sæpe commiscentur? an non licet subintelligere *sperare?* Multa sunt talia, quæ persuadent Gellium non aliter scripsisse.' *Jac. Gronov.*—4 '*Læta inter fabulandum venustate.* Non est mirum sic vulgo legi, nec quenquam de eo ambigere. Videntur enim integra, unde scribæ id studiose et continenter propagarunt. Sed in libro Reg. extat *fabulatur*. Unde statim patet, quid lateat, nempe: *læta, ut mos ejus fuit, interfabulatus venustate.*' Id. 'Sed *interfabulatus*, quo minus accipere possim, facit quod uni loco non secure confidere soleo. Quod si aliunde usus hujus verbi compositi *interfabulari* esset notus, tibi libenter, Jacobe, acclamarem, εὕρηκας. Hoc itaque ostenso erat opus. Interim magis placeret, si conjecturæ locus est, *interfatus*.'

NOTÆ

in urbe, quæ ab aliis separatæ privato circuitu cinguntur; ut enim in mari loca circumfusis aquis a continente divisa, ita domus nullis connexæ cohærentibus ædificiis insulæ vocantur. Ita fere Festus.

flammis, arderet.[h] Percontatus ego sum, quid esset illud mirum Quadrigarii. Repetit: In eo [5] igitur libro scriptum inveni; cum oppugnaret L. Sylla[c] in terra Attica Piræeum;[d] et contra Archelaus regis Mithridati præfectus ex eo oppido propugnaret, turrim ligneam defendendi gratia structam, cum ex omni latere circumplexa igni foret,[i] ardere non quisse,[k] quod alumine[e] ab Archelao oblita fuisset. 3. Verba Quadrigarii ex eo libro hæc sunt: 'Tum Sylla conatus est, et tempore magno eduxit copias,[6] ut

[h] *Involuta ignibus combureretur.*
[i] *Circumcincta esset flammis.* [k] *Non potuisse.*

Otho.—5 'Sic Mss. et vett. edd. Rom. et Venet. In Stephani editione, aliisque quibusdam legitur: *Percontatus ego sum quid esset? librum Quadrigarii petit: in eo, &c.*' Ois. 'Id totum verum. Sed nulla in his electio, nullum acumen Oiselii, qui nihil nisi sequitur editionem anni 1651. quæ cum ratione potuit mutationem Stephani rejicere, ante quem omnes opinor editiones ita habere, non tantum Roman. et Venet. Distinctio in editis diversa est, ut quædam post, quædam ante *Quadrigarii* ponant. In Scheff. *reperit.* Pater videtur elegisse: *quid esset? Illud mirum Quadrigarii repetit.*' Jac. Gron.—'Subest vitium Quadrigarii hisce verbis. Lego: *Cum Sylla conatus esset magno tempore, eduxit copias, ut, etc.* Sensus est, Postquam Sylla diu frustra tentavit eminus expugnare Archelaum, eduxit copias, etc. Videndus integer ille Quadrigarii locus apud Gellium.' *Lambecius.* 'Sed nugatur acriter et negligenter, cum contra omnem fidem invertit ita *magno tempore*, cum ubique extet *tempore magno.* Deinde illud *esset* accepit ab Regio codice, in quo plane id ita habetur, quod debuit profiteri, ne falso transferretur in ipsius ingenium. Ceterum ex Gellio non patet, illic agere Quadrigarium de universa expugnatione Archelai, utique ne nunc quidem ista spes Syllæ est; sed tantum eversio unius turris: qua dejecta nec sic tamen expugnatus erat Archelaus. Haud dubie agitur de consilio instituto versus certam partem munimentorum Piræei, sed quam aggredi commode nequibat, quamdiu turris illa propugnantium plena antestaret. Ceterum mox

NOTÆ

[c] *Oppugnaret L. Sylla*] Mithridates Romanos a quibus fuerat lacessitus non mediocri clade cum delevisset, Macedoniam, Thraciam, Græciam, et Athenas occupavit. At Sylla Consul contra hunc profectus Mithridatis ducibus victis dira fame Athenas expugnavit, eumque Bithynia et Cappadocia juxta pacis conditiones cedere coëgit anno U. C. DCLXVIII. ante Christum LXXXVI.

[d] *Piræeum*] Atheniensium portus quadringentarum navium capacitate, latitudine muri, saxis quadratis ac ferro et plumbo commissis celeberrimus.

[e] *Alumine*] Alumen aliud nihil est quam terræ salsugo, quæ efficitur hyeme ex aqua et limo, et æstivis Solibus maturatur. Auctore Plinio gignitur in Hispania, Ægypto, Armenia, Macedonia, in insulis Sardinia et Melo.

Archelai turrim unam, quam ille interposuit, ligneam incenderet: venit: accessit: ligna subdidit: summovit Græcos: ignem admovit: satis sunt diu conati: nunquam quiverunt incendere: ita[7] Archelaus omnem materiam obleverat alumine: quod Sylla atque milites mirabantur; et postquam non succendit, reduxit copias.'

concurrunt Lipsius et Raderus tum in corrigendo *opere magno*, tum in hac vi aluminis illustranda ex Ammiano, quem non dubitavit velut ex suo apponere Oiselius:-hic in Poliorceticis II. 4. ille ad Curtium IV. 6. 11. ubi adhibuit eum Freinshemius. In Lincoln. inveniebam *tempo magno*. An placet? *Cum Sylla conatus esset, impete magno eduxit* etc. Vide XIX. 7. Neque enim albumen Rob. Titii nunc meretur mentionem.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—7 Reg. *item:* unde ascripsit Salmasius: lego *idem*.

CAP. II.

Quod Plato in libris, quos de legibus composuit, largiores lætioresque in conviviis invitatiunculas vini non inutiles esse existimaverit.[8]

Ex insula Creta quispiam ætatem Athenis agens Platonicum se esse philosophum[9] dicebat et viderier gestibat:[a] erat autem nihili homo et nugator, atque in Græcæ facundiæ gloria jactabundus, et præterea vini libidine adusque[10] ludibria ebriosus.[b] Is in conviviis juvenum, quæ agitare Athenis hebdomadibus Lunæ[*] solenne nobis fuit,[c] simul-

[a] *Maxime gaudebat videri Platonicus.* [b] *Usque ad risum de se movendum.*
[c] *Quæ solebamus celebrare Athenis die Lunæ septimo.*

8 Reg. Lugd. uterque, Memm. Petav. *existimavit.*—9 'Cum sic edit Stephanus, (et est ita in Lugd. min. cum ab maj. et Mem. et Petav. absit vocula *se*,) nihil aliud nisi discessit ab editionibus, invertendo seriem vocum, quam illæ habent *esse se phil.* Sed in Ms. Regio legitur *sese philos.* idque satis est.' *Jac. Gronov.*—10 *Vini libidine adusque.* Codex Schefferi ignorabat vocem

NOTÆ

[*] *Hebdomadibus Lunæ*] Septima quæque dies mensis lunaris, quo utebantur Athenienses, Apollini consecrata fuit: adeoque ejus in honorem mutua convivia celebrabantur.

atque modus epulis factus,[d] et utiles delectabilesque sermones cœperant; tum silentio ad audiendum petito, loqui cœptabat:[e] atque id genus vili et incondita verborum caterva[f] hortabatur omnes ad bibendum, idque se facere ex decreto Platonico prædicabat; tanquam Plato in libris, quos de legibus composuit, laudes[11] ebrietatis copiosissime scripsisset, utilemque esse eam bonis ac fortibus viris censuisset: ac simul inter ejusmodi orationem crebris et ingentibus poculis omne ingenium ingurgitabat;[g] fomitem esse quendam dicens et incitabulum[h] ingenii[12] virtutisque, si mens et corpus hominis vino flagraret. 2. Sed enim Plato, in primo et secundo de legibus, non, ut ille nebulo opinabatur, ebrietatem istam turpissimam, quæ labefacere et imminuere hominum mentes solet, laudavit; sed hanc largiorem paulo jucundioremque vini invitationem, quæ fieret sub quibusdam quasi arbitris et magistris[b] conviviorum sobriis, non improbavit: nam et modicis honestisque inter bibendum remissionibus[i] refici, integrarique animos ad instauranda sobrietatis officia existimavit, reddique eos sensim lætiores, atque ad intentiones rursum capiendas[k] fieri habiliores: et simul, si qui penitus in iis affectionum cupiditatumque errores inessent, quos aliqui[13] pudor reverens concelaret, ea omnia sine gravi periculo,[l] libertate per vinum data, detegi, et ad corrigendum medendumque fieri

[d] *Statim atque finis aderat convivii.* [e] *Incipiebat.*
[f] *Sordida et immodesta loquacitate.* [g] *Rationem summergebat.*
[h] *Incitamentum.* [i] *Intervallis.* [k] *Reddi aptiores ad excitandum studium.*
[l] *Eodem tempore si aliqui motus et affectus animi essent a ratione alieni, qui nonnulla verecundia tegerentur, eos sine magno periculo, &c.*

secundam.—11 Cod. Torn. *leges.*—12 ' Apud Macrobium, qui integrum hoc caput, ut plurima alia ex Auctore nostro descripsit, lib. II. Saturn. cap. 8. legitur *ignitabulum ingenii.*' Jac. Gronov.—13 ' *Aliqui.* Vett. edd. *aliquis.* Sic cod. Tornæs. suprapositam habet *s* in fine dictionis: forsan *alioqui.*' Ois. ' Id quod recepit Stephanus, video probari ab Memm. Petav. Lugd. utr. Lincoln. Itaque et Pareus in Lex. Crit. ex vett. libb. ita emendandum monet. Attamen Reg. stat pro vulgato *aliquis.*' Jac. Gronov. *Aliquis* dat

NOTÆ

[b] *Arbitris et magistris*] De convivii regibus et arbitris jam supra diximus.

opportuniora. 3. Atque hoc etiam Plato ibidem dicit, non defugiendas esse neque respuendas hujusmodi exercitationes[14] adversum propulsandam vini violentiam;[m] neque ullum unquam continentem prorsum ac temperantem satis fideliter visum esse, cujus vita virtusque non inter ipsa errorum pericula et in mediis voluptatum illecebris explorata sit: nam cui libentiæ gratiæque omnes conviviorum incognitæ sint,[n] quique illarum omnino expers sit; si eum forte ad participandas ejusmodi voluptates aut voluntas tulerit, aut casus induxerit, aut necessitas compulerit, deleniri plerumque et capi; neque mentem animumque ejus consistere, sed vi quadam nova ictum labascere.[o] 4. Congrediendum igitur censuit, et tanquam in acie quadam cum voluptariis rebus, cumque ista vini licentia cominus decernendum: ut adversum eas non fuga simus tuti nec absentia; sed vigore animi et constanti præsentia, moderatoque usu temperantiam continentiamque tueamur, et calefacto simul refotoque animo,[15] si quid in eo vel frigidæ tristitiæ, vel torpentis verecundiæ fuerit, deluamus.[p]

[m] *Nec rejici nudas hujus generis compotationes, ut frangatur vini vis.*
[n] *Qui nullam noverit elegantiam et lautitiam conviviorum.*
[o] *Sed inusitato quasi casu percussum cadere.* [p] *Si resideat in animo frigidior tristitia vel stupidus pudor, eum expellamus.*

Delph.—14 'Ita quoque legit Macrob. At Lipsius lib. I. Elector. cap. 7. melius censet, si legatur *exerrationes*.' Ois.—15 '*Et calefacto simul refotoque animo.* Ante hæc verba in cod. Reg. extant literæ *te*, quasi omissæ ab aliis librariis, cum earum vis ignoraretur. An voluit igitur? *tunc et calefacto.* Insuper in eodem legitur *refetoque:* ita ut litera *e* superscripta sit post syllabam secundam. Etiam pater ex Lugd. min. notavit *refactoque* vel *fæc.* Lambecius quidem palam notat, quasi in Reg. legeretur *refectoque*, et ascripsit, '*deinde refecto potione et cibo* Petron. p. 66. vid. lib. x. 1.' omnino veluti probavisset, quod alii videntur rejecisse, ne concurrerent duo verba composita ab 'facio.' Sed non opus est alienis exemplis, quæ sunt quidem infinita, cum jam ante dixerit Gellius 'remissionibus refici.' Scioppius etiam ascripsit *deluamur*.' J. F. Gronov. 'Etiam Ms. Pembrocens. habere *deluamur*, testatur Auctor Observat. Miscell. Critic. Vol. IIII. Tom. III.' *Otho.* 'Veteres edd. habent, *diluamus*, quod monere visum est. Trillerus meus mavult *deleamus*, aut *eluamus*, sed probe addit, 'si necesse.'' *Falster.*

CAP. III.

Quid M. Cicero de particula ista senserit scripseritque, quæ præposita est verbis aufugio *et* aufero: *et an in verbo* autumo *eadem ista hæc præpositio esse videri debeat.*

LEGIMUS librum Ciceronis,[16] qui inscriptus est Orator. In eo libro Cicero, cum dixisset verba hæc, 'aufugio,' et 'aufero,' composita quidem esse ex præpositione 'ab,' et ex verbis, 'fugio,' et 'fero;' sed eam præpositionem, quo fieret vox pronuntiatu audituque lenior, versam mutatamque esse in 'au' syllabam; cœptumque esse dici 'aufugio' et 'aufero,' pro 'abfugio' et 'abfero:' cum hæc, inquam, ita dixisset; tum postea ibidem super eadem particula ita scripsit: 'Hæc,' inquit, 'præpositio, præter hæc duo verba, nullo alio in verbo reperietur.' 2. Invenimus autem in commentario Nigidiano verbum, 'autumo,' compositum ex 'ab' præpositione et verbo 'æstumo;' dictumque intercise, 'autumo,' quasi 'abæstumo,' quod significaret 'totum æstumo,' tanquam 'abnumero.' Sed, quod sit cum honore multo dictum P. Nigidii hominis eruditissimi, audacius hoc argutiusque esse videtur, quam verius: 'autumo' enim non id solum significat,[17] sed et 'dico' et 'opinor' et 'censeo:' cum quibus verbis præpositio ista neque cohærentia vocis, neque significatione sententiæ convenit. Præterea vir acerrimæ in studio literarum licentiæ [18] [a] M. Tul-

16 'Reg. *librum M. Ciceronis:* qui etiam mox legit *cum inquam ita dixisset*, ubi ab aliis interponitur vocula *hæc*. Ab quo etiam et Scheff. et Lugd. maj. confirmatur priorum editionum scriptura *reperietur*, ubi per Stephanum supponi prave incepit *reperitur*.' Jac. Gronov.—17 'Iterum Reg. et Thuan. repetit *non id solum significat æstimo:* ita autem antea ter quoque id verbum exhibuit. Sed Lugd. maj. habuit *significat æstumo*.' Idem.—18 'Quanquam omnes sic libri habeant, tamen illud *licentiæ* huic loco minime convenire nemo non animadvertere potest. Itaque multo melius cum Valente Aci-

NOTÆ

[a] *Licentiæ*] Sic ubique legitur, licet hunc in locum non ita quadret id vocabulum.

lius non sola esse hæc duo verba dixisset, si reperiri posset ullum tertium. 3. Sed illud magis inspici quærique dignum est, versane sit et mutata 'ab' præpositio in 'au' syllabam propter lenitatem [19] vocis, an potius 'au' particula sua sit propria origine, et proinde, ut pleræque aliæ præpositiones a Græcis, ita hæc quoque inde accepta sit: sicuti est in illo versu Homeri:

Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν.[a] [20]

[a] *Retraxerunt quidem primum et jugulaverunt et excoriaverunt.*

dalio in Lect. Vellei. leges: *Vir acerrimæ in studio literarum diligentiæ.* Quæ lectio sese satis commendat.' *Ois.* 'Nec quisquam, opinor, negaverit, id placiturum, si ita legeretur vulgo, aut ex Mstis appareret venisse ab Gellio, cum sensus videretur perfectus, certe nobis quidem. Itaque et Pater olim quoque sic ascripsit velut ex sua conjectura: mox ex Acidalio ad Vell. II. 64. apposuit. Denique addidit Scriverium innuens, 'Sic et Sc. IV. 11. V. 21. Idem in altero ex. *scientiæ.*' In quibus locis extant sane aliqua diligentiam et assiduitatem exigentia. Acidalii conjecturam notavit quoque Isaacius Pontanus. Etiam in Salmasiano exemplari notatur, '*la. diligentiæ.*' Sed jam olim hæc licentia fuit in oculis, quippe hinc commentabatur Ascensius, 'Si licentia in vulgata significatione accipiatur, non videatur illi congruere epitheton *acerrimæ:* quocirca putem a liceor, quod est æstimo aut existimo, deductum, ut sit acerrimæ censuræ.' Sed bonus ille homo jam excedit orbitam. Neque enim verbo liceor data est ista significatio, ut inde in substantivum traduceretur talis notio. Quid juvare hic possit Prousteus, disce ex his verbis, 'Sic ubique legitur, licet hunc in locum non ita quadret id vocabulum,' ut vides, rei bonæ vacuis. Ego ab codicibus antiquis non discedo, et de industria videtur sic locutus Gellius.' *Jac. Gronov.*—19 In Delph. est *levitatem.*—20 Vid. Not. Var. καὶ Ἄβρομοι αὐίαχοι adduntur in Delph.

CAP. IV.

Historia de Ventidio Basso ignobili homine; quem primum de Parthis triumphasse memoriæ traditum est.

In sermonibus nuper fuit seniorum hominum et eruditorum, multos in vetere memoria altissimum dignitatis gradum ascendisse ignobilissimos prius homines et despicatissimos.[1] Nihil adeo de quoquam tantæ admirationi fuit, quantæ fuerunt, quæ de Ventidio Basso scripta sunt: eum Picentem [a] fuisse, genere et loco humili; et matrem ejus a Pom-

NOTÆ

[a] *Picentem*] Oriundum e Piceno, quæ Italiæ regio ultra Apenninum

peio Strabone, Pompeii Magni patre, bello sociali,[b] quo Asculanos[c] subegit, captam cum ipso esse; mox triumphante Pompeio Strabone, eum quoque puerum inter ceteros ante currum imperatoris[d] sinu matris vectum esse; post, cum adolevisset, victum sibi ægre quæsisse, eumque sordide[a] invenisse comparandis mulis[2] et vehiculis, quæ magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda publice conduxisset;[b] in isto quæstu notum esse cœpisse C. Cæsari; et cum eo profectum esse[3] in Gallias: tum, quia in ea provincia satis naviter[c] versatus esset, et deinceps civili bello mandata sibi pleraque impigre et strenue fecisset, non modo in amicitiam Cæsaris, sed ex ea in amplissimum quoque ordinem pervenisse: mox tribunum quo-

[a] *Arte illiberali.* [b] *Locavisset.* [c] *Fortiter.*

1 '*Prius homines et despicatissimos.* Hæc omnia absunt ab codice Regio, nescio quomodo.' *Jac. Gronov.*—2 'Quid si legas, *confricandis*, vel *curandis mulis; et vehicula magistratibus, qui sortiti provincias forent, præbenda, publice conduxisse.* Sane τὸ *confricandis* vel *curandis* ex infra dictis confirmatur.' *Ois.* 'Immo frustra provocatur ad infra dicta, quæ sunt aliena ab eo, quod in hoc loco agitur, ubi non unum vilissimum debuit poni, sed aliquid potius generale, quo tamen istud vilissimum contineretur. Ceterum non hæc sunt primum excogitata ab Oiselio, (non enim erat tantus,) sed pater ad marginem notavit eadem ex Scriverio: qui etiam ex Gebhardi Analectis lib. I. cap. 15. ascripsit *copiandis*. Secundus error est, dum conatur relativum *quæ* post τὸ *vehiculis* modo ab Stephano ex Msstis opportunissime restitutum abjicere. Est autem satis vile istud *comparandis mulis et vehiculis*, si cogitetur illum ita dici comparavisse, ut qui eos etiam ipse curaverit et circa eos omnia administraverit instar lixæ et veri mulionis. Attamen indicabo in Reg. cod. me legisse *comprandis*, ubi secunda manus lineolam duxit per imam partem literæ *p*: tum in verbo *conduxisset* erasam literam postremam.' *Jac. Gronov.*—3 '*Notum esse cœpisse C. Cæsari et cum eo profectum esse.* Hoc posterius verbum substantivum omittitur ab Ms. Reg. Paulo post male nuperæ editiones copulativam negligunt ante τὸ *deinceps*, cum contra eædem perperam assentiuntur Stephano illam inserenti ante vocem *pontificatum*, ubi ab Msstis et editis vetustioribus non admittitur, et delevi. Quinimmo illic

NOTÆ

ad sinum Adriaticum extenditur: nunc dicitur, *la Marche d'Ancone.*

[b] *Bello sociali*] Bellum illud Sociale seu Marsicum, de quo supra diximus, hinc ortum est, quod Latinis ac plerisque Italiæ populis civitatis jus negatum esset. Conjunctis armis ac viribus cum illud vindicare sibi vellent, a Pompeio Strabone profligati sunt anno U. C. DCLXIII. ante Christum XCI.

[c] *Asculanos*] Asculum Piceni in Italia oppidum.

[d] *Imperatoris*] Per imperatorem dux exercitus intelligendus est.

que plebi, ac deinde Prætorem creatum, atque in eo tempore judicatum esse a Senatu hostem[e] cum M. Antonio: 2. post vero conjunctis partibus, non pristinam tantum dignitatem reciperasse, sed pontificatum, ac deinde consulatum quoque adeptum esse:[f] eamque rem tam intoleranter tulisse populum Romanum,[d] qui Ventidium Bassum meminerat curandis mulis victitasse,[e] ut vulgo per vias urbis versiculi proscriberentur:

'Concurrite omnes augures, haruspices:
Portentum inusitatum conflatum est recens:
Nam mulos[4] qui fricabat, Consul factus est.'

Eundem Bassum Suetonius Tranquillus præpositum esse a M. Antonio provinciis orientalibus, Parthosque[g] in Syriam introrumpentis[f h] tribus ab eo præliis fusos scribit, eumque primum omnium de Parthis triumphasse, et morte obita publico funere sepultum esse.

[d] *Eam rem visam esse tam intolerabilem populo Romano.*
[e] *Victum quæsivisse.* [f] *Impetum facientes.*

habet liber Regius, *sed pontificatum ac deinceps consulatum.*' Idem.—4 Cod. Reg. *mulas.*

NOTÆ

[e] *Judicatum esse a Senatu hostem*] Post Julii Cæsaris mortem, cum Antonius summum imperium affectaret, in eum tam vehementer invectus est Cicero, ut hostis a Senatu declaratus Antonius communibus armis non incruenta tamen victoria ad Mutinam fuerit deletus, anno U. C. DCCXI. ante Christum XLIII.

[f] *Consulatum quoque adeptum esse*] Ventidii consulatus incidit in annum U. C. DCCX. ante Christum XLIV. Sub initium hujus anni cum Q. Pedio Octavius Cæsar Consul fuerat renuntiatus: verum is, inito triumviratu et collega mortuo, sponte se consulatu abdicavit. Itaque triumviri Consulem in reliquum annum crearunt cum novo collega P. Ventidium qui tum præturam gerebat.

[g] *Parthosque*] Parthi Asiæ populi eas regiones olim occuparunt, quæ jam dicuntur *Arach* provincia Persidis et Zagathea Tartariæ ditio. Annis ante Christum circiter ducentis sexaginta Arsace duce regnum auspicati sunt.

[h] *In Syriam introrumpentis, &c.*] Parthos jussu Antonii jam antea fregerat Ventidius: at cum nihilominus in Syriam fecissent impressionem, eos in agro Cyrrhestico tanta clade prostravit, ut Pacorus regis Parthorum filius in acie ceciderit. Ab Antonio triumphus Ventidio decretus est eodem anno U. C. DCCXIV. ante Christum XL.

CAP. V.

Verbum profligo *a plerisque dici improprie insciteque.*

Sicut alia verba pleraque, ignoratione et inscitia improbe dicentium, quæ non intelligant, deflexa ac depravata sunt a ratione recta et consuetudine; ita hujus quoque verbi, quod est, 'profligo,' significatio versa et corrupta est: nam cum ab affligendo, et ad perniciem interitumque deducendo inclinatum id tractumque sit,[a] semperque eo verbo, qui diligenter[5] locuti sunt, ita usi sint, ut 'profligare' dicerent 'prodigere' et 'deperdere,' 'profligatasque' res quasi 'proflictas' et 'perditas' appellarint; nunc audio ædificia et templa et alia fere multa, quæ prope absoluta affectaque[b] sunt, 'in profligato esse' dici; ipsaque esse 'profligata' jam. 2. Quapropter urbanissime respondisse Prætorem non indoctum virum Barvasculo[6] cuidam ex advocatorum turba Sulpicius Apollinaris in quadam epistola scriptum reliquit: nam cum ille, inquit, rabula[a] audaculus[c] ita postulasset, verbaque ita fecisset: Omnia, vir

[a] *Ortum sit et derivatum.* [b] *Confecta.* [c] *Paulo audacior.*

5 'Forsan scripserat *eleganter*. Sed et *diligenter* probum est, quemadmodum Macrobius lib. VI. c. 7. 'Quod cum Virgilius anxie semper diligens fuerit in verbis.'' *Ois.* 'Tanquam ipsi venisset in mentem ita conjicere, atque ita se revocaret. Sed scias ab patre etiam in ora ascriptum ex Scriverio. Itaque potuerat hoc celari.' *Jac. Gronov.*—6 'Ita revocavit lectionem hujus vocis H. Stephanus ad Mstos, prout sic legitur in Reg. Lugd. utroq. Memm. Petav. cum in Scheff. extaret *barnasculo*, in Chiffl. *barbasculo*, quod expressit quoque editio Brixiana, et codici suo ascripsit Scioppius. Et Ascensius notavit esse qui legant *Barbasculo*. i. aliquantulum barbaro. Adeo nullam auctoritatem habet istud anterius *barbatulo*. Interim tamen quis sibi imaginetur tale nomen vel cognomen Romæ fuisse? Et notavit Pater Scriverium legisse *vasculo*. Mihi certe videtur coaluisse ex gemino *Barb. Asculo*, quod explicari debuerat *Barbario Asculo*, prout notus est Barbarius Philippus, aut Barbio, ut in Inscript. M. Gallicinus. Vindille. L. Barb.

NOTÆ

[a] *Rabula*] Est advocatus seu patronus causarum: id nominis alii derivant a rabie, ut Nonius; alii, ut Festus, a ravi, quod causidici pugnaciter loquentes vocem habeant raucam et parum liquidam; alii denique a radendo, quod parati sint ad quodlibet radendum et auferendum.

clarissime, negotia, de quibus te cogniturum esse hodie dixisti, diligentia et velocitate tua profligata sunt;[d] unum id solum relictum est, de quo, rogo, audias: tum Prætor satis ridicule, An illa, inquit,[7] negotia de quibus jam cognovisse me dicis, profligata sint,[e] equidem nescio: hoc autem negotium quod in te incidit, proculdubio, sive id audiam sive non audiam, profligatum est.[f] 3. Quod significare autem volunt, qui 'profligatum' dicunt; ii qui Latine locuti sunt, non 'profligatum,'[b] sed 'affectum,' dixerunt: sicut M. Cicero in oratione, quam habuit de provinciis consularibus. Ejus verba hæc sunt: 'Bellum affectum videmus, et, vere ut dicam, pæne confectum.' Item infra: 'Nam ipse Cæsar quid est quod in ea provincia commorari velit, nisi ut ea, quæ per eum affecta[g] sunt, perfecta reipublicæ tradat?' Idem Cicero in Œconomico: 'Cum vero affecta jam prope æstate uvas a Sole mitescere tempus est.'

[d] *Absoluta sunt.* [e] *Perdita sint.* [f] *Perditum est.* [g] *Præterita.*

L. L. PHILOTERUS.' *Idem.* *Barbatulo* legendum monet Falster.—7 '*Inquit.* Abest a cod. Tornæs. et vett. edd.' *Ois.* 'Quid mirum, cum in nullo e scriptis id repererim? ut subintelligi maluerit Gellius.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[b] *Qui Latine locuti sunt, non profligatum, &c.*] Immo vero et ipse Cicero id usurpat cum alibi tum ad Famil. lib. XII. Epist. 30. ad Cornificium: 'Vehementius nos laboramus qui profligato bello ac pæne sublato renovatum bellum gerere conamur.' Usurpat Livius ac fortasse alii complures.

CAP. VI.

In libro M. Ciceronis de Gloria secundo, manifestum erratum[8] in ea parte, in qua scriptum est super Hectore et Ajace.

IN libro M. Tullii, qui est secundus de Gloria, manifestus

8 'Ita recte ab Stephano repositum fuit, cum antea darent *manifeste esse,* vel *est, erratum,* cum in Reg. et Lugd. maj. extet *manifestum erat ut,* unde optime eum secutæ sunt posteriores. Ceterum idem Stephanus in collec-

error est non magnæ rei,[a] quem errorem esse possit cognoscere non aliquis eruditorum, sed qui tantum legerit *'Ομήρου τὸ η*.[b] quamobrem non tam id mirabamur errasse in ea re M. Tullium, quam non esse animadversum hoc postea, correctumque, vel ab ipso, vel a Tirone liberto ejus, diligentissimo homine, et librorum patroni sui studiosissimo: ita enim scriptum in eo libro est: 'Apud eundem poëtam Ajax cum Hectore congrediens depugnandi causa agit, ut sepeliatur, si sit forte victus, declaratque se velle, ut suum tumulum multis etiam post sæculis prætereuntes sic loquantur:[c]

'Hic situs est[9] [a] vitæ jampridem lumina linquens,
Qui quondam Hectoreo perculsus concidit ense.
Fabitur hæc aliquis: mea semper gloria vivet.'

Hujus autem sententiæ versus, quos Cicero in linguam Latinam vertit, non Ajax apud Homerum dicit, neque Ajax agit ut sepeliatur; sed Hector dicit, et Hector de sepultura agit,[d] priusquam sciat, an Ajax secum depugnandi causa congressurus sit.

[a] *Non in re magni momenti.* [b] *Homeri octavum* [VII.] *librum Iliados.*
[c] *Ut quicumque transibunt prope ejus sepulcrum hæc dicant.*
[d] *Ejus quem sperat a se occidendum.*

tione et indice omnium capitum pag. 575. exhibuit vitiose *manifestum esse erratum*, in quo cur tam pervicaciter eum sequuntur posteriores, ut etiam Prousteus id servet? Ipse non arbitror hæc dissimilia esse oportere, et hinc verbum delevi. Reg. porro, *in ea parte, qua scriptum.*' Jac. Gronov.—9 'Versus Homeri solebant in editionibus exhiberi velut ab Gellio ascripti. Ejecit Stephanus; nec enim reperiuntur in Msstis, cui propterea parent citeriores, etiam Prousteus, qui '*Ομήρου τὸ η* interpretatur 'Homeri octavum librum Iliados,' quia nempe ignorabat in numerandis Homeri libris non esse *ἐπίσημον βαῦ*, sicut capite sequenti *κλιμακτηρικὸν* derivat *ἀπὸ τοῦ κλίμακτος*.' *Idem.*

NOTÆ

[a] *Hic situs est, &c.*] Sic autem Homerus Iliad. lib. VII. vers. 89. *'Ανδρὸς μὲν τόδε σῆμα πάλαι κατατεθνηῶτος, Ὅν ποτ' ἀριστεύοντα κατέκτανε φαίδιμος Ἕκτωρ· Ὥς ποτέ τις ἐρέει· τὸ δ' ἐμὸν κλέος οὔποτ' ὀλεῖται.* Ad verbum hæc ita sunt vertenda. 'Viri quidem hoc sepulcrum olim mortui, quem olim excellentem virtute occidit gloriosus Hector: sic olim aliquis loquetur: mea vero gloria nunquam peribit.'

CAP. VII.

Observatum esse in senibus, quod annum fere ætatis tertium et sexagesimum agant aut laboribus, aut interitu, aut clade aliqua insignitum: atque inibi super eadem observatione exemplum appositum epistolæ Divi Augusti ad Caium filium.

OBSERVATUM in multa hominum memoria, expertumque est in[10] senioribus plerisque omnibus, sexagesimum tertium vitæ annum cum periculo et clade aliqua venire, aut corporis morbique gravioris, aut vitæ interitus, aut animi ægritudinis: propterea, qui rerum verborumque istiusmodi studio tenentur, eum ætatis annum appellant κλιμακτηρικόν.[a] [a] 2. Nocte quoque ista proxima superiore, cum librum epistolarum Divi Augusti, quas ad Caium[b] nepotem suum scripsit, legeremus, duceremurque[b] elegantia orationis neque morosa neque anxia, sed facili hercle et simplici; idipsum in quadam epistola super eodem anno scriptum offendimus; ejusque epistolæ exemplum hoc est: VIIII.

[a] *Climactericum.* [b] *Delectaremur.*

10 'Præpositio ista nulla apparet in Ms. Reg. quod sane notandum. Quippe sequentia illa *senioribus plerisque omnibus* non debent interpungendo dividi ab sequentibus, cum pertineant ad verbum 'venire,' et sint tertii casus. 'Venire senioribus' dicit, ut Caligula 'edixit reverti se, sed iis tantum qui optarent,' apud Suetonium. Quod mireris, cum codicis Regii lectione

NOTÆ

[a] Κλιμακτηρικόν] Climacteras, inquit Gellius noster lib. III. cap. 10. appellant gravissima quæque pericula, quæ quoniam accidere solent septimo quoque anno, putarunt Veteres septenarios annos esse climactericos, eumque præcipue qui ex novem novenariis resultat qualis est octogesimus, et qui ex septies novenariis, ut sexagesimus tertius. Censet Salmasius alium aliis annum esse climactericum, eum scilicet quo sinistrum aliquid evenit, et fatalem proprie dici quo quis moritur. Ceterum anni climacterici ita sunt appellati ἀπὸ τοῦ κλίμακτος [Vid. VV. LL. cap. præc. n. 9.] gradus, quod ad eos sic tanquam per quosdam gradus ex Veterum opinione perveniretur.

[b] Caium] Julia Augusti filia libidine famosa susceptum ex Agrippa conjuge Caium Cæsarem peperit, qui Augusti nepos, inito cum Livia Germanici sorore matrimonio, adolescens et orbus liberis obiit.

Kalend. Octobr.[c 11 e] 3. Have mi Cai, meus ocellus jucundissimus:[d 12] quem semper medius fidius desidero cum a me abes; sed præcipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Caium: quem, ubicumque hoc die fuisti, spero lætum et benevalentem[13] celebrasse quartum et sexagesimum natalem meum:[e] nam, ut vides, κλιμακτῆρα communem seniorum omnium tertium et sexagesimum annum evasimus: Deos autem oro, ut, mihi quantumcumque superest[14] temporis, id salvis vobis traducere liceat in statu reipublicæ felicissimo ἀνδραγαθούντων ὑμῶν καὶ διαδεχομένων[f] stationem meam.[15]

[c] *Datum xxiii. Septembris.* [d] *Meæ deliciæ suavissimæ.*
[e] *Annum ætatis meæ.* [f] *Viriliter agentibus vobis et suscipientibus.*

conspirat plane editio Brixiana.' *Jac. Gronov.*—11 Vid. Not. Var. 'Est error merus typorum in editione Lugd. Batav. anni 1644. quem nec adverterunt sequentes: sed ante eam Stephanica, Gryphianæ, Aldina, etc. numerum habent novenarium: nec aliter Mssti. unde sic reposui. Erat similiter erratum in Brixiana.' *Jac. Gronov.*—12 'Vett. codd. leg. *meus Asellius jucundissimus;* unde *τὸ ocellus* factum. Notum illud Catulli, 'Ni te plus oculis meis amarem.' Scriverio placuit olim: *mea salus jucundissima.*' Ois. 'Scioppius annotavit: V. C. *asellus*, et alia manu *agellus*. Si placet audire jocos librariorum, *asellus* extat etiam in fidelissima membrana Regia, et video sic quoque notatum ex Lugd. maj. Ex Memm. et Petav. et Lugd. min. *assellus*, ex Ch. *ascellius*. Tanta est pertinacia literæ *a* in prima vocis ejus syllaba. Itaque et Brixiæ editum *Asellius*, quod tanto magis laudo, quanto improbior videtur audacia omnium aliorum, qui ita sustinent perfide tot antiquitatis ac veritatis pignora supprimere. Quæso enim, si ab Augusto scriptum fuit *ocellus*, idque retinuerit Gellius, fuitne ulla ratio librariis corrumpendæ vocis ejus? Non magis profecto, quam mox illud *oculi*. Quid igitur certius asseverari potest, quam debuisse primam literam *a* observari pro signo, ad quod dirigi oporteret arcum, si tangi Augustea manus posset. Ego certe illud *assellus* censui semper inolevisse ex genuino *altellus*, ut delicate dictum Romæ novimus fuisse altellum Romulum ex Festo. Hoc satis tenerum et molle mirabatur Gellius XIII. 4. 'Tullius Tiro M. Ciceronis alumnus et libertus adjutorque studiorum.'' *Jac. Gronov.*—13 Delph. *benivolentem.*—14 Alii *quantum mihi superest.*—15 'Prorsus non assequor, quemadmodum ita potuerint ab editionibus hæ duæ voces supprimi, ut H. Stephanus inde scribat pag. 99. in superioribus editionibus epistolam Augusti hisce verbis Græcis claudi, cui si adjicias ex vetustis libris *stationem meam*, non fore, quod ad hujus loci expositionem desideres. Sunt tamen editiones, quæ potuerunt id ipsum tradere Stephano, et Brixiana certe sic habet, διαδεχομένων. i. *forti-*

NOTÆ

[e] IX. *kal. Octob.*] Hanc Epistolam scripsit Augustus anno Christi secundo, quo tempore natus erat jam annos LXIV. ut hinc facile est colligere: obiit enim anno LXXVI. ætatis, qui secundum optimas chronologorum epochas in annum Christi XIV. incidit.

ter ac viriliter agentibus vobis: atque succedentibus suscipientibusque stationem meam. Etiam Is. Pontanus ascripserat suo exemplari, *viriliter agentibus vobis atque suscipientibus stationem meam*, qui etiam paulo ante pro voce *seniorum* cogitaverat *senecionum*.' Jac. Gronov.

CAP. VIII.

Locus ex oratione Favorini veteris oratoris de cœnarum atque luxuriæ opprobratione,[16] *qua usus est cum legem Liciniam de sumtu minuendo suasit.*[17]

CUM legeremus orationem veterem Favorini non indiserti viri: quam orationem totam, ut meminisse possemus, odio hercle istiusmodi sumtus [18] atque victus, perdidicimus. Verba hæc, quæ apposuimus, Favorini sunt: 'Præfecti popinæ atque luxuriæ negant cœnam lautam esse, nisi, cum libentissime edis, tum auferatur, et alia esca melior atque amplior succenturietur:[a][*] is nunc flos cœnæ[b] habe-

[a] *Succedat.* [b] *Ferculum præstantissimum convivii.*

16 Al. *exprobratione.*—17 Vid. Not. Var. 'In Salmasiano exemplari aliquis apposuit, 'an *Favonii?*' Nomen profecto bene notum; sed de quo nullus firmaverit; et tamen propterea notabile, quia Mich. Virdungus ad Agricolam Taciti ita prorsus citat. Pater suo libro ascripsit, incertum sua an Scriveriana, quoniam post numeros additur S. 'Duo sunt Favorini apud Gellium, alter vetus orator, alter cujus sæpissime meminit. Dio lib. LXIX. apud Constantinum Por. in Hadriano, qui Γαλάτην vocat. Philostrat. in Sophistis. Lucianus in Demon. Gell. I. 15. IX. 8. X. 12. XI. 5. S.' Ita nihil etiamnum juvamur. Sed hanc fuisse sententiam Scriverii hinc quoque elucet, quod ex eodem pater ascripserit *orationem veteris Favorini.* Ut aliquid igitur et ipse afferam, nomen Favorini suspectum sane habeo, et cum id scriptum exhibeant primæ editiones per *Pha* in principio, judicavi in eo latere *P. Augurini.*' Jac. Gronov.—18 'Sic recte vetustiss. Roman. et Venet. edd. cum aliæ, *odio esse hercle istiusmodi sumtus.* Non ita bene. Et τὸ *esse* superfluum esse, et sensum turbare jam olim Badius monuit, ac ideo in editione sua sustulit.' *Ois.* 'Atqui id minime sufficit, cum id verbum extet in libris scriptis, quod non debet ita temere abigi. Quin etiam in omnibus legitur *qua oratione totum.* Hinc habe, quod in suo exemplari notavit Pater: *qua oratione totum ut meminisse possemus, odio esse h. i. s. atque victus perdidicimus, verba hæc, quæ Favorini sunt, apposuimus.* Scriverius legebat *verbaque apposui-*

NOTÆ

[*] *Succenturietur*] Succenturiari est proprie milites explendæ centuriæ causa substituere. Hic tantum accipitur pro substituere et supponere.

tur inter istos, quibus sumtus et fastidium pro facetiis[19] procedit:[c] qui negant ullam avem præter ficedulam[b] totam comesse[d] oportere; ceterarum avium atque altilium, nisi tantum apponatur, ut a cluniculis inferiori parte saturi fiant, convivium putant inopia sordere: superiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere:[20] si proportione luxuria[e] pergit crescere,[1] quid relinquetur,[2] nisi ut delibari[3] sibi cœnas jubeant,[f] ne edendo defatigentur?[4] quando stratus auro, argento, purpura, amplior aliquot hominibus,[5] quam Diis immortalibus adornatur.'[g]

[c] *Æstimatur pro elegantia.* [d] *Manducari.* [e] *Luxus magnificentia.*
[f] *Nisi imperent cibos ab aliis prægustari.*
[g] *Siquidem in conviviis lecti strati auro, argento, purpura nonnullis hominibus magnificentius quam Diis immortalibus apparantur.*

mus, delens nomen Favorini.' *Jac. Gronov.*—19 Conjiciebat J. F. Gronov. *pro cupediis.*—20 'Negativa destituitur Reg. Thuan. Lugd. uterqu. Lincoln. Etiam Scioppius notam delendi ascripsit. Unde opinabar eam suppositam esse in vicem *τοῦ haud* absorpti in verbi sequentis principio: sed patris affatim præsens et velox ingenium fuit inde legentis *eis palatum hebere.* Quanquam et *eos* ita retineri possit.' *Jac. Gronov.*—1 Vid. Not. Var.—2 Delph. *relinquitur.*—3 'Lexicon Fabro-Cellarianum, nescio quo duce, qua auctoritate, Gellio tribuit verbum, *delibrari*, in hoc loco.' *Falster.*—4 'Lugd. uterq. Lincoln. *defetigentur.* Immo sic jam edidit H. Stephanus. Tum et scripti omnes *relinquitur;* quod etiam retinet ipse Scaliger, et citat tanquam ab Scaligero Virdungus loco citato, ubi voces *ne edendo defetigentur* prorsus vult ignorare et omittit. Sicut facit et Scaliger, incertum volens an immemor, cum extent in Mss. agnoscens quoque vetustissimum Oratorem Favorinum.' *Jac. Gronov. Defetigentur* dat Delph.—5 'Alii legunt *aliqua* et referunt ad purpuram: *purpura amplior aliqua hominibus, quam Diis immortalibus adornatur.*' Ois. 'Citatur *aliqua* ab Scaligero, sed id in aliquo vetere libro non apparet, ac significantius est *τὸ aliquot*, quod in utroque Lugd. exhibeant *aliquod.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[b] *Ficedulam*] Avicula sic est a ficis edendis appellata, colore et magnitudine lusciniæ non multum absimilis.

CAP. IX.

Quod Cæcilius poëta frontem *genere virili, non poëtice, sed cum probatione et cum analogia appellavit.*

Vere ac diserte[6] Cæcilius hoc Subditivo [a] scripsit:

'Nam hi sunt inimici pessumi, fronte hilaro,
Corde tristi: quos neque ut apprendas, neque ut mittas scias.' [b] [7]

Hos ego versus, cum de quodam istiusmodi homine sermones essent, in circulo forte juvenum eruditiorum[8] dixi: tum de grammaticorum vulgo quispiam nobiscum ibi assistens non sane ignobilis, Quanta, inquit, licentia audaciaque Cæcilius hic fuit, cum 'fronte hilaro,' non 'fronte hilara' dixit, et tam immanem solœcismum nihil veritus est! immo, inquam, potius nos et quam audaces et quam licentes sumus, qui frontem improbe indocteque non virili genere dicimus, cum et ratio proportionis, quæ analogia appellatur, et Veterum auctoritas[9] non 'hanc,' sed 'hunc frontem' debere dici suadeant: quippe M. Cato in quinto Originum[10] ita scripsit: 'Postridie signis collatis, æquo fronte, peditatu, equitibus atque alis[11] cum hostium legio-

[a] *In comœdia sic inscripta.* [b] *Quos neque potes opprimere, neque evitare.*

6 'Copula non est in Reg. qui sane habet etiam *in Subditivo:* ut et in Lugd. maj. licet ab aliis absit.' *Jac. Gronov.* *In Subditivo* etiam cod. Torn. —7 Apud Nonium est *neque vitare scias.*—8 Sic Reg. Thuan. et Lugd. min. *eruditionum* maj. *eruditorum* vulg.—9 'Cod. Torn. *auctoritates:* et id quidem certe approbandum, cum sit in Reg. Thuan. Lugd. maj. et responsio grammatici videtur ad istum numerum mox respicere.' *Jac. Gronov.*—10 'Inexpectata varietas. Nam cum editiones nonnullæ darent *quinta,* Lugd. min. Thuan. Put. retinuerunt *quinto:* at Reg. et Lugd. maj. exhibent *primo,* verum omnes ante istud numerale adjectivum servant præpositionem *in,* quam nescio qui omiserit Oiselius.' *Idem.*—11 'Male vulgo *aliis.* Notum enim, Alas dictas exercitus equitum ordines, qui circum legionis dextra sinistraque, tanquam alæ in avium corporibus, locabantur.' *Ois.* 'Recte. Sed de equitibus utique jam clare præcessit. *Alis* sane notatum video ex Mem. et Lugd. min. idque exemplari suo ascripsit Isaa. Pontanus, indicans locum libri XVI. cap. 4. unde sumta sunt ab Oiselio verba ad explicandum. Annotavit et Scioppius. Sane plus molestiæ hic affuit aut affuisse olim videtur, quia in Ms. Reg. legitur *peditatu, peditibus atque al.* Nec assequor, quid lateat, si repudies, quod mihi in mentem venit, *peditatu, velitibus, atque alis.*

nibus pugnavit.' 'Recto' quoque 'fronte' idem Cato eodem in libro dicit. 2. At ille semidoctus grammaticus; Missas, inquit, auctoritates facias:[c] quas quidem ut habeas, posse fieri puto; sed rationem dic, quam non habes: atque ego his ejus verbis, ut tum ferebat ætas, irritatior, Audi, inquam, mi magister, rationem falsam quidem, sed quam redarguere falsam esse tu non queas. Omnia, inquam, vocabula tribus literis finita, quibus 'frons' finitur, generis masculini sunt, si in genitivo quoque casu eadem syllaba finiantur: ut, 'mons,' 'fons,' 'pons,' 'frons.'[12] At ille contra renidens, Audi, inquit, discipule, plura[a] alia consimilia, quæ non sint generis masculini. Petebant ibi omnes, ut vel unum statim diceret; sed cum homo vultum intorqueret, et non hisceret, et colores mutaret, tum ego intercessi; et, Vade, inquam, nunc, et habeto ad requirendum triginta dies:[b] postquam inveneris, repetes nos: atque ita hominem nulli rei[d] ad indagandum vocabulum, quo rescinderet finitionem fictam,[e] dimisimus.

[c] *Omitte auctoritates.* [d] *Ignobilem.* [e] *Quo refelleret definitionem excogitatam.*

Hæc enim tria fuerunt corpora distincta quondam in acie Romana. Etiam in Regio non legitur *pugnavit*, sed *pugnavimus*. In isto libro quinto fuit Cato hic admodum bellicus, ut patet ex capite 13. ubi dicit *in quinta Origine*, et mirum, si non et nunc ita literas fecerit.' *Jac. Gronov.*—12 '*Mons, fons, pons, frons.* Sic ad quatuor exempla auxit pater, quod scio, cum alii tertio acquiescerent, ex Memm. et Petav. Ex aliis enim nihil video notatum. Interim illi, qui non nisi ad tertium exemplum accedunt, ancipites male et inscite hærent, dum alii eligunt *frons*, alii *fons*. Quod propterea hic indico, quia tergiversatus in eo est Prousteus.' *Idem.*

NOTÆ

[a] *Discipule, plura*] Gellium vocabat discipulum ille grammaticus, quippe qui tum esset adolescens, et natura fervidior: quod intelligitur ex iis quæ prius de se ipse retulit: 'Ego his ejus verbis, ut tum ferebat ætas, irritatior.'

[b] *Triginta dies*] Ut ex lege XII. tabularum concedendi erant æris debiti confessis. Vide cap. 13. hujus libri.

CAP. X.

De voluntario et admirando interitu virginum Milesiarum.

PLUTARCHUS in librorum, quos περὶ ψυχῆς[a] inscripsit, primo, cum de morbis dissereret in animos hominum incidentibus, virgines dixit Milesii nominis,[b] fere quot tum in ea civitate erant, repente, sine ulla evidenti causa, voluntatem cepisse obeundæ mortis; ac deinde plurimas vitam suspendio amisisse. Id cum accideret in dies crebrius, neque animis earum mori perseverantium medicina adhiberi quiret; decrevisse Milesios, ut virgines, quæ corporibus suspensis demortuæ forent, ut eæ omnes[13] nudæ cum eodem laqueo, qui essent prævinctæ,[c] efferrentur. Post id decretum virgines voluntariam mortem non petisse, pudore solo deterritas tam inhonesti funeris.

[a] *De anima.* [b] *Ex urbe Mileto oriundas.* [c] *Quo fuissent strangulatæ.*

13 'Ita sequor editiones omnes consensu hanc scripturam approbantes, usque ad illam Lugd. Bat. anni 1644. quæ voculam *ut* repudiavit, quod et fecit Prousteus, alias solitus sequi Stephanum, cum Stephanus tamen recte retinuerit. Habent enim Mssti omnes, nisi quod multi *ut hæ omn.* et solent Latini eam in talibus iterare, ut notavit Pater ad III. 9.' *Jac. Gronov.*

CAP. XI.

Verba senatusconsulti de exigendis urbe Roma philosophis: item verba edicti Censorum, quo improbati et coërciti sunt qui disciplinam rhetoricam instituere et exercere Romæ cœperant.

C. FANNIO STRABONE, M. Valerio[a] Messala Coss. senatusconsultum de philosophis et de rhetoribus Latinis[14] factum

NOTÆ

[a] *C. Fannio Strabone, M. Valerio, &c.*] Eorum consulatus incidit in annum Urbis conditæ DXCII. ante Christum CLXII. ut ex Veterum monumentis probat Pighius.

est: M. POMPONIUS. PRÆTOR. SENATUM. CONSULUIT. QUOD. VERBA.[b] FACTA. SUNT. DE. PHILOSOPHIS. ET. DE. RHETORIBUS.[a] DE. EA. RE. ITA. CENSUERUNT.[15] UTI. M. POMPONIUS. PRÆTOR. ANIMADVERTERET. COERARET.[c] Q. UTI. EI. E. REPUBLICA. FIDE. QUE. SUA. VIDERETUR. UTI. ROMÆ. NE. ESSENT.[b] Aliquot deinde annis post id senatusconsultum Cn. Domitius Ænobarbus et L. Licinius Crassus[d] Censores de coërcendis rhetoribus Latinis ita edixerunt: RENUNCIATUM. EST. NOBIS. ESSE. HOMINES. QUI. NOVUM. GENUS. DISCIPLINÆ. INSTITUERUNT. AD. QUOS. JUVENTUS. IN. LUDUM.[c] CONVENIAT. EOS. SIBI. NOMEN. IMPOSUISSE. LATINOS. RHETORAS. IBI. HOMINES. ADULESCENTULOS. DIES. TOTOS. DESIDERE.[d] MAJORES. NOSTRI. QUÆ. LIBEROS. SUOS. DISCERE. ET. QUOS. IN. LUDOS. ITARE.[e] VELLENT. INSTITUERUNT. HÆC. NOVA. QUÆ. PRÆTER. CONSUETUDINEM. AC. MOREM. MAJORUM. FIUNT. NEQUE. PLACENT. NEQUE. RECTA. VIDENTUR. QUAPROPTER. ET. HIS. QUI. EOS. LUDOS. HABENT. ET.

[a] *Quod spectat id quod propositum est de philosophis et rhetoribus.*

[b] *Curaret, daret operam, ut expellerentur Roma, quemadmodum id ipse judicabat pertinere ad bonum publicum et ad fidem suam.*

[c] *In scholam.* [d] *Otiosos esse.* [e] *Quas scholas frequentare.*

14 Vid. Not. Var.—15 Auget Pighius scribendo *Patres consulti de ea re ita censuerunt.*—16 '*Doctrina.* Cod. Torn. *disciplina.*' Ois. 'Immo hanc vocem non solum Badiana et Aldina rite in contextu expressit, sed etiam multæ editiones ostentant in margine. Nec aliter Regius et uterq. Lugd. Petav. Lincoln. ut eam credere liceat Gellianam. Mox Reg. et Lugd. maj. legunt *philosophi et ex urbe Rom.* An innuunt *expolitis exacti philosophi et ex urbe?* ut bina verba binis comparaverit.' *Jac. Gronov.* *Doctrina* dat Delph.

NOTÆ

[b] *Quod verba, &c.*] Solennia sunt et incipiendis senatusconsultis consecrata verba.

[c] *Coëraret*] Vetus verbum pro *curaret.*

[d] *Cn. Domitius Ænobarbus et L. Licinius Crassus*] Censuram gessere Coss. C. Claudio Pulchro et M. Perperna anno U. C. DCLXI. ante Christum XCIII. et senatusconsultum de coërcendis rhetoribus Latinis edixere annis omnino LXIX. postquam prius factum fuerat. Ceterum de hoc Cn. Domitio collega L. Licinius Crassus dicebat, non esse mirandum quod barbam haberet aheneam, cui os ferreum et cor plumbeum esset.

HIS. QUI. EO. VENIRE. CONSUERUNT.[f] VISUM. EST. FACIUNDUM. UT. OSTENDEREMUS. NOSTRAM. SENTENTIAM. NOBIS. NON. PLACERE.[g] Neque illis solum temporibus nimis rudibus, necdum Græca disciplina[16] expolitis, philosophi ex urbe Roma pulsi: sunt verum etiam Domitiano imperante[e] senatusconsulto ejecti, atque urbe et Italia interdicti sunt:[h] qua tempestate Epictetus[f] quoque philosophus propter id senatusconsultum Nicopolin[17][g] Roma decessit.

[f] *Soliti sunt.* [g] *Scilicet id nobis non probari.*
[h] *Et prohibiti sunt quominus remanerent Romæ et in Italia.*

—17 Reg. habet *Neapolin.*

NOTÆ

[e] *Domitiano imperante*] Domitianus imperator immanitate, avaritia, libidine, et singulari adversus Christianum nomen crudelitate Neroni simillimus philosophos ab urbe discedere jussit anno Christi LXXXIII. a suis occisus est anno Christi XCVI. regni XV.

[f] *Epictetus*] De quo jam supra mentionem fecimus lib. I. cap. 2.

[g] *Nicopolin*] Nicopolis urbs alia est in Epiro, alia in Bithynia, alia in minore Armenia, alia denique Ciliciam inter et Syriam. Epictetus philosophus in eam, quæ jacet ad ostium Ambracii sinus in Epiro, relegatus est, ut ex Suida conjicere facile est. Hæc autem Sophiano dicitur, *La Prevesa*

CAP. XII.

Locus ex oratione Gracchi de parsimonia, ac de pudicitia sua memoratissimus.

C. Gracchus, cum ex Sardinia rediit, orationem[a] ad populum in concione habuit:[18] ea verba hæc sunt: 'Versatus

18 'Annotavit pater ex Scriverio: *orationem ad populum habuit: in concione ea verba sunt hæc.* Sed apparet Pighium non fuisse his assensurum; nec ulli

NOTÆ

[a] *Orationem*] Hac oratione se purgabat apud Censores, a quibus fuerat in jus vocatus, quod e Sardinia, ubi quæstoris vices fungebatur, Romam ad tribunatum plebis petendum ante rediisset, quam sibi successor fuisset datus.

sum,' inquit, 'in provincia quomodo ex usu vestro existimabam esse,[a] non quomodo ambitioni meæ conducere arbitrabar: nulla apud me fuit popina:[19] neque pueri eximia facie stabant: sed in convivio[20] liberi vestri modestius erant, quam apud principia.'[1] [b] Post deinde hæc dicit: 'Ita versatus sum in provincia, ut nemo possit vere dicere assem[c] aut eo plus in muneribus me accepisse; aut mea opera quenquam sumtum fecisse. Biennium fui in provincia:[q] si ulla meretrix domum meam introivit, aut cujusquam servulus propter me solicitus[2] est, omnium natorum[3] postremissimum nequissimumque existimatote: cum a servis eorum tam caste me habuerim,[b] inde poteritis considerare, quomodo me putetis cum liberis vestris[4] vixisse.' Atque ibi ex intervallo,[c] 'Itaque,' inquit, 'Quirites, cum Romam profectus sum, zonas, quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes retuli: alii vini amphoras quas

[a] *Quemadmodum judicavi pertinere ad utilitatem vestram.*
[b] *Cum tanta castitate ab eorum servis abstinuerim.* [c] *Paulo post.*

codices antiqui hanc trajectionem probant. Annotavit etiam Scioppius, 'Plutarchus in Graccho vertit hanc orationem.'' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—19 Isidorus Orig. lib. XV. cap. 2. legit *propina.*—20 Mss. Reg. et Lugd. maj. *et in convivio.*—1 'Sic primus hunc locum ex optimo codice Ms. correxit Petr. Victorius Var. Lect. lib. III. cap. 5. cum vulgo legeretur *apud Principem.*' Ois. 'Non ex optimo scribit Victorius, sed in Manuscripto fidelique exemplari, cui accedunt Reg. Thuan. Mem. Petav. Lugd. uterq. unde dubitari de eo non debet, licet Scriverius vocem *principem* mutarit in *præceptorem.*' Jac. Gronov.—2 Vid. Not. Var. 'Abest conjunctio etiam ab omnibus Mss. quorum copiam habui. Etiam Scioppius notat delendam. Abest et ab editione Brixiana. Abeat igitur. Ceterum Reg. et Scheff. retinent *solicitatus.*' Jac. Gronov. *Solicitatus* dat Delph. et ita legendum monet Falster.—3 Vulg. *omnium nationum.*—4 '*Cum liberis vixisse.* Opinor typorum errorem fuisse in editione Lugd. Bat. anni 1644. cum vocem *vestris* omisit, quod non debuerunt citeriores sequi, cum de Msstis nullum sit dubium, et

NOTÆ

[b] *Principia*] Quæ Plutarchus ἀρχεῖα vocat, loca sunt in castris ubi dux tabernaculum collocat; a principibus exercitus, qui ibi habitabant, sic sunt appellata. Inde fluxit proverbium 'post principia,' quo significamus aliquem in tuto versari: erat enim ille locus plerumque extra teli jactum.

[c] *Assem*] As, quod jam explicare me sæpius memini, quatuor denarios Gallicos et aliquanto amplius conficit.

plenas tulerunt,[5] eas argento plenas[6] domum reportaverunt.'

omnes habeant. Hinc reposui.' *Jac. Gronov.*—5 'Lege (inquit Trillerus meus) *attulerunt*: syllaba *at* absorpta videtur a præcedenti *as*.' Falster.—6 Cod. Torn. *repletas*: etiam Reg. et Lugd. maj.

CAP. XIII.

De verbis inopinatis,[a] quæ utroque versum[b] dicuntur, et a grammaticis communia vocantur.

'UTOR,' et 'vereor,' et 'hortor,' et 'consolor,' communia verba sunt, ac dici utroque versus possunt: 'vereor te' et 'vereor abs te,' id est, tu me vereris: 'utor te' et 'utor abs te,' id est, tu me uteris:[7] 'hortor te' et 'hortor abs te,' id est, tu me hortaris: 'consolor te' et 'consolor abs te,' id est, tu me consolaris: 'testor' quoque et 'interpretor' significatione reciproca dicuntur. Sunt autem verba hæc omnia ex altera parte inusitata; et an dicta sint in eam quoque partem quæri solet. Afranius in Consobrinis:[c]

'Hem isto parentum[8] est vita vilis liberis:
Ubi malunt metui, quam vereri se ab suis.'[d]

2. Hic 'vereri' ex ea parte dictum est, quæ est non usitatior. Novius[e] in Ligartaca[9] verbum, quod est, 'utitur,'

[a] *Minus cognitis.* [b] *In utramque partem.* [c] *Comœdia.*
[d] *Heu! liberi non multum laborant de vita parentum, cum a suis timorem parentes potius exigunt quam reverentiam.*

7 '*Id est, tu me uteris.* Pro his verbis in aliis omnibus Mss. legitur *id factum*, in Reg. *pro id factum*, nec assequor, quid velint.' *Jac. Gronov.* Lugd. Bat. Delph. habent, *tu me uteris: hortor te et hortor abs te.*—8 Vid. Not. Var. 'Mirus est Oiselius, qui ista sic memorat, dum tacet de eo, quod prætulit Stephanus: cui licet placeat, et merito, *vita vilis* Lipsii, utique in primo vocabulo ab utroque discedit; id quoque jure, quia codices plerique ita legunt *hem isto*, sed Reg. *Hemusto*, unde vera lectio exsculpi debuit, quam opinor istam fuisse *Hei tu isto*, ut illa *Hei tu* sint finis versiculi præcedentis.' *Jac. Gronov.* 'In antiquissimo quodam Gellii libro legi video, *Hem hisce parentum*.' Falster.—9 '*Novius in Ligatraca.* Mendosum esse nomen hujus fabu-

NOTÆ

[e] *Novius*] Comœdiarum scriptor floruit annis ante Christum circiter LXXXVIII.

ex contraria parte dicit: 'Quia supellex multa, quæ non utitur, emitur tamen:' id est, quæ usui non est. M. Cato in quinta Origine, 'Exercitum,' inquit, 'suum pransum paratum[e] cohortatum[10] eduxit foras atque instruxit.' 'Consolor' quoque in partem alteram, præterquam dici solitum est, scriptum invenimus in Epistola M. Metelli: quam cum in exilio esset, ad Cn. et ad L. Domitios dedit. 8. 'At cum animum,' inquit, 'vestrum erga me video, vehementer consolor:' et, 'fides virtusque[11] vestra mihi ante oculos versatur.' 'Testata' itidem et 'interpretata' eadem ratione dixit M. Tullius in primo libro de divinatione: ut 'testor' 'interpretorque' verba communia videri debeant.[12] Sallustius quoque eodem modo, 'Dilargitis[f] proscriptorum[c] bonis,' dicit, tanquam verbum 'largior' sit ex verbis communibus. 'Veritum' autem, sicut 'puditum' et 'pigitum,'

[e] *Prandio refectum.* [f] *Distributis.*

læ liquido constat. ASC. et GR. legunt *in Ligurarta Licinaria.* C. TOR. *in Ligurarea.* Aliquanto melius Ms. R. *in Ligarchia Lignaria.* Me judice lege: *Novius in Lignaria.* Ejus nominis fabulam Novianam citat Priscianus lib. v. quamvis ibi perperam pro *Novius Nævius* legatur, quo modo sæpius erratum in nomine hujus Poëtæ. Lambecius. Præstat enim ipsum produci Lambecium, ut pateat ejus varietas in allegando vel *Ligatruca* et ex Ascensio *Licinaria*, cum manifeste illic extet *Liciniaria*, ut et apud Aldum. Licinaria est tantum in Gryphiana anni 1539. Verum in Ms. Regio legitur *Novius inligat archiam in lignariam.* Hinc primo clare patet *Novius in Ligata.* Sequentia forsan erunt: *etiam in lignaria*, ut duobus locis usurpaverit eundem versum et sensum. Ut hic Ligatam docuit, sic alius Suspectam, alius Personatam.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—10 'Reg. *paratum et hortatum*, ut in exemplo ipsius simplicis maneat. Nonnulli Mss. præbent *paratum cohortavit*, cum Brixiana edat *cohortatus*.' Jac. Gronov. —11 '*Et fides virtusque.* Sic reposui copulativam in principio, quam omiserat editio Lugd. Bat. anni 1644. et imitantur recentiores, cum sit in omnibus scriptis libris.' *Idem.*—12 '*Ut testor interpretorque verba communia haberi debeant.* Notavit Pater sibi ea verba videri delenda et esse glossema. Et sane ita jam antea clare Gellius id dixit, ut frustra nunc repetat. Mox in Sallustii verbis scribit Cod. Reg. *dilargitis proscriptorum verbis bonis*, nescio

NOTÆ

[b] *Verbum, quod est, utitur, &c.*] Ipse Cicero nec semel in passivam accepit significationem, 'Huic omnia bona utenda ac possidenda tradiderat.' IV. in Ver. 'Quod utendum acceperis reddito.' III. Tuscul.

[c] *Proscriptorum*] Qui pellebantur e civitate, vel quorum caput addicebatur pretio, ii proscripti vocabantur; quod eorum nomina fixis publice libellis proscriberentur ascripto die, quem ad diem vel in urbe manere prohibebantur, vel eorum caput afferendum erat.

non personaliter per infinitum modum dictum esse, non a vetustioribus tantum videmus, sed a M. quoque Tullio in secundo de Finibus. 'Primum,' inquit, 'Aristippi Cyrenaicorumque omnium, quos non est veritum[g] in ea voluptate, quæ maxima dulcedine sensum moveret, summum bonum ponere.' 4. 'Dignor' quoque, et 'veneror,' et 'confiteor,' et 'testor' habita sunt in verbis communibus: sic illa in Virgilio dicta sunt:[13]

'Conjugio Anchisa Veneris dignate superbo.'[h]

Et:

'Cursusque dabis venerata[i] secundos.'

Confessi autem æris, de quo facta confessio est, in XII. tabulis scriptum est, his verbis: ÆRIS. CONFESSI.[d] REBUS. QUE. JUDICATIS.[14] TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO.[k] Item ex iisdem tabulis quoque est: QUI. SE. SIERIT. TESTARIER.[15] LIBRIPENS.[e] VE. FUERIT. NI. TESTIMONIUM. FARIATUR.[16f] IMPROBUS. INTESTABILIS. QUE. ESTO.[l]

[g] *Qui non dubitaverunt.* [h] *O Anchisa qui judicatus es dignus nobili conjugio Veneris.* [i] *Adorata.* [k] *Cum quis in judicio convictus fuerit de pecunia alteri debita, idque fuerit confessus, concedantur debitori dies triginta, per quos, ut possit conquirere solvendam pecuniæ summam, in jus vocari non poterit.*

[l] *Qui se passus fuerit testem adhiberi et libram tenuerit in mancipii venditionibus, habeatur improbus, et privetur jure testimonii dicendi, nisi dicat testimonium cum ab eo requiretur.*

utrum pro *urbis*, an *uberibus*.' Idem.—13 'Non opinor ita locutum Gellium, quia nuspiam sic loquitur. Etiam tumultuantur scripti, quorum alii *sic in Virgilio illa*, cum ediderint priores *sicut illa*. Sed Reg. et Lugd. maj. *Sigilla in Virg.* Lege: *Sigillatim Virgilio dicta sunt*.' Idem.—14 Sic libri veteres. Al. *æris confessi debitique judicatis*.—15 'Hæc [ab Oiselio annotata] nullus neget docta esse, et ea potuit Oiselius huc transcribere. Sed vix placet istud genus trajectionis, quod ex more adtribuitur certo sæculo. Hanc relinquere, ubi invenimus, curæ debet esse; facere non oportet. Etiam quos vetustissimos libros prætexit, non sunt alii, quam Regius, unde ipse notavit in suo exemplari, *qui secus ierit*. Sic enim explanat notam, quæ in illo Msto est *Secq*: nec male, sed in qua tamen hæserunt librarii scribæ, unde in aliis exemplaribus extat tantum *qui se sierit testarier*, quod approbarunt editiones. Et sane de simplici tantum egit agitque Gellius, non de composito. Hinc

NOTÆ

[d] *Æris confessi, &c.*] Fusiorem hujus legis explicationem vide apud Gellium nostrum lib. XX. cap. 1.

[e] *Libripens*] Is est proprie qui primis Romanorum temporibus, quibus signatum æs nondum erat in usu, monetam rudem libra appendebat. Id nomen deinde datum est iis, qui in rerum mancipii venditionibus libellam æneam tenebant. Hic enim fuit

et patrem video aliquando annotasse, F. *Qui se sierit testarier libripensve fueri, ni testimonium fari eat*, quæ præterradunt Salmasiana. Vossius lib. III. de Anal. c. 26. *Qui se sierit antestarier, etc. ni testimonium fateatur*, ut Hotomannus, cum Marcilius ad legem XII. tabb. ita jam citet. Sic tamen vetus scriptura salva non est, dum alii literas *eu* rejiciunt spernuntque, Salmasius vero amplificat mutando in *am*. Videtur in istis tanquam tribus lineis occultari numerus III. *ter*, quasi lex exigeret non semel aliquem rogari de testimonio dicendo, et tunc statim obligari aliquem, postquam tacta auricula semel id petisset alius, sed tertia vice id fieri debere, et tunc recusari non posse.' *Jac. Gronov.*—16 Vid. Not. Var. 'Mire hic discrepant et codices et Criticorum conjecturæ. Mihi verisimile videtur, Decemviros dixisse *faciatur*; sic enim locutos esse Romanorum vetustissimos, nemo paulo humanior ignorat.' *Falster.*

NOTÆ

Romanorum ritus in alienandis mancipiis, quæ res sunt privati cujusque dominii, ut quinque testibus præsentibus libripens pendendo pretio libellam æneam teneret: mancipans autem emtorem ita compellaret, 'Raudusculo,' (id est nummo) 'libram ferito;' tum ille; 'hic' (aut fundus aut homo, &c.) 'mihi emtus esto hoc jure æneaque libra.' Quæ res emebantur eo ritu, dicebantur jure nexi emtæ, sive per æs et libram partæ.

f Fariatur] Pro, dicat: nam, auctore Diomede, pro fari Veteres dicebant fariari. Ceterum hic variæ sunt admodum lectiones: alii *fateatur*, alii *feriatur*, nonnulli *ferat*, quidam etiam *fari iatur* scribendum putant.

CAP. XIV.

Quod Metellus Numidicus figuram orationis novam ex orationibus Græcis mutuatus est.

APUD Q. Metellum Numidicum, in libro accusationis in Valerium Messalam tertio, nove dictum esse annotavimus. Verba ex oratione ejus hæc sunt: 'Cum se sciret [17] in tantum crimen venisse, atque socios ad Senatum questum flentes venisse, sese pecunias maximas exactos esse.' 'Pecunias,' inquit, 'maximas exactos,' [18] pro eo quod est, 'pecunias a se maximas exactas.' Id nobis videbatur Græca figura dictum. Græci enim dicunt, εἰσεπράξατό με ἀργύριον: id significat, 'exegit me pecuniam:' quod si id dici

17 Cod. Torn. et vett. edd. *cum sese sciret:* etiam Reg. et alii.—18 'Vulgo legebatur: *Pecunias se maximas exactos, id nobis videbatur Græca figura dictum.* Pro quo Carrio Antiq. Lect. lib. III. cap. 17. primus reposuit: *Se maximas exactos pecunias, pro eo quod est, pecunias maximas a se exactas; id no-*

potest; etiam 'exactus esse aliqui pecuniam' dici potest: Cæciliusque eadem figura in Hypobolimæo[a] Æschino[19] usus videtur:

'Ego illud minus nihilo exigor portorium:'[20]

id est,

'Nihilominus exigitur de me portorium.'

bis videbatur Græca figura dictum.' Ois.—19 Vid. Not. Var. 'In cod. Reg. legitur *Hypobolimæo ad Eschin*, quod Salmasius dilatat *Eschinum*, in Lugd. maj. *Hypoblimeo æstrinon*, quod perpende.' *Jac. Gronov.*—20 '*Minus nihilo.* Sic optime omnes codd. et vett. edd. quas vidi, habent. L. Carrio Antiq. Lect. lib. III. cap. 17. ut hoc modo corrigat, inepte profert: *Ego illud minus nihil exigor pecuniam.*' Ois. 'Quæ Oiselius in Carrione ad hunc locum reprehendit, falsa sunt. Vide ipsum Carrionem Lect. Ant. Commentar. III. Cap. 17. p. 85. Tom. III. Thesaur. Gruter. p. 11.' *Falster.*

NOTÆ

[a] *Hypobolimæo*] Hypobolimæus alterius locum succedit: ὑποβάλλειν idem est atque succidaneus, qui in Græcis est supponere.

CAP. XV.

Passis velis, *et* passis manibus *dixisse Veteres, non a verbo suo, quod est* patior; *sed ab alieno, quod est* pandor.

Ab eo quod est 'pando,' 'passum' Veteres dixerunt, non 'pansum,'[a] et cum præpositione,[1] 'expassum,' non 'expansum.' Cæcilius in Synaristosis:[a]

'Heri vero[b] prospexe[2] eumce ex tegulis:

[a] *Comœdia sic inscripta.*

1 Reg. *cum ex præpositione.*—2 'Cod. Tornæs. *prospexisse.* Et ita etiam Nonius in verbo 'passum,' ubi hocce Cæcilii exemplum adducit hoc modo: *Heri vero prospexisse eum se ex tegulis, Hæc nuntiasse, et flammeum expassum domi.*' Ois. 'Et nostri omnes codd. retinent vulgatum, cum tamen vix credi queat Stephanum ita grassaturum sine ullo subsidio.' *Jac. Gronov.*—

NOTÆ

[a] *Non, pansum*] Immo vero et dispansæ vestes apud Lucretium, et expansa retia apud Plinium leguntur.

[b] *Heri vero*] His in versibus explicandis necessario conjecturæ aut etiam divinationi locum esse oportet.

Hæc nuntiasse,[3] et flammeum expassum domi.'[b]
Capillo quoque esse mulier 'passo' dicitur, quasi porrecto et expanso, et 'passis' manibus et velis 'passis' dicimus, quod significat diductis atque distentis: itaque Plautus in Milite glorioso, *a* litera in *e* mutata, per compositi vocabuli morem, 'dispessis' dicit, pro eo quod est, 'dispassis:'[4]

'Credo ego isthoc exemplo tibi esse eundum actutum extra portam,
Dispessis manibus patibulum cum habebis.'[c]

[b] *Dicebant hunc ipsum heri ex tecto aspexisse, hæc retulisse, et flammam per ædes fuisse grassatam.* [c] *Ego credo tibi hoc situ corporis stanti eundum esse ocyus extra portam Esquilinam, ubi sceleratos supplicio afficiebant manibus expansis.*

3 'Cod. Tornæs. et vett. edd. *Hæc nuntiasset.*' Ois. 'Nequaquam: nam et Badiana, et Aldina et Gryphianæ habent *nunciasse* aut *nuntiasse et flammeum expassum*: quæ postrema interpretatur Prousteus 'flammam per ædes fuisse grassatam.' Credis?' *Jac. Gronov.*—4 *Pro eo quod est dispassis.* Vox secunda in Reg. nulla conspicitur.

CAP. XVI.

De novo genere interitus Crotoniensis Milonis.

Milo Crotoniensis[a] athleta illustris, quem in chronicis scriptum est olympiade[b] quinquagesima[5] coronatum esse,

5 Vid. Not. Var. 'Quam nugax Oiselii manus in grandi nota ad has voces nihil formaverit nisi descriptum ex Salmasii Exercitationibus Plinianis pag. 38. commodius putamus id indicare lectori, quam temere molem hujus libri augere. In Lincoln. reperiebam *Olympiade coronatum*, quo affirmatur suspicio Salmasii, cum nota L. scriptus fuisset numerus, ab aliis suppositum te-

NOTÆ

[a] *Milo Crotoniensis*] Hic Crotone, quæ urbs est magnæ Græciæ in Italia, oriundus, athleta fuit stupendo corporis robore. Ex ejus manibus nec Punicum malum extorquere, nec insistentem perunctο disco quisquam movere poterat. Quinetiam ad virium ostentationem fune quasi corona caput cingebat: tum compresso spiritu, cum venæ capitis plurimo sanguine intumuissent, venis intensis funem tanquam papyrum disrumpebat, ut refert Pausanias in Eliacis.

[b] *Olympiade L.*] In veteribus exemplaribus legitur *Olympiade prima*: at manifestus error ex Pausania et ceteris convincitur, qui Milonis tempora ad Olympiadem LXII. referunt.

exitum habuit vitæ[6] miserandum et mirandum.[7] Cum jam natu grandis[a] artem athleticam desisset,[b] iterque faceret forte solus in locis Italiæ sylvestribus; quercum vidit proxime viam patulis in parte media rimis[8] hiantem. Tum, experiri, credo, etiam tunc volens, an ullæ sibi reliquæ vires adessent, immissis in cavernas[c] arboris digitis, diducere et rescindere quercum conatus est, ac mediam quidem partem discidit, divellitque:[9] quercus autem in duas diducta partes, cum ille, quasi perfecto quod erat connixus,[d] manus laxasset, cessante vi[10] rediit in naturam; manibus-

[a] *Senior.* [b] *Abjecisset.* [c] *Hiatus.* [d] *Quasi perfecisset quod tentaverat.*

mere fuisse I. quam iste scriba omisit.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. inf.—6 'Reg. et Lugd. maj. legunt pressius *exitum habuit e vita*, estque ipsius Tullii.' *Jac. Gronov.*—7 'Quamvis hoc omnes libri habeant, Glossema tamen sapere haud absque ratione videtur.' *Ois.* 'Oportuit eam ullo genere exprimi, ut sciremus. Et forsan est astutus, ut resciverit in codicibus antiquis esse aliquid incertum, et quod huic conjecturæ faveat, ut aliquis habeat *miseræ vidit* mediis omissis. Sed scias ea omnia malæ fidei. Scilicet non placuit illi ista allusio earundem syllabarum. Quid igitur censuit de illis Ciceronis 4. Catil. 6. 'Quia mihi vehementer hæc videntur misera atque miseranda,' quod egregie istic illustrat Scholiastes, quem ex paterno chirographo edidi.' *Jac. Gronov.*—8 Vid. Not. Var.—9 'Lege cum Ranchino, *ac mediam quidem discidit, divellitque*, id est arborem, evulsa illa vocula *partem*, quæ verum glossema videtur.' *Ois.*—10 '*Cessante vi.* Sic omnes. Sed Ms. Reg. abigit septem primas literas et tantum Gelliana agnoscit *e vi*, quod videtur suavissimum, neque aliter

NOTÆ

Nonnulli censent substituendum esse *quinquagesima*, idque eo probabilius, quod L. quæ nota est quinquagesimi numeri maxime similis sit I. quæ primum designat, et a librariis una pro altera litera facile scribi potuerit. Verum hæc conjectura stare posse minime videtur: Suidas enim cum asserat Milonem luctando sex continuas Olympiades vicisse, septima autem Olympiade quæ juxta Pausaniam, est LXII. Olympiam venisse congressurum; hinc sequitur eum primo coronatum esse Olympiade LV. Præterea Crotoniatæ, ut refert Diodorus, duce Milone tunc etiamnum, ut verisimile est, robustissimo Sybaritas anno III. Olymp. LXVII. vicerunt, hoc est, anno septuagesimo primo post palmam in ludis Olympicis primum reportatam. Jam vero id si concedamus Milonem Olympiade L. qua dicitur coronatus, annos natum fuisse tantum XXV. quo tempore debellavit Sybaritas annum XCV. eum oportet excessisse. Quis autem hominem ætate tam affecta sibi persuadeat bellicis laboribus ferendis parem fuisse? Quod spectat autem emendationem hujus loci, si quis LX. legere volet, in re tam incerta, a vero propius aberit ejus conjectura.

que ejus retentis inclusisque stricta denuo et cohæsa dilacerandum hominem feris præbuit.

dictum, quam Augustus apud Suetonium: 'Sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus sum.'' *Jac. Gronov.*

CAP. XVII.

Quam ob causam nobiles pueri Atheniensium tibiis canere desierint, cum patrium istum morem canendi haberent.

ALCIBIADES[a] Atheniensis cum apud avunculum Periclen puer artibus ac disciplinis liberalibus erudiretur, et arcessi Pericles Antigenidam tibicinem jussisset, ut eum canere tibiis, quod honestissimum tum videbatur, doceret; traditas sibi tibias, cum ad os adhibuisset, inflassetque, pudefactus oris deformitate abjecit infregitque. Ea res cum percrebuisset,[a] omnium tum Atheniensium consensu, disciplina tibiis canendi desita est.[b] Scriptum hoc est in commentario[11] Pamphilæ[b] nono et vicesimo.

[a] *Cum id fuisset divulgatum.* [b] *Obsolevit ars canendi tibiis.*

11 In cod. Reg. legitur modo *Scriptum hoc in com.* sine verbo *est*, quod etiam omittitur in ed. Brixiana.

NOTÆ

[a] *Alcibiades*] Hic filius Cliniæ, Atheniensium imperator, extitit disciplinæ militaris ita peritus, ut quamcumque in partem inclinaret, eo victoria sequeretur. Absens a suis sacrilegii postulatus Lacedæmonem se recepit, tumque Athenienses, quibus omnia bello processerant, terra marique fusi sunt. Deinde restitutus in patriam priorem suorum fortunam revocavit. Cum ad Persas se contulisset, factionibus Atheniensium adeoque Persarum perfidia telis confossus occubuit anno ætatis circiter quadragesimo, Olympiad. XCIV. anno I. ante Christum CCCCIV. *Cornelius Nepos.*

[b] *Pamphilæ*] Epidauria, genere Ægyptia, filia Soteridis, auctore Suida, libros XXX. musicæ historiæ et alia scripsit temporibus Neronis. *Suidas.*

CAP. XVIII.

Quod pugna belli civilis victoriaque C. Cæsaris, quam vicit in Pharsalicis campis,[12] *nuntiata prædictaque est per cujusdam remigis*[13] *vaticinium eodem ipso die in Italia Patavii.*

Quo C. Cæsar et Cn. Pompeius die per civile bellum[14] signis collatis in Thessalia[a] conflixerunt,[a] res accidit Patavii[b] in Transpadana Italia memorari digna.[15] Cornelius quidam sacerdos, et loco nobilis, et sacerdotii religionibus venerandus, et castitate vitæ sanctus, repente mota mente conspicere se procul dixit pugnam[c] acerrimam pugnari, ac deinde

[a] *Prœlium commiserunt in Thessalia.*

12 'Brixiana editio *Pharsaliis*, prout etiam retinuit Stephanus pag. 576. in collectione capitum, ex imitatione velut Aldi, cum uterque in ipso contextu nescio cur mutaverint. Sed *Pharsaliis* hoc loco legitur in utroque Lugdun. Utique poëtis amabilius fuisse adjectivum *Arcadius* nuper docuerunt ex Msstis viri docti.' *Jac. Gronov.*—13 'Nescio unde illud *remigis* primum hic irrepserit; cum omnes vett. codd. et edit. habeant *cujusdam Cornelii sacerdotis;* quod sane cum Auctore nostro congruit.' *Ois.* 'Sic est. Sed jam Aldus in collectione harum summarum edidit *cujuspiam*, prout habet quoque Stephanus citata pagina 576. cum in contextu exhibeat id quod citat Oiselius. Ceterum et Lambecius ascripsit *cujuspiam remigi*, prout extat et in utroque Lugd. etiam Petav. et Memm. Unde apparet id jam vetus esse, neque rem expedierim, si repudies id quod mihi occurrit; nempe ab Gellio divisa esse ejus hominis nomina, ut in lemmate posuerit cognomen Remex, in capite ipso gentilicium nomen, dictusque fuerit Cornelius Remex, cui pronomen addit Plutarchus. Unde erat majuscula litera inchoandum.' *Jac. Gronov.*—14 '*Per civile bellum.* Scioppius subnotavit præpositionem. Et sane illa interposita est ab Stephano, sed ex Msstis, ut quam vidi in Reg. Thuan. Lincoln. Habent etiam uterque Lugd. et alii. Quæ quoniam in editis non erat expressa, inde nonnulli emendabant *confecerunt.*' Idem.—15 'Auctor Observation. super Gellio inter Observat. Miscel. Critic. Vol. IIII. Tom. III. in Ms. bibliothecæ Pembroc. observavit horum loco *memoria digna*: et sic sane Gellius sæpius, ceterique auctores L. L. fere omnes, cujus rei exempla ille affert bene multa. Cum autem nulla a Gronoviis aliisque Gellii interpretibus hic affertur lectionis diversitas, suspicor nostrum antiquo more *memoriai* dixisse, quod propius a vulgata abesset. Sive *memoratu*, ut *memo-*

NOTÆ

[a] *Thessalia*] Græciæ regio, ubi sunt Pharsalici campi, in quibus a Cæsare deletus est Pompeius anno U. C. DCCVI. ante Christum XLVIII. Nunc Turcis subdita dicitur *Ianna*.

[b] *Patavii*] Urbs nunc ditionis Venetæ, Gallice *Padoue*. Recte dicitur, habita ratione Romæ, esse in Italia transpadana sive Italia quæ est ultra Padum fluvium, vulgo *le Po*.

[c] *Conspicere se procul dixit pugnam, &c.*] Id ope dæmonis accidebat, qui

cedere alios, alios urgere,[16] cædem, fugam, tela volantia, instaurationem pugnæ, impressionem, gemitus, vulnera, proinde ut si ipse[17] in prælio versaretur, coram videre sese vociferatus est; ac postea subito exclamavit, Cæsarem vicisse. 2. Ea Cornelii sacerdotis hariolatio[b] levis tum quidem visa est et vecors:[c] magnæ mox admirationi fuit: quod non modo[18] pugnæ dies, quæ in Thessalia pugnata est,[d] neque prælii exitus, qui erat prædictus, idem fuit: sed omnes quoque pugnandi reciprocæ vices, et ipsa exercituum duorum conflictatio vaticinantis motu atque verbis repræsentata est.

[b] *Divinatio.* [c] *Inanis.* [d] *Qua certamen initum est.*

rari quasi glossa irrepserit.' *Otho.*—16 'Ita voces disposuit Stephanus, cum ederent *deinde alios cedere*, nec scio quo stimulo motus, cum nihil de eis notatum videam, nisi quod istud prius *alios* intelligam non extare in Lugdun. minore, ut valde ambigam ex hac trajiciendi temeritate, an non et hoc exemplum debeat addi illis, quæ notavit collegitque Pater ad Livium III. 37. 'virgis cædi, alios securi subjici,' docens ab elegantioribus semel poni, ubi vulgus iterat.' *Jac. Gronov.*—17 'F. *perinde ac si ipse.*' Ois. 'Dignum auctore suo contra omnes Msstos.' *Jac. Gronov.*—18 In Reg. est *quonam modo.* Lincoln. Lugd. uterque, Petav. *quo non modo.*

NOTÆ

res in longinquis regionibus gestas ejusmodi hariolis aliquando aperuit, ut animos majori superstitione astringeret.

CAP. XIX.

Verba M. Varronis memoria digna, ex satira, quæ inscribitur περὶ ἐδεσμάτων.[a]

Non paucissimi sunt, in quos potest convenire id quod M. Varro dicit in satira, quæ inscribitur *περὶ ἐδεσμάτων.* Verba hæc sunt: 'Si, quantum operæ sumsisti, ut tuus pistor bonum faceret panem, ejus duodecimam philosophiæ dedisses; ipse bonus jampridem esses factus: nunc, illum[b] qui

[a] *De esculentis.* [b] *Pistorem.*

portunt, volunt emere millibus centum;[a] te, qui novit, nemo[c] centussis.'[19][b]

[c] *Vult emere.*

19 Alii *centussi.* Vid. Not. Var.

NOTÆ

[a] *Millibus centum*] Intelligendum æris aut assium, quod idem est, ut jam supra monui. Porro cum as quilibet quatuor denariis Gallicis et aliquanto amplius æstimetur, tota hæc summa, qua de agitur, ad nostros calculos revocata conficiet libras Francicas 1750.

[b] *Centussis*] Pro centusse dicitur, ut notavit Passeratius, hoc Varronis loco apud Gellium citato. Centussis autem per Ellipsin dicitur suppressa hac voce 'pretio.' Respondet triginta quinque assibus nostratibus.

CAP. XX.

Notata quædam de Euripidis poëtæ genere, vita, moribus, deque ejusdem fine vitæ.

EURIPIDI[20] poëtæ matrem Theopompus[a] agrestia olera vendentem[b] victum quæsisse dicit: patri autem ejus nato illo responsum est a Chaldæis, eum puerum, cum adolevisset, victorem in certaminibus fore: id ei puero fatum esse. Pater interpretatus athletam debere esse, roborato exercitatoque filii sui corpore, Olympiam certaturum eum inter athletas pueros deduxit: ac primo quidem in certamen per ambiguam ætatem[c] receptus non est: post Eleusino[d] et Theseo[e] certamine pugnavit, et coronatus est.

20 Lugd. Bat. Delph. *Euripidis.*—1 '*Quam nos vidimus.* Tu scias, mi lec-

NOTÆ

[a] *Theopompus*] Vide l. x. c. 18.

[b] *Agrestia olera vendentem*] Hinc apud Aristophanem in Equitibus *διασκανδικίσῃς*, quod idem est atque Euripidem imiteris. Nempe quod Euripidis mater *σκάνδικας*, quod genus est oleris sylvestris, venderet.

[c] *Per ambiguam ætatem*] Quod ejus ætas, puerilem inter ac virilem media, ipsum a pugna, sive cum pueris, sive cum viris ineunda prohiberet.

[d] *Eleusino*] Apud Eleusin Atticæ civitatem solennes Deæ Cereri ludi quotannis celebrantur.

[e] *Theseo*] In honorem Thesei certamina pariter instituta fuerant.

Mox, a corporis cura ad excolendi animi studium transgressus, auditor fuit physici Anaxagoræ [f] et Prodici rhetoris, in morali autem philosophia Socratis, tragœdiam scribere natus annos duodeviginti [a] adortus est. 2. Philochorus [g] refert in insula Salamine [h] speluncam esse tetram et horridam, quam nos vidimus,[1] in qua Euripides tragœdias scriptitarit. Mulieres fere omnes in majorem modum exosus fuisse dicitur: [b] sive quod natura abhorruit a mulierum [2] cœtu, sive quod duas simul uxores habuerat, cum id decreto ab Atheniensibus facto jus esset; [c] quarum matrimonii pertædebat. 3. Ejus odii in mulieres Aristophanes quoque meminit *ἐν ταῖς προτέραις θεσμοφοριαζούσαις*,[d] in his versibus:

Νῦν οὖν ἁπάσαισιν παραινῶ καὶ λέγω,
Τοῦτον κολάσαι τὸν ἄνδρα πολλῶν οὕνεκα·
Ἄγρια γὰρ ἡμᾶς, ὦ γυναῖκες,[3] δρᾷ κακὰ,
Ἅτ' ἐν ἀγρίοισι λαχάνοις αὐτὸς τραφείς.[e]

[a] *Octodecim.* [b] *Vehementi odio prosecutus fuisse dicitur.*
[c] *Liceret.* [d] *In prioribus Thesmophoriazusis.*
[e] *Nunc igitur omnibus suadeo et edico, hunc punire hominem multis de causis: agrestibus enim nos, o mulieres, afficit malis, quippe qui in agrestibus oleribus nutritus.*

tor, hæc verba abesse ab codice Regio, ita ut etiam in Lugd. maj. legatur *horridam qm scriptitavit*, mediis omissis. Certe etiam Regia membrana non agnoscit *τὰ Euripides tragœdias:* atque etiam legit *in quam scriptitavit.*' Jac. Gronov.—2 Reg. *naturam abhorruit mulierum.*—3 'Paulo ante Stephanum sic inceperunt edere, cum priores omnes haberent *ἄγρια γάρ τινα ὦ*, quod est in omnibus etiam scriptis, aut *τινας*. Anton. Gryphius primus est, quod sciam, qui adoptavit vocem *ἡμᾶς*. Sed neque antiquiores habent illud *κακὰ*, nec ex scriptis nisi Lugd. maj. cum in reliquis sit ΔΡaΚaλλaΤΕ vel aΡaΚaΔamΤΕ, sive quasi *ἄγρια* ex sese satis explicarentur, etsi *κακὰ* abessent, sive celent ipsam vocem *κακά*. Etiam Scioppius post verbum δρᾷ annotavit *κα ἄπαγ' ἐν*.

NOTÆ

[f] *Anaxagoræ*] Patria Clazomenius, natus Olymp. LXX. inedia sibi necem conscivit annos natus LXX. Olympiade LXXXVIII. non LXXVIII. ut mendose legitur apud Laërtium.

[g] *Philochorus*] Atheniensis historicus et aruspex periit ex insidiis Antigoni; aut potius, quod videtur Vossio, Antiochi, cum Ptolemæi Ægypti regis partibus faveret, anno circiter ante Christi ortum CCXX.

[h] *Salamine*] Salamis insula in sinu Saronico prope Atticam. De hac insula Megarenses inter et Athenienses acerrime certatum. Sophiano dicitur *Coluri*.

4. Alexander autem Ætolus[i] hos de Euripide versus composuit:

Ὁ δ' Ἀναξαγόρου τρόφιμος ἀρχαίου
Στρυφνὸς μὲν ἐμοί γ' ἔοικε προσειπεῖν,
Καὶ μισογέλως, καὶ τωθάζειν οὐδὲ παρ' οἶνον
Μεμαθηκώς· ἀλλ' ὅ, τι καὶ γράψαι, τοῦτ' ἂν
Μέλιτος καὶ Σειρήνων ἐτετεύχει.[f]

5. Is, cum in Macedonia apud Archelaum regem esset, uteretur que eo rex familiariter, rediens nocte ab ejus cœna, canibus a quodam æmulo immissis dilaceratus est:[k] et ex his vulneribus mors secuta est: sepulcrum autem ejus et memoriam Macedones eo dignati sunt honore, ut in gloriæ quoque loco prædicarent; οὔποτε σὸν μνῆμα, Εὐριπίδης, ὤλετό που,[4 g] quod egregius poëta morte obita sepultus in eorum terra foret: quamobrem cum legati ad eos ab Atheniensibus missi petissent, ut ossa Athenas in terram illius patriam permitterent transferri; maximo consensu Macedones in ea re deneganda perstiterunt.

[f] *At Anaxagoræ alumnus veteris asper quidem mihi videtur in alloquendo; odio habens risum, et jocari ne ad vinum quidem edoctus: sed quicquid scripserit, hoc a melle et Sirenibus compositum est.*

[g] *Nunquam tui memoria, Euripides, peribit.*

Mox tamen omnes retinent ἀγρίοις τοῖς λαχάνοις.' *Jac. Gronov.*—4 'Mss. ὄλοιτο vel ολογτο vel οαοιτο, quæ in idem vergunt, et ascripsit Scioppius ὄλοι τόπου. Bourdelotius apposuit ὄλου ποῦ. Scriverio quid causæ fuerit, cur bis in hoc loco annotaverit scribendum esse *Macetæ* pro *Macedones*, quod ex libro ejus descripsit Pater, nullus assequor. Οὔ ποτ' ὀλεῖται est Homericum.' *Idem.*

NOTÆ

[i] *Alexander autem Ætolus*] Hic teste Suida ex urbe Pleurone in Ætolia oriundus grammaticus et tragœdiarum scriptor celebris fuit annis circiter ante Christum CCLX.

[k] *Dilaceratus est*] Quo tempore, quo ætatis anno jam supra explicuimus.

CAP. XXI.

Quod a poëtis Jovis filii prudentissimi humanissimique, Neptuni autem ferocissimi et inhumanissimi traduntur.

PRÆSTANTISSIMOS virtute, prudentia, viribus, Jovis filios poëtæ appellaverunt, ut Æacum[a] et Minoa[5][b] et Sarpedona;[c] ferocissimos et immanes et alienos ab omni humanitate, tanquam e mari genitos, Neptuni filios dixerunt, Cyclopa[6][d] et Cercyona[e] et Scyrona[f] et Læstrygonas.[7][g]

5 In Reg. legitur *Minoem*, Lugd. min. *Mino*.—6 'In Ms. Regio erat *Cyclo et Cere*. Sed in Thuan. legebam *Cyclopas et Scironas*. Nescivit hic scriptor sibi moderari. Haud dubie Gellius dedit *Cyclopas et Cercyona, &c.*' Jac. Gronov. Conjicit Ois. *Bergiona*.—7 Vid. Not. Var.

NOTÆ.

[a] *Æacum*] Æacus Jovis ex Ægina filius, cui severissima integritas Judicis Inferorum nomen apud poëtas peperit.

[b] *Minoa*] Minos, rex Cretæ, Jovis et Europæ filius, propter insignem justitiam judex Inferorum creditus est.

[c] *Sarpedona*] Hunc ex Laodamia Bellerophontis filia suscepit Jupiter. Ad Priamum auxiliares copias adversus Græcos adduxit; ac multis præclare gestis a Patroclo interfectus est.

[d] *Cyclopa*] Polyphemus hic fuit, quem unum sub media fronte oculum habuisse fabulantur.

[e] *Cercyona*] Cercyon, inaudita crudelitate famosus, homines altissimis arborum ramis in terram magna vi adductis astringebat, quibus remissis deinde misere discerperentur. A Theseo interfectus est.

[f] *Scyrona*] Scyron latro immanis occisus est a Theseo.

[g] *Læstrygonas*] A quibus extitere Læstrygones Campaniæ in Italia populi longe immanissimi: humanis carnibus vescebantur, nec procul a Caieta distabant olim.

CAP. XXII.

Historia de Sertorio duce,[8] deque astu ejus commentitiisque simulamentis,[a] quibus ad barbaros milites continendos conciliandosque sibi utebatur.

SERTORIUS[a] vir acer, egregiusque dux, et tuendi[9] regendi-

8 Reg. et Lugd. maj. *Sertorio egregio duce*.—9 'Pro his Reg. *educendi*,

que exercitus peritus fuit: is, in temporibus difficillimis, et mentiebatur ad milites si mendacium prodesset, et literas compositas pro veris legebat, et somnium simulabat, et falsas religiones conferebat,[b] si quid istæ res eum apud militum animos adjutabant.[10] Illud adeo Sertorii nobile est.[c] Cerva alba eximiæ pulchritudinis et vivacissimæ celeritatis a Lusitano ei quodam dono data est: hanc sibi oblatam divinitus, et instinctam [11] Dianæ [d] numine colloqui secum, monereque, et docere, quæ utilia factu essent, persuadere omnibus instituit: [12] ac, si quid durius videbatur quod imperandum militibus foret, a cerva sese monitum prædicabat: id cum dixerat, universi, tanquam si Deo,[13] libentes parebant. 2. Ea cerva quodam die, cum incursio esset hostium nuntiata,[14] festinatione [e] ac tumultu consternata in fugam se prorupit, atque in palude proxima delituit; et

[a] *De ejus prudentia et excogitatis strategematis.* [b] *Fictam rerum divinarum scientiam simulabat.* [c] *Inventum.* [d] *Afflatam a Diana.*
[e] *Cum propter incursionem hostium imperata esset properatio.*

quod etiam notavit Scioppius: unde in aliis scriptis et vulgatis olim exhibuerunt *et utendi*. Ergo ascripsit Pater: 'Ste. *tuendi*, bene credo, ut 'tueri scholam' in Illustr. Grammatic.' Ego tamen illud *utendi* sic rejicere nequeo, quia videtur aliquid singulare in Sertorio annotare Auctor, quod pertinuit ad ipsius commodum.' *Jac. Gronov.*—10 Ita sane legitur in variis Mss. Attamen Reg. *adjuvabant.*—11 'Al. *instructam:* haud ita bene.' *Ois.* 'Non video, nec etiam opinor in ulla editione alia id extare, præterquam in Stephanica: cujus præses certe doctior erat, quam ut talem mutationem sponte induceret, unde merum videtur esse typorum mendum, nec dignum, cujus servaretur mentio. Non est etiam ulla varietas in scriptis. Addendus Gebhardus lib. I. Ant. Lect. cap. 15.' *Jac. Gronov.* *Instructam* dat Delph.—12 'Quod monui lib. XII. cap. 1. libenter præsto, ut sciatur publice in cod. Regio et Lugd. maj. plane legi *institit*, cujus et rationem nunc haberi debere existimo, licet Bourdelotius, Salmasius, Lambecius id neglexerint.' *Jac. Gronov.*—13 'Prout editur cap. 39. 'Tanquam si ego dicam.' Et XVI. 2. 'Tanquam si te dicas adulterum.' Attamen eximium est, quod patri in mentem venit et ascriptum his est, nempe *tum quasi Deo*, quod ipsum et Salmasius affinxit.' *Idem.*—14 'Sic Mss. et vett. edd. In edit. Stephani est: *Cum incursu esset hostium nuntiata festinatio, tumultu consternata in fugam sese prorupit.*' *Ois.* 'Quod quia nihil habet, quo se commendet, ab Patre etiam rejectum est, et compellimur pro non Gelliano rejicere; cum tamen inconsulte propaget Prousteus, interpretans, 'cum propter incursionem hostium imperata esset properatio,' dubites, quid pejus sit, cum utrumque pessimum.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *Sertorius*] Quis hic, et quo tempore floruerit, lib. II. cap. 27. explicuimus.

postea requisita perisse credita est: neque multis diebus post, inventam esse cervam Sertorio nuntiatur: tum qui nuntiaverat jussit tacere: ac, ne cui palam [15] diceret, interminatus est:[f] præcepitque, ut eam postero die repente in eum locum, in quo ipse cum amicis esset, immitteret. Admissis deinde amicis postridie, visum sibi esse ait in quiete cervam, quæ perisset, ad se reverti, et, ut prius consuerat, quod opus esset facto, prædicare:[16] tum Sertorio, quod imperaverat, significante, cerva emissa in cubiculum Sertorii introrupit; clamor factus, et orta admiratio est: eaque hominum barbarorum credulitas Sertorio in magnis rebus magno usui fuit. Memoriæ proditum est,[17] ex iis nationibus, quæ cum Sertorio faciebant, cum multis præliis superatus esset, neminem unquam ab eo descivisse: quanquam id genus hominum esset mobilissimum.

[f] *Minaciter prohibuit ne id ulli diceret.*

Gronov.—15 '*Ac ne cui palam.* Vocula prima non extat in Regio: et certe commode procedet sermo, si libeat legere *jussit tacere, ne cui palam diceret,* (vel *ne cui diceret, palam*) *interminatus; præcepitque.*' Idem.—16 'Reg. Thuan. Lugd. maj. *prædicere.* Id certe hic intelligitur et desideratur. Ceterum mox in iisdem legitur *tum servo quod imp. sig.* vel *sermo,* ut est in Lugd. maj. quod certe videtur clarius, ut servus ab eo missus sit post congregatos amicos, qui ei, quicum constituerat, indicaret, amicos convenisse ad Sertorium, et quidem in eum locum. Sed iidem codices pariter habent *significat,* quod etiam potest probari. Bourdelotius ascripsit *significato.* Scioppius etiam annotavit *repente et in eum locum.*' Jac. Gronov.—17 Hi ipsi codices etiam legunt *memoria prodita est.*

CAP. XXIII.

De ætatibus historicorum nobilium Hellanici, Herodoti, Thucydidis.

HELLANICUS, Herodotus, Thucydides, historiæ scriptores in isdem temporibus fere laude ingenti [18] floruerunt, et non

18 'Quid si legas *laude ingenii?*' Ois. 'Verius sequaris, quod in Reg. et

nimis longe distantibus fuerunt ætatibus: nam Hellanicus [a] initio belli Peloponnesiaci fuisse quinque et sexaginta annos natus videtur, Herodotus tres et quinquaginta, Thucydides quadraginta: scriptum hoc libro [19] undecimo Pamphilæ.

Lugd. maj. est, *in iisdem fere* aut *ferme temporibus.*' Jac. Gronov.—19 Delph. *hoc in libro.*

NOTÆ

[a] *Hellanicus, &c.*] De quibus jam ante nonnulla perstrinximus. Quod spectat autem eorum ætatem, de qua potissimum hic agitur, facile est colligere quo quisque tempore natus fuerit; cum enim initio belli Peloponnesiaci, quod cadit in II. annum Olympiad. LXXXVII. annos natus fuerit Hellanicus quinque et sexaginta, ortum duxisse concluditur anno I. Olympiadis LXXI. qui est ante Christum CCCCXCVI. Eadem servata proportione facile intelliges, quo Thucydides et Herodotus anno nati fuerint.

CAP. XXIV.

Quid Vulcatius Sedigitus in libro, quem de poëtis scripsit, de comicis Latinis judicarit.

SEDIGITUS in libro, quem scripsit de poëtis, quid de iis sentiat, qui comœdias fecerunt, et quem ex omnibus præstare ceteris putet, ac deinceps quo quemque in loco et honore ponat, his versibus suis demonstrat:

'Multos incertos certare [a] hanc rem vidimus, [20]
Palmam poëtæ comico cui deferant.
Eum meo judicio errorem dissolvam tibi:
Ut contra si quis sentiat nihil sentiat.

[a] *Vidimus plurimos qui dubii contenderent hac de re, scilicet quis sit habendus optimus poëta comicus. Aliorum errorem mea sententia discutiam: si quis contrarium opinetur, nihil bene opinabitur.*

20 'Mira est pertinacia omnium codicum, ut legant *videmus*, ut etiam Scioppius suo codici ascripserit. Et certe esse hic aliquid salebrosum, docet vox insequens *tibi*, quæ docet illum supposuisse sibi cum uno rem esse, ut du-

Cæcilio [a] palmam Statio do comico.[1]
Plautus secundus [b] facile exuperat ceteros.
Dein Nævius,[b c] qui fervet, pretium tertium est: [2]
Si erit, quod quarto detur,[d] dabitur Licinio.[3]
Post insequi Licinium facio Attilium.[e]

[b] *Deinde Nævius, cujus ferventius est ingenium, tertium locum obtinet; si appellandus sit aliquis quarto loco, is erit Licinius.*

bitare liceat, an non scripserit *hanc rem videris.*' Jac. Gronov.—1 Vid. Not. Var. 'Cum multi ex vulgaribus Mss. habeant *statio docomico;* tum probatissimus ille Reg. legit *statio do minico.* Lugd. maj. *statio dandam minico.* Et sane cum antecesserit *poëtæ comico*, non est satis proba hæc repetitio vocis, cui nullum inest momentum. An credimus igitur scripsisse *do mimico* aut *metrico?*' Jac. Gronov.—2 'Sic in ultima editione edidit Vir doctissimus. Cum vulgo erat, ut et in cod. Tornæs. et vett. edd. *Dein Nævius qui servet pretio in tertio est.* Stephanus vero ediderat, *Dein Nævius qui servet pretium tertiu' est.* Valenti autem Acidalio legere placet: *Dein Nævius, si quis erit, pretio in tertio est.* Quod sensum non incommodum admittit. Legere etiam possis, quemadmodum Gryphius olim edidit: *Dein Nævius, qui fervet, pretio in tertio est.* Adde infra lib. XVII. cap. 21.' *Ois.* 'Ex his quod produxit Stephanus, amplectitur quoque Vossius. Attamen in optimis Mss. legitur *pretio in tertio est* vel *tertiost.* Hinc cum istud sive *servet* sive *fervet* nihili sit, apparet antiquum esse, *dein Nævius qui ferret pretio in tertio est:* vel *dein Nævius qui ferret pretiom tertiom, est.*' Jac. Gronov. Delph. habet *Dein Nævius qui fervet pretio in tertio est.* 'Trillerus meus mavult *Nævio.*' Falster.—3 Vid. Not.

NOTÆ

[a] *Cæcilio, &c.*] Iniquum fortasse videatur Sedigiti judicium, qui primas det Cæcilio, quem vix ullus ut sententiosum aut ingeniosum extulit, Tullius non bonum auctorem Latinitatis appellavit; Terentio vero vix sextum assignet locum, cujus fabellæ, eodem teste, Tullio propter elegantiam sermonis a Lælio acerrimi judicii ac delicatissimi fastidii viro putabantur scribi. Non tamen ita statim explodendus est Sedigitus, quasi a communi omnium sensu abhorreat. Sane apud Nonium in verbo 'Poscere' Varro principatum in argumentis Cæcilio dedit. 'In argumentis Cæcilius poscit palmam, in ἤθεσιν Terentius, in sermonibus Plautus.' Terentio quidem palmam in exprimendis moribus, Cæcilio vero in seligendis argumentis primas dedit.

[b] *Plautus secundus*] Temporibus Augusti Plautini joci adeo visi sunt illiberales, ut Horatius, cujus judicium ab illius eruditissimi sæculi judicio non erat, ut arbitror, alienum, a majoribus nimium patienter ac propemodum stulte laudatos dixerit.

[c] *Nævius, &c.*] Cuinam ex istis palma sit tribuenda, cum præter Plautum ac Terentium nullus sit superstes, æstimare non possumus.

[d] *Detur*] Ita legendum ex Msto, ut indicat Vossius l. de Poët. Lat. si enim ea vox omissa fuerit, ut in editione Stephani, versus claudicabit.

[e] *Attilium*] Floruit hic anno ante Christum circiter CXXX.

In sexto sequitur[4] hos loco Terentius.[f]
Turpilius[g] septimum, Trabea octavum obtinet.
Nono loco esse facile facio Luscium.
Decimum addo causa antiquitatis Ennium.'

Var.—4 'Cod. Torn. et vett. edd. *consequitur.*' Ois. 'Immo ita veteres edd. habent *consequitur*, ut vocem *loco* tunc omittant: et sane sic est in ipso Regio.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[f] *Terentius*] Sentit Afranius comicus similem Terentio neminem reperiri. At Cæsar vim et nervos in eo desiderat. Refert Servius: 'Terentium propter solam proprietatem omnibus comicis esse præpositum; quibus est, quantum ad cetera spectat, inferior.'

[g] *Turpilius*] Hic Sinuessæ senex admodum mortuus est, teste Eusebio, Olymp. CLXIX. an. ante Christum CIII.

CAP. XXV.

De verbis quibusdam novis, quæ in Cn. Mattii mimiambis[a] offenderamus.

Cn. Mattius vir eruditus in mimiambis suis non absurde neque absone[5] finxit, 'recentatur,' pro eo quod Græci dicunt ἀνανεοῦται, id est, denuo nascitur, atque iterum fit recens.[6] Versus, in quibus hoc verbum est, hi sunt:

'Jamjam albicascit Phœbus, et recentatur
Commune lumen hominibus, voluptasque.'[a]

[a] *Jam nunc incipit albescere Sol, et lux voluptasque communis hominum renovatur.*

5 *Non absurde neque absone.* Vox tertia non extat in Reg.—6 'Non potest dubitari, quin hæc Latina explicatio sit addita ab ipso Gellio; ita certatim ingeritur ab Msstis omnibus Reg. Lugd. utr. Mem. Pet. Scheff. et quoscumque alios apparet adhibitos in editionibus, quarum Brixiana hinc totam interpositam habet, aliæ partem in marginibus. Sed certum est legi suo ordine integram in Msstis, quibus obniti nolui. Certe etiam Scioppius sic ascripsit. Sed neque mox ullum scio extare codicem, qui non exhibeat *et voluptatis*, quæ certe postrema vox syllabas habet pares τῷ *recentatur*, unde non debuit sic abjici ab editoribus. Utique id ipsum novit et Scioppius.' *Jac. Gronov.* Τὰ *id est, denuo nascitur, atque iterum fit recens* non extant in Lugd. Bat. Delph.

NOTÆ

[a] *Mimiambis*] Versus mimiambi, ut ex his colligitur, a Scazonte non differunt.

Idem Mattius in isdem mimiambis 'edulcare' dicit: quod est, dulcius reddere, in his versibus:

'Quapropter edulcare convenit vitam;
Curasque acerbas sensibus gubernare.' [b]

[b] *Et sensuum voluptate solicitudines amaras temperare.*

CAP. XXVI.

Quibus verbis Aristoteles philosophus definierit syllogismum: ejusque definitionis interpretamentum verbis Latinis factum.

Aristoteles quid syllogismus esset his verbis definivit: λόγος ἐν ᾧ[a] τεθέντων τινῶν ἕτερόν τι τῶν κειμένων ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει διὰ τῶν κειμένων· [a] ejus definitionis non videbatur habere incommode interpretatio facta hoc modo: 'Syllogismus est oratio, in qua consensis quibusdam et concessis, aliud quid, quam quæ[7] concessa sunt, per ea quæ concessa sunt,[8] necessario conficitur.'

[a] *Oratio in qua positis aliquibus, aliud quid a positis necessario concluditur per ea quæ posita sunt.*

7 'Istud *quæ* non extat in Reg. Græca etiam sic vidit in Ms. Scioppius *τεθέντων τινῶν ἐξ ἀνάγκης ἄλλο τι συμβαίνει.' Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] Λόγος ἐν ᾧ] Exemplum syllogismi sit: 'Omne vitium est fugiendum, atqui avaritia est vitium; ergo avaritia fugienda.' Si quis duas priores propositiones concesserit, conclusioni, nisi sit plane hebes, necessario assentietur.

CAP. XXVII.

Quid sint comitia calata, *quid* curiata, *quid* centuriata, *quid* tributa, *quid* concilium; *atque inibi quædam ejusmodi.*

In libro Lælii Felicis[9] ad Q. Mucium primo scriptum est,

Labeonem scribere, 'Calata Comitia'[a] esse, quæ pro collegio[a] pontificum habentur aut Regis[10] aut Flaminum inaugurandorum[b] [b] causa: eorum autem alia esse curiata, alia centuriata. Curiata per lictorem curiatum calari,[c] id est, convocari: centuriata per cornicinem:[d] [11] isdem comitiis, quæ calata appellari diximus, sacrorum detestatio[c]

[a] *A collegio.* [b] *Consecrandorum.* [c] *Per lictorem curiarum convocari.* [d] *Præconem cornu canentem.*

9 'In Reg. est *Lœliæ Fel.* Sed Scioppius annotavit *L. Ælii Fel.* Ita videlicet litera *L* varie potest considerari, et cod. Reg. infra consentit cum vulgatis in *Lælii*, et in Grammaticis citatur aliquis *Q. Lælius.*' Jac. Gronov.—10 '*Aut Regis sacrorum.* Sic omnes vett. edd. In editione Stephani, aliisque ejus editionem secutis, deest τὸ *sacrorum*, nescio an Ms. cujusdam auctoritate id factum. Forte Stephanus id pro glossemate habuit; ut qui satis notum putaret de rege sacrorum hic sermonem esse, cum de flaminibus inaugurandis sequeretur. Nos tamen non dubitavimus veterem lectionem postliminio reducere.' *Ois.* 'Ubi est igitur ille toties citatus codex Tor. vel Tornæs.? non intelligo, quemadmodum isti homines eo fuerint usi. Atqui certe non legitur in codice Regio, ut vidi ipse, Salmasius, Lambecius, Frater, cum Bourdelotius observare omiserit. Abest ab utroque Lugd. item ab Petav. et Lincoln. Nisi fallor, sufficiens auctoritas nos cogit Stephanum laudare et sequi, et vocem eam rejicere, ut ab sciolis interpositam.' *Jac. Gronov.* *Sacrorum* dat Delph.—11 'An hæc ergo non fuerunt tanti apud Gellium, ut sicut curiam dixit calari curiatim, ita centuriata scriberet per centurias aut centuriatim coire? Certe merebantur eodem pretio haberi et enarrari. Jam vero et Stephanus olim edidit *curiatum*, servante editione anni 1644. prout inde retinuit quoque Prousteus, interpretans 'per lictorem curiarum convocans.' Porro istud *curiatum* servat non modo codex Regius, sed Lugd. uterq. Petav. Quid quod Lincolniensis edat *curiatum percalari.* Vides, cum Gellius de centuriatis nihil tale prædicet, etiam non de curiatis voluisse referre *curiatim*, et ab Msstis moneri nos, ne temerarii simus in vetere et probo rejiciendo. Certe ego arbitrer ex scripto, quem postremum citavi, offerri nobis *per lictorem curiatum populi Romani calari.* Istud *curiatum*

NOTÆ

[a] *Calata Comitia*] Comitia, qui conventus sunt populi ad ferendum de aliqua re suffragium, primo omnia dicta sunt calata, a voce Græca καλέω 'voco,' quod ad ea populus convocaretur. Id vel ex ipso Gellio colligere possumus, qui paulo post ait calatorum alia fuisse curiata, alia centuriata. Communis autem comitiorum appellatio ad ea subinde translata est, quæ pro collegio pontificum habentur, aut regis sacrorum et flaminum inaugurandorum causa.

[b] *Inaugurandorum*] Apud Romanos cum rex aut sacerdos erat eligendus, habebatur auguriorum ratio, isque magistratus vocabatur inauguratus, cui dignitatem aves addicerent.

[c] *Sacrorum detestatio*] Detestatio vetus Pontificum verbum est. Eam Gruchius definit consecrationem omnem quam publice comitiis curiatis fieri oportebat. Nam detestari facta est populo denuntiare quod quisque consecrari cupit, ut detestatio in jure est denuntiatio facta cum testa-

et testamenta fieri solebant. Tria enim genera testamentorum fuisse accepimus, unum, quod calatis comitiis in populi concione fieret: alterum in procinctu,[d] cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur: tertium per familiæ emancipationem,[e] cui æs et libra adhiberetur. 2. In eodem Lælii Felicis libro hæc scripta sunt: 'Is qui non universum populum, sed partem aliquam adesse jubet, non comitia, sed concilium edicere debet:[12] tribuni autem neque advocant patricios, neque ad eos referre ulla de re possunt; ita ne leges quidem proprie, sed plebiscita appellantur quæ tribunis plebis ferentibus accepta sunt: quibus rogationibus ante patricii non tenebantur, donec Q. Hortensius dictator[f] eam legem tulit,[13] ut eo jure, quod plebes statuisset, omnes Quirites tenerentur.' 3. Idem in eodem libro hoc scriptum est: 'Cum ex generibus hominum[14] suffragium feratur, curiata[g] comitia esse: cum ex censu et

quidem nequivi spernere.' *Jac. Gronov.* *Curiatim* dat Lugd. Bat.—12 Ravardo in Variis Lection. in libro sing. protrib. cap. 16. placuit legere *edicere dicitur*.—13 Reg. *dictator legem tulit*.—14 Sic Ant. Augustinus mutavit, cum legeretur *omnium*.

NOTÆ

tione. Unde quicumque in concione testatus non fuerat se consecraturum, injussu plebis sacrum nihil facere poterat.

[d] *Alterum in procinctu*] Milites in procinctu sive ad pugnam mox ineundam parati testamentum quasi morituri faciebant. Verum ille mos jam tum a Ciceronis temporibus obsoleverat: ut ipse testatur II. de Nat. Deor. 'Testamenta in procinctu perierunt.'

[e] *Per familiæ emancipationem*] Hoc tertium fuit testamenti genus, quo paterfamilias imaginaria venditione jus omne suum ac bona transferebat in alium. Is porro ritus erat. Quinque testibus ac libripende, de quo jam supra dixi, præsentibus, futurus hæres imaginarii pretii nomine nummum æneum dabat patrifamilias, ac solennem verborum formulam pronuntiabat: 'Hujus ego familiam, quæ mihi emta est hoc ære æneaque, libra, jure Quiritium meam esse aio.' Deinde ære percutiens libram, illud æs dabat patrifamilias, qui tum hæreditatis adeundæ jus emtori concedebat. Is autem qui emebat vocabatur emtor familiæ.

[f] *Q. Hortensius dictator*] Circa an. U. C. CCCCLXVII. ante Christ. CCLXXXVII. creatus est dictator Hortensius, ut plebem quæ oppressa ære alieno in Janiculum secesserat, revocaret. Eam cum reduxisset obiit in magistratu.

[g] *Curiata*] Curiata tunc erant comitia, cum divisus per triginta curias populus sententiam rogabatur, quod autem a pluribus curiis decretum esset, id populi jussum dicebatur. Jam

ætate, centuriata:[h] cum ex regionibus et locis, tributa:[i] centuriata autem comitia intra pomœrium fieri nefas esse; quia exercitum extra urbem imperari oporteat;[e] intra urbem imperari jus non sit: propterea centuriata in Campo Martio[k] haberi, exercitumque imperari præsidii causa solitum: quoniam populus esset in suffragiis ferendis occupatus.'

[e] *Debet præscribi militibus stent armati extra urbem ad præsidium comitiorum.*

NOTÆ

superius indicavi curias esse partes illas triginta, in quas populum Romulus distribuit.

[h] *Centuriata*] Comitia centuriata ea sunt, quibus populus per classium centurias divisus suffragium ferebat. Id autem ratum habebatur quod a pluribus centuriis fuerat statutum. Jam vero a regum usque temporibus, nempe a Ser. Tullio, populus ratione census fuerat in centurias distributus.

[i] *Tributa*] Tributa comitia sunt ea, in quibus divisus tributim populus sententiam rogabatur. Quid sint autem tribus, vide superioribus in Notis.

[k] *Campo Martio*] A Marte, cui sacer erat, nomen habuit hic campus, in quo tanquam in palæstra juventus Romana militiæ rudimentis instituebatur.

CAP. XXVIII.

Quod erravit Cornelius Nepos, cum scripsit Ciceronem tres et viginti annos natum causam pro Sex. Roscio dixisse.

CORNELIUS NEPOS et rerum memoriæ non indiligens,[a] et M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus familiaris fuit: atque is tamen in primo librorum, quos de vita[15] illius composuit, errasse videtur; cum eum scripsit tres et viginti annos natum primam causam[16] judicii publici egisse, Sextumque Roscium parricidii reum defendisse. Dinumeratis

[a] *In scribendis historiis accuratus.*

15 In Memm. et Petav. legebatur *in primo librorum, quem de vita.*—16 Reg. tamen *primum*, qui et mox *ante diem tertium nonas Januarium*, plane indicans *Januarii.* In aliis tamen extitit *Januarium*, Chiffl. *Januarias*, quod vidi

quippe annis a Q. Cæpione et Q. Serrano,[a] quibus Consulibus ante diem III. Nonas Januarias[b] M. Cicero natus est, ad M. Tullium et Cn. Dolabellam,[b] quibus Consulibus causam privatam pro Quintio apud Aquilium Gallum judicem dixit, sex et viginti anni reperiuntur: neque dubium est, quin post annum, quam pro Quintio dixerat, Sex. Roscium reum parricidii defenderit, annos jam septem atque viginti natus, L. Sylla Felice, Q. Metello Pio Consulibus:[17] in qua re etiam Fenestellam[c] errasse Pedianus Asconius[d] animadvertit, quod eum scripserit sexto vicesimo ætatis anno pro Sex. Roscio dixisse. 2. Longior[c] autem Nepotis, quam Fenestellæ error est; nisi quis vult in animum inducere, studio amoris[18] et amicitiæ adductum, amplificandæ admirationis gratia, quadriennium suppressisse; ut M. Cicero orationem florentem dixisse pro Roscio admodum adolescens videretur. Illud adeo ab utriusque oratoris studiosis animadversum et scriptum est; quod Demosthenes et Cicero pari ætate illustrissimas orationes in

[b] *Ante diem iii. Januarii.* [c] *Major.*

etiam in Lincoln.' *Jac. Gronov.*—17 'Egregie Ms. Reg. *L. Sylla Felice* II. *Q. Metello*, quod est certissimum, et miror ab Pighio adducente hæc Gelliana ad istum annum de eo nihil moneri. Iste numerus binarius in Reg. ita scriptus est, ut fere transierit in literam *u*, sed in Lugd. maj. satis distincti tractus sunt, ut id debuerit jam Gellio restitui. Scioppius quoque apposuit *iiq*.' *Idem*.—18 'Cod. Tornæs. *Nepotem studio amoris*.' Ois. 'Nec sufficit id annotavisse, nec editiones laudandæ sunt, quæ penitus Gellium spoliant voce *Nepotem*, prout inchoavit Stephanica, cum ulteriores legerent *quadriennium Nepotem suppressisse*. At cum codice Tornæs. conspirant Regius, Lugd. major; cum reliqui omittant, quos judicavit Stephanus audiendos, violenta medicinæ ratione: quoniam isti duo prægravant alios, unde ex iisdem lego simul *orationem florentissimam*, prout habent, quod alii in positivo referunt.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Q. Cæpione et Q. Serrano*] Hi consulatum gessere anno U. C. DCXLVIII. ante Christum CVI.

[b] *M. Tullium et Cn. Dolabellam*] Consules fuere anno U. C. DCLXXIII. ante Christum LXXI.

[c] *Fenestellam*] L. Fenestella historicus Cumis obiit Augusti temporibus.

[d] *Pedianus Asconius*] Historicus Neronis temporibus suppar, commentarios in Ciceronis orationes edidit. Annos vixit LXXXIV. sub ætatem decrepitam cæcus per XII. annos summo in honore habitus est.

causis dixerint, alter κατὰ Ἀνδροτίωνος[e] καὶ κατὰ Τιμοκράτους[d f] septem et viginti annos natus, alter anno minor pro P. Quintio, septimoque et vicesimo pro Sex. Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diversum, alter tres et sexaginta annos,[g] Demosthenes sexaginta.

[d] *Contra Androtionem et contra Timocratem.*

NOTÆ

[e] Κατὰ Ἀνδροτίωνος] Athenis alter ab Areopagitico Senatus cum lege teneretur triremes exstruere, quibus, si defuissent, lex eadem prohibebat donum a populo petere, Senatus triremes non ædificavit. Nihilominus Androtion plebiscito Senatum donari corona jussit: hinc legum violatarum reus actus est Androtion, et in eum Demosthenes declamavit.

[f] Κατὰ Τιμοκράτους] Hac oratione Demosthenes legem a Timocrate latam in gratiam eorum, qui ob debitum publicum in vincula rapti essent, probat esse refigendam.

[g] *Alter tres et sexaginta annos*] Tullius LXIV. ætatis annum non excessit, cum occisus fuerit eo tempore, quo triumviri societatem coierunt, id est, an. U. C. DCCXI. ab an. autem DCXLVIII. quo natus est, ad id usque tempus sunt tantum LXIII. anni expleti.

CAP. XXIX.

Quali figura orationis et quam nova L. Piso annalium scriptor usus sit.

Duæ istæ in loquendo figuræ notæ satis usitatæque sunt, 'Mihi nomen est Julius,' et, 'mihi nomen est Julio.'[19] Tertiam figuram novam hercle reperi apud Pisonem[a] in se-

19 '*Mihi nomen est Juli*, et *mihi nomen est Julii.* Quid opinabimur? sponte Oiselii sic editum esse, an typorum licentia? Nam ab Aldo ad Oiselium usque exhibetur *mihi nomen est Julio et mihi n. e. Julii*, sine ulla varietate, cum pars posterior in multis Msstis non extet, sed ante Aldum Brixia dedit *mihi nomen est Julius, et, mihi nomen est Julio*, id quod observatum Patri, qui hinc ascripsit, 'olim *Julius.*' At vero codex Reg. aperte porrigit *mihi nomen est Julius, et, mihi nomen est Julio*, quo alludit etiam Lugdun. maj. Et hanc veram antiquamque esse lectionem colliges ex eo, quod dixi de vulgariis codicibus Msstis: nam scriptor archetypi, quod illi secuti sunt, oculos conjecit in vocem *Julio*, cum esset oc-

NOTÆ

[a] *Pisonem*] L. Calpurnius Piso, cui virtus 'Frugi' cognomentum dedit, amplissimos in rep. magistratus tribuni plebis et Consulis summa inte-

cundo annalium: verba Pisonis hæc sunt: 'L. Tarquinium collegam suum, quia Tarquinium [b] nomen esset,[20] metuere;' eumque 'orat uti sua voluntate Romam contendat.'[1] 'Quia Tarquinium,' inquit, 'nomen esset;' hoc proinde est, tanquam si ego dicam, 'mihi nomen est Julium.'

cupatus in scribendo primo exemplo, quod idcirco truncatum et omissum fuit, ut docet manifeste codex Reg. Præterea non debuit potuitve omittere syntaxin per nominativum *Julius*, quoniam ea ipse usurus erat XVII. 21. 'Cui cognomentum Superbus fuit,' sicut II. 16. dixerat 'cui nomen impositum Postumo fuerat.' Videbis autem ea convenire cum eis quæ notavit Pater ad Livium lib. I. c. 1.' *Jac. Gronov.*—20 'Reg. Thuan. Mem. Lugdun. uterq. Petav. *quia Tarquinio nomen esset*, prout sane ediderunt etiam ex suo Msto Brixienses, quomodo et mox *quia Tarquinio, inquit, nomen esset* repetunt illi ipsi atque etiam codices Mssti præter Reg. et Thuan. et Lugd. maj. exhibentes *quia Tarquinio inquit nomine esset*: cui quidem ascripsit Salmasius, 'corrupte;' sed ea existimatio videtur modo tangere vocem *nomine*, quomodo illa non videtur esse mutanda, et temere mutatam esse patet ex eo, quod jam ante dictum fuerat *nomen*. Mox tamen retinetur *Julium*. Sed et bis *Tarquinio* notavit Scioppius.' *Idem.*—1 'Ab Aldo asciverunt id consensu editiones reliquæ præter Badianam Vascosani, et Coloniensem Cervicorni, quæ ex Brixiana repetiverunt *Roma concedat*, quod ipsum Antonius Gryphius in ora monstrare dignatus est; etiam in Salmasiano exemplari ascripsit aliquis, etiam Pater suo: cum interim in Msstis nulla sit varietas, et omnes exhibeant *Romam contendat*, etsi alterum desiderari videatur; quia pertinent verba ad historiam a Livio narratam II. 2. cum Brutus Tarquinium aggreditur, ut persuadeat abdicationem consulatus et discessum ex urbe Roma. Quod statuo et ipse, et inde conjicio servatis omnibus, quæ præbentur ab Msstis, sed auctis *Roma incont... at*, quod forsan fuit *in continenti exeat*, quæ videntur nimium concresse.' *Idem.*

NOTÆ

gritate administravit: causas egit identidem, et annales reliquit, ut in Bruto Tullius ait, 'sane exiliter scriptos.' Floruit anno circiter U. C. DC. ante Christum CLIV.

[b] *Tarquinium, &c.*] Tarquinium hic adjectivum est, unde Latine dici potest mihi nomen est Julium, ut mihi lex est Julia. Inepte autem diceretur mihi nomen est Cæsarem, Ciceronem, &c. quia nimirum hæc et similia nomina non possunt esse adjectiva.

CAP. XXX.

Vehiculum, quod petorritum *appellatur, cujatis*[a] *linguæ vocabulum sit, Græcæ an Gallicæ.*

Qui ab alio genere vitæ detriti jam et retorridi ad litera-

[a] *Cujus.*

rum disciplinas serius adeunt,[b] si forte iidem sunt garruli natura et subargutuli,[c] oppido quam fiunt in literarum ostentatione inepti et frivoli: quod genus profecto[d] ille homo est, qui de 'petorritis' nuper argutissimas nugas dixit. Nam cum quæreretur, 'petorritum' quali forma vehiculum,[a] cujatisque linguæ vocabulum esset; et faciem vehiculi ementitus est longe alienam[e] falsamque, et vocabulum Græcum esse dixit, atque id significare[2] volucres rotas interpretatus est: commutataque una litera 'petorritum' esse dictum volebat, quasi 'petorotum:'[3] scriptum etiam hoc esse a Valerio Probo contendit. 2. Ego cum Probi multos admodum commentationum libros anquisierim,[f][4] neque scriptum in his inveni, nec usquam alioqui Probum scripsisse credo: 'petorritum' enim est non ex Græca[5] dimidiatum, sed totum transalpibus:[g][6] nam est vox Gallica.

[b] *Qui in alia vitæ ratione tempus insumserunt, et jam seniores tardius se applicant ad doctrinas liberales.* [c] *Aliquantulum subtiles.*
[d] *Ex quo genere hominum.* [e] *Formam currus finxit longe aliam.*
[f] *Conquisiverim.* [g] *Totum debetur Gallis qui sunt trans Alpes.*

2 '*Atque id significare.* Sane media vox quam otiosa est, et nescio quid hoc loco acciderit, cum Lincoln. exhibeat *cum id signif.* Reg. tantum *atque significare.* Lugdun. maj. *atque adsignificare*, quod videtur Gellianum.' *Jac. Gronov.*—3 'Mssti *petorrotum* vel *pectorrotum.* Porro Scioppius ascripsit *commentariorum*, unde tamen abeunt nostri codices in vulgatum consentientes.' *Idem.*—4 Scripturam hanc nullus vetus codex probat, sed *adquisierim* vel *acquisierim.*—5 'Mem. Petav. *ex Græco.* Reg. et uterque Lugd. et Scheff. *ex Græcia*, quod voluit Gellius.' *Jac. Gronov.*—6 'Tacet Oiselius, quia nullus id attigit, quod sciam. Laudandi tamen viri docti, qui sic ediderunt, utpote nihil sibi permittentes, sed secuti libros antiquos, in quibus ita legitur, ut Reg. Mem. Lugd. utroque, Lincoln. unde alii fecerunt *transalpibus factum*, alii *transalpinum*, cum Badiana habeat *sed tota Transalpibus factum*,

NOTÆ

[a] *Petorritum quali forma vehiculum, &c.*] Inepte, quisquis a vocabulo Græco πέτομαι 'volo' et Latino 'rota,' petorriti nomen deducebat. 'Petorritum,' inquit Festus, 'dictum existimant a numero quatuor rotarum, alii Osce, quod ii quoque petora quatuor vocent, alii Græce sed Αἰολικῶς.' πέτορες enim Æoliis est τέσσαρες, hoc est, 'quatuor.' Sed ut ut est de notione vocis; id constat ex Scholiaste vetere Horatii, petorritum esse genus vehiculi Gallici, ex Festo habuisse quatuor rotas, ex Isidoro fuisse contectum. Præterea videntur iidem fuisse et aurigæ et vectores, adeoque erat illud humilioris sortis hominum, sicut pilentum matronarum. Vide Schefferum.

Id scriptum est in libro M. Varronis quartodecimo rerum divinarum: quo in loco Varro, cum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum; 'lanceam' quoque dixit, non Latinum, sed Hispanicum verbum esse.

quasi vellet ansam dare conjectando *totum a Transalpibus factum*. Ego autem nullus ambigo hinc exeidisse voculam *in* vel *de*, ut scripserit *totum de trans Alpibus*, vel *totum in trans Alpibus*, ut solent istæ præpositiones duplicari.' *Idem*.

CAP. XXXI.

Quæ verba legaverint[a] *Rhodii ad hostium ducem Demetrium, cum ab eo obsiderentur, super illa inclyta Ialysi imagine.*

RHODUM insulam celebritatis antiquissimæ, oppidumque in ea pulcherrimum ornatissimumque, obsidebat oppugnabatque Demetrius[a] dux ætatis suæ inclytus, cui a peritia disciplinaque faciendi obsidii, machinarumque solertia ad capienda oppida repertarum, cognomentum πολιοϱκητὴς[b] fuit. Tum ibi in obsidione illa[7] ædes quasdam publice factas, quæ extra urbis muros cum parvo præsidio erant, aggredi et vastare atque absumere igni parabat: in his ædibus erat memoratissima illa imago Ialysi,[b] Protogenis

[a] *Detulerint per legatos.* [b] *Urbium expugnator.*

7 *In obsidione illa.* Vox postrema ignoratur ab Ms. Reg.—8 'Quid du-

NOTÆ

[a] *Demetrius*] Vir ad virtutes perinde ac vitia factus, mollis in otio, in negotiis laboriosissimus. Post Alexandri Magni mortem cum Antigono patre bellum adversus Cassandrum et Ptolemæum suscepit. Plurimas Græciæ urbes, ipsasque Athenas, libertati restituit. Multis præterea præclare gestis, ejectus e Macedonia communibus Seleuci, Ptolemæi, et aliorum consiliis, Seleuco se tradere coactus est, apud quem fractus deliciis, ac inerti per triennium vitæ mollioris otio, decessit inglorius anno III. Olymp. CXXIII. ante Christum CCLXXXVI. *Plutarchus.*

[b] *Imago Ialysi*] Ialysus urbem in insula Rhodo cognominem condidit. Hujus imaginem, auctore Plinio, in suburbio Rhodi, cum eam obsideret

manu facta illustris pictoris; cujus operis pulchritudinem præstantiamque ira percitus Rhodiis invidebat: mittunt Rhodii ad Demetrium legatos, cum his verbis: Quæ, malum, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem [c] istam velis incendio ædium facto disperdere? nam si nos omnes superaveris, et oppidum hoc totum ceperis, imagine quoque illa integra et incolumi per victoriam potieris: sin vero nos vincere obsidendo nequiveris; petimus, consideres, ne turpe tibi sit, quia non potueris bello Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse:[8] hoc ubi ex legatis audivit, oppugnatione desita, et imagini et civitati pepercit.

[c] *Proh nefas! quid tibi causæ est cur tu imaginem, &c.*

bitamus, quin Gellius ediderit *bellum cum Protogene et mortuo gessisse.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

Demetrius, pinxit Protogenes, in eaque perficienda septem annos insudavit, ut refert Ælianus.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XVI.

CAP. I.

Verba Musonii philosophi Græca, digna atque utilia audiri observarique, ejusdemque utilitatis sententia a M. Catone multis ante annis Numantiæ [a] ad equites dicta.

Adolescentuli cum etiam tum in scholis essemus, ἐνθυμημάτιον [a] hoc Græcum, quod apposui, dictum esse a Musonio philosopho audiebamus, et quoniam vere atque luculente dictum, verbisque est brevibus et rotundis vinctum,[b] perquam libenter memineramus: ἄν τι πράξῃς καλὸν μετὰ πόνου, ὁ μὲν πόνος οἴχεται, τὸ δὲ καλὸν μένει· ἄν τι ποιήσῃς αἰσχρὸν μετὰ ἡδονῆς, τὸ μὲν ἡδὺ οἴχεται, τὸ δὲ αἰσχρὸν μένει.[c] Postea istam ipsam sententiam in Catonis oratione, quam dixit Numantiæ apud equites, positam legimus: quæ etsi laxioribus paulo longioribusque verbis comprehensa est, præquam illud Græcum [d] quod diximus; quoniam tamen priore tem-

[a] *Commentatiunculam.* [b] *Breviter et periodice expressum.*

[c] *Si quid feceris bonum cum labore, labor quidem transit, bonum autem manet: si quid feceris turpe cum voluptate, voluptas quidem transit, turpe autem manet.*

[d] *Ratione habita Græcæ orationis.*

NOTÆ

[a] *Numantiæ*] Numantia urbs Hispaniæ Tarraconensis a Romanis funditus excisa anno U. C. DCXXI. ante Christum CXXXIII. Nunc vicus est *Puente Garay.*

pore, antiquiorque est,[1] venerabilior videri debet: verba ex oratione hæc sunt: 'Cogitate cum animis vestris, si quid vos per laborem recte feceritis; labor ille a vobis cito recedet, bene factum a vobis, dum vivitis, non abscedet: sed siqua per voluptatem nequiter feceritis; voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos semper manebit.'

1 'Malim, *prior tempore, antiquiorque est.*' Ois. 'Et quomodo igitur id venditat? utrum ab se excogitatum, an repetitum ex aliis? Non nominantur nunc editiones veteres toties citatæ, quæ tamen complures habent nominativum; sic Brixiana, sic Aldina, sic tres Seb. Gryphii, etiam illa Antonii, qui tamen τὸ *priore* adjunxit in margine, quod fecit quoque Parisina Hieronymi de Marnef. Ex aliqua harum id potuisse tolli nemo, opinor, miretur. Sed Badius, sed Stephanus dederunt ablativum, quoniam is extat in Mastis Reg. Lugd. utr. Et hoc est Gellianum, ideoque retinendum.' *Jac. Gronov.*

CAP. II.

Cuimodi sit lex apud dialecticos percontandi disserendique,[a] et quæ sit ejus legis reprehensio.

LEGEM esse aiunt disciplinæ dialecticæ, si de quapiam re quæratur disputeturque, atque ibi quid rogare, ut respondeas: tum, ne amplius quid dicas, quam id solum, quod es rogatus, aut aias,[b] aut neges, eamque legem qui non servent, et aut plus, aut aliter, quam sunt rogati, respondeant, existimantur rudes indoctique esse,[2] disputandique morem atque rationem non tenere. Hoc quidem, quod dicunt, in plerisque disputationibus procul dubio fieri oportet: indefinitus namque inexplicabilisque sermo fiet, nisi interroga-

[a] *Interrogandi ac respondendi.* [b] *Aut affirmes.*

2 '*Existimantur rudes indoctique esse.* Vox secunda non apparet in Reg. non in Thuan. non in Memm. Petav. Lugdun. utroque, item Lincoln. Itaque omisit Stephanus in editione sua, cum alii nescio unde asciverint tam ante, quam post ipsam, ut apparet, quia nesciebant digerere copulativam voci *indocti* annexam. Scias igitur eam non reperiri in Memmiano et Petav. codice, et erasam esse in Reg. cum potuisse tamen videatur Stephanus illam

tionibus responsionibusque simplicibus fuerit determinatus: sed enim esse quædam videntur, in quibus si breviter et ad id, quod rogatus fueris, respondeas, capiare. Nam si quis his verbis interroget: postulo uti respondeas, 'desierisne facere adulterium, an non?' utrumcumque dialectica lege responderis, sive aias, sive neges, hærebis in captione, tanquam si te dicas adulterum: sed quod minus est in interrogatione, id est addendum: nam qui facere non desinit, non id necessario etiam fecit; falsa igitur est species istius captionis: et nequaquam procedere ad id potest, ut colligi concludique possit eum facere adulterium, qui se negaverit facere desisse. Quid autem legis istius propugnatores in illa captiuncula facient, in qua hærere eos necessum est, si nihil amplius, quam quod interrogati erunt,[3] responderint? Nam, si ita ego istorum aliquem rogem; Quicquid non perdidisti, habeasne, an non habeas? postulo ut aias, aut neges: utrumcumque breviter responderit, capietur. Nam si non habere se negaverit, quod non perdidit; colligetur oculos eum non habere, quos non perdidit: sin vero habere se dixerit; colligetur eum habere cornua, quæ non perdidit. Rectius igitur cautiusque ita respondebitur: quicquid habui, id habeo, si id non perdidi: sed hujuscemodi responsio non sit ex ea lege, quam diximus: plus enim quam quod rogatus est, respondet: et propterea id quoque ad eam legem addi solet, non esse captiosis interrogationibus respondendum.

tolerare.' *Jac. Gronov.*—3 Reg. et Lugd. maj. *quam quod interrogaverunt.*

CAP. III.

Quanam ratione effici dixerit Erasistratus medicus, si cibus forte deerit, ut tolerari aliquantisper inedia possit et tolerari fames, verbaque ipsa Erasistrati super ea re scripta.

CUM Favorino Romæ dies plerumque totos eramus: tene-

batque animos nostros homo ille fandi dulcissimus:[a] [4] atque eum, quoquo iret, quasi ex lingua prorsum ejus capti[5] [a] prosequebamur:[b] ita sermonibus usquequaque amœnissimis demulcebat. Tum ad quendam ægrum cum isset visere, nosque cum eo una introissemus, multaque ad medicos, qui tum forte istic erant, valetudinis ejus gratia, oratione Græca dixisset: Ac ne hoc quidem, inquit, mirum videri debet, quod, cum antehac semper edundi fuerit appetens, nunc, post imperatam inediam tridui, omnis ejus appetitio pristina elanguerit: nam quod Erasistratus[b] scriptum, inquit, reliquit, propemodum verum est: esuritionem faciunt inanes patentesque intestinorum fibræ, et cava intus ventris ac stomachi vacua et hiantia: quæ ubi aut cibo complentur, aut inanitate diutina contrahuntur et connivent;[c] tunc loco, in quem cibus capitur, vel stipato vel adducto, voluntas capiendi ejus desiderandique restinguitur. 2. Scythas quoque, ait eundem Erasistratum dicere, cum sit usus ut famem longius tolerent, fasciis ventrem strictissime circumligare: ea ventris[6] compressione esuritionem posse depelli, creditum est. Hæc tum Favorinus, multaque istiusmodi alia affabilissime dicebat. Nos autem postea, cum librum forte Erasistrati legeremus διαιρέσεων[d] primum, idipsum in eo libro, quod Favorinum audiebamus dicere, scriptum offendimus. 3. Verba Erasistrati ad eam rem pertinentia

[a] *Suavissimæ eloquentiæ.* [b] *Et quocumque se conferebat, eum quasi ejus oratione tracti sequebamur.* [c] *Constringuntur.* [d] *Divisionum.*

4 '*Homo ille fandi dulcissimus.* Sic reposui, cum negligentiam novissimarum editionum, qua vocem secundam omittunt, animadverterem solis typographis exprobrari posse.' *Jac. Gronov.*—5 ' Sic quidem omnes libri. Multo melius autem cum Stephano leges, *quasi ex lingua ejus prorsum apti*, id est, juncti, sive vincti. ἐκ τῆς αὐτοῦ γλώσσης δεδεμένοι. Vide Notas supra lib. I. cap. 15.' *Ois.* *Apti* quoque mavult Trillerus.—6 Reg. *in ventris.*—7 In

NOTÆ

[a] *Ex lingua prorsum ejus capti*] Hunc in locum non dubitat H. Stephanus quin mendum irrepserit: vel enim tollenda præpositio *ex*, vel pro *capti* reponendum *apti.*

[b] *Erasistratus*] Hic, auctore Suida, Juliates ex Julide Ceæ insulæ urbe, floruit sub Ptolemæo Philadelpho, ut auctor est Eusebius, id est, annis circiter ante Christi ortum CCL.

hæc sunt: ἐλογιζόμεθα οὖν παρὰ τὴν ἰσχυρὰν σύμπτωσιν τῆς κοιλίας εἶναι τὴν σφόδρα ἀσιτίαν· καὶ γὰρ τοῖς ἐπιπλέον ἀσιτοῦσι κατὰ προαίρεσιν ἐν τοῖς πρώτοις χρόνοις ἡ πεῖνα παρακολουθεῖ· ὕστερον δὲ οὐκέτι.[e] deinde paulum infra: εἰθισμένοι δέ εἰσι καὶ οἱ Σκύθαι, ὅταν διά τινα καιρὸν ἀναγκάζονται ἄσιτοι εἶναι, ζώναις πλατείαις τὴν κοιλίαν διασφίγγειν, ὡς τῆς πείνης αὐτοὺς ἧττον ἐνοχλούσης· σχεδὸν δὲ καὶ ὅταν πλήρης ἡ κοιλία ᾖ, διὰ τὸ κένωμα ἐν αὐτῇ μηδὲν εἶναι, διὰ τοῦτο οὐ πεινῶσιν. ὅταν δὲ σφόδρα συμπεπτωκυῖα ᾖ, κένωμα οὐκ ἔχει.[f] 4. In eodem libro Erasistratus vim quandam famis non tolerabilem, quam Græci βούλιμον[c] appellant, in diebus frigidissimis multo facilius accidere ait, quam cum serenum atque placidum est:[g] [7] atque ejus rei causas, cur is morbus in eo plerumque tempore oriatur, nondum sibi esse compertas[d] dicit. Verba quibus id dicit hæc sunt: ἄπορον δὲ καὶ δεόμενον ἐπισκέψεως, καὶ ἐπὶ τούτου καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν βουλιμιώντων, διατὶ ἐν τοῖς ψύχεσι μᾶλλον τὸ σύμπτωμα τοῦτο γίνεται ἢ ἐν ταῖς εὐδίαις.[h]

[e] *Cogitabamus igitur ob vehementem compressionem ventris fieri magnam inediam. Etenim multum jejunantes sponte in primis temporibus fames urget: postea vero minime.*

[f] *Soliti vero sunt et Scythæ, quando per aliquod tempus coguntur jejuni esse, cingulis latis ventrem constringere: quasi tunc eos fames minus premat. Quando enim prope plenus est venter, quod nulla inanitas in ipso sit, idcirco non esuriunt. Cum autem valde constrictus est venter, inanitatem non habet.* [g] *Tempus.*

[h] *Incertum est hoc et indiget consideratione et in hoc et in aliis famelicis, cur in frigoribus magis casus hic accidat quam in serenitate aëris.*

Memm. et Petav. existit *placidissimum.*

NOTÆ

[c] Βούλιμον] Βουλιμία est vehementissima fames, et quasi bovina. Λιμὸς *fames* et Βοῦς *bos*.

[d] *Causas .... nondum sibi esse compertas, &c.*] Cur ejusmodi esuritio diebus frigidissimis maxime torqueat causa hæc est admodum probabilis, quod cum tunc calor ad interiora se totum colligat, cibi facilius multo ac celerius concoquantur; unde ventre mox inani gravior fames urget.

CAP. IV.

Quo ritu, quibusque verbis fecialis populi Romani bellum indicere solitus sit his, quibus populus Romanus[8] *bellum fieri jusserat: et item in quæ verba conceptum fuerit jusjurandum de furtis militaribus sanciendis,*[a] *et uti milites scripti intra prædictum diem in loco certo frequentarent,*[b] *causis quibusdam exceptis, propter quas id jusjurandum remitti æquum esset.*

CINCIUS,[a] in libro tertio de re militari, fecialem[b] populi Romani bellum indicentem hostibus, telumque in agrum eorum jacientem, hisce verbis[9] uti scripsit: QUOD. POPULUS. HERMUNDULUS.[c] HOMINES. QUE. POPULI. HERMUNDULI. ADVERSUS. POPULUM. ROMANUM. BELLUM. FECERE. DELIQUERUNT. QUE.[10] QUOD. QUE. POPULUS. ROMANUS. CUM. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. QUE. HERMUNDULIS.[11] BELLUM. JUSSIT. OB. EAM. REM. EGO.

[a] *Quæ fuerit formula jurisjurandi quod spectat decretum de furtis militaribus.*
[b] *Quemadmodum milites qui nomen dederant præscripto die frequentes adessent in quodam loco.*

8 '*Quibus populus Romanus.* Vocem ultimam video notari ab Msstis ignoratam.' *Jac. Gronov.*—9 '*Hisce verbis.* Sic in editis et scriptis omnibus reperio. Ed. Lugd. Bat. anni 1664. nescio cur omisit prioris verbi duas postremas literas.' *Idem.*—10 'Sic legitur in codicibus, quorum mihi notitia est. Et potest concedi hic lusus in terminationis varietate ferme inepta, cum imitentur et scriptores alii. Sed Scioppius incertum ingenio an ex scripto codice annotavit *facere deliquere*, prout plane vides editum esse ab Brixia. Quod certe admodum videtur favorabile, modo ex Mss. legas *deliquerunt.* Equidem illud *que*, quod adhæret huic verbo, non erat in codice Schefferi.' *Idem.*—11 Τὸ *hominibusque Hermundulis* neque

NOTÆ

[a] *Cincius*] Hic est, si Vossio credimus, L. Cincius Alimentius seu Alimentus, ut diligens veterum monumentorum auctor a Livio sæpe laudatus. Hannibalis a quo captus est ætate floruit, ac præturam gessit anno U. C. DCXLIII. ante Christum CCXI. Præter libros de re militari, aliosque Latine scriptos, Hannibalis historiam Græce edidit.

[b] *Fecialem*] Feciales fidei publicæ inter populos præerant, nec licebat bellum inferre, nisi justis de causis susceptum declarassent, ipsique indixissent.

[c] *Quod populus Hermundulus*] Hujus vocis in locum Livius, dum indicendi belli formulam refert, ita subjicit, 'Quod populi prisci Latinorum, hominesque prisci Latini.' Cetera fere sunt eadem.

POPULUS. QUE. ROMANUS. POPULO. HERMUNDULO. HOMINIBUS. QUE. HERMUNDULIS. BELLUM. INDICO.[12] FACIO. QUE. 2. Item, in libro ejusdem Cincii de re militari quinto, ita scriptum est: 'Cum dilectus antiquitus fieret, et milites scriberentur, jusjurandum eos Tribunus militaris adigebat, in verba hæc:[c] IN. MAGISTRATU. C. LAELII.[13] C. FILII. CONSULIS. L. CORNELII. P. FILII. CONSULIS. IN. EXERCITU. DECEM. QUE. MILIA. PASSUUM. PROPE. FURTUM. NON. FACIES. DOLO. MALO. SOLUS. NEQUE. CUM. PLURIBUS. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI.[d d] IN. DIES. SINGULOS. EXTRAQUE. HASTAM. HASTILE. LIGNA. NAPUM.[e] PABULUM.[14] UTREM. FOLLEM. FACULAM. SI. QUID. IBI. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. QUOD. TUUM. NON. ERIT. QUOD. PLURIS. NUMMI. ARGENTEI. ERIT. UTI. TU. AD.

[c] *Cum olim deligebantur milites et militiæ nomen dabant, eos Tribunus militum compellebat ad juramentum his verbis conceptum.*

[d] *Quod furtum excedat pretium nummi argentei.*

hic, neque paulo inf. in Delph. existunt.—12 'Musti omnes per simplex *dico*, manifesta negligentia repetendi tres lineolas, ex quibus vel litera *m* vel syllaba *in* confit.' *Jac. Gronov.*—13 'Ab Reg. Th. Lugd. maj. Mem. Petav. abest præpositio: tum iidem codices et Lincoln. habent *Magistratu verba C. Lælii.* Sic sane et Scioppius notavit ex suis, tum præpositionem deleri, tum vocem *verba* inseri. Lugd. min. *In Magistratu verba ac Læl.* Posset hinc videri scripsisse: *Magistratu, verbi gratia, C. Lælii, &c.*' Idem.—14 'Recte ita Stephanus primus edidit, ex vett. codd. qui habent *Ligna pompabulum.* Unde Lipsius haud dubie lib. v. de Milit. Roman. Dial. xv. ubi Cincii verba adducit, fecerit *ligna, pomum, pabulum.* Sed *napum* potius legendum; quia syllaba *na* in principio vocis, omissa a librariis, quod eadem præcedentem vocem clauserit. Istud autem sæpius contingere in Mss. notum est, et exemplis demonstrat Scioppius in De Arte Critica.' *Ois.* 'Ita quidem est, sed acumen istud vertitur facile in fraudem: et sane vix sine periculi metu tentari potuit, ut cum in Regio et aliis Mss. ne quidem vox *ligna* haberetur, sed tantummodo *hastile pōpabulum*, in aliis vox *ligna* retineretur, istis rebus tam specifice necessariis immisceretur napus. Nobiliss. Schelius pag. 186. ita agit, ut primum notet de pomo, idque quasi velit probare; mox addit, 'alii libri pro pomo *Napum* habent, nec absurdum sit, uti poma, eximi quoque illa stricta lege id genus;' ut ignorem, quos libros designet vir alioquin accuratissimus, cum neutrum ex eis pro vero haberi possit. Mihi certe verisimilius multo videtur, si ex *pompabulum*, vel *pombabulum*, ut dederunt Brixiani, pro-

NOTÆ

[d] *Nummi argentei*] Nummus argenteus ejusdem erat pretii ac sestertius Romanus, qui nunquam æreus fuit. Valebat denarios nostrates omnino decem.

[e] *Napum*] Gallice dicimus, *un naveau.*

C. LÆLIUM. C. FILIUM. CONSULEM. L. VE. CORNELIUM. P. FILIUM. CONSULEM. SIVE. QUEM. AD. UTRUM. EORUM. JUS. ERIT.[e] [15] PROFERES. AUT. PROFITEBERE. IN. TRIDUO. PROXIMO.[f] QUICQUID. INVENERIS. SUSTULERIS. VE. SINE. DOLO. MALO.[16] AUT. DOMINO. SUO. CUJUM. ID. CENSEBIS. ESSE. REDDES.[g] UTI. QUOD. RECTUM. FACTUM. ESSE. VOLES.'[h] 3. Militibus autem scriptis dies præfiniebatur,[17] quo die adessent: et ut citanti consuli responderent: deinde ita concipiebatur jusjurandum, ut adessent, his additis exceptionibus; 'nisi harumce quæ causa erit,[i] funus familiare,[k] feriæve denicales,[18] [f] quæ non ejus rei causa in eum diem collatæ sint,[l] quo is eo die minus ibi esset; morbus sonticus,[m] [g] auspiciumve quod sine piaculo[n] præterire non

[e] *Sive ad alterutrum qui jus habeat.* [f] *Aut renuntiabis apud Consules intra dies tres proximos.* [g] *Vel reddes domino suo ad quem id pertinere credes.*
[h] *Quo modo judicabis id recte fieri.* [i] *Nisi interveniret aliqua ex his causis.*
[k] *Amici funus curandum.* [l] *Ad evitandum constitutæ diei conventum.*
[m] *Morbus caducus.* [n] *Crimine.*

ducatur *potus*, *pabulum*, sive retineas *ligna*, sive abigas.' *Jac. Gronov.*—15 Vid. Not. Var.—16 'Scioppius ascripsit *quicquid de*, quas postremas literas in nullo exemplari reperio, nisi quod ex Scheff. notatum video *quod quidem*. Tum pro *sine* annotavit *in*, quod ita etiam extat in Reg. Thuan. immo omnibus, etiam Brixiensibus sic edentibus, cum editi anteriores id spernerent, Stephanus converteret in *sine*, sensu satis commodo, et forsan meliore, quam est in eo, quod supponebat Scriverius, *vi*, propius certe ad scripturam veterem.' *Jac. Gronov.*—17 Vid. Not. Var. 'Mirari cogor, unde hic locus ita corruptus fuerit, ut Brixia et Aldus et Badius et Gryphius uterque ederent *et ut citati*, quod ideo recte mutavit Stephanus in *citanti*, quod est in Mstis omnino omnibus; sed iidem pertinacissime ignorant voculam *ut*, adeo ut etiam testetur Scioppius eam a suis codicibus abfuisse: in qua tamen est fundus Schelianæ mutationis. Sed ex fide Mstorum vox illa debet ejici, et connecti *quo die adessent et citanti Consuli responderent*. Et perinde jam post hæc intelligere licet [postquam ad nomen responderant et nomen dederant] deinde ita,' &c. *Jac. Gronov.*—18 Vid. Not. Var. 'Neque quod recta elegerit, [Ois.] ipsi tribuendum est, sed editioni paternæ. Quæ cum secunda post editionem Stephani prodierit, mentitur strenue, cum jactat editiones alias post Stephanum retinuisse monstrum vocabuli *devicales*. Non enim nisi una illa anni 1644. sic impegit. Et cur sic perstringit lapsum unius literæ, cum et vocem *ipsus* mox ea editio omiserit?' *Jac. Gronov.* Tò *ipsus* abest quoque a Delph.

NOTÆ

[f] *Feriæve denicales*] Dies erant decem per quos hominis mortui causa familia purgabatur adhibito certo scoparum genere, quibus domus, ex qua mortuus ad sepulturam fuerat elatus, verrebatur.

[g] *Morbus sonticus*] Apud Veteres dicebatur is qui ita noxius erat, ut hominem res suas obire non pateretur. Postea tamen ejus significatio

liceat, sacrificiumve anniversarium quod recte fieri non posset, nisi ipsius eo die ibi sit; vis hostisve, status condictusve dies cum hoste:[o] [h] si cui eorum harumce quæ causa erit, tum se postridie quam per eas causas licebit eo die venturum,[p] adjuturumque eum, qui eum pagum, vicum, oppidumve delegerit.' 4. Item in eodem libro verba hæc sunt: 'Miles cum die, qui prædictus est, aberat, neque excusatus erat, infrequens dabatur.'[q] [19] Item in libro sexto hoc scriptum[20] est: 'Alæ dictæ exercitus equitum ordines; quod circum legiones dextra sinistraque tanquam alæ in avium corporibus locabantur: in legione[i] sunt centuriæ sexaginta, manipuli[k] triginta, cohortes[l] decem.'

[o] *Dies judicii causa cum peregrino constitutus.*

[p] *Leges statuunt ea in occasione eum postera die quam permittent illæ causæ venturum.* [q] *Infrequens dicebatur.*

—19 'Lege cum Lipsio Antiq. lect. lib. v. cap. 4. *infrequens dicebatur.*' Sic Festus: 'Infrequens appellabatur miles, qui abest, abfuitve a signis.' Allusit Plautus in Truculento: 'Ut nihil det, pro infrequente eum mittas militia domum.' *Ois.* 'Hoc ipsum quod publicavit Lipsius, etiam Scioppius ascripsit cum eodem Planti loco. Sed pater meus cogitabat *notabatur.* Sed insuper Scioppius ad vocem *prædictus* scribit, 'v. c. *productus*, f. *prodictus.*' Idemque in superioribus signabat legendum non *eo die venturum*, sed *eo venturum.*' Jac. Gronov. 'Mihi verisimilius videtur *damnabatur.*' Falster.—20 *In libro sexto hoc scriptum.* A Reg. aberat vox tertia.

NOTÆ

ad comitialem seu caducum morbum restricta est, quo qui laborabat, poterat legitime et a judiciis et a militaribus comitiis abesse.

[h] *Hoste*] 'Hostis apud majores nostros is dicebatur quem nunc peregrinum dicimus.' Cic. lib. I. de offic.

[i] *Legione*] Legio dicitur a legendo, ut auctor est Varro, quod in delectu milites legantur: alius aliis temporibus militum numerus fuit in legione; alias quatuor, alias quinque, alias etiam sex peditum millia complectebatur: item aliquando ducentos aut trecentos equites continebat. Ex hoc Gellii loco colligitur constitisse sex millibus hominum, cum in singulis centuriis homines centeni militarent.

[k] *Manipuli*] Pars erat legionis manipulus, in quo ducenti milites numerabantur.

[l] *Cohortes*] In cohorte continebantur sexcenti milites.

CAP. V.

Vestibulum quid significet, deque ejus vocabuli rationibus.

PLERAQUE sunt vocabula, quibus vulgo utimur, neque tamen liquido scimus, quid ea proprie atque vere significent: sed incompertam et vulgariam traditionem rei non exploratæ secuti,[a] videmur magis dicere[1] quod volumus, quam dicimus; sicuti est 'vestibulum,' verbum in sermonibus celebre[2] atque obvium: non omnibus tamen, qui illo facile utuntur, satis spectatum: animadverti enim quosdam haudquaquam indoctos viros opinari, 'vestibulum' esse partem domus primorem, quam vulgus atrium vocat.[b] 2. C. Ælius Gallus,[3] in libro de significatione verborum, quæ ad jus civile pertinent, secundo, 'vestibulum esse' dicit, 'non in ipsis ædibus, neque partem ædium, sed locum ante januam domus vacuum; per quem a via aditus accessusque ad ædis est, cum dextra sinistraque inter januam tectaque,[4] quæ sunt viæ juncta, spatium relinquitur; atque

[a] *Sequimur ignotam et traditam a populo significationem rei quam non cognoscimus.* [b] *Ingredientibus primo obviam.*

1 'Ex Petav. notatur *videmus*, quasi propius accedere vellet ad lectionem codicis Regii, quæ est *audemus mag. d.* etsi istud *s* videatur factum ab secunda manu. ut nobile istud 'Aude hospes contemnere opes.'' *Jac. Gronov.*—2 'Reg. *in sermonibus tam celebre*, hoc est, *tamen:* quam vocem videntur omisisse, qui bis eam in tanta propinquitate conjungi gravabantur. Utique poterant literas tres *tam* minimum retinuisse in aliis exemplaribus. Sed eximie codex Regius, quem prorsus approbare oportet.' *Idem.*—3 Aliter *Cælius Gallus.*—4 'Sic vett. codd. quorum lectionem hic revocandam duximus. In editione Stephanica est: *Cum dextra sinistraque januam tecta sunt viæ juncta; atque ipsa janua procul via est area vacanti intersita.* Quod vix sensum admittit. Unde et Vir Doctus in postrema sua editione fecerat: *Cum dextra sinistraque januarum tecta sunt viæ juncta, atque ipsa janua procul via est a. v. j.* Haud multo melius. Sed proba est antiquorum codd. lectio.' *Ois.* 'Ergo vult etiam ipse experiri aut venditare, quam validus fuerit in discernendo pravo ab meliore, genuino ab supposito. Ante omnia idcirco proferri oportebat codicem Tornæs. ut ejus fide probaret id quod audet scribere. Tantum enim abest, ut exhibeatur in his lectio veterum codicum, ut nulius ex eis confirmet vocem *inter*, non habet eam Reg. non Memm. Petav. neuter Lugdun. non Lincoln. non Scheff. pignora affatim multa et magna veritatis. Sed et ostendere æquum fuit, quid illud foret *inter januam et tecta viæ juncta quæ sint*, et quod spatium queat relinqui inter ea et januam. Immo nulla auctoritas libri scripti, quem nominare possum, probat ista *tectaque quæ sunt*, etsi Scioppius inter voces *tecta* et *sunt* ascripserit *quæ quæ*. Et in tanto incerto natans

ipsa janua procul a via est, area vacanti intersita.' Quæ porro huic vocabulo ratio[a] sit, quæri multum solet: sed quæ scripta legi, ea ferme omnia inconcinna atque absurda visa sunt:[5] quod Sulpicium autem Apollinarem memini dicere virum eleganti scientia ornatum, hujuscemodi est: 've' particula, sicuti quædam alia, tum intentionem[c] significat, tum minutionem: nam 'vetus' et 'vehemens,'[6] alterum ab ætatis magnitudine compositum elisumque est,[d] alterum a mentis vi atque impetu dicitur: 'vescum' autem, quod ex 've' particula et 'esca' copulatum est, utriusque diversæ significationis vim capit: aliter enim Lucretius 'vescum salem' dicit ex edendi intentione:[e] aliter Lucilius 'vescum' appellat cum edendi fastidio.[f] 3. Qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante januam vacuum relinquebant, qui inter fores domus et viam medius esset: in eo loco qui dominum ejus domus salutatum vene-

[c] *Incrementum.* [d] *Factum per elisionem.* [e] *Appellat vescum salem quod multum exedat.* [f] *Qui fastidit cibos.*

noster revocat lectionem veterum codicum, sed quæ nec intelligi potest, nec in Mstis extat. Vir doctus itaque, quem appellat, in hoc certe egit melius, quod expulsa voce spuria *inter*, et altera *quæ*, secutus Mstos, voluit potius tantum indulgere Salmasio sic corrigenti de Modo Usur. cap. XV. pag. 660. quem si vanus ille et indoctus alienarum rerum coacervator non bene legerit, quis miretur? Sed et ista *spatium relinquitur* pro alienigena centone haberi debent, utpote in nullo scripto libro reperienda. Etenim scriptura vetus est, *cum dextra sinistraque januam tecta quæ sunt viæ juncta atque ipsa janua est, &c.* mediis omissis. Hinc Salmasius illam rite constitui putabat lectionem.' *Jac. Gronov.* In Delph. est *inter januam, tecta sunt viæ juncta.*—5 'In Ms. Regio videtur scriptum *absurda insunt*, ut collegit Bourdelotius et Frater. Certe extant tantum novem lineæ huc tendentes, ut dubitem an non Gellius dederit *absurda nimis sunt.*' Jac. Gronov.—6 '*Vetus, vehemens.* Non habuit Stephanus causam expellendæ copulativæ, quæ extat in omnibus scriptis, quos novi, et retinuerunt priores editi.' *Idem.*—

NOTÆ

[a] *Quæ porro huic vocabulo ratio, &c.*] Hujus nominis ἔτυμον alii derivant a Vesta Dea, cui primus domorum ingressus erat consecratus. Ovidius in Fastis: 'Hinc quoque vestibulum dici reor: inde precando Affamur Vestam, Quæ loca prima tenes.' Alii, quod Apollinaris opinioni omnino repugnat, ab eo quod nullus ibi stet: in limine enim solus est transitus; quomodo vesanus dicitur non sanus, sic vestibulum quasi non stabulum.

rant,[a] priusquam admitterentur, consistebant: et neque in via stabant, neque intra ædis erant: ab illa ergo grandis loci constitione,[7] et quasi quadam stabulatione, vestibula appellata sunt;[g] spatia, sicut diximus, grandia ante fores ædium relicta: in quibus starent, qui venissent, priusquam in domum intromitterentur. 4. Meminisse autem debemus[8] id vocabulum non semper a Veteribus[9] proprie, sed per quasdam translationes, esse dictum; quæ tamen ita sunt factæ, ut ab ista, de qua diximus, proprietate non longe desciverint: sicut illud in sexto Virgilii:

'Vestibulum ante ipsum, primisque in faucibus Orci,[h]
Luctus et ultrices posuere cubilia Curæ.'

Non enim vestibulum priorem partem domus infernæ esse dicit; quod obrepere potest, tanquam si ita dicatur: sed loca duo demonstrat extra Orci fores, vestibulum et fauces: ex quibus et vestibulum appellat ante ipsam quasi domum, et ante ipsa orci penetralia; fauces autem vocat iter angustum, per quod ad vestibulum adiretur.

[g] *Quod igitur in illo loco spatioso consisterent et quasi stabularentur dicta sunt vestibula.* [h] *Inferorum.*

7 'Recte ita vett. codd. quemadmodum jam olim a Turnebo etiam apud Nonium repositum. Male posteriores apud Gellium, quomodo et apud Macrobium factum, edidere *consistione.*' Ois. 'Mira hallucinatio longi temporis. Nam cum Brixiæ editum esset *constitutione,* Aldus dedit *consistione.* Id retinet Gryphius anno 1534. sed anno 1539. edit *constitione.* Sed ex Mss. Reg. Mem. Petav. Lugd. ut Lincoln. prorsus *consistione,* cum unus Scheff. *gradus loci consistitione* aberrationem certissimam scribentium demonstret. Itaque reposui, quod magis probabile.' *Jac. Gronov.*—8 'Cod. Tornæs. et vet. ed. *debebimus.*' Ois. 'Sed ex codice Reg. Stephanus mutavit, recte, licet alii futurum retineant; quippe et alii habent *debemus,* ut Scheff.' *Jac. Gronov.*—9 'Cod. Tornæs. *veteribus scriptoribus.*' Ois. 'Id certe recipi debuit, cum confirmetur ab isto fidissimo Regio.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Salutatum venerant*] Mos erat apud Romanos ut clientes patronis, tenuiores potentioribus faustam diem mane precarentur.

CAP. VI.

Hostiæ, *quæ dicuntur* bidentes, *quid sint, et quam ob causam ita appellatæ sint: superque ea re P. Nigidii et Julii Higini sententiæ.*

REDEUNTES Græcia, Brundusium navem[10] advertimus. Ibi quispiam linguæ Latinæ literator,[a] Roma a Brundusinis accersitus, experiundum sese vulgo dabat; imus ad eum nos quoque oblectamenti gratia: èrat enim fessus atque languens animus de æstu maris.[b] Legebat barbare insciteque Virgilii septimum,[c] in quo libro hic versus est:

'Centum lanigeras mactabat rite bidentis:'[d]

et jubebat rogare se, si quis quid omnium rerum vellet dicere.[11] Tum ego indocti hominis confidentiam demiratus, Docesne, inquam, nos, magister, cur 'bidentes' dicantur? 'bidentes,' inquit, oves appellatæ, idcircoque 'lanigeras' dixit, ut oves planius demonstraret. Posthac, inquam, videbimus an oves solæ, ut tu ais,[12] bidentes dicantur; et an Pomponius[*] Atellanarum poëta in Gallis Transalpinis erraverit, cum hoc scripsit:

'Mars tibi voveo facturum, si unquam redierit,[13] bidenti verre.[e]

[a] *Grammaticus.* [b] *Ex agitatione maris.* [c] *Æneidos librum.*
[d] *Immolabat solennibus cærimoniis centum oves lanigeras.*
[e] *O Mars! voveo me sacrificaturum tibi suem bidentem si unquam reversus fuerit.*

10 'Reg. et Lugd. maj. hoc est, optimi, legunt *Brundusi* aut *Brundisi nav.*' Jac. Gronov.—11 'Ita quidem vulgus codicum. Sed Reg. et Lugd. maj. ignorant voculam *quis*, habentque *si quid omnium rerum vellet discere.* Idque verbum sic notavit ad oram Pater, quasi Scriverius huc advocasset, cum ipse ex vulgato mallet *doceri.* Videtur autem præstantia istorum codicum exigere, ut credatur Gellii manus *si qui id omnium rerum vellet discere.* Sic v. 18. 'Omnium rerum hoc interfuit.'' *Idem.*—12 'Sic plene edidi ex prioribus editis, a quibus non dissentiunt scripti; atque ita nesciebam quid causæ fuerit Stephano ejiciendi pronominis.' *Idem.* Pronomen non extat in Lugd. Bat. Delph.—13 Apud Macrobium legitur *rediero.*—14 'Hoc ipsum notatur

NOTÆ

[*] *Pomponius*] L. Pomponius Bononiensis Atellanarum (quod genus fuit comœdiæ) scriptor clarus habetur auctore Eusebio anno III. Olympiad. CLXXII. ante Christum XC.

2. Sed nunc ego a te rogavi, ecquam scias esse hujusce vocabuli rationem: atque ille nihil contatus, sed nimium quantum audacter, Oves, inquit, bidentes dictæ, quod duos tantum dentes habeant. Ubi terrarum, quæso te, inquam, duos solos per naturam dentes habere ovem vidisti? ostentum enim est, et piaculis factis procurandum.[f] Tum ille permotus mihi et irritatus: Quære, inquit, ea potius quæ ex grammatico quærenda sunt:[14] nam de ovium dentibus opiliones percontantur.[g][15] Facetias nebulonis hominis risi et reliqui. 3. Publius autem Nigidius, in libro quem de extis composuit, bidentes appellari ait, non oves solas,[16] sed omnes bimas hostias:[h] neque tamen dixit apertius cur 'bidentes:' sed, quod ultro existimabamus, id scriptum invenimus in commentariis quibusdam ad jus pontificium pertinentibus, 'bidennes' primo dictas, *d* litera immissa, quasi 'biennes:' tum longo usu loquendi corruptam vocem esse, et ex 'bidennibus' 'bidentes' factum: quoniam id videbatur esse dictu facilius leniusque. 4. Higinus tamen Julius, qui jus pontificium non videtur ignorasse, in quarto[17] librorum, quos de Virgilio fecit, appellari 'bidentes' scripsit hostias, quæ per ætatem[a] duos dentes altiores haberent. Verba illius ipsa posui: 'Quæ bidens est,' inquit, 'hostia, oportet habeat dentes octo, sed ex his duo ceteris altiores, per quos appareat ex minore ætate in majorem transcendisse.' Hæc Higini opinio[18] an vera sit, non argumentis, sed oculis judicari potest.

[f] *Monstrum est cujus malum omen sacrificiis est avertendum.*
[g] *Pastores interrogant.* [h] *Duorum annorum hostias.*

extare in Lugd. min. cum vulgo ederetur *quæ a grammatico*, at Lugdun. major, ut et Reg. Mem. Petav. aliique ignorent alterutram harum præpositionum. Et forsan voluit in eo ambiguus esse, prout crebro facit et Tacitus.' *Jac. Gronov.*—15 'Macrobius, *percunctator*.' Ois. Scioppius ascripsit *percontator*. Verum in Ms. Regio omissum est vocabulum *nemo*, ac *nisi*, et legitur, *nam de ovium dentibus opiliones percontantur*, quod imitatur Stephanus.' *Jac. Gronov.*—16 Reg. *nec oves solas.*—17 Apud Macrobium est *in quinto.*—18 *Hæc Higini opinio.* Ab Reg. abest vocula prima: et pro verbo *judicari* effert *videri.*

NOTÆ

[a] *Per ætatem*] Solent illi dentes eminentiores circa bimatum videri.

CAP. VII.

Quod Laberius verba pleraque licentius petulantiusque[a] *finxit: quod multis item verbis utitur, de quibus an sint Latina quæri solet.*

LABERIUS in mimis, quos scriptitavit, oppido quam verba finxit prælicenter:[b] nam et 'mendicimonium' dicit, et 'mœchimonium;' et 'adulterionem,' 'adulteritatemque'[19] pro 'adulterio;' et 'depudicavit,' pro 'stupravit;' et 'abluvium' pro 'diluvio;' et, quod in mimo ponit, quem 'Cophinum' scripsit, 'manuatus est,' pro 'furatus est;' et item in Fullone 'furem,' 'manuarium' appellat:

'Manuari,' inquit, 'pudorem perdidisti.'

2. Multaque alia hujuscemodi novat; neque non obsoleta quoque et maculantia ex sordidiore vulgi usu ponit: quale est in Staminariis:

'Tollet bona fide vos Orcus[a] nudas in Catonium.'[b]

Et 'elutriare[c] lintea,' et 'lavandria'[20] dicit, quæ ad lavandum sint data, et 'coicior,' inquit, 'in fullonicam.'[d] 'Ecquid properas? ecquid præcurris Caldonia?'[1] item in Restione, 'calabarriunculos'[2][e] dicit, quos vulgus 'calabarriones:' item in Compitalibus, 'malas malaxavi.'[f] Item in Cacomemmone.[3]

[a] *Liberius et audacius.* [b] *In comœdiis, quas composuit plurimas, maxima libertate verba finxit.*

19 'Reg. habet *et adulterionem et adulteritatemque*, quasi innueret excidisse aliquid annexum ab eadem origine.' *Jac. Gronov.*—20 Reg. *lavandaria.*—1 Idem, *Et quid properas? quid præcurris Caldonia?*—2 'Veterum editionum aliæ habent *Calabirriunculos* et *Calaburriones*, aliæ *talaburriones*: sed Laberius forte *tabellariunculos* dixit, quos vulgus *tabelliones*.' Falster.—3 Cod. Torn.

NOTÆ

[a] *Orcus*] Inferorum Deus quem et Plutonem et Ditem vocabant.

[b] *Catonium*] Id est, Inferos. Vox est a Græcis deducta, apud quos κάτω interdum Inferos significat.

[c] *Elutriare*] Apud Plinium idem est quod ex alio in aliud vas liquorem transfundere.

[d] *Coicior, inquit, in fullonicam*] Fortasse idem fuerit atque cogor ire in fullonicam.

[e] *Calabarriunculos*] Quid calabarriunculi, quid talabarriones nondum mihi compertum.

[f] *Malaxavi*] Malaxare et Malassare a voce Græca μαλάσσειν derivantur,

'Hic est,' inquit, 'ille gurdus,[g] quem ego
Me abhinc duos menses ex Africa
Venientem excepisse tibi narravi.'

3. Item in mimo, qui inscribitur 'Natal,' 'cippum'[4][h] dicit et 'obbam,'[i] et 'camellam,'[k] et 'pictacium,'[5] et 'capitium:' 'induis,' inquit, 'capitium tunicæ pictacium.'[l] Præterea in Anna Perenna,[6] 'gubernium'[7] pro 'gubernatore,' et 'planum' pro 'sycophanta:' et 'nanum'[m] pro 'pumilione' dicit: quanquam 'planum' pro 'sycophanta' M. quoque Cicero in oratione scriptum reliquit, quam pro Cluentio dixit: atque item in mimo, qui 'Saturnalia' inscriptus est, 'botulum'[n] pro 'farcimine' appellat, et 'hominem levennam'[8] pro 'levi:' item in Necyomantia,[9] 'cocionem'[o] pervulgate dicit, quem Veteres 'arulatorem'[10]

Cacomnemone. Vet. ed. *Cacomemnone:* et probat Tornæsianum Regius.—4 Vid. Not. Var.—5 Reg. *et capitatium.*—6 Vid. Not. Var.—7 'Reg. *guberinum.* 'Laberius (minime Nævius, quem Lexicon Fabro-Cellarianum auctorem profitetur in v. 'gubernium') *gubernionem* forte dixit pro *gubernatore:* nisi malis apud Nostrum *gubernium* pro *gubernatione.*' Falster.—8 Ita L. Carrio Antiq. Lect. lib. I. cap. 6. primus reposuit, cum vulgo legeretur *leucunam*, sive *lenam.*—9 'Vetustissima ed. Veneta atque huic proximæ utrobique habent *Necromantia*, quod non dissimulandum.' *Falster.*—10 Cod. Torn.

NOTÆ

aliudque nihil videntur significare quam emollire, ut malacissare apud Plautum.

[g] *Gurdus*] Vocabulum Hispanicum, auctore Quintiliano, stolidum et bardum significat.

[h] *Cippum*] Cippus apud Cæsarem genus quoddam compedum, apud Horatium columna est, apud Persium cumulus terræ quo sepulta cadavera obruuntur. Quæ sit huic voci subjecta notio reconditior et a Laberio novata, nondum inveni.

[i] *Obbam*] Obba poculi genus, auctore Nonio, vel ligneum vel e sparto: ab obbibendo nonnulli putant appellatum.

[k] *Camellam*] Vasis genus quoddam cujus meminit Ovidius.

[l] *Capitium pictacium*] Capitium ex Nonio capitis, ex Varrone pectoris est muliebre integumentum, a capiendo dictum: pictacium autem fortasse picturis aliquot ornatum significat.

[m] *Nanum*] Νάνος Græcis est proprie homunculus.

[n] *Botulum*] Gallice dicimus, *du Boudin.*

[o] *Cocionem*] Cocio vel Arulator vel Arilator, vel etiam, ut ait Scaliger ad Festum, Arrilator is est, qui emturiens data arrha postulat sibi credi. Hunc autem Laberii locum Lipsius in commentariis ad Tacitum ita scribit: 'Duas uxores? Hoc hercle plus negotii est, inquit Cocio, sed ædiles viderint.' Non alia Laberii scriptio aut

dixerunt. 4. Verba Laberii hæc sunt: 'Duas uxores; hoc hercle plus negotii est, inquit Cocio: sed ædilis viderit:'[11] sed enim in mimo, quem inscripsit 'Alexandream,' eodem quidem modo quo vulgus, sed probe Latineque, usus est Græco vocabulo: 'emplastrum'[12] enim dixit οὐδετέρως,[c] non genere fœminino, ut isti novicii semidocti. Verba ex eo mimo apposui:

'Quid est jusjurandum? emplastrum æris alieni.'[p]

[c] *Neutro.*

et Ms. Reg. *arillatorem.* Scioppius notavit *arylatorem.*—11 'Scio quid dicant velintque. Tamen Ms. Reg. exhibet, *hoc hercle plus negotii esset quid cocies excles viderat.* Hinc editiones dederunt ab Brixiensi ad Stephanum *cocio sex ædiles viderat;* quod etiam ita extat in aliis Mstis libris, ita ut nullus inde abeat: unde hic vel gnarus Lipsianæ conjecturæ in Excessu O ad secundum Taciti annalem *sed ædiles viderint,* sive inscius, ita ut vides sustinuit in Gellio mutare. Fragmenta hæc sunt, in quibus præter codices priscos aliquid conari est periculosum. Hic vero locus jam corruptus hæsit diu in aliis Mstis, quippe quos damnat codex Regius, ille certe primarius; quem nunc apparet velle *hoc hercle plus negotii est. Ecquid, cocio? Seniles viderat.*' Jac. Gronov. 'Quod si et mihi meam conferre liceat symbolam, legendum puto levi mutatione: *hoc hercle plus negotii esset, quam cocio si ædiles viderit,* scilicet haberet negotii.' *Otho.*—12 'Msti prorsus omnes edunt bis vel *Implaustrum* vel *Implastrum:* sed solus Regius primo *emplaustrum,* dein *inplastrum.* Lincoln. *Implastrium* et *Implaustrum.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

mens. Duasne uxores ille habet? inquit. Hercle satis negotiosum negotium homini, ut ait Cocio, verum id ædiles viderint: proverbialis est et e vulgo sumta locutio, hoc plus negotii est, inquit Cocio.

[p] *Emplastrum æris alieni*] Hujus versiculi sensus est creditorem, cum sibi satisdari maxime instat, solere placari, si quis propediem soluturum se sacramento recipiat. Tum enim jurisjurandi religione velut emplastro exulceratus exactoris animus lenitur.

CAP. VIII.

Quid significet, et quid a nostris appellatum sit, quod ἀξίωμα dialectici dicunt: et quædam alia, quæ prima in disciplina dialectica traduntur.

Cum in disciplinas dialecticas induci atque imbui vellemus,[a] necessum[13] fuit adire atque cognoscere quas vo-

[a] *Ad artem dialecticæ perdiscendam nos conferre.*

cant dialectici εἰσαγωγάς,[b] tum quia in primo περὶ ἀξιωμάτων[c] discendum, quæ M. Varro alias 'profata,' alias 'proloquia' appellat, commentarium de proloquiis L. Ælii[14] docti hominis, qui magister Varronis fuit, studiose quæsivimus: eumque in Pacis bibliotheca[a] repertum legimus; sed in eo nihil edocenter, neque ad instituendum explanate scriptum est:[d] fecisseque videtur eum librum Ælius sui magis admonendi, quam aliorum docendi gratia.[15] Redimus igitur necessario ad Græcos libros: ex quibus accepimus ἀξίωμα esse his verbis,[16] λεκτὸν αὐτοτελὲς ἀποφαντὸν ὅσον ἐφ' ἑαυτῷ.[e] 2. Hoc ego supersedi[f] vertere, quia novis et inconditis[17] vocibus utendum fuit, quas pati aures per insolentiam vix possent.[g] Sed M. Varro, in libro de lingua Latina ad Ciceronem quarto vicesimo, expeditissime ita finit:[h] 'Proloquium[i] est sententia in qua nihil desideratur.' Erit autem planius, quid istud sit, si exemplum ejus dixerimus: ἀξίωμα igitur, sive id proloquium dicere placet, hujuscemodi est:[18] 'Hannibal Pœnus fuit:' 'Scipio Numantiam delevit:' 'Milo cædis damnatus est:' 'Neque bonum est vo-

[b] *Introductiones.* [c] *Pronuntiatorum.* [d] *Nihil utiliter ad docendum neque clare ad erudiendum.* [e] *Axioma est dictum ex se perfectum enuntiabile quantum ex seipso.* [f] *Gravatus sum.* [g] *Quae vix audire possemus quod sint omnino inusitata.* [h] *Definit.* [i] *Axioma.*

13 'Reg. Mem. Petav. Lugd. uterque habent *necessus*, nec dubito ita extare in pluribus.' *Jac. Gronov.*—14 Ita L. Carrio Antiq. Lect. lib. I. cap. 8. reposuit, cum vulgo legeretur *Lælii.*—15 'Insolitus loquendi modus. Melius foret, *quam alios docendi gratia.*' Ois.—16 ''Αξίωμα *definitum esse his verbis.* Sic agnosco revocatum esse in paterna editione, cum Stephanus secundam vocem antea ejecisset, nescio qui receptam ab editionibus antiquis. Sed testor eam nec reperiri in codice Regio, nec in ullo Lugdun. non in Petav. nec in Lincoln. ut prorsus nequeat pro Gelliana agnosci. Sed neque sententia aut constructio desiderat, quæ statuit Gellium dicentem se ex Græcis accepisse his verbis ἀξίωμα esse, &c. Quod quidni est integrum? Hinc quod non est Gellii, non censui retinendum.' *Jac. Gronov.*—17 'Ms. Reg. *et conditis.* Deinde idem *quas pati aures per insolentiam vix solent* vel *solerent:* nam id verbum ambigue scriptum: sed et statim voces *in libro* ignorat.' *Idem.* —18 'Sic edidi ex illo ipso optimo libro, miratus a Stephano id non factum, dum retinet vulgatum *hujusmodi.* Sed et hic ipse legit *plana atque perfecta,*

NOTÆ

[a] *Pacis bibliotheca*] Bibliotheca quæ prope magnificentissimum Pacis templum constructa fuerat.

luptas neque malum:' et omnino quicquid ita dicitur plena atque perfecta verborum sententia, ut id necesse sit aut verum aut falsum esse, id a dialecticis ἀξίωμα appellatum est, a M. Varrone, sicuti dixi, 'proloquium;' a M. autem Cicerone 'pronuntiatum:' quo ille tamen vocabulo tantisper uti se attestatus est,[k] 'quoad melius,' inquit, 'invenero.' 3. Sed quod Græci συνημμένον ἀξίωμα dicunt, id alii nostrorum[19] 'adjunctum,' alii 'connexum' dixerunt. Id connexum tale est: 'si Plato ambulat, Plato movetur:' 'Si dies est, Sol super terras est.' Item quod illi συμπεπλεγμένον, nos vel 'conjunctum,' vel 'copulatum' dicimus, quod est ejuscemodi; 'P. Scipio Pauli filius et bis Consul fuit, et triumphavit, et censura functus est, et collega in censura L. Mummii fuit.' In omni autem conjuncto si unum est mendacium, etiamsi cetera vera sunt, totum esse mendacium dicitur: nam si ad ea omnia, quæ de Scipione illo vera dixi, addidero, 'et Hannibalem in Africa superavit,' quod est falsum, universa quoque illa, quæ conjuncte dicta sunt, propter hoc unum quod falsum accesserit, quia simul dicentur, vera non erunt. Est item aliud, quod Græci διεζευγμένον ἀξίωμα,[20] nos 'disjunctum' dicimus: id hujuscemodi est:[1] 'Aut malum est voluptas, aut bonum: aut neque bonum, neque malum est.' 4. Omnia autem, quæ disjunguntur, pugnantia esse inter sese oportet: eorumque opposita, (ἀντικείμενα Græci dicunt,) ea[2] quoque

[k] *Dixit se uti tantum ad aliquod tempus.*

perseverans in adjectivo semel posito.' *Idem.*—19 '*Id alii nostrorum.* Ex his quoque primam vocem rejicit iste liber, ut certe mox in simili exemplo edunt.' *Idem.*—20 'Διεζευγμένον ἀξίωμα. Quod jam tetigit libro II. cap. 7. ubi vocat *disjunctionem*, sicut infra dicit *disjunctum* et *disjuncta*, quibus Scioppius bis ascripsit *dijun*, nescio unde, sed videtur tamen ex Mss. cum et ipse in nonnullis cernam *dijunguntur* utroque loco et *dijunctum*. Sed et locum hunc Gellii citat Henr. Stephanus in Thesauro Linguæ Græcæ.' *Idem.*—1 '*Id hujuscemodi est.* Nec hoc postremum verbum probatur ab Regio libro, nec mox in illis *neque malum est.*' Idem.—2 'Sic revocasse veterum editionum scripturam videtur Pater, quam Stephanus ita mutaverat *opposita, quæ ἀντικείμενα Græci dicunt*. Sed sane id Stephanus fecit ex auctoritate codicis Regii, quod omiserat Salmasius et Lambecius annotare, et hinc nequivit olim scire. Sed tu scias non in eo solum existere, sed et in Lugdun. maj. ut notavit postea Pater, qui etiam ex Lugdun. Excerptis ascripsit *propugnantia* pro

ipsa inter sese adversa esse: ex omnibus quæ disjunguntur unum esse verum debet, falsa cetera. Quod si aut nihil omnium verum, aut omnia plurave quam unum vera erunt, aut quæ disjuncta sunt, non pugnabunt, aut quæ opposita eorum sunt, contraria inter sese non erunt; tunc id disjunctum mendacium est; et appellatur παραδιεζευγμένον· sicuti hoc est, in quo quæ opposita, non sunt contraria: 'Aut curris, aut ambulas, aut stas:' nam ipsa quidem inter sese adversa sunt: sed opposita eorum non pugnant: 'non ambulare' enim, et 'non stare,' et 'non currere' contraria inter sese non sunt: quoniam contraria ea dicuntur, quæ simul vera esse non queunt: possis enim simul eodemque tempore neque ambulare, neque stare, neque currere. 5. Sed hoc breve [3] ex dialectica libamentum dedisse nunc satis erit: [l] atque id solum addendum admonendumque est, quod hujus disciplinæ studium atque cognitio in principiis quidem tetra [m] et aspernabilis insuavisque esse et inutilis [4] videri solet; sed, ubi aliquantum processeris, tum denique et emolumentum ejus in animo tuo dilucebit, et sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis; cui sane nisi modum feceris, [n] periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris [5] atque mæandris, tanquam apud Sirenios [6] scopulos, [b] consenescas. [o]

[l] *Sed sufficiet ista breviter attigisse ex dialectica.* [m] *Horrida sine cultu.*
[n] *Qua in re nisi moderatus sis.*
[o] *In illis dialecticæ tricis et ambagibus per totam vitam hæreas ut apud Sirenas.*

voce *pugnantia*. Ceterum mox habet Reg. *in quo opposita non sunt contr.* omissa vocula *quæ*.' Idem.—3 '*Sed hoc jam breve*. Ita ut vett. editiones exhibent, refert quoque Reg. et Lugdun. maj. unde tertiam voculam delevit Stephanus, quia sequitur *τὸ nunc*.' Idem.—4 '*Et incivilis*. Utinam verbum aliquod cernerem additum Capiti XIX. Observationum ad Eccles. scriptores, quo defenderetur usus vocis hujus in loco hoc, qui quidem ab ea est alienissimus. Et tamen eam repetivit Pater, cum Stephanus edidisset *et inutilis*, proculdubio non sine fide et auctoritate antiquitatis. Nam plane in Regio et Lugd. maj. scriptum est *ac inutilis*, in Excerptis Thuan. et Lugd. min. et Petav. et Lincoln. *et inutilis*, quod idcirco libens repetivi.' *Idem*.—5 Habet Reg. non *gyris*, sed *ciris*.—6 'Gellius proculdubio scripsit *Sirenæos*, a Græco *Σειρηναῖος*.' *Falster*.

NOTÆ

[b] *Apud Sirenios scopulos*] Sirenes monstra sunt marina quæ superiori parte virginum speciem referunt, inferiore desinunt in piscem. Siculi

NOTÆ

littoris oram incolebant, ac prætergavigantes suavitate cantus illectos solebant certum ad naufragium sensim attrahere. Hinc fluxit proverbium apud Sirenas aut Lotophagos hærere, quod belle cadit in eos qui inanibus aliquot studiis toti occupantur, et maximam vitæ partem in iis consumunt.

CAP. IX.

Quid significet verbum in libris Veterum creberrime positum, susque deque.

'Susque deque fero,' aut 'susque deque habeo,' (his enim omnibus modis dicitur,) verbum est ex hominum doctorum[7] sermonibus: in poëmatis quoque et in epistolis Veterum scriptum est plurifariam:[a] sed facilius reperias, qui id verbum ostentent, quam qui intelligant: ita plerique nostrum, quæ remotiora verba invenimus, dicere ea properamus, non discere. Significat autem 'susque deque ferre,' animo æquo esse et quod accidit non magni pendere,[b] atque interdum negligere et contemnere; et propemodum id valet, quod dicitur Græce ἀδιαφορεῖν.[c] Laberius in Compitalibus:

'Nunc tu lentus es: nunc tu susque deque fers.
Materfamilias tua[8] in lecto adverso[a] sedet.
Servos sextantis[b] verbis nefariis utitur.'[d][9]

[a] *Pluribus locis.* [b] *Non multum curare.* [c] *Indifferentem esse.*
[d] *De nulla re solicitus es, conjux tua sedet in adverso lecto, nec curas quod mancipium abjectissimum proferat impudica verba, præsente tua conjuge.*

7 '*Hominum doctorum.* Prout hodieque extant loca Plauti ex Amphitruone et Ciceronis ad Atticum, illius quidem addentis verbum *habituram*, hujus plane omittentis, quomodo forsan et Gellius potuit scripsisse omisso verbo, sed quod intercidit; aut addidisse verbum *esse*, quod et ipsum periit: unde illud *omnibus modis* non potuit multis placere, ut etiam Scriverius annotaverit, V. C. *duobus:* quam vocem priores editi habent marginibus impositam.' *Jac. Gronov.*—8 Reg. *Sanatus-familias tua.*—9 Vid. Not. Var. 'Si quidem hæc ejus

NOTÆ

[a] *In lecto adverso*] Adversus lectus, ut notavit Scaliger, is est quem matronæ Romanæ, simul ac in mariti manum convenerant, ante januam sibi in atrio sternebant: quo in lecto gravidæ cubabant.

2. M. Varro in Sisenna, vel de historia, 'Quod si non horum omnium [10] similia essent principia, ac postprincipia, susque deque esset.' [e] Lucilius in tertio: [f]

'Verum hæc ludus ibi [11] susque omnia deque fuerunt:
Susque et deque fuere,[12] inquam, omnia ludus jocusque:
Illud opus durum, ut Setinum [c] accessimus finem: [13]
Αἰγίλιποι montes,[d] Ætnæ [e] omnes,[14] asperi Athones.' [g f]

[e] *Quod si earum rerum initium et series non esset similis, et omnia illa essent indifferentia.* [f] *Satirarum libro.*

[g] *Verum hic tantum ludus fuit, et viæ omnes erant non magni laboris: non magni laboris erant, inquam, hic tantum ludus fuit. Difficultas itineris fuit, ut pervenimus ad fines Setinorum. Superandi fuere ardui colles, qui omnes erant similes monti Ætnæ et prærupto monti Atho.*

[Oiselii] sunt. Certe cum et Stephanus edidisset *sex tantis*, ascripsit Salmasius, 'leg. *sextantis. Servos sextantis* est servus nihili.' Quæ sic concedi possunt, modo non sextans cum Oiselio explicetur per duos asses, cum sic tantum exprimantur duæ partes unius assis in duodecim tales divisi. Itaque nisi ab duodecim assium capite numerare inceperit, egregie erravit. Docent sextantarii asses. Sed et Pater ascripsit, i. servus qui est sextantis. Scioppius vero: 'forte: *verpis nef.*' qui etiam delet *in* post *Varro.*' Jac. Gronov. —10 Vid. Not. Var.—11 Al. *Verum hic ludus ubi.*—12 Franciscus Douza ad Lucilii fragmenta legit *Susque hæc deque fuere.*—13 Conjicit Ois. *fines.*—14 Vid. Not. Var. 'Salmasius ascripsit, 'pro Αἰγίλοποι in V. C. habetur Gr. quod indicat Græcam vocem desiderari.' Ego vix intelligo, qui potuerit hic locus tamdiu pro corrupto sperni, utpote cum Excerpta Thuan. clare habeant αιΓιαιΒοι, Mem. Αιπιλιπου, Lugdun. min. Αιπιλιποι, maj. αιπιαποι, Lincoln. *αἰπιλιποῦ.* Etiam Scioppius notavit ex V. C. *αἰπύλιπον*, et *omnes* abesse: prout ea vox certe in nonnullis non extat, sed habent tunc aliquid aliud, ut Lugdun. min. *Αιπιλιποι ait montes ætenea periathones*: quæ singula istuc tendunt, ut recte emendaverit Canterus: licet post eum notaverit Scriverius; f. *Cyclopum montes.* Modo non *Œtæ* scripserit pro *Ætnæ*, ut in Græcis maneat. Interim hoc etiam loco legi publice interest, in libro primo Epistolarum Mureti num. LXXIV. quæ data est anno 1569. Gifanium huic scribere Lucilii versus ita legendos ex veteri codice Αἰγίλιποι *montes Ætnæ, &c.* quasi nescivisset de Cantero.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[b] *Servos sextantis*] Servos, quæ terminatio nota est comicis poëtis, idem est ac servus. Sextans autem cum sit sexta pars assis, non duo asses, ut interpretatur Oiselius; servus sextantis dicitur servus nullius fere pretii: quo sensu Persius tressem, Plautus hominem trioboli appellat vilissimum aliquem de plebecula.

[c] *Setinum*] Setini Italiæ populi dicti a Setia olim Latinorum urbe mediterranea, nunc in ditione summi pontificis, *Sezze.*

[d] Αἰγίλιποι *montes*] Tam difficilis accessus, ut a feris et capris deserantur. Αἴξ 'capra,' et λείπω 'relinquo.'

[e] *Ætnæ*] Ætna mons Siciliæ flammis interdum magna totius regionis vastitate erumpentibus celebris. Nunc dicitur, *le Mont Gibel.*

[f] *Athones*] Atho mons in Græcia Macedoniam inter ac Thraciam, tam arduus, ut ejus umbra ad insulam

NOTÆ

usque Lemniam pertineat. Hunc transcendere Xerxes cum desperaret, perfodit. Appellatur *Monte Santo* a multitudine Calogerorum monachorum Græcorum qui eum incolunt.

CAP. X.

Quid sint proletarii, *quid* capitecensi, *quid item sit in* XII. *tabulis* assiduus, *et quæ ejus vocabuli ratio sit.*

Otium erat quodam die Romæ in foro a negotiis, et læta quædam celebritas feriarum;[a] legebaturque in consessu forte complurium Ennii liber ex annalibus.[15] In eo libro versus hi fuerunt:

'Proletarius[a] publicitus scutisque, feroque[16]
Ornatur ferro:[b] muros, urbemque, forumque
Excubiis curant.'[c] [17]

2. Tum ibi quæri cœptum est[18] quid esset 'proletarius:' atque ego, aspiciens quempiam in eo circulo jus civile callentem familiarem meum, rogabam, ut id verbum nobis

[a] *Aliquando Romæ vacabat forum litibus, et celebrabantur nescio quæ feriæ.*
[b] *Proletarius decreto magistratus instruitur clypeis et rigido ferro.*
[c] *Servant vigiliis.*

15 'Vett. codd. *Ennii liber ex Annalibus tertius.* Ad quem Annalium Ennii librum etiam Merula in sua editione hosce versus retulit. Stephanus primus libri numerum omisit.' *Ois.* 'Certe vox illa *tertius* non extat in Mss. ut neque in Nonio Marcello. Quia tamen statim sequitur *In*, videntur obliti fuisse aut noluisse geminare istas tres lineas, in quibus vox ista numeri illigata est, ut sine vitio eum librum queas supponere.' *Jac. Gronov.*—16 'Ne unus quidem ex codicibus Mss. tuetur illud *scutisque*, tanquam scribæ aut ignoravissent eam vocem aut eas literas scribere nequivissent; sed habent *publicitus jam si uti isque feroque*, ut et in Regio, aut *jam siculi isque* aut absque τῷ *jam*, aut *sicutusque* aut *sicutris*. Si potest supponi hæc scripta esse pro *scutiis* vel *scuteis*, prout edit Merula et in Nonio corrigit, bene est, nisi quod vetustiores pro illo ediderunt *excubiis*, geminantes eam vocem incondite; at tu dicas fere dirigere ad *publicitus lanceisque fer.* aut *siculisque*, ut seculas novit Varro libro IV. de L. L.' *Idem.*—17 'Vett. codd. *curat.*' Ois. 'Nisi fuerit *curans.*' Jac. Gronov.—18 Reg. *ibi quæsitum est.*—19 Vid. Not. Var.

NOTÆ

[a] *Proletarius*] Proletarii cives ab edenda prole ita sunt appellati, quod cum per angustias rei familiaris rempublicam juvare non liceret, saltem prolis gignendæ copia civitatem frequentarent.

enarraret: et, cum ille se juris, non rei grammaticæ, peritum esse respondisset: Eo maxime, inquam, te dicere hoc oportet, quando, ut prædicas, peritus juris es: nam Q. Ennius verbum hoc ex duodecim tabulis vestris accepit: in quibus, si recte commemini, ita scriptum est: ASSIDUO.[b] VINDEX.[c] ASSIDUUS. ESTO. PROLETARIO.[d] QUOI. QUIS. VOLET. VINDEX. ESTO.[d 19] Petimus igitur, ne annalem nunc Q. Ennii, sed duodecim tabulas legi arbitrere; et quid sit in ea lege 'proletarius,' si vis, interpretere. 3. Ego vero, inquit ille, dicere atque interpretari hoc deberem, si jus Faunorum[e] et Aboriginum[e] didicissem. Sed enim cum[20] proletarii, et assidui, et sanates,[f] et vades,[g] et subvades,[h] et vigintiquinque asses,[i] et taliones,[k] furtorumque

[d] *Vir locuples a creditoribus conjectus in carcerem vindicetur, et redimatur assibus si opus est a viro locuplete. Proletarius autem civis redimatur a quolibet.*
[e] *Antiquissimorum Italiæ populorum.*

[19] 'Sit hoc salvum Oiselio. Sed unde illi nota est ista constantia Msstorum in rejicienda voce *civi?* Si de proletario isto genere fateretur se loqui, posset venia dari. Immo ipse Regius plane ita habet, *assiduus est proletario jam civi cui quivis volet*. Item Lugd. maj. *assiduus est oleatorio jam civi cui quis volet*. Scioppius ascripsit *cui quivis*, cum plerique nostri *cui quis*, et Cb. *cujus quis?* Marcilius edit *cui cui volet*, ut ait, pro quiqui sive quicumque, ex fide grammaticorum.' *Jac. Gronov.*—20 Scioppius notavit *quam*, nec aliter habet liber

NOTÆ

[b] *Assiduo*] Assiduus pro divite ponitur: dictus est ab assibus, id est, ære dando, cum id reipublicæ tempora exigebant. 'Quibus,' inquit Varro, 'erant pecuniæ satis locupletes, assiduos, contrarios proletarios' vocabant.

[c] *Vindex*] Auctore Festo, is est qui vindicabat quominus is qui prehensus erat ab aliquo teneretur. Divitem porro non licebat tenuioris fortunæ hominibus ex vinculis eximere, ne ipsi deficientibus opibus cum tota familia in discrimen adducerentur.

[d] *Proletario, &c.*] Proletario civi quemvis vindicem esse permiserunt decemviri: quia eorum debita, quippe quæ sint tenuiora, exiguo ære possunt exsolvi.

[e] *Faunorum, &c.*] Consule superiores Notas.

[f] *Sanates*] Sanates auctore Festo dicti sunt qui supra infraque Romam habitaverunt: quod nomen his fuit, quia cum defecissent a Romanis, brevi post redierunt in amicitiam quasi sanata mente.

[g] *Vades*] Vas est qui suo periculo promittit eum, quem in jus vocaveris, dicta die venturum, aut tibi facturum satis.

[h] *Subvades*] Erant secundi vades et quasi vades vadum.

[i] *Vigintiquinque asses*] Mulcta fuit qua ex lege XII. tabularum levioris injuriæ rei plectebantur. Respondet novem circiter assibus nostratibus.

[k] *Taliones*] Talio est similitudo vin-

quæstio cum lance[l] et licio evanuerint,[f] omnisque illa duodecim tabularum antiquitas, nisi in legis actionibus centumviralium causarum,[m] lege Æbutia lata, consopita sit;[g] studium scientiamque ego præstare debeo juris et legum, vocumque earum, quibus utimur. 4. Tum forte[h] quadam Julium Paulum, poëtam memoriæ nostræ doctissimum, prætereuntem conspeximus: is a nobis salutatus, rogatusque, uti de sententia, deque ratione istius vocabuli nos doceret, Qui in plebe, inquit, Romana tenuissimi pauperrimique erant, neque amplius quam mille quingentum æris[n] in censum deferebant,[i] 'proletarii' appellati sunt. Qui vero nullo, aut perquam parvo ære censebantur,[k] 'capitecensi'[o] vocabantur: extremus autem census capitecensorum æris fuit trecenti septuaginta quinque.[l][1][p] 5. Sed quoniam res pecuniaque familiaris[2] obsidis vicem pigno-

[f] *Non sit amplius in usu.* [g] *Abrogata fuerit lege lata ab Æbutio, præterquam in actionibus legis causarum centumviralium.* [h] *Nescio quo casu.*
[i] *Quorum bona erant summa mille et quingentorum assium.*
[k] *Qui autem vel nihil vel paucissimos asses habebant.*
[l] *Erat trecentorum et octoginta assium.*

Reg. et Petav.—1 'Sic cod. Tornæs. et vett. edd. Stephanica vero editio habet CCCLXXX.' *Ois.* 'Haud dubie lapsu typorum, cum et editi et Mssti alii omnes illos *septuaginta quinque* agnoscant. Etiam Salmasius ad Stephani editionem annotavit *trecentis septuaginta quinque*, quo modo Scioppius inter tertium C et literam L super posuit *tis*.' Jac. Gronov.—2 Legendum conji-

NOTÆ

dictæ, ut taliter patiatur quis ut fecit. Hanc legem Judæis præscriptam olim a Deo Græci servabant.

[l] *Furtorumque quæstio cum lance, &c.*] De hoc ritu jam superius egimus.

[m] *Centumviralium causarum*] Cum essent Romæ XXXV. tribus, terni e singulis tribubus electi sunt ad judicandum; quorum numerus licet ad centum et quinque excresceret, dicti sunt tamen centumviri, quo facilius nominarentur. Porro causæ, de quibus cognoscebant, dicebantur centumvirales.

[n] *Mille quingentum æris*] Hæc summa viginti sex libras et asses quinque Gallicos conficit.

[o] *Capitecensi*] Infima plebs omnibus fere bonis destituta censori non opes quibus carebat, sed unum indicabat nomen: adeoque dicebantur tantum, non ære, sed capitecensi. Julio Paulo non assentitur Salmasius, qui proletarios et capitecensos eosdem fuisse contendit.

[p] *Æris fuit trecenti septuaginta quinque* [*Æris ccclxxx.*] Respondent libris Gallicis sex, et tredecim assibus.

risque esse apud rempublicam videbatur; amorisque in patriam fides quædam in ea, firmamentumque erat; neque proletarii, neque capitecensi milites, nisi in tumultu maximo, scribebantur; quia familia pecuniaque his, aut tenuis, aut nulla esset: proletariorum tamen ordo honestior aliquanto, et re, et nomine, quam capitecensorum fuit: nam et asperis reipublicæ temporibus, cum juventutis inopia esset, in militiam tumultuariam[m] legebantur, armaque iis sumtu publico præbebantur: et non capitis censione, sed prosperiore vocabulo a munere officioque prolis edendæ appellati sunt: quod, cum re familiari parva[3] minus possent rempublicam juvare, subolis tamen gignendæ copia civitatem frequentarent.[n] 6. Capitecensos autem primus C. Marius,[q] ut quidam ferunt, bello Cimbrico difficillimis reipublicæ temporibus,[o] vel potius, ut Sallustius ait, bello Jugurthino, milites scripsisse traditur; cum id factum ante in nulla memoria extaret. ASSIDUUS, in duodecim tabulis, pro locuplete et facile facienti dictus, aut ab assibus, id est, ære[4] dando, cum id tempora reipublicæ postularent; aut a muneris pro familiari copia faciendi assiduitate: verba autem Sallustii in historia Jugurthina de C. Mario Consule, et de capitecensis hæc sunt: 'Ipse interea milites scribere,[p] non more majorum, nec ex classibus, sed, ut lubido cujusque erat, capitecensos plerosque: id factum alii

[m] *Raptim et festinato conscriptam.* [n] *Magis populosam redderent.*
[o] *In maximis reip. calamitatibus.* [p] *Cœpit milites eligere.*

cit Ois. *res, pecunia, atque familia.* Improbat Jac. Gronov.—3 Similiter hic legendum censet Ois. *re familiaque parva.*—4 'Ita concinnavit editionem Gellii Pater meus ex doctrina Salmasii, quam prodit de Modo usur. pag. 236. cum vulgo particula *aut* migravisset ante voces *pro locuplete*, ut in editione Stephani; et sic citat Vossius in Etymolog. aut quia istic aliæ ponunt particulam *et*, plane aboleretur, cum tamen in Regio legatur *dictus ab assiduis ab ere dando*, ut notavi ego et Bourdel. vel *dictus assiduus quasi ab ære*, ut Lambecius, cum Salmasius ascripserit *dictus aut ab assibus*, quæ est ejus emendatio prodita loco, quem citavi. Sed neque aliter ex codice Regio notavit

NOTÆ

[q] *C. Marius*] Vir fuit 'in bello hostibus, in otio civibus infestissimus, quietisque impatientissimus.' *Velleius Paterculus.* Quo tempore et quibus factis floruerit indicavimus.

inopia bonorum; alii per ambitionem Consulis memorabant, quod ab eo genere celebratus auctusque[5] erat:[q] et homini potentiam quærenti egentissimus quisque[r] opportunissimus.'

[q] *Quod dignitatem suam deberet ejusmodi hominibus tenuissimis.* [r] *Videbatur.*

frater, ut oculis ipse meis aut chirographo diffidam.' *Jac. Gronov.*—5 '*Celebratusque auctusque.* Etsi ita ex Gryphiana anni 1539. repetiverit Stephanus, adeo ut id ipsum quoque imitatus fuerit Prousteus, censui tamen nihil temere admittendum, cum ex Msstis nullus agnoscat primam istam copulam *que.*' Idem.

CAP. XI.

Historia ex Herodoti libris sumta de Psyllorum interitu, qui in Syrtibus[a] Africanis colebant.[a]

Gens in Italia Marsorum[b] orta esse fertur a Circæ[c] filio: propterea Marsis hominibus, quorum duntaxat familiæ cum externis cognationibus nondum etiam permixtæ corruptæque sunt,[b] vi quadam genitali datum est,[c] ut serpentium[6]

[a] *Qui Syrtes Africæ habitabant.* [b] *Non contracta exterorum affinitate originem ducunt ab uno Circes filio.* [c] *Quæ orta est a matre Circe.*

6 'Ita nonnulli gregalium codicum, et ipse etiam Lincoln. Sed interim alii omittunt verbum *est*, quibus auscultavit Aldus et Gryphius uterque, quos nescio cur deserens Stephanus redierit ad priores. Sed egregie Reg. et Lugd. maj. *datum, ut et serp. vir. domitores sint, et incentionibus.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Syrtibus*] Syrtes sunt non modo loca in mari Libyco periculosissima, sed etiam hæ regiones Africæ continentis, quarum regionum fauces ventis arenas excitantibus pro diversa tempestate mutatur; arenis, quemadmodum in mari Libyco, modo subsidentibus, modo horrendam ad altitudinem assurgentibus: unde auctor est Solinus iis in locis viatores iter sideribus dirigere. Ceterum, siquidem in Syrtes incidimus, duplex est Syrtis ad Africam; major, hodie *les Seiches de Barbarie*, parva *Golphe de Capes.*

[b] *Marsorum*] Marsi Italiæ populi a Marso Circes filio oriundi, Sabinis, Æquis, et Hernicis erant contermini, ejusque regionis partem occupabant quæ jam dicitur *Abbruzze ulterieure.* Ubi etiamnum nomen vetus remansit *Ducato de Marsi.* Hi populi serpentum morsibus tactu ipso, suctuve modico olim medebantur, ut ait Plinius; qui alio loco subdit, salivam hominis jejuni serpentibus esse mortiferam.

virulentorum domitores sint, et incentionibus,[d] herbarumque succis faciant medelarum miracula. Hac eadem vi præditos esse quosdam videmus, qui 'Psylli'[d] vocantur: quorum super nomine et genere cum in veteribus literis quæsissem; in quarto denique Herodoti[7] libro fabulam de Psyllis hanc invenimus. 2. Psyllos quondam fuisse in terra Africa conterminos[e] Nasamonibus:[e] Austrumque[f] in finibus eorum quodam in tempore perquam validum ac diutinum flavisse: eo flatu aquam omnem in locis, in quibus colebant, exaruisse: Psyllos re aquaria defectos,[g h] eam injuriam graviter Austro succensuisse; decretumque fecisse, uti armis sumtis ad Austrum, proinde quasi ad hostem, jure belli, res repetitum[8] proficiscerentur: atque ita profectis ventum Austrum magno spiritus agmine[i] venisse obviam; eosque universos, cum omnibus copiis armisque, cumulis montibusque arenarum supervectis, operuisse: eo facto Psyllos[9 f] ad unum omnis interisse:[k] itaque eorum fines a Nasamonibus occupatos.

[d] *Incantamentis.* [e] *Vicinos.* [f] *Ventum a meridie.* [g] *Privatos aquis.* [h] *Propter.* [i] *Ingenti flatus turbine.* [k] *Ne uno quidem superstite.*

—7 Unicus ille Reg. *Herodici.*—8 'Non culpo viros egregios, qui sic ediderunt, et video, quid fuerint secuti. Attamen in omnibus Mss. de quibus novi, lectum fuit *res petitum*, unde id ipsum annotavit quoque Scioppius. Sed ita et c. 13. Reg. et Lugdun. uterq. *pro ferenda gratia.*' Jac. Gronov.—9 Ms. Reg. *et facto Ps.* et deinde *itaque fines a Nasamonibus occup.* omissa voce *eorum.*

NOTÆ

[c] *Circæ*] Solis et Perses Nymphæ filia veneficiis et incantamentis maxime apud poëtas famosa.

[d] *Psylli*] De Psyllis Libyæ populis jam alibi nonnulla perstrinximus: eorum mos erat, ut refert Plinius, sævissimis serpentibus liberos genitos objicere, et sic pudicitiam conjugum experiri, cum adulterino sanguine natos serpentes minime profugerent. Cato cum deserta Libyæ peragraret Psyllos secum duxit, qui vel exsugentes venenum, vel incantamentis serpentum morsus curarent. *Plutarchus in vita Catonis.*

[e] *Nasamonibus*] Populi Africæ, quorum alii ad oceanum Atlanticum, qui et Atlantes Herodoto; alii in Libya ad Syrtim magnam teste Plinio; alii denique auctore Ptolemæo in Marmarica Garamantibus proximi sunt.

[f] *Eo facto Psyllos, &c.*] Plinius lib. VII. cap. 2. refert gentem Psyllorum internecione deletam a Nasamonibus, qui eorum regionem invaserint.

CAP. XII.

De his vocabulis, quæ Cloatius Verus aut satis commode, aut nimis absurde et illepide, ad origines linguæ Græcæ redigit.

CLOATIUS Verus in libris, quos inscripsit 'Verborum a Græcis tractorum,' non pauca hercle dicit curiose et sagaciter conquisita, neque non tamen quædam futilia et frivola. 'Errare,' inquit, 'dictum est ἀπὸ τοῦ ἔῤῥειν;'[a] versumque infert Homeri, in quo id verbum est:

Ἔῤῥ'[a] ἐκ νήσου [10] θᾶσσον, ἐλέγχιστε ζωόντων.[b]

Item 'alucinari'[b] factum scripsit ex eo, quod dicitur Græce ἀλύειν,[c] unde 'elucum' quoque esse dictum putat, *a* litera in *e* versa, tarditatem quandam animi et stuporem, qui alucinantibus plerumque usu venit. Item 'fascinum'[c] appellat, quasi βάσκανον, et 'fascinare' esse quasi βασκαίνειν.[11] Com-

[a] *Ab ægre eundo.* [b] *Abi ex insula ocyus, pessime hominum.*
[c] *Inquietum oberrare.*

10 'Ita prudenter corripuit H. Stephanus ejectis illis, quæ nescio auctore ingeri solebant, ἔῤῥε κακὴ γλήνη, et illud.' Jac. Gronov.—11 'Quod mireris,

NOTÆ

[a] Ἔῤῥ'] Ἔῤῥειν significat aliquem in locum accedere inauspicato: unde sæpius Aristophanes ait, ἔῤῥ' ἐς κόρακας, 'Abi ad corvos;' quod Latini sic exprimunt, 'abi in malam crucem.' Præterea idem est ac 'pessum ire,' 'perire.'

[b] *Alucinari*] Mira est grammaticorum de hujus vocis origine dissensio, ut videre est apud Vossium. Potior videtur eorum esse ratio, qui a 'luce' derivant, non tam quod qui alucinantur 'a luce aberrent,' quam quod 'ad lucem offendant.'

[c] *Fascinum*] Derivant nonnulli a 'fasciis,' quod vel quasi ligentur ii quos fascinum læsit, vel ad incantandos homines iis utantur in magicis sacris. Festus a fando originem deducit, quod fando ab invidis, imo et a benevolis impensius laudantibus, fascinum inferatur, et fando avertatur. Rectius hic Cloatius Verus ἀπὸ τοῦ βασκαίνειν, B in F mutato, ut a βρέμω fit 'fremo.' Est autem βασκαίνω idem quod φάεσι καίνω, 'oculis occido.' Oculorum enim intuitu præcipue fieri fascinationem aiunt, cum scilicet, ut refert Heliodorus in Histor. Æthiop. lib. III. virulenti spiritus ex invido et male affecto pectore per oculos emissi inficiunt aërem: sic infectus aër per oculos, nares, halitus, aliosque corporis meatus in intima sese insinuat, et eos inficit in quos transfunditur. Consule quæ Gellius ipse refert lib. IX. cap. 4.

mode hæc sane omnia, et conducenter:[12] 2. sed in libro quarto, 'Fænerator,' inquit, 'appellatus est, quasi φαινεράτωρ, ἀπὸ τοῦ φαίνεσθαι ἐπὶ τὸ χρηστότερον,[d] quoniam id genus hominum speciem ostentent humanitatis, et commodi esse videantur inopibus nummos desiderantibus:' idque dixisse ait Hypsicratem[13] quempiam grammaticum; cujus libri sane nobiles sunt super his, quæ a Græcis accepta sunt. 3. Sive hoc autem ipse Cloatius, sive nescio qui alius nebulo effutivit, nil potest dici insulsius: 'fenerator' enim; uti[14] M. Varro in libro tertio de sermone Latino scripsit, 'a fenore est nominatus: fenus autem dictum a fetu, et quasi a fetura quadam pecuniæ parientis, atque increscentis:' idcirco et M. Catonem et ceteros ætatis ejus 'feneratorem,' sine *a* litera pronuntiasse tradit, sicuti 'fetus' ipse et 'fecunditas' appellata.

[d] *Quod videantur inclinare ad id quod utilius est.*

in Mss. legitur jocose *fascinare esse quasi bascinare*.' Idem.—12 'Editio Aldina, *Condecenter*: haud male.' *Ois.* 'Sic, credo, judicarunt illi omnes, qui sustinuerunt contra libros Mss. ita edere, quo in numero sunt omnes Gryphianæ. Sed jam olim recte Brixia dedit *conducenter*, ut habet Reg. Lugdun. uterq. Mem. Petav.' *Jac. Gronov.*—13 Vid. Not. Var. 'Nomen id cod. Regius concipit *Hypsicreantem*.—14 'Cod. Torn. et vett. edd. *sicuti*.' Ois. 'Dubito. Ab Brixia enim et Aldo ad Stephanum continenter video *sicut*: et cum Lugdun. min. habeat *uti*, (quod sane adhibuit et Vossius in Etymologico, ut patet, ex editione Stephani,) tum Reg. et Lugd. maj. etiam Petav. habent *sicuti*, quorum Regius paulo ante habebat quoque *nihil potest*. Etiam dubito, an editiones multæ habeant recte *nescio qui alius*; nam et Aldus et codex Reg. legunt *nescio quis alius*. Mox auget Regius *fenus autem dictum ait a fetu*.' Jac. Gronov.

CAP. XIII.

Quid sit municipium, *et quid a* colonia *differat, et quid sint* municipes, *quæque sit ejus vocabuli ratio ac proprietas: atque inibi, quod Divus Hadrianus in Senatu de jure atque vocabulo* municipum *verba fecit.*

'Municipes' et 'municipia' verba sunt dictu facilia et usu obvia; et neutiquam reperias, qui hæc dicit, quin

scire se plane putet quid dicat. Sed profecto aliud est, aliud dicitur:[15] quotus enim fere nostrum est, qui cum ex colonia ex populo Romano[16] sit, non et se 'municipem' esse, et populares suos 'municipes' esse dicat?[17] quod est a ratione et a veritate longe aversum. Sic adeo et 'municipia' quid, et quo jure sint, quantumque a 'colonia' differant, ignoramus: existimamusque meliore conditione esse 'colonias,' quam 'municipia:' de cujus opinionis tam promiscæ[a] erroribus D. Hadrianus, in oratione quam de Italicensibus,[a] unde ipse ortus fuit,[b] in Senatu habuit, peritissime disseruit: mirarique se ostendit, quod et ipsi Italicenses, et quædam item alia municipia antiqua, in quibus Uticenses[c] nominat, cum suis moribus legibusque uti possent, in jus coloniarum mutare gestiverint.[b] 2. Prænestinos[d] autem refert maximo opere a Tiberio imperatore petisse orasseque, ut ex colonia in municipii statum redigerentur: idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quod in eorum finibus, sub ipso oppido, ex capitali morbo

[a] *Vulgaris.* [b] *Maxime desideraverint transire in jura Coloniarum.*

15 Cod. Torn. et vet. ed. *atque aliter dicitur.*—16 'Cod. Tornæs. et vet. ed. *Ex colonia populi Romani.*' Ois. 'Itaque totum hoc recipitur periculo Stephani, cum nullus Mstus in id consentiat, et simpliciter legant *ex colonia populi Romani*, sicut Regius et Lugd. maj. habent etiam *atque aliter dicitur.*' Jac. Gronov.—17 Cod. Tornæs. *sibi esse dicat.*—18 '*Ni, inquam, populus co-*

NOTÆ

[a] *Italicensibus*] Italica urbs alia est in Pelignis, quæ et Corfinium dicitur; alia in Hispania Bætica ex Hispalensi conventu, de qua hic mentio. Nunc dicitur, teste Morali, *Sevila la Veia.*

[b] *Unde ipse ortus fuit*] Nimirum, ut in ipso ejus vitæ initio refert Spartianus, 'Origo imperatoris Hadriani vetustior a Picentibus, posterior ab Hispaniensibus manat: siquidem Hadria ortos majores suos apud Italicam Scipionum temporibus resedisse, in libris vitæ suæ Hadrianus ipse commemorat ... Ipse consobrinus Trajani imperatoris ... Natus est Romæ IX. Kal. Feb. Vespasiano septies et Tito quinquies Coss.' Scilicet anno Christi LXXVI. Atque hinc corrigendus Eutropius, Eusebius, et alii qui referunt Hadrianum natum esse Italicæ in Hispania.

[c] *Uticenses*] Utica ad Bagradam fluvium urbs olim celebris Africæ, nunc piratica infamis. Vulgo dicitur *Biserte;* Arabibus *Benzert.*

[d] *Prænestinos*] Præneste oppidum Latii in Italia. Nunc *Palestrine.*

revaluisset.[c] 'Municipes' ergo sunt cives Romani ex municipiis, legibus suis et suo jure utentes, muneris tantum cum populo Romano honorarii participes,[d] a quo munere capessendo appellati videntur, nullis aliis necessitatibus, neque ulla populi Romani lege astricti, nisi, inquam, populus eorum fundus factus est:[e] [18] [a] primos autem municipes sine suffragii jure Cærites[f] esse factos accepimus: concessumque illis, ut civitatis Romanæ honorem quidem caperent, sed negotiis tamen atque oneribus vacarent,[f] pro sacris bello Gallico receptis, custoditisque:[g] hinc tabulæ Cærites appellatæ, versa vice,[h] in quas censores referri jubebant, quos notæ[i] causa suffragiis privabant. 3. Sed 'Coloniarum'[g] alia necessitudo[k] est: non enim veniunt

[c] *Prope ipsum oppidum Præneste convaluisset ex morbo periculosissimo.*
[d] *Ornati titulo civium Romanorum, ut populus Romanus.*
[e] *Nullis aliis officiis populi Romani necessario obligati, ab ejus legibus immunes, nisi se totos pop. Rom. potestati permisissent.*
[f] *Negotiorum et munerum non essent participes.*
[g] *Quod in bello Gallico recepissent et conservassent res sacras populi Romani.*
[h] *Contraria omnino ratione.* [i] *Ignominiæ.* [k] *Conjunctio cum pop. Rom.*

rum fundus factus est. Vulgo, *Cum nunquam populus eor. f. f. esset.* At Mss. *Nunquam populus eorum fundus factus est.* Unde nihil facilius quam legere, ut jam olim edidit Stephanus, *Ni, inquam, pop. &c.*' Ois. 'Juste quidem hæc Oiselius; sed Stephanum miror, qui scire potuit gregalem Mstorum turbam legere *ni inquam* vel *nunquam*, sed in codice Regio extare *nisi inquam*, quod ipsum ita integris literis legitur quoque in Lugd. maj. unde ineptus forem si voluissem ultra quercu vesci non restituendo quod est eximium. Scioppius non debet nos morari, qui sive ex Ms. sive ex se apposuit vetus *Cum nunquam.* De populo fundo utique Oiselius non erat, qui pronuntiaret; unde in trivio velut hærens miseriam suam ipse magna nota confessus est, præsertim cum nequiret inhærere explicationi Festi *fundum* intelligentis *auctorem:* multo minus miserabile illud ingenium Proustei. Festo alligare se melius potuit CL. Grævius in notulis ad Ciceronis orationem pro Balbo, quoniam prælegi audiverat a patre Disputationem, quam is conscripsit de hac ipsa re, et si ita tempus et voluntas feret, huic Gellio forsan adjungam. Erat etiam in Regio, *nullis ab his necessitatibus.*' Jac. Gronov. 'Sed quid *inquam* sibi velit, equidem nescio, cum in prioribus idem nondum dixit, ut id repetens addere deberet *inquam.* Quare divise legendum esse arbitror: *nisi in quam populus eorum fundus factus est.*' Optime, hæc cum scriberem, cognovi, Everardum Ottonem de Ædilibus Coloniarum et Municipiorum pag. 8. hunc locum ad-

NOTÆ

[a] *Fundus factus est*] Fundus est possessio. Unde urbs aliqua dicitur fundus pop. Romani, cum in ejus ditionem ac possessionem cedit.

[f] *Cærites*] Cære urbs Etruriæ antiquissima, cujus incolæ dicti sunt Cærites: hodie, *Cervetere.*

[g] *Coloniarum*] Colonia oppidum erat

extrinsecus in civitatem, nec suis radicibus nituntur:[l] sed ex civitate quasi propagatæ sunt: et jura institutaque omnia populi Romani, non sui arbitrii habent: quæ tamen conditio, cum sit magis obnoxia[m] et minus libera, potior tamen et præstabilior existimatur, propter amplitudinem majestatemque populi Romani, cujus istæ coloniæ quasi effigies parvæ[19] simulacraque esse quædam videntur: et simul quia obscura obliterataque sunt municipiorum jura, quibus uti jam per innotitiam[20] non queunt.

l *Nec per se ipsas fruuntur jure Romanorum.* m *Subdita pop. Rom.*

duxisse: *si in quam populus, &c.* etiam divise.' *Otho.*—19 'Scioppius ascripsit, *effigies pasuæ*, nec scio quorsum tendat. Sed neque verbum *uti* apparet in Reg.' *Jac. Gronov.*—20 Alii *ignotitiam*: alii *ignorantiam*.

NOTÆ

in quod Romani magistratus cives traduxerant, vel cui jura coloniarum concedebant.

CAP. XIV.

Qu d M. Cato differre dixit properare *et* festinare, *et quam incommode Verrius Flaccus vim verbi quod est,* festinat, *interpretatus sit.*[1]

'Festinare' et 'properare' idem significare, atque in eandem rem dici videntur: sed M. Cato id differre existimat: eaque hoc modo divisa: verba sunt ipsius ex oratione, quam de suis virtutibus habuit: 'Aliud est properare, aliud festinare: qui unum quid mature transigit, is properat: qui multa simul incipit,[2] neque perficit, is festi-

1 'Ediderunt olim *verbum quod est f.* Vocabulum *vim* ignorat Regius, cum tamen retineat genitivum *verbi*. Notabile est in Lugdun. maj. *verbi quod est festinate TOIMON interpret.* Apparet igitur excidisse aliquid Græcum, quod apparet fuisse Ἕτοιμον, ut scripserunt pro ἔτυμον. Nam negligentia Stephani damnanda est, qua nunc edidit in hoc loco *festinare et properare*, at pag. 579. in collectione capitum *properare et festinare*, prout est in Mss. cum tamen editiones sequantur perversum ordinem.' *Jac. Gronov.*—2 Reg. et

nat.' Verrius Flaccus rationem dicere volens differentiæ hujus, 'Festinat,' inquit 'a fando dicitur: quoniam isti ignaviores,[3] qui nihil perficere possunt, plus verborum quam operæ habent:' sed id nimis coactum atque absurdum videtur: neque tanti momenti esse potest prima in utroque verbo litera, ut propter eam unam tam diversa verba, 'festinare,' et 'fari,' eadem videri debeant: commodius autem propiusque visum est, 'festinare,' esse quasi fessum esse: nam qui multis simul rebus properandis defessus est, is jam non properat, sed festinat.

Lugd. maj. *multa sibi incipit.*—3 Lipsius reponit *ignaviones.*

CAP. XV.

Quid Theophrastus[a] mirum de perdicibus scriptum reliquerit,[4] et quid Theopompus de leporibus.

THEOPHRASTUS, philosophorum peritissimus, omnes in Paphlagonia[b] perdices bina corda habere dicit; Theopompus in Bisaltia[c] lepores bina jecora.

4 '*Quod Theophrastus m. d. p. scr. reliquit.* Nescio unde aut qua fide sic conceperit hanc partem editio anni 1644. quæ et abstulit sequentem et Oiselianam, quod dedecet. Reposui quod vetus est et quantum scio, verum.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Theophrastus*] De Theophrasto et Theopompo jam diximus.

[b] *Paphlagonia*] Asiæ minoris est regio ad Pontum Euxinum. Nunc *Belli* vocatur.

[c] *Bisaltia*] Regio est Macedoniæ Strymonem inter et Thermaicum sinum.

CAP. XVI.

Agrippas *a partus ægri et improsperi vitio appellatos; dequè his Deabus, quæ vocantur* Prosa *et* Postverta.

QUORUM in nascendo non caput, sed pedes primi extiterant,[5] (qui partus difficillimus ægerrimusque habetur,) Agrippæ appellati vocabulo ab ægritudine[a] et pedibus conficto.[6] Esse autem pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos,[b] sursum pedibus elatis; non ut hominis natura est, sed ut arboris: nam pedes cruraque, arboris appellat ramos; caput, stirpem atque caudicem: 'Quando igitur,' inquit, 'contra naturam forte conversi in pedes,[7] brachiis plerumque diductis retineri solent: ægriusque tunc mulieres enituntur: hujus periculi deprecandi gratia aræ statutæ sunt Romæ duabus Carmentibus:[c] quarum altera[8] Postverta nominata est, Prosa[9] altera; a recti perversique partus et potestate et nomine.'

5 Trillerus legendum putat *exierant*.—6 Vid. Not. Var. 'Scriverius etiam hic tentavit *difficillimus acerrimusque*, et dicit *capite jusum nixas*, prout ascripsit in ora sua Pater: sed ut opinor nec credidit hic nec laudavit.' *Jac. Gronov.* Trillerus *ab ægritudine ex pedibus*.—7 Scioppius notavit delendam præpositionem.—8 '*Una*. Cod. Tornæs. et vet. edit. *altera*.' Ois. 'Certe non Regius tantum codex istud *altera* defendit, sed omnes scripti libri, quos vidi; atque etiam ex editis nemo mutavit, nisi unus Stephanus, cujus causas ignoro, et ideo vane putans illum obstrepere tot tantisque fidei pignoribus reposui verum. Ceterum Reg. habet *quarum altera Postverta cognominata*. Pro hoc autem nomine Scioppius posuit *Posuesta*, ac voce *prosa* apposuit, Porrima Ovid. I. Fast. Macrob.' *Jac. Gronov.*—9 'Al. *Prorsa*. Sed eodem redit, sive *Prorsa*, sive *Prosa* legatur.' *Ois.*

NOTÆ

[a] *Ab ægritudine, &c.*] Qui nascuntur in pedes Agrippæ dicuntur, quasi ab ægro partu, ut censet Nonius.

[b] *Capite infimo nixos*] Utero gestatus infans, ut post veteres medicos observavit Fernelius, incurvus totus ac contractus, talos ad nates applicat, manibus genua apprehendit, in quæ caput sic demittit, ut oculi manuum pollicibus veluti affixi hæreant, nasus vero inter genua procumbat: caput superius est, pedes inferiores. Ceterum circa nonum mensem factus grandior diutius concludi non patitur, proinde primum sese convolvit, caputque declinans, crura et reliquos artus distendens ex utero erumpit. Tumque in ipso scilicet matris partu, infans, ut ait Varro, sursum pedibus elatis capite infimo nititur.

[c] *Carmentibus*] Hæ fuerunt Divæ, quarum uni, quæ mater fuit Evandri, matronæ liberorum multitudine illustres templum posuere.

CAP. XVII.

Quæ ratio vocabuli sit agri Vaticani.

Et agrum Vaticanum,[a] et ejusdem agri Deum præsidem, appellatum acceperamus a vaticiniis, quæ vi atque instinctu ejus Dei in eo agro fieri solita essent. Sed præter hanc causam M. Varro, in libris divinarum, aliam esse tradit istius nominis rationem: 'nam sicut Aius,'[b] inquit, 'Deus appellatus, araque ei statuta est, quæ est infima Nova via,[a] quod in eo loco divinitus vox edita erat; ita Vaticanus [10] Deus nominatus, penes quem essent vocis humanæ initia:[b] quoniam pueri, simul atque parti sunt, eam primam vocem edunt, quæ prima in Vaticano syllaba est: idcircoque vagire dicitur exprimente verbo sonum [11] vocis recentis.'

[a] *Quæ est in infima nova via.* [b] *Qui præerat principiis vocis humanæ.*

10 Vulgo *Vagitanus.*—11 Reg. *sono.*

NOTÆ

[a] *Vaticanum*] Vaticanus mons est trans Tiberim, olim desertus, Scipionis quondam sepulcro, nunc exquisitissima totius orbis bibliotheca celeberrimus.

[b] *Aius*] De Deo qui a plerisque 'Aius loquens,' a Floro Locutius dicitur, sic Tullius lib. II. de Divinat. 'Audita vox est monentis, ut providerent, ne a Gallis Roma caperetur: ex eo Aio loquenti ara consecrata.'

CAP. XVIII.

Lepida quædam memoratu et cognitu de parte geometriæ, quæ ὀπτικὴ *appellatur*, et *item alia quæ* κανονικὴ, *et tertia itidem, quæ dicitur* μετρική.

Pars quædam Geometriæ Ὀπτικὴ[a] appellatur, quæ ad oculos pertinet: pars altera, quæ ad auris, Κανονικὴ[b] vocatur, qua musici ut fundamento artis suæ utuntur. Utra-

[a] *Perspectiva.* [b] *Canonica.*

que harum [c] spatiis et intervallis linearum, et ratione numerorum constat. Ὀπτικὴ facit multa demiranda id genus, ut in speculo uno [a] imagines unius rei plures appareant: item, ut speculum in loco certo[12] positum, nihil imaginet;[d] [b] aliorsum translatum, faciat imagines: item, si rectus speculum spectes, imago fiat tua hujusmodi, ut caput deorsum videatur, pedes sursum.[c] Reddit etiam causas ea disciplina, cur istæ quoque visiones fallant; ut, quæ in aqua conspiciuntur, majora ad oculos[13] fiant;[d] quæ procul ab oculis sunt, minora.[e] 2. Κανονικὴ autem longitudines et altitudines vocis emetitur. Longior mensura vocis ῥυθμὸς [e] dicitur, altior μέλος.[f] Est et alia species Κανονικῆς,[14] quæ appellatur μετρικὴ:[g] per quam syllabarum longarum et brevium et mediocrium junctura, et modus congruens cum principiis Geometriæ, aurium mensura examinatur. 'Sed hæc,'

[c] *Artium.* [d] *Nullam reddat imaginem.* [e] *Numerus.* [f] *Modulatio.* [g] *Dimensio.*

12 Reg. *loco tcio*, Lugd. maj. *tertio*.—13 Reg. *in oculos*.—14 Vid. Not. Var. 'Miror ab Stephano suppositum *Geometriæ* vocabulum, quod perinde ab Regio libro abest ac istud Κανονικῆς, licet vulgo editiones asciverint, quas credo id hausisse ex illis gregalibus codicibus male scriptis, qui existunt plurimi.' *Jac. Gronov.* *Geometriæ* dat Delph.

NOTÆ

[a] *In speculo uno*] Id tum accidit, cum æquor speculi polygonum est, ac pluribus angulis eminentibus intercisum: vel, cum inter duo specula sibi opposita aliquid ponitur; tum enim illud in utroque speculo pluries, immo centies, et amplius, ad infinitum quasi spatium videbitur.

[b] *Nihil imaginet*] Quod fit cum quid non e regione speculi objicitur. Nihil enim apparere potest nisi cujus imago ex speculis ad oculum reflectitur ea linea, quæ, ut aiunt optici, faciat angulum reflexionis æqualem angulo incidentiæ.

[c] *Ut caput deorsum videatur, pedes sursum*] Omnino id contingit, cum quis ad certum intervallum in speculo concavo sese inspicit. Imaginis enim quæ in hujusmodi speculo depingitur reflexi ad videntem radii decussantur, et ultra eum locum in quem concurrunt, quæ pars hominis superior est, videtur inferior.

[d] *Quæ in aqua conspiciuntur, majora ad oculos fiant*] Scilicet tum radiis certo quodam modo refractis, res objectæ sub angulo majore oculis admoventur.

[e] *Quæ procul ab oculis sunt, minora*] Nimirum, ut aiunt Optici, rei cujusque visæ imago est quasi pyramidis instar, cujus apex in oculo, basis est in re visa. Eo majus aliquid videtur, quo species ejus sub angulo majore ad oculum appellit: quæ sunt remotissima, videntur minima, quia sub angulo minimo conspiciuntur.

inquit M. Varro, 'aut omnino non discimus, aut prius desistimus, quam intelligamus, cur discenda sint: voluptas autem,' inquit, 'vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis[h] existit, cum perfectæ absolutæque sunt: in principiis vero ipsis ineptæ et insuaves videntur.'

[h] *In iis quæ sunt post initia.*

CAP. XIX.

Sumta historia ex Herodoti libro super fidicine Arione.

CELERI admodum et cohibili oratione,[15] vocumque filo tereti et candido,[a] fabulam scripsit Herodotus super fidicine illo Arione. Vetus, inquit, et nobilis Ario cantator fidibus fuit: is loco et oppido Methymnæus, terra atque insula omni Lesbius fuit. Eum Arionem rex Corinthi Periander[*] amicum amatumque habuit artis gratia: is inde a rege proficiscitur terras inclytas[b] Siciliam atque Italiam visere: ubi eo venit, auresque omnium mentesque in utriusque terræ urbibus demulsit, in quæstibus istic et voluptatibus amoribusque hominum fuit.[c] 2. Is tum postea,[16] grandi pecunia et re bona multa copiosus,[d] Corinthum in-

[a] *Volubili admodum et cohærente stylo, dictionumque serie rotunda et pura.*
[b] *Celebres.* [c] *Lucratus est pecuniam, recreavit incolas, et amatus est ab eis.*
[d] *Divitiis onustus.*

15 'In Ms. Lugd. maj. legitur *celari*, ut videatur iste scriba voluisse accurate sequi exemplar antiquius quod habebat ante oculos, etsi nequiret intelligere, cum in eo legeretur *celarius* aut *celari9*, prout expresse apparet in Regio. In quo etsi causa emendandi etiamnum mihi consistat, non dubitavi tamen damnare istud vulgatum *celeri* ut nugatorium, (nisi quod Prousteus potest interpretari volubilem, cum XI. 13. volubilem sententiam interpretetur numerosam, et vides quo istud procedat,) et opinari Gellium dedisse aliquid derivatum ab cælando.' *Jac. Gronov.*—16 'Lugd. maj. *istinc postea.* In fragm. Thuan. vidi *iste postea*, quomodo et Lincoln. Mox Reg. Mem. Ch. *amicitiores*-

NOTÆ

[*] *Periander*] Cypseli parentis vestigia persecutus occupatam a patre tyrannidem tenuit annos XLIV. Floruit auctore Laërtio anno I. Olymp. XXXVIII. ante Christum DCXXVIII.

stituit redire: navem igitur et navitas, ut notiores amicioresque sibi, Corinthios delegit: sed eo Corinthios homine accepto, navique in altum provecta, prædæ pecuniæque cupidos cepisse consilium de necando Arione: tum illum ibi, pernicie intellecta,[e] pecuniam ceteraque sua, ut haberent, dedisse: vitam modo sibi ut parcerent, oravisse: navitas precum ejus harum commiseritum esse illactenus,[f] ut ei necem afferre per vim suis manibus temperarent;[g] sed imperavisse, ut jam statim coram desiliret præceps in mare. 3. Homo, inquit, ibi territus, spe omni vitæ perdita, id unum postea oravit; ut, prius quam mortem oppeteret, induere permitterent sua sibi omnia indumenta, et fides[h] capere, et canere carmen casus illius sui consolabile: feros et immanes navitas prolubium tamen audiendi subit:[i] quod oraverat, impetrat: atque ibi mox de more cinctus, amictus, ornatus, stansque in summæ puppis foro, carmen, quod Orthium[b] dicitur, voce sublatissima cantavit. Ad postrema cantus, cum fidibus ornatuque omni, sicut stabat canebatque, jecit sese procul in profundum: navitæ, haudquaquam dubitantes quin perisset, cursum quem facere cœperant, tenuerunt: sed novum, et mirum, et pium facinus contigit. 4. Delphinum repente[17] inter undas adnavisse, fluitantique sese homini subdidisse, et dorso super fluctus edito[k] vectavisse; incolumique eum corpore et ornatu Tænarum[c] in terram Laconicam devexisse: tum Arionem prorsus[l] ex eo loco Corinthum petivisse: talemque

[e] *Cognito pessimo consilio.* [f] *Nautas propter ejus preces eatenus esse commotos miseratione.* [g] *Abstinerent.* [h] *Lyram.* [i] *Cupiditas tenuit audiendi.* [k] *Elato.* [l] *Recta.*

que, de quo tantopere satagunt in Cicerone.' *Idem.*—17 'Locus pessime distinctus, quem sic instaurabis: *Sed (novum et mirum et pium facinus) contigit*

NOTÆ

[b] *Orthium*] Orthium carmen id erat quod acriore et intensiore voce prolatum generosum quiddam ac bellicum sonabat. Ὄρθιος Græcis idem est quod sublimis et erectus.

[c] *Tænarum*] Tænarus promontorium est ad meridiem Peloponnesi, ubi oppidum ejusdem nominis. Nunc vulgo dicitur: *Capo Matapan* Sophiano, *Capo Maina* Gregoræ.

Periandro regi, qualis delphino vectus fuerat, inopinanti sese obtulisse: eique rem, sicuti acciderat, narravisse: regem isthæc parum credidisse:[18] Arionem, quasi falleret, custodiri jussisse: navitas requisitos,[19] ablegato Arione, dissimulanter interrogasse, ecquid audissent in iis locis, unde venissent, super Arione: eos dixisse hominem, cum inde irent, in terra Italia fuisse: eumque illic bene agitare, et studiis delectationibusque urbium florere; atque in gratia pecuniaque magna opulentum fortunatumque esse: tum inter hæc eorum verba Arionem cum fidibus et indumentis, cum quibus se in salum ejaculaverat,[m] extitisse: navitas stupefactos convictosque ire inficias non quisse:[n] eam fabulam dicere Lesbios et Corinthios: atque esse fabulæ argumentum, quod simulacra duo ænea[o] ad Tænarum viserentur, delphinus vehens, et homo insidens.

[m] *Præcipitem demiserat.* [n] *Non potuisse negare.* [o] *Duas statuas ex ære.*

Delphinum repente inter undas adnavisse, fluitantique, &c.' Idem.—18 ' Id firmat sane Herodotus: Περίανδρον δὲ ὑπὸ ἀπιστίης Ἀρίονα ἐν φυλακῇ ἔχειν, cum tamen Lugd. maj. exhibeat: *Regem istægrarum*, sed et Reg. *Regem iste grarum*, quasi ostenderent literam *p* in vulgata *parum* venisse ex divisione aliena literæ *g*, cujus major linea applicita literæ sequenti constituit illam *p*. Quippe Gellius videtur ita narrare, quasi certe quidem crediderit, sed acriter succensuerit, et cum hic modus detegendi venisset illi in mentem, eum arripuisse. Ista autem Herodoti verba explicantur in sequentibus *quasi falleret*. Atque ita videntur optimi Mssti monere de Gellii manu, quasi ea fuerit *Regem ista hæc iratum credidisse*. Istud enim iota scriptum charactere *j* peperit *g*.' Idem.—19 Reg. et Lugd. maj. *inquisitos*.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XVII.

CAP. I.

Quod Gallus Asinius, et Largius Licinius sententiam Ciceronis reprehenderunt ex oratione, quam dixit pro M. Cælio: et quid adversus homines stolidissimos, pro eadem sententia, vere digneque dici possit.

UT quidam fuerunt monstra hominum, qui de Diis[1] immortalibus impias falsasque opiniones prodiderunt, ita nonnulli tam prodigiosi tamque vecordes extiterunt (in quibus sunt Gallus Asinius[a] et Largius Licinius, cujus liber etiam fertur infando titulo, Ciceromastix)[a] ut scribere ausi sint M. Ciceronem parum integre atque improprie atque

[a] *Flagellum Ciceronis.*

1 Reg. Lugd. uterque, Petav. Lincoln. habent *quod de Diis*.—2 'Cum prio-

NOTÆ

[a] *Gallus Asinius*] Asinius Pollio, celebris orator, cujus adeo delicatum fuit fastidium, ut Ciceronem ipsum exsanguem et elixum appellaret; habuit filium Gallum Asinium, virum auctore Seneca doctissimum, qui libros edidit de comparatione patris et Ciceronis, in quibus prætulit patrem. Quos libros ut refelleret Claudius imperator Ciceronis defensionem scripsit. Hic Asinius a Tiberio nulla certa de causa fame necatus est, an. U. C. DCCLXXXVIII. Christi XXXV.

inconsiderate locutum: atque alia quidem, quæ reprehenderunt, neque dictu, neque auditu digna sunt: sed enim in hoc, in quo[2] sibimet ipsi præter cetera esse visi sunt verborum pensitatores subtilissimi,[b] cedo,[c] quale id sit consideremus. 2. M. Cicero pro M. Cœlio[b] ita scripsit:[3] 'Nam quod objectum est de pudicitia; quodque omnium accusatorum non criminibus, sed vocibus maledictisque celebratum est;[d] id nunquam tam acerbe feret M. Cœlius, ut eum pœniteat non deformem esse natum.' Non existimant verbo proprio esse usum, quod ait, 'pœniteat;' atque id prope ineptum etiam esse dicunt: nam 'pœnitere,' inquiunt, tum dicere solemus, cum, quæ ipsi fecimus, aut quæ de nostra voluntate, nostroque consilio facta sunt, ea nobis post incipiunt displicere; sententiamque in iis nostram demutamus: neminem autem recte ita loqui, 'pœnitere sese quod natus sit,' aut 'pœnitere quod mortalis sit,' aut 'quod ex offenso forte vulneratoque corpore dolorem sentiat:' quando istiusmodi rerum, nec consilium sit nostrum, nec arbitrium; sed ea ingratiis nostris[4] vi ac necessitate naturæ nobis ac-

[b] *Exploratores acutissimi.* [c] *Agedum.* [d] *Divulgatum est.*

res editi bene multi darent *sed etenim hi in hoc, quo,* [in Badiana est *sed enim hi in hoc quo*] Stephanus sic et secundam vocem recte imminuit, et judicavit pulchre trajici voculam tribus lineis constantem *hi* in *in*. Et certe utrumque hoc approbat Lugd. maj. cum reliqui Mssti laudent solum istud prius. Porro Regius habet *sed enim in hi in hoc quo.* Sed Lambecius notavit *sed enim nilim hoc quo.* Apparet omnino post illud *enim* aliquid vocis excidisse. Nec aliud video, quam *sed enim mihi in hoc, quo:* sive ille dativus adsit verbo sequenti *cedo,* seu sit insertus, ubi non requirebatur, et habeat gratiam pleonasmi, prout sæpe alibi, et Livius in ipsa Præfatione.' *Jac. Gronov.*—3 Reg. et Lugd. maj. *scribit,* et *subjectum* pro *objectum.*—4 'Ita correxit Stephanus tam prope adhærens libris Msstis, quam potuit, cum ederetur *ingratis in corporibus nos-*

NOTÆ

[b] *Pro M. Cœlio*] Hic cum accusaretur de vi, quod et a Claudia mutuo sumsisse aurum, et ne ei redderet, venenum parasse diceretur, ita defensus est a Cicerone, ut fuerit absolutus, et ad amplissimos pervenerit magistratus, tribunatum plebis anno U. C. DCCI. biennio post ædilitatem, ac denique præturam, in qua cum seditiones excitaret a partibus Cæsarianis alienatus, abrogato magistratu urbe pulsus et occisus est, anno U. C. DCCV. ante Christum XLIX. In Epitome lib. CXI. et in Dione male Cæcilius vocatur.

cidant.[e] Sic[5] hercle, inquiunt, non voluntarium fuit M. Cœlio, quali forma nasceretur; cujus eum dixit non pœnitere: tanquam in ea causa res esset, ut rationem caperet pœnitendi. 3. Est hæc quidem, quam dicunt, verbi hujusce sententia; et 'pœnitere,' nisi in voluntariis rebus, non probe dicitur; tametsi antiquiores verbo ipso alio quoque modo usitati sunt; et 'pœnitet' ab eo, quod est 'pœne,' et a[6] 'pœnuria' dixerunt: sed id aliorsum pertinet, atque alio in loco dicetur. 4. Nunc autem sub hac eadem significatione, quæ vulgo nota[7] est, non modo ineptum hoc non est, quod M. Cicero dixit; sed festivissimum adeo et facetissimum est: nam cum adversarii, et obtrectatores M. Cœlii, quoniam erat pulchro corpore, formam ejus et faciem in suspiciones impudicitiæ accerserent; illudens Cicero tam absurdam criminationem, quod formam, quam natura fecerat, vitio darent; eodem ipso errore, quem illudebat, sciens usus est; et 'non pœnitet,' inquit, 'M. Cœlium non deformem esse natum:' ut vel hac ipsa re, quod ita dicebat, opprobraret adversariis ac per facetias ostentaret, facere eos deridiculum, quod proinde Cœlio formam crimini darent, quasi arbitrium ejus fuisset, quali forma nasceretur.

[e] *Cum ejusmodi res non sint in nostra voluntate et potestate, sed eveniant nobis invitis, fato, et coactu naturæ.*

tris. In illis tamen opinor omnibus legitur *ingratiis* vel *ingratis in nostris.* Certe quidem *nostris* est supervacuum, ubi mox *τὸ nobis* sequitur; quare ut ferri potest, ita si absit requirat nemo. Suspicor similem ingratiis vocem latere sub vocibus *in nostris.* Necessitas vero ista illustratur in Observationibus Paternis libro II. cap. 2.' *Jac. Gronov.*—5 Cod. Torn. et vett. edd. *sicut:* ita sane et omnes Mssti.—6 Reg. et Lugd. min. illud *a* non agnoscunt. —7 Reg. *nata.*

CAP. II.

Verba quædam ex Q. Claudii annalium primo cursim in legendo notata.

CUM librum veteris scriptoris legebamus, conabamur postea memoriæ vegetandæ gratia indipisci animo ac recensere,[a] quæ in eo libro scripta essent in utrasque[b] existimationes, laudis aut culpæ annotamentis digna: eratque hoc sane quam utile exercitium ad conciliandas nobis, ubi venisset usus, verborum sententiarumque elegantium recordationes: velut hæc verba, ex Q. Claudii primo annali, quæ meminisse potui, notavi;[8] quem librum legimus biduo proximo superiore.[c] 'Arma,' inquit, 'plerique abjiciunt: atque inermi illatebrant[9] sese.'[d] Ibi 'illatebrant' verbum poëticum visum est, sed non absurdum, neque asperum. 2. 'Ea,' inquit, 'dum fiunt, Latini, subnixo animo.' 'Subnixo,' quasi sublimi et supra nixo, verbum bene significans, et non fortuitum: demonstratque animi altitudinem, fiduciamque: quoniam, quibus innitimur, iis quasi erigimur, attollimurque. 'Domus,' inquit, 'suas quemque ire jubet, et sua omnia frunisci.'[e] 'Frunisci' rarius quidem fuit in ætate M. Tullii, ac deinceps, infra rarissimum: dubitatumque est ab imperitis antiquitatis, an Latinum foret: non modo autem Latinum, sed jucundius amœniusque etiam verbum est 'fruniscor,' quam 'fruor:' et ut 'fatiscor' a 'fateor,' ita 'fruniscor' factum est a 'fruor.' 3. Q. Me-

[a] *Ad exercendam memoriam retinere animo et recitare memoriter.*
[b] *Sive bene sive male.* [c] *Duobus diebus proxime elapsis.*
[d] *Sine armis abscondunt sese.* [e] *Frui omnibus suis bonis.*

8 'Goldastus ex V. C. scribit legendum in Gellio esse *mihi notavi* ad Petronii caput VI. ubi is dicit etiam; 'Non notavi mihi Ascylti fugam.' Sed ea vox in nullo nostrorum codicum extitit. Et videtur vir doctus erravisse in citando hæc verba, cum debuisset ultima hujus capitis *Hæc ego quorum memoria p. l. suppetierat, mihi notavi.* Ubi annotavit etiam Scioppius, cum ita distinctionem concinnasset, ascribens, 'ita interpungo.' Equidem editio Brixiensis jam habet *suppetierat: mihi notavi.*' Jac. Gronov.—9 Lincoln. ha-

tellus Numidicus, qui caste pureque lingua usus Latina videtur, in epistola, quam exul ad Domitios misit, ita scripsit: 'Illi vero omni jure atque honestate interdicti: ego neque aqua neque igni [a] careo, et summa gloria fruniscor.' Novius in Atellana,[f] quæ Parcus inscripta est,[10] hoc verbo ita utitur:

'Quod magno opere quæsiverunt, id frunisci non queunt.
Qui non parsit,[g] [11] apud se frunitus est.'

'Et Romani,' inquit, 'multis armis, et magno commeatu, prædaque ingenti copiantur.'[h] 'Copiari' verbum castrense[i] est; nec facile id reperias apud civilium causarum oratores: ex eademque figura est, qua 'lignantur,' et 'pabulantur,' et 'aquantur.'[k] 'Sole,' inquit, 'occaso.' 4. 'Sole occaso,' non insuavi venustate est, si quis aurem habeat non sordidam, nec proculcatam.[l] In duodecim autem tabulis verbum hoc ita scriptum est: ANTE. MERIDIEM. CAUSAM. CONSCITO.[12] [b] QUOM. PERORANT. AMBO. PRÆSEN-

[f] *Comœdia.* [g] *Qui non parcus fuit.* [h] *Divites fiunt.*
[i] *Vocabulum militare.* [k] *Ligna, et pabula, et aquas colligunt.*
[l] *Si aliquis habeat aures non indoctas, et vulgi tantum vocabulis assuetas.*

buit *inermi latebrant*, et *ibi latebrant*. Tò *ibi* abest a Delph.—10 'Sic jam edidit Stephanus, eumque titulum approbat ad Nonium Mercerus. Ex libris nostris etiam ita profert Lugdun. min. et Petav. Alii retinent *Partus*, quod est priorum editionum, cum tamen Regius exhibeat *Parens*. Id vero inexpectatum advenit, quod cum Mercerus mox in Nonio ediderit *magno opere*, atque ita etiam in Gellio legant codices veteres, Regius, Lugdun. min. Lincoln. ut sine dubio idem in aliis libris debuerint vidisse editores nonnulli, huc usque tamen continenter lectum fuerit *magnopere*, quod putavi non ferendum, et prætuli melius, quod lib. XVI. cap. 13. ascitum quoque videbis jam olim.' *Jac. Gronov.* *Magnopere* dant Lugd. Bat. Delph.—11 Cod. Torn. *sparsit*.—12 Vid. Not. Var. 'Quæ [verba Oiselii] ut sunt erudite elaborata, sic nosse oportet totum comparari contra libros olim scriptos. Nam Reg. Mem. Ch. Lugd. ut Petav. Lincoln. habent aut *conjiciunt*, aut *conicunt*, aut *conitiunt*,

NOTÆ

[a] *Neque aqua neque igni*] Sceleratos cives Romanos cum nefas esset vita privare, pellebant in exilium: cumque id ne liceret quidem civi jus civitatis auferre, ut vel inviti flagitiosi cederent ex urbe, prohibebant magistratus, ne quis eos vel aqua vel igne juvaret, aut tecto exciperet: miseris cum aqua et igni interdictum esset, necessariis vitæ subsidiis in civitate destituti alio se recipiebant. Porro exules censebantur capite damnati; eorum enim caput eximi civitate dicebatur.

[b] *Conscito*] Hujus legis meminit auctor ad Herennium lib. II. sed va-

TES. POST. MERIDIEM. PRÆSENTI. STLITEM. ADDICITO. SOL. OCCASUS. SUPREMA. TEMPESTAS. ESTO.[m] 'Nos,' inquit, 'in medium relinquemus.' Vulgus 'in medio' dicit. Nam vitium esse isthuc putant: et, si dicas in medium ponere, id esse solœcum putant: sed probabilius [13] significantiusque sic dici videbitur, si quis ea verba non incuriose introspiciat.[n] Græce quoque θεῖναι εἰς μέσον,[o] vitium id non est. 5. 'Postquam nuntiatum est,' inquit, 'ut pugnatum esset in Gallos, id civitas graviter tulit.' 'In Gallos' mundius subtiliusque [p] est, quam 'cum Gallis,' aut 'contra Gallos:' nam pinguiora hæc, absolutioraque sunt.[q] [14] 'Simul,' inquit, 'forma, factis, eloquentia, dignitate, acrimonia, confidentia pariter præcellebat: [15] ut facile intelligeretur magnum viaticum ex se atque in se ad rempublicam evertendam habere.' [r] [16] 'Magnum viaticum' pro magna

[m] *Ante meridiem Prætor cognoscat causam, post meridiem sententiam pronuntiet in gratiam illius, qui præsens aderit. Solis occasus sit illud tempus quo dimittantur judices.* [n] *Diligenter consideret.* [o] *Ponere in medium.*

[p] *Purioris acutiorisque est elegantiæ.*

[q] *Hæc sunt crassiora et obsoletiora* (*ut legitur in veteri codice*).

[r] *Severitate præditus erat, ita ut facile viderent eum magnam facultatem habere ad perdendam rempublicam.*

aut *comciunt.* Hinc Brixiana editio *conjicito*, sed Aldus dedit *conscito*, quod secutæ sunt editiones utriusque Gryphii et Hieronymi de Marnef. Hinc ad Stephani editionis oram adjecit quoque Scioppius, '*conicintur.* leg. *conicito.* Afran. ap. Nonium in Conjic.' Porro cum Stephani editio hic esset trunca, ascripsit, '*cum perorant ambo præsentes.* Adorare pro agere in leg. XII. tab. SI. ADORAT. FURTO. QUOD. NEC. MANIFESTUM. ERIT. Ita et Perorare. Enn. 'Tu face vere quod tecum precibus pater orat.'' *Jac. Gronov.* Τὰ *quom perorant ambo præsentes* non extant in Delph.—13 Reg. Petav. Lugd. min. *solæcismum putant. Et probabilius.*—14 Cod. Torn. et vett. edd. *obsoletioraque sunt.* Sic et Reg. aliique, et annotavit Scioppius. Sed Lugd. min. *obsolutiora.*—15 Reg. *præcolebant.* Lugd. maj. *præcollebat.*—16 'Ita primus L. Carrio lib. II. Antiq. Lect. cap. 15. ex libro Buslidiano restituit: cum in vulgatis post *magnum viaticum*, illa, *ex se atque in se, &c.* non haberentur.' *Ois.* 'Ea plane sic extant in Lugdun. maj. Adde ipsum Stephanum pag. 163.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

riæ sunt admodum discrepantesque lectiones: habent alii *consciscito* vel *gnoscito*, quæ voces cum interpretatione nostra satis congruunt; alii *coniciunto*, Veterum scilicet more pro *conjiciunto*. Tumque ea vox non judices spectat, sed litigatores quibus indicitur, ut causam breviter exponant: est enim causæ conjectio tanquam breviarium et compendium causæ.

facultate, et paratu magno, nove positum est: videturque Græcos secutus, qui ἐφόδιον a sumtu viæ ad aliarum quoque rerum apparatus traducunt: ac sæpe ἐφοδίασον[17] pro eo dicunt, quod est, 'institue' et 'instrue.' 'Nam M.' inquit, 'Manlius, quem Capitolium[18] servasse a Gallis supra ostendi, cujusque operam cum M. Furio dictatore apud Gallos cumprime fortem atque exsuperabilem[s] respublica sensit, is et genere, et vi, et virtute bellica nemini concedebat.'[19] 'Apprime'[20] crebrius est: 'cumprime' rarius, traductumque ex eo est, quod 'cumprimis' dicebant, pro eo, quod est 'in primis.' 6. 'Nihil sibi,' inquit, 'divitias opus esse:' nos 'divitiis' dicimus: sed vitium hoc orationis nullum est, ac ne id quidem est, quod figura dici solet: recta enim ista hæc oratio est: et Veteres compluscule[t 1] ita dixerunt: nec ratio dici potest, cur rectius sit 'divitiis opus esse,' quam 'divitias:' nisi si qui[2] grammaticorum nova instituta ut τεμένων ἱερὰ[u] observant. 'Nam hæc,' inquit, 'maxime versatur Deorum iniquitas, quod deteriores sunt incolumiores: neque optimum quenquam[3] inter nos sinunt diurnare.'[x] 7. Inusitate dixit 'diurnare,' pro, 'diu vivere:' sed ex ea figuratione[4] est, qua dicimus 'perennare.'[y] 'Cum his,' inquit, 'consermonabatur.'[z] 'Sermonari' rusticius videtur, sed rectius; 'sermocinari' crebrius est, sed corruptius.[c] 'Sese,' inquit, 'ne id quoque, quod

[s] *Fortissimum et præstantissimum.* [t] *Sæpius.* [u] *Templorum sacra.*
[x] *In hoc Dii sunt injusti, quod pejores meliori sunt valetudine, et non patiuntur optimos viros diu vivere.* [y] *Eo modo dixit diurnare, quo dicimus perennare.*
[z] *Colloquebatur.*

—17 'Cum Stephanus edidisset ἐφωδίασον, de quo tamen egit in Specimine emendationum pag. 164. Scioppius ascripsit ἐφόδισον. Quod et ab Salmasio ascriptum supposita litera P.' *Idem.* Ἐφωδίασον dat Delph.—18 'Cum in Reg. et Lugd. maj. pronomen non appareat, declarant in Quadrigario lectum fuisse *Manlius* (*Capitolium servasse a Gallis supra ostendi cujusque op. . . . sensit*) *is.*' Jac. Gronov.—19 Τὰ *is et genere, et vi, et virtute bellica nemini concedebat* non apparent in Delph.—20 'Veteres *Prime* dicebant.' *Sciopp.*—1 'Retineo, *complusculi*, quod antiquissimæ editiones mihi tradunt.' *Falster.*—2 '*Nisi si qui.* In Mstis mediam voculam non video.' *Jac. Gronov.*—3 Nonius legit *optimum quemque.*—4 'Ita liber Buslidianus, ut testatur Carrio Antiquar. Lect. lib. III. cap. 3. vulgo, *figura.*' Ois. Reg. etiam cum ut Lugd. probant

NOTÆ

[c] *Sermocinari corruptius*] Id tamen verbum *sermocinari*, nec semel usur-

tum suaderet, facturum esse.' 'Ne id quoque,' dixit, pro, 'ne id quidem,' infrequens nunc in loquendo, sed in libris Veterum creberrimum. 'Tanta,' inquit, 'sanctitudo fani[a] est, ut nunquam quisquam[5] violare sit ausus.' 'Sanctitas' quoque et 'sanctimonia' non minus Latine dicuntur; sed nescio quid majoris dignitatis est verbum 'sanctitudo,' sicuti M. Cato in L. Veturium 'duritudinem,' quam 'duriciam'[6] dicere gravius putabat:[b] 'Qui illius,' inquit, 'impudentiam norat et duritudinem.' 'Cum tantus,'[c] inquit, 'arrabo penes Samnites populi Romani esset.' 8. 'Arrabonem' dixit, sexcentos obsides: et id maluit, quam pignus dicere, quoniam vis hujus vocabuli in ea sententia gravior acriorque est: sed nunc arrabo in sordidis verbis haberi cœptus: ac multo videtur rectius 'arra;'[7] quanquam 'arra' quoque Veteres sæpe dixerunt. 'Et complures,'[d] inquit,[8] 'in laboribus miserrimas vitas exegerunt: at hic

[a] *Templi.* [b] *Credebat ad gravitatem orationis plus valere.*
[c] *Tantum pignus.*

Carrionis restitutionem.—5 '*Nunquam quisquam.* Posterius *quam* subnotavit Scioppius ut damnans aut in Ms. non reperiens, cum nostri codd. id probent; sed tamen habuit Pater Excerpta ex Academiæ hujus Bibliotheca, ubi itidem aberant istæ quatuor literæ.' *Jac. Gronov.*—6 Vett. codd. *duriciem.*—7 'Sic recte vett. codd. Male correctores ediderant: *ac multo videtur sordidius arra.*' Ois. *Sordidius* dat Delph.—8 '*Et compluriens Laberius.* Certe si quis alius locus, tum vel hic imprimis de correctorum audacia conqueritur. In antiquis editionibus pro *sordidius arra* scriptum erat *rectius arra*, et vere rectius. Dein post vocem *dixerint* interpunctum erat et incipiebat nova ἐκλογὴ ex Quadrigarii annalibus in hunc modum concepta: *Et compluries, inquit, in laboribus miserrimas vitas exegerunt: et hic motus in otiis, inquit, consumtus est.* Vide quæso quam temere et verba et sensum veteris scripturæ immutarint, quæ licet mendosa sit, nihilominus tamen integritatis suæ satis luculenta vestigia retinet. Non dubito quin vera et genuina lectio sit: *Complures, inquit, in laboribus miserrimas vitas exegerunt: at hic nimiis in otiis consumtus est.* Approbant hanc lectionem, quæ ipse Gellius glossematis loco addit: *Elegantia*, inquit, *utrobique ex multitudinis numero quæsita est.* Multitudinis numerum intelligit, quem vulgo pluralem vocant, et respicit ad istæc verba *in laboribus* et *in otiis*, quæ duo elegantissime hoc loco Quadrigarius sibi invicem opposuit.' *Lambecius.* 'Hoc exemplum tibi dari debuit, ut disceres, quemadmodum

NOTÆ

pavit Cicero. I. in Verrem 138. 'Libenter ait se esse facturam, et se cum isto diligenter sermocinaturam.'

[d] *Compluries*] Corruptum hunc locum ita restituit Lambecius, cum prius legeretur et *compluriens.* Laberius, *Miserrimas*, inquit, *vitas exegerunt, et hic nimus in otiis*, inquit, *consumtus est.*

nimiis in otiis consumtus est.' Elegantia utrubique ex multitudine numeri quæsita est. 'Cominius,' inquit, 'qua escenderat, descendit, atque verba Gallis dedit.'[d] Verba Cominium dedisse Gallis dicit, qui nihil quicquam cuiquam dixerat: neque eum Galli, qui Capitolium obsidebant, escendentem viderant: sed 'verba dedit,' haud secus posuit, quam si tu dicas, 'latuit, atque obrepsit.' 9. 'Convalles,' inquit, 'et arboreta[e] magna erant.' 'Arboreta,' ignobilius verbum est, 'arbusta' celebratius. 'Putabant,' inquit, 'eos qui foris atque qui in arce erant, inter se commutationes et consilia facere.' 'Commutationes,' id est, collationes, communicationesque, inusitate dixit:[9] sed non hercle inscite, nec ineleganter. Hæc ego non pauca interim super eo libro, quorum memoria post lectionem suppetierat, mihi notavi.[10]

[d] *Descendit qua parte ascenderat, et Gallos fefellit.*
[e] *Loca consita arboribus.*

Oiselius noverit carpere et ubique sibi similis esse, cum hæc sit ejus nota: 'Sic optime huic,' &c. [Vid. Not. Var.] Habes vim Oiselii, transfundentis Lambeciana, sed ad rem et sapientiam nihil. Quid mirum igitur, si et Prousteus didicit oberrare chorda Lambecii, qui corruptum hunc locum restituerit? At cur Lambecius adeo vilipendit Mstum Regium, lituum istius Gellianæ lucubrationis, et per paginas decantatum singulas? Cur Oiselius obscurat Tornæsianum? Sane et Scioppius ad Stephanicam notavit *compluriens inquit in laboribus miserrimas vitas ex. et hic minus in.* Jam vero legit Regius et plane habet, ut edidit Stephanus, ut et Chif. Mem. Lugd. ut et Lincoln. nisi quod Chif. transponat *compluriens inquit Laberius.* Porro cum dicit *utrobique*, hinc colligere licet esse duo loca, seorsum a Claudio posita, quæ citantur, non connexa, quasi unus sit locus, in quo verba ista omnia continenter se sequantur; quod etiam videtur affirmari ex mutatione numeri, quod animadvertisse dixeris Stephanum. Neque ego tamen interventum Laberii laudare et servare volo, quod nomen extra oleas prorsus est. Sed istud Lambecianum *complures* contra omnes etiam libros est antiquos. Quapropter censeo sic ex Claudio posuisse Gellium. Et, *Compluriens*, inquit, *in tabernis miserrimas vitas exegerunt*. Et, *Hic nimis in otiis*, inquit, *consumtus est*.' Jac. Gronov.—9 'Sic video in editione Paterna extare, prout editum Brixiæ secutus fuit Aldus Gryphiique. At Stephanus *non usitate*, quod habet Petav. Lugdun. min. Lincoln. et aut ita extat in codice etiam Regio aut *non inusitate*, neque enim prærupte dixerim. Etiam pro *collationes* est in Reg. *consolationes*, id est, consultationes.' *Idem.* *Non usitate d.* dat Delph.—10 Vid. Not. Var.

CAP. III.

Verba M. Varronis ex libro quinto et vicesimo Humanarum, quibus contra opinionem vulgariam interpretatus est Homeri versum.

In sermonibus forte, quos de temporibus rerum ad usus hominum repertarum agitabamus, adolescens quispiam non indoctus 'sparti'[a] [a] quoque usum in terra Græcia diu incognitum fuisse dixit: multisque post Ilium [b] captum tempestatibus ex terra Hispania advectum. Riserunt hoc ad illudendum ex his, qui ibi aderant, unus atque alter,[b] male homines literati; quod genus ἀγοραίους [c] Græci appellant: atque eum, qui id dixerat, librum legisse Homeri aiebant, cui versus hic forte deesset:

Καὶ δὴ δοῦρα σέσηπε νεῶν καὶ σπάρτα [c] λέλυνται.[d]

Tum ille prorsum irritatus,[e] Non, inquit, meo libro versus, sed vobis plane magister defuit,[11] si creditis in eo versu σπάρτα id significare,[12] quod nos 'spartum' dicimus. 2. Majorem illi risum subjiciunt: neque id destiterunt, nisi

[a] *Junci.*
[b] *Unus et alter præsentium perperam eruditi id cavillantes riserunt.*
[c] *Circumforaneos.*
[d] *Et sane ligna putrida sunt navium et sparta dissoluta sunt.*
[e] *Vehementer iratus.*

11 'Sic vulgo codices scripti et impressi. Sed Lugdun. maj. tantum habet *se nobis plane*, in quo hærendum foret, nisi Regius edidisset *ipse vobis.* Hinc vides egregium: *Non, inquit, meo libro versus ipse, vobis plane magister defuit.* Quod intelligere nequiverunt, qui adversativam exprimendam, non tacite supplendam, vane opinati sunt, quod toties in Livio corruptum restituit Pater.' *Jac. Gronov.*—12 'Ita edidi Græce scripta prima voce, quomodo Gellium scripsisse firmat fides codicis Regii, ubi ipsa omissa est, sed ejus loco positum GR, quo indicio significat Græcum quid illic fuisse in exemplo, quo utebatur; et eodem modo cum pari signo testetur infra scriptum fuisse *Ego*

NOTÆ

[a] *Sparti*] Per Spartum intelliguntur frutices nonnulli maxime flexiles, ut genistæ, junci, &c.

[b] *Ilium*] Ilium sive Troja urbs poëtarum carminibus celebratissima sita in Troade minoris Asiæ regione, expugnata est a Græcis anno ante Christum MCLXXXIV.

[c] *Σπάρτα*] Erant quasi funes quibus navium tabulæ consuebantur: neque enim tum compages ligneæ fuerant inventæ.

liber ab eo prolatus esset M. Varronis vicesimus quintus Humanarum: in quo de isto Homeri verbo a Varrone ita scriptum est: 'Ego σπάρτα apud Homerum non plus spartum significare puto, quam σπάρτους, qui dicuntur in agro Thebano nati: in Græcia sparti copia modo cœpit esse ex Hispania: neque ea ipsa facultate usi Liburni:[d] sed hi plerasque[13] naves loris suebant:[f] Græci magis cannabo et stuppa, ceterisque sativis rebus,[g] a quibus σπάρτα appellabant.' Quod cum ita Varro dicat; dubito hercle, an posterior syllaba in eo verbo, quod apud Homerum est, acuenda sit; nisi quia voces hujusmodi, cum ex communi significatione in rei certæ proprietatem concedunt, diversitate accentuum separantur.

[f] *Loris coaptabant asseres navium.* [g] *Et aliis rebus quæ seruntur.*

GR *apud Homerum*, nequivi esse contumax.' *Idem.*—13 'Retulit hoc Scaliger inter fragmenta Varronis pag. 29. et maluit edere *plerumque*, quod in scriptis quidem nullis extat, sed Anton. Gryphius et Parisina Hieronymi de Marnef modo prætulerunt, nescio unde.' *Idem.*

NOTÆ

[d] *Liburni*] Liburnus portus est Tuscorum, hodie *Livorne.*

CAP. IV.

Quid Menander poëta Philemoni poëtæ dixerit, a quo sæpe indigne in certaminibus comœdiarum superatus est: et quod sæpissime Euripides in tragœdia ab ignobilibus poëtis victus est.

Menander a Philemone, nequaquam pari scriptore, in certaminibus comœdiarum ambitu gratiaque et factionibus sæpenumero vincebatur. Eum cum forte habuisset obviam, Quæso, inquit, Philemo,[a] bona venia dic mihi; cum me

NOTÆ

[a] *Philemo*] Hic teste Suida Syracusanus, comœdias xc. scripsit, paulo senior Menandro, cum annos vixisset xcviii. vel ut alii volunt ci. in vehementiorem risum effusus fato defunctus est. Floruit Alexandri Magni temporibus, annis circiter ante Christum cccxxx.

vincis, non erubescis? Euripidem quoque M. Varro ait, cum quinque et septuaginta tragœdias scripserit, in quinque solis vicisse,[14] cum eum sæpe vincerent aliquot[15] poëtæ ignavissimi. Menandrum autem alii centum octo, partim centum novem comœdias reliquisse ferunt. Sed Apollodori[b] scriptoris celebratissimi hos de Menandro versus legimus, in libro qui Chronica inscriptus est:

Κηφισιεὺς[c] *ὢν ἐκ Διοπείθους πατρὸς,*[16]
Πρὸς τοῖσιν ἑκατὸν πέντε γράψας δράματα
Ἐξέλιπε, πεντήκοντα καὶ δυοῖν ἐτῶν.[a]

Ex istis tamen centum et quinque omnibus, solis eum octo vicisse idem Apollodorus eodem in libro scripsit.

[a] *Cephisieus erat ex Diopete patre, centum quinque scriptis tragœdiis obiit, quinquaginta et duos annos natus.*

14 Is. Casaubonus olim hic apud Gellium legebat: *in quindecim solis vicisse.*—15 '*Aliqui.* Cod. Tornæs. et vett. edd. *aliquot.*' Ois. 'Sed et alii sic Mss. ut nesciam unde petierit hanc mutationem Stephanus, quæ tolerari nequit, atque idcirco mutavi. Porro mox vidi in fragmento Thuaneo scriptum *Menandrum autem centum octo, partim, etc.* omissa voce *alii*, quam tamen retinet reliqua copia librorum veterum. Et Lincoln. digerebat *in libro Chronica qui inscribitur.*' Jac. Gronov. *Aliqui* dat Delph.—16 'Κ. ὢν, ἔκ τε Δ. Græcos versus edidimus, quemadmodum eos olim correxit Doctissimus I. Casaubonus.' *Ois.* 'Non quod Oiselius sciverit, ubi id fecerit Casaubonus, et hinc Gellio afferat aliquod commodum antehac ignotum; sed quod præses editionis anni 1644. verecunde apposuerat in extremo fine, ut aliqua commoda ratio pedum existeret interposito *τε*, hoc iste audaculus rapere et ita venditare non dubitavit. Cui ineptiæ intercedendum putavi deleto rursus illo *τε*, quod in nullis est codicibus; et perinde potuit sine ista vocula scripsisse Auctor Κηφισιεὺς ὢν ἐκ Διοπ. Sed qui scripsit eos versus, probabiliter videtur secundam syllabam in voce *Διοπείθους* produxisse. Reliqua licet ab Casaubono retineas, sed et ipsa eadem Salmasius ascripsit suo exemplari.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[b] *Apollodori*] Consule Notas in cap. 23. lib. II.

[c] Κηφισιεὺς] Cephisieus ortus ex urbe Cephisia in Attica regione quam fluvius Cephisius intersecat.

CAP. V.

Nequaquam esse verum, quod minutis quibusdam rhetoricæ artificibus videatur, M. Ciceronem in libro, quem de amicitia scripsit, vitioso argumento usum, ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου[a] *posuisse, totumque id consideratius tractatum exploratumque.*

M. Cicero in dialogo, cui titulus est Lælius, vel de amicitia, docere volens, amicitiam non spe, expectationeque utilitatis, neque pretii mercedisque causa colendam; sed, quo ipsa per sese plena virtutis honestatisque sit, expetendam[17] diligendamque esse, etiamsi nihil opis, nihilque emolumenti ex ea percipi queat; hac sententia, atque his verbis[18] usus est; eaque dicere facit C. Lælium sapientem virum, qui P. Africani fuerat amicissimus: 'Quid enim Africanus indigens mei? ne ego quidem illius:[19] sed ego admiratione quadam virtutis ejus, ille vicissim opinione fortasse nonnulla, quam de meis moribus habebat, me dilexit: auxit benivolentiam consuetudo. Sed quanquam utilitates multæ et magnæ consecutæ sunt; non sunt tamen ab earum spe causæ diligendi profectæ: ut enim benefici liberalesque sumus, non ut exigamus gratiam: (neque enim beneficium fœneramur,[a] sed natura propensi ad liberalitatem sumus:) sic amicitiam non spe mercedis adducti, sed quod omnis ejus fructus in ipso amore inest, expetendam

[a] *Incertum pro certo.*

17 Ante hoc verbum Lincoln. interponit *sed.*—18 'Reg. plane *versibus*, quos constat etiam non poëticos esse. Tamen illud sequens 'eaque' videtur magis probare vulgatum.' *Jac. Gronov.*—19 'Exemplum insigne licentiæ, quam sibi tribuerunt editores posteriores. Nam sic primus edidit Stephanus, cum in prioribus legeretur *ne ego quidem*, quod sancte retinent codices scripti, nec oportuit mutare, si ratio Latinitatis habeatur, unde reposui. Ascripsit insuper Scioppius quasi inserendum: *indigens mei? Minime hercle.*

NOTÆ

[a] *Beneficium fœneramur*] Fœnerari est dare aliquid ad usuram, unde metaphorice dicimus, beneficium fœneratur de eo qui beneficium confert, ut aliud majus accipiat.

putamus.' 2. Hoc cum legeretur in cœtu forte hominum doctorum, rhetoricus quidam sophista utriusque linguæ callens,[b] haud sane ignobilis, ex istis acutulis et minutis doctoribus,[20] qui τεχνικοὶ[b] appellantur, atque in disserendo tamen non impiger, usum esse existimabat argumento M. Tullium non probo, neque apodictico,[c c] sed ejusdem quæstionis, cujus esset ea ipsa res, de qua quæreretur, verbisque id vitium Græcis appellabat, quod accepisset ἀμφισβητούμενον ἀντὶ ὁμολογουμένου: nam 'beneficos,' inquit, et 'liberales' sumsit ad confirmandum id, quod de amicitia dicebat: cum ipsum illud et soleat quæri, et debeat, quisquis liberaliter et benigne facit, qua mente, quove consilio benignus liberalisque sit. Utrum, quia mutuam gratiam speret, et eum, in quem benignus sit, ad parem curam sui provocet,[1] quod facere plerique omnes videntur: an quia natura sit benivolus, benignitasque eum per sese ipsa et liberalitas delectet sine ulla recipiendæ gratiæ procuratione; quod est omnium ferme rarissimum. Argumenta autem censebat

[b] *Peritus linguæ Latinæ et Græcæ.* [c] *Demonstrativo.*

At nec ego.' Idem.—20 'Recte et ex fide sic mutavit vocem primam H. Stephanus pro eo quod vulgo extabat, *argutulis*, cum id probent omnes Mssti. Sed in tertiam tantus consensus non est. Etsi enim scripti quoque libri id exhibeant, tamen video in Badiana esse *minutulis*, quod expressit quoque Gryphius exemplari Lambeciano, et in Reg. legitur pro ea *minoris*, cui in fine superscriptum est *bu*, cum Lugd. maj. plene planeque habeat *minoris*, ut fere credam aliud quid latere. Nam si plena fide alii codices propagaverunt istud *minutis*, certe non fuit causa, cur ullus scriba hinc manum averteret, perinde ut sunt concordes cap. 8. in istud *minutim*. Nunc credo vocem ex inscriptione petitam huc insutam esse, cum ignoraretur Gelliana, et suspicari licet tres lineas obscuriuscule scriptas colisse fortuito in literam primam *m*, et vide an non Gellius dederit *spinosis*.' Idem.—1 '*Ad parem gratiam provocet*. Cod. Tornæs. et vett. edd. *ad parem curam sui provocet*.' Ois. 'Fieri nequit, ut aliud quam typorum error esse credatur, quod in editionem Stephani insinuavit. Ne enim dubites, sine ulla discordia libri veteres omnes ignorant illud *gratiam*, et habent fideliter, quod non potui non reponere.'

NOTÆ

[b] *Τεχνικοὶ*] Dicuntur technici, qui artem oratoriam et rhetoricæ præcepta compendiose redigunt in libellos, quibus brevi erudiendos profitentur, qui ad ejusmodi institutiones animum adjunxerint.

[c] *Apodictico*] Apodicticus idem est quod demonstrativus. Vox Græca est ἀπὸ et δείκνυμι 'ostendo.'

aut probabilia esse debere, aut perspicua et minime controversa; idque apodixin[d] vocari dicebat, cum ea, quæ dubia aut obscura sunt, per ea, quæ ambigua non sunt, illustrantur: atque, ut ostenderet beneficos liberalesque, ad id, quod de amicitia quæreretur, quasi argumentum exemplumve sumi non oportere. 3. Eodem, inquit, simulacro, eademque rationis imagine, amicitia invicem pro argumento sumi potest;[e] si quis affirmet homines beneficos liberalesque esse debere, non spe aliqua compendii, sed amore et studio honestatis: poterit enim consimiliter ita dicere: namque, ut amicitiam non spe utilitatis amplectimur; sic benefici liberalesque non gratiæ reciperandæ[f] studio esse debemus: poterit sane, inquit, ita dicere: sed neque amicitia liberalitati, neque liberalitas amicitiæ præbere argumentum potest, cum de utroque[2] pariter quæratur. 4. Hæc ille rhetoricus artifex dicere quibusdam videbatur perite et scienter: sed videlicet[3] eum vocabula rerum vera ignoravisse: nam beneficum et liberalem Cicero appellat, ita ut philosophi appellandum esse censent, non eum qui, ut ipse ait, beneficia fœneratur, sed qui benigne facit, nulla tacita[4] ratione ad utilitates suas redundante:[g] non ergo obscuro, neque ambiguo argumento usus est, sed certo atque perspicuo: siquidem qui vere beneficus liberalisque est, qua mente bene aut liberaliter faciat, non quæritur: aliis enim longe nominibus appellandus est, si, cum talia faciat, sui potius quam alterius juvandi causa facit. Processisset autem argutatori isti fortassean reprehensio,[5] si Cicero ita dixisset:

[d] *Demonstrationem.*

[e] *Eadem, inquit, similitudine et comparatione ex amicitia possumus conficere argumentum.* [f] *Non spe recipiendi beneficii.*

[g] *Non adductus occulta ratione utilitatis propriæ.*

Jac. Gronov.—2 Reg. *de utraque.*—3 'Vett. codd. *videre licet.*' Ois. '*Dubium* quid agat. Certe sic egregie restituit Stephanus suffultus auxilio et fide omnium Mstorum, qui sic *videlicet* exhibent contra ineptiam et ignorantiam editorum medii temporis, cum probe sic ediderint jam Brixiæ et Aldus.' *Jac. Gronov.*—4 'Reg. *citata*, unde Salmasius ascripsit *incitandi* vel *incitatus*.' Idem.—5 '*Fortassean reprehensio*. Sic ediderat jam Pater anno 1651. et si Deus voluisset, porro restituisset, ut ipse paulo ante obitum promittens

'Ut enim benefice liberaliterque facimus, non ut exigamus gratiam.' 5. Videretur enim benefice facere, etiam in non beneficum caderé posse, si id per aliquam circumstantiam fieret, non per ipsam perpetuæ benignitatis constantiam: sed cum beneficos liberalesque dixerit; neque aliusmodi isti sunt, quam cujus esse eos supra diximus, inlutis, quod aiunt, pedibus [d] et verbis [h] reprehendit doctissimi hominis [6] orationem.

[h] *Confidenter et imperite.*

scribebat ad v. 14. Qui cum id noluerit, et hoc ipsum nos adorare venerabiliter oporteat, ut scias potuisse id juste ab eo fieri, plane sic legitur in Regio, Mem. Chif. Petav. Lugdun. utroque, unde annotatum Bourdelotio, Salmasio, Lambecio. Sed et notum id observatumque fuit primis editoribus, utpote cum sic ediderint Brixienses. Etiam annotavit Scioppius. Sed bona fide accipe, quid ipse ascripserit suo exemplari, quanquam id non tam ex se quam ex Scriverio videatur scripsisse 'v. ed. Ven. 1509. *fortasse an reprehensio.* l. *fortassean rep.* lib. 11. et 1. lib. 19. Cujac. 9. Obs. 10. Sc.' Prousteus tamen hæc maluit ignorare.' *Idem.*—6 Cod. Tornæs. *viri.* Etiam Reg. et Lugd. maj.

NOTÆ

[d] *Inlutis . . pedibus, &c.*] Quæ sit hujusce proverbii ratio intelliges ex lib. I. cap. 9.

CAP. VI.

Falsum esse, quod Verrius Flaccus in secundo librorum, [7] *quos de obscuris M. Catonis composuit, de* servo receptitio *scriptum reliquit.*

M. Cato Voconiam legem [e] suadens verbis hisce usus est: 'Principio vobis [8] mulier magnam dotem attulit: tum magnam pecuniam recipit, quam in viri potestatem non com-

7 'Ita invertit Stephanus, cum priores ferme habeant *in librorum secundo*, cum Masti Reg. Petav. Lugdun. uterq. *in libro secundo*, et pergit Regius *quod de obscuris*, qui etiam habet *servo recepto*. Habes hæc ipsa verba II. 8.' *Jac. Gronov.*—8 'Vet. cod. *nobis.*' Ois. 'Editiones credo. Sed Mss. unanimes in eo quod repositum ab Stephano, ut istud *nobis* respici non mereatur. Mr.

NOTÆ

[e] *Voconiam legem*] De qua vide quæ diximus lib. VII. cap. 13.

mittit: eam pecuniam viro mutuam dat: postea, ubi irata facta est, servum receptitium sectari atque flagitare virum jubet.'[a] Quærebatur, 'servus receptitius' quid esset: libri statim quæsiti, allatique sunt Verrii Flacci de obscuris Catonis. In libro secundo scriptum inventum est, 'receptitium servum' dici nequam et nulli pretii; qui, cum venum esset datus, redhibitus ob aliquod vitium, receptusque sit.[b] Propterea, inquit, servus ejusmodi sectari maritum et flagitare pecuniam jubebatur; ut eo ipso dolor major et contumelia gravior viro fieret, quod eum servus nihili petendæ pecuniæ causa compellaret. 2. Cum pace autem, cumque venia istorum, si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate capiuntur, dictum hoc sit:[c] 'receptitius' enim 'servus' in ea re, quam dicit Cato, aliud omnino est,[9] quam Verrius scripsit: atque id cuivis facile intellectu est. Res enim proculdubio sic est. Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex suis bonis retinebat, neque ad virum tramittebat,[d] ea 'recipere'[10] dicebatur: sicuti nunc quoque in venditionibus recipi dicuntur, quæ excipiuntur,[11] neque veneunt:[e] quo verbo Plautus quoque in Trinummo[f] usus est in hoc versu:

'Posticulum hoc recepit, cum ædis vendidit:'

id est; cum ædis vendidit, particulam quandam, quæ post eas ædis erat, non vendidit, sed retinuit. 3. Ipse etiam

[a] *Jubet a servo receptitio maritum suum adiri, et ab eo pecuniam repeti.*

[b] *Qui postquam esset venditus, redditus fuit hero venditori ob aliqua vitia quæ in venditione non prodiderat herus, et ab eo receptus est.*

[c] *Cum autem hoc dico, rogo eos qui auctoritate Verrii Flacci nituntur, ne id moleste ferant.* [d] *Transferebat.* [e] *In venditionibus earum rerum quarum pars retinetur, neque venditur.* [f] *Comœdia.*

Reg. etiam *committat.* Mox *scriptum et inventum est.*' Jac. Gronov.—9 'Sic vulgo libri, nec est difficultas. Sed Ms. Reg. diversum voluisse videtur exhibens *omni vẽo*, quod explicaretur *omni vero.*' Idem.—10 'Obstinatissime tenent Mssti *ea reciperare*, quod etiam ascripsit Scioppius.' *Idem.*—11 'Ita genuinam lectionem ex Codice Tornæsiano restituendam curavimus. Male in vulgatis erat, *Sicuti nunc quoque in venditionibus, quæ excipiuntur.*' Ois. 'Recte factum. Et cum debuerit Stephanus scire ea verba extare in codice Regio, nescio cur maluerit repellere, nedum tot insecutos, a quibus ad oras video ascriptum. Extant autem in Regio, ut dixi, et Lugdun. maj. Habebat Lincoln. *nunc quoque venditionibus quæ excipiuntur*, quasi intelligeret quæ-

Cato mulierem demonstrare locupletem volens, 'Mulier,' inquit, 'et magnam dotem dat, et magnam pecuniam recipit:'[12] hoc est, retinet: ex ea igitur re familiari, quam sibi dote data retinuit, pecuniam viro mutuam dat: eam pecuniam cum viro forte irata repetere instituit; apponit flagitatorem[13] 'servum receptitium,' hoc est, proprium servum suum, quem cum pecunia reliqua receperat, neque dederat doti, sed retinuerat: non enim servo mariti imperare hoc mulierem fas erat, sed proprio suo. Plura dicere, quibus hoc nostrum tuear, supersedeo:[g] ipsa enim sunt per sese evidentia, et quod a Verrio dicitur, et a nobis. Quod utrum ergo videbitur[14] cuique verius, eo utatur.

[g] *Desino plura dicere quibus hanc opinionem meam defendam.*

dam.' *Jac. Gronov.*—12 '*Recipit, hoc est, et magnam d. d. et m. p. retinet.* Verbosa est hæc explicatio, nec tam explicatio, quam molesta et tædiosa eorundem verborum repetitio. Quam nescio an aversatus Stephanus de industria omiserit decem priora vocabula, an vero typorum istud mendum sit. Certe cæca ratione imitatus fuit Prousteus. Neque enim Cato usurpavit verbum *retinet*. Et tamen indicari oportet sic legi in duobus optimis, Reg. et Lugdun. maj. Sed, ut dixi, verbum *retinet* non debet attribui Catoni; quippe qui eo usus non fuit. Unde merito ascripsit Pater: 'Forte *recipit, hoc est, retinet*, deletis mediis.' Hoc cum perquam sit probabile, neque ego vanis vocibus aut locum aut chartam concedendam putem, plane sic edidi. Ipsum autem verbum hoc *recipere* illustrant notæ paternæ in Senecam Consol. ad Marciam cap. 10.' *Idem.*—13 'Sic editiones, quantum scio, omnes; etiam codices reliqui ex scriptis. Sed Reg. et Lugd. maj. interponunt *et*. Scribe: *apponit ei flagitatorem*. Adhæret enim plerumque iste casus huic verbo. Et sic quoque hinc Salmasius ascripsit suo libro. Mox scias oportet in Mstis legi *proprium servum suum*, sicut habebant editiones priores, sed in novissimis nescio quid turbatur.' *Idem.*—14 'Sic quod contemserunt alii, tandem jus et locum suum obtinere potuit auctore patre, qui primus ita edidit, cum legerent editiones *et quod a nobis. Utrum ergo, &c.* sed contra Mstos Reg. Mem. Petav. Lugd. utrumque et Lincoln. Ubi eleganter istud *Quod* ex supervacuo ponitur, ut docuerunt et alii et Pater aliquoties ad Livium. Nisi forsan etiam scripserit Gellius, *Quod utrum ergo videbitur cuique verius*, ut supra, 'Quem in locum cunque.'' *Idem.*

CAP. VII.

Verba hæc ex Atinia lege, QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS. ESTO. *P. Nigidio et Q. Scævolæ visa esse non minus de præterito,*[15] *quam de futuro cavisse.*[a]

LEGIS veteris Atiniæ[a] sunt: QUOD. SUBREPTUM. ERIT. EJUS. REI. ÆTERNA. AUCTORITAS.[b] ESTO.[b] Quis aliud[16] putet in hisce verbis, quam de tempore tantum futuro legem loqui? sed Q. Scævola patrem suum, et Brutum, et Manilium, viros apprime doctos, quæsisse ait, dubitasseque, utrumne in postfacta modo furta lex valeret, an etiam in antefacta: quoniam SUBREPTUM. ERIT. utrumque tempus videretur ostendere, tam præteritum, quam futurum. Itaque P. Nigidius civitatis Romanæ doctissimus, super dubitatione hac eorum scripsit in tertio vicesimo grammaticorum commentariorum:[17] atque ipse quoque idem putat incertam esse temporis demonstrationem: sed anguste perquam et obscure disserit;[c] ut signa rerum ponere videas,[18]

[a] *P. Nigidium et Q. Scævolam credidisse intelligenda non minus de furtis factis ante legem latam quam de furtis post legem latam.*
[b] *Quisque semper possit repetere quod sibi ablatum erit.*
[c] *Verum hæc tenui et obscura oratione disputat.*

15 'Cod. Tornæs. in vett. edd. *De præterito furto.*' Ois. 'Est jocus editionis Henr. Stephani, qui cum pag. 458. omisisset verbum *furto*, pag. 581. in collectione summariorum bene habet additum, ut pateat nunc ab typis fuisse neglectum: unde restitui, cum sit in Mss. Sed pro vocabulo *visa* Ms. Reg. habet *facta*, et miro codicum concordique nisu legitur ubique scriptum *subrutum* aut *subruptum*, ut hoc notavit et Scioppius.' *Jac. Gronov.*—16 Mssti *alius*, quod annotavit et Scioppius. Tum Reg. mox ignorat *viros.*—17 'Mira corruptela codices Mssti habent *aut cammaticorum*, aut *camaticorum*, aut *commaticorum*, ut est etiam in editione Brixiensi, et notavit quoque Scioppius. Sed recte emendatum, cum etiam cap. 18. habeat Reg. *quos gammaticos inscripsit.* Mox Reg. et Lugd. maj. innuebant, *videbatur tamen hoc dicere suum, verbum et esse et erit.*' Jac. Gronov.—18 '*Signa rerum ponere videas.* Salma-

NOTÆ

[a] *Legis veteris Atiniæ*] Quæ videtur esse lata a C. Atinio tribuno plebis anno U.C. DLVI. ante Christum CXCVIII.

[b] *Auctoritas*] Est jus quod in rem aliquam acquirimus, postquam certo quodam tempore per legem definito eam possedimus.

ad subsidium magis memoriæ suæ, quam ad legentium disciplinam.[d] 2. Videbatur tamen hoc dicere; verbum 'esse' et 'erit,' quando per sese ponuntur, habent atque retinent tempus suum: cum vero præterito jugantur,[19] vim temporis sui amittunt, et in præteritum contendunt. Cum enim dico 'in campo est,' 'in comitio est;'[20] tempus instans[e] significo: item cum dico, 'in campo erit;' tempus futurum demonstro: at cum dico, 'factum est,' 'scriptum est,' 'subreptum est;' quanquam 'est' verbum temporis sit præsentis, confunditur tamen cum præterito, et præsens esse desinit. Sic igitur, inquit, etiam istud, quod in lege est, si dividas, separesque duo verba hæc 'subreptum,' et 'erit,' ut sic audias 'subreptum,' tanquam 'certamen erit,' aut, 'sacrificium erit,' tum videbitur lex in post futurum loqui: si vero copulate permixteque dictum intelligas, ut 'subreptum erit,' non duo, sed unum verbum sit, idque unita[1] patiendi declinatione sit,[f] tum hoc verbo non minus præteritum tempus ostenditur, quam futurum.

[d] *Ad lectorem docendum.* [e] *Præsens.* [f] *In voce passiva.*

sius ascripsit, 'forte *judices*,' vel *judicet*: nec enim satis distinguo literam postremam.' *Idem.*—19 'Cod. Tornæs. et vett. edd. *junguntur*.' Ois. 'Plane omnes ita Mssti, nec scio, unde Stephano petita sit ista mutatio. Mox pro verbo *contendunt* editio Anton. Gryphii et Hieronymi de Marnef in oram recepit *concedit*, quod et patri meo in mentem venit.' *Jac. Gronov.*—20 Reg. et Lugd. maj. *et in comitio est.*—1 Vett. edd. *unica*.

CAP. VIII.

In sermonibus apud mensam Tauri philosophi quæri agitarique ejusmodi[2] solita; cur oleum sæpe et facile, vina rarius congelascant, acetum haud fere unquam, et quod aquæ fluviorum fontiumque durentur,[a] mare gelu non duretur.

PHILOSOPHUS Taurus accipiebat nos Athenis cœna ple-

[a] *Glacientur.*

rumque ad id diei, ubi jam vesperaverat:[b] id enim est tempus istic cœnandi frequens. Ejus cœnæ[3] fundus et fundamentum omne erat aula[a] una[c] lentis Ægyptiæ, et cucurbitæ inibi minutim cæsæ. Ea quodam die ubi paratis et expectantibus nobis allata atque imposita mensæ est; puerum jubet Taurus oleum in aulam indere.[d] [4] Erat is puer genere Atticus ad annos maxime natus octo, festivissimis ætatis et gentis argutiis scatens:[e] guttum[b] Samium oretenus[f] imprudens inanem, tanquam si inesset oleum, affert, convertitque eum; et, ut solitum est, circumegit per omnem partem aulæ manum, nullum inde ibat oleum. Aspicit puer guttum atrocibus oculis stomachabundus,[g] et concussum vehementius iterum in aulam vertit: idque cum omnes sensim atque summissim[h] [5] rideremus, tum puer Græce, et id quidem perquam Attice, μὴ γελᾶτε, inquit, ἔνι τ' οὔλαιον, ἀλλ' οὐκ ἴστε οἷα φρίκη περὶ τὸν ὄρθρον γέγονε τήμερον· κεκρυστάλλω-

b *Cum dies ad vesperam inclinabat.*
c *Omnis apparatus cœnæ consistebat in olla una, &c.* d *Infundere.*
e *Ingeniosus et elegantulus, quantum ferebat ætas puerilis, et Attica regio unde erat oriundus.* f *Omnino vacuum.* g *Indignans.* h *Modico risu.*

2 Aliter *hujusmodi.*—3 'Bourdelotius sive ex Mss. sive ex sese ascripsit, *cœnandi: frequens ejus.* Etiam in Salmasiano exemplari scriptum est: *cœnandi. Frequens ejus* V. C. Ego ex cod. Reg. notavi *frequentis*, idque præfero, cum pateat viros doctos hæsisse in isto nominativo: qui seu referatur ad priorem partem, sive ad posteriorem, non est satis congruus. Vult Gellius multos accubuisse ex liberalitate Tauri, sed parca; hinc cœnam vocat frequentem, ut 'forum frequens,' 'dies frequens:' *tempus istic cœnandi. Frequentis ejus cœnæ.* Sed oppido quam notabile est, quod sequitur. In Regio enim libro et Lugdun. majore non legitur *fundus et fundamentum;* quibus quæ venustas adsit ita junctis, parum video; sed *fundus et firmamentum*, quam vocem ex ipso Tullio videtur legisse, qui præsertim ea delectatur, ante quem Afranius dixerat 'firmamentum familiæ.'' *Jac. Gronov.*—4 'Sic vulgo, et intelligi potest. Sed dulce et speciosum est, quod ascripsit Pater: 'f. *oleum in aulam videre*, et sic Ms. Salmas.' Certe Salmasius in ora annotavit *videre*. In Lugdun. min. extabat *edere*, prima litera ante E erasa, ut pateat scrupulus illorum, qui ignorabant vim istius verbi, quod usurpant pro petere, arcessere. Videtur enim omnino id Gellius scripsisse, cum plane ita in Ms. Lincolniensi legerim ipse. Adde paterna ad Livium XXI. 4. fine.' *Idem.*—5

NOTÆ

a *Aula*] Pro olla dicebatur antiquitus.

b *Guttum*] Vasis genus oris angustissimi, unde liquor guttatim defluebat; hic autem guttus ex terra Samia fictus erat.

ται.[i] 2. Verbero, inquit ridens Taurus, nonne is curriculo,[k] atque oleum petis? sed cum puer foras emtum isset; nihil ipse ista mora offensior,[l] Aula, inquit, oleo indiget; et, ut video, intolerandum fervit:[6] cohibeamus manus: atque interea, quoniam puer nunc admonuit solere oleum congelascere,[c] consideremus, cur oleum quidem sæpe et facile, sed[7] vina rarenter congelascant: atque aspicit me, et jubet quid sentiam dicere. 3. Tum ego respondi, conjectare me, vinum idcirco minus cito coalescere,[8] quod semina quædam caldoris[d] in sese haberet, essetque natura ignitius;[m] ob eamque rem dictum esse ab Homero αἴθοπα[e] οἶνον,[n] non, ut alii putarent, propter colorem. Est quidem, inquit Taurus, ita ut dicis; nam ferme convenit, vinum, ubi

[i] *Ne rideatis, inest oleum. Sed nescitis quale frigus mane fuerit hodie. Congelavit oleum.* [k] *Nonne curris?*

[l] *Taurus non commotus quod puer moraretur.*

[m] *Ex natura sua haberet plures particulas ignis.* [n] *Vinum ardens.*

Reg. Lugd. min. *summussim.*—6 'Ms. Reg. *intolerūtidum*, quod Bourdelotius explanat *intolerantidum*, Salmasius *intoleratimdum*: unde etiam hic conjiciebat, 'Forte *interim dum fervit*,' copulativa *et* deleta, quæ non extat in eodem codice.' *Jac. Gronov.*—7 '*Facile stet.* In Ms. R. erat: *cur oleum quidem sæpe et facile: sed vina rarenter congelascant.* Ita certe aptius cohæret hic locus, et habet majorem vim particula *quidem*, quam ut otiosam H. ST. extra editionem suam eliminavit. Attamen non fugit me, si quis veterem lectionem malit, eam sic defendi posse, ut videatur hic verbum *stare* dictum, qua ratione superius ait, 'mare Scythicum gelu stringi et consistere.'' *Lambecius.* 'Habes ipsa verba Lambecii, quæ Oiselius nescio in quod suum infundibulum missa nescio qui ad suum judicium trahebat, adeo ut in fine notæ scribat se ex Ms. Regio adduxisse hanc lectionem. Et sane Stephanus expulit τὸ *quidem*, sed non sine causa, quia Gryphianæ editiones illud prave transposuerant edendo *consideremus quidem, cur oleum sæpe*, contra Brixianam editionem et Aldi. Porro visu et cognitu dignum est, quonam modo lectionem codicis Regii referat Lugdunensis major: *cur oleum quidem sepe et faciles et vina rar.* Unde vides, quali ex fonte ortum sit illud *stet*, quod cum in istis optimis libris non sit, expulit merito Lambecius, nec debuit pœnitere, unde ego certe ejeci.' *Jac. Gronov.*—*Cur oleum sæpe et f. stet* dat Delph.—8 'Immo prorsus *congelascere*, ut extat in Reg. cum alii codices habeant *convalescere*, quod vidi

NOTÆ

[c] *Oleum congelascere*] Opinionem Tauri recte Muretus reprehendit: oleum enim frigore quidem crassescit, sed ob innatum calorem nunquam congelascit.

[d] *Caldoris*] Caldorem pro calore dicit, sicut caldam pro calida nominamus.

[e] *Αἴθοπα*] Ἀπὸ τοῦ αἴθειν, quod est incendere, derivatur.

potum est, calefacere corpora: sed non secus quoque oleum calorificum est: neque minorem vim in corporibus calefactandis[9] habet. Ad hoc, si ista hæc, quæ calidiora sunt, difficilius gelu coguntur; congruens est ut, quæ frigidiora sunt, facile cogantur: acetum autem omnium maxime frigorificum est; atque id nunquam tamen concrescit.[f] Num igitur magis causa oleo coaguli celerioris in levitate est?[10] faciliora enim ad coëundum videntur, quæ levatiora levioraque sunt. Præterea id quoque ait quæri dignum: cur fluviorum et fontium aquæ gelu durentur: mare omne incongelabile sit:[g] tametsi Herodotus, inquit, historiæ scriptor, contra omnium ferme, qui hæc quæsiverunt, opinionem, scribit, mare Bosphoricum, quod Cimmerium[h] appellatur, earumque partium mare omne, quod Scythicum dicitur, gelu stringi et consistere. Dum hæc Taurus, interea puer venerat et aula deferbuerat: tempusque esse cœperat edendi et tacendi.

[o] *An igitur facile congelat oleum quod sit leve?*

in Thuan.' *Jac. Gronov.*—9 'Hoc datum est Gellio ab Stephano, cum codex Reg. haberet *calefacandis*, ut notavit etiam Lambecius. In Thuaneo vidi *calefatandis*, cum ederent *calefaciendis*, in Lugdun. autem majore legeretur *calefi- candis*, ut scias voluisse scribas monstra alere. Scioppius quoque præpositionem delebat.' *Idem.*—10 'Cum Salmasius in codice Reg. cerneret *si ita est* (ut sane ibi legitur, ut in Lugdun. maj. *si ita hæc*) et *cogantur*, censuit scripsisse Gellium, *si ita est, ut quæ calidiora sunt, difficilius gelu cogantur.*' Idem.

NOTÆ

[f] *Acetum .... nunquam concrescit*] Omnino contrarium dum hæc scribo tempestate perfrigida sum expertus. Acetum enim acerrimum sub dio expositum congelavit die XVII. Decembris, anno MDCLXXIII.

[g] *Mare omne incongelabile*] Id falsissimum esse convincunt historiæ. Nicephorus patriarcha in Breviario historico refert Pontum Euxinum ad centum milliaria congelasse, et aquas ad altitudinem triginta cubitorum fuisse asperrima hyeme concretas anno DCCLIII. Præterea constat versus polum Arcticum oceanum glacie constrictum minime navigabilem esse.

[h] *Cimmerium*] Vulgo *Détroit de Caffa.* Bosphorus appellatur, quod ibi sint tam angustæ maris fauces, ut ab uno littore ad alterum bos transnatare possit. Cimmerius autem a populis Cimmeriis dicitur, qui populi e Scythis oriundi septemtrionalem Euxini Ponti partem incolunt.

CAP. IX.

De notis literarum,[a] *quæ in C. Cæsaris Epistolis reperiuntur, deque aliis clandestinis literis ex vetere historia petitis: et quid* scytale *sit* Laconica.

LIBRI sunt Epistolarum C. Cæsaris ad C. Oppium et Balbum Cornelium, qui res[11] ejus absentis curabant. In his Epistolis, quibusdam in locis inveniuntur literæ singulariæ sine coagmentis syllabarum;[b] quas tu putes positas incondite:[c] nam verba ex his literis confici nulla possunt: erat autem conventum inter eos clandestinum de commutando situ literarum;[d *] ut in scripto quidem alia aliæ locum et nomen teneret, sed in legendo locus cuique suus et potestas restitueretur: quænam vero litera pro[12] qua scriberetur, ante iis, sicuti dixi, complacebat, qui hanc scribendi latebram parabant.[e] 2. Est adeo Probi grammatici commentarius satis curiose factus de occulta literarum significatione Epistolarum C. Cæsaris scriptarum. Lacedæmonii autem veteres, cum dissimulare et occultare literas publice ad imperatores suos missas volebant, ne, si ab hostibus forent eæ captæ,[13] consilia sua noscerentur, Epistolas id

[a] *De characteribus occultis literarum.*
[b] *Solæ literæ non conjunctæ in syllabas.* [c] *Sine ratione.*
[d] *Erat inter eos occultum pactum de mutando ordine literarum, ut inter scribendum alia haberet nomen et significationem alius literæ.*
[e] *Qui autem ita volebant occulte scribere, prius conveniebant, quemadmodum dixi, inter se de literis in aliarum locum substituendis.*

11 'Eximius ille Reg. habet *rebus*, cui se adjungit Lugd. maj. quod doctius est, quam ut potuerit a librario venire.' *Jac. Gronov.*—12 '*Quænam vero pro.* Cod. Tornæs. et vett. edd. *quænam vero litera pro, &c.*' Ois. 'Unus modo Petav. notatur fuisse eadem voce defectus; alioquin opinarer de typorum vitio; neque enim ullus alius eam deserit, unde interfuit reponi.' *Jac. Gronov.* *Quænam vero pro* dat Delph.—13 '*Ne si ab hostibus exceptæ forent.* Ita habuerunt editiones priores, ut Brixiana, Aldi, Gryphianæ. Mutavit Stepha-

NOTÆ

* *Commutando situ literarum*] Cæsari mos erat in secretioribus Epistolis literarum situm ita commutare, ut literam quarto loco sequentem supponeret ejus in locum quæ tunc erat adhibenda. Sic pro A scribebat D, E pro B, &c. *Suet.*

genus factas mittebant. 3. Surculi duo erant teretes, oblonguli,[14] pari crassamento, ejusdemque longitudinis,[e] derasi atque ornati [15] consimiliter;[f] unus Imperatori in bellum proficiscenti dabatur, alterum domi magistratus cum jure, atque cum signo[g] habebant. Quando usus venerat literarum secretiorum, circum eum surculum lorum modicæ tenuitatis, longum autem quantum rei satis erat, complicabant, volumine rotundo et simplici; ita uti oræ adjunctæ undique et cohærentes lori, quod plicabatur, coirent. Literas deinde in eo loro per transversas juncturarum oras, versibus[h] a summo ad imum proficiscentibus, inscribebant: id lorum literis ita perscriptis revolutum ex surculo imperatori commenti illius[16] conscio[i] mittebant. Resolutio autem lori literas truncas atque mutilas reddebat;[k] membraque earum et apices in partes diversissimas spargebat: propterea si id lorum in manus hostium inciderat; nihil quicquam conjectari ex eo scripto quibat: sed ubi ille, ad quem erat missum, acceperat; surculo compari, quem habebat, capite ad finem, proinde, ut debere fieri sciebat, circumplicabat:[l] atque ita literæ per ambitum eundem surculi coalescentes

[f] *Duo ligna erant rotunda, oblonga, æqualis crassitiei et longitudinis, similiter dolata et apparata.* [g] *Sub potestate sua et sub sigillo.* [h] *Lineis.*
[i] *Qui sciebat eam artem.* [k] *Cum autem ex ligno revolutum erat lorum, apparebant literæ divisæ et dimidiatæ.* [l] *A summo ligno ad imum circumplicabat lorum.*

nus, cum deprehenderet in Mstis ita non legi, ediditque *eæ captæ forent*, quod nequivit probare Pater, nescio quamobrem. Certe enim vulgares libri habent aut *hæ captæ* aut *eæ capite:* verum Regius *eæ forent captæ*, qui debet esse instar normæ, licet postea J. Gebhardus etiam ex Ms. Pal. obducat idem illud *exceptæ* 2. ant. 18. Utique literas non opus est excipere insidiis; possunt venire in manus hostium et capi sine illis. unde placuit sequi veteres libros, et singulatim Regium.' *Jac. Gronov. Eæ captæ forent* dat Delph.—14 'Mirum est in Reg. extare *singuli duo erant teretes obloculi*. In Lugdun. maj. *terra et es obloculi*. In min. *Siuſ surculi duo*. Etiam Lincoln. *singuli duo*.' Jac. Gronov.—15 'Editio Gryphii ann. 1539. in margine apposuit *tornati*, quod in priore anni 1534. non factum. Imitati id sunt Anton. Gryphius et Hieron. de Marnef. Salmasius eandem conjecturam ex sese apposuit editioni Stephanianæ.' *Idem.*—16 Cod. Torn. *istius*. Sed et Reg. licet alii

NOTÆ

[e] *Ejusdemque longitudinis*] Erant hujusmodi ligna tres aut quatuor cubitos longa. Ut testatur interpres Pindari in Oden II. Olymp.

rursum coibant; integramque et incorruptam Epistolam et facilem legi præstabant. Hoc genus Epistolæ Lacedæmonii Σκυτάλην[m] [c] appellant. 4. Legebamus id quoque in vetere historia rerum Pœnicarum, virum indidem quempiam illustrem (sive ille Hasdrubal, sive quis alius est, non retineo) Epistolam scriptam super rebus arcanis hoc modo abscondisse: pugillaria nova, nondum etiam cera illita,[d] accepisse; literas in lignum incidisse; postea tabulas, uti solitum est, cera collevisse: easque tabulas tanquam non scriptas, cui futurum[17] id prædixerat, misisse; eum deinde ceram derasisse, literasque incolumes ligno incisas legisse. Est et alia in monumentis rerum Græcarum[e] profunda quædam et inopinabilis latebra barbarico astu excogitata.[n] Histiæus nomine fuit, loco natus in terra Asia non ignobili. 5. Asiam tunc tenebat imperio rex Darius: is Histiæus, cum in Persis apud Darium esset, Aristagoræ cuipiam res quasdam occultas nuntiare furtivo scripto volebat: comminiscitur opertum hoc literarum admirandum.[o] Servo suo diu oculos ægros habenti capillum ex capite omni, tanquam medendi gratia, deradit, caputque ejus leve in literarum formas compungit:[p] his literis, quæ voluerat, per-

[m] *Scytalen.* [n] *Reconditissima et incredibilis ratio scribendi occulte inventa subtilitate hominis externi.* [o] *Excogitat hoc admirabile furtivæ Epistolæ genus.* [p] *Et in ejus capite raso literarum characteres inussit.*

tueantur vulgatum.—17 'Cod. Tornæs. *facturum*,' Ois. 'Facile est hoc notare, cum ipse Tornæsius id indicaverit. Scribit enim Juretus ad Symmachum lib. I. Epist. 71. 'Eo modo, n. *facturum*, antiquus et manuscriptus codex Tornæsii, ut ille fatetur in sua editione. Cujus loco alii obtrudunt, *cui futurum id*.' Mihi istam editionem videre non contigit. Interim et nostri istud *facturum* videntur firmare, cum Petav. habeat *fecturum*, Lugd. min. *cujus facturum*, Lincoln. *cui factum id*, Lugd. maj. *cui facturum id promiserat*, quod plane offert etiam Regius, ut debeat merito præferri. Et videtur causa turbandi extitisse ab illis, qui voculam *se* non additam dolebant, cum tamen illam toties antea Gellius omisit, ut v. 10. ' Daturumque promisit mercedem

NOTÆ

[c] Σκυτάλην] Scytale dicebatur quod literæ in corio scriptæ essent. Σκύτος corium.

[d] *Cera illita*] Ante inventum papyri usum lignea pugillaria Veteres cera pici commixta obducebant.

[e] *In monumentis rerum Græcarum*] Id narrat Herodotus Historiarum libro quinto.

scripsit: hominem postea, quoad capillus adolesceret,[18] domo continuit: ubi id factum est, ire ad Aristagoram jubet; et cum ad eum, inquit, veneris, mandasse me dicito, ut caput tuum, sicut nuper egomet feci, deradat. Servus, ut imperatum erat, ad Aristagoram venit, mandatumque domini affert: atque ille id non esse frustra ratus, quod erat mandatum, fecit: ita literæ perlatæ[19] sunt.

grandem pecuniam.'' *Jac. Gronov.*—18 'Notat Gifanius in Observationibus Ling. Lat. *quod* pro *quoad* uti antiquos, et usurpans ad id hunc locum citat *quod capillus adolesceret*, addito *sic v. l. vulg. quoad.* Ergo id ipsum quoque in Lexicon Criticum retulit Pareus *e v. c.* Itaque oportet contra testari in omnibus nostris extare vocem, prout vulgo edita fuit. Mox bis Lugdun. maj. *Aristagoran.*' Idem.—19 Scioppius voluit *perlecta*.

CAP. X.

Quid de versibus Virgilii Favorinus existimarit, quibus in describenda flagrantia[a] *montis Ætnæ Pindarum poëtam secutus est: collataque ab eo super eadem re utriusque carmina et dijudicata.*[20]

FAVORINUM philosophum, cum in hospitis sui Antiatem villam[a] æstu anni concessisset,[b] nosque ad eum videndum Roma venissemus, memini super Pindaro[b] poëta et Virgilio in hunc ferme modum disserere: Amici, inquit, familiaresque P. Virgilii in his, quæ de ingenio moribusque ejus memoriæ tradiderunt, dicere eum solitum ferunt, parere se versus more atque ritu ursino:[c] namque, ut illa

[a] *In exprimendis incendiis.* [b] *Se contulisset per æstatem.*
[c] *Quemadmodum ursi pariunt fœtus suos.*

20 'Certe Reg. *et indijudicata:* quod cum non potuerit non venisse ab

NOTÆ

[a] *Antiatem villam*] Antium Latinorum portus est in Italia; cujus hodie nihil præter ruinas extat. *Antio rovinato.*

[b] *Pindaro*] Pindarus Thebanus Lyricorum inter Græcos facile primus, claruit Olymp. LXXV. ut ex Suida colligitur, anno ante Christum CCCCXL.

bestia fœtum ederet ineffigiatum[e] informemque,[d] lambendoque[1] id postea, quod ita edidisset, conformaret et fingeret; proinde ingenii quoque sui partus recentes rudi esse facie et imperfecta;[e] sed deinceps tractando, colendoque reddere iis se oris et vultus lineamenta.[f] 2. Hoc virum judicii subtilissimi ingenue atque vere dixisse, res, inquit, indicium facit:[g 2] nam, quæ reliquit perfecta expolitaque, quibusque imposuit census atque dilectus sui supremam manum,[h] omni poëticæ venustatis laude florent: sed quæ procrastinata sunt ab eo, ut post recenserentur,[i] et absolvi, quoniam mors præverterat, nequiverunt, nequaquam poëtarum elegantissimi nomine atque judicio digna sunt: itaque cum, morbo oppressus, adventare mortem videret, petivit, oravitque a suis amicissimis impense, ut Æneida, quam nondum satis elimavisset,[3] abolerent.[k] In his autem, inquit, quæ videntur retractari et corrigi debuisse, is maxime locus est, qui de monte Ætna factus est. 3. Nam cum Pindari veteris poëtæ carmen, quod de natura atque flagrantia

[d] *Sine ulla figura et forma.* [e] *Esse rudes et impolitos.*
[f] *Sed postea se refingentem eos versus et melius tornantem reddere succi et sanguinis pleniores.* [g] *Ex ejus versibus potest judicari.*
[h] *Ad eos limandos et seligendos.*
[i] *Sed quæ distulerat in futurum tempus corrigenda.* [k] *Comburerent.*

Gellio, tum collige ex ipsa capitis historia.' *Jac. Gronov.*—1 Istud *que* in Reg. non occurrit.—2 '*Res, inquit, indicium facit*. Ita recte delevit Stephanus, quæ aliunde erant addita, nec extabant in libris veteribus. Sed cur verterit etiam vocem tertiam in *judicium*, non percipio bene, et ideo reposui, quod ubique legitur. Judicium bene sequitur. Sed et Lambecius paulo ante pro *reddere* annotavit *addere*, et hinc Pater scripsit 'f. *addere se iis*. et sic Reg.' quod nec ab Bourdelotio cognitum est, nec ab Salmasio, nec a me, ut id non temere ausim probare.' *Jac. Gronov.*—3 'Neque enim causam video, cur hæc pronuntiatio ejus verbi debuerit Stephano displicere contra plerosque Mss tos quantum scio, edendo *elimasset*, quod non nisi in uno Lugdun. min. invenio. Ceterum mox legunt fere Mssti *adolerent*, neque ullum scio, in quo legatur *abolerent*, quo videntur editores Gellium voluisse componere cum epigrammatis scriptore. Sed Virgilius dicitur proprie egisse variis temporibus

NOTÆ

[c] *Fœtum ederet ineffigiatum, &c.*] Mera sunt hæc Veterum figmenta, quibus occasionem id dedit, quod ursæ fœtus pariant crassissima pelle involutos, quæ ut disrupta est, intus omnino formati reperiuntur catuli. Id in Alpibus visum a venatoribus testatur Scaliger.

montis ejus compositum est, æmulari vellet; ejusmodi sententias et verba molitus est, ut Pindaro quoque ipso, qui nimis opima pinguique esse facundia existimatus est, insolentior hoc quidem in loco tumidiorque sit:[l] atque uti vosmetipsos, inquit, ejus quod dico, arbitros faciam, carmen Pindari, quod est super monte Ætna,[d] quantulum est mihi memoriæ,[m] dicam.

Τᾶς ἐρεύγονται[n] μὲν ἀπλά-
του πυρὸς ἁγνόταται
'Εκ μυχῶν παγαί· ποταμοὶ
Δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
Αἴθων'. ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας [4]
Φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖ-
αν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ·
Κεῖνο δ' Ἁφαίστοιο κρουνοὺς ἑρπετὸν
Δεινοτάτους ἀναπέμ-
πει· τέρας μὲν θαυμάσιον προσιδέ-
σθαι, θαῦμα δὲ καὶ παριόν-
των ἀκοῦσαι.

4. Audite nunc, inquit, Virgilii versus, quos inchoasse eum verius dixerim,[e] quam fecisse:

[l] *Adhibuit hujusmodi locutiones et vocabula, ut in eo loco appareat crassior et turgentior ipso Pindaro, cujus oratio credita est nimis adipata et pinguis.*

[m] *Quantum recordari possum.*

[n] *Cujus erumpunt inaccessi ignis purissimi ex penetralibus fontes. Fluvii autem de die profundunt fluentum fumi ardens, sed per noctes saxa purpurea involvens flamma in profundam fert maris planitiem, cum fragore. Hoc vero Vulcani gurgites reptile maxime horribiles emittit. Portentum quidem admirabile aspectu, admirabile autem et transgressis auditu.*

de comburendo et cremando.' *Idem.*—4 'Hanc vocem aut decrevit abesse debere, aut ex Mss. notavit eam non conspici illic Scioppius. Certe vocem

NOTÆ

[d] *Ætna*] Mons Siciliæ incendiis interdum erumpentibus celebris. De quo jam supra diximus.

[e] *Inchoasse eum verius dixerim*] Hic a Gellio dissentiunt doctissimi quique Virgilii interpretes, et in his versibus non modo parem Pindaro Virgilium esse contendunt, sed etiam superiorem. Quis enim id ferat, ut inter alia notat de la Cerda, ignem ex imis Ætnæ penetralibus vocari purissimum, flammam erumpentem vocari reptile, quæ vox in eas res cadit quæ a terra minime sese attollunt?

'Portus ab accessu[5] ventorum immotus,[o] et ingens
Ipse; sed horrificis juxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, et candente favilla,
Attollitque globos flammarum, et sidera lambit:
Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.'

5. Jam principio, inquit, Pindarus veritati magis obsecutus, id dixit, quod res erat, quodque istic usu veniebat, quodque oculis videbatur, interdiu[p] fumare[6] Ætnam, noctu flammigare: Virgilius autem, dum in strepitu sonituque verborum conquirendo laborat, utrumque tempus, nulla discretione facta, confundit.[7][f] Atque ille Græcus quidem[g] fontes imitus[q] ignis eructare,[8] et fluere amnis fumi, et flammarum fulva et tortuosa volumina in plagas maris ferre quasi quosdam igneos angues,[9] luculente dixit:[r] at hic

[o] *Portus est magnus, et securus adversus turbines ventorum; sed proximus est Ætna intonanti cum horrendis ruinis. Aliquando ad cælum emittit nubem atram, nigrantem fumum instar picei turbinis, et favillam ardentem, et globos flammarum et astra ipsa propius attingit: aliquando in auras attollit evomens rupes et abstracta e montis penetralibus saxa, et cum ingenti sonitu rotat in altum lapides in calcem resolutos, et in imo cavernarum fundo exæstuat.* [p] *De die.* [q] *Ex fundo.*
[r] *Bene dixit in aquas maris deferre ardentes et sinuosos ignium vertices, tanquam quosdam fluvios ignis.*

Græcis licet immisceat Aldus, in Latinis tamen eam ignorat.' *Idem.*—5 Reg. *et accessu.*—6 'Lugd. min. habet *interdii fumare*, at major plane *interdius*: quod omnino videtur Gellius ex Plauto suo imitatus.' *Jac. Gronov.*—7 Cod. Torn. Reg. et Lugd. maj. *confudit.*—8 'Sententia forsan posset integra et satis concinna haberi, si editum fuisset *fontes imis atriis ignis eructari.* Sic enim ut passivum exhibetur quoque istud verbum in Mss̃tis, quantum novi, omnibus. *Imis atrIs* scriptum fuit pro geminæ literæ *i* indicio, quod postea imminutum ut esset *imisatris*, dedit occasionem participio fingendo *imitatus.*' Jac. Gronov.—9 Ad Oiselii notam, quam v. infra, sic Jac. Gronov. 'Id tamen proprie non agitur, si fœtus ipsi suus arrideat. Verum hoc scias, cum

NOTÆ

[f] *Utrumque tempus . . . . confundit*] Immo rem uti se habet Virgilius exponit; asserunt enim oculati testes modo de die, modo de nocte nullo servato discrimine ex Ætna flammas erumpere.

[g] *Ille Græcus quidem, &c.*] Hanc emendatam a Lipsio lectionem sequimur, *atque ille Græcus quidem fontes imitus ignis eructare*, &c. cum in vetustioribus exemplaribus legatur. *Atque ille Græcos quidem fontes imitatus ignis eructare.*

noster atram nubem[h] turbine piceo et favilla fumantem, ῥόον καπνοῦ αἴθωνα[s] interpretari volens, crasse et immodice congessit; globos quoque flammarum, quod ille κρουνοὺς[t] dixerat, duriter et ἀκύρως[u] transtulit. 6. Item quod ait, 'sidera lambit;' vacanter hoc etiam, inquit, accumulavit et inaniter.[x] Neque non id quoque inenarrabile esse ait, et propemodum insensibile,[y] quod 'nubem atram fumare' dixit 'turbine piceo et favilla candente:' non enim fumare, inquit, solent, neque atra esse, quæ sunt candentia:[i] nisi si 'candente' dixit pervolgate et improprie, pro ferventi favilla, non pro ignea et relucenti: nam 'candens' scilicet est a candore dictum,[10] non a calore. Quod saxa autem et scopulos eructari et erigi, eosdemque ipsos statim liquefieri, et gemere, atque glomerari sub auras dixit; hoc inquit, nec a Pindaro scriptum, nec unquam fando auditum,[k] et omnium, quæ monstra dicuntur, monstrosissimum est.[z]

[s] *Fluxum fumi ardentem.* [t] *Fontes.* [u] *Improprie.*
[x] *Hoc præterea, inquit, addidit frustra et inutiliter.*
[y] *Etiam adjungit hoc non posse dici, et fere comprehendi non posse.*
[z] *Et inter omnia quæ videntur incredibilia est maxime incredibile.*

Seb. Gryphius in maturatis tribus Gellii editionibus ita fuerit versatus, tum ab illo ipso in editione Macrobii 1556. plane exhibitum esse *quasi quosdam igneos angues*, quod potuit Lipsius vidisse, et forsan vidit. Tanto magis autem mirari licet, quod et Reg. et uterque Lugd. et Petav. liquide exserant *angues*, non *amnes*, ut hoc quoque potuerit Lipsius vidisse in Mss.' *Igneos amnes* dat Delph.—10 'Bourdelotius ascripsit quasi ex Ms. *scilicet et a.* Id ipsum observavit Pater in utroque Lugdun. Unde cogitans duas modo literas antiquitus ibi scriptas extitisse conjiciebat a Gellio scriptum *scilicet ee a candore d.* pro *esse*. *Scilicet esse*, ut cap. 5. 'sed videlicet eum vocabula rerum vera ignoravisse.' Non oportet tacere, quod superius animadverti extare in Lincolniensi *vacanter hoc etiam, inquit, æreum accumulavit:* cum Salmasius notaverit voces ab *item quod* usque ad *inaniter* deesse in Mac. quod vocabuli supplere nescio.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[h] *Atram nubem, &c.*] Melius fumum, ut notat de la Cerda, cum atra nube et piceo turbine quam cum fluvio compares; unde hic Pindarum Virgilius non tam imitatus est quam emendavit.

[i] *Neque atra esse, quæ sunt candentia*] Quid mirum est albam favillam cum piceo turbine et atra nube volitare?

[k] *Nec unquam fando auditum*] Contra vero vix est qui de incendiis Ætnæ loquatur, qui non etiam dicat inde ignita saxa et scopulos ardentes evolvi; quemadmodum variis auctoritatibus prolatis et Græcis et Latinis de la Cerda doctissime demonstrat.

CAP. XI.

Quod Plutarchus in libris Symposiacis opinionem Platonis de habitu atque natura stomachi fistulæque ejus, quæ τραχεῖα dicitur, adversum Erasistratum medicum tutatus est auctoritate adhibita antiqui medici Hippocratis.

Et Plutarchus[a] et alii quidam docti viri reprehensum esse ab Erasistrato nobili medico Platonem scripsere, quod potum dixit defluere[11] ad pulmonem, eoque satis humectato demanare per eum, quia sit rimosior,[12] et confluere inde in vesicam;[a] errorisque istius fuisse Alcæum[b] ducem, qui in poëmatis suis scriberet:

Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ·[13] τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται.[b]

2. Ipsum autem Erasistratum dicere, duas esse quasi canaliculas quasdam, vel fistulas; easque ab oris faucibus proficisci deorsum;[c] per earumque alteram deduci delabique in stomachum esculenta omnia et potulenta;[d][14] ex eoque ferri in ventriculum, quæ Græce[15] appellatur ἡ κάτω κοιλία;[e]

[a] *Et cum pulmonem sufficienter irrigavit, per eum transire, quia habet multas rimas, et inde in vesicam delabi.*
[b] *Humecta pulmones vino, astrum enim canicula oritur.* [c] *Infra tendere.*
[d] *Quæcumque eduntur et bibuntur.* [e] *Inferior venter.*

11 'Regius manifeste habet *plotum:* hinc Lugdun. maj. plane id ipsum refert, sicut et margini suo ascripsit Scioppius. Minor *plopotum.* Apparet clare dixisse Auctorem aliquid *prolutum.* Sed mox Regius quoque *defluere et pulmonem.*' Jac. Gronov.—12 'Reg. et Lugd. *pmosior*, et primæ literæ superinscripta est nota, quæ solet explanari in *pri.* An igitur scripsit Gellius? *quia sit perrimosior.*' Idem.—13 'Ita recte Stephanus in sua editione hunc Alcæi locum restituit; cum antea in omnibus editionibus corrupte legeretur: Τόν τε πνεύμονα οἴνῳ· τὸ γὰρ ἄκρον περιστέλλεται. Quam depravationem etiam Interpres Gellii secutus, verterat: 'Pulmonem vino, summum enim contrahitur.'' *Ois.* 'Si modo constiterit Stephano ratio scribendi πνεύμονας, cum non nisi singularem intelligam esse in Msstis, et utique ipse interpres eo utitur, quem Oiselius traducit, in hac parte non traducendum.' *Jac. Gronov.*—14 Aliter *poculenta.*—15 Al. *qui Græce.*—16 Macrobius legit *retrimenta.*

NOTÆ

[a] *Plutarchus*] Id refert Problemate I. libri VII. Symposiacorum.

[b] *Alcæum*] Alcæus poëta Lyricus Mitylenæus, Alcaico carmini nomen fecit. Gravis cum Pittaco ceterisque potentioribus inimicitias exercuit. Periandri temporibus ut ex Herodoto colligitur suppar. Floruit Eusebio teste Olympiade XLIV. ante Christum annis DCIV.

atque ibi subigi, digerique:[f] ac deinde aridiora ex his recrementa[g 16] in alvum convenire, quod Græce κῶλον[h 17 c] dicitur, humidiora per renes in vesicam: per alteram autem fistulam, quæ Græce nominatur τραχεῖα ἀρτηρία,[i d] spiritum a summo ore in pulmonem, atque inde rursum[18] in os, et in naris, commeare;[k] perque eandem viam vocis quoque fieri meatum:[l] ac, ne potus cibusque[19] aridior, quem oporteret in stomachum ire, procideret ex ore[m] laberetur que in eam fistulam, per quam spiritus reciprocatur,[n] eaque offensione intercluderetur animæ via;[o] interpositam esse arte quadam et ope[20] naturæ inde apud duo ista foramina, quæ dicitur ἐπιγλωττὶς,[e] quasi claustra quædam mobilia, conniventia vicissim et resurgentia:[p] eamque ἐπιγλωττίδα inter

[f] *Ibi concoqui ac digeri.* [g] *Excrementa.* [h] *Crassum intestinum.*
[i] *Aspera arteria.*
[k] *Aërem per os attrahi a pulmone, et ab eodem remitti per os et nares.*
[l] *Transitum.* [m] *Aberraret a canali in quem debet defluere.*
[n] *A pulmonibus attrahitur ac remittitur.* [o] *Et eo casu impediretur respiratio.*
[p] *Supra illos duos canaliculos, quæ vocantur epiglottis, quasi duo opercula mobilia, quæ per vices deprimuntur et attolluntur.*

Mssti omnes *recreamenta.*—17 Vid. Not. Var. 'Etiam patet, quid in Thesauro aperiat Stephanus ex Mss. in scribenda olim hac voce, nempe sæpius κόλον, qua hic usi sunt Brixienses, et eandem margini apposuit Scioppius.' *Jac. Gronov.*—18 Reg. *sursum.*—19 'Macrobius: *cibusve.*' Ois. 'Id plane sic legitur in Regio: et Gellium ita scripsisse colligas quoque ex sequentibus 'esca potuve,' quasi repetente eadem Auctore.' *Jac. Gronov.*—20 '*Interpositam esse arte quadam et ope.* Video id verbum placuisse Patri, cum id notaret ex Ms. prout hanc auctoritatem ascripsit. Etiam in alio exemplari signavit codicem Mem. qui sic haberet. Sed ceteri omnes et editi retinent *impositam*, quibus obluctari non oportuit, et in Mem. videtur istud *inter* temere iteratum ex præcedente verbo. Regius etiam habebat *opere.* Etiam in Lincoln. mox habetur quod mireris *claustra quædam G. conniventia*, quo significat pro voce *mobilia* fuisse aliquid Græce scriptum in exemplo, unde describe-

NOTÆ

[c] Κῶλον] Ita legitur in editione Ascensiana et Gryphiana. In quibusdam aliis habetur κοιλὸν, sed minus, ut opinor, recte. Κῶλον autem est pars crassioris intestini aut alvus. Vossius cum quibusdam eruditis scribendum censet κόλον.

[d] Τραχεῖα ἀρτηρία] Aspera arteria est ille canalis, quo aër ad pulmones pervadit: dicitur arteria, ut volunt aliqui, ἀπὸ τοῦ τὸν ἀέρα τηρεῖν, 'ab aëre servando;' aspera autem quod ex durioribus et quasi asperis cartilaginibus constet.

[e] Ἐπιγλωττὶς] Epiglottis est quoddam quasi operculum cartilaginosum, annexum interius juxta radicem linguæ, quod ita deprimitur ne quid cibi in asperam arteriam incidat, ut tamen ad respirationem identidem attollatur.

edendum bibendumque operire atque protegere τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν, ne quid ex esca potuve incideret in illud quasi æstuantis animæ[f] iter;[q] ac propterea nihil humoris influere in pulmonem ore ipso arteriæ commœnito.[r] 3. Hæc Erasistratus medicus adversus Platonem. Sed Plutarchus, in libro Symposiacorum, auctorem Platonis sententiæ Hippocraten dicit fuisse: idemque esse opinatos et Philistiona Locrum et Dioxippum[1] [g] Hippocraticum,[s] veteres medicos et nobiles: atque illam, de qua Erasistratus dixerit, ἐπιγλωττίδα non idcirco in eo loco constitutam, ne quid ex potu influeret in arteriam, (nam pulmoni quoque fovendo[2] rigandoque utiles necessariosque humores videri,) sed appositam quasi moderatricem quandam arbitramque prohibendi admittendive,[3] quod ex salutis usu foret: uti edilia quidem omnia defenderet ab arteria,[t] depelleretque in stomachi viam; potum autem partiretur inter stomachum et pulmonem; et, quod ex eo admitti in pulmonem per arteriam de-

[q] *Ingredientis et egredientis aëris.*
[r] *Siquidem clausus est aditus ejus canalis qui tendit ad pulmonem.*
[s] *Sequentem opiniones Hippocratis.*
[t] *Ut quæ eduntur prohiberet ingredi in arteriam.*

bat.' *Idem.*—1 Al. *Dexippum.*—2 'Lege melius (inquit Trillerus meus) *movendo;* ad motum enim humiditas aptior, quam ad fotum, et res ipsa docet.' *Falster.*—3 'Sic omnino hic legendum cum Acidalio in Lection. Velleian. Nam et statim sequitur, 'quod ex eo admitti in pulmonem deberet.' Male in vulgatis omnibus antea editum, *admiscendive.*' Ois. 'Quasi non ante fuisset notum istud verbum hoc loco, cum et Anton. Gryphius anno 1566. et Hieron. de Marnef anno 1584. id in oram conjectum addiderint, editio autem Badiana prorsus in contextum admiserit; quod non video cur non propagaverint secuti. Ms. autem Reg. habet, *moderatricem et arbitram.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[f] *Æstuantis animæ*] Metaphora est: quemadmodum enim in accessu et recessu mare dicitur æstuare, ita spiritus ad pulmones attractus ac paulopost repulsus recte vocatur æstuans. Porro anima hic sumitur pro aëre.

[g] *Dioxippum* [*Dexippum*] Dexippi Hippocratis discipuli meminere Galenus et Suidas: itaque quod in vulgatis hactenus editionibus *Dioxippus* legitur, mendum suspicamur. Porro hic claruerit annis circiter ante Christum CCCCXX. cum Hippocrates ab Eusebio referatur ad Olympiad. LXXXVI. sive ad annum ante Christi ortum circiter CCCCXXXVI.

beret, non rapidum id, neque universum,[u] sed quadam quasi obice sustentatum ac repressum sensim paulatimque tramitteret: atque omnem reliquum in alteram stomachi fistulam derivaret.

[u] *Non defluentem magno impetu, nec totum.*

CAP. XII.

De materiis infamibus, quas Græci ἀδόξους appellant, a Favorino exercendi gratia disputatis.

INFAMES materias, sive quis mavult dicere inopinabiles, quas Græci ἀδόξους ὑποθέσεις appellant,[a] et Veteres adorti sunt, non sophistæ[a] solum, sed philosophi quoque: et noster Favorinus oppido quam libens in eas materias dicebat,[4] vel ingenio expergificando ratus idoneas, vel exercendis argutiis, vel edomandis usu difficultatibus:[b] sicuti, cum Thersitæ[b] laudes quæsivit, et, cum febrim quartis diebus recurrentem[c] laudavit, lepida sane multa, et non facilia inventu, in utramque causam dixit, eaque scripta in libris reliquit: sed in febris laudibus testem etiam Plato-

[a] *Antiqui non solum sophistæ sed etiam philosophi tractarunt de argumentis orationum ignobilibus, vel ut quidam volunt inopinabilibus, quæ nunquam venirent in mentem alicujus: has Græci vocant materias ignobiles.*

[b] *Libentissime disserebat de hujusmodi argumentis, putans ea esse apta ad excitandum ingenium vel acuendam subtilitatem, vel vincendas exercitatione difficultates.* [c] *Febrim quartanam.*

4 'Nisi quid curvum latet. Videtur enim fictum ex eo quod sequitur, 'in utramque causam dixit.' Nam notabiliter in Regio et Lugdun. maj. Mem. erat *deicebat*, in Thuan. *deiciebat*. Certe ipsa locutio vulgata non satis pura nec congrua sequenti, et tanquam scripti vellent *incidebat* aut *exibat*.' Jac. Gronov. 'Non facile, confiteor, vera lectio definiri potest; id tamen mihi quisque, puto, concedet, Gronovii conjecturas non prope ad sententiam accedere. Quid? si *descendebat* legas, quasi ejusmodi materiæ non satis dignæ tali philosopho

NOTÆ

[a] *Sophistæ*] Ii sunt qui fallacibus conclusiunculis falsa persuadere, et inanem doctrinæ speciem student ostentare.

[b] *Thersitæ*] Thersites vir apud Homerum ingenio non minus quam corpore deformis.

nem produxit; quem scripsisse ait, qui quartanam passus convaluerit, viresque integras reciperaverit, fidelius constantiusque postea valiturum:[d] atque inibi in isdem laudibus,[5] non hercle hac sententiola invenuste lusit.[e] Versus, inquit, est longo[f] hominum ævo probatus:

"Αλλοτε μητρυιὴ[a] πέλει ἡμέρη, ἄλλοτε μήτηρ.[g]

Eo versu significatur,[6] non omni die bene esse posse,[h] sed isto bene, atque alio male: quod cum ita sit, inquit, ut in rebus humanis bene, aut male, vice alterna sit;[i] hæc biduo medio intervallata febris quanto est fortunatior, in qua est μία μητρυιὰ, δύο μητέρες?[k]

[d] *Habiturum valetudinem stabiliorem et firmiorem.*
[e] *Et eodem in loco eleganter omnino attulit hanc sententiolam in illis laudibus.*
[f] *Jampridem.* [g] *Aliquando noverca est dies, aliquando mater.*
[h] *Posse esse res prosperas.* [i] *Vicissim succedant felicitas et infelicitas.*
[k] *Hæc febris non rediens nisi tertio quoque die, quam felix est, siquidem in ea sunt una noverca et duæ matres?*

fuissent.' *Otho.*—5 Præpositio non est in Reg. et mox *non herchac sententiola.* —6 'Simpliciter legitur pro his in Regio *versus significatur*. Apparet clarissime primam vocem a scriba appositam, dum Græca præcedentia omittit, innuente versum ibi scriptum fuisse, at Gellium post scriptum illum versum Græcum incepisse *Significatur non omni, &c.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] "Αλλοτε μητρυιὴ, *&c.*] Sensus est aliam diem, quasi esset hominibus noverca iniquissima, eos variis calamitatibus afficere, aliam autem instar benignæ matris plurimis bonis cumulare.

CAP. XIII.

Quin *particula quot qualesque varietates significationis habeat, et quam sæpe in Veterum scriptis obscura sit.*

QUIN particula, quam grammatici conjunctionem appellant, variis modis sententiisque connectere orationem videtur: aliter enim dici putatur, cum quasi increpantes, vel interrogantes, vel exhortantes dicimus: 'quin venis:'[a] 'quin legis:' 'quin fugis:' aliter, cum ita confirmamus:

[a] *Cur non venis?*

'Non dubium est, quin M. Tullius omnium sit eloquentissimus:' aliter autem, cum sic componimus, quod quasi priori videtur contrarium: 'Non idcirco causas Isocrates non defendit, quin id utile esse et honestum existimarit:'[b] a quo illa significatio non abhorret, quæ est in tertia Origine M. Catonis:[c] 'Haud eos,' inquit, 'eo postremum scribo, quin populi et boni et strenui sient.'[d] In secunda quoque Origine M. Cato non longe secus[e] hac particula usus est: 'Neque satis,' inquit, 'habuit quod eam[7] in occulto vitiaverat, quin[f] ejus famam prostitueret.' Præterea animadvertimus Quadrigarium in octavo Annalium particula ista usum esse obscurissime. Ipsius verba posuimus: 'Romam venit: vix superat,[8] quin triumphus decernatur.'[g] Item in sexto Annali ejusdem verba hæc sunt: 'Pæne factum est, quin[h] castra relinquerent, atque cederent hosti.' 2. Non me autem præterit, dicere aliquem posse de summo pectore, nihil esse in his verbis negotii:[i] nam, 'quin,' utrobique positum pro, 'ut;' planissimumque esse, si ita dicas: 'Romam venit, vix superat ut triumphus decernatur:' item alio in loco: 'Pæne factum est, ut castra relinquerent atque cederent hosti.' Sed utantur sane,[9] qui tam expediti sunt, perfugiis commutationum in verbis, quæ non intelliguntur:[k] utantur tamen, ubi id facere poterunt, verecundius; hanc vero particulam, de qua dicimus, nisi quis

[b] *Quod id putaverit esse nec utile nec honestum.*
[c] *Ad quem sensum accedit significatio quæ est in libro tertio Originum M. Catonis.* [d] *Non eos scribo ultimo loco, quod non sint populi fortes et boni.*
[e] *Fere similiter.* [f] *Nisi.*
[g] *Ægre impetrat ut sibi destinetur triumphus.* [h] *Ut.*
[i] *Non ignoro aliquem posse dicere tacitum, nullam esse in his phrasibus difficultatem.* [k] *Sed qui tam paucas reperiunt difficultates, ut ista explicent, dicant alia verba pro aliis esse posita.*

7 Edd. priores *eum*.—8 Reg. *vix supererat*.—9 'Id ipsum verbum concessivo ita modo cum mox sequatur, apparet nunc aliud ab Auctore allatum fuisse, cum bis idem in his dicere non deceat. Diversa attulit, et sic diversa, ut ab uno perveniri ad alterum debeat. Hæc autem verba cito, quia Ms. Regius in eis aperit mendum legendo *caducantur sane*, ut videatur Gellius scripsisse *atque cederent hosti ea. Ducantur sane.* Sicut cap. 6. dixit: 'si qui sunt, qui Verrii Flacci auctoritate ducantur.' Mox etiam ille ipse codex *nisi si quis*, quod ipsum supra respuebat.' *Jac. Gronov.*

didicerit compositam copulatamque esse, neque vim tantum conjungendi habere, sed certa quadam significatione factam, nunquam profecto rationes ac varietates istius comprehensurus est: quod quia longioris dissertationis est, poterit, cui otium est, reperire hoc in P. Nigidii commentariis, quos Grammaticos inscripsit.

CAP. XIV.

Sententiæ ex Publii mimis selectæ lepidiores.

PUBLIUS [a] mimos scriptitavit,[a] dignusque habitus est, qui suppar Laberio judicaretur.[10] C. autem Cæsarem ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebat, ut acceptiores et probatiores sibi esse Publii, quam Laberii mimos prædicaret: hujus Publii sententiæ feruntur pleræque lepidæ, et ad communem sermonum usum commendatissimæ:[11] ex quibus sunt istæ singulis versibus circumscriptæ, quas libitum hercle est ascribere:[b]

[a] *Publius sæpe scripsit comœdias.* [b] *Inter quas sententias, has, quæ comprehenduntur singulis versibus, mihi placuit hic scribere.*

10 '*Qui super Laberio judicaretur.* Locus corruptus propter ignorationem paulo remotioris vocabuli. Lege indubitanter ex Ms. R. *qui suppar Laberio judicaretur.* Sensus est, Publium mimographum tanto in honore fuisse, ut non suppar tantum Laberio judicaretur, sed a Cæsare etiam ipsi præferretur.' *Lambecius.* 'Hæc ab Oiselio non tantum sermone ipsius referuntur, sed etiam laudantur. Et quis non stupeat Lambecium sic ausum scribere, cum jam Stephanus id ipsum in Mstis animadvertens non aliter ediderit tot annis ante quam nasceretur iste, Lambecius nimium in hac parte procax. Non enim Regius solus ita habet, sed plane Memm. Petav. Lugd. maj. *suppar*, minor et Thuan. *subpar*.' Jac. Gronov.—11 'Ita edidit H. Stephanus. Vett. Codd. habent *commodatissimæ*. Et ita quoque videtur legisse Macrobius lib. II. Saturnal. c. 7. ubi hunc locum ex Gellio nostro transcripsit, habet enim

NOTÆ

[a] *Publius*] Hic natione Syrus, conditione servus ob festivos ingenii sales libertate donatus, animum ad scribendas comœdias appulit tanto plausu, ut vel ipsi Julio Cæsari maxime probarentur. Decimo mense post Cæsaris cædem Puteolis obiit ut auctor est Eusebius in Chronico. Scilicet anno U. C. DCCXI. ante Christi ortum XLIII. Consule Notas in lemmata capitum libri octavi.

2. 'Malum est consilium, quod mutari non potest.
Beneficium dando accepit, qui digno dedit.[12]
Feras, non culpes, quod vitari[13] non potest.
Cui plus licet, quam par est, plus vult, quam licet.
Comes facundus in via pro vehiculo est.
Frugalitas inserta[b] est rumoris boni.[c] [14]
Hæredis fletus[c] sub persona risus est.[d] [15]
3. Furor fit læsa[16] sæpius patientia.
Improbe Neptunum[17] accusat: qui iterum naufragium facit.
Ita amicum habeas, posse ut fieri hunc[18] inimicum putes.

[c] *Temperantia est decus bonæ existimationis.*
[d] *Hæredis lacrymæ sunt risus occultati sub larva.*

accommodatissima.' Ois.—12 'Ita hunc versum etiam citat Macrobius. Membranæ vero Mss. olim in Ecclesiæ Frisingensis Bibliotheca asservatæ, ex quibus beneficio M. Velseri optima Mimiamborum Publii editio procurata, paulo aliter legunt: *Beneficium dando accipit, qui digno dedit.*' Ois. 'At ita jam Aldus et Gryphius.' *Jac. Gronov.*—13 Macrobius et Mss. Frising. *mutari.* —14 Vid. Not. Var. 'Si quicquam attulisset Oiselius in grandi nota, quod non dictum esset ab Scaligero vel ad Manilium pag. 411. vel ad ipsos Syri mimos, retineri id potuisset: tanto autem stultior, quod celebret Ms. Vetustiss. Gellianorum Excerptorum lectionem, cum nihil de istis Vetustissimis scribat Scaliger. Cujus quidem menti valde inhæserunt derivata ab verbo 'serere' ad hunc sensum, adeo ut in Catalectis pag. 39. notet etiam crustas marmorum, formas vocatas, quas aliter ἐμβλήματα, a conserendo dixisse. Sed nimis incocte arripiens ista omnia Oiselius, ostendit non sibi esse lecta, quæ protulit Salmasius in Solinianis pag. 1122. ubi ille vult *incerta* ex vetustissimis membranis, quas viderit, item Excerptis Macrobii eximiæ vetustatis, ut illic licet cognoscere. Ego quam antiquas membranas viderim Macrobii, alias dicam: sed ibi nonnisi *miseria* legebatur, unde statui *maceria* scriptum ab Syro, qualis vere est. Libri tamen Mss. in Gellio habent *inserta.*' Jac. Gronov. 'Mire hic variant et codices et Critici. Ego vero retineo scripturam Macrobii, quæ in antiquissimis editionibus servatur, lib. II. Saturn. cap. 7. *Frugalitas miseria est rumoris boni.*' Falster.—15 Ita hunc versum citat et Macrobius. In Ms. tamen Frisingensi legitur: *Hæres fictus sub persona risus est.*—16 'Mssti habent aut *inlæsa*, aut *illæsa*, ut videatur *illusa.*' Jac. Gronov. —17 Vid. Not. Var. In Delph. est, ... *improbe | Neptunum.*—18 'Particula hæc abest apud Macrobium. In Scaligeriana mimorum editione hic versus legitur hoc modo: *Ita habeas amicum, posse ut fieri inimicum putes.* Ut sit Tro-

NOTÆ

[b] *Inserta*] Inserta, ut notat Scaliger, idem est quod instita, tenuis fasciola, quam matronæ nobiles ad infimam vestis oram assuebant ad ornatum. Cum igitur instita seu inserta vestis sit ornamentum, eleganti metaphora insertam boni rumoris Publius ornamentum bonæ existimationis appellavit.

[c] *Hæredis fletus, &c.*] Solent nempe hæredes conceptum animo gaudium tristiore vultu dissimulare.

Veterem ferendo injuriam invites [19] novam.
Nunquam periclum sine periclo vincitur.[20]
Nimium altercando veritas amittitur.[1]
Pars beneficii est, quod petitur si belle neges.[e] [2]

[e] *Si cum urbanitate recuses.*

ehaicus. In Ms. vero Frising. est: *Ita amicum habeas, posse ut facile fieri putes hunc inimicum.*' Ois.—19 '*Vites.* Apud Macrobium est *invitas.* Sensu non minus probo: et ita forte scripserat Publius, cum in Ms. Frising. aperte sit: *Veterem ferendo injuriam invites novam.*' Ois. 'Et is sensus requiritur. Quod ipsum verbum sic cum extet in Reg. Thuan. Lugdun. utr. Mem. ascivi in contextum.' *Jac. Gronov.*—20 Ita et Macrobius. In codice Frisingensi est, *N. periculum sine periculo v.*—1 Sic quoque Macrobius. At Ms. Frisingens. legit: *veritas evertitur.*—2 Ita etiam Ms. Frisingens. apud Macrobium autem legitur, *si cito neges.*

CAP. XV.

Quod Carneades Academicus elleboro stomachum purgavit, scripturus adversus Zenonis Stoici decreta: deque natura, medelaque ellebori candidi et nigri.

CARNEADES [a] Academicus, scripturus adversus Stoici Zenonis libros, superiora corporis [a] elleboro [b] candido purgavit; ne quid ex corruptis in stomacho humoribus ad domicilia usque animi redundaret,[b] et instantiam vigoremque [3]

[a] *Stomachum.* [b] *Perveniret ad caput ubi est sedes ingenii.*

3 'Rite id revocavit Pater ex primis editionibus, quod ab Aldo erat mutatum in *constantiam,* sed quod Brixiana profert, id probat Reg. Mem. Pet. Lugdun. ut. estque convenientius, et hinc annotavit quoque Scioppius.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *Carneades*] Philosophus Cyrene oriundus divina quadam celeritate ingenii ac dicendi copia fuit præditus. Ab Atheniensibus legatus cum Critolao et Diogene Romam venit. Ut jam alias memini me dicere. Annum ejus obitus maxime incertum esse apud Veteres observavit Petavius. Apollodorus enim in chronicis apud Laërtium obiisse illum asserebat anno IV. Olymp. CLXII. qui est U. C. DCXXVI. Verum apud Ciceronem in primo de Oratore dicit Antonius se proconsulem Athenis convenisse Carneadem Academicum. Annus iste proconsulatus Antonii fuit U. C. DCLII. ante Christum CII.

[b] *Elleboro*] Herba cujus est admirabilis in purgando virtus.

mentis labefaceret:[c] tanta cura, tantoque apparatu sui vir ingenio præstanti ad refellenda, quæ scripserat Zeno, aggressus. Id cum in historia Græca legissem, quod 'elleboro candido' scriptum erat, quid esset quæsivi: tum comperi duas species ellebori esse discerniculo coloris insignes,[d] candidi et nigri: eos autem colores non in semine ellebori, neque in virgulis,[e] sed in radice dinosci. Candido stomachum et ventrem superiorem vomitionibus[4] purgari; nigro alvum, quæ inferior vocatur, dilui:[f] utriusque hanc esse vim, ut humores noxios, in quibus causæ morborum sunt, extrahant: esse autem periculum, ne inter causas morborum, omni corporum via patefacta, ea quoque ipsa, in quibus causa vivendi est, exinaniantur: amissoque omni naturalis alimoniæ fundamento homo exhaustus intereat.[g] 2. Sed elleborum sumi posse tutissime in insula Anticyra[c] Plinius Secundus, in libris Naturalis Historiæ, scripsit: propterea Livium Drusum,[d] qui tribunus plebi[5] fuit, cum morbum,[h] qui comitialis[e] dicitur, pateretur, Anticyram na-

[c] *Debilitaret.* [d] *Notabiles differentia coloris.* [e] *Nec in ramis.* [f] *Purgari.* [g] *Ne expulsa ægritudinis causa, reclusis meatibus corporum, exhauriantur illæ partes, in quibus est principium vitæ, et sic destructo fundamento naturalis nutritionis homo, &c.* [h] *Morbum caducum.*

Gronov.—4 'Scioppius annotavit *vomitibus*, quod tamen in nullis nostris libris reperi.' *Idem.*—5 'Ab Oiselio editum *tribunum plebis*, cum Stephanus dedisset *tribunum plebi*, sancte secutis duabus Hollandicis editionibus, quoniam diserte sic Mss. Reg. duo Lugdun. Petav.' *Idem.*

NOTÆ

[c] *Anticyra*] Anticyra insula est ad Maliacum sinum, *Golfo di Zitou.*

[d] *Livium Drusum*] M. Livius Drusus genere et eloquentia celebris, eximiæ liberalitatis, ut nihil cuiquam ad largiendum præter cœlum ac cœnum reliquisse dictitaret. Tribunus plebis fuit an. U. C. DCLXII. ante Christum XCII. Legem de civitate sociis danda promissam ferre non potuit repugnante tota civitate. Hinc vehementer anxius in publico corruit, et sive morbo comitiali, sive hausto caprino sanguine semianimis domum relatus est. Spe frustrati socii defectionem moliuntur. Drusus, ut causa turbarum accusatus in Senatu, cum domum inde se reciperet, a sicario summisso cultro vulneratus in atrio corruit, et paulo post in magistratu decessit. *Appianus, Livius, &c.*

[e] *Qui comitialis, &c.*] Morbus caducus ideo comitialis est appellatus, quod si quis ipsis in comitiis hoc morbo corruisset, dissolvenda erant comitia.

vigasse, et in ea insula elleborum bibisse ait; atque ita morbo liberatum. Præterea scriptum legimus, Gallos in venatibus tinguere elleboro sagittas, quod his ictæ exanimatæ feræ teneriores ad epulas fiant:[i] sed propter ellebori contagium, vulnera ex sagittis facta circumcidere latius dicuntur.[k]

[i] *Quod feræ his spiculis percussæ et interfectæ fiant, &c.*
[k] *Quod hellebori vis circum pervaserit.*

CAP. XVI.

Anates Ponticas vim habere venenis detergendis[6] *potentem: atque inibi de Mithridati regis in id genus medicamenti solertia.*

ANATES Ponticas[a] dicitur edundis vulgo venenis victitare: scriptum etiam a Lenæo[a] Cn. Pompeii liberto, Mithridatem[b] illum Ponti regem medicinæ rei et remediorum id genus solertem fuisse:[b] solitumque earum sanguinem mis-

[a] *Quæ nascuntur in Ponto, regione Asiæ minoris.*
[b] *Fuisse peritum in hujusmodi remediis.*

6 'Equidem et Brixiana et Aldina et quædam Gryphii editiones exhibent *detegendis*, quod arripuit in Verisimilium libro IV. cap. 16. Scioppius, ut inde fateretur sibi videri legendum *detergendis*, vel *digerendis*, quod verbum sequitur in ipso capite. Sed actum egit: quippe posterius jam asciverat Badiana, et illa Hieronymi de Marnef itemque Antonius Gryphius: prius Stephanina, quæ decem et ultra annos editionem Verisimilium antecessit. Interim in Mstis vulgaribus est *degendis* aut *detegendis*, sed in meliore id

NOTÆ

[a] *Lenæo*] Pompeius Lenæus Magni libertus, auctore Plinio, grammaticæ artis doctissimus, medicæ artis scientiam ad Romanos transtulit. Eum enim Pompeius Magnus victi Mithridatis scripta, quæ de re medica plurima conquisiverat, e Græco jussit in Latinum sermonem convertere. Eaque victoria vitæ non minus quam reip. profuit.

[b] *Mithridatem*] Præter ea quæ supra diximus de Mithridate id subjiciam ex Plinio, eum vitæ retinendæ cupiditate solitum ebibere venenum, ut consuetudine ipsa innoxium fieret. Neque id fraudi fuit. Regnavit annos LVI. vixit LXXXIV. victurus etiam diutius, nisi violentas sibi manus attulisset.

cere medicamentis, quæ digerendis venenis valent:[c] cumque sanguinem vel potentissimum esse[d] in ea confectione: ipsum autem regem, assiduo talium medelarum usu, a clandestinis epularum insidiis cavisse: quin et scientem quoque ultro tentandi gratia venenum[7] rapidum et velox sæpenumero hausisse: atque id tamen sine noxa fuisse.[e] Quamobrem postea, cum prælio victus in ultima regni refugisset, et mori decrevisset, venena violentissima festinandæ necis gratia[8] frustra expertus, suo se ipse gladio transegit. Hujus regis antidotus celebratissima est, quæ Mithridatios[*] vocatur.

[c] *Utilia sunt.* [d] *Maxime valere.*
[e] *De industria ebibisse venenum præsentissimum sponte et ad artem suam exhibendam: et id tamen ipsi minime nocuisse.*

quod recte elegit Stephanus.' *Jac. Gronov.*—7 '*Ultro et ostentandi gratia.* Lectio suspecta. Potius legendum videtur, *quin etiam scientem ultro tentandi gratia venenum.*' Lambecius.—8 'Reg. Lugd. ut. Mem. Chif. Petav. *causa*, quod non debuerat sperni.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[*] *Mithridatios*] Mithridaticum antidotum præsentissimum adversus venena remedium ab inventore Mithridate nomen habuit.

CAP. XVII.

Mithridatem Ponti regem quinque et viginti gentium linguis locutum, Quintumque Ennium tria corda habere sese dixisse, quod tres linguas percalluisset, Græcam, Oscam, Latinam.

Q. ENNIUS tria corda habere sese dicebat, quod loqui Græce, et Osce,[*] et Latine sciret. Mithridates autem Ponti atque Bithyniæ rex inclytus, qui a Cn. Pompeio bello superatus est, quinque et viginti gentium,[9] quas sub

9 '*Duarum et viginti gentium linguas p.* Sic omnes vett. codd. In Stephanica editione est: *quinque et viginti g. l.* Unde vero illud hauserit, mihi igno-

NOTÆ

[*] *Osce*] Oscorum gens in Italia, oram Campaniæ maritimam alias incoluit.

ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem collocutus est;[10] sed ut quemque ab eo appellari usus fuit, proinde lingua et oratione ipsius, non minus scite, quam si gentilis ejus esset, locutus est.[a]

[a] *Sed quando necesse erat alloqui aliquem ex illis nationibus, utebatur ejus lingua, ejusque sermone tam eleganter quam si fuisset oriundus ex illa gente.*

tum.' *Ois.* 'Atqui non debebat id isse ignotum ei, qui Gellio aliquam utilem operam dare instituit. Stephanus enim sic edidit ex ipso Reg. libro, in quo plane id bis legitur. Jam vero et uterque Lugdun. sic integre per literas exhibent, cum Petav. et alii quidam in lemmate legant *regem duobus et vig.* in ipso autem contextu *superatus est V. et vig.*' Jac. Gronov.—10 'Vetustissimæ quas ego vidi, editiones habent, *locutus est*, quod clam esse nolo. Atque ita locuti sunt Veteres cum dandi casu.' *Falster.*

CAP. XVIII.

Quod M. Varro C. Sallustium historiæ scriptorem deprehensum ab Annio Milone in adulterio scribit, et loris cæsum pecuniaque data dimissum.

M. Varro in literis atque vita, fide homo multa et gravis,[a] in libro, quem scripsit, 'Pius, aut de Pace,' C. Sallustium scriptorem seriæ illius et severæ orationis, in cujus historia notiones[*] censorias[11] fieri atque exerceri videmus,[b] in

[a] *M. Varro cui magna fides debet haberi propter eruditionem et probitatem.*
[b] *Legimus tot animadversiones fieri et adhiberi a censoribus.*

11 'Sic quidem omnes libri. Verum haud dubie legend. *notas*, vel *notationes censorias*: ut jam pridem, et primus quidem, quod sciam, monuit Guiliel. Ranchinus Var. Lect. l. I. c. 5.' *Ois.* 'En specimen judicii, quo iste congessit hanc notarum turbam, idque post tam clara documenta certissimæ locutionis Romanæ, quæ adhibuit Pater ad has notiones tuendas ad Livium XXVII. 25. Et tamen, quod magis rideas, repetit quoque Prousteus, cum nihil inficetius

NOTÆ

[*] *Notiones*] Fortasse legendum hoc loco *notationes*. Tum enim ignominia notare censores dicebantur, cum propter morum corruptelam senatorem movebant e Senatu, vel equiti equum adimebant.

adulterio deprensum ab Annio Milone loris bene cæsum dicit, et cum dedisset pecuniam,[12] dimissum.

dici queat apud aures, quæ Ciceronem audiverunt.' *Jac. Gronov.*—12 Quærit Ois. quid si legas, *et cum dedisset pœnam?*

CAP. XIX.

Quid Epictetus philosophus dicere solitus sit hominibus nequam et impuris disciplinas philosophiæ studiose tractantibus, et quæ duo verba observanda præceperit omnium rerum longe salubria.

FAVORINUM ego audivi dicere Epictetum philosophum dixisse, plerosque istos, qui philosophari videntur, philosophos esse hujuscemodi ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν[a] id significat, factis procul, verbis tenus. Jam illud est vehementius, quod Arrianus solitum eum dictitare in libris, quos de Dissertationibus ejus composuit, scriptum reliquit.[b] Nam cum, inquit, animadverterat hominem pudore amisso, importuna industria,[c] corruptis moribus, audacem, confidentem lingua, ceteraque omnia præterquam animum procurantem; istiusmodi, inquit, hominem cum viderat studia quoque et disciplinas philosophiæ contrectare, et physica[13] adire,[14] et meditari dialectica, multaque id genus theoremata suspicari[15] sciscitarique,[d] inclamabat Deum atque hominum fidem,[e] ac plerumque inter clamandum his eum verbis increpabat: ἄνθρωπε, ποῦ βάλλεις; σκέψαι εἰ κεκάθαρται

[a] *Sine factis, verborum tenus philosophos.*
[b] *Quod Arrianus scripsit eum pro more sæpe dixisse in libris quos, &c.*
[c] *Ingeniosa nequitia.* [d] *Et indagare et inquirere multas dissertationes hujus generis.* [e] *Invocabat testes Deos et homines.*

13 'Cod. Tornæs. *Physicam;* et paulo post *Dialecticam.*' Ois. 'Sed nequaquam Reg. (qui etiam ex verbis *istiusmodi inquit hominem* mediam vocem monet delendam et statim *videre*) nequaquam ullus ex eis Mss. codicibus, quorum auxilio utor.' *Jac. Gronov.*—14 Quærit Ois. quid si legeres, *et physica audere?* 'Gryphianæ tres habent *audire:* sed contra fidem vetustatis, quæ sanctum jubet haberi vulgatum.' *Jac. Gronov.*—15 Conjicit Ois. *rus-*

τὸ ἀγγεῖον· ἂν γὰρ εἰς τὴν οἴησιν αὐτὰ βάλλῃς, ἀπώλετο. ἢν σαπῇ, ἢ οὖρον, ἢ ὄξος γένοιτο ἄν, ἤ τι τούτων χεῖρον.[f] Nihil profecto his verbis gravius, nihil verius: quibus declarabat maximus philosophorum literas atque doctrinas philosophiæ, cum in hominem falsum atque degenerem, tanquam in vas spurcum atque pollutum, influxissent, verti, mutari, corrumpi, et, quod ipse κυνικώτερον,[g a] urinam[16] fieri, aut si quid est urina spurcius. 3. Præterea idem ille Epictetus, quod ex eodem Favorino audivimus, solitus dicere est, duo esse vitia multo omnium gravissima ac teterrima, intolerantiam et incontinentiam; cum aut injurias, quæ sunt ferendæ, non toleramus, neque ferimus; aut a quibus rebus voluptatibusque nos tenere debemus, non tenemus:[h] itaque, inquit, si quis hæc duo verba cordi habeat, eaque sibi imperando atque observando curet; is erit pleraque[i] impeccabilis, vitamque vivet tranquillissimam. Verba duo hæc dicebat, ἀνέχου καὶ ἀπέχου.[k 17]

[f] *Homo quem in locum injicis? Vide an purgatum sit vas: nam si ad inanem opinionem illa injicias, perierint. Si putrescant, urina aut acetum fient, aut si quid iis pejus est.*

[g] *Et quod magis cynice dicebat.* [h] *Nos debemus abstinere, non abstinemus.*

[i] *In plurimis.* [k] *Sustine et abstine.*

pari.—16 '*Et quod ipse κυνικώτερον urinam.* Sicut recte fecit Stephanus, cum elisit verbum *dixit* ab editionibus interpositum, ita nequit probari, quod plane his verbis invideat suam integritatem. Etsi enim vulgares quidam certe amoveant τὸ *dixit*, nihilque reddant; tamen sic locutioni subripitur omne fulcrum, licet sequatur Prousteus, sed ita, ut in interpretando scribat, '*et quod magis cynice* dicebat.' Atqui clare excellens ille codex Reg. habet *et quod ipse κυνικώτερον ait*, inque eo secundas illi faciunt Thuan. et Lugdun. maj. ut de eo nequeat dubitari.' *Jac. Gronov.*—17 In Thuan. est ἀνέχου *et* ἀπέχου.

NOTÆ

[a] Κυνικώτερον] Cynici philosophi fuere sic dicti a canina mordacitate qua hominum vitia exagitabant. Unde κυνικώτερον idem est atque acriori mordacitate. Sed vide quæ de Cynicis diximus in Notis ad cap. 5. lib. IX.

CAP XX.

Verba sumta ex Symposio Platonis numeris coagmentisque verborum scite, modulateque, apteque[18] *exercendi gratia in Latinam orationem versa.*[a]

SYMPOSIUM Platonis apud philosophum Taurum legebatur: verba illa Pausaniæ[a] inter convivas amorem vice sua[b] laudantis, ea verba ita prorsum[c][19] amavimus, ut meminisse etiam studuerimus. Sunt adeo, quæ meminimus, verba hæc: πᾶσα γὰρ πρᾶξις ὧδε ἔχει. αὐτὴ ἐφ' ἑαυτῆς πραττομένη, οὔτε καλὴ, οὔτε αἰσχρὰ, οἷον νῦν ἡμεῖς ποιοῦμεν ἢ πίνειν ἢ ᾄδειν[20] ἢ διαλέγεσθαι. οὐκ ἔστι τούτων αὐτὸ καθ' αὐτὸ καλὸν οὐδέν· ἀλλ' ἐν τῇ πράξει, ὡς ἂν πραχθῇ, τοιοῦτον ἀπέβη. καλῶς μὲν γὰρ πραττόμενον καὶ ὀρθῶς, καλὸν γίγνεται· μὴ ὀρθῶς δὲ, αἰσχρόν. οὕτω δὲ καὶ τὸ ἐρᾷν καὶ ὁ ἔρως, οὐ πᾶς ἐστι καλὸς, οὐδὲ ἄξιος ἐγκωμιάζεσθαι, ἀλλ' ὁ καλῶς προτρέπων ἐρᾷν.[d] 2. Hæc verba ubi lecta sunt; atque[e] ibi Taurus mihi, Heus, inquit, tu rhetorisce (sic enim me in principio recens in diatribam acceptum appellitabat, existimans eloquentiæ unius extundendæ gratia[1] Athenas venisse)[f] vi-

[a] *Ad exercitationem translato in Latinum sermonem, eleganter, numerose et apte verbis numerosis ac bene conjunctis.* [b] *Vicissim.* [c] *Magnopere.*

[d] *Omnis enim actio sic se habet: ipsa per se ipsam actio neque honesta neque turpis. Quemadmodum nunc sunt res quas nos facimus, aut bibere aut canere aut sermocinari. Nihil est horum per seipsum honestum: sed in actione qualiter factum est, taliter evenit. Si enim honeste factum est et recte, honestum fit. Si vero non recte factum est, fit turpe. Sic et amare et amor non omnis est honestus neque dignus laude: sed qui honeste facit ut amemus.* [e] *Statim.*

[f] *Parve rhetor (ita enim sæpe appellabat initio, et cum primum in ejus scholam admissus sum, credebat me venisse in urbem Athenas ad ediscendam tantum eloquentiam.)*

18 'Sic edidi, prout referebat Stephanus pag. 582. cum in pag. 470. daret *scite modulate apteque*, quod sequuntur omnes editiones, cum priores fingerent *scite modulateque et apte.* Sed quod reposui, est in Regio libro, Lugdun. utroque, Petav.' *Jac. Gronov.*—19 Scripti omnes *rursum*, ut est adhuc in Brixiana.—20 'Editi ante Stephanum ἢ λαλεῖν, nec scripti inde discrepant, etsi ipse Gellius referat *amare*. Sed et mox Lugdun. maj. *οὕτω δὴ καί.*' *Jac. Gronov.* *οὕτω δὴ* dat Delph.—1 'Patet imitatio Virgiliana, unde merito sic refinxit Stephanus, cum ederetur *exercendæ*, cum non hoc, sed istud legatur

NOTÆ

[a] *Pausaniæ*] Pausanias unus est ex convivis, quos in Dialogo Symposio Plato loquentes inducit.

desne, inquit, ἐνθύμημα crebrum, et coruscum, et convexum,[2] brevibusque et rotundis numeris, cum quadam æquabili circumactione devinctum?[g] habesne nobis dicere in libris rhetorum vestrorum tam apte, tamque modulate compositam orationem? sed hos, inquit, tamen numeros censeo videas ὁδοῦ πάρεργον·[h] ad ipsa enim Platonis penetralia,[3] ipsarumque rerum pondera, et dignitates pergendum est;[i] non ad vocularum ejus amœnitatem, nec ad verborum venustates deversitandum.[k] 3. Hæc admonitio Tauri, de orationis Platonicæ modulis, non modo non repressit, sed instinxit[l] etiam nos ad elegantiam Græcæ orationis verbis Latinis affectandam:[m] atque uti quædam animalium parva et vilia ad imitandum sunt, quas res cumque audierint viderintve,[n] petulantia; proinde nos ea, quæ in Platonis oratione demiramur,[4] non æmulari quidem, sed lineas umbrasque facere ausi sumus:[o][5] velut ipsum hoc est, quod ex

[g] *An vides in hoc loco Platonis sententiam multiplicem, illustrem, et rotundam, connexam brevi circuitu verborum, et comprehensam æquabili verborum circuitu?*

[h] *Obiter.* [i] *Nam consideranda est mens Platonis cum rerum momentis ac præstantia.*

[k] *Digrediendum.* [l] *Impulit.* [m] *Imitandam.*

[n] *Et quemadmodum simiæ animalia exigua et abjecta, sunt audaciora ad res omnes imitandas quas viderint vel audiverint; ita nos, &c.*

[o] *Studuimus et ausi sumus exprimere rudibus et crassioribus saltem lineamentis.*

in libris antiquis, aut *extudendæ*, quod est in Reg. cum in Lugd. maj. extet *exstudendæ*. Lambecius ex Regio codice sustinuit ascribere *excudendæ*, et subnotare *extundendæ*.' Jac. Gronov.—2 Alii *connexum*.—3 '*Ad ipsa enim Platonis penetralia.* Furtivus certe et occultus dolus Gellium videtur hic vexare; dum vocem *ipsa* non agnoscit vel Reg. vel Lugdun. maj. optimi codices. Quod alii non ferentes ita nude poni præpositionem distractam secretamque ab suo casu videntur pronomen infulsisse, repetitum ex sequentibus. Hi ipsi duo codices mox non habent *petulantia*, sed *putantia*, ut ego quidem opiner aliter Gellium scripsisse, præsertim cum non per petulantiam id faciant, sed naturæ proclivitate, quodque hoc illis sit proprium, quodque ad ita faciendum nutent, etsi non assequar satis bene, quo verbo se oblectaverit Gellius. Satis quidem prope accedit, quod dixi. Quod ad verbum *instinxit*, id ascivit Stephanus, cum vulgo legeretur *instruxit*, quod ipsum Stephano sic largitur Lugdun. minor, cum major retineat prius *instruxit*, Regio, Petaviano, Lincoln. referentibus *instrinxit*, quod mihi videtur magis Gellianum. Scioppius ascripsit *deversit*, quod notavit etiam Bourdelotius.' *Jac. Gronov.*—4 'Lugdun. maj. habet quidem hanc lectionem, sed ut superscriptum habeat *demoramur*. At Regius plane *denumerabamur*.' Idem.—5 '*Sed lineas umbrasque facere quæsivimus.* H. Stephanus verisimile putat Gellium scripsisse, *sed lineas umbrasque eorum facere quæsivimus*. Id est, ea delineare et adumbrare.' *Ois.* 'Interposito scilicet vocabulo contra fidem omnium

illis isdem verbis ejus effinximus: 'Omne,' inquit, 'omnino factum sic sese habet: neque turpe est quantum in eo est, neque honestum: velut est, quas facimus nunc ipsi res, bibere, cantare, disserere; nihil namque horum ipsum ex sese honestum est: quale cum fieret modo factum est,[6] tale extitit.[p] Si recte honesteque factum est, tum honestum fit: sin parum recte, turpe fit. Sic amare: sic amor non honestus omnis,[7] neque omnis laude dignus: sed qui facit[8] nos, ut honeste amemus.'

[p] *Quali ratione effecta est illa actio, talis extitit vel bona vel mala.*

vett. codicum: quod eo minus in Stephano stupemus, quia majus facinus impulit, quod mox tangit Oiselius. Ceterum non putat Stephanus verosimile esse, sed rogat an non verosimile sit.' *Jac. Gronov.* '*Quæsivimus et.* Has duas voces non habet Cod. Tornæs. nec vett. edd.' *Ois.* 'Prorsus intolerandas; nec capio quemadmodum ad id venerit Stephanus, unde ejeci. Sed tamen Prousteus jam novit hæc interpretari 'studuimus et ausi sumus.' Fruatur.' *Jac. Gronov.*—6 'Stephano multo magis placet: *Sed quali, cum fieret, modo factum est.*' Ois. 'In qua conjectura nihil est, quo lætari possit, et mirum ni id cogitare cœpit, postquam vidit in Regio libro extare *qualis*: inde istud *s* transtulit, ex eoque fecit adversativam, quam sæpe Latini omittunt.' *Jac. Gronov.*—7 '*Sic amor non honestus omnis.* Cod. Tornæs. et vett. edd. *sic amare, sic amor n. h. o.*' Ois. 'Et certe nullus codex etiam Ms. aliter legit, quia nec debet aliter legi, cum ita plane in Græcis ediderit Plato etiam retinente Gellio, ut cuilibet patere potest inspicienti. Cur igitur ea non retinuit Stephanus, mire circa hæc grassatus?' *Jac. Gronov.*—8 Stephanus reponit *sed qui commonefacit.*

CAP. XXI.

Quibus temporibus post Romam conditam Græci Romanique illustres viri floruerint ante secundum bellum Carthaginiensium.

Ut conspectum quendam ætatum antiquissimarum,[a] item virorum illustrium, qui in his ætatibus nati fuissent, haberemus; ne in sermonibus forte inconspectum[b] aliquid,[9]

[a] *Vetustissimorum temporum.* [b] *Inconsideratum.*

9 '*In conspectum aliquid.* Habet Pricæus, quod imputet Aldo et Gryphiis, qui in editionibus suis discerpentes verbum primum dederunt ei causam notandi ad Apuleii Apologiam pag. 165. 'cusi plerique omnes, in *conspectum*;

super ætate atque vita clarorum hominum, temere diceremus; sicuti sophista ille ἀπαίδευτος,[c] qui publice nuper disserens Carneadem philosophum [a] a rege Alexandro Philippi filio pecunia donatum, et Panætium Stoicum cum superiore Africano vixisse dixit: ut ab istiusmodi, inquam, temporum, ætatumque erroribus caveremus, excerpebamus ex libris,[10] qui Chronici appellantur, quibus temporibus floruissent Græci simul atque Romani viri, qui vel ingenio, vel imperio nobiles insignesque post conditam Romam [b] fuissent ante secundum bellum Carthaginiensium: [c] easque nunc excerptiones nostras, variis diversisque in locis [11] factas, cursim [d] digessimus: neque enim id nobis negotium fuit, ut acri atque subtili cura excellentium in utraque gente hominum συγχρονισμοὺς [e] componeremus; sed ut Noctes istæ quadamtenus his quoque historiæ flosculis leviter injectis aspergerentur.[f] 2. Satis autem visum est in hoc commentario de temporibus paucorum hominum dicere, ex quorum ætatibus de pluribus quoque, quos non nominaremus, haud difficilis conjectura fieri posset. Incipiemus

[c] *Ignarus.* [d] *Festinanter.* [e] *Concurrentia tempora.*
[f] *Verum ut hi commentarii noctium Atticarum quodammodo recrearentur hac historiarum luce passim infusa.*

levi errore sane: atqui induxit nonnullos, quorum nomina in his literis haud incelebria sunt.' Non enim sic Brixiana, non Badiana, non postrema Stephani, qua debuerat Pricæus uti, et ad eam se componere. Immo in hac voce adeo sunt firmi, ut nemo cogitet *incompertum*, quod tamen videri posset Gellius dedisse.' *Jac. Gronov.*—10 '*Exercebamus* manifeste scriptum fuit in Memm. Chif. Petav. Lugd. utroque. In Regio *etexercebamus.*. Hinc licet mox nulla difficultas ab codicibus antiquis referatur sequenti voci *excerptiones*, tamen Pater conjiciebat probabiliter *excernebamus.*' Idem.—11 'Notabile est, quod reperiebam in Thuan. *variis diversisque modis et locis.*' Idem.—

NOTÆ

[a] *Carneadem philosophum, &c.*] Quisquis id dixit, turpiter lapsus est, cum Carneades nonnisi centum ac triginta circiter annis natus fuerit, quam Alexander mortuus est. Hic enim obiit anno U. C. CCCCXXX. Carneades autem ortus est circiter anno DLXXV. cum nonagenarius obierit post annum DCLII. ut jam observavimus hujus lib. cap. 15.

[b] *Post conditam Romam*] Roma condita est autumno anno III. Olymp. VI. ante Christi ortum DCCLIV.

[c] *Secundum bellum Carthaginiensium*] Incepit anno U. C. DXXXVI. ante Christum CCXVIII.

igitur a Solone claro: quoniam de Homero et Hesiodo [d] inter omnes fere scriptores constitit, ætatem eos egisse vel isdem fere temporibus, vel Homerum aliquanto antiquiorem; utrumque tamen ante Romam conditam vixisse, Silviis Albæ regnantibus, annis post bellum Trojanum, ut Cassius in primo annalium de Homero atque Hesiodo scriptum reliquit, plus centum atque sexaginta,[12] ante Romam autem conditam, ut Cornelius Nepos in primo Chronicorum [13] de Homero dixit, annis circiter centum et sexaginta. 3. Solonem [e] ergo accepimus unum ex illo nobili numero sapientum, leges scripsisse Atheniensium, Tarquinio Prisco Romæ regnante, anno regni ejus tricesimo tertio. Servio autem Tullio [f] regnante, Pisistratus [g] Athenis tyrannus fuit, Solone ante in exilium voluntarium profecto: [14] quoniam id ei prædicenti non creditum est. 4. Postea Pythagoras Samius in Italiam venit Tarquinii filio [h] regnum obtinente, cui cognomentum Superbus fuit. Isdemque temporibus occisus est Athenis ab Harmodio et Aristogitone Hipparchus [i] Pisistrati filius, Hippiæ tyranni frater. Archilochum [k]

12 Lipsius in Notis ad Velleium Paterculum hic corrigendum censet, *plus ducentis atque sexaginta*.—13 Reg. *in primo Chronico*.—14 Idem *in exilium vo-*

NOTÆ

[d] *De Homero et Hesiodo*] Ex iis quæ ex Cassio subdit Gellius colligitur eos vixisse millesimo circiter ante Christum anno. Consule superiores libros.

[e] *Solonem, &c.*] Solon, de quo jam supra diximus, leges scripsit Olymp. XLVI. anno III. ut testis est apud Laërtium Sosicrates, cui consentiunt Clemens Alexandrinus, Eusebius in Chronico, et Cyrillus in Julianum. Hic autem annus Tarquinii Prisci XXII. est, U. C. CLX. unde ab aliorum supputatione undecim ipsis annis aberrat Gellius.

[f] *Servio autem Tullio*] Regnum hic auspicatus est anno IV. Olymp. L. U. C. CLXXVII. ante Christum DLXXVIII. Regnavit annos XLIV.

[g] *Pisistratus*] Hic bis Tyrannidem Athenis occupavit, primum circa Olympiadem LV. annis ante Christum DLX. deinde circa initium Cyri.

[h] *Tarquinii filio, &c.*] Postremus inter Romanos regnavit hic Tarquinius cognomento Superbus: incipit IV. anno Olymp. LXI. U. C. CCXXI. ante Christ. DXXXIII. et post vigesimum quartum tyrannidis expletum annum ejectus est.

[i] *Occisus est ... Hipparchus*] In annum IX. Olymp. LXVI. ante Christum DXIII. cadit Hipparchi cædes.

[k] *Archilochum*] Archilochus, ut refert Eusebius, claruit Olymp. XXIX. ante Christum annis DCLXIV. de quo sic Horatius: 'Archilochum proprio rabies armavit iambo.'

autem Nepos Cornelius tradit, Tullo Hostilio Romæ regnante, jam tum fuisse poëmatis clarum et nobilem. 5. Ducentesimo deinde et sexagesimo anno post Romam conditam, aut non longe amplius, victos esse ab Atheniensibus Persas memoriæ traditum est, pugnam illam inclytam Marathoniam,[l 15] Miltiade duce: qui post eam victoriam damnatus a populo Atheniensi in vinculis publicis mortem obiit: tum Æschylus[m] Athenis tragœdiarum poëta celebris fuit. Romæ autem istis ferme temporibus tribunos[n] et ædiles tum primum per seditionem sibi plebes creavit; ac non diu post[o] Cn. Marcius Coriolanus, exagitatus vexatusque a tribunis plebi, ad Vulscos, qui tum hostes erant, a republica descivit;[8] bellumque populo Romano fecit.

[8] *Relicta patria secutus est partes Volscorum hostium.*

luntario prof.—15 ‘ *Victos esse ... pugnam illam inclytam Marathoniam.* Sic restituit jure priscam et ab Brixiensibus agnitam lectionem Pater, mire eam spernentibus medio tempore viris eruditis contra libros Msstos, cum et Regius et Thuan. et Mem. et Chif. et Petav. et uterque Lugdunensis illum accusativum casum et insignem Græcismum probent fideliter et tueantur, ut non oportuerit esse tam contumaces. Id ignotum esse Prousteo quis miretur aut invideat? Annotavit quoque Scioppius ex V. C.’ *Jac. Gronov.* In

NOTÆ

[l] *Pugnam .... Marathoniam*] Darius Hystaspis filius, cum imperii proferendi cupidus sexcentas naves ac ducenta peditum millia, bellum Atheniensibus illaturus, misisset in Atticam, suas copias in campo Marathone explicuit. Eum de victoria jam præfidentem Miltiades exigua militum manu, (vix erant armatorum decem millia,) ingenti clade profligavit anno III. Olymp. LXXII. qui fuit U. C. CCLXIV. ante Christum CCCCXC. *Herodot.*

[m] *Æschylus*] Ut ait auctor vitæ Sophoclis, natus est anno I. Olymp. LXVII. Itaque Marathonii conflictus tempore annum agebat circiter XXII. cumque vixerit LXV. annos, eum oportet obiisse anno II. Olymp. LXXXIII. ut recte concludit Petavius.

[n] *Tribunos, &c.*] Plebs ære alieno pressa cum nobilium fœneratorum crudelitate torqueretur, a patriciis in montem sacrum trans Anienem secessit. Agrippæ Menenii oratione commota, ea lege rediit, ut magistratum sibi crearet, qui patriciorum adversus plebem violentiam reprimeret. Hinc primum creati sunt Tribuni plebis an. U. C. CCLXI. *Dionysius, Livius, &c.*

[o] *Non diu post*] Anno scilicet a plebis secessione secundo, quo Marcius Coriolanus Romæ damnatus absens ad Volscos se transtulit, ac sæpe Romanos delevit. Cum urbis obsidionem cogitaret, maternis precibus commotus cœpto destitit. An. U. C. CCLXVI. *Dionys. Livius, &c.*

6. Post deinde paucis annis Xerxes[p] rex ab Atheniensibus, et pleraque Græcia, Themistocle duce, navali prælio, quod ad Salamina factum est, victus fugatusque est: atque inde anno fere quarto, Menenio Agrippa,[q] M. Horatio Pulvillo Consulibus, bello Veiente,[r] apud fluvium Cremeram, sex et trecenti patricii Fabii[16] cum familiis suis, universi ab hostibus circumventi, perierunt. Juxta ea tempora Empedocles Agrigentinus[s] in philosophiæ naturalis studio floruit. Romæ autem per eas tempestates decemviros legibus[t] scribundis creatos constitit;[h] tabulasque ab his primo

[h] *Per ea tempora certum est Romæ creatos esse decemviros ad scribendas leges.*

Delph. est *pugna illa inclyta Marathonia.*—16 '*Ab his sex et trecenti patricii Fabii.* Plane nauseabam ad hoc tam placitum edentibus, ut cum præmittant *ab his*, tamen mox apponere voluerint *ab hostibus;* non potuit id fieri ab Gellio. Itaque inspectis Mstis vidi illa *ab his* fuisse ab ipsis fabricata, cum in illis non agnoscantur, sed ejectis illis verba sic extent transposita: *apud fluvium Cremeram Fabii sex et trecenti patricii cum familiis suis, etc.* quod est de-

NOTÆ

[p] *Xerxes, &c.*] Hic Persarum rex anno quinto quam Dario patri successerat, decimo post pugnam Marathoniam numerosissimum post hominum memoriam exercitum in Græciam transmisit. Erant, teste Herodoto, in illius exercitu capitum amplius quinquagies et bis centena, octoginta tria millia. In ea expeditione perfodit montem Atho, Hellespontum contabulavit, Scamandrum in Phrygia, in Græcia Lyssum fluvium et lacum XXX. stadiorum exsiccavit immensus exercitus. Id autem miraculo proximum est, quod ex tot hominum millibus, ut auctor est Herodotus, nullus aut specie aut magnitudine corporis cum Xerxe posset contendere. Nihilominus cum appulisset in Græciam, ejus exercitus pars in Thermopylarum faucibus, duce Leonida Lacedæmonio, deleta est. Deinde immensa mille ducentarum navium classis solerti Themistoclis Atheniensium ducis fortitudine ad Salaminam (quæ insula in sinu Saronico non longe distat ab Athenis) omnino devicta est. An. I. Olymp. LXXV. U. C. CCLXXIV. ante Christum CCCCLXXX.

[q] *Menenio Agrippa, &c.*] T. Menenius Agrippa et C. Horatius, ut in Fastis legimus, consulatum an. U. C. CCLXXV. inierunt. Itaque quod hic legitur *M. Horatio*, mendum irrepsisse credendum est.

[r] *Bello Veiente*] Bellum Romanos inter et Veientes exortum privatis viribus et armis persequendum Fabii poposcerunt variis victoriis illustres: cum ad Cremeram, qui fluvius est ad quintum ab urbe lapidem, castra metati essent, ab hostibus circumventi trecenti et sex ad unum perierunt an. U. C. CCLXXV. ante Christum CCCCLXXIX.

[s] *Agrigentinus*] Natus Agrigenti, quæ urbs Siciliæ dicitur vulgo *Gergenti.*

[t] *Decemviros legibus, &c.*] Plebem

decem conscriptas, mox alias duas additas. 7. Bellum deinde in terra Græcia maximum Peloponnesiacum,[u] quod Thucydides memoriæ mandavit,[i] cœptum est circa annum fere, post conditam Romam, trecentesimum vicesimum tertium: qua tempestate Olus Postumius[x] Tubertus[17] dictator Romæ fuit, qui filium suum, quod contra suum dictum[18] in hostem pugnaverat, securi necavit: hostes tum populi Romani fuerant Fidenates: itaque inter hæc tempora[19] nobiles celebresque erant Sophocles, ac deinde Euripides[y] tragici poëtæ, et Hippocrates medicus, et Democritus philosophus: quibus Socrates Atheniensis natu quidem posterior fuit;[k] sed quibusdam temporibus isdem

[i] *Cujus historiam scribit Thucydides.*
[k] *Quos natus deinde Socrates secutus est.*

centissimum. Sic autem habet Reg. Thuan. Lugdun. uterque.' *Jac. Gronov.*—17 'Male in vet. ed. et vulgatis est *Torquatus*, pro *Tubertus*.' Ois. 'Ita egregie restituit Stephanus, sed plane ex Msstis, qui integra tria nomina sic exhibent.' *Jac. Gronov.*—18 'Melius forte leges, *Quod contra suum edictum*.' Ois. 'At istud *forte* nihil nisi vacillationem intolerandam in sermonis Latini usu et peritia demonstrat. Firmi sunt omnes codices Mssti in isto *dictum*, nec quisquam ex editoribus ante hunc sustinuit vel dubitare de optima hujus locutionis præstantia, prout certe est.' *Jac. Gronov.*—19 'Sic edidit Stephanus, cum anteriores præferrent *itaque qui inter hæc tempora:* et qui Salmasiano exemplari usus fuit, tuetur hanc locutionem verbis IV. 7. 'Valerius Probus grammaticus inter suam ætatem præstanti scientia fuit.' Sed et reliquus codicum vetustorum grex id retinet per omnia. Ceterum Regius et Lugdun. maj. habent *itaque qui in hoc tempore*, unde videtur certissimum

NOTÆ

de imperii consularis impotentia conquerentem, ut lenirent patres, visum est legatos tres in Græciam mittendos qui Atheniensium instituta Romam deferrent, quibus legibus et plebs, et patricii, et ipsi Consules astringerentur. Hoc senatusconsulto plebi probato, Consules abdicarunt, et in decemviros potestas consularis translata. Anno U. C. CCCII. ante Christum CCCCLII. De duodecim tabulis legum consule quæ supra jam explicuimus.

[u] *Bellum .... Peloponnesiacum*] Dirissimum illud Athenienses inter et Peloponnesios bellum erupit an. I. Olymp. LXXXVII. U. C. CCCXXII. ante Christum CCCCXXXII.

[x] *Olus Postumius*] Aulus Postumius Tubertus Dictator creatus an. U. C. CCCXXII. de Æquis et Volscis cum triumphasset dictaturam abdicavit.

[y] *Sophocles, ac deinde Euripides, &c.*] Sophocles, Euripides, Hippocrates, Democritus, et Socrates quo tempore floruerint superioribus libris indicavimus.

vixerunt. 8. Jam deinde, tribunis militaribus consulari imperio rempublicam Romæ regentibus, ad annum fere conditæ urbis trecentesimum quadragesimum septimum, triginta illi tyranni[a] præpositi sunt a Lacedæmoniis Atheniensibus; et in Sicilia Dionysius[a] superior tyrannidem tenuit, paucisque annis post,[b] Socrates Athenis capitis damnatus est, et in carcere veneno necatus. Ea fere tempestate Romæ M. Furius Camillus dictator fuit, et Veios cepit:[c] ac post non longo tempore bellum Senonicum[d] fuit: tum Galli Romam, præter Capitolium, ceperunt: neque multo postea Eudoxus[e] astrologus in terra Græcia nobilitatus est:[l] Lacedæmoniique ab Atheniensibus[f] apud Corinthum superati, duce Phormione: et M. Manlius Romæ, qui Gallos in obsidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat,[m] convictus[g] est consilium de regno occupando inisse; damnatusque capitis, saxo Tarpeio, ut M.

[l] *Floruit.* [m] *Qui per abrupta præcipitaverat Gallos obrepentes ad expugnandum capitolium quod obsidebant.*

NOTÆ

[a] *Triginta illi tyranni*] Post varios belli Peloponnesiaci casus Athenienses a Lysandro victi urbem victori permiscere. Tum rerum summa triginta viris tradita est, qui cum in cives crudelius desævirent quarto post anno a Thrasybulo ejecti sunt, an. IV. Olymp. XCIV. U. C. CCCLIII. ante Christum CCCCI.

[a] *Dionysius*] Dionysius superior cum XXXVIII. annos regnasset, obiit ex crapula an. ætatis LI. sub initium Olymp. an. U. C. CCCLXVIII. *Diodor.*

[b] *Paucisque annis post*] Socrates capitis damnatus est I. Olymp. XCV. anno sexto post usurpatam a Dionysio tyrannidem, U. C. CCCC.

[c] *Veios cepit*] Veientium urbs post decennalem obsidionem a Camillo dictatore expugnata est an. U. C. CCCLVIII. ante Christum CCCXCIV.

[d] *Bellum Senonicum*] Galli Senones facta in Italiam impressione, deletisque ad Alliam Romanis, captam urbem incenderunt, an. postquam condita fuerat CCCLXIV. ante Christum CCCXC.

[e] *Eudoxus*] Eudoxus Cnidius, auctore Laërtio, floruit Olymp. CIII. Eum tamen refert Eusebius ad annum II. Olymp. LXXXIX.

[f] *Lacedæmoniique ab Atheniensibus, &c.*] Ea Lacedæmoniorum clades ab Atheniensium duce Phormione illata primis belli Peloponnesiaci annis accidit. Cujus belli principia cum XL. et amplius annis expugnatam a Gallis Romam antecesserint, perperam hic referuntur ad tempora quæ Romam captam sequuntur.

[g] *Convictus, &c.*] M. Manlius e rupe Tarpeia quam propugnaverat præcipitatus est an. U. C. CCCLXX. ante Christum CCCLXXXIV. De saxo Tarpeio vide Notas in cap. 1. lib. XX.

Varro ait, præceps datus; ut Cornelius autem Nepos scriptum reliquit, verberando necatus est:[n] eoque ipso anno, qui erat post reciperatam urbem septimus, Aristotelem philosophum natum esse, memoriæ mandatum est: aliquot deinde annis post bellum Senonicum, Thebani Lacedæmonios[h] duce Epaminonda apud Leuctra superaverunt: ac brevi post tempore, in urbe Roma, lege Licinii Stolonis Consules creari etiam ex plebe cœpti,[i] cum antea jus non esset, nisi ex patriciis gentibus, fieri Consules. 9. Circa annum deinde urbis conditæ quadringentesimum Philippus, Amyntæ filius,[k] Alexandri pater, regnum Macedoniæ adeptus est: inque eo tempore Alexander natus est: paucisque inde annis post Plato philosophus ad Dionysium Siciliæ tyrannum posteriorem profectus est: post inde aliquanto tempore Philippus apud Chæroneam[l] prælio magno Athenienses vincit: tum Demosthenes orator ex eo prælio salutem fuga quæsivit; cumque id ei, quod fugerat, probrose objiceretur, versu illo notissimo elusit:

Ἀνὴρ, inquit, ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται.[o]

Postea Philippus ex insidiis occiditur;[m] et Alexander regnum adeptus ad subigendos Persas in Asiam atque in Orientem transgressus est: alter autem Alexander, cui cognomentum Molosso[n] fuit,[p] in Italiam venit, bellum populo

[n] *Verberibus occisus est.* [o] *Vir fugiens et rursus pugnabit.*
[p] *Qui cognominabatur Molossus.*

NOTÆ

[h] *Thebani Lacedæmonios*] Epaminondas Thebanorum dux maximam Lacedæmoniis cladem intulit ad Leuctra quæ Bœotiæ urbs est, eorum duce Cleombroto occiso. Anno II. Olymp. CII. ante Christum CCCLXXI. *Diodor.*

[i] *Consules creari etiam ex plebe cœpti*] L. Sextius ex plebe primus Consul e plebe primum creatus est an. U. C. CCCLXXXVIII. ante Christum CCCLVI.

[k] *Philippus, Amyntæ f.*] Hic regnare incepit an. II. Olymp. CV. qui est U. C. CCCXCV.

[l] *Apud Chæroneam*] Philippi victoria ad Chæroneam urbem Bœotiæ referenda est in an. III. Olymp. CX. ante Christum CCCXXXVIII.

[m] *Philippus . . occiditur*] Philippus communi Græciæ consensu ad bellum Persis inferendum dux electus, cum solenni ludorum celebritate suum ex ea re gaudium testaretur, a Pausania corporis stipatore confossus est anno quam regnum inierat XXIV. ante Christum CCCXXXVI.

[n] *Alexander . . Molosso*] Hic Alex-

Romano facturus: jam enim fama, virtusque felicitatis Romanæ[20] apud exteras gentes enitescere incœptabat:[q] sed prius, quam bellum faceret, vita decessit. 10. Eum Molossum, cum in Italiam transiret, dixisse accepimus, se quidem ad Romanos ire, quasi in ἀνδρωνῖτιν;[r] Macedonem isse ad Persas, quasi in γυναικωνῖτιν.[s][1] postea Macedo Alexander pleraque parte orientali subacta, cum annos undecim regnavisset, obiit[*] mortis diem: neque ita longe post[2] Aristoteles[p] philosophus, et post aliquanto Demosthenes vita functi sunt: isdemque ferme tempestatibus populus Romanus gravi ac diutino Samnitium bello[q] conflictatus est: Consulesque Tib. Veturius et Sp. Postumius[r] in locis

[q] *Florere incipiebat.* [r] *In regionem virorum.*
[s] *Alexandrum Macedonem iniisse in Persidem quasi in regionem mulierum.*

existere *Ita quoque in hoc tempore.*' Idem.—20 'Est aliquid ambiguum. Nam Regius et uterq. Lugdun. tantum legunt *fama virtutesque Romanæ.* Etiam sic Thuan. qui inde mox etiam scribit *incœptabant.*' Idem.—1 Vid. Not. Var. 'Primum nosse oportet *andronitin* et *gynæconitin* efferri in Mss tis Latino more. Deinde nescio quid turbarum hic ostendi ex Lincoln. dum profert *in andro intro ap in andronitin.* Sed et in Regio omittitur τὸ *ipse.* Sic igitur irritatus Lambecius judicavit in Gellio ita legendum *se quidem ad Romanos isse* vel *ivisse quasi in andronitin; Macedonem ire ad Persas quasi in gynæconitin*, lib. III. Biblioth. Cæsar. pag. 377. quod satis opportunum arbitror.' *Jac. Gronov.*—2 Cod. Regius est, et unus, qui legit *neque haut lònge post.*—3 'Cum

NOTÆ

andri Magni avunculus rex Epiri a Tarentinis adversus Romanos advocatus in Italiam venit an. U. C. CCCCXII. decimo antequam Alexander Persarum imperium subvertisset. Viderint qua ratione verum esse possit id dictum quod a Gellio refertur, et quod ait Justinus Alexandrum Molossum in Italiam ita cupide profectum, quasi non minorem rerum materiam in Italia, quam Alexander M. in Persis habiturus esset. Cum eo tempore quo Molossus in Italiam trajecit, nondum regnaret Alexander Magnus.

[*] *Alexander .... obiit*] Alexander Magnus obiit ex crapula an veneno incertum, an. æt. XXXIII. regni XII. Olymp. CXIV. an. I. ante Christum CCCXXIV.

[p] *Aristoteles*] Aristoteles et Demosthenes quo tempore, quo genere mortis sublati fuerint, docebunt superiores Notæ.

[q] *Samnitium bello*] Bellum illud pro deditiis susceptum per annos LXX. bellicam Romanorum fortitudinem exercuit. Inceptum anno U. C. CCCCXI. ac deinde CCCCLXXXII. finitum est post nonnullas Romanorum, plurimas Samnitium clades.

[r] *Tib. Veturius et Sp. Postumius*] Eorum consulatus insigni Romanorum ignominia celebris fuit, qui in locis iniquis oppressi deditione facta ad Caudinas fauces cum utroque

iniquis apud Caudium a Samnitibus circumvallati, ac sub jugum missi, turpi fœdere facto discesserunt; ob eamque causam populi jussu Samnitibus per Feciales dediti, recepti non sunt: 11. Post annum deinde urbis conditæ quadringentesimum fere et septuagesimum bellum cum rege Pyrrho[s] sumtum est. Ea tempestate Epicurus[t] Atheniensis, et Zeno[u] Cittiensis philosophi celebres erant: eodemque tempore C. Fabricius Luscinus[x] et Q. Æmilius Papus censores Romæ fuerunt; et P. Cornelium Rufinum, qui bis Consul, et dictator fuerat, Senatu moverunt: causamque isti notæ subscripserunt,[3] quod eum comperissent argenti facti cœnæ gratia decem pondo[y] libras habere. 12. Anno deinde post Romam conditam quadringentesimo ferme et nonagesimo, Consulibus Appio Claudio, cui cognomentum Caudex fuit, Appii illius Cæci fratre, et M. Fulvio Flacco

sic olim ederetur, medio tempore exhibere inceperunt *subscripsere*, quod recte Stephanus iterum mutavit, quia scripti omnes istam terminationem ostentant. Sed et alterum, quod in his alienum est, et ipse potuit nosse, nescio cur toleraverit; vidisse enim potuit in Regio legi *causam isti, &c.* ut certe ego vidi. Jam quoque Pater notavit in Lugdun. majore similiter legi, qui duo cum sint optimi, proscribo reliquos ut Gellianæ manus parum curiosos propagatores, et ita primo scriptum fuisse credo. Insuper cum ex Stephani editione excidisset copulativa *quadringentesimo ferme nonagesimo*, id placuit deinde sequi, cum eam tueantur simul priores editiones et codices scripti, unde aliter egisse me vides. Ab uno tantum Lugdun. min. abesse video; cui similem si fortassis habuit Stephanus, non oportuit illi tantum indulgeri.'

NOTÆ

Consule sub jugum missi sunt an. U. C. CCCCXX. ante Christum CCCXXXIV. Caudium porro urbs est in Apulia circa Aufidum fluvium. Hodie dicitur *Stretto de Arpaja.*

[s] *Bellum cum rege Pyrrho*] Pyrrhus Epirotarum rex a Tarentinis adversus Romanos evocatus in Italiam trajecit an. U. C. CCCCLXXIV. ante Christum CCLXXX. bellum illud tenuit annos sex, quibus elapsis, cum res ex sententia minime fluerent, Pyrrhus ad sua reversus est.

[t] *Epicurus*] Vide Notas in libros superiores.

[u] *Zeno*] Oriundus ex Citio, quæ Cypri civitas est, obiit anno I. Olymp. CXXIX. teste Eusebio, ante Christ. CCLXIV.

[x] *C. Fabricius Luscinus, &c.*] Id evenit anno U. C. CCCCLXXIX. ante Christum CCLXXV.

[y] *Argenti . . . decem pondo*] Argenti pondo sive libra Romana septemdecim Francicos ac decem asses valebat. Unde argenti decem pondo ad nostros calculos revocata 175. Francicos conficient.

bellum adversum Pœnos primum [z] cœptum est: neque diu post Callimachus [a] poëta Cyrenensis Alexandriæ apud Ptolemæum regem celebratus est: annis deinde postea paulo pluribus quam viginti, pace cum Pœnis facta, Consulibus Claudio Centone [b] Appii Cæci filio et M. Sempronio Tuditano, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere [t] Romæ cœpit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere centum et sexaginta, post Menandri annis [u] circiter quinquaginta duobus. Claudium et Tuditanum Consules sequuntur Q. Valerius et C. Mamilius: [4] [c] quibus natum esse Q. Ennium poëtam M. Varro, in primo de poëtis libro, scripsit: eumque cum septimum et sexagesimum annum ageret,[5] duodecimum Annalem scripsisse, idque ipsum Ennium in eodem libro dicere. 13. Anno deinde post Romam conditam quingentesimo undevicesimo,[6] Sp. Carvilius Ruga primus Romæ de amicorum sententia divortium cum uxore fecit, quod sterilis esset,[7] jurassetque apud censores uxorem se liberum quærendorum causa habere: eodemque anno C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit; quem M. Varro, in libro de Poëtis primo, stipendia fecisse [8] ait bello Pœnico primo; idque ipsum Nævium

[t] *Exhibere fabulas.* [u] *Post mortem Menandri.*

Jac. Gronov.—4 Vulg. *C. Manilius.*—5 'Ita vulgo fateor in Mss tis legi; sed Reg. et Lugd. maj. *haberet.*' Jac. Gronov.—6 In Thuan. excerpto legitur *quingentesimo et vicesimo.*—7 'Cod. Tornæs. *quod sterila esset.*' Ois. 'Ascripsit idem codici suo Scioppius. Etiam extat clare in Thuan. Lugdun. utroq. Mem. Petav. Tum nimis diu jam notatum videtur ab viris doctis, Festo Pompeio, Gifanio ad Lucretium, G. J. Vossio in Etymolog. Ausonio Popma de Usu antiq. locut. lib. I. pag. 45. ut non debuerit hinc diutius exulare, etsi de codice Regio nihil mutatum aut notatum videam.' *Jac. Gronov.*—8 'Reg. Thuan. Lugd. ut. Petav. habent *libris*, unde conjecit Pater, in

NOTÆ

[z] *Bellum adversum Pœnos primum*] Incepit an. U. C. CCCCXC. ante Christum CCLXIV. annos tenuit XXIII.

[a] *Callimachus*] De quo supra diximus.

[b] *Claudio Centone, &c.*] Consulatum gessere an. U. C. DXIV. ante Christum CCXL.

[c] *Q. Valerius et C. Mamilius*] Consules fuere anno consequente. Nimirum U. C. DXV. ante Christum CCXXXIX.

dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. 14. Porcius autem Licinius [9] [d] serius Poëticam Romæ cœpisse dicit in his versibus:

'Pœnico bello secundo Musa pinnato gradu
Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.' [x]

'Ac deinde annis fere post quindecim bellum adversus Pœnos [e] sumtum est: atque non nimium longe M. Cato orator in civitate, et Plautus [f] poëta in scena floruerunt: isdemque temporibus Diogenes Stoicus, [g] et Carneades Academicus, et Critolaus Peripateticus ab Atheniensibus, ad Senatum populi Romani, negotii publici gratia, legati sunt: neque magno intervallo postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius, [h] et Terentius, ac subinde et Pacuvius, et Pacuvio jam

[x] *Secundo bello Carthaginiensi musæ gressu celeri advenere ad ferocem et bellicosam nationem Romanorum.*

---

libris de poëtis, prima stipendia fecisse.' Idem.—9 'Scioppius ascripsit in margine *Porcium Licinium.* Neque reor veterem ullum codicem esse, ubi non hæc duo nomina in quarto casu exhibeantur. Andr. Schottus lib. II. Observ. cap. 16. negat se scire cur etiam Licinium illum nominet hoc loco Gellius. Itaque idem Scioppius ascripsit præterea, '*f. Licinum.*'' Idem.

NOTÆ

[d] *Porcius autem Licinius*] Eum illustri apud Romanos genere oriundum fuisse censet Gyraldus. Claruit post secundum bellum Punicum.

[e] *Bellum adversus Pœnos*] Bellum illud secundum Punicum mutuis cladibus multo teterrimum fuit. Principium an. U. C. DXXXVI. ante Christum CCXVIII. decimo septimo post anno finem habuit.

[f] *Plautus*] In Notis ad cap. 7. lib. I. mortem Plauti ad Olymp. CXLV. juxta chronicum Eusebianum retulimus. Quanquam aberrare videtur Eusebius et secum chronologos prope omnes in errorem induxisse; ut enim notat Faber, auctore Cicerone in Bruto, 'Plautus Publio Claudio, Lucio Porcio Coss. mortuus est, Catone censore.' Eorum autem consulatus cadit in annum U. C. DLXX. ante Christum CLXXXIV. Olymp. vero CXLV. primus annus est ante Christum CC. sexdecim igitur annis mortem Plauti antevertit.

[g] *Diogenes Stoicus, &c.*] Diogenem, Carneadem, et Critolaum circa belli Punici tempora Romam legatos noster hic Gellius tradit, a quo non parum discrepat Tullius, qui Academ. II. eorum legationis tempus ad P. Scipionis, et M. Marcelli consulatum refert, qui cadit in annum U. C. DXCIX. hic autem LVI. est ab exitu belli Punici secundi, ut indicat Petavius.

[h] *Q. Ennius, ... Cæcilius, &c.*] De his ac ceteris quorum hoc extremo capite meminit Gellius superius diximus quo quisque tempore floruerit.

sene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit:[y] sed progressi longius sumus, cum finem proposuerimus annotatiunculis istis bellum Pœnorum secundum.

[y] *Per id tempus magis floruit Lucilius exagitandis eorum carminibus.*

AULI GELLII
NOCTIUM ATTICARUM
COMMENTARIUS.
LIBER XVIII.

CAP. I.

Disputationes a philosopho Stoico, et contra a Peripatetico, arbitro Favorino factæ: quæsitumque inter eos, quantum in perficienda vita beata virtus valeret; quantumque esset in iis, quæ dicuntur extranea.

FAMILIARES Favorini erant duo quidam non incelebres in urbe Roma philosophi: eorum fuit unus Peripateticæ disciplinæ sectator, alter Stoicæ: his quondam ego acriter atque contente pro suis utrimque decretis propugnantibus, cum essemus una omnes Ostiæ[a] cum Favorino, interfui. Ambulabamus autem in littore, cum jam advesperasceret, æstate anni novi:[1 b] atque ibi Stoicus censebat et vitam

1 'Ascripsit exemplari suo Salmasius: 'Lege: *æstate anni nova*, etsi in v. c. legatur etiam *novi*.' Hinc etiam Pater ita ascripsit. 'L. *æstate anni nova*, ut 'æstu anni medio.' cap. 10. 'æstate anni flagrantissima.' 'Nisi ferre liceat enallagen.' *Jac. Gronov.* *Æstate anni nova* legendum quoque monet Fulster.

NOTÆ

[a] *Ostiæ*] Ostia urbs alias Latii, nunc Campaniæ Romanæ ad ostia Tiberis. *Ostie.*

[b] *Æstate anni novi*] Primus Atticorum mensium, a quo et annus civilis Atheniensium et magistratus inibant, fuit ἑκατομβαιών; qui quidem nostro mensi Julio respondet. Unde recte dicitur a Gellio *æstate anni novi*, ut ab æstate labentis anni distinguatur

beatam hominum [2] virtute animi sola, et miseriam summam malitia sola posse effici, etiamsi cetera bona omnia, quæ corporalia et externa appellarentur, virtuti deessent, malitiæ adessent. 2. Ille contra Peripateticus, miseram quidem vitam vitiis animi et malitia sola fieri concedebat, sed ad complendos omnes vitæ beatæ numeros [a] virtutem solam nequaquam satis esse existimabat: quoniam et corporis integritas, sanitasque, et honestus modus formæ, et pecunia familiaris,[b] [3] et bona existimatio, ceteraque omnia corporis et fortunæ bona necessaria viderentur perficiendæ beatæ vitæ. 3. Reclamabat hoc in loco Stoicus, et, tanquam duas ille res diversas poneret,[4] mirabatur: quod, cum essent malitia et virtus duo contraria, vita misera et beata quoque æque contraria, non servaret in utrisque vim et naturam contrarii; et ad miseriam quidem vitæ conficiendam satis valere malitiam solam putaret, ad præstandam vero vitam beatam non satis virtutem solam esse diceret: atque id maxime dissidere,[5] neque convenire dicebat, quod, qui profiteretur vitam nullo pacto beatam effici posse, si virtus sola abesset; idem contra negaret beatam fieri vitam, cum sola virtus adesset: et quem daret haberetque virtuti absenti honorem, eundem petenti atque præsenti adimeret. 4. Tum Peripateticus perquam hercle festive, Rogo te, inquit, cum bona venia [c] respondeas, an existimes esse vini amphoram,[e] cum abest ab ea unus congius ? [d] Hoc ubi acce-

[a] *Sed ad omnimodam perfectionem beatæ vitæ.* [b] *Pulchritudo, et opes familiæ.* [c] *Sine ulla tua offensione.*

—2 Reg. et Lugd. maj. legunt *homini.*—3 Pridem monuit Salmasius ad Solinum hic legi debere, *et pecunia, familiaque.*—4 'Scias licet Stephanum ita edidisse vocum seriem ex Mss̄tis, quantum scio, omnibus, ut mireris in prioribus extare *ille duas.* Sed insuper in Lugdun. maj. legitur *et tam duas ille res:* immo sic plane etiam Regius, codicum iste optimus, sed ubi literæ *ss* aliquid est superscriptum ab diversa manu, quasi voluisset vulgatum *tanquam* supplere. Etiam in Thuaneo erat *ponere.*' Jac. Gronov.—5 'Reg. *disserere.* Hoc voluit, an *differre?* Edit. Brix. *dissedere.* Idem paulo ante retinet

NOTÆ

quemadmodum nos Galli dicere possumus Hyemem novi anni, cum mensis Januarii frigus designamus.

[e] *Amphoram*] Mensura est liquidorum cujus capacitas quoquoversum pedalis erat.

pit Stoicus:[6] Minime, inquit, vini amphora[7] dici potest, ex qua abest congius. Hoc ubi accepit Peripateticus, Unus igitur, inquit, congius amphoram facere dici debebit: quoniam, cum deest ille unus, non fit vini amphora; et cum accessit, fit amphora: quod si id dicere absurdum est, uno congio solo fieri amphoram; itidem absurdum est, una sola virtute vitam fieri beatam dicere: quoniam, cum virtus abest, beata esse vita nunquam potest. 5. Tum Favorinus aspiciens Peripateticum, Est quidem, inquit, argutiola hæc,[d] qua de congio vini usus es, exposita in libris: sed, ut scis, captio magis lepida, quam probum, aut simile argumentum videri debet:[e] congius [d] enim, cum deest, efficiet quidem, ne sit justæ mensuræ amphora: sed cum accedit et adjicitur,[8] non ille unus facit amphoram, sed supplet. Virtus autem, ut isti dicunt, non accessio, neque supplementum, sed sola ipsa vitæ beatæ instar est: et propterea vitam beatam sola una,[9] cum adest, facit. 6. Hæc atque alia quædam minuta magis et nodosa, tanquam apud arbitrum Favorinum, in suam uterque sententiam conferebant: sed

[d] *Paulo subtilior responsio.* [e] *Est argumentum facete captiosum potius quam validum, et ex comparatione recte concludens.*

seriem in prioribus editis servatam *solam esse virtutem.*' Idem.—6 '*Hoc ubi accepit Stoicus.* Sic rite mutavit primam vocem Stephanus, cum ista, non *hæc* legatur in pluribus vulgo Mss. Sed plus mali insidet. Nam nihil horum extat vel in Regio, vel in Lugdun. maj. Quin etiam abfuerunt ab min. sed secunda manus ascripsit. Omnino probabile vix est illa sic repetivisse Gellium, præsertim cum frustrationem oculorum duxisse scribas in hanc repetitionem probet Lincoln. in quo erat scriptum *hoc ubi accepit Stoicus Peripateticus minime.* Quod ipsum sic ab Bourdelotio etiam ex Ms. appositum video. Equidem negligens totum illum quaternionem, animadvertes narrationem optime procedere.' *Idem.*—7 'Lugd. maj. *amphoram,* itemque Lincoln. quasi *τὸ esse,* quod antecessit, repeti intellectu vellent.' *Idem.*—8 'Cod. Tornæs. et vett. edd. *et additur.*' Ois. 'Certe et plerique nostri, et meliores. Sunt tamen, in quibus alterum. Nescio cur prætulerit hoc Stephanus.' *Jac. Gronov.*—9 '*Ipsa sola una.* Vox prior male repetita in editionibus quibusdam (nam Anton. Gryphius eam rejecit) temere suscepta est ab Stephano, cum ignoretur codici Regio, Lugd. utriq. Chifl. Memm. Petav. Lincoln. Quid enim confert?' *Idem.*

NOTÆ

[d] *Congius*] Fuit octava pars Amphoræ. Sexta autem Congii pars Sextarius dicebatur.

cum jam prima fax [a] noctis, et densiores esse tenebræ cœpissent, prosecuti Favorinum in domum, ad quam devertebat, discessimus.

NOTÆ

[a] *Prima fax*] Erat illud tempus noctis quo primum erant faces accendendæ.

CAP. II.

Cujusmodi quæstionum certationibus Saturnalicia ludicra Athenis agitare soliti sumus; atque inibi inspersa[a] quædam sophismata, et ænigmata oblectatoria.

SATURNALIA [a] Athenis agitabamus hilare prorsum et modeste,[b] [10] non, ut dicitur, remittentes animum, (nam remittere, inquit Musonius, animum, quasi amittere est,) sed demulcentes [c] eum paulum atque laxantes jucundis honestisque sermonum illectationibus. Conveniebamus autem ad eandem cœnam compluscuIi,[d] qui Romani in Græciam [11] veneramus, quique easdem auditiones, eosdemque doctores colebamus.[e] Tum qui et cœnulam [f] [12] ordine suo curabat, præmium solvendæ quæstionis ponebat librum veteris scriptoris vel Græcum, vel Latinum, et coronam e lauro plexam; totidemque res quærebat, quot homines istic era-

[a] *Interposita.* [b] *Magna lætitia sed moderata celebrabamus festa Saturni.*
[c] *Recreantes.* [d] *Satis magno numero.*
[e] *Qui sequebamur eosdem magistros et eandem doctrinam.* [f] *Cœnam frugalem.*

10 '*Hilare prorsum et modeste.* Sic omnes Gellii scripti et typis excusi. Et tamen cernes in notis ad Juliani Cæsares non modo citari *hilare ac honeste*, sed etiam Gallico sermone traduci *et des occupations egalement plaisantes et honestes*, non alia causa, nisi quod sibi permittant impudenter esse negligentibus. Utique nunc de illo non erat cogitandum, quia mox sequitur.' *Jac. Gronov.*—11 'Ego quidem nihil notavi peculiare ex codice Reg. At Salmasius margine apposuit *qui Romam*, cum in contextu subnotavisset duas voces priores, adjiciens 'l. *qui Roma*.' Istud *Roma* sic plane in collatione libri Regii Lambecius in codice suo scripsit.' *Idem.*—12 'Sic rursum supplevi, cum ex editione Stephani elapsum *τὸ et* ab nullis qui secuti fuerunt reparc-

NOTÆ

[a] *Saturnalia*] Festa fuere in honorem Saturni instituta: per tres dies mense Decembri celebrabantur. Longe ante Romam conditam agebantur in Græcia.

mus: 2. cumque eas omnis exposuerat, rem locumque dicendi sors dabat. Quæstio igitur soluta corona et præmio donabatur; non soluta autem tramittebatur ad eum, qui sortito successerat: idque in orbem vice pari servabatur:[g] si nemo dissolvebat quæstionis ejus nodum, præmium ipsum et[13] corona Deo, cujus id festum erat, dicabatur. Quærebantur autem res hujuscemodi, aut sententia poëtæ veteris lepide obscura non anxie, aut historiæ antiquioris requisitio, aut decreti cujuspiam ex philosophia perperam invulgati purgatio;[h] aut captionis sophisticæ solutio, aut inopinati rariorisque verbi indagatio, aut tempus item in verbo perspicuo obscurissimum:[i] itaque nuper quæsita esse memini numero septem, quorum prima fuit enarratio horum versuum, qui sunt in Satiris Q. Ennii uno multifariam verbo concinniter implicati:[k] quorum exemplum hoc est:

3. 'Nam qui lepide postulat alterum frustrari,[14]'[b]

[g] *Qui explicaverat difficultatem remunerabatur libro et corona. Cum autem non poterat solvi quæstio, ei proponebatur qui sequentem locum sorte habebat, idque vicissim singuli observabant.*

[h] *Excusatio alicujus axiomatis philosophici temere pronuntiati.*

[i] *Aut tempus aliquod incognitum, in verbo cognito.*

[k] *Eleganter impediti uno vocabulo quod multiplicem habet significationem.*

tur, etsi ab omnibus Mstis approbatum.' *Idem.*—13 'Mirum est adeo secure hæc exhiberi in editis, cum nullus ita habeat liber vetus et scriptus. Certe quatuor postremæ voces absunt ab Regio et Lugdun. maj. In minore et Memm. et Petav. legitur *questionis ejus Deo, cujus*, in Lincoln. *questionis eadem cujus.* Chifl. *questionis ejusdem cujus.* In Thuaneo mirabiliter *Sine nodis solutæ corona quæstionis ei Deo.* Quidni igitur satisfacit simplex veritas libri Regii et Lugd. maj. *Si nemo dissolvebat, corona quæstionis ejus Deo cujus id festum erat, dicabatur?* ut sub unius coronæ voce præmium simul intelligatur, quod persæpe faciunt Veteres. Utique in fine similiter de libro tacetur, cum corona quæstionis Saturno detur, ut hieram faciant. Etiam liber iste relinqui significatur apud eum qui curavit cœnam, utpote cujus fuerat. Et sensus est certe integer; etiam elegantius videtur dici *corona quæstionis*, ut supplementum nodi plane non requiratur.' *Idem.*—14 'Molestior locus, quia libri veteres sunt corrupti, et secundus versus cum priore parte tertii non legitur in libro Regio: ac tum pergit *quem frustrassent*, sicut etiam Scioppius ad voces 'quem frustra sentit' ascripsit *frustras*, id quod ex vetere codice notavit quoque Hier. Columna pag. 300. ad fragmenta Ennii. Et non asse-

NOTÆ

[b] *Frustrari*] His in versibus *frustrari* idem est quod decipere, *frustra esse* est decipi.

Quem frustratur, frustra eum dicit frustra esse.
Nam qui sese frustrari quem frustra sentit,
Qui frustratur, is frustra est; si non, ille est frustra.'[1]

Secunda quæstio fuit,[15] quonam modo audiri atque accipi deberet, quod Plato in civitate, quam in libris suis condidit, κοινὰς τὰς γυναῖκας[m] [16] [e] esse censuit; et præmia viris fortibus, summisque bellatoribus posuit saviationes[n] [d] puerorum et puellarum: Tertio in loco hoc quæsitum est; in quibus verbis captionum istarum fraus esset, et quo pacto distingui resolvique possent: 'Quod non perdidisti, habes:[e] cornua non perdidisti: habes igitur cornua:' item altera captio:[o] [17] 'Quod ego sum,[f] id tu non es: homo igitur tu

[1] *Etenim qui desiderat aliquem facete decipere, imprudenter dicit eum decipi, quem decipit. Nam qui intelligit frustra se ab alio decipi; decipitur ille qui alterum decipere conabatur, nisi is cui fallaciæ instruebantur decipiatur.*

[m] *Communes esse mulieres.* [n] *Oscula.* [o] *Alterum argumentum captiosum.*

quor, quid hic contigerit, cum eadem duorum insignium virorum indicia videam ascripta exemplari suo ab Patre. Sed præter hos est Bangius in Observ. Philol. pag. 1150. Citat quoque hunc locum Casaubonus in Satira Rom. pag. 249. ad diversitatem in ea metri notandam.' *Idem.*—15 '*Secunda quæstio fuit.* In cod. Reg. non extant duo postrema, forsan suppleta, quoniam prima dicebatur enarratio, cum hæc videretur alterius modi, sed frustra. Mox in eodem libro est *viris fortissimisque bellatoribus*, quod placuit Salmasio, annotanti 'ita alibi loquitur.'' *Idem.*—16 'Cod. Tornæs. post γυναῖκας addit, *id est, communes esse mulieres censuit.*' Ois. 'Id ipsum sic exhibetur in Mss. plane omnibus, tanquam ista explicatio foret Gelliana.' *Jac. Gronov.*—17 '*Item altera captio.* Sic media codicum vett. turba. Sed Regius ignorat vo-

NOTÆ

[e] Κοινὰς τὰς γυναῖκας] Juxta mentem Platonis lib. v. de Rep. in eo versatur illa communitas mulierum, ut mulieribus cum viris communia sint Reip. administratio, facultas juris dicendi, et bellorum exercitationes. In quo quidem Plato sanioribus interpretibus præter modum videtur delirare, maximeque quod paulo post probare contendat summam debere permitti mulierum et liberorum communitatem, ut aliqua caritas colatur.

[d] *Præmia . . . . saviationes, &c.*] Id præmiorum genus inducebat Plato, ut si qui alicujus amore tenerentur, acriores essent ad præclare facta suscipienda. Iis præterea concubitus electionem permittebat, ut ex fortissimis parentibus plurimi similes filii nascerentur.

[e] *Quod non perdidisti, habes*] Falsa est omnino hæc prima propositio quam majorem Logici dicunt. Ut sit vera debet addi, Quod prius habebas, et non perdidisti, habes. Unde captiosum argumentum facile solvitur.

[f] *Quod ego sum, &c.*] Hic diversa, ut loquuntur logici, terminorum est

non es.' 4. Quæsitum id quoque ibi est, quæ esset hujus quoque sophismatis resolutio: 'Cum mentior, et mentiri me dico, mentior, an verum dico?'[g] Postea quæstio ista hæc[18] fuit: 'Quam ob causam patricii Megalensibus mutitare[19] soliti sint, plebes Cerealibus.'[p h] Secundum ea quæsitum hoc est; verbum 'verant,' quod significat, 'vera dicunt,' quisnam veterum poëtarum dixerit. Sexta quæstio fuit, asphodelum[i] cujusmodi herba sit,[20] quod Hesiodus in isto versu posuerit:

Νήπιοι οὐδ' ἴσασιν[1] *ὅσῳ πλέον ἥμισυ παντὸς,*
Οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.[q]

et quid item Hesiodus se dicere sentiat, cum dimidium plus esse toto[k] dicit. Postrema quæstionum omnium hæc fuit:

p *Qua de causa patritii soleant instruere convivia mutua in ludis Megalensibus, et plebs in ludis Cerealibus.* q *Stulti neque sciunt quanto plus sit dimidium toto, neque quam sit in malva et asphodelo magna utilitas.*

cem primam, pro qua habet Lugdun. maj. *autem.* Etiam mox in eodem legitur: *Sed homo igitur.* Quin et procedit *Quæsitum ibi est*, omissis vanis vocibus.' *Idem.*—18 'Lego *isthæc*, consentientibus editionibus nonnullis antiquissimis.' *Falster.*—19 Mssti plerique legunt *motitare*, quod est et in edd. primis.—20 'Sic cod. Tornæs. et vett. edd. in Ms. Reg. legitur, *cujusmodi herbarum sit.* In Stephanica editione est, *cujusmodi verbum sit.* Haud ita bene.' *Ois.* 'Mirum unde tam exacta notitia Msti Regii nostro Oiselio: cum in eo perspicue legatur *cujusmodi herbarumque Hesiodus.* In aliis autem Msstis legitur *cujusmodi herba sit quod*, in aliis *sit que.* Lugdun. minor effert *cuimodi herba sit, quod.* Hæc scriptura certe in priore voce tutatur locum suum, si adhibueris notata ad libri secundi caput 8. Ceterum sero reprehendit Stephanum, cum eum nonnisi editio anni 1644. in hoc loco sit imitata et Prousteus, non etiam illa anni 1651. in versu autem primo expellendo prorsus nulla.' *Jac. Gronov.*—1 'Hunc primum Hesiodi versum et Cod. Torn. et vett. edd. habent. Male istum omisit Stephanus in sua editione. Ambo

NOTÆ

suppositio. In prima enim propositione, Tu non es sumitur numerice, ut vocant, in consequente accipitur specifice cum dicitur, Ergo non es homo.

g *Mentior, an verum dico*] In prima propositione ut supponimus fallaci sum mentitus: in altera autem verum dico, siquidem dico id quod revera est, nimirum me mentitum.

h *Cerealibus*] Ludi sunt in honorem Cereris instituti. Romæ celebrabantur v. Idus Aprilis.

i *Asphodelum*] Herba est quam ad usus medicos interdum adhiberi Plinius ait. Nonnullis videtur esse lilium cynorrhodon. Lucianus indicat esse vilem herbam, qua manes apud Inferos victitent.

k *Dimidium plus esse toto*] Id intelligendum est de mediocritate, in qua consistit virtus, quæque adeo potior

scripserim,[l] venerim, legerim,[2] cujus temporis verba sint, præteriti, an futuri, an utriusque. 5. Hæc ubi ordine, quo dixi, proposita, atque, singulis sorte ductis, disputata explanataque sunt, libris coronisque omnes donati sumus; nisi ob unam quæstionem,[3] quæ fuit de verbo 'verant:' nemo enim tum commeminerat dictum esse a Q. Ennio id verbum in tertio decimo[4] Annalium in isto versu:

'Satin' vates verant ætate in agunda?'[r]

Corona igitur hujus quæstionis Deo feriarum istarum Saturno data est.

[r] *An vates satis vera dicunt?*

vero extant apud Hesiodum Ἔργων καὶ Ἡμερῶν vss. 40. et 41.' *Ois.*—2 *Legerim, venerim* est in Reg. Lugd. utroque Petav.—3 'In Memm. codice cum vidisset Pater *ob viam q.* venerat ei in mentem *ob utam quæstionem:* i. *quintam.* Sed alii retinent vulgatum.' *Jac. Gronov.*—4 'Sic edidi, cum explanate offerret codex Regius simul et Lugdun. maj. cum Brixia, Aldus, Badius, Cervicornus per numeri notam XIII. expressissent, Gryphianæ autem editiones haberent *decimo tertio*, quod vulgo inde obtinuit; unde colligas licet de quibusdam præcedentibus. Statim ascripsit Scioppius *verat.*' Idem.

NOTÆ

est extremis, quæ vitiosa sunt.

[l] *Scripserim*] A grammaticis vulgo censentur præteriti, cum scripsero, legero ad futurum referantur.

CAP. III.

Quid Æschines rhetor in oratione, qua Timarchum de impudicitia accusavit, Lacedæmonios statuisse dixerit super sententia probatissima, quam improbatissimus homo dixisset.

ÆSCHINES[a] vel acerrimus prudentissimusque oratorum, qui apud conciones Atheniensium floruerunt,[a] in oratione

[a] *Qui celebres fuerunt in rep. Atheniensium.*

NOTÆ

[a] *Æschines*] Orator Atheniensis æmulus Demosthenis, quicum propter morum dissimilitudinem ac diversarum partium studia inimicitias exercebat. Cum enim Atheniensium populus duas in factiones esset divisus, Demosthenes Persarum regi, Æschines Philippo Macedoni favebat, uterque pecunia corruptus. Demosthenis eloquentiæ cessit tandem Æschines, et exul Rhodum secessit. Tum in insulam Samum se recepit, ibique vita functus est. *Plutarchus.*

illa sæva, criminosaque et virulenta,[b] qua Timarchum de impudicitia graviter insigniterque accusavit, nobile et illustre consilium Lacedæmoniis dedisse dicit virum indidem civitatis ejusdem principem,[c] virtute atque ætate magna præditum. Populus, inquit, Lacedæmonius de summa republica sua, quidnam esset utile et honestum, deliberabat: tum exsurgit, sententiæ dicendæ gratia, homo quispiam turpitudine pristinæ vitæ defamatissimus,[d] [5] sed lingua tunc atque facundia nimium quantum [6] præstabilis.[e] Consilium, quod dabat, quodque oportere fieri suadebat, acceptum ab universis et complacitum est;[f] futurumque erat ex ejus sententia populi decretum: ibi unus ex illo principum ordine,[k] quos Lacedæmonii, ætatis dignitatisque majestate tanquam arbitros et magistros disciplinæ publicæ verebantur,[g] commoto irritatoque animo exsilit:[h] et, Quænam, inquit, Lacedæmonii, ratio, aut quæ tandem spes erit, urbem hanc et hanc rempublicam salvam inexpugnabilemque esse diutius posse, si hujuscemodi anteactæ vitæ hominibus consiliariis utemur? 2. Quod si proba ista hæc et honesta sententia est; quæso vos, non sinamus eandem dehonestari turpissimi auctoris contagio:[i] atque ubi hoc dixit, elegit

[b] *Atroci, injuriosa, et infestissima.* [c] *Ex eadem civitate, in qua princeps erat.*
[d] *Maxime infamis.* [e] *Et eloquentia longe excellentissimus.*
[f] *Comprobatum est.* [g] *Auctores legum publicarum venerantur.* [h] *Surrexit.*
[i] *Non patiamur eandem pollui, ut profectam ab auctore infami.*

5 Reg. Thuan. et Lugd. maj. *diffamatissimus.*—6 'Cod. Tornæs. et vett. edd. *nimium quanto.*' Ois. 'Illud *quanto* est quidem in pluribus libris, immo in omnibus, quos adhibeo, etiam in ipso Regio. Sed in Thuan. vidi notavique *quantum*, quod an venerit sub oculos Henr. Stephani, nescio: is certe id elegit cum animadverteret alibi placuisse Gellio, ut I. 8. et sæpius, ut citati ab Gifanio in Observationibus L. L. Carrio et Muretus docuerunt, cum interim ista sic densa confirmatio τοῦ *quanto* probabiliter commovere nos posset ad censendum ab Gellio venisse *nimio quanto*, ut notum est Plautinum 'multo tanto.' Gryphius anno 1539. in margine posuit *nimis quam*, quasi Plautinæ Bacchides non servent 'nimium quam es barbarus.'' *Jac. Gronov.*—7

NOTÆ

[k] *Ex illo principum ordine*] Ephoros intelligit qui Lacedæmoniorum magistratus tribunis plebis apud Romanos similes erant: ut enim a Consulibus ad tribunos, sic Lacedæmonii a regibus ad ephoros provocare poterant.

virum fortitudine atque justitia præter alios præstantem, sed inopi lingua et infacundum;[k] jussitque eum, consensu petituque omnium,[l] eandem illam sententiam diserti viri cuicuimodi posset[m] verbis dicere: ut nulla prioris mentione habita, scitum atque decretum populi ex ejus unius nomine fieret, quod ipsum denuo dixerat:[7] atque ita, ut suaserat prudentissimus senex, factum est. Sic bona sententia mansit; turpis auctor mutatus est.

k *Non belle dicentem.* l *Omnibus consentientibus, idque postulantibus.* m *Utcumque posset.*

7 '*Quod ipsum denuo dixerat.* Nullus non judicaverit admodum tarde accedere hæc verba, quæ respiciunt 'scitum et decretum;' adeo ut fere politior esset sermo, si illa supprimerentur. Id credo cogitatum fuisse ab Patre, cum id tædii non probans conjecit forte scribendum; *qui id ipsum den. d.*' Idem.

CAP. IV.

Quod Sulpicius Apollinaris prædicantem quendam a sese uno Sallustii historias intelligi illusit, quæstione proposita, quid verba ista apud Sallustium significarent: incertum stolidior, an vanior.[8]

CUM jam adolescentuli Romæ prætextam[a] et puerilem togam mutassemus; magistrosque jam nobismetipsi[9] explo-

8 'Ita cum scirem legi in Regio, Lugdun. utroque, Mem. Chif. nequivi dubitare, quin id sequerer, præsertim cum H. Stephani editio pag. 588. in collectione capitum ita jam præferret. Certe illic non debuit aliter scribi, quam nunc, licet varietatem Stephani huc usque omnes sequantur et in titulo edant *perincertum*.' Jac. Gronov.—9 'Recte sic mutavit Stephanus pro eo, quod in vulgatis legebatur, *ipsis*. Sic enim et uterque Lugdun. legunt. Sed in priore parte nimium fuit grassatus. Neque enim ullus vel scriptus vel typis excusus ante eum extat, in quo non legatur *magistrosque tum nob.* vel *tunc*, ut ego plane ignorem, unde istud *jam* arcessiverit. Admirabile est, quod extat in Regio: *magistrosque tunc nobis nosmet ipsi.* Hoc notum habuit, nec assequor, cur spreverit, aut post eum alii non publicaverint, ut notitia constaret. Id cum jure exigam, tum non dubito fateri hanc me opinari solam esse manum Gellii, more aliorum comicorum, qui ita dixerunt *nosque nosmet perdimus, nos nostri pœnitet.* Salmasius etiam ascripsit *prætextam pue-*

NOTÆ

a *Prætextam, &c.*] De prætexta et puerili toga jam alias.

ratiores[a] quæreremus; in Sandaliario[b] forte apud librarios fuimus; cum ibi in multorum hominum cœtu Apollinaris Sulpicius, vir in memoria nostra præter alios doctus, jactatorem quempiam et venditatorem Sallustianæ lectionis irrisit, illusitque genere illo facetissimæ dissimulationis, qua Socrates ad sophistas utebatur. Nam cum ille se unum et unicum lectorem[10] esse, enarratoremque[b] Sallustii diceret; neque primam tantum cutem, ac speciem sententiarum, sed sanguinem quoque ipsum, ac medullam verborum ejus eruere atque introspicere penitus prædicaret;[c] tum Apollinaris amplecti venerarique se doctrinas illius dicens, Per, inquit, magister optime; exoptatus mihi nunc venis cum sanguine et medulla Sallustii verborum:[d] hesterno enim die quærebatur ex me, quidnam verba ejus hæc in quarto historiarum libro de Cn. Lentulo[c] scripta significent, de quo incertum fuisse ait, stolidiorne esset, an vanior: eaque ipsa verba, uti sunt a Sallustio scripta, dixit: 'At Cn. Lentulus patriciæ gentis, collega ejus, cui cognomentum Clodiano fuit, perincertum stolidior an vanior, legem de pecunia, quam Sylla emtoribus bonorum remiserat, exigenda promulgavit.'[e] Quæsitum ergo ex se Apollinaris, neque id se dissolvere potuisse asseverabat, quid esset 'vanior,' et quid 'stolidior;' quoniam Sallustius sic ea separasse atque opposuisse inter se videretur, tanquam diversa ac dis-

[a] *Peritiores.* [b] *Interpretem.*

[c] *Et gloriaretur se non tantum tenui ac mediocri cognitione percipere sententias, sed profunda eruditione reconditiores sensus omnino intelligere et explicare.*

[d] *Maxime, inquit, desideratus, &c. venis cum profunda illa cognitione verborum Sallustii.*

[e] *Tulit legem qua reposcebatur pecunia quam Sylla condonaverat emtoribus bonorum.*

rilem toga mutassemus.' Idem.—10 'Non debet propagari nævus editionum

NOTÆ

[b] *Sandaliario*] Romæ Sandaliarius vicus in quarta urbis regione ab Apolline Sandaliario dictus est, cujus effigies Sandaliis, quæ calceamenta sunt, ornata ibi videbatur.

[c] *Cn. Lentulo*] Cn. Lentulus dictus Clodianus, ex Clodia gente in Lentulorum familiam adoptatus, consulatum gessit collega L. Gellio an. U. C. DCLXXXII. ante Christum LXXII.

similia, nec ejusdem utraque vitii forent: ac propterea petebat, uti se doceret significationes utriusque vocis et origines. 3. Tum ille rictu oris labearumque ductu[f] [11] contemni a se ostendens, et rem, de qua quæreretur, et hominem ipsum, qui quæreret, Priscorum, inquit, et remotorum ego verborum medullas et sanguinem, sicuti dixi, perspicere et elicere soleo; non istorum, quæ proculcata vulgo et protrita sunt.[g] Ipso illo quippe Cn. Lentulo stolidior est et vanior, qui ignorat ejusdem stultitiæ esse vanitatem et stoliditatem. Sed ubi hoc dixit, media ipsa sermonum reliquit,[h] et abire cœpit. Nos deinde eum tenebamus, urgebamusque, et cum primis Apollinaris, ut de vocabulorum istorum vel differentia, vel, si ei ita videretur, similitudine plenius apertiusque dissereret, et ut ne sibi invideret discere volenti, orabat: atque ille,[12] se jam plane illudi ratus, negotium sibi esse causatur, et digreditur. 4. Nos autem postea ex Apollinari didicimus 'vanos' proprie dici, non, ut vulgus diceret, desipientes, aut hebetes, aut ineptos, sed, ut Veterum doctissimi dixissent, mendaces, et infidos, et levia inaniaque pro gravibus et veris astutissime componentes: stolidos autem vocari non tam stultos et excordes, quam tetros,[13] et molestos, et illepidos, quos Græci μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς[i] [14] dicerent. Etyma quoque harum vocum, et origines scriptas esse dicebat in libris Nigidianis: quos requisitos ego, et repertos [15] cum primarum significationum exemplis, ut commentariis harum Noctium in-

[f] *Os et labia diducens.*
[g] *Vulgaria et cuique nota.*
[h] *Sermonem abrupit.*
[i] *Improbos et graves.*

ultimarum quæ legunt *doctorem.*' Idem.—11 Vid. Not. Var. '*Labearumque* habent codices nostri omnes.' *Jac. Gronov.*—12 '*Atque ita ille.* Cum nesciam qua fide in Batavicas editiones irrepserit vox media, quæ in nullo extat scripto vel ante annum 1644. edito, jure eam rursus expuli.' *Idem.*—13 'Requiritur aliud, si fides codici Regio, in quo est *stautros*, unde in Lugdun. maj. legitur *castros*. Stephanus videtur censuisse illi scripturæ satisfactum, si ederet *tætros*. Certe μοχθηροὺς καὶ φορτικοὺς, quos indigne arripit Stephanus, dixeris *satyros:* hos agnoscas et molestos simul et illepidos.' *Idem.*—14 Vid. Not. Var.—15 'Rutgersius Variar. Lect. l. III. c. 16. ubi Nigidii Figuli reliquias, quæ extant, collegit, digessit, et emendavit, hoc loco legendum censet: *quas requisitas ego et repertas*, scilicet 'Origines.' *Ois.* 'Libri veteres in vulgatum consentiunt.' *Jac. Gronov.*

ferrem, notavi, et intulisse jam me aliquo in loco commentationibus istis existimo.

CAP. V.

Quod Q. Ennius in septimo annali quadrupes eques, *ac non,* quadrupes equus, *ut legunt multi, scriptum reliquit.*

Cum Antonio Juliano rhetore, viro hercle bono et facundiæ florentis, complures adolescentuli familiares ejus Puteolis, æstivarum feriarum ludum [16] et jocum in literis [a] amœnioribus, et in voluptatibus pudicis honestisque agitabamus: atque ibi tunc Juliano [17] nuntiatur ἀναγνώστην [b] quendam, non indoctum hominem, voce admodum scita et canora Ennii Annales legere ad populum in theatro. Eamus, inquit, auditum nescio quem istum Ennianistam: hoc enim se ille nomine appellari volebat. Quem cum jam inter ingentes clamores [c] legentem invenissemus (legebat autem librum ex Annalibus Ennii septimum) hos eum primum versus perperam [d] pronuntiantem audivimus:

'Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.'

Neque multis postea versibus additis, celebrantibus eum laudantibusque omnibus, discessit. 2. Tum Julianus egre-

[a] *In urbe Puteolis ludentes et jocantes insumebamus tempus æstivarum feriarum in literis, &c.*
[b] *Lectorem.* [c] *Ingenti plausu acclamantium.* [d] *Male.*

16 *Æstivarum ludum.* Cod. Tornæs. legit, *æstivarum feriarum ludum.*' Ois. 'Cum plane sic augerent quoque et integrarent Regius cum Lugdun. maj. non licuit mihi deserere Gellium suo verbo spoliatum, præsertim cum agnoscerem eadem licentia id ab scribis nonnullis omissum esse, qua Stephanus incepit edere *adolescentes*, cum scripti et editi ante illum exhibeant id quod revocatum a me vides, et prave ab Stephano spectatum est. Certe nescio quando Pater ascripsit suo codici: 'f. *æstu anni*, ut I. 2. XVII. 10. Sc.' quo notat nomen Scriverii. quibus subscripsit, 'videtur intelligi feriarum.'' *Jac. Gron.*—17 In Lincoln. *atque ibi Juliano nunc.* Thuan. *atque ibi nunc.* In Regio

diens e theatro, Quid vobis, inquit, de hoc anagnosta[e] et de quadrupede equo videtur? sic enim profecto legit:

'Denique vi magna quadrupes equus, atque elephanti
Projiciunt sese.'

Ecquid putatis, si magistrum prælectoremque habuisset alicujus æris,[f] [18] 'quadrupes equus,' dicturum fuisse, ac non 'quadrupes eques?' quod ab Ennio ita scriptum relictumque esse, nemo unus literarum veterum diligens[g] dubitavit. Cumque aliquot eorum, qui aderant, 'quadrupes equus,' [19] apud suum quisque grammaticum legisse se dicerent; et mirarentur quidnam esset, 'quadrupes eques;' 3. Vellem vos, inquit, optimi juvenes, tam accurate Q. Ennium legisse, quam P. Virgilius legerat, qui hunc ejus versum secutus in Georgicis suis, 'equitem' pro 'equo' posuit his in versibus:

'Fræna Pelethronii Lapithæ[a] gyrosque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere[b] sub armis
Insultare solo, et gressus glomerare superbos.'[h]

In quo loco, 'equitem,' si quis modo non inscite, inepteque argutior sit, nihil potest accipi aliud, nisi 'equum:' pleraque enim Veterum ætas et hominem equo insidentem, et equum, qui insideretur, 'equitem' dixerunt. Propterea 'equitare' etiam, quod verbum e vocabulo equitis inclinatum est, et homo equo utens, et equus sub homine gradiens

[e] *Lectore.* [f] *Alicujus pretii.* [g] *Nullus versatus in antiquis literis.*
[h] *Lapithæ Pelethronii invenere habenas, et dorso insidentes equorum eos in orbem circum flexere, et docuerunt equum subsilire, et ad pompam incedere.*

etiam extat *non doctum.*—18 Sunt qui legendum censent, *alicujus oris.*—19 'Hoc loco demum Scioppius notat legi *ecus*, cum in præcedente citatione ex voce *equus* postremum *u* induceret. At Reg. utrobique legit *quadrupe secus:*

NOTÆ

[a] *Lapithæ*] Populi Thessaliæ, qui Pelethronium montem incolebant, a Lapitha Apollinis filia dicti, primi equorum domitores.

[b] *Equitem docuere, &c.*] Quod Ennii et Lucilii versus probent equitem sumi posse pro equo, id non convincit hic Virgilii versus, qui sic potest explicari: Lapithæ docuerunt virum equitem seu insidentem equo insultare solo. Ut enim si quis in equo currat dicitur currere, ita qui equum regit, insultat quoque solo.

dicebatur. 4. Lucilius adeo, vir apprime linguæ Latinæ sciens, 'equum equitare' dicit his versibus:

'Quis hinc[c] currere equum[20] nos atque equitare videmus,
His equitat curritque: oculis equitare videmus;
Ergo oculis equitat.'[i]

Sed enim contentus, inquit, ego his non fui: et ut non turbidæ fidei nec ambiguæ, sed ut puræ liquentisque esset,[k 1] 'equus' ne, an 'eques,' Ennius scriptum reliquisset; librum summæ atque reverendæ vetustatis, quem fere constabat Lampadionis manu emendatum, studio pretioque multo unius versus inspiciendi gratia conduxi: et, 'eques,' non, 'equus,' scriptum in eo versu inveni. Hæc tum nobis Julianus, et multa alia erudite simul et affabiliter[2] dixit: sed eadem ipsa post etiam in pervulgatis commentariis scripta offendimus.

[i] *Equus incedit et currit hinc iis rebus, quibus videmus eum incedere et currere. Atqui videmus oculis equum incedere. Ergo incedit oculis.*

[k] *Ut non incertum et ambiguum sed ut clarum et manifestum esset.*

unde tamen non video aliquid commodi.' *Jac. Gronov.*—20 'Hic notavit Scioppius, prout nunc editur, quod auctore Patre fit, cum Stephanus noluerit progredi ultra vocem *oculis*, ita legi in V. C.' *Idem.*—1 Vulgo legebatur, *sed ut pure liquentiusque esset.*—2 'Petav. et Mem. legunt *eludite*, et in hujus margine ascriptum *Eludite*. Lugdun. maj. *eluditæ*. Thuan. *Ludite*, sed Reg. plane *lucide*, Lincoln. et Lugd. min. vulgatum servantibus, nisi quod iste prior habeat etiam *effabiliter*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

[c] *Quis hinc, &c.*] Refert hic Sophistæ cujuspiam futile omnino argumentum.

CAP. VI.

Quod Ælius Melissus, in libro cui titulum fecit, de loquendi proprietate, *quem, cum ederet,* cornum *esse* copiæ *dicebat, rem scripsit neque dictu, neque auditu dignam: cum differre* matronam *et* matremfamilias *existimavit differentia longe vanissima.*

ÆLIUS MELISSUS in nostra memoria fuit Romæ summi

quidem loci inter grammaticos et temporis:[a] [3] sed majore in literis erat jactantia et σοφιστεία, quam opera.[b] Is præter alia, quæ scripsit compluria, librum composuit, ut tum videbatur, cum est editus, doctrinæ inclytæ.[4] Ei libro titulus est ingentis cujusdam illecebræ ad legendum scriptus: quippe est, 'De loquendi proprietate.' Quis adeo existimet loqui se recte atque proprie posse, nisi illas Melissi proprietates perdidicerit? Ex eo libro hæc verba sunt: 'Matrona est, quæ semel peperit: quæ sæpius, materfamilias: sicuti sus, quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.'[5]
2. Utrum autem hoc de matrona, ac de matrefamilias Melissus excogitaverit ipse, et conjectaverit; an scriptum ab alio quo legerit, hariolis profecto est opus.[c] Nam de porcetra habet sane auctorem Pomponium in Atellana, quæ hoc eodem vocabulo inscripta est: sed matronam non esse appellatam, nisi quæ semel peperit, neque matremfamilias, nisi quæ sæpius, nullis veterum scriptorum auctoritatibus confirmari potest: enimvero illud impendio probabilius est,[d] quod idonei vocum antiquarum enarratores tradiderunt, matronam dictam esse proprie, quæ in matrimonium cum viro convenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiam si liberi nondum nati forent: dictamque esse ita a

[a] *Dignitate inter grammaticos et ætate provectus.*
[b] *Sed ea quæ scribebat non respondebant magnæ ostentationi et vanæ sapientiæ quam exhibebat.* [c] *An legerit scriptum ab aliquo alio, divinandum est.*
[d] *Multo probabilius est.*

3 'Vix dixeris, utrum promtius fuerit Prousteo hæc explicare *dignitate et ætate provectus;* quod quemadmodum Latinitati probet, viderit; an Gryphiis ex copulativa *et* in margine apponere *ejus;* qua certe ratione diceretur aliquid valde supervacuum. Et quidem jam Stephanus in suo exemplari subnotavit vocem *temporis.* Salmasius cum ex codice Reg. pro copulativa subjecisset *sed,* superscripsit *Nonius,* in quo aliquid huc pertinens non animadverti, nisi quod de adjectivo *summum* tractet. Lud. Cresollius, cum hæc σοφιστεία ad theatrum ejus referri posset, decenter illam observavit lib. I. cap. 12. eamque ita citat, ut media hæc omitteret. Lugdun. min. *grammaticos et temporibus,* maj. *grammatico sed temporis.* Vix me expedio, nisi legam *loci inter grammaticos et decoris.*' Jac. Gronov. Legit Falster. *id temporis.*—4 Conjicit Ois. *doctrinæ multæ.*—5 '*Sus quæ semel peperit, porcetra; quæ sæpius, scropha.* Hanc lectionem ex editionibus antecedentibus revocavit Pater, et confirmant scripti, cum Stephanus, voce postrema omissa, distinctionem quoque mutavisset. Utrumque prave. Sed id tamen potuit placere Prousteo.' *Jac. Gronov.*

matris nomine non adepto jam, sed cum spe et omine mox adipiscendi; unde ipsum quoque matrimonium dicitur: matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ in mariti manu [a] mancipioque, aut in ejus, in cujus maritus, manu mancipioque esset: [e] quoniam non in matrimonium tantum,[6] sed in familiam quoque mariti, et in sui hæredis locum venisset.

[e] *Quæ esset in potestate ac dominio mariti, vel ejus, cujus in potestate ac dominio esset maritus.*

Ap. Prousteum legitur et distinguitur *sus quæ semel peperit; porcetra quæ sæpius. Utrum.*—6 Reg. *non in matrimonium totum.*

NOTÆ

[a] *In mariti manu*] Apud Romanos alterius in manu esse censebatur aliquis, cum erat ejus in potestate, ut servus domini, uxor viri, &c. Cum autem donabatur libertate, manu mitti ac sui juris esse dicebatur.

CAP. VII.

Quem in modum [a] *Favorinus tractaverit* [7] *intempestivum* [b] *quendam de verborum ambiguitatibus quærentem: atque ibi quot significationes capiat* concio.

Domitio homini docto, celebrique in urbe Roma gramma-

7 'Titulus hic est spurius, immo omnino mendax et repugnans iis, quæ a Gellio dicuntur, ut optime notavit Stephanus: neque enim Domitius homo doctus, et celeber Romæ grammaticus de verborum ambiguitatibus quærebat, sed ipse Favorinus ipsi quæstionem movebat de 'concionum' appellatione: ideoque potius rescribendum: *Quem in modum Domitius grammaticus Favorinum tractaverit, etc.*' Ois. 'Nota est acritudo Stephani in hoc genere, cui libenter secundas facit noster. Et qui mirum? cum et in Salmasiano exemplari annotatum sit, 'Falsus et contra mentem Gellii titulus, sed corruptus ex comparatione tit. VIII. 14. nisi fallor.' Unde tamen excitus ante Oiselium Pricæus etiam disputat neutiquam Favorinum tractasse, at tractari, ut interpellatorem intempestivum, quod ex serie totius capitis appareret, et præcipue his verbis ejus, 'Non tempestive hunc hominem acces-

NOTÆ

[a] *Quem in modum, &c.*] Aliud omnino indicat hic titulus, aliud ipsum Gellii caput. Unde ut spurius et mendax ab H. Stephano rejicitur.

[b] *Intempestivum*] Intempestivus qui res non facit aut dicit suo tempore. Galli dicimus, *un étourdi, qui fait tout à contre-temps.*

tico; cui cognomentum Insano factum est, quoniam erat natura intractabilior et morosior: ei Domitio Favorinus noster cum forte apud fanum Carmentis[e] obviam venisset, atque ego cum Favorino essem: Quæso, inquit, te, magister, dicas mihi, num erravi, quod, cum vellem δημηγορίας Latine dicere, conciones dixi? dubito quippe et requiro, an veterum eorum, qui electius locuti sunt, pro verbis et oratione dixerit quis concionem. Tum Domitius voce atque vultu atrociore, Nulla, inquit, prorsus bonæ salutis spes[a] reliqua est; cum vos quoque philosophorum illustrissimi nihil jam aliud, quam verba auctoritatesque verborum cordi habeatis: mittam autem librum tibi, in quo id reperias, quod quæris: ego enim grammaticus vitæ jam atque morum disciplinas quæro: vos philosophi mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria glossaria.[8] [d] Namque colligitis lexidia, res tetras, et inanes,[9] et frivolas, tanquam mulierum voces

[a] *Doctrinarum conservandarum.*

simus:' corrigendam itaque vulgatam lectionem, et hoc modo formandam: *Quem in modum Favorinum tractaverit quidam* (aut si malueris *Grammaticus quidam*) *intempestive de verb. amb. quærentem.* Ita ille ad Apuleii librum VIII. Metam. p. 461. Hinc et Pater ascripsit: *Favorinum tractaverit intempestivus quidam.* In Brixiana editum, *intempestivum quedam.*' Jac. Gronov.—8 Aliter *mortualia.* Habent Reg. et Lincoln. *glosaria,* cum Brixia ediderit *glosiaria.*—9 Vid. Oiselii Not. in cujus fine addit Jac. Gronov. 'Immo certe est hoc aliquid palmarium, quod præclara illa ætas intermortuum anterioris ævi supinitate et prava Latini sermonis inscitia reparavit; et certa obrussa, quæ indicare possit differentiam codicum Gellii, ut eam admirari oporteat. Sed præclare optimi huc alludunt. Reg. *nam qui collegisti et lexidia restra etras.* Thuan. *et lege idia res tractas inanes.* Lugd. maj. Mem. Petav. plane *collegisti et lexidia res tetras.* Minor, *nam qui collegitis et lexidia res tetras.* Scioppius interim ascripserat, 'Plaut. Mortualia, i. nænias:' item *colligitis et lexidia et res tetr.* dum Pontanus hæret in *Nam cui collegisti.* Itaque sibi habeant scriptiones et explicationes, quas hic videmus. Patet ex libris antiquis Gellium dedisse: *mera estis, ut M. Cato ait, mortuaria. Glossaria*

NOTÆ

[e] *Fanum Carmentis*] Carmenta mater Evandri, aliis nominibus Themis et Nicostrata dicta, templum habuit Romæ.

[d] *Mortuaria glossaria*] Hic pungit acriter philosophos, ut loquaces præficisque similes, quæ in mortuos inania carmina concinebant. *Mortualia* enim sive *mortuaria* sunt næniæ in mortuos. Glossaria mortuaria per diminutionem sunt quasi præficarum linguæ. *Turnebus.*

præficarum:[b] [e] atque utinam, inquit, muti omnes homines essemus! minus improbitas instrumenti haberet. Cumque digressi essemus: Non tempestive, inquit Favorinus, hunc hominem accessimus: videtur enim mihi ἐπισημαίνεσθαι.[c] [10] [f] Scitote, inquit, tamen intemperiem istam, quæ μελαγχολία dicitur, non parvis, nec abjectis ingeniis accidere, ἀλλὰ εἶναι σχεδόν τι τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκὸν,[d] et veritates plerumque fortiter dicere, sed respectum non habere μήτε καιροῦ, μήτε μέτρου.[e] Vel ipsum quale hoc existimatis,[11] quod nunc de philosophis dixit? nonne, si id Antisthenes, aut Diogenes dixisset, dignum memoria visum esset? Misit autem paulo post[12] Favorino librum quem promiserat: Verrii, opinor, Flacci[13] erat: in quo scripta ad hoc genus quæstionis pertinentia hæc fuerunt: 'senatum' dici et pro loco, et pro hominibus; 'civitatem' et pro loco, et pro oppido,[14] et pro jure quoque omnium,[15] et pro hominum multitudine:

[b] *Nam conquiritis voculas quæ sunt res ingratæ, vanæ, et inutiles non minus quam cantus mulierum præficarum.* [c] *Ad insaniam accedere.*
[d] *Sed esse fere affectionem hanc heroicam.*
[e] *Non habere rationem aut temporis aut modi.*

namque colligitis et lexidia.'—10 Vidend. Not. infra, et Not. Varior.—11 'Reg. *Vel ipsum hoc quale ex.* Sic ex Lugdun. ut. cum Thuan. abjiciat istud *hoc.* Brixiæ dederunt *vel ipsum hoc quale hoc exist.* unde pejus retinuerunt posteri.' *Jac. Gron.*—12 'Ex Lincoln. notaveram *misit autem paulo Favorino.* Etiam videbam τὸ *post* non extitisse in Petav. Itaque expedivit me, quod satis notabile, unus ille Lugdun. min. clare habens *misit autem post paulo.*' Idem.—13 'Sic revocabat Pater lectionem pristinam, quam superstitiose temeraverat Stephanus edendo *Verrii inopinor*, cui Salmasius ascripsit. 'Leg. *is opinor.*' Sane in Thuan. vidi *versus ut opinor.* Et ex Lugd. min. notatum *verrii n. opinor.* Sed Reg. et Lugd. maj. nil mutant.' *Idem.*—14 '*Civitatem et pro loco et pro oppido.* Posterius *pro* ignoratur ab Reg. Thuan. Petav. Lincoln. uti debet extingui, cum locus et oppidum pro uno eodemque dicantur.' *Idem.*—15 'Ejus loco legendum esse puto *civium;* et paulo inferius *de curiis*, pro *decurias.* Ceterum inter hæc verba etiam referri potest *custodia* vocabulum, quod et de loco dicitur, ubi quis custoditur; et de custodiendi actu, et de homine,

NOTÆ

[e] *Præficarum*] Præficæ mulieres, quæ ad lugendum mortuum conductæ, ejus laudes carmine lugubri prosequebantur. Quod ceteris darent modum plangendi quasi in hoc ipsum præfectæ, præficæ vocabantur.

[f] Ἐπισημαίνεσθαι] Legunt alii ἐπιμαίνεσθαι 'insanire.' Hic autem ἐπισημαίνεσθαι est 'accessu febris torqueri:' ἐπισημασία enim peculiari apud Dioscoridem et ceteros medicos significatione est 'accessus febris.'

'tribus' quoque et 'decurias' dici et pro loco, et pro jure, et pro hominibus: 'concionem' autem tria significare, locum, et verba, suggestumque, unde verba fierent: sicut M. Tullius, in Oratione, quæ scripta est contra concionem Q. Metelli, 'Escendi,'[16] inquit, 'in concionem: concursus est populi factus:' sicut idem M. Tullius in Oratore ait: 'Conciones sæpe exclamare vidi, cum apte verba cecidissent:[f] etenim expectant aures, ut verbis colligetur sententia:' item significare cœtum populi assistentis, item orationem ipsam, quæ ad populum diceretur, exempla in eo libro scripta non erant: sed nos postea Favorino desideranti harum omnium significationum monumenta, et apud Ciceronem, sicuti supra scripsi, et apud elegantissimos Veterum reperta exhibuimus. Id autem quod potissimum expetebat, 'concionem' esse dictam pro verbis et oratione, docui titulo Tulliani libri, qui a M. Cicerone inscriptus est: 'Contra concionem Q. Metelli:' quo nihil profecto significatur aliud, quam ipsa, quæ a Metello dicta est, oratio.

[f] *Sæpe vidi conventus auditorum plausus attollere cum verba numerose desinerent.*

qui custodit, et de eo, qui custoditur, quemadmodum exemplis demonstravi ad Gifanii Observationes L. L.' *Otho.* Conjicit Ois. *curias.*—16 In vulgatis antea erat *ascendi.*

CAP. VIII.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ὁμοιόπτωτα, atque alia id genus, quæ ornamenta orationis putantur, inepta esse et puerilia, Lucilii quoque versibus declarari.

Ὁμοιοτέλευτα, καὶ ἰσοκατάληκτα, καὶ πάρισα, καὶ ὁμοιόπτωτα,[a] ceteraque hujusmodi scitamenta, quæ isti *ἀπειρόκαλοι*, qui se Isocratios videri volunt,[b] in collocandis verbis immodice

[a] *Verba similiter finientia, et æqualiter desinentia, et comparia, et similiter cadentia.* [b] *Ornamenta, quæ isti imperiti qui volunt æstimari imitatores Isocratis usurpant sine modo ac dignitate.*

faciunt, et rancide, quam sint insubida,[17] et inertia, et puerilia, facetissime hercle significat in quinto Saturarum Lucilius: nam ubi est cum amico conquestus, quod ad se ægrotum non viseret, hæc ibidem addit festiviter:

'Quo me habeam pacto, tametsi non quæris, docebo:[18]
Quando in eo numero mansti,[19] quo in maxima nunc est[20]
Pars hominum, ut periisse velis, quem nolueris, cum
Visere debueris:[1] hoc, NOLUERIS, et DEBUERIS, te
Si minus delectat quod ἄτεχνον Isocratium est, 'Oχληρῶδεςque simul totum ac συμμειρακιῶδες:
Non operam perdo.[c] Si tu hic.'[2]

[c] *Quanquam non me interrogas, dicam tibi quomodo valeam, siquidem non es in eo numero hominum in quo plurimi sunt: non enim, ut plerique, desideras eum mori, quem nolueris invisere, cum debueris. Hæc verba nolueris et debueris si tibi non placent, quod numerus est ad imitationem Isocratis sine arte, totusque pariter ingratus ac puerilis: non perdo operam.*

17 'Al. *insipida.*' Ois. 'Ita sane in editionibus ante Stephanum, sed quibus non oportuit auscultare Lud. Cresollium, virum doctissimum, in Theatro Rhet. lib. III. cap. 8. ubi præclare illustrat eadem quæ hic tractat Gellius. Nam plane *insubida* legitur in Lugdun. utroq. Mem. quo alludit plane Reg. *insubdita*, ut recte judicaverit Carrio lib. I. Emend. cap. 12. Porro Reg. Lugdun. ut. non *satyrarum*, sed *saturarum*, quod repetivi.' *Jac. Gronov.*—18 'I. Duza pater, notante ejus filio Francisco, olim legebat, ut versus constaret: *tamenetsi haud quæri' docebo:* pro *tametsi.* Ut Catullus: 'Quæ tamenetsi uno non est contenta Catullo.'' *Ois.* Ascripsit etiam in ora Scioppius.—19 '*Mansti* pro *mansisti;* ita optime Nannius correxit lib. IV. Miscell. c. 26. ubi vulgo erat *mansi:* male omnino.' *Ois.*—20 'Vulgo: ... *Quo in maxima non est Pars hominum*...Unde Nannius dicto loco legit,...*quo maxima non est Pars hominum.*' Idem.—1 'Τὸ *visere* abest in quibusdam edd.' *Ois.* 'Etiam ab scriptis, sed qui tum trajiciunt ita *quem visere nolueris, cum debueris.* Sic Reg. Mem. Chif. Lugdun. uterq. Petav. Idemque in ora notavit Scioppius. Unde non ineleganter cogitabat Pater: *quem visere nolue— Ris, cum debueris: hoc nolue et debueris te.* Ceterum mox omnes aut perspicue exhibent aut varia scripturæ frustratione alludunt *quod atechnon et Isocratium est*, tanquam in hoc exitu tres syllabæ duplicata elisione in unam coalescant. Et eam lectionem notavit in exemplari suo Scioppius.' *Jac. Gronov.* Vid. Not. Var.—2 Scioppius *sicuti hic*, ut fuit quoque in Mem. Chif. Petav. Etiam Lincoln. *sicut hic.* Sed Reg. Lugd. ut. habent, quod editur.

CAP. IX.

Quid significet apud M. Catonem verbum, insecendo: *quodque* insecendo *potius legendum sit, quam, quod plerique existimant,* insequendo.

In libro vetere,[3] in quo erat oratio M. Catonis de Ptolemæo contra Thermum, sic scriptum fuit: 'Sed si omnia dolo fecit, omnia avaritiæ atque pecuniæ causa fecit; ejusmodi scelera nefaria, quæ neque insecendo, neque legendo audivimus:[4] supplicium pro factis dare oportet.'[a][5] 'Insecendo'[6] quid esset, quæri cœptum. Tum, ex his qui aderant, alter literator fuit, alter literas sciens:[b][7] hi duo inter sese dissentiebant, et grammaticus quidem contendebat: 'insequendo' enim scribi, inquit, debet, non, 'insecendo:' quoniam 'insequens' significat:[8] dictumque est 'inseque,'

[a] *Debet puniri ob crimina.* [b] *Grammaticus alter, alter eruditior.*

3 'Principium, et maxima pars hujus capitis in vulgatis editionibus deerat, antequam Guil. Canterus Novar. Lection. lib. II. c. 6. ex Ms. Buslidiano codice suppleverat. Unde et Stephanus in sua editione id adjunxit.' *Ois.*—4 'Sic hunc locum cum viris doctissimis legendum censemus. Guil. Canterus edidit: *quæ neque fanda, neque legenda audivimus.* Sed addit pro *fanda,* forte *insecenda;* nisi quædam Catonis hic desint. In H. Stephani, et Tornæsiana editione legitur, *quæ neque insecenda, neque legenda audivimus.* Sed optime divinavit Canterus *insecenda* pro *fanda* reponendum. *Fanda* enim irrepsit ex glossemate. Omnino autem legendum cum Rutgersio Variar. Lect. lib. IV. cap. 19. et Ausonio Popma in Fragmentis Catonianis, quomodo etiam sibi videri notaverat in suo Codice Scriverius; quemadmodum edidimus, *quæ neque insecendo, neque legendo audivimus.*' Ois. 'Verum Scioppius existimavit fortasse scriptum fuisse *scelera insecenda, quæ neque fando neque legendo audivimus:* additque ad verbum *insecenda,* ubi id in Stephani editione extat, deesse in vetere codice, seu tanquam et ipse locum hunc in veteri codice viderit, seu potius ex indicio ipsius Canteri.' *Jac. Gronov.* '*Insecenda fanda. Fanda* videtur irrepsisse e glossa in ipsam Gellii orationem, ut conjecit Canterus.' *Prousteus.*—5 Ita edidit Canterus et alii post eum. Scriverius ad oram sui codicis legendum censet: *supplicium profecto iis dari oportet.*—6 Quædam edd. *insecenda.*—7 'In Ms. unde totum hunc Gellii locum eruit Canterus, additum erat, *id est, alterum* (leg. Canter. *alter*) *docens, doctus alter.* Sed optime factum a Stephano, qui hæc verba ut præcedentium glossema, e sua editione jam eliminare fecit.' *Ois.* 'Id quidem potuit facere Stephanus: sed et lector potuit rursus ascribere, unde signo posito post verbum *sciens* annotavit Scioppius *alter docens, doctus alter,* nescio cur omittens *id est.*' Jac. Gronov.—8 'Legit Canterus: *quod in inseque significatur, dictumque est inseque.*' Ois. 'Non sufficit. Quippe addi oportuit in Ms. fuisse: *insequenda enim scribi inquit, non insecenda: quoniam insequens significat, traditumque esse*

quasi, perge dicere, et insequere: itaque ab Ennio scriptum in his versibus:

'Inseque, Musa, manu Romanorum induperator
Quod quisque in bello gessit cum rege Philippo.'[c]

2. Alter autem ille eruditior nihil mendosum,[9] sed recte atque integre scriptum esse perseverabat; et Velio Longo non homini indocto fidem esse habendam: qui in commentario, quod fecisset de usu antiquæ locutionis, scripserit, non 'inseque' legendum apud Ennium, sed 'insece:' ideoque a Veteribus, quas narrationes dicimus, 'sectiones'[10] esse appellatas: Varronem quoque versum hunc Plauti de Menæchmis,

'Hæc nihilo mihi videntur esse sectius,[11] quam somnia,'

sic enarrasse: nihilo magis narranda esse, quam si ea essent somnia: hæc illi inter se certabant. 3. Ego arbitror et a M. Catone 'insecendo,' et a Q. Ennio 'insece'[12] scriptum, sine *u* litera: offendi enim in bibliotheca Patrensi[a] librum veræ vetustatis[13] Livii Andronici, qui inscriptus est Ὀδύσσεια, in quo erat versus primus, cum hoc verbo, sine *u* litera,

'Virum mihi, Camœna, insece versutum;'[d]

factus ex illo Homeri versu:

Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον.[e]

[c] *Musa, perge dicere quæ singuli Romani duces fortiter fecere in bello contra regem Philippum.* [d] *Musa, cane mihi virum callidum.*
[e] *Virum mihi cane, Musa, callidum.*

inseque. Scioppius vero ascripsit. 'f. *insequenda debere scribi cum qui: non insecenda, quod inseque signet, dictumque esse Inseque.* vel, *quod in Inseque significatur, dictumque.*'' Jac. Gronov.—9 Alii *mendum.*—10 '*Insectiones.* Sic Ms. Alii hic *sectiones* reponendum censent. Ut *sectiones* dicantur *narrationes*, quia hæ sectæ et distinctæ, ordineque suo distributæ. Verum *insectiones* retinendum, tota disputationis series Gellii satis evincit.' *Ois.*—11 Al. *secius.* Scioppius apposuit *Nihilominus esse videtur sectius.* Et mox in vocibus *quam si ea essent somnia*, inducit istud *ea.*—12 Scioppius pro eo reponebat *inscite.*—13 'G. Canterus legit *miræ vetustatis.* Alii: *meræ vetustatis.* Sed *veræ vetustatis* a librario lineola super inducta forte scriptum, pro *venerandæ.*' Ois. 'Illud *miræ* ascripsit quoque Scioppius, cui etiam non placuit illa Stephanica

NOTÆ

[a] *Bibliotheca Patrensi*] Videtur hæc bibliotheca constructa fuisse Patris, quæ urbs est Achaiæ in Græcia.

Illi igitur ætatis et fidei magnæ libro credo:[f] nam quod in versu Plautino est, 'sectius quam somnia,' nihil in alteram partem plus [14] argumenti habet. 4. Etiamsi Veteres autem non 'inseque,' sed 'insece' dixerunt, credo quia erat levius, leniusque: tamen ejusdem sententiæ verbum videtur: nam et 'sequo,' et 'sequor,' et item 'secta,' [15] et 'sectio' consuetudine loquendi differunt: sed qui penitus inspexerit, origo et ratio utriusque una est. Doctores quoque et interpretes vocum Græcarum, *Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, καὶ, Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι,*[g] dictum putant, quod Latine 'inseque' dicitur: namque in altero,[h] *n*, geminum, in altero,[i] *p*,[16] esse tralatum dicunt: sed etiam ipsum illud *ἔπη*, quod significat verba, aut versus, non aliunde esse dictum tradunt, quam *ἀπὸ τοῦ ἕπεσθαι καὶ εἰπεῖν*. Eadem ergo ratione antiqui nostri narrationes sermonesque, 'insectiones,' appellitaverunt.[k]

[f] *Sequor illum librum vetustissimum et fidelissimum.*
[g] *Virum mihi cane, Musa, et, Dicite nunc mihi, Musæ.* [h] *In vocabulo ἔννεπε.*
[i] *In voce Ἔσπετε.* [k] *Soliti sunt appellare.*

Casmæna unde induxit literam *s*.' Jac. Gronov.—14 Prodidit Canterus *nihil in alteras plus*, id quod Scioppius etiam margini suo commisit, qui etiam illa *sequo et* delebat.—15 '*Et sequor, et item secta, &c.* Ab hisce verbis demum ante G. Canteri supplementum, hoc caput incipiebat.' *Ois.*—16 '*In altero p.* V. C. 6. Scioppius. At Lugd. min. *in altero q̄ ē ē.* Lincoln. *in altero g esse.*' Jac. Gronov.

CAP. X.

Errare istos, qui in exploranda febri[a] *pulsus venarum pertentari putant, non arteriarum.*

In Herodis[a] C. V.[b] [17] villam, quæ est in agro Attico, loco

[a] *Cognoscenda febri.* [b] *Clarissimi viri.*

17 'Brixia et Aldus dederunt *CL-V*, et nullus ex Mstis inde abit.' *Jac.*

NOTÆ

[a] *Herodis*] T. Claudius Atticus Herodes consulatum gessit collega T. Bellicio Torquato, anno Christi CXLIII. Vide lib. I. cap. 2.

qui appellatur Cephisiæ, aquis, et lucis, et nemoribus frequentem, æstu anni medio, concesseram.[c] Ibi alvo mihi cita et accedente febri rapida decubueram.[d] Eo Calvisius Taurus philosophus et alii quidam sectatores ejus cum Athenis visendi mei gratia venissent; medicus, qui tum in his locis repertus assidebat mihi, narrare Tauro cœperat, quid incommodi paterer, et quibus modulis, quibusque intervallis accederet febris decederetque. Tum in eo sermone, cum jam me sinceriore corpusculo[e] factum diceret, Potes, inquit Tauro, tu quoque idipsum comprehendere ἐὰν ἅψῃ αὐτοῦ τῆς φλεβὸς; quod nostris verbis profecto ita dicitur, 'si attigeris venam illius.' 2. Hanc loquendi imperitiam, quod venam pro arteria dixisset,[b] cum in eo docti homines, qui cum Tauro erant, tanquam in minime utili medico offendissent, atque id murmure et vultu ostenderent; tum ibi Taurus, ut mos ejus fuit, satis leniter, Certi, inquit, sumus, vir bone, non ignorare te, quid vena appelletur, et quid arteria; quod venæ quidem suapte vi immobiles sint, et sanguinis tantum demittendi[18] gratia explorentur; arteriæ autem motu atque pulsu suo habitum et modum febrium demonstrent. Sed, ut video, pervolgate magis quam inscite[f] locutus es: non enim te solum, sed alios quoque[19] itidem errantes audivi venam pro arteria dicere: fac igitur, ut

[c] *Profectus fueram.* [d] *Ibi laborans profluvio ventris et accessu febris ardentis decumbebam.* [e] *Me meliuscule habere.* [f] *Magis ex usu quam ex imperitia.*

Gronov.—18 'Sic editi quidem. At Msti Lincoln. Memm. Chifl. Petav. *ademittendi*, nunc junctis literis et una voce, nunc distractis quasi primæ duæ literæ præpositionem indicarent. Unde Pater ascripsit 'an *adimitandi?*' Sed Reg. et Lugdun. uterq. *admittendi*.' Idem.—19 'Particulæ adversativæ *sed* nullum indicium extat in Regio, hoc est, præstantissimo codice: ut debeat apponi illis tot aliis exemplis, quæ collegit Pater in Livianis.' *Idem.*—

NOTÆ

[b] *Quod venam pro arteria dixisset*] Medicum immerito reprehendebat Taurus. Optimi quique scriptores et Græci et Latini venam pro arteria passim dixerunt, Tullius, Celsus, et Ovidius: 'Saliunt tentatæ pollice venæ.' Ut reliquorum auctoritates omittam, quas in thesauro Stephani abunde reperias. Græcos autem auctores antiquiores venam pro arteria indifferenter usurpasse auctor est Galenus.

experiamur elegantiorem esse te in medendo, quam in dicendo; et cum Diis bene volentibus opera tua sistas[20] hunc nobis sanum atque validum[g] quam citissime. 3. Hoc ego postea cum in medico reprehensum esse meminissem; existimavi non medico soli, sed omnibus quoque hominibus liberis, liberaliterque institutis turpe esse, ne ea quidem cognovisse ad notitiam corporis nostri pertinentia, quæ non altius occultiusque remota sunt; et quæ natura nobis tuendæ valetudinis causa et in promtu esse et in propatulo[h] voluerit: ac propterea, quantum temporis habui subsicivi,[i] [1] medicinæ quoque disciplinæ libros attigi,[2] quos arbitrabar esse idoneos ad docendum, et ex his, cum alia pleraque ab isto humanitatis usu non aliena,[k] tum de venis quoque et arteriis didicisse videor, ad hunc ferme modum. 4. Vena est conceptaculum sanguinis, quod ἀγγεῖον medici vocant, mixti confusique cum spiritu naturali; in quo plus sanguinis est, minus spiritus: arteria est conceptaculum spiritus naturalis mixti confusique cum sanguine; in quo plus spiritus est, minus sanguinis. Σφυγμὸς autem est intentio motus, et remissio in corde et in arteria naturalis, non arbitraria: a medicis autem veteribus oratione Græca ita definitus est: *Σφυγμός ἐστιν διαστολὴ καὶ συστολὴ ἀπροαίρετος* [3] [e] *ἀρτηρίας καὶ καρδίας.*[l]

[g] *Tuis remediis hunc reddas nobis salvum et incolumem.*
[h] *Vulgaria et facilia cognitu.* [i] *Supervacanei.*
[k] *Pertinentia ad illam eruditionem liberaliorem.*
[l] *Pulsus est dilatio et contractio involuntaria arteriæ et cordis.*

20 'Id expressum ex vulgata turba Mstorum librorum, cum Regius exhibeat *operam aut sistas*, quasi certe scripsisset *ope* toties ab Latinis in medendo usurpata, ut ipse Apollo 'opifer' in Ovidio et sic ipse XVII. 11. 'Arte quadam et ope naturæ.' An fuit *ope amabili?*' Idem.—1 Aliter *subcisivi*.—2 '*Medicinæ quoque libros attigi.* An potuit ita edere Stephanus, ille tam diligens et sedulus in Gellio ex omnibus subsidiis reparando? Vix editionem esse reor, vix ullum scriptum olim librum, in quo sic legatur, sed pariter in omnibus integram vocem legi animadvertas, quam idcirco restituere compulsus fui, ut vides, præsertim cum jam alibi similiter locutus fuerit Auctor, licet Stephanum imitentur editiones, quæ post illum usque ad hanc prodierunt, sed illaudabiliter.' *Jac. Gronov.*—3 Vid. Not. Var. In quibusdam Mss. extat *ἀποδιαίρετος*. Falster. probat *ἀδιαίρετος*.

NOTÆ

[e] 'Απροαίρετος ['Αδιαίρετος] Hic legendum censet Stephanus *ἀπροαίρετος*,

NOTÆ

id est, involuntarius. Et vero ex ista voce ἀδιαίρετος, (id est, nullo modo divisus,) sensus nullus elici potest.

CAP. XI.

Verba ex carminibus Furii Antiatis inscite a Cæsellio Vindice reprehensa, versusque ipsi, in quibus ea verba sunt, subscripti.

Non hercle idem sentio cum Cæsellio Vindice grammatico, ut mea opinio est, haudquaquam inerudito: verum hoc tamen petulanter insciteque,[a] quod Furium[•] veterem poëtam dedecorasse linguam Latinam scripsit hujuscemodi vocum fictionibus, quæ mihi quidem neque abhorrere a poëtica facultate visa sunt, neque dictu profatuque ipso tetræ aut insuaves esse;[b] sicuti sunt quædam alia[4] ab illustribus poëtis ficta dure et rancide.[c] Quæ reprehendit autem Cæsellius Furiana,[d] hæc sunt: quod terram in lutum versam 'lutescere' dixerit; et tenebras in noctis modum factas 'noctescere;' et pristinas reciperare vires 'virescere;' et quod ventus mare cœruleum crispicans[e] nitefacit, 'purpurat' dixerit; et opulentum fieri 'opulescere.' Versus autem ipsos ex poëmatis Furianis, in quibus hæc verba sunt, subdidi:

'Sanguine diluitur tellus: cava terra lutescit.[f]
Omnia noctescunt tenebris[5] caliginis atræ.

[a] *In ea re videtur esse insolens et indoctus.*

[b] *Quas credo convenire licentiæ poëticæ, neque esse duras aut injucundas in pronuntiatione.* [c] *Putide.* [d] *Verba a Furio novata.*

[e] *Commovens leniter subsilientes fluctus.*

[f] *Terra imbuitur cruore, terra depressa fit lutum.*

4 Scioppius delebat τὸ *sunt* in verbis *sicuti sunt quædam alia*: tum ascripsit *crispans* pro *crispicans*.—5 Reg. *tenebras*.—6 'Ita ausus reponere Oiselius præ-

NOTÆ

[•] *Furium*] A. Furius Antias Latinus poëta floruit anno ante Christum circiter c. ex cujus operibus non pauca Virgilium excepisse Crinitus est auctor.

Increscunt animi: virescit vulnere virtus.[8] [g]
Hic fulica[7] [b] levis volitat super æquora classis,
Spiritus Eurorum viridis cum purpurat undas,[h]
Quo magis in patriis possint opulescere campis.'

[g] *Vires ex vulneribus recuperantur.* [h] *Hic turba levis fulicarum supra mare volat, cum venti flatus ob oriente modice attollit fluctus.*

texit apud Nonium sic legi, quemadmodum etiam in vett. codd. apud Gellium. Quod si verum, cur ipse mox subjungit 'cum in quibusdam libris legatur *virescunt?*' Atqui id non extat in quibusdam, sed ita Regius, ita uterque Lugd. ita Mem. Petav. Immo fatetur Mercerus in Gellio libros scriptos habere *virescunt*. Barthius ad Statium lib. v. Thebaid. tam apud Gellium quam Furium in vetere libro testatur scriptum offendisse *virgescere*, quod ego nuspiam animadverti. Pater aliquoties cogitavit *virescunt*. Modo non vocabulum *virtus* ex trisyllabico contractum sit in bisyllabicum, et scripserit *virtus*, pro, virtutes.' *Jac. Gronov.*—7 Vid. Not. Var. 'Citat hunc locum, ut vulgo legitur, Mart. Delrio ad Senecæ Medeam vs. 322. Itaque Prousteus in Ascensianis notis propinatum proceleusmaticum in secundo loco iterat. Verum Joh. Is. Pontanus ascripsit, '*fulca* pro *fulica* leg.' quod tanto probabilius, quoniam Mssti nostri plane non discedunt ab vulgato *sicut fulica*.' Jac. Gronov.

NOTÆ

[b] *Hic fulica*] Numero deficitur hic versus. Habetur in editione Ascensiana, sicut *fulica levis*, secundo pede proceleusmatico. Est autem fulica avis nigra et aquatica, Gall. *Foulque*, *Poulle d'eau*.

CAP. XII.

Morem istum veteribus nostris fuisse, verba patiendi *mutare, ac vertere in* agendi *modum.*

Id quoque habitum est in oratione facienda elegantiæ genus, ut pro verbis habentibus patiendi figuram, agentia ponerent:[a] ac deinde hæc vice inter sese[8] mutua verterent. Juventius[9] [a] in comœdia:

[a] *Loco verborum passivorum substituerent activa.*

8 'Id recipiendum putavi, cum non opiner extare ullum veterem librum, in quo legatur Stephani istud *inter se* nescio unde petitum.' *Jac. Gronov.*—9 Vid. Not. Var. 'Laudavit in hac restitutione Rutgersium G. J. Vossius in

NOTÆ

[a] *Juventius*] Ita reponimus, auctore Rutgersio, cum in antiquis editionibus perperam legatur *Terentius*. Porro Juventius poëta comicus, a Var-

'Pallium,' inquit, 'face ut splendeat.'[10] [b]

Nonne hoc impendio venustius, gratiusque est,[b] quam si diceret, 'ne maculetur?' Plautus etiam non dissimiliter,

'Quid est hoc? rugat pallium: amictus non sum commode.'[c]

2. Itidem Plautus, 'pulveret,' dicit, quod non pulvere impleat, sed ipsum[11] pulveris plenum sit:

'Exi tu, Dave,
Age, sparge: mundum esse hoc vestibulum volo.
Venus[12] ventura est nostra: non hoc pulveret.[d] [13]

In Asinaria quoque 'contemples,' dicit, pro 'contempleris.'

'Meum[14] caput contemples, siquidem e re consultas tua.'[e]

[b] *Multo elegantius.* [c] *In rugas contrahitur pallium. Non bene mihi sedet.*
[d] *Tu, Dave, egredere. Euge, sparge aquam ad verrendum commodius. Volo hoc atrium sit sine sordibus, mox veniet amica nostra: non hoc sit pulvere plenum.*
[e] *Mecum rei summam considera, si quidem utile tibi consilium expetis.*

Poëticis, eamque in contextum recepit Pater, firmatus consensu veterum codicum, in quibus est *Juventus* aut *Inventus* aut *Viventus*, quod postremum e V. C. notavit Scioppius.' *Jac. Gronov.*—10 Vid. Not. Var. 'Ascripsit subnotatis tribus vocibus *face ut splendeat* etiam Scioppius, '*S. flocci ut splendeat.*' Cum tamen Regius exhibeat *pallium inquit flocci ut splendeam*, duo Lugdun. *flocci ut splendean*, atque adeo pateat interceptum aliquid esse, merito prætuli hanc corruptam scripturam, cui in fine appositum fuit id, propter quod ab Gellio citatur hic locus. Ceterum ex Regio et Lincoln. notavi *quam si diceret, maculetur* sine vocula *ne* vulgo anteponi verbo postremo solita. Similiter video notatum ex Petav. Mirum est auctores sic corrumpi potuisse. Nam ut multa mihi obveniunt, sic magis suspendor quam firmor, cum illa quæ afferuntur, displiceant, ut arcessita magis, quam utilia. Ut enim variis uti queas, vel G. J. Vossium vide libro v. Art. Grammat. cap. 3. sed certe in tenebris micantem, et nescio cur Oiselio ignotum.' *Jac. Gronov.*—11 '*Quod non pulvere impleat, sed quod ipsum.* Semigellianum aliquid nunc tibi offerri ab Stephano scias, mi lector. Nam ut recte et ex fide Mstorum trajecit primas duas voces, ita posterius *quod* prave retinuit contra quam videbat in Msstis esse, quorum Reg. Lugdun. uterq. Lincoln. Memm. Chif. Petav. habent, *quod non pulvere impleat. sed ipsum, etc.* Unde sic edidi.' *Idem.*—12 Ascripsit Sciopp. *Venens.*—13 'V. Cod. *nolo hoc pulveret.*' Ois. 'Scilicet editionum. Sed sic itidem notare poterat V. Cod. habere *hocce vestibulum.*' Jac. Gronov.—14 Mssti omnes Gelliani *Mecum:* ut retinuit etiam Stephanus.—

NOTÆ

rone citatus, quo tempore potissimum floruerit, omnino incertum.

[b] *Ut splendeat*] Cum variis auctoritatibus hic probet Gellius pro passivis interdum eleganter activa substitui, ex ejus mente quantum fas est conjicere debet hic legi *ut ne maculet*, quod sit elegantius quam *ne maculetur*. Ceterum in hoc versu referendo mira est interpretum dissensio.

Cn. Gellius in annalibus: 'Postquam tempestas sedavit,[f] Atherbal taurum immolavit.' M. Cato in Originibus: 'Eodem convenæ[a] complures ex agro accessitavere: eo res eorum auxit.'[g] [15] Varro in libris, quos ad Marcellum de lingua Latina fecit: 'In priore verbo graves prosodiæ, quæ fuerunt, manent: reliquæ mutant.' 'Mutant,' inquit elegantissime, pro, 'mutantur.' 3. Potest etiam id quoque ab eodem Varrone in VII. Divinarum similiter dictum videri: 'Inter duas filias regum quid mutet, inter Antigonam et Tulliam est animum advertere.'[16] Verba autem patiendi pro agentibus in omnibus ferme Veterum scriptis reperiuntur: ex quibus sunt pauca ista, quæ nunc meminimus. 'Muneror te,' pro, 'munero:' et 'significor,' pro, 'significo:' et 'sacrificor,' pro, 'sacrifico:' et 'assentior,' pro, 'assentio:' et 'feneror,' pro, 'fenero:' et 'pigneror,' pro, 'pignero:' et alia istiusmodi pleraque, proinde[17] ut in legendo fuerint obvia, notabuntur.

[f] *Sedata est.* [g] *Eundem in locum plurimi incolæ frequentes venere. Hinc opes eorum auctæ sunt.*

15 Vid. Not. Var. 'Ms. Reg. habet *ausit:* sicut pro *convenæ* mirabiliter in eo legitur *convenere*, priores editi pro eo efferebant *nomine.* Aldus *converteus*, quod nonnullæ in ora ostentant, Memm. et Petav. Lincoln. *convenit*, prout et Scioppius annotavit. Sed Lugd. ut. et Chif. *convene.* An deceptus fuit scriba aliquis ab verbis similibus et sensu, qui et in principio capitis sequentis?' *Jac. Gronov.*—16 'Recte, siquidem Stephano constitit aut ratio aut auctoritas. In nostris enim libris aut apparet vulgatum *est enim advertere*, aut *est animadvertere*, quod legitur in Reg. Lugd. maj. Lincoln. et annotavit Scioppius, qui etiam inclusit angulis illa verba *inter duas filias regum.*' Idem.—17 Cod. Tornæs. Reg. et Lugd. maj. *quæ proinde.*

NOTÆ

[a] *Convenæ*] Ii sunt qui ex diversis gentibus in unam urbem conveniunt.

CAP. XIII.

Quali talione Diogenes philosophus usus sit pertentatus a dialectico quodam sophismatio impudenti.[a]

SATURNALIBUS Athenis alea quadam festiva et honesta

[a] *Qualis fuit quæstio similis quam Diogenes exquisivit a dialectico nescio quo sophista petulanti.*

lusitabamus hujuscemodi.[b] Ubi conveneramus complusculi[c] ejusdem studii homines, ad lavandi[18] tempus[a] captiones, quæ sophismata appellantur, mente agitabamus:[d] easque quasi talos, aut tesserulas,[b] in medium vice sua quisque jaciebamus. Captionis solutæ, aut parum intellectæ, præmium, pœnave erat nummus unus sestertius:[c] hoc ære collecto, quasi manuario,[19][d] cœnula curabatur omnibus, qui eum lusum luseramus. Erant[20] autem captiones ad hoc fere exemplum; tametsi Latina oratione non satis scite, ac pæne etiam illepide exponuntur: 'quod nix est,[e] hoc grando non est; nix autem alba est; grando igitur alba non est:' item aliud non dissimile: 'quod homo est, hoc non est equus;[1] homo autem animal est; equus igitur animal non est.' 2. Dicere ergo debebat, qui ad sophisma diluendum[e] ac refellendum ritu aleatorio[f] vocatus erat, in qua parte, quoque in verbo captio foret; quid dari, concedique non oporteret: nisi dixerat, nummo singulo mulctabatur: ea mulcta cœnam juvabat. Libet autem dicere, quam facete

[b] *Per festa Saturni solebamus ludere ludum lepidum et honestum qui talis erat.* [c] *Satis multi.* [d] *Excogitabamus argumenta captiosa quæ dicuntur sophismata, usque dum advenisset tempus lavandi.* [e] *Solvendum.* [f] *More ludentium.*

18 Alii *levandi.*—19 Conjicit Sciopp. *collato.*—20 Reg. *lusus luserant.* Lugd. maj. *lusum luseram usurant autem.*—1 Mssti potiores, *non est hoc equus.*—

NOTÆ

[a] *Ad lavandi tempus*] Romani, cum usum lini vix haberent, corporis sordes balneis eluere solebant epulas adituri. Porro hyeme horam scilicet ab ortu Solis nonam, æstate octavam balneis addictam fuisse, ex Plinio Juniore colligit Demsterus, et eam in rem affert nonnulla ex Tertulliano, Martiale, et ceteris.

[b] *Talos, aut tesserulas*] De quibus consule Notas in c. 20. lib. I.

[c] *Nummus unus sestertius*] Erat quarta pars denarii Romani æquivalens decem denariis nostratibus. Nummus et sestertius idem est: consule Notas superiores.

[d] *Manuario*] Æs manuarium dicitur pecunia parta in alea, quod in aleæ lusu manus dicantur ipsæ ludendi vices, ut ex Suetonio in Augusti vita colligere licet.

[e] *Quod nix est, &c.*] Hæc argumenta captiosa facile solves si concesseris, quoad primum, nivem secundum alias qualitates accidentales non differre a grandine, secundum alias differre: si responderis ad secundum, hominem ratione speciei ab equo discrepare, ratione generis cum equo convenire.

Diogenes sophisma id genus, quod supra dixi, a quodam dialectico ex Platonis diatriba[g] per contumeliam propositum, remuneratus sit:[h] nam cum ita rogasset dialecticus: 'quod ego sum, id tu non es,' et Diogenes annuisset; atque ille addidisset; 'homo autem ego sum:' cum id quoque assensus esset, et contra dialecticus ita conclusisset; 'homo igitur tu non es:' hoc quidem, inquit Diogenes, falsum est, et, si verum id[2] fieri vis, a me incipe.[f]

g *Sectator Platonis.* h *Retorserit.*

2 Τὸ *id* abest a Reg.

NOTÆ

f *A me incipe*] Sic argumentationem institue, ut a me Diogene incipias hoc modo, 'Quod tu es, hoc ego non sum; atqui tu es homo, ergo ego non sum homo.'

CAP. XIV.

Quid sit numerus hemiolios, *quid* epitritos: *et quod vocabula ista non facile nostri ausi sunt vertere in linguam Latinam.*

FIGURÆ quædam numerorum, quas Græci certis nominibus appellant, vocabula in lingua Latina non habent: sed qui de numeris Latine scripserunt, Græca ipsa dixerunt; fingere autem nostra, quoniam id absurde futurum erat, noluerunt: quale enim fieri nomen posset[a] hemiolio numero, aut epitrito? Est autem 'hemiolios,' qui numerum aliquem totum in sese habet,[3] dimidiumque ejus: ut tres ad duo;

3 '*Qui numerum aliquem in sese habet.* Cod. Torn. et vett. edd. *qui numerum aliquem totum in sese habet.*' Ois. 'Immo nullus scriptus codex inde discedit, ut videantur typi apud Stephanum festinavisse, cum etiam mox vocabulum idem retineatur. Salmasius tamen de Modo Usurat. pag. 314. citans ex Stephani editione hunc locum omittit vocem istam, quia negligentius in hac parte conferenda cum codice Regio fuit versatus.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

a *Quale enim fieri nomen posset, &c.*] Hemiolio fecit Cicero, cum dixit Sesquiplex, sesquialter, 'modus aut sesquiplex aut duplex aut par.' In Oratore n. 193. Fecit idem Tullius epitrito nomen Latinum, cum scripsit lib.

quindecim ad decem; triginta ad viginti: 'epitritos' est, qui habet totum aliquem numerum et ejusdem partem tertiam: ut quatuor ad tres; duodecim ad novem; quadraginta ad triginta. Hæc autem notare meminisseque non esse abs re visum est: quoniam vocabula ista numerorum nisi intelliguntur, rationes quædam subtilissimæ[b] in libris philosophorum scriptæ percipi non queunt.

NOTÆ

de Univers. 'sesquitertia intervalla.'

[b] *Rationes quædam subtilissimæ*] Hinc enim aliquando pendet proportionum in mathematicis cognitio.

CAP. XV.

Quod M. Varro in herois[4] versibus observaverit rem nimis anxiæ et curiosæ observationis.

In longis versibus, qui hexametri vocantur, item in senariis,[a] animadverterunt Metrici[a] duos primos pedes, item extremos duos, habere posse singulos integras partes orationis, medios haud unquam posse:[b] [b] sed constare eos semper ex verbis aut divisis, aut mixtis atque confusis. Marcus etiam Varro, in libris Disciplinarum, scripsit observasse sese[5] in versu hexametro, quod omnimodo quintus semipes verbum

[a] *In versibus iambicis sex pedum.*
[b] *Tertium et quartum pedem nunquam posse habere integras partes orationis.*

4 'Vet. Cod. *heroicis*.' Ois. Ne hiscere quidem debuerat. Nam cum Brixiana, Aldina, Seb. Gryphii non aliter exhiberent quam *herois*, medii quidam nugatores et nimis proni ad mutandum subjecerunt alterum contra Mstos, quod idcirco justissime ejecit denuo Stephanus, et est prorsus oblivioni dandum.' *Jac. Gronov.*—5 '*Se*. Abest a vett. edd. Cod. vero Tornæs. habet *sese*.' Ois. 'Itidem Reg. et Lugdun. maj. unde restitui.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Metrici*] Sunt qui metra seu versus faciunt.

[b] *Medios haud unquam posse*] Hanc regulam inanem esse Muretus arguit, et ex ipsis Homeri, aliorumque versibus convincit. Ὑδρόχαρις δέ τε πέφνε Πτερνοφάγον βασιλῆα. 'Hydrochares autem occidit Pternophagum regem.' In eo versu nonne pes tertius integram habet partem orationis?

finiret:[c][e] et quod priores quinque semipedes æque magnam vim haberent in efficiendo versu atque alii posteriores septem: idque ipsum ratione quadam geometrica fieri disserit.

[c] *Prima syllaba tertii pedis sit ultima dictionis.*

NOTÆ

[e] *Quintus semipes verbum finiret*] Hanc observationem Virgilius aut ignoravit aut contemsit. Ecce tibi ipso fere in aditu Æneidos quot versibus quintus semipes sive prima syllaba tertii pedis dictionem non finit: 'Præcipue pius Æneas nunc acris Oronti,' &c. 'Despiciens mare velivolum terrasque jacentes,' &c. 'Æternis regis imperiis et fulmine terres,' &c.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XIX.

CAP. I.

Responsio cujusdam philosophi interrogati, quam ob caúsam maris tempestate palluerat.

NAVIGABAMUS a Cassiopa [6] [a] ad Brundisium, mare Ionium [b]

6 'Miror, cur ad Suetonium Neron. 22. voluerit aliquid tentare Grævius, ut nihil diceret quod ignoraretur, nisi istud 'sane apud Gellium in vetusto libro pro *Cassiopeia* legitur *Cassiopia*,' quod valde dubito an possit probari. Certe ex libro Regio notavit Salmasius, Bourdelotius, Lambecius, ego, frater *a Cassiopa Brundusium*, similiter Bourdelotius et ex alio. Etiam Lugdun. maj. ita habet; min. *a cassio p. ad brundisium*, quod plane vidi quoque in Lincoln. et extitit in Mem. Chif. Petav. Denique Scioppius, cum notavisset, 'Citat hoc caput Augustin. de Civit. Dei lib. IX. cap. 4.' quod jam annotaverat quoque Mosellanus vel Ascensius, subjicit, 'al. Cassiope,' et sic variis ductibus indicat se reperisse *a Cassiopia*, addito, 'f. *Cassiope*. In numismate est Κασσωπαίων.' Ut sic ista vocabula sint satis cognita; sed de libro isto vetere vix credi queat; et fraus quædam videtur adisse manum egregii viri, ut literam *i* transponeret in alienum locum; neque semper appellationes regionum et urbium ab auctoribus conceptæ conveniunt voci ipsorum incolarum, aut nummis quibus incusæ sunt. Ego nullus dubitavi sequi codices optimos; et editiones priscæ, ut Brixiana, Aldina, Badiana habent *Cassiopia*, litera *e* postea ab male otiosis addita.' *Jac. Gronov.* 'Miror itaque quid viderit Auctor Observat. super Gellio inter Observ. Misc. Tom. III. Volum. IV. quod ibi

NOTÆ

[a] *Cassiopa* [*Cassiopeia*] Terræ tractus est apud Thesprotios in Epiro, ubi est urbs Cassiope, nunc *Joannina*, cujus ex portu brevior est in Italiam trajectus.

[b] *Mare Ionium*] Est Græciam inter et Italiam ad fauces Adriatici maris: etiamnum dicitur, *mare Ionio*.

violentum,[c] et vastum, et jactabundum.[a] Nox deinde, quæ diem primum secuta est, in ea fere tota ventus a latere sæviens navem undis compleverat. Tum postea complorantibus nostris omnibus, atque in sentina satis agentibus,[b] 7 dies quidem tandem illuxit: sed nihil de periculo, neque de sævitia amissum,[c] 8 quin turbines etiam crebriores, et cœlum atrum, et fumigantes globi, et figuræ quædam nubium metuendæ, quas τυφῶνας[d] [d] vocabant, impendere immminereque, ac depressuræ navem videbantur. 2. In eadem fuit philosophus in disciplina Stoica celebratus, quem ego Athenis cognoveram, non parva virum auctoritate, satisque attente discipulos juvenes continentem. Eum tunc in tantis periculis, inque illo tumultu cœli marisque, requirebam oculis; scire cupiens quonam statu animi, et an interritus intrepidusque esset. Atque ibi hominem conspicimus impavidum, et extrilidum,[e] 9 [e] ploratus quidem nullos, sicuti

[a] *Tempestuosum.* [b] *Et in exhaurienda sentina occupatis.*
[c] *Verum idem fuit periculum, eadem atrocitas tempestatis.* [d] *Vortices.*
[e] *Extra metum.*

affirmare sustinuerit præpositionem *a* ab Regio codice abesse, item ut a codice biblioth. Pembroc. cum id nemo, cui illum optimæ notæ codicem inspiciendi facta esset copia, annotaverit. Habet itaque solum Pembroc. codicem auctorem si præpositionem plane omittendam esse censet.' *Otho.*—7 Vid. Not. Var.—8 'Cod. Tornæs. *remissum.* Vett. Edd. *de sævitiave remissum.* Al. *nihil de periculo atque sævitia remissum.* Lipsius in Elect. lib. II. cap. 9. præfert: *nihil de p. de sævitia atque remissum*: ut et infra cap. 9. 'Poculis mox sermonibus atque tempus fuit.'' *Ois.* 'Codex Regius habet *sævitia vera missum*, (idque reperitur in variis scriptis libris fere vulgo,) unde Salmasius cogitavit *de sævitiave remissum*, quod scias prorsus extare in editione Brixiana, *nihil de periculo sævitiave remissum.* Mutavit Aldus. Hinc vix videtur operæ esse, ut notem in Lugdun. min. legi *sed nihil de periculo neque de servicia verti* (superscripto *a*) *amissum.*' Jac. Gronov.—9 'Salmasius ascripsit, 'ita V. C.' Attamen Pater videtur pro nugaci abolevisse hanc vocem, ut conjiceret *conspicimus pavidum et exterritum*, ut v. 14. 'territum et pave-

NOTÆ

[c] *Violentum*] Sane Adriaticum mare, quod Ionio cohæret, olim fuit naufragiis infame: adeo ut navigantium vorago diceretur. Cœpit esse multo tranquillius ex quo sancta Helena, ut refert Gregorius Turonensis, in mare Adriaticum demisit clavum, quo transfixus fuerat Christus.

[d] Τυφῶνας] Typho est venti turbo, qui incredibili rapiditate, sed sine igne, erumpit e nubibus: magna plerumque navigantium clade fœdissimas excitat tempestates.

[e] *Extrilidum*] Extrilidus vox Gelliana quid significet non omnino constat inter grammaticos: interpretan-

ceteri omnes, nec ullas ejusmodi voces cientem,[f] sed coloris et vultus turbatione non multum a ceteris differentem. At ubi cœlum enituit, et deferbuit mare, et ardor ille periculi deflagravit,[g] accedit ad Stoicum Græcus quispiam dives ex Asia, magno, ut videbamus, cultu paratuque rerum et familiæ; atque ipse erat multis corporis animique deliciis diffluens. 3. Is quasi illudens, Quid hoc est, inquit,[10] o philosophe, quod cum in periculis essemus, timuisti tu, et palluisti? ego neque timui, neque pallui: et philosophus aliquantum cunctatus, an respondere ei conveniret, Si quid ego, inquit, in tanta violentia tempestatum videor paulum pavefactus;[h] non tu istius rei ratione audienda dignus es: sed tibi sane Aristippius[∫] ille discipulus pro me[11] responderit; qui in simili tempore a simillimo tui homine interrogatus, quare philosophus timeret, cum ille contra nihil me-

[f] *Fundentem.* [g] *Et metus periculi cessavit.* [h] *Terrore affectus.*

factum.'' *Idem.*—10 'Gratius et venustius distrahitur in codice Reg. *Quid hoc, inquit, est, philos.* In quo paulo ante etiam legebatur *deliciis affluens.* Sane etiam Scioppius annotavit 'V. C. Giphan. *affluens.*' Cujus observationes in Linguam Latinam huc quoque citavit Pater ex pag. 16. Ubi adducuntur hæc ipsa verba, sed erronee, cum ea res sic agatur, ac si Giphanius vulgatum *diffluens* ex v. l. voluerit tueri, cum præscriptio τοῦ Affluere, pro, abundare, perspicue innuat contrarium et *affluens* restitui oporteat pro *diffluens*, quod eo minus mireris, quia ibidem quoque aberratur *sicut* posito pro *Græcus.*' Idem.—11 '*Aristippus ille pro me.* Cod. Torn. et vett. edd. habent: *Aristippus ille discipulus pro me.*' Ois. 'Certe ita etiam Regius, et opinor omnes Mssti augent. Quod cum videret Scioppius, annotans post vocem *ille* '*discipulus* V. C.' ascripsit 'f. *Aristippi.*' Præclaro ad retinendam Gellii vocem, quam prave pro supervacua abjecerunt, conatu. Sed non erant ejicienda alia, dum alterum restituitur. Est enim similis locus illi, quem de Polygnoto tractavimus, ut hinc aliquid interciderit. Quippe Gellius scripsit *Aristippius ille discipulus*, et mox *Aristippia anima*, quod mirum cur non etiam observatum Scioppio. Certe cum major culpa sit omitti vocem Gellii et bene longam, quam duas literulas cum maxima verisimilitudine reponi, utrumque non potui quin Gellio restituerem, præsertim cum codex Regius similiter mox depravatus esset *a sese molitus* exhibendo, ut erat quoque in Thuaneo,

NOTÆ

tur alii exalbidum et quasi pallescentem, alii exporrecta fronte sine tricis et rugis. Nonnulli etiam extra læsionem.

[∫] *Aristippius* [*Aristippus*] Hic genere Cyrenæus, Socratis sectam philosophus amplexus est: omni loco, tempori, ac personæ serviebat, unde Dionysio carus, et a Diogene regius canis dictus est. Floruit circa Olympiadem xc. ante Christum circiter ccccxx. *Laërt.*

tueret; non eandem esse causam sibi, atque illi respondit: quoniam is quidem esset non magno opere solicitus pro anima nequissimi nebulonis; ipsum autem pro Aristippia anima timere. His tunc verbis Stoicus divitem illum Asiaticum a sese amolitus est.[i] 4. Sed postea cum Brundisium adventaremus, mollitique essent venti maris,[k] [12] percontatus eum sum, quænam illa ratio esset pavoris sui, quam dicere ei supersedisset,[l] a quo fuerat non satis digne compellatus: atque ille mihi placide et comiter, Quoniam, inquit, audiendi cupidus es, audi quid super isto brevi quidem, sed necessario et naturali pavore, majores nostri, conditores sectæ Stoicæ, senserint; vel potius, inquit, lege: nam et facilius credideris si legas,[13] et memineris magis: atque ibi coram ex sarcinula sua librum protulit Epicteti philosophi quintum *Διαλέξεων*; quas ab Arriano digestas congruere scriptis Zenonis et Chrysippi [14] non dubium est.[m] In eo libro Græca scilicet oratione scriptum ad hanc sententiam legimus:[n] Visa animi,[15] quas *φαντασίας* [o] philo-

[i] *Repulit.* [k] *Et subsedissent venti.* [l] *Noluisset.* [m] *Dissertationum quas ordinavit Arrianus, et quas constat convenire cum scriptis Zenonis et Chrysippi.* [n] *Legimus hoc Græce scriptum tali modo.* [o] *Imaginationes.*

pro *amolitus.*' Jac. Gronov.—12 'Thuan. *mollicieque essent venti*, omissa quarta voce. Lugdun. maj. *mollicieque essent venti maris*, quomodo et minor, nisi quod litera *e* sit erasa. Reg. *mollicieque essent venti ac maris*, ut mecum habet scriptum Lambecius, cum Salmasius referat *mollitieque*. Hinc ascripsit Scioppius: '*mollitiæque*. Ita V. C. Ful. et Giph.' Itaque eandem vocem ascripsit et Pater, addito, 'Gif. Observ. L. L. p. 140.' Ubi ille citat *mollitiæque essent venti, maris*, per C. adjicitque 'ita opt. codex, in alio vett. eod. modo,' cui Pater ascripsit lectionem Regii codicis. Ergo in alio exemplari apposuit Pater, '*f. malaciaque esset venti ac maris*,' quod opportunissimum.' *Idem.*—13 '*Lege; et facilius credideris si legas.* Grassatur utique et delirat Stephanus, dum ausus fuit sic accidendo edere, cum proximi ante eum darent *lege*. *Nam facilius*, ut Hieronymus de Marnef. vel *lege*. *Nam et facilius*, ut Brixiana, Aldina et Gryphianæ, non modo Sebastiani, sed et illa Antonii, quo respicit omnis scripta lectio, quæ aut ita præfert, aut habet *legendam et facilius*, ut est in Reg. Lugdun. maj. Memm. Petav. quod ipsum clare illuc alludit, ut adeo istæ literæ *nam* Gellio auferri nequeant: quæ violentia cum mihi displiceat, reparavi, aliis, qui maluerunt Stephanum imitari, nihil invidens.' *Idem.*—14 'Non miror refugisse Stephanum ab illa diversitate, quæ in Brixiana, Aldina, Gryphianis servatur, *Ζήνωνος et Chrysippi*, cum et Antonius Gryphius ita præcessisset, et in multis libris Mstis ita Latine concipiatur. Attamen scias ab Regio retineri plane Græcum idque in *os* desinens, cum Memm. plane *Zenonis*, Lugdun. ut. ZENωNIC. Omnino excellit Regius.' *Idem.*—15 'Sic et legisse J. Sarisberiensem constat. Cod. Tornæs.

sophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentis[16] ad animum rei pellitur,[p] non voluntatis sunt, neque arbitraria; sed vi quadam sua inferunt sese hominibus noscitanda. 5. Probationes autem,[17] quas συγκαταθέσεις[s] vocant, quibus eadem visa noscuntur, ac dijudicantur, voluntariæ sunt, fiuntque hominum arbitratu.[q] Propterea cum sonus aliquis formidabilis aut cœlo, aut ex ruina, aut repentinus nescius periculi nuntius,[18] vel quid aliud ejusmodi factum;[r] [19] sapientis quoque animum paulisper moveri, et contrahi, et pallescere necessum est: non opi-

[p] *Commovetur primo intuitu rei quæ offertur animo.*
[q] *Assensus autem, quas appellant συγκαταθέσεις, quibus concedimus res esse tales, quales nobis primo apparuerunt, sunt in nostra potestate et dependent a nobis.*
[r] *Cum aliquis repente nuntiat periculum de quo non est omnino certus.*

Visiones animi. Quædam e vett. edd. *Vires animi.* Male omnino.' *Ois.* '*Vires* quoque habet Chifl. sed *vis* Memm. et uterq. Lugdun. et Reg. omisso altero *a*, ut ante *Aristippia anima.* Sed plane *visa* exsignatum in Thuaneo. Hinc etiam infra Reg. Lugdun. uterq. Thuan. habent *arbitrariæ* vel *arbitrarie.* Scioppius ascripsit *arbitrariæ*, cum in aliis sit *arbitriæ*.' Jac. Gronov.—16 '*Accidentis.* Cod. Tornæs. *bu* super postremam syllabam positum habebat, et cum *rei pellitur* scriptum esset, *i* deletum erat. Unde satis commoda oritur lectio totius loci: *Visa animi, quas φαντασίας Philosophi appellant, quibus mens hominis prima statim specie accidentibus ad animum repellitur, &c.*' Ois. 'Explicandum igitur fuit, quid esset illud *repellitur*, et quo vel unde. Ego quidem id verbum non reperi, nisi in Lincoln. et editione Hieronymi de Marnef, ut de eo dici non oporteat, nec censeri. Utique statim repetit *primo animi sui pulsu.*' Jac. Gronov.—17 Vulgo editur *noscitandæ probationes autem.*—18 'Lego, *repentinus nescii periculi nuntius*, id est, quod nescitur. Vide supra lib. IX. cap. 12.' *Ois.* 'Cum nonnullæ editiones ponant in margine *nescio cujus*, quod et Scriverius scripserat.' *Jac. Gronov.*—19 'Ita constituit Stephanus, detruncans verbum *est*, quod ab editionibus vulgo apponitur in fine. Et certe id istic etiam non reperitur in aliis Mstis, cum tamen oratio requirat aliquid instar fulcri. Scias igitur solum Regium legere *vel quid aliud ex ejusmodi factum.* Ibi vides ut lateat hoc ipsum verbum *est*, non in fine, sed in medio, ibique inserendum pro *ex*. Porro in Regio et Lugd.

NOTÆ

[s] Συγκαταθέσεις] Ex opinione Stoicorum cum animo objicitur aliquod visum, φαντασίαν vocant: illud quidem, præter hominis voluntatem, vim quandam infert, et turbat motibus rationis officium prævertentibus. Sapienti tamen integrum est illud respuere. At si quis assentiatur imbecillior, tum fit συγκατάθεσις dum suum commodat assensum, ac deinde προσεπιδοξάζει, et id sibi persuadet esse verum cujus primo intuitu perculsus est. Porro συγκατάθεσιν non de quolibet assensu Stoici usurpabant, sed de eo tantum qui vel rebus falsis, vel non omnino certis, vel non recte perceptis tribueretur.

nione alicujus mali præcepta, sed quibusdam motibus rapidis et inconsultis officium mentis atque rationis prævertentibus. Mox tamen ille sapiens ibidem τὰς τοιαύτας φαντασίας,[s] id est, visa istæc [20] animi sui terrifica non approbat: hoc est, οὐ συγκατατίθεται, οὐδὲ προσεπιδοξάζει,[t] sed abjicit, respuitque; nec ei metuendum esse in his quicquam videtur. 6. Atque hoc inter insipientis sapientisque animum differre dicunt; quod insipiens, qualia esse primo animi sui pulsu visa sunt sæva et aspera, talia esse vero putat; et eadem incepta, quæ quasi [1] jure metuenda sint, sua quoque assensione approbat, καὶ προσεπιδοξάζει·[u] hoc enim verbo Stoici, cum super ista re disserunt, utuntur: sapiens autem, cum breviter et strictim colore atque vultu motus est, οὐ συγκατατίθεται, sed statum, vigoremque sententiæ suæ retinet, quam de hujuscemodi visis semper habuit, ut de minime metuendis, sed fronte falsa et formidine inani territantibus. 7. Hæc Epictetum philosophum ex decretis Stoicorum sensisse, atque dixisse in eo, quo dixi, libro legimus: annotandaque esse idcirco existimavimus, ut rebus forte id genus, quibus dixi, obortis, pavescere sensim, et quasi albescere, non insipientis esse hominis, neque ignavi putemus, et in eo tamen brevi motu naturali magis infirmitati cedamus, quam, quod esse ea, qualia visa sunt, censeamus.

[s] *Hæc quæ ipsi videntur.* [t] *Non approbat, non iis assentitur.*

[u] *Res quæ primo mentis intuitu videbantur atroces et horrendæ, vere tales esse putet, et res primo objectas quasi vere terribiles opinione sua judicet, et iis assentiatur.*

maj. est *percepta.*' Idem.—20 Al. *φαντασίας, visa istæc.*—1 'Vett. Edd. *tanquam.*' Ois. 'Dicit aliquid, sed minime integrum. Nam editi habent *tanquam si.* at in Mstis est *quanquam si,* unde illud confecit Stephanus.' *Jac. Gronov.*

CAP. II.

Ex quinque corporis sensibus duos esse cum belluis maxime communes.

QUINQUE sunt hominum sensus, quos Græci αἰσθήσεις appellant, per quos voluptas animo aut corpori quæri videtur, gustus, tactus, odoratus, visus, auditus. Ex his omnibus quæ immodice voluptas capitur, ea turpis atque improba existimatur: sed enim quæ nimia ex gustu atque tactu est, ea voluptas, sicuti sapientes viri censuerunt, omnium rerum fœdissima est; eosque maxime, qui duabus istis belluinis voluptatibus [a] sese dediderunt, gravissimi vitii vocabulis Græci appellant, vel ἀκολάστους, vel ἀκρατεῖς.[b] Nos eos vel incontinentes dicimus vel intemperantes: ἀκολάστους enim, si interpretari coactius velis, nimis id verbum insolens [a] erit. Istæ autem voluptates duæ gustus atque tactus, id est, libidines in cibos atque in Venerem prodigæ, solæ sunt hominibus communes cum bestiis,[2] et idcirco in pecudum ferorumque animalium numero habetur, quisquis est his ferinis voluptatibus prævinctus:[c] ceteræ ex tribus aliis sensibus proficiscentes hominum esse tantum propriæ videntur. 2. Verba super hac re Aristotelis philosophi ascripsi; ut vel auctoritas clari atque inclyti viri tam infamibus nos voluptatibus deterreret: διὰ τί οἱ κατὰ τὴν τῆς ἁφῆς ἢ γεύσεως ἡδονὴν γιγνομένην ἂν ὑπερβάλλωσιν, ἀκρατεῖς λέγονται; οἵ τε γὰρ περὶ τὰ ἀφροδίσια, ἀκόλαστοι, οἵ τε περὶ τὰς τῆς

[a] *Pertinentibus ad brutas animantes.* [b] *Aut lascivos, aut intemperantes.*
[c] *Quicumque addictus est his voluptatibus belluinis.*

2 'Sic in variis Mss. legitur, sed notæ inferioris. At ille Reg. et Lugd. maj. *cum belluis.* Utique id convenit cum titulo, unde etiam cum vocem *nobis* vulgo ejecerunt, videtur tamen ista vox per hæc verba confirmari.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Nimis id verbum insolens*] Expressum enim e Græco Latine dicetur 'incastigatus' aut 'incastigabilis,' a verbo κολάζω 'castigo,' et ἀ privante.

τροφῆς ἀπολαύσεις. τῶν δὲ κατὰ τὴν τροφὴν, ἀπ' ἐνίων μὲν ἐν τῇ γλώττῃ τὸ ἡδύ· ἀπ' ἐνίων δὲ, ἐν τῷ λάρυγγι. διὸ καὶ Φιλόξενος γεράνου λάρυγγα εὔχετο ἔχειν. οἱ δὲ κατὰ τὴν ὄψιν καὶ τὴν ἀκοὴν, οὐκ ἔτι; Ἢ διὰ τὸ τὰς ἀπὸ τούτων γινομένας ἡδονὰς κοινὰς εἶναι ἡμῖν καὶ τοῖς ἄλλοις ζώοις; ἅτε οὖν οὖσαι κοιναὶ, ἀτιμόταταί εἰσι· διὸ καὶ μάλιστα, ἢ μόναι ἐπονείδιστοι. ὥστε τὸν ὑπὸ τούτων ἡττώμενον, ψέγομεν, καὶ ἀκρατῆ καὶ ἀκόλαστον λέγομεν, διὰ τὸ ὑπὸ τῶν χειρίστων ἡδονῶν ἡττᾶσθαι. οὐσῶν δὲ τῶν αἰσθήσεων πέντε, τὰ ἄλλα ζῶα ἀπὸ δύο μόνων τῶν προειρημένων ἥδεται· κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἢ ὅλως οὐχ ἥδεται, ἢ κατὰ συμβεβηκὸς τοῦτο πάσχει, &c.[d] 3. Quis igitur habens aliquid humani pudoris, voluptatibus istis duabus coëundi atque comedendi, quæ sunt homini cum sue atque asino communes, gaudeat? Socrates quidem dicebat multos homines propterea velle vivere, ut ederent et biberent; se bibere atque esse, ut viveret. Hippocrates autem, divina vir scientia, de coitu venerio ita existimabat, partem esse quandam morbi teterrimi, quem nostri comitialem dixerunt: namque ipsius verba hæc traduntur, *τὴν συνουσίαν εἶναι μικρὰν ἐπιληψίαν.*[e]

[d] *Cur qui in voluptate ex tactu aut gustu percepta excesserint, impotentes dicuntur? (ut qui in rebus venereis, lascivi, et qui deliciosis epulis inhiant: e gulosis alii quidem in lingua delectationem capiunt, alii vero in faucibus; quapropter et Philoxenus gruis guttur optabat habere:) qui autem in visu et auditu modum non tenent non ita vocantur? An quod ex illis sensibus captæ voluptates communes sunt nobis et aliis animantibus? Quippe cum sint communes belluis, turpissimæ sunt: unde et maxime aut solæ vituperandæ sunt. Itaque hominem ab iis victum reprehendimus, propterea quod pessimis voluptatibus vincatur. Cum autem sensus quinque sint, cetera animantia duobus solis prius dictis delectantur; aliis autem vel omnino non delectantur vel ex accidente hoc patiuntur, &c.*

[e] *Coitum esse parvam epilepsiam.*

CAP. III.

Quod turpius est frigide laudari, quam acerbius vituperari.

Turpius esse dicebat Favorinus philosophus, exigue atque frigide laudari, quam insectanter[a] et graviter vituperari: Quoniam, inquit, qui maledicit et vituperat, quanto id acer-

[a] *Vehementer.*

bius facit, tam maxime ille pro iniquo[3] et inimico ducitur, et plerumque propterea fidem non capit:[b] sed qui infœcunde atque jejune laudat, destitui a causa videtur:[c] et amicus quidem creditur ei,[4] quem laudare vult, sed nihil posse reperire, quod jure laudet.

[b] *Non creditur.*
[c] *Steriliter et frigide laudat, videtur carere argumento laudabili.*

3 'Ita edidit Stephanus pro eo, quod vulgo legebatur, *tam maxima mole p. i. e. i. d.* Male omnino. Et jam pridem J. Lipsius in Electis lib. I. cap. 21. monuerat Gellium scripsisse, *tam maxime pro iniquo et inimico ducitur*, phrasi veteri et obvia in Plauto.' *Ois.* 'Videre licet Stephanum ipsum hac de parte commentantem pag. 113. qui sane debuerat fateri, quo duce ad hanc conjecturam venerit. Neque enim fuit omnino *αὐτοδίδακτος*; sed adjutor illi fuit codex Regius, in quo extat *maximole pro iniquo*. Hinc vides, unde Stephano subnatus sit *ille*. Quod autem est in Regio, idem habent Lugdun. uterq. Memm. At Chifl. *maximo propinquo*. Lincoln. *maximo mole propinquo*. Hinc negari nequit, quin Gellii fuerit non *maxime*, sed *maximo*, prorsus ut cap. 1. 'talia esse vero putat.'' *Jac. Gronov.*—4 'Hoc est Stephani. Alioquin et scripti et editi habuerunt *ejus*; quod cur illi debet cedere?' *Idem.*

CAP. IV.

Quamobrem venter repentino timore effluat; quare etiam ignis urinam lacessat.

Aristotelis libri sunt, qui Problemata Physica inscribuntur, lepidissimi et elegantiarum omne genus referti.[a] In his quærit, quam ob causam eveniat, ut quibus invasit repentinus rei magnæ timor, plerumque alvo statim cita fiant:[b] item quærit, cur accidat, ut eum, qui propter[c] ignem diutius stetit, libido urinæ lacessat.[d] At de alvo quidem inter timendum prona, atque præcipiti, causam esse dicit,[e] quod timor omnis sit algificus,[f] quem ille appellat ψυχροποιὸν,[5] eaque vis frigoris[6] sanguinem caldoremque[g]

[a] *Pleni omni genere quæstionum elegantiorum.*
[b] *Ut qui repente magnum aliquid metuunt, soleant laborare profluvio ventris.*
[c] *Prope.* [d] *Cupiat mingere.*
[e] *De alvo soluta et commota per timorem.* [f] *Frigorificus.* [g] *Calorem.*

5 Al. ψυχροποιητικήν.—6 'Vett. Edd. *quæ vis f.* In Edit. Stephan. est

omnem de summa corporis cute cogat penitus et depellat,[h] faciatque simul, uti, qui timent, sanguine ex ore decedente pallescant.[a] Is autem, inquit, sanguis et caldor in intima[7] coactus movet plerumque alvum, et incitat. De urina crebra[8] ex igni proximo facta, verba hæc posuit: τὸ δὲ πῦρ διαχαλᾷ τὸ πεπηγὸς, ὥσπερ ὁ ἥλιος τὴν χιόνα.[i]

[h] *Contrahat.* [i] *Ignis autem resolvit concretum, sicut Sol nivem.*

qui vi frigoris.' Ois. 'Nihil mirum. Nam qui literas *ea* annectunt præcedenti voci Græcæ et eam in sex syllabas extendunt, literas sequentes in pronomen coguntur mutare. Sed omnis vetus scriptura exhibet ψυχροποιὸν, *eaque vi frigoris*, a qua non oportuit recessisse.' *Jac. Gronov.*—7 Alii *in ultima.*—8 'Sic Vett. Codd. At Stephanica editio: *De urina celebra.* Quid si legas, *De urinæ illecebra?*' Ois. 'At id quod exhibuit Stephanus, constans omnium, certe plerorumque Mss̄torum lectio est. Sic enim et Reg. et Lugdun. ut. et Mem. Chif. Petav. Lincoln. nam quod in nonnullis est *celebrat*, ad idem pertinet. Ac sane cum Nonius ex Accio *celebrem gradum* agnoscat, cur non placet *celebra urina*, cum in istis terminationibus *celebris* et *celebrus* jam supra luserit Gellius? Salmasius ita ascripsit, 'legendum ita ex V. C. Sed legendum puto *de urinæ elecebra.*'' Jac. Gronov.

NOTÆ

[a] *Qui timent, sanguine ex ore decedente pallescant*] Cum in metu cor deficiat, natura, ut nobilissimæ parti laboranti succurrat, colligit sanguinem, quo foveatur cor: sanguinis copia destitutis corporis partibus extimis, succedit pallor et frigus.

CAP. V.

Ex Aristotelis libris sumtum, quod nivis aqua potui pessima sit, et quod ex nive crystallus concreatur.[a]

In Tiburte[a] rus concesseramus hominis amici divitis, æstate anni flagrantissima, ego et quidam alii æquales et familiares mei, eloquentiæ aut philosophiæ sectatores. Erat nobiscum vir bonus ex Peripatetica disciplina, bene doctus, et Aristotelis unice studiosissimus. Is nos aquam

[a] *Concrescat.*

NOTÆ

[a] *Tiburte*] Villa erat ad Tibur urbem Latii, quo se Romani nobiles ad defendendos æstus urbis immodicos recipere solebant. Nunc *Tivoli*.

multam ex diluta nive[a] bibentes coërcebat,[b] severiusque increpabat: adhibebat nobis 9 auctoritates nobilium medicorum, et cumprimis Aristotelis philosophi, rei omnis humanæ peritissimi; qui aquam nivalem frugibus sane et arboribus fœcundam diceret, sed hominibus potu nimio insalubrem[e] esse;[c] tabemque[d] et morbos 10 sensim, atque in diem longam visceribus inseminare.[d] Hæc quidem ille ad nos prudenter, et benivole, et assidue dictitabat. Sed cum bibendæ nivis pausa fieret nulla, promit e bibliotheca Tiburti, quæ tunc in Herculis templo satis commode instructa libris erat, Aristotelis librum, eumque ad nos affert: et, Hujus saltem, inquit, viri sapientissimi verbis credite, ac desinite valetudinem vestram profligare.[e] In eo libro scriptum fuit, deterrimam esse potu aquam e nive, itemque solidius latiusque concretam esse eam, quam κρύσταλ-

[b] *Impediebat.* [c] *Si nimium bibatur.* [d] *Producere in visceribus malam affectionem paulatim et morbos diuturnos.* [e] *Corrumpere.*

9 'Non potest pro vili aut falso rejici, quod unicus ille Regius codex servat, *severiusque increpabat, adhibebatque nobis*: immo id longe numerosius mihi videtur, cum illud alterum interscissum intempestive coërceat lectionem, et aliquoties Gellius ita fuit fruitus hac iteratione copulativæ.' *Jac. Gronov.*—10 Ms. Biblioth. Pembrocensis habet *tabemque et morbum.*—11 Reg. Thuan.

NOTÆ

[a] *Aquam multam ex diluta nive*] Aquam Veteres vel ex nive solutam vel nive circumjecta refrigeratam bibebant, ut indicat Martialis l. XIV. Epigr. 117. 'Non potare nivem, sed aquam potare rigentem De nive, commenta est ingeniosa sitis.' Et lib. V. Epigr. 65. 'Sextantes, Calliste, duos infunde Falerni: Tu super æstivas, Alcime, funde nives.' Præterea id ex Senecæ Epist. LXXVIII. colligitur: 'O infelicem ægrum!' inquit, 'quare? quia non vino nivem diluit, quia non rigorem portionis suæ quam capaci scypho miscuit, renovat fracta insuper glacie.' Et is quidem mos æstate invaluit; nam hyeme crediderim Romanos aqua calida temperasse vinum. Quod innuit idem Martialis lib. I. Ep. 12. 'Jam defecisset portantes calda ministros, Si non potares Sextiliane merum.' Unde *Tiberius Claudius Nero* qui vino nimium indulgebat, per jocum dicebatur *Biberius Caldius Mero.*

[e] *Hominibus . . insalubrem*] Aquam tamen nivatam decoctam, et refrigeratam Plinius ait lib. XXXI. cap. 3. esse innoxiam, sed de ea non loquitur Aristoteles.

[d] *Tabem*] Tabes plura significat. Hic videtur eadem esse quod καχεξία malus corporis habitus alimenta omnia corrumpens.

λον[e] Græci appellant: causaque ibi ascripta est hujuscemodi: Quoniam cum aqua frigore aëris duratur et coit, necesse est fieri vaporationem,[f 11] et quandam quasi auram tenuissimam exprimi ex ea, et emanare.[g] Id autem, inquit, in ea levissimum est, quod evaporatur: manet autem, quod est gravius, et sordidius, et insalubrius: atque id pulsu aëris verberatum in modum coloremque spumæ candidæ oritur.[h 12] Sed aliquantum, quod est salubrius, difflari, atque evaporari ex nive, indicium illud est, quod minor fit illa, quæ ante fuerat,[13] quam concresceret.[i] Verba ipsa Aristotelis ex eo libro pauca sumsi, et ascripsi: διὰ τί τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων ὕδατα φαῦλά ἐστιν; ὅτι παντὸς ὕδατος πηγνυμένου τὸ λεπτότατον διαπνεῖται, καὶ κουφότατον ἐξατμίζει. σημεῖον δὲ ὅτι ἔλαττον γίνεται ἢ πρότερον ὅταν ταχῇ παγέν. ἀπεληλυθότος οὖν τοῦ ὑγιεινοτάτου, ἀνάγκη τὸ καταλειπόμενον χεῖρον εἶναι.[k] Hoc ubi legimus, placuit honorem doctissimo viro haberi Aristoteli: atque ita postea ego bellum et odium nivi indixi; alii inducias cum ea varie factitabant.[l]

[f] *Exhalationem.* [g] *Extrahi ex ea et egredi.*
[h] *Agitatum ab aëre impellente accipit figuram et colorem spumæ candidæ.*
[i] *Verum id, quod est salubrius extenuari et expirari, potest quodammodo significari ex eo quod aqua fiat minor quam fuerat priusquam coalesceret.*
[k] *Cur ex nive et glacie aquæ noxiæ sunt? Nimirum quod omni aqua concreta glacie, partes tenuissimæ expirantur, et levissimæ evaporantur. Signum vero hujus rei illud est, quod minor sit quam prius quando liquefacta fuerit aqua concreta. Deficiente igitur re saluberrima, necesse est residuum pejus esse.*
[l] *Ego deinde nunquam bibi aquas e nivibus expressas, alii postea pro sua cupiditate modo bibebant, modo abstinebant.*

Lugd. maj. *evaporationem.*—12 'Hoc placet editoribus, cum Mssti plerique foveant *oriuntur.* Ita enim Reg. Lugdun. ut. Memm. Petav. Ita quoque ascripsit Scioppius. Unde Patri meo in mentem veniebat *convertitur.*' Jac. Gronov.—13 'Quod mireris, ita jam editum fuit Brixiæ, cum tamen Aldus retinuerit *illo qui ante.* Hinc jactari perrexit hic locus, ita ut solus Seb. Gryphius anno 1534. ediderit *illo quæ,* prout etiam legitur in exemplari, quo usus Lambecius, anno 1539. *illa quæ,* idque videtur blandiri præ alio potuisse, ut etiam Stephanus propagarit. Atqui Reg. Lugdun. uterq. Mem. Chifl. Petav. Lincoln. masculinum bona fide confirmant, quem ascripsit quoque Scioppius. Scilicet quia præter aërem nihil antecedit, quo is referri possit, ad quem tamen referri nequit, ideo mutari debuit in fœmineum modum. Tanquam non subintelligi ab Gellio potuerit aliquid commodum masculino locum indulgens, n. amne aut fluvio aut rore aut madore.' *Idem.*

NOTÆ

[e] Κρύσταλλον] Κρύσταλλος glacies. quæ gelu vehementiore concrescit, Unde gemma candida et pellucida dicitur crystallus.

CAP. VI.

Quod pudor sanguinem abextra[14] diffundit, timor vero contrahit.[a]

In Problematis Aristotelis philosophi ita scriptum est: *διὰ τί οἱ μὲν αἰσχυνόμενοι ἐρυθριῶσιν, οἱ δὲ φοβούμενοι ὠχριῶσιν, παραπλησίων τῶν παθῶν ὄντων; ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων*[a] *διαχεῖται τὸ αἷμα ἐκ τῆς καρδίας εἰς ἅπαντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ὥστε ἐπιπολάζειν· τοῖς δὲ φοβηθεῖσι συντρέχει εἰς τὴν καρδίαν, ὥστ' ἐκλείπειν ἐκ τῶν ἄλλων μερῶν.*[b] Hoc ego Athenis cum Tauro nostro legissem, percunctatusque essem, quid de ratione ista reddita sentiret? Dixit quidem, inquit, probe, et vere, quid accideret diffuso sanguine, aut contracto: sed cur ita fieret, non dixit: adhuc enim quæri potest, quam ob causam pudor sanguinem diffundat, timor contrahat? cum sit pudor species timoris: atque ita definiatur, timor justæ reprehensionis: ita enim philosophi definiunt, *αἰσχύνη ἐστὶν φόβος δικαίου ψόγου.*[c]

[a] *Emittit sanguinem ad partes exteriores, timor autem cogit ad interiores.*

[b] *Cur qui pudore afficiuntur, erubescunt, qui vero timent, pallent, cum proximi sint hi affectus? Nimirum quod pudore affectis diffunditur sanguis ex corde ad omnes partes corporis, ita ut sit in summa cute: timentibus autem sanguis concurrit ad cor, ita ut destituat alias partes.*

[c] *Pudor est metus justæ reprehensionis.*

14 'Forte, *ad exteriora.*' Ois. 'Quid eo opus, cum jam editio Badiana et Anton. Gryphii præbeant *ad extera?* aliæ Seb. Gryphii *ad extra.* Ceterum Stephani sententia fuit in unam vocem contrahi debere duas alioquin præpositiones, ut patet ex ejus editione, quod revocavi. Quin etiam illud *exteriora* annotavit Pater in margine exemplaris sui ut Scriverianum.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Ὅτι τῶν μὲν αἰσχυνομένων, &c.*] Ruboris in iis qui pudore suffunduntur proximam quidem causam affert Aristoteles. Verum præterea inquiritur, cur sanguis ex corde ad extimas partes pudore affectis diffundatur. Disarius apud Macrobium Sat. lib. VII. cap. 11. hanc rationem affert. 'Natura cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, imum petendo penetrat sanguinem: quo commoto atque diffuso cutis tingitur, et inde nascitur rubor. Dicunt etiam physici quod natura pudore tacta ita sanguinem ante se pro velamento tendat, ut videmus quemque erubescentem manum sibi ante faciem frequenter opponere. Nec dubitare de his poteris, cum nihil aliud sit rubor, nisi color sanguinis.'

CAP. VII.

Quid sit obesum; *nonnullaque alia prisca vocabula.*

In agro Vaticano Julius Paulus, poëta, vir bonus, et rerum literarumque veterum impense doctus, hærediolum[a] [15] tenue possidebat: eo sæpe nos ad sese vocabat, et olusculis pomisque[b] satis comiter copioseque invitabat. Atque ita molli[c] quodam tempestatis autumnæ die, ego et Julius Celsinus, cum ad eum[d] cœnassemus, et apud mensam ejus audissemus legi Lævii Alcestin,[*] rediremusque in urbem, sole jam fere occiduo,[e] figuras habitusque verborum nove aut insigniter dictorum in Læviano illo carmine ruminabamur:[f] et, ut quæque vox indidem[g] digna animadverti subvenerat, qua nos quoque possemus uti, memoriæ mandabamus. Erant autem verba, quæ tunc suppetebant, hujuscemodi:

'Corpore,' inquit, 'pectoreque undique obeso,
Ac mente exsensa, tardigenulo senio oppressum.'[h] [16]

2. 'Obesum' hic notavimus proprie magis, quam usitate dictum pro exili atque gracilento: vulgus enim ἀκύρως, vel κατὰ ἀντίφρασιν[i] 'obesum' pro pingui atque uberi dicit.[17] Item notavimus, quod 'obliteram' gentem, pro 'obliterata' dixit: item, quod hostes, qui fœdera frangerent, 'fœdifragos,'[b] non 'fœderifragos' dixit: item, quod rubentem au-

[a] *Parvulum prædium.* [b] *Ad cœnam appositis.* [c] *Jucundo.* [d] *Apud eum.* [e] *Sub occasum Solis.* [f] *Revolvebamus.* [g] *Ex eodem carmine.* [h] *Mente insana, afflictum senectute, quæ reddit tarda genua.* [i] *Improprie aut per antiphrasim.*

15 Vulgo, *prædiolum.* Agnoscunt *heredioluin* Reg. uterque Lugd. et Petav. aut *herodiolum.*—16 Vid. Not. Var.—17 'Admodum jactat in hoc loco suam operam Stephanus, cum tamen et Reg. et Lugdun. uterq. et Petav. invertant

NOTÆ

[*] *Lævii Alcestin*] Quo tempore Lævius claruerit, quale fuerit ejus carmen Alcestis non omnino compertum est.

[b] *Fœdifragos*] Ita Cicero dixit I. offic. 'Pœni fœdifragi, crudelis Hannibal.'

roram, 'pudoricolorem' appellavit, et Memnonem 'nocticolorem:' item, quod 'forte,'[18] 'dubitanter,' et ab eo, quod est 'sileo,' 'silenta' loca dixit, et 'pulverulenta,'[c] et 'pestilenta;' et 'carendum tui est,' pro 'te,' quodque 'magno impete,'[d] pro 'impetu;' item quod 'fortescere' posuit, pro 'fortem fieri;' quodque 'dolentiam,' pro 'dolore,' et 'avens,' pro 'libens;' item 'curis intolerantibus,' pro 'intolerandis:' quodque 'manciolis,' inquit, 'tenellis,' pro 'manibus:'[19] et 'quis tam siliceo?'[20][e] item 'fuere,'[1] inquit, 'impendio infit,' id est, 'impense fieri incipit;' quodque 'accipitret' posuit, pro 'laceret.'[2] 3. His nos inter viam verborum Lævianorum annotatiunculis oblectabamus: cetera enim, quæ videbantur nimium poëtica, et prosæ orationis usu alieniora,[3] prætermisimus: veluti fuit, quod de Nestore ait, 'trisæclisenex,'[k] et 'dulcioreloquus:' item,

[k] *Tres ætates numerans.*

pro uberi atque pingui.' Jac. Gronov.—18 Scioppius ascripsit *fonte.*—19 Legit Ois. *quodque mannucolis, inquit, pro tenellis manibus.*—20 'Sic Stephan. ed. ex vett. Codd. vulgo erat *quiescam si liceo.* Scribendum tamen Stephanus suspicatur *silicio:* ut sit ex silice fictum vocabnlum, et ita dicatur quispiam *silicio,* ut Poëtæ aliquem silices, sicut et ferrum in pectore gestare dicunt.' *Ois.* —1 Scioppius *liere.*—2 '*Jaceret.* Forsan, *raperet;* quamvis obstent omnes Vett. Codd. Sed et *jaceret* probum ease potest, ut dicatur de accipitre aves prædante qui, ut prædam nanciscatur, se celerrimo volatu ex alto jacere solet. Hinc Lucano lib. IV. 'Jaculique volucres' dicuntur Serpentes, sese jaculi instar ex alto vibrantes.' *Ois.* 'Animadvertas licet, quam præclara annotari queant. Quare autem non curant, ut Gellius *τὸ accipitret* exponat in eodem tempore, et hinc vel *rapiat* vel *jaciat* conjiciunt? Id enim debet fieri. Sed sunt talpa cæciores. Video Patrem ascripsisse in exemplari suo, 'Reg. *accipitret* pro *laceret.*' Id didicit ex Lambecio, quippe qui solus id verbum annotavit, non alii ex Regio codice. Cui autem panlo humaniori id non statim in mentem venit, ut penitus respondens verbo Læviano? unde id in contextum recipere non dubitavi. Mox in Regio erat *oblectabamur.*' Jac. Gronov.—3 'Ita optime Stephan. pro quo antea erat, *explosæ orat. u. a.*' Ois. 'Scioppius annotavit, '*ex.* Ita V. C. Ful. et Giph.' Nescio an respexerit similia, aut cognita habuerit, quæ scribit Gifanius in Observationibus L. L. pag. 200. Agell. XIX. c. 7. *ex prosæ orationis usu.* sic v. l. vulgo *explosæ.*' Jac.

NOTÆ

[c] *Pulverulenta*] Trita satis videtur ea vox. Cic. ad Attic. 'Iter faciam æstuosa ac pulverulenta' via. Virg. Æn. XII. 'Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.'

[d] *Magno impete*] Impete pro impetu Plautus, Statius, et alii usurpant.

[e] *Siliceo*] Fortasse idem est quod durus instar silicis et saxi.

quod de tumidis magnisque fluctibus inquit 'multigrumis:'[4 f] et flumina gelu concreta, 'tegmine' esse 'onychino'[g] dixit: et quæ multiplicia[1 5] ludens composuit: quale istud est quod vituperones suos, 'subductisupercilii-carptores' appellavit.

[1] *Plurima.*

Gronov.—4 Scioppius *muti.* Idque ipsum est in utroque Lugd. Sed et in Lincoln. *inutigrumis.*—5 In Mss. omnibus *multiplica.*

NOTÆ

[f] *Multigrumis*] Grumus est minor terræ cumulus: unde fluctus appellat Lævius multigrumos, quod sæpius attollantur.

[g] *Tegmine esse onychino*] Id est, superficie maxime æquabili instar marmoris. Onyx enim, teste Plinio, genus est marmoris pretiosissimi.

CAP. VIII.

Quæstio an harena, cœlum, triticum, *pluralia inveniantur: atque inibi de* quadrigis, inimicitiis, *nonnullis præterea vocabulis, an singulari numero comperiantur.*

ADOLESCENTULUS Romæ priusquam Athenas concederem, quando erat a magistris auditionibusque obeundis otium,[a] ad Frontonem Cornelium[a] visendi gratia pergebam; sermonibusque ejus purissimis,[6] bonarumque doctrinarum plenis fruebar: nec unquam factum est, quotiens eum vidimus, loquentemque audivimus, quin rediremus fere cultiores, doctioresque: veluti fuit illa quodam die sermocinatio illius, levi quidem de re, sed a Latinæ tamen

[a] *Quando non eram occupatus magistris et lectionibus audiendis.*

6 Reg. tantum *plurimis.*—7 'Sic vulgo exhibetur hic locus ab edentibus,

NOTÆ

[a] *Frontonem Cornelium*] Hic Domitiano imperante floruit, vir in bello, in pace clarus. De quo sic Martialis: 'Clarum militiæ Fronto togæque decus.'

linguæ studio non abhorrens. 2. Nam, cum quispiam familiaris ejus bene eruditus homo, et tum poëta illustris,[7] liberatum esse se aquæ intercutis[b] morbo diceret, quod harenis calentibus[c] esset usus; tum illudens Fronto,[8] Morbo quidem, inquit, cares, sed verbi vitio non cares. Caius enim Cæsar ille, perpetuus Dictator, Cn. Pompeii socer, a quo familia et appellatio Cæsarum deinceps propagata est, vir ingenii præcellentis, sermonis præter alios suæ ætatis castissimi,[b] in libris, quos ad M. Ciceronem de Analogia conscripsit, 'harenas' vitiose dici existimat; quod 'harena' nunquam multitudinis numero appellanda sit, sicuti neque 'cœlum,' neque 'triticum:' contra autem 'quadrigas,' etiamsi currus unus equorum quatuor junctorum agmen unum sit, plurativo semper numero dicendas putat; sicut 'arma,'[9] et 'mœnia,' et 'comitia,' et 'inimicitias:' ni quid contra ea dicis, poëtarum pulcherrime, quo et te purges, et non esse id vitium demonstres? 3. De 'cœlo,' inquit ille, et 'tritico' non inficias eo, quin singulo[c] semper numero dicenda sint, neque de 'armis,' et 'mœniis,'[10] et 'comitiis'

[b] *Purissimi.* [c] *Singulari.*

nisi quod demum a Batavo sit omissum τὸ *et*, idque imitata fuit altera anni 1651. nec scrutari possum, consilio an temere. Solus ille, qui Petavianum librum contulit, subpunxit vocem *tum*, ut eam notaret ab Msto abfuisse. Itaque si quid tentandum est, habes auctoritatem, præsertim quia illud *tum* mox repetitur. Ex Scriverio autem Pater ascripsit, 'Forte Julius Paullus cujus meminit c. 7. aut Anianus.'' *Jac. Gronov.*—8 'Mirum cui ita hoc placuerit. Nam Brixiana et Aldina *adludens* habent, idque extat in Reg. Lugdun. ut. Petav. ut dubitari nequeat. Sed et Scioppius hoc ipsum ascripsit.' *Idem.*—9 'Solus Regius *sicut circa arma*, in quo etiam legitur *currus unus equorum junctorum*, sine voce *quatuor:* quin et statim *nisi quid.*' Idem.—10 'Reg. ac Lugd. maj. *et manibus:* quorum ille etiam *quin in figura.* Cum igitur et Stephanus hinc admonitus exhibuerit *manibus*, nescio quid causæ Pater habuerit, ut inde abiret. Notavit quidem in exemplari suo, in quo erat *manibus*, ad hanc vocem, '*is* V. E. et Mss.' quod scripsit antequam codices nunc Lugdunenses inspiceret, ut ex prioribus sincera lectio nequiverit colligi.' *Idem.*

NOTÆ

[b] *Aquæ intercutis*] Hydropisis morbus dicitur aqua intercus, quod aqua sub cute nascente corpus intumescat.

[c] *Harenis calentibus*] Id fuit apud Romanos adversus hydropisin remedium: ægrum obruebant ferventibus harenis, quibus cum ingenti sudore maligni humores elicerentur.

quin figurá multitudinis perpetua censeantur;[d] videbimus autem post de 'inimicitiis,' et 'quadrigis:' ac fortassean de 'quadrigis' Veterum auctoritati concessero; 'inimicitiam[e] tamen, sicut 'inscientiam,' et 'impotentiam,' et 'injuriam,' quæ ratio est, quamobrem C. Cæsar vel dictam esse a Veteribus, vel dicendam a nobis non putat? quando Plautus, linguæ Latinæ decus, 'deliciam' quoque ἑνικῶς[e] dixerit, pro deliciis;

'Mea,' inquit, 'voluptas, mea delicia.'

'Inimicitiam' autem Q. Ennius in illo memoratissimo libro[11] dixit:

'Eo,' inquit, 'ingenio natus sum; amicitiam
Atque inimicitiam in fronte promtam[12] gero.'[f]

4. Sed enim 'harenas'[13] parum Latine dici, quis, oro te, alius aut scripsit, aut dixit? ac propterea peto, ut, si C. Cæsaris liber præ manibus est, promi jubeas: ut, quam confidenter hoc indicat,[14] æstimari a te possit. Tunc, prolato libro de Analogia primo, verba hæc ex eo pauca memoriæ mandavi: nam, cum prædixisset,[g] neque 'cœlum,' 'triticumve,'[15] neque 'harenam' multitudinis significationem pati, 'Num tu,' inquit, 'harum rerum natura accidere arbitraris, quod unam terram, et plures terras, et urbem, et urbes, et imperium, et imperia dicamus; neque quadrigas in unam nominis figuram[h] redigere, neque harenam in multitudinis appellationem[i] convertere[16] possimus?'

[d] *Semper sint pluralis numeri.* [e] *In singulari.* [f] *Sic, inquit, sum factus a natura: ostendo vultu manifestam amicitiam et inimicitiam.* [g] *Prius dixisset.* [h] *Ad singularem numerum.* [i] *In pluralem numerum.*

—11 'Rectius leges, *loco*.' Ois.—12 Scioppius annotavit *promta*.—13 *Sed enim harenas*. Media vox abest ab Reg.—14 '*Quam confidenter hoc dicat*. Lambecius notavit quasi in Regio legeretur *judicat*. Sed satis clare certeque ibi extat *indicat*, quod prorsus verum reor, etsi Salmasius ascripserit 'f. *edicat*.' Non id pertinet ad edicta de republica, sed potius referatur ad festa et sacra, quæ indicuntur. Itaque cum sic quoque extet in Lugdun. maj. id secutus fui. Alludit mox per voces *provocare* et *legis*.' Jac. Gronov.—15 'Nescio cur Stephanus noluerit præferre lectionem libri Reg. *cum supra dixisset neque cœlum neque triticum*. Ex his prius est et in editis ante omnibus, quos vidi, et ex Msstis non nisi Lugd. min. exhibet *prædixisset*, in quo ipso abest τὸ *ve*, quod vulgo adjungitur voci *triticum*.' Idem.—16 Reg. *harenam*

his deinde verbis lectis sibi Fronto ad illum poëtam, Videturne tibi, inquit, C. Cæsar de statu verbi contra te satis aperte satisque constanter[17] pronuntiasse? 5. Tum permotus auctoritate libri poëta, Si a Cæsare, inquit, jus provocandi[k] foret, ego nunc ab hoc Cæsaris libro provocassem: sed quoniam ipse rationem sententiæ suæ reddere supersedit;[l] nos te nunc rogamus, ut dicas, quam esse causam vitii putes, et in 'quadriga' dicenda, et in 'harenis.' Tum Fronto ita respondit: 'Quadrigæ' semper, etsi multijugæ non sunt, multitudinis tamen numero tenentur: quoniam quatuor simul equi juncti 'quadrigæ,' quasi 'quadrijugæ' vocantur: neque debet prorsus appellatio equorum plurium includi in singularis numeri unitatem: eandemque ibi rationem[18] habendam, sed in specie dispari; nam cum 'harena' singulari numero dicta[19] multitudinem tamen et copiam significet minimarum, ex quibus constat, partium, indocte et inscite 'harenæ' dici videntur; tanquam id vocabulum indigeat numeri amplitudine, cum ei singulariter dici ingenita sit naturalis sui multitudo. Sed hæc ego, inquit, non ut hujus sententiæ legisque fundus subscriptorque fierem,[m] [d] sed ut ne Cæsaris viri docti opinionem ἀπαραμό-

[k] *Appellandi.* [l] *Non reddidit.*
[m] *Non ut propria auctoritate ac sententia pondus adderem legi ac regulæ Cæsaris.*

multitudinis appellatione convertere.—17 'Sic edidi, cum cernerem id jam edidisse Brixienses, Aldum, Badium, Gryphios, nec aliter extat in Mstis. Quin etiam ita notavit Scioppius. Quantum scio, primus Hieronymus de Marnef vitiose expressit *satisque aperte, satis constanter.* Ei Stephanus alteram copulativam adjiciendo *satisque* ingeminavit, in contrarium aberrante Prousteo, dum dedit *contra te satisque constanter,* sed typorum opinor lapsu, etsi in præmissis Erratis nihil moneat. Lincoln. *satis apte satisque const.* Immo Salmasius notavit in verbis *his deinde verbis lectis sibi* legendum esse *ibi.* Sed nec istud requisiveris.' *Jac. Gronov.*—18 '*Eandemque ibi rationem.* Recte voces *de harena* suppressit Stephanus ascitas ab editionibus antecedentibus, sed quas ignorant Regius et Lincoln. et Petav. Nam de reliquis nihil annotatum video. Ceterum unde arcessiverit is ipse doctus vir vocem *ibi,* penitus ignoro, cum illa nuspiam in scriptis appareat, quos dixi, in quibus est *eandemque rationem.*' Idem.—19 'Reg. *singulari in num. d.* Mox in eodem legitur *nam cur,* non *cum,* quasi jam inde inciperet oppositionis exaggeratio.'

NOTÆ

[d] *Fundus subscriptorque fierem*] Fundus dicebatur aliquando sponsor, Gall. *Garant.* Subscriptor autem qui aliquam opinionem, aut quidvis

θητον destituerem;[n] nam cum 'cœlum' semper ἑνικῶς dicatur,[e] 'mare' et 'terra' non semper, et 'pulvis,' 'ventus' et 'fumus,' non semper; cur 'inducias,' et 'cærimonias' scriptores veteres nonnunquam singulari numero appellaverunt? 'ferias,' et 'nundinas,' et 'inferias,' et 'exequias' nunquam? cur 'mel,' et 'vinum,' atque id genus cetera numerum multitudinis capiunt? 'lac' non capiat?[20] Quæri, inquam, ista omnia, et enucleari, et excuti[o] ab hominibus negotiosis in civitate tam occupata non queunt. 6. Quin his quoque ipsis, quæ jam dixi, demoratos vos esse video, alicui, opinor, negotio destinatos: ite ergo nunc; et, quando forte erit otium, quærite, an 'quadrigam,' et 'harenas' dixerit e cohorte illa duntaxat antiquiore, vel oratorum aliquis, vel poëtarum, id est, classicus, assiduusque aliquis[f] scriptor, non proletarius?[p g] Hæc quidem Fronto requirere nos jussit vocabulo: non ea re, opinor, quod scripta esse in nullis Veterum libris[1] existimaret; sed ut nobis studium

[n] *Sine confirmatione relinquerem.* [o] *Diligenter explicari et evolvi.*
[p] *Probatus et eruditus aliquis auctor, non vulgaris.*

Idem.—20 'Sic legitur vulgo ex turba codicum scriptorum, quibus sane non adest vera fides. Nam Reg. et Lugdun. maj. perspicue habent *lacte non cap.* Et ne quid dissimulem, lib. XII. cap. 1. in Ms. Regio scribitur 'ad præbendum lactē,' quam lineam forsan nimis studiose observarunt, qui inde fecerunt *lactem*, unde alii *lac tunc*, ut vulgo fuit editum.' *Idem.*—1 '*In nullis Veterum libris.* Videtur id exigere sententia, unde aut Stephanus aut alii proxime ejus ætatem sic edere inceperunt, probante etiam Lugdun. min. cum aliud scripto confirmabat.

NOTÆ

esset, an innumerabilia.'

[e] *Cœlum semper ἑνικῶς dicatur*] Plurali tamen numero usurpavit Lucretius lib. II. 'Quis regere immensi summam, quis habere profundi Indu manu validas potis est moderanter habenas? Quis pariter cœlos omnes convertere?' Usurpavit Varro lib. IV. de lingua Latina: 'Cœli dicuntur loca supera, ut ea Deorum.' Verum religiosior Cicero, cum ultro se offerret occasio, abstinuit lib. IX. Epist. 26. ad Pætum: 'Ille baro te putabat quæsiturum, num unum cœlum esset, an innumerabilia.'

[f] *Classicus assiduusque aliquis*] Probatus et excellens: metaphora ducta a civibus Romanis viris clarissimis, qui in classes redigebantur, et quorum ditissimi olim dicebantur assidui.

[g] *Proletarius*] Id est, ignobilis auctor: translatio sumitur ex plebis Romanæ pauperrimis, qui propter census inopiam cum ære quo carebant non censerentur, non referebantur in classes. Unde proletarii dicti sint supra Gellius explicuit.

lectitandi in quærendis rarioribus verbis exerceret. Quod unum ergo rarissimum videbatur, invenimus 'quadrigam' numero singulari dictam in libro satirarum M. Varronis, qui inscriptus est, 'Exdemetricus:'[2] 'harenas' autem πληθυντικῶς[q] dictas minore studio quærimus, quia præter C. Cæsarem, quod equidem meminerim,[3] nemo id doctorum hominum dedit.[a]

[q] *Plurali numero.*

Aldus et Badius dedissent *in illis:* at Brixiana et Gryphii *ullis*, quomodo etiam Reg.' *Idem.*—2 '*Exdemetrius.* Regius habet *exdemiticus*, Salmasius in eo legit *exdemeticus*, quod invenit Pater in Lugdun. maj. Scioppius ascripsit 'F. *Rex Demetrius.*' Lugdun. min. habebat *exdemetricis.*' Idem.—3 'Reg. et Lugdun. maj. *quod equidem exmemin.* Mox legebat Pater, *nemo id doctorum hominum edidit.*' Idem.

NOTÆ

[a] *Nemo id doctorum hominum dedit*] Immo Arenas poëtarum optimus quisque videtur dixisse. Virgilius sæpius usurpat Æneid. I. 'furit æstus arenis.' Georg. II. 'pedibus summas æquabis arenas.' Horat. Ode IV. lib. III. Carminum, 'Tentabo et arentes arenas.' Omitto Ovidii, Lucani, et aliorum auctoritates.

CAP. IX.

Antonii Juliani in convivio ad quosdam Græcos lepidissima responsio.

Adolescens e terra Asia, de equestri loco, lætæ indolis, moribusque et fortuna bene ornatus,[a] et ad rem musicam facili ingenio ac libenti,[4] cœnam dabat amicis ac magistris, sub urbe in rusculo, celebrandæ lucis annuæ, quam principem sibi vitæ habuerat.[b] Venerat tum nobiscum ad eandem cœnam Antonius Julianus rhetor, docendis publice juvenibus magister, Hispano ore,[c] florentisque homo facundiæ,

[a] *Bona indole et opibus abunde instructus.*
[b] *Prope urbem in parvo prædio ad celebrandum diem nativitatis suæ qui tum recurrebat.* [c] *Hispana eloquentia.*

4 'Reg. et Lugdun. ut. *ac lubenti.* Mox ad vocem *rusculo* scripsit Scioppius *Tusculo*, quod videas jam cognitum in notis Ascensianis.' *Jac. Gronov.*—

et rerum literarumque veterum peritus. Is, ubi eduliis finis et poculis mox sermonibusque[5] tempus fuit,[d] desideravit exhiberi, quos habere eum adolescentem sciebat, scitissimos[e] utriusque sexus qui canerent voce, et qui psallerent:[f] [a] ac, postea quam introducti pueri puellæque sunt, jucundum in modum 'Ανακρεόντεια[b] pleraque, et Sapphica,[c] et poëtarum quoque recentium ἐλεγεῖα quædam erotica, dulcia, et venusta accinerunt.[g] [6] 2. Oblectati autem sumus, præter multa alia, versiculis lepidissimis Anacreontis senis: quos equidem scripsi, ut interea labor hic vigiliarum, et inquies, suavitate paulisper vocum atque modulorum acquiesceret.[h]

Τὸν ἄργυρον τορεύσας,
[d] Ἥφαιστέ, μοι ποίησον,

[d] *Cum cessarunt manducare et bibere, et statim tempus affuit loquendi.*
[e] *Elegantissimos.* [f] *Pulsarent instrumenta musica.*
[g] *Cecinerunt cantica nonnulla amatoria suavia et elegantia, pleraque ex Anacreonte et Sappho, et quædam elegiaca ex poëtis recentioribus.*
[h] *Ut hic molestus labor noctium Atticarum recreetur aliquantulum vocum ac numerorum dulcedine.*

5 'Sic Cod. Tornæs. Unde Lipsius Elect. lib. II. cap. 19. legendum putat, *sermonibus atque*.' Ois. 'Certe non ex codice Tornæs. id putat Lipsius: Sed is citans, prout legendum putat, addit id mutare quosdam contra libros et corrumpere, nec citat vel libros quosdam vel lectionem eorum ullam, ut pateat acrius eum abreptum hæc posuisse. Prorsus enim libri omnes legunt *sermonibusque*, quod nulla causa est, cur attingatur.' *Jac. Gronov.*—6 'Ita recte Vett. Codd. Vulgo *ἐλεγεῖα quædam ἐρωτικὰ cecinerunt*.' Ois. 'Habes præclarum judicium. Nam cur vocem *ἐρωτικὰ* meram Græcam potius Latino modo scribemus, quam istud præcedens 'Ανακρεόντεια? Porro ἐλεγεῖα est factitium vocabulum et recens, pro quo ex Regio codice notatur *de se itaque*. Sic enim habet *de se itaque quedam herotica*; cui secundas agit Lugdun. maj. *adele. ita quædam*. Quorum hoc satis perspicue innuit *poëtarum quoque recentium εἴδηλα, illaque quædam ἐρωτικά*. At vero codicis Regii scriptura videtur ducere ad *recentium idyllia quædam*, ut plane non morer vulgata. Omnes vero *cecinerunt*. Inspexit hoc carmen Brodæus ad Anthologiam lib. II. pag.

NOTÆ

[a] *Psallerent*] Psallere est non tantum voce, sed etiam aliquando fidibus canere.

[b] 'Ανακρεόντεια] Anacreon poëta, Polycratis Samiorum tyranni cui carissimus fuit, temporibus floruit circa Olymp. LXII. anno ante Christum DLXXII. Ex Teio in Ionia oriundus, ejectus in exilium Abderam Urbem Thraciæ se recepit, ibique in fœdissimis libidinibus consenuit. Eum tradit Plinius lib. VII. cap. 13. acino uvæ passæ strangulatum fuisse.

[c] *Sapphica*] Carmina Sapphica inventa a Sappho puella Lesbia, quæ florebat Olymp. XLII. anno ante Christi ortum circiter DCXII.

Πανοπλίαν μὲν οὐχί,
(Τί γὰρ μάχαισι κἀμοί;)
Ποτήριον δὲ κοῖλον
Ὅσον δύνῃ βάθυνον.
Ποίει δέ μοι κατ' αὐτὸ
Μήτ' ἄστρα μήθ' ἁμάξας,[d]
Μὴ στυγνὸν Ὠρίωνα,
(Τί Πλειάδεσσι κἀμοὶ,
Τί δ' ἄστρασι Βοώτεω;[e]*)*
Ποίησον ἀμπέλους μοι,
Καὶ βότρυας κατ' αὐτὸ,
Καὶ χρυσέους πατοῦντας
Ὁμοῦ καλῷ Λυαίῳ
Ἔρωτα καὶ Βάθυλλον.[j][f]

3. Tum Græci plusculi, qui in eo convivio erant, homines amœni, et nostras quoque literas haud incuriose docti,[k] Julianum rhetorem lacessere insectarique adorti sunt, tanquam prorsus barbarum et agrestem; qui ortus terra Hispania foret, clamatorque tantum, et facundia rabida, jurgiosaque esset,[l] ejusque linguæ exercitationes doceret, quæ nullas voluptates nullamque mulcedinem Veneris atque Musæ haberet.[m] Sæpeque eum percontabantur, quid de Anacreonte, ceterisque id genus poëtis sentiret; et ecquis[7] nostrorum poëtarum tam fluentes carminum delicias fecis-

[j] *Argentum sculpens, Vulcane, mihi fac non quidem armaturam, (quid enim cum præliis mihi est?) sed poculum cavum quantum potes profundum. Fac autem mihi circum illud neque astra neque plaustrum, non tristem Orionem; (quid cum Pleiadibus mihi est, quid cum constellatione Bootæ?) fac vites mihi et racemos circum illud et homines ex auro calcantes cum pulchro Lyæo Amorem et Bathyllum.*

[k] *Satis diligenter versati in nostris literis Latinis.*

[l] *Præditus esset eloquentia furente et rixosa.*

[m] *Non haberet ullas elegantias amatorias versibus scriptas.*

255.' *Jac. Gronov.*—7 ' Reg. et Lugdun. maj. *Sentiret; et quis.* Apparet eos

NOTÆ

[d] Ἁμάξας...Ὠρίωνα] Plaustrum, Orion sidera sunt cœlestia ad septemtrionem.

[e] Βοώτεω] Bootes sive Arctophylax sidus septemtrionale.

[f] Βάθυλλον] Bathyllus puer, cujus amore flagrabat Anacreon.

set: nisi Catullus, inquiunt, forte pauca, et Calvus itidem pauca: nam Lævius implicata,[n] et Hortensius invenusta, et Cinna illepida, et Memmius[g] dura, ac deinceps omnes rudia fecerunt, atque absona. 4. Tum ille pro lingua patria, tanquam pro aris et focis,[h] animo irritato indignabundus, Cedere equidem, inquit, vobis debui, ut in tali asotia[o] atque nequitia artium[8] vinceretis: et sicut in voluptatibus cultus atque victus, ita in cantilenarum quoque multis anteiretis:[p][9] sed ne nos, id est, nomen Latinum, tanquam profecto vastos[10][i] quosdam et insubidos, ἀναφροδισίας condemnetis;[q] permittite mihi, quæso, operire pallio caput, quod in quadam parum pudica oratione Socratem fecisse aiunt; et audite, ac discite nostros quoque antiquiores ante eos, quos nominastis, poëtas, amasios ac Venerios[r] fuisse. Tum resupinus, capite convelato, voce admodum

[n] *Obscura.* [o] *Libidine.* [p] *Et multos superaretis voluptatibus canticorum, quemadmodum superatis deliciis vestium et epularum.*
[q] *Verum ut non condemnetis inelegantiæ nos, hoc est, omnes Latinos, quasi omnino agrestes et imperitos.* [r] *Amatorios et libidinosos.*

velle *sentiret? Ecquis.* Lugd. min. *sentiret et h'quis.*' Idem.—8 'Cod. Tornæs. *arcinum.* Forte, *carminum.*' Ois. 'Vel ita, vel *arcinnum,* quod et novit Scioppius, vel *artinium* legitur in Msstis. Id mutare in vocem *carminum* ut hic noster, vel *artium,* ut priores editi, non est satis venustum, cum præcedat vox *tali,* in qua includitur et significatur materia ἀσωτίας et nequitiæ ex præcedentibus, quæ per illam vocem respiciuntur. Nec sane vocis *carminum* alius fons aut fundus est, quam quod modo præcedens ex lectione adhuc menti inhærebat. Vetus autem illa scriptura manifeste celat sub se *archimimum,* quem miror in tanta ingeniorum perspicacia sic latere potuisse, cum et appellatio sit notissima, et opus ejus non modo cuique intelligatur, sed quoque perquam huc conveniat, et literis scriptis sit proximum. Certe etiam primi editores existimantes desiderari accusativum exhibuerunt *artium nos vinceretis.*' Jac. Gronov.—9 'Legendum forte: *ita i. c. q. modulis anteiretis.*' Ois.—10 Alii *vascos.*—11 'Sic optime vett. codd. Male in Stephanica ed.

NOTÆ

[g] *Memmius*] Vir eruditus post male gestam in Bithynia præturam a C. Cæsare accusatus, fuit, ut videtur, absolutus; subinde cum in crimen ambitus esset vocatus, licet Tullio causam ejus agente, in Græciam exul cedere jussus est.

[h] *Tanquam pro aris et focis*] Id est, tanquam pro re sibi carissima; nihil enim nobis antiquius esse solet religione quæ per aras, et propriis bonis, quæ per focos designantur.

[i] *Vastos*] Vastus hic significat agrestem et rusticum vel insuavem; quo sensu auctor ad Herennium eam vocem usurpavit, 'crebræ vocalium concursiones quæ vastam et hiantem orationem reddunt.'

quam suavi versus cecinit Valerii Æditui veteris poëtæ, item Porcii Licinii, et Quinti Catuli;[11] [k] quibus mundius, venustius, limatius, pressius,[s] [12] Græcum Latinumve nihil quicquam reperiri puto. 5. Versus Æditui:

'Dicere cum conor curam tibi, Pamphila, cordis:
Quid mi abs te quæram?[13] verba labris abeunt.
Per pectus miserum manat subido[14] [l] mihi sudor.
Sic tacitus, subidus:[15] duplo ideo pereo.'[t] [16]

Atque item alios versus ejusdem addidit, non hercle minus dulces, quam priores:

'Quid faculam præfers, Phileros, qua nil opu' nobis?[17]
Ibimus, hoc lucet[18] pectore flamma satis.
Istam non potis est[m] vis[19] sæva extinguere venti,
Aut imber cœlo candidu' præcipitans?

[s] *Nihil purius, elegantius, politius, et magis concinnum.*

[t] *Quid ego petam abs te? Vox me deficit. Toto corpore sudore diffluo ardens libidine. Unde bis pereo, primo quod amore flagrem, deinde quod illum amorem aperire non audeam.*

aliisque postea editum, *Q. Catulli.*' Ois.—12 'Reg. *persius.* Lugd. maj. *pessius.* Hinc ascripsit et Salmasius et Pater legendum *tersius.*' Jac. Gronov.—13 'Quid si legas, *quid me absente querar?*' Ois. 'Immo id ineptum et infecetum. Et tamen Pater sub nomine Scriverii id ipsum quoque notavit in suo exemplari. Ceterum cur nolunt publice innotescere legi in multis Mstis *membra labris?* Sic Reg. Mem. Chif. Petav. Lugdun. maj. Etiam id dignum notatu judicavit Scioppius.' *Jac. Gronov.*—14 'Vett. Edd. *subito:* et ita edidit Jos. Scaliger in Catalectis Veter. Poëtarum. Æditaum autem scripsisse *subido*, ex mox dicendis liquebit.' *Ois.*—15 Scaliger, *Si taceo subidus.* Vid. Not. Var.—16 Ed. Scalig. *duplo iterum pereo.* Reg. et alii Mssti *duplideo.*—17 'Mssti legunt *qua nil est opus n.* vel *qua nihil est opus n.* Certe ubique adest verbum substantivum, quasi fuerit *qua est nil opus nobis.*' Jac. Gronov.—18 'Scaliger in Catal. Vet. Poët. *heic lucet.*' Ois. 'Etiam Gellii editiones Brixiana, Aldina, Gryphianæ. Sed Mssti habent *sic.* Unde Salmasius legebat: *Ibimus sic; lucet, &c.* Lucere flammam illustrat Pet. Victorius lib. XIII. Var. Lect. cap. 24.' *Jac. Gronov.*—19 Vid. Not. Var. 'Istud *nam* quoque notatum est in Scioppiano et Salmasiano. Illud *istam omnem* est ab

NOTÆ

[k] *Quinti Catuli*] Q. Catulus Lutatius, vir in Rep. Rom. clarissimus, consulatum gessit cum Mario quartum Consule, an. U. C. DCLII. ante Christum CII. Eloquentiæ et historiæ scribendæ studio claruit. Animum subinde ad poëticos lusus appulit. 'Summa' in eo, inquit Tullius in Bruto, 'non vitæ solum atque naturæ, sed orationis etiam comitas; et incorrupta quædam Latini sermonis integritas.'

[l] *Subido*] Subidus idem significat quod turpis. A sue derivatum nonnulli volunt. Insubidus eandem habet notionem.

[m] *Istam non potis est*] Quid si cum Turnebo legas *Istam nam potis est,*

At contra hunc ignem Veneris, nisi si Venus ipsa,[20]
Nulla'st quæ possit vis alia opprimere.'[u]

6. Item dixit versus Porcii Licinii hosce:
'Custodes ovium, teneræque propaginis agnum,
Quæritis ignem? ite huc. Quæritis? ignis homo'st.[x]
Si digito attigero, incendam sylvam simul omnem:
Omne pecus: flamma'st, omnia qua video.'[y 1]

Q. Catuli versus illi fuerunt:
'Aufugit[a] mihi animus:[z] credo, ut solet, ad Theotimum
Devenit: sic est: perfugium illud habet.
Quid si non interdixem, ne illunc fugitivum
Mitteret ad se intro, sed magis ejiceret?
Ibimu' quæsitum: verum, ne ipsi teneamur,
Formido: quid ago? da Venu' consilium.'[2]

[u] *Cur, o Phileros, præfers parvam facem, qua non indigemus. Ibimus sine tua face. In hoc meo corde flamma satis resplendet. Magnus venti turbo non potest extinguere hanc meam flammam, neque imber niveus e cœlo ruens. Immo vero nulla vis potest extinguere istam amoris flammam, nisi amor ipse.*

[x] *O pastores qui custoditis oves, et teneram prolem agnorum, an quæritis ignem? Venite huc ad me. An quæritis? Homo est ignis.*

[y] *Omnia quæ video ignis est.*

[z] *Animus meus excessit ex me; abiit, credo, ad Theotimum, quemadmodum solet. Hoc verum est, habet illud refugium. Quid fieret si non prohibuissem ne reciperet ad se illum fugitivum, sed potius expelleret? Ibo quæsitum. Sed timeo ne ipsi fallamur. Quid facio? O amor suggere mihi consilium.*

Scriverio, ut video notavisse Patrem. Sed Msti retinent *non*, quod positum pro *nonne:* idcirco interrogatione animavi versiculos.' *Jac. Gronov.*—20 Al. *nisi sit Venus ipsa.* In ed. Aldin. et Ascens. est, *si non Venus ipsa.*—1 Al. *quæ video.*—2 'Scioppius annotavit *Offugit*, prout est et in Mem. et Lugdun. min. et mox *verbum ne ipsi ti teneamur*, quæ prior vox ita legebatur et in omnibus scriptis, illud *ti* quibusdam retinentibus, aliis rejicientibus, ut et istud *ne.* Quin etiam Scioppius *Porcii Licini* notavit, non *Licinii.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

&c. videbitur etiam aliquanto elegantior sententia: cui sequens distichon venustius opponetur 'At contra,' &c.

[a] *Aufugit*] Id totum ex Callimacho expressum est, ἥμισύ μευ ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον. Tantum nomen pueri mutavit, qui in Græco est Κηφισσός. Οὐκ εἰς Κηφισσόν; Si Antonius Julianus, qui opponit elegantiam Latinorum Græcis Poëtis, illud epigramma ad verbum ex Græco imitatum scivisset, profecto nunquam illi in mentem venisset, ut, cum ingenia Latina extollere vellet, et Græcorum lepori opponere, poëmation in medium produceret, quod non Latini sed Græci argumenti est. *Scaliger.*

CAP. X.

Verba hæc, præter propter, *in usu vulgi prodita etiam Ennii fuisse.*

MEMINI me quondam et Celsinum Julianum Numidam [3] ad Frontonem Cornelium, pedes tunc graviter ægrum,[a] ire et visere:[4] atque ibi, qui introducti sumus,[5] offendimus eum cubantem in scimpodio Græciensi,[a] circum undique sedentibus multis doctrina, aut genere, aut fortuna nobilibus viris. Assistebant fabri ædium complures balneis novis moliendis adhibiti;[b] ostendebantque depictas in membranulis[b] varias species balnearum: ex quibus cum elegisset unam formam, speciemque veris, interrogavit,[6] quantus

[a] *Maxime laborantem pedibus.* [b] *Advocati ad ædificandas novas balneas.*

3 'Non est, quod his appellationibus controversia referatur, quam nulla ejus temporis notitia instruit. Sed Mssti optimi sunt, qui negant hæc tria cognomina illi danda, exhibentes Reg. et Lugd. maj. *Julianum Idam.* Et cur igitur infra dicitur Julius Celsinus? prout jam quoque cap. 7. nominatus fuit. Apparet certe vocatum fuisse *Celsinum Julium Numidam.*' Jac. Gronov.—4 'Ita recte Stephanus ex Ms. Regio aliisque, cum copulam vulgo omitterent: quod maluit tamen considerare aliter Scriverius, ut conjiceret *intervisere.* Sed frustra. Quin etiam doctissimus Juretus ad Symmachum lib. IV. Epist. 15. istud *ire visere* ex editione vetere ostendit sibi magis placere.' *Id.* —5 '*Atque ibi qui introducti sumus.* Vox tertia non extat in Lugdun. maj. Quod ipsum cum in codice Regio ita etiam animadverteret Salmasius desiderari, suspicabatur legendum, *atque ubi introducti.*' Idem.—6 Vid. Not. Oiselii. 'Facile est insultare aliis; et præstaret ipsum [Oisel.] protulisse aliquid boni. Quippe sic omittere integram vocem quis probet? Cur autem omittit Lipsianum *operis* satis notum ex lib. I. Elect. cap. 21. præsertim cum Stephanus quoque id ipsum expresserit. Libri vero scripti servant *veris,* nisi quod minor Lugdun. habeat *veneris.* Itaque scriptam lectionem revocavit Pater, ut nescio quo tunc sensu, ita *operis* non bene concinnum est, ubi mox iteratur *totum opus,* etsi sequatur etiam Prousteus. Sed Pater cum cerneret in Msstis extare *veris,* ascripsit postea, sc. faciendis, et opponitur pictis. Hinc et ipse non potui ab eo discedere.' *Jac. Gronov.* Legendum monet Falster. *veteres,*

NOTÆ

[a] *Scimpodio Græciensi*] Humilior est lectulus Scimpodium, in quo de die solebant quiescere. Apud Græcos maxime fuit in usu, unde dicitur Græciensis. Σκίμπους et σκιμπόδιον grabatus, ἀπὸ τοῦ σκίμπτειν, quod eo innitamur.

[b] *Membranulis*] Membranæ sive membranulæ chartæ sunt ex pellibus animalium factæ: pergamenæ dicuntur quod Pergami in Phrygia primum inventæ fuerint. Vulgo *parchemin.*

esset pecuniæ conspectus,[c] [7] [c] ad id totum opus absolvendum; cumque architectus dixisset necessaria videri esse sestertia ferme trecenta,[d] unus ex amicis Frontonis, 2. Et præterpropter, inquit, alia quinquaginta. Tum Fronto dilatis sermonibus, quos habere de balnearum sumtu instituerat, aspiciens ad eum amicum, qui dixerat quinquaginta esse alia opus præterpropter,[d] quid hoc verbi esset, 'præterpropter,' interrogavit; atque ille amicus, Non meum, inquit, hoc verbum est, sed multorum hominum, quos loquentis id audias: quid autem id verbum significet, non ex me, sed ex grammatico quærendum est; ac simul digito demonstrat grammaticum, haud incelebri nomine Romæ docentem, sedentem. Tum grammaticus usitati pervulgatique verbi obscuritate motus, Quærimus, inquit, quod honore quæstionis minime dignum est:[e] nam nescio quid hoc prænimis plebeium est,[f] et in opificum sermonibus, quam in hominum doctorum, notius. 3. At enim Fronto, jam voce atque vultu intentiore,[g] Itane, inquit, magister, dehonestum tibi deculpatumque[h] hoc verbum videtur, quo et M. Cato, et M. Varro, et pleraque ætas superior, ut necessario et Latino usi sunt? atque ibi Julius Celsinus admonuit in tragœdia quoque Ennii, quæ Iphigenia inscripta est, idipsum, de quo quærebatur, scriptum esse, et a grammaticis contaminari magis solitum, quam enarrari. Quocirca statim proferri Iphigeniam Q. Ennii jubet: in ejus tragœdiæ choro inscriptos esse hos versus legimus:

[c] *Quanta pecuniæ summa requireretur.* [d] *Ferme, circiter.*
[e] *Quod non est dignum dissertatione.* [f] *Nimium vulgare.* [g] *Acriore.*
[h] *Plebeium et vitiosum.*

sc. balnei.—7 Reg. *pecuniæ sumtus.* Lugd. maj. *quantus esset espectus ad id*

NOTÆ

[c] *Conspectus*] Respondet ea vox Græcorum συνόψει, quam interpretantur Glossæ 'taxationem,' ut observavit Salmasius.

[d] *Sestertia ferme trecenta*] Singula sestertia mille sestertios valent, et nostris calculis subducta revocantur ad 43. libras, et 15. asses Gallicos. Unde hæc ccc. sestertiorum summa conficiet libras nostrates 13125.

'Otio qui nescit uti, plus negoti habet,
Quam cum est negotium in negotio.
Nam cui quod agat institutum est; nullo negotio
Id agit:[8] studet ibi: mentem atque animum delectat suum.[i]
Otioso in otio[k][9] animus nescit quid velit.
Hoc idem est:[l] neque domi[10] nunc nos, nec militiæ sumus,
Imus huc: hinc illuc;[11] cum illuc ventum est, ire illinc lubet,
Incerte errat animus: præterpropter vita vivitur.'[12][a]

4. Hoc ubi lectum est; tum deinde Fronto ad grammaticum jam labentem,[m] Audistine, inquit, magister optime, Ennium tuum dixisse, 'præterpropter,' et cum sententia quidem tali, quali severissimæ philosophorum esse objur-

[i] *Quam cum est occupatus in aliquo negotio. Nam qui sibi proposuit aliquid agendum, sine difficultate id facere solet. Ad illud applicat animum, et delectatur.*
[k] *In otio inertissimo.* [l] *Illud idem experimur.* [m] *Cadentem animo.*

totum.—8 'Mire corruptus locus. Nam Reg. et Lugdun. maj. habent *in illis negotium*, quod pro fide et reverentia istorum codicum oportet proxime accessisse ad veterem lectionem et Gellii manum. Memm. tamen et Petav. *in illo negotio*. Ex prioribus colligo scriptum olim fuisse *multus negotium Id agit*. Nota jam hæc ejus vocis commoditas et efficacia.' *Jac. Gronov.*—9 'Ita legendum primus optime monuit J. Lipsius Antiq. Lect. lib. IV. cap. 4. cum male antea legeretur, *Otioso initio*.' Ois.—10 'Mssti libri auctiores, et literas quasdam interpositas habent. Reg. *Hoc idem esse*, et nota plurium literarum vel unius imposita postremæ. Lugdun. ut. Memm. *est em neque*. Petav. *est eumque domi*. Chifl. *Hoc idem est: enim neque domi.* Id quod videtur veram plenamque lectionem exhibere. Hoc quod nunc nobis contingit, plane idem est, ut nempe nesciamus quid velimus, manere nempe hic, an domum redire, aut ulterius pergere. Etenim ita agimus, ut neuter status nobis nunc adsit. Plane istud *enim* expressum in Brixiana. Scioppius: *Hoc idem est eni: neque domi nunc nos de milit.*' Jac. Gronov.—11 'Ne id quidem pro vero amplecti licet, cum codicum optimus ignoret τὸ *huc*, habeatque *Imus hunc illuc hinc cum illuc*. Plane patet fuisse vel transpositis vocibus: *Imus huc, illuc hinc, cum.* vel *Imus hinc illuc; hinc, cum illuc ventum est; ire illuc lubet*. Nam et sic in fine habet Reg. Scioppius *illinc jubet*.' Idem.—12 Al. *præterpropter vitam*

NOTÆ

[a] *Præterpropter vita vivitur*] Ita legendum contendit Salmasius: in omnibus fere editionibus, *præterpropter vitam vivitur*, id est, vivitur modo hac modo illa ratione; modo propter vitam, dum ea conquiruntur quæ vitæ conducunt, modo præter vitam, dum quæ vitæ sunt inutilia parantur.

gationes solent?[a] petimus igitur dicas, quoniam de Enniano jam verbo quæritur, qui sit notus[13] hujusce versus sensus:

'Incerte errat animus: præterpropter vita vivitur.'

Et grammaticus sudans multum, ac rubens multum, cum id plerique prolixius riderent, exsurgit: et abiens, Tibi, inquit, Fronto, postea uni dicam, ne inscitiores audiant,[14] ac discant. Atque ita omnes, relicta ibi quæstione verbi, consurreximus.

[a] *Et in ea sententia quæ similis est acerrimæ reprehensioni philosophorum.*

vivitur.—13 Scioppius *motus*, quod in pluribus extat libris.—14 'Quod J. Gebhardus lib. II. Ant. cap. 18. protulit ex Ms. Pal. *rusticiores*, id integrum vidi in Ms. Lincoln. Sed ignoratum omnibus aliis, quorum Regius etiam et Lugdun. uterq. habent *inscitores*. Mox etiam in Reg. legitur *aut si discant*, quasi vellet *ac sic discant*.' Jac. Gronov.

CAP. XI.

Ponit versus Platonis amatorios, quos admodum juvenis lusit,[a] dum tragœdiis contendit.

CELEBRANTUR duo isti Græci versiculi, multorumque hominum memoria dignantur,[b] quod sint lepidissimi, et venustissimæ brevitatis: neque adeo pauci sunt veteres scriptores, qui eos Platonis esse philosophi affirmant; quibus ille adolescens luserit, cum tragœdiis quoque eodem tempore faciendis præluderet.[c] [15]

Τὴν ψυχὴν, Ἀγάθωνα φιλῶν, ἐπὶ χείλεσιν ἔσχον·
Ἦλθε γὰρ ἡ τλήμων ὡς διαβησομένη.[d]

[a] *Scripsit.* [b] *Hi duo versus Græci laudantur, et ediscuntur a multis viris eruditis.* [c] *Sese exerceret antequam opera graviora componeret.*
[d] *Animam, Agathonem osculans, in labris habebam; venit enim misera ad labra tanquam abitura.*

15 '*Tragœdiis faciendis præluderet.* In posteriore verbo nulla est varietas notata ex scriptis, nec a me visa. Itaque et Pater de Lugdunensibus ascripsit, 'Sic uterque;' de quo aperuit sententiam ad Senecæ Herculem Fur. vs. 222. Verum in Reg. est, *quidem eos Platonis*, Lugd. maj. *quid eos*: item *quoque eodemque*, ubi Petav. *eodem quoque*, Lincoln. *eo quoque tempore*.' Jac. Gron.

2. Hoc distichon amicus meus οὐκ ἄμουσος adolescens in pluris versiculos licentius liberiusque vertit:[e] qui quoniam mihi quidem visi sunt non esse memoratu indigni, subdidi:

'Dum semihulco savio[16]
Meum puellum savior,
Dulcemque florem[17] spiritus
Duco ex aperto tramite,
Animula ægra et saucia[18]
Cucurrit ad labias mihi,
Rictumque in oris pervium,[19]
Et labra pueri mollia,
Rimata itineri transitus,
Ut transiliret nititur.
Tum si moræ quid plusculæ
Fuisset in cœtu osculi,[20]
Amoris igni percita
Transisset, et me linqueret:
Et mira prorsum res foret,[1]

[e] *Hos duos versus unus ex meis familiaribus, juvenis non indoctus, transtulit in plures versiculos, &c.*

[f] *Dum osculor meum puellum labris semihiantibus, et ex ore ipsius aperto attraho suavissimum ejus spiritum, anima mea languens et vulnerata accurrit ad mea labra, et quærens transitum viæ nititur transferri in os apertum et labella tenera pueri. Tunc si mutuum illud osculum fuisset diuturnioris moræ, anima mea flammis amoris incitata transisset in puerum et me deseruisset; id-*

—16 'Scaliger in Catalect. Vet. Poëtar. *Dum semihulco basio.* Scriverius in súo Codice: *Dum semihiulco suavio.*' Ois. 'Brixia dedit *semhiulco*, quod plurimæ editiones retinent; demum Gryphiana anni 1539. *semihulco.* Sed admodum prave in Reg. *idem ipse mihi vicos avio:* unde tamen veritas interlucet. Lugd. maj. *dempse mihi vicos avio.* Ceterum progreditur Regius *meo puellum*, non *meum.*' Jac. Gronov.—17 'Lege mecum (suadet Trillerus meus) *rorem:* quod melius. Ita enim Ovidius et Tibullus loquuntur.' *Falster.*—18 'Scalig. et vett. edd. *Anima tunc ægra et saucia.* Scriverius: *Anima intus ægra et saucia.*' Ois. 'Mssti libri nihil nisi *Anima ægra et saucia Currit.* Forsan interlapsa litera *a* pro *Accurrit.* Certe *Anima* notavit et Scioppius, ut mox *Ubi transiliret.*' Jac. Gronov.—19 Scalig. et Scriver. *Orisque rictum pervium.*—20 'Sic vet. ed. Scaliger et Scriver. *Fuisset in coitu osculi.* Sed *cœtu*, antique scriptum pro *coitu.*' Ois.—1 '*Et mira prorsus res foret*, &c. Ita et Scaliger: Scriverius autem, cum in veteribus Codd. legatur: *Et mira prorsus res maneret ut ad me fierem Mortuus, ad puerum intus viverem.* Ex vestigiis hujus scripturæ, sic hosce versus restituendos censebat: *Et mira prorsum res, forem Manente apud me mortuus, Ad puerum eunte viverem.* De anima sua scilicet

Ut ad me fierem mortuus,
Ad puerum intus viverem.' [f]

que omnino admirabile accidisset, ut mihi quidem essem mortuus, sed in pueri anima viverem.

ita loquitur Amator; qua apud se manente se mori dicit, ad amasium vero transeunte, se demum vivere.' *Ois.* 'Omnino libri veteres constanter *res moneret* vel *moveret*. Sed illud Stephani *at intus* nuspiam, unde nec *in hac* editione tolerare potui.' *Jac. Gronov.*

CAP. XII.

Dissertatio Herodis Attici super vi et natura doloris, suæque opinionis affirmatio per exemplum indocti rustici, qui cum rubis fructiferas arbores præcidit.

Herodem Atticum consularem virum Athenis disserentem audivi Græca oratione; in qua fere omnis [2] memoriæ nostræ universos gravitate, atque copia, et elegantia vocum longe præstitit. Disseruit autem contra ἀπάθειαν [a] [a] Stoicorum, lacessitus a quodam Stoico, tanquam minus sapienter et parum viriliter dolorem ferret ex morte pueri, quem amaverat. In ea dissertione, quantulum memini, hujuscemodi sensus est: quod nullus usquam homo, qui secundum naturam sentiret et saperet,[b] affectionibus istis animi, quas πάθη [c] appellabat, ægritudinis, cupiditatis, timoris, iræ, voluptatis, carere et vacare totis posset, et omnino non dolere; [3] atque, si posset etiam obniti, ut totis careret, non

[a] *Indolentiam.* [b] *Qui haberet sensum et opiniones convenientes naturæ.*
[c] *Passiones.*

2 '*Omnes* legitur in Lugd. maj. et Lincoln. Hinc putabat Pater habendum *homines*.' Jac. Gronov.—3 'Ita Vett. Codd. In Stephanica Editione aliisque nonnullis est, *et vacare totus posset; atque, etc.* omissis verbis intermediis.' *Ois.* [4] At Mss ti *et vacare totius posset et rhetor* (al. *posset rhetor*) *non dolere.* Scioppius

NOTÆ

[a] 'Απάθειαν] Apathia non tantum indolentia, sed est proprie vacuitas ab omni affectu; in qua positam esse sapientiam aiebant Stoici. Negabant enim sapientis esse vel amore vel odio, vel metu vel cupiditate commoveri.

ex re id melius,[d] quoniam langueret animus et torperet, affectionum quarundam adminiculis, ut necessario plurimum imperio, privatus.[e] Dicebat enim sensus istos, motusque animi, qui cum immoderatiores sunt vitia fiunt, innexos implicatosque esse vigoribus quibusdam mentium et alacritatibus;[f] ac propterea, si omnino omnis eos imperitius convellamus, periculum esse, ne eis adhærentes, bonas quoque et utiles animi indoles amittamus.[g] Moderandos esse igitur, et scite considerateque purgandos censebat, ut ea tantum, quæ aliena sunt, contraque naturam videntur, et cum pernicie agnata sunt,[h] detrahantur; ne profecto id accidat, quod cuipiam Thraco insipienti et rudi, in agro, quem emerat, procurando, venisse usu fabula est.[i] 8. Homo Thracus, inquit, ex ultima Barbaria, ruris colendi insolens,[k] cum in terras cultioris, humanioris vitæ cupidine, commigrasset, fundum mercatus est, oleo atque vino constitutum:[l] [4] qui nihil admodum[m] super vite aut arbore colenda sciret, videt forte vicinum rubos late atque alte obortas[n] excidentem, fraxinos ad summum prope verticem deputantem,[o] soboles vitium e radicibus caudicum super terram fusas revellentem, stolònes[b] in pomis aut in oleis

[d] *Et si posset id consequi ut omnibus illis affectibus esset vacuus, id non futurum melius.* [e] *Spoliatus quibusdam animi motibus, quorum subsidium sæpe necessarium est ad imperandum.*

[f] *Nam dicebat ex illis affectibus et motibus animi, qui fiunt vitia quando modum excedunt, pendere et aptum esse robur quoddam et vigorem animi.*

[g] *Si omnes affectus temere exuimus, timendum esse, ne exuamus quoque bonas et utiles animi dotes, quæ conjunctæ sunt cum affectibus animi.*

[h] *Nobis innata sunt.* [i] *Dicunt.* [k] *Homo maxime barbarus, ignorans artem agri curandi.* [l] *Emit fundum terræ consitum olivis et vitibus.*

[m] *Ille Thracus qui nesciebat, &c.* [n] *Quæ undequaque excreverant.*

[o] *Amputantem.*

annotat, *totius posset rhetoris non dolere:* sicut mox pro verbis *plurimum imperio* apposuit *plurum periret*, quod in plerisque scriptis est. Sed in loco perdito non mihi satisfacio.' *Jac. Gronov.*—4 ' Recte ita repetivit Stephanus ex Msstis, pro quo inceperat edi *consitum*, sed ex nimia licentia. Pater tamen aliquando

NOTÆ

[b] *Stolones*] Stolo in arboribus appellatur fruticatio inutilis.

proceros atque decretos amputantem:[p] [5] acceditque prope, et cur tantam ligni atque frondium cædem faceret, percunctatus est:[q] et vicinus[6] ita respondit: Ut ager, inquit, mundus purusque fiat, ejus arbor atque vitis fœcundior. 4. Discedit ille a vicino gratias agens, et lætus, tanquam adeptus rei rusticæ disciplinam. Tum falcem ibi ac securim capit; atque ibi homo miser imperitus vites suas sibi omnes et oleas detruncat; comasque arborum lætissimas, uberrimosque vitium palmites decidit, et frutecta atque virgulta simul omnia, pomis frugibusque gignendis felicia,[r] cum sentibus et rubis, purificandi agri gratia, convellit; mala mercede doctus audaciam, fiduciamque peccandi imitatione falsa eruditus.[s] Sic, inquit, isti apathiæ sectatores, qui videri se esse tranquillos, et intrepidos, et immobiles volunt,[t] dum nihil cupiunt, nihil dolent, nihil irascuntur, nihil gaudent; omnibus vehementioris[7] animi officiis amputatis, in corpore ignavæ[8] et quasi enervatæ vitæ consenescunt.

[p] *Avellentem e radicibus truncorum surculos vitium extensos supra terram præcidentem inutiles surculos magnos et excrescentes ad pomos et oleas arbores.*
[q] *Inquisivit cur amputaret tot ligna et tot frondes.*
[r] *Frutices et arbusculas omnes aptissimas ferendis fructibus.* [s] *Suis damnis didicit esse audacior, et malu imitatione didicit confidentiam in male agendo.*
[t] *Qui volunt vacare omni affectu.*

cogitavit *convestitum*.' Idem. *Consitum* malit Falster.—5 Vid. Not. Var. 'Pater cogitavit *detortos*. Sed vetus scripta lectio est *decertos*, nunc explanata per singulas literas, modo per compendium *dectos*, ita ut supra literam *c* positum sit circumflexi instar, ut extat in Lincoln.' *Jac. Gronov.*—6 J. F. Gronov. legebat *ei vicinus*.—7 Vett. edd. *vehementioribus*.—8 'Scribe cum Lipsio in Not. ad Taciti German. *in torpore ignavæ, &c.*' Ois. Ascripsit et Sciopp. 'malim *torpore*.'

CAP. XIII.

Quos pumiliones *dicimus, Græce* νάνους *appellari.*

Stabant forte una in vestibulo Palatii fabulantes[a] Fronto

[a] *Sermocinantes.*

Cornelius, et Festus Postumius,[9] et Apollinaris Sulpicius: atque ego ibi assistens, cum quibusdam aliis, sermones eorum, quos de literarum disciplinis habebant, curiosius captabam:[b] tum Fronto Apollinari, Fac me, inquit, oro, magister, ut sim certus, an recte supersederim[c] 'nanos' dicere, parva nimis statura homines, maluerimque eos 'pumiliones' appellare? quoniam hoc scriptum esse in libris Veterum memineram: 'nanos' autem sordidum esse verbum et barbarum credebam. 2. Est quidem hoc, inquit Apollinaris, in consuetudine imperiti vulgi frequens, sed barbarum non est, censeturque linguæ Græcæ origine; *νάνους* enim Græci vocaverunt brevi atque humili corpore homines paulum supra terram extantes: idque ita dixerunt, adhibita quadam ratione etymologiæ cum sententia vocabuli competente; et, si memoria, inquit, mihi non labat,[d] scriptum hoc est in comœdia Aristophanis, cui nomen est *Ἀκλαής*.[10] Fuisset autem verbum hoc a te civitate donatum,[b] aut in Latinam coloniam deductum, si tu eo uti dignatus fores,[e] essetque id impendio probabilius,[f] quam quæ a Laberio ignobilia nimis et sordentia in usum linguæ Latinæ intromissa sunt. 3. Tum Festus Postumius grammatico cuipiam Latino, Frontonis familiari, Docuit, inquit, nos Apollinaris, 'nanos' verbum Græcum esse: tu nos doce, in quo de mulis, aut equuleis humilioribus vulgo dicitur, anne Latinum sit,[g] et apud quem scriptum reperiatur, Atque ille grammaticus, homo sane perquam in

[b] *Diligentius attendebam.* [c] *Noluerim.* [d] *Si bene memini.*
[e] *Reddidisses celebrius hoc vocabulum et fecisses magis Latinum si voluisses illud adhibere.* [f] *Multo laudabilius.* [g] *An Latinum sit cum usurpatur de parvis mulis et equuleis.*

9 Barthius rescribendum putat *Postumius Festus.*—10 Vid. Not. Var. 'In Petav. clare fuit ἀκαλὲς, cum Brixiæ ediderint ἀκλαvῆs, etsi minime plorantem quoque intelligant. Verum in Salmasiano exemplari ascribitur, 'In

NOTÆ

[a] Ἀκλαής [Ἀκαλές] Legunt alii ἀκλαής. Quæ comœdia temporum injuria periit.

[b] *Verbum...civitate donatum*] Id est, redditum illustrius et usitatius: metaphora ducitur a Romanis, qui jure civium donati celebriores erant.

noscendis veteribus scriptis exercitus, Si piaculum, inquit, non committitur,[h] præsente Apollinare quid de voce ulla Græca Latinave sentiam dicere, audeo tibi, Feste, quærenti respondere, esse hoc verbum Latinum, scriptumque inveniri in poëmatis Helvii Cinnæ,[11] non ignobilis, neque indocti poëtæ: versusque ejus ipsos dixit; quos, quoniam memoriæ mihi forte aderant,[i] ascripsi:

'At nunc me geniana[c] per salicta[12]
Binis[13] rheda[d] rapit citata nanis.'[k]

[h] *Si crimen, inquit, non perpetratur.* [i] *Quia casu mihi venerunt in memoriam.* [k] *Sed jam velox currus tractus a binis equis humilioribus me abripit per salicta jucundissima.*

Εἰρήνη habes *ναννοφυής*. Sed omnino leg. *κυκαλός*.'' *Jac. Gronov.*—11 'Magis hoc nomen turbatur in antiquioribus libris, quam recentibus. Nam in Lugdun. min. scribitur *helvici inæ*, quod valde appropinquat; in Lincoln. *helinici videri ne non ignob.* nescio unde tot literis interpositis; verum in maj. Lugd. *helvicis*, in Reg. *helvicii*.' Idem.—12 Vid. Not. Var. 'Quis hinc alius exitus, nisi quam proxime adhærere optimis Mstis, quos expresserunt accurate hactenus priscæ editiones? quibus tamen ne Scaliger quidem abstinet impingere crimen ineptiæ, dum edunt *geminana*, ut suum *geniana* offerat. Vide tamen eum ad Varron. R. R. pag. 246. Sed ita habeas. Reg. *genunana*. Sic et Lugd. maj. et Mem. et Petav. quod etiam notavit Scioppius, at Lugd. min. *genum ana*, *genummana* Lincoln. Nec video, quid his junctius sit, quam *Cenumana?* In Gallica regione etiam curru utitur.' *Jac. Gronov.*—13 Alii libri *Bigis* legunt.

NOTÆ

[c] *Geniana*] Super hoc verbo alii alia sentiunt. Ego crediderim hinc ea salicta fortasse dicta geniana, quod oblectando genio prodessent.

[d] *Rheda*] Teste Quintiliano vocabulum est Gallicum. Currus id genus quatuor habebat rotas.

CAP. XIV.

Contemporaneos fuisse[a] *Cæsari et Ciceroni M. Varronem et P. Nigidium, ætatis suæ doctissimos Romanos, et quod Nigidii commentationes propter earum obscuritatem subtilitatemque in vulgus non exeunt.*[a]

Ætas M. Ciceronis et C. Cæsaris præstanti facundia viros

[a] *Non prodeunt in publicum.*

NOTÆ

[a] *Contemporaneos fuisse, &c.*] Cicero enim natus est an. U. C. DCXLVIII. ut

paucos [14] habuit: doctrinarum autem multiformium, variarumque artium, quibus humanitas erudita est,[b] columina habuit M. Varronem, et P. Nigidium. Sed Varronis quidem monumenta rerum ac disciplinarum, quæ per literas condidit, in propatulo frequentique usu feruntur.[c] Nigidianæ autem commentationes non proinde in vulgus exeunt; et obscuritas subtilitasque [15] earum, tanquam parum utilis, derelicta est: sicuti sunt, quæ paulo ante legimus in commentariis ejus, quos grammaticos inscripsit; ex quibus quædam ad demonstrandum scripturæ genus exempli gratia sumsi: nam, cum de natura atque ordine literarum dissereret, quas grammatici vocales appellant; verba hæc scripsit, quæ reliquimus inenarrata ad exercendam legentium intentionem.[d] 2. 'A et O semper principes sunt: I et V semper subditæ. E et subit et præit: in Euripo præit; subit in Æmilio:[e] si quis putat præire, V, in his verbis, Valerius, Vennonius, Volusius: aut I in his, iampridem, iecur, iocum, iucundum; errabit; quod hæ literæ, cum præeunt, ne vocales quidem sunt.' Item ex eodem libro verba hæc sunt: 'Inter literam N et G est alia vis: ut in

[b] *Per quas crevit eruditio.* [c] *Sunt passim in usu communi.*
[d] *Sine explicatione ad excitandam solertiam lectorum.*
[e] *A et O in diphthongis semper præcedunt; I et V semper sequuntur. E et præcedit et sequitur. Præcedit in hac voce, Euripo, sequitur in ista voce, Æmilio.*

14 Conjecit aliquando J. F. Gronov. *viros non paucos:* sive *haud pauc.*—15 'Scioppius annotavit *sublimitasque*, quod nuspiam mihi occurrit. In Salmasiano exemplari est qui ascripsit: '*γρ. tanquam*, ut al. ed. et v. c.' Editum enim erat in Stephaniana *tandem*, contra omnem vetustatis fidem, unde editiones Batavæ ab eo recesserunt, prioribus recte adhærentes. Prousteus tamen retinuit *tandem*, quod ne quidem convenit, ut opiner in Stephano typo-

NOTÆ

jam supra diximus, et anno post Olymp. CLXV. qui est ab U. C. DCXXXVII. Ideoque Varro Cicerone major annis fere tredecim, ipsi mortuo tantundem temporis superstes fuerit. Cæsar autem ortus anno U. C. DCLIV. occisus est in Senatu Idibus Martiis anno ætatis LVI. qui fuit ab Urbe Condita DCCX.

nomine anguis, et angaria,[16] [b] et ancoræ, et increpat, et incurrit, et ingenuus: in omnibus enim his non verum N, sed adulterinum ponitur. Nam, N, non esse, lingua indicio est: nam si ea litera esset,[f] lingua palatum tangeret.' Alio deinde in loco ita scriptum: 'Græcos non tantæ inscitiæ arcesso,[g] [17] qui Ou, ex O et Y scripserunt, quantæ, qui Ei, ex E et I: illud enim inopia fecerunt; hoc nulla re subacti.'[h]

[f] *Nam si pronuntiaretur ea litera.* [g] *Non condemno tantæ ignorantiæ.* [h] *Coacti.*

rum aberrationem.' *Jac. Gronov.*—16 Reg. novit solummodo *angari*. Sic et uterque Lugd. Mem. Petav.—17 Reg. *Græcos notatæ inscitiæ arc.* et vox *quantæ* nulla apparet.

NOTÆ

[b] *Angaria*] Ministerium est quod quis coactus obiit. 'Ἀγγαρεύειν enim est 'cogere.' Vox deducta a regiis Persarum nuntiis, quibus jus erat cujusvis etiam repugnantis equos aut naves, adeoque homines ipsos, ad cursum rapiendi.

AULI GELLII

NOCTIUM ATTICARUM

COMMENTARIUS.

LIBER XX.

CAP. I.

Disceptatio Sex. Cæcilii jureconsulti et Favorini philosophi de legibus duodecim Tabularum.

SEXTUS CÆCILIUS, in disciplina juris, atque in legibus[1] populi Romani noscendis interpretandisque, scientia, usu, auctoritateque illustri fuit. Ad eum forte in area Palatina, cum salutationem Cæsaris opperiremur,[a] philosophus Favorinus accessit, collocutusque est, nobis multisque aliis præsentibus. In illis tunc eorum sermonibus orta mentio est legum Decemviralium,[a] quas Decemviri, ejus rei gratia a populo creati, composuerunt, inque duodecim Tabulas conscripserunt.[2] Eas leges cum Sex. Cæcilius, inquisitis

[a] *Cum expectaremus tempus salutandi Cæsaris.*

1 Vulgo *atque legibus.*—2 'Ita Cod. Torn. et vett. edd. In Stephan. ed. est: *composuerunt in* XII. *Tabulas.*' Ois. 'Hoc modo aut crimine citabitur absurdus Stephanus, qui contra codicem Tornæs. tam multas literas *que conscripserunt* sustinuerit omittere. Sed non ita est. Scias igitur τὸ *que* in Reg. Lugd. ut. Petav. Lincoln. non extare. Id cum animadverteret Stephanus,

NOTÆ

[a] *Legum Decemviralium*] De istis legibus duodecim tabularum, quas decemviri e Græciæ et Italiæ civitatibus optime moratis petierunt, dictum jam supra.

exploratisque multarum urbium legibus,[b] eleganti atque absoluta brevitate verborum scriptas diceret: Sit, inquit, hoc, Favorinus,[3] in pleraque earum legum parte, ita uti dicis: non enim minus cupide Tabulas istas duodecim legi, quam illos decem[4] libros Platonis de Legibus: sed quædam istic esse animadvertuntur aut obscurissima, aut dura; aut lenia contra nimis[5] et remissa; aut nequaquam ita, ut scriptum est, consistentia.[c] 2. Obscuritates, inquit Sex. Cæcilius, non assignemus culpæ scribentium, sed inscientiæ non assequentium:[d] quanquam *hi quoque* ipsi, qui quæ scripta sunt minus percipiunt, culpa vacant: nam longa ætas verba atque mores veteres obliteravit,[e] quibus verbis moribusque sententia legum comprehensa est. Trecentesimo quoque anno[a] post Romam conditam[6] Tabulæ

[b] *Sancitas juxta instituta multarum urbium quæ inquisiverant et examinaverant.*
[c] *Quæ non licet exequi, quemadmodum habetur in illis tabulis.*
[d] *Sed ignorantiæ eorum qui ea non intelligunt.* [e] *Obscuravit.*

putavit supervacuum esse verbum quoque istud. Secuta fuit Stephanum editio Batava anni 1644. Pater maluit veterum editionum rationem præferre. Stephanus placuit Prousteo. Nec expedias facilius, quam si probes, quod Lambecius ascripsit margini ad vocem *inque* subnotatam 'c: *et in*,' quasi codex Reg. haberet ita, quod nos aliique supersedimus annotare: quia certe nimium est istud Stephani.' *Jac. Gronov.*—3 '*Sit hoc inquit Favorinus.* Nescio cur hæc ita trajecerit Stephanus, cum edant priores *sit inquit hoc Favor.* quod et tuentur Mss. nisi quod corrupte exhibeant *sed* in prima voce, vel *sic*, ut Brixiana. Gellius autem studiose amat hæc interrumpere, ut non dubitaverim antiquum reponere.' *Idem.*—4 Legendum monet Falster. *duodecim.*—5 '*Obscurissima aut dura; aut lenia contra nimis.* Hic ordo verborum totus est ab Stephano, cum priores ederent *obscurissima aut levia: contra dura nimis*, nescio unde; nam in Msstis legitur *obscurissima aut levia contra nimis*, adeo ut vox *dura* appareat nuspiam. Est vero molestum in ista Stephanica digestione, quod *obscurissima* dicantur in superlativo, cum de his mox vel minimum sequatur, et longe amplius disceptetur de aliis qualitatibus, quæ in positivo dictæ sunt. Hinc patet aliquid iniquum et alienum a Gellii manu; quod in eo colligebam consistere et ex eo ortum esse, cum versus finivisset in *obscu-* et hinc sequens debuisset incipere *ra aut durissima*, septem primores literæ prætermissæ fuerint, et sic extiterint *obscurissima*, quæ non quadrabant; *durissima* necessaria intercidering. Lego enim: *Sed quædam istic esse animadvertuntur aut obscura aut durissima, aut lenia contra nimis.* Forsan aliqui vetus codex etiamnum latens nos instruet.' *Jac. Gronov.*—6 'Forte, *Trecentesimo quippe anno, &c.* Anno autem trecentesimo et altero, quam Roma condita erat, Leges XII. Tabularum a Decemviris compositas

NOTÆ

[a] *Trecentesimo anno*] Nempe trecentesimo circiter anno, nam revera juxta veriorem computandi rationem legati Athenis et ab Italicis Græco-

compositæ scriptæque sunt: a quo tempore, ad hunc diem, anni esse non longe minus septingenti [e] videntur. 3. Dure autem scriptum esse in istis legibus quid existimari potest? nisi duram esse legem putas, quæ judicem arbitrumve jure datum, qui ob rem dicendam [7] pecuniam accepisse convictus est, capite pœnitur: [f 8 d] aut quæ furem manifestum ei, cui furtum factum est, in servitutem tradit; nocturnum autem furem jus occidendi tribuit.[9] Dic enim, quæso, dic, vir sapientiæ studiosissime, an aut judicis illius perfidiam contra omnia jura,[10] divina atque humana, jusjurandum

[f] *Quæ morte damnat judicem aut arbitrum qui convictus est accepisse pecuniam ad pronuntiandum in gratiam alterius.*

tradit Livius lib. III. Vide XVII. 21.' *Ois.* 'Quoniam tale quid requiri videbatur, ideo jam Brixiana cum Aldo mutaverunt in *trecentesimo namque*, idque retinuit Badius, uterque Gryphius, ut mirer ab Oiselio id non produci. Stephanus demum edidit *quoque*, omnino ex Mss. Reg. Lugdun. utr. Mem. Chif. Pet. Lincoln. Itaque Pater ascripsit pro voce *quoque* subnotata III°*que* Gr. Nec scio quem significet. Sed et perrexit annotare ad vocem, quam et Lambecius obelo notavit, et quis non subduxit? mox sequentem *septingenti*, 'Ergo ista dissertatio anno U. C. habita millesimo. Scr.' His subjecit: 'Falsum. ergo sexcenti Gr.' Hæc, nisi fallor, sunt brevia et talia, ut quod sequebatur Oiselianum, tuto potuerit omitti. Dicit enim eadem. Sed videtur tamen Gellius prætulisse rotundum centenarium, illis qui excedunt annis non numeratis. Patens est hæc chronologia. Attamen quasi occultum mendum foret, satagit Prousteus in eo producendo et sanando, sed translaticie.' *Jac. Gronov.*—7 Alii *judicandam:* alii *disceptandam.*—8 Al. *capite punit.*—9 '*Furem jus occidendi tribuit.* Hæc est gregariorum codicum scriptura, quam avide editores admiserunt, ut quæ bene intelligeretur. Sed ut esse Gellianam manum vix credas, facit ipsa illa confusio perplexa ipsarum vocum, etsi ea forsan interdum non abstineat Gellius. Itaque convincat vetustas. Nam Reg. et Lugdun. maj. *furem jure incidendi trib.* min. *jus occidenti.*' Jac. Gronov.—10 '*Contra omnia jura.* Vox postrema abest ab Reg. et Lugd. maj. qui uterque codex etiam mox habet *jusjurandum sua pecunia.*' Idem.—

NOTÆ

rum urbibus leges Romam non attulere nisi anno U. C. CCCII.

[e] *Anni esse non longe minus septingenti*] Certo certius mendum aliquod huc irrepsit. Gellius post Herodis Attici consulatum, qui cadit in annum Christi CXLIII. Antonini Pii temporibus scripsit, circa annum Christi CL. qui est U. C. DCCCCIII. quo ex numero si demas annos CCCII. residui erunt DCI. anni, quot a legibus Romam allatis ad ætatem Gellii numerari debent. Sane Gellium DC. scripsisse crediderim. A librariis autem facile fuerit vel incuria vel inscitia alterum C addidisse.

[d] *Pœnitur*] Id est, punitur, quæ vox præcipue apud Ciceronem activam vim habet, VII. Philipp. 'Ut clarissimorum hominum puniretur necem.' Aliis *pœniretur.*

suum pecunia vendentis, aut furis manifesti intolerandam audaciam, aut nocturni grassatoris[g] insidiosam violentiam, non dignam esse capitis pœna existimes? Noli, inquit Favorinus, ex me quærere, quid ego existimem: scis enim solitum esse me pro disciplina sectæ, quam colo, inquirere potius, quam decernere. Sed non levis existimator, neque aspernabilis est populus Romanus; cui delicta quidem istæc vindicanda, pœnæ tamen hujuscemodi[11] nimis duræ esse visæ sunt:[h] passus enim est leges istas de tam immodico supplicio situ atque senio emori:[i] *sicut illud quoque*, non humaniter scriptum, improbavit;[12] quod si homo in jus vocatus, morbo aut ætate æger, ad ingrediendum invalidus est, arcera[e] non sternitur:[k] sed ipse aufertur, et jumento imponitur, atque ex domo sua ad Prætorem in Comitium nova funeris facie[l] effertur. Quam enim ob causam morbo affectus, et ad respondendum pro sese[13] non idoneus, jumento adhærens in jus adversario deportatur? 4. Quod vero dixi, videri quædam esse impendio molliora;[m] nonne tibi quoque videtur nimis esse dilutum,[n] quod ita de injuria pœnienda scriptum est: SI. INJURIAM. FAXIT.[f] ALTERI.

[g] *Prædonis.* [h] *Sed grave est nec contemnendum populi Romani judicium qui putat hujusmodi crimina esse punienda, sed tales pœnas esse severiores.*
[i] *Longinquitate temporis aboleri.*
[k] *Quod si quis appellatus in judicium cum ægrotat vel morbo vel senectute, non potest incedere, non datur illi plaustrum.* [l] *Novo quasi funebri spectaculo.*
[m] *Æquo leniora.* [n] *Indulgens ac remissum.*

11 'Ita merito restituit Pater, quod ab Brixia jam editum mutavit Aldus in *hujusmodi*, sequentibus Gryphiis aliisque, etiam Stephano, quem æmulatus Prousteus præter fas, cum et ipse Regius, et duo Lugdun. et Mem. ac Chif. servent *hujuscemodi*, idque ascripsit etiam Scioppius, ut posthac de eo ne ambigatur.' *Idem.*—12 Reg. *inhumaniter scriptum improbitavit: quem in postremo verbo approbat* Lugd. maj.—13 Scioppius notavit *procsse.*—14 Vid.

NOTÆ

[e] *Arcera*] Ut ipse Gellius infra explicat, 'vocabatur plaustrum tectum undique et munitum, quasi arca quædam magna.' Plaustrum proprie non erat tectum sed apertum. Varro etiam lib. IV. de Lingua Latina inde dictum putat quod in eo cuncta sint palam, atque cerni possint quæ vehuntur. Arcera igitur, quanquam proprie non esset plaustrum, dicta est tamen plaustrum quia plaustro fuit imposita.

[f] *Si injuriam faxit, &c.*] De hac lege jam supra diximus.

VIGINTI. QUINQUE. ÆRIS.[g] PŒNÆ. SUNTO. quis enim erit tam inops, quem ab injuriæ faciendæ lubidine[o 14] vigintiquinque asses deterreant? Itaque cum eam legem Q. Labeo quoque vester in libris, quos ad duodecim Tabulas conscripsit, non probaret; Quidam, inquit, Lucius Veratius fuit, egregie homo improbus atque immani vecordia. Is pro delectamento habebat, os hominis liberi manus suæ palma verberare. Eum servus sequebatur, crumenam plenam assium portitans:[p 15] et, quemcumque depalmaverat,[16] numerari[q] statim, secundum duodecim Tabulas, quinque et viginti asses[17] jubebat. Propterea, inquit, Prætores postea hanc abolescere et relinqui censuerunt, injuriisque æstimandis recuperatores[r h] se daturos edixerunt. 5. Nonnulla autem in istis legibus nec consistere quidem, sicuti dixi, visa sunt, velut illa lex talionis: cujus verba, nisi memoria me fallit, hæc sunt: SI. MEMBRUM. RUPIT. NI. CUM. EO. PACIT. TALIO. ESTO.[s] Præter enim ulciscendi acerbitatem, ne procedere quoque executio justa[18] talionis potest:[t] nam cui membrum ab alio ruptum est, si ipsi itidem rumpere

[o] *Cupiditate.* [p] *Ferens.* [q] *Cujuscumque faciem manus palma verberaverat ipsi numerari, &c.* [r] *Arbitros.* [s] *Nisi paciscatur cum illo, ea patiatur quæ fecit.* [t] *Præterquam quod enim est crudelitas in tali ultione, executio justa talionis fieri non potest.*

Not. Var. ' Pithœus monet ex veteribus libris legendum *ab injuriæ faciendæ libidine*, ut restituit Stephanus, cum ederent *ab injuria facienda*. Ascripsit et Scioppius: ' Festus: *Viginti quinque pœnæ significat* 25. *asses.*'' Jac. Gronov. —15 Cod. Tornæs. et vet. ed. *ferens crumenam plenam assium*. Non aliter Reg. et Lugd. maj. cum in aliis neutrum participium extet.—16 Reg. *ut quemque dep.* perinde Lugd. maj.—17 ' Ediderat Brixia v. *et* XX. *asses*. Sic Aldus dedit, Badius, Gryphii. Mutavit Stephanus in *viginti et quinque*, et inconsultæ posteriores illum sunt secuti, quippe contra etiam libros scriptos, non tantum editos. Hinc restitui antiquius, cum fere in Stephanica debeat videri error typorum, et utique infra retineant: *injurias factas quinque et viginti assibus sanxerunt*.' Jac. Gronov.—18 Reg. et uterque Lugd. Petav. Lincoln. *justæ*, quod jam ediderat Stephanus, eique ascripsit Scioppius, *juste*.—19

NOTÆ

[g] *Viginti quinque æris*] Sive viginti quinque asses, respondent Gallicis assibus circiter novem.

[h] *Recuperatores*] Cum aliqua inter privatos oriebatur controversia, ad eam tollendam designabantur a Prætore judices, qui recuperatores dicti sunt, propterea quod per eos suum quisque jus recuperare poterat.

per talionem velit; quæro, an efficere possit[1] rumpendi pariter membri æquilibrium:[u] in qua re primum ea difficultas est inexplicabilis. 6. Quid si quis membrum, inquit, alteri imprudens[x] ruperit? quod enim per imprudentiam factum est,[19] retaliari[y] per imprudentiam debet: ictus quippe fortuitus et consultus non cadunt sub ejusdem talionis similitudinem:[z] quonam igitur modo imprudentem poterit imitari, qui in exequenda talione non licentiæ jus habet, sed imprudentiæ?[a] Sed et si prudens ruperit, nequaquam patietur aut altius se lædi, aut latius: quod cujusmodi libra atque mensura caveri[b] possit, non reperio: quin etiam, si quid plus erit, aliterve commissum, res fiet ridiculæ atrocitatis, ut contraria actio mutuæ talionis oriatur,[c] et adolescat infinita quædam reciprocatio talionum: nam de immanitate illa secandi partiendique humani corporis, si unus ob pecuniam debitam judicatus addictusque sit pluribus, non libet meminisse; et piget dicere. Quid enim videri potest efferatius? quid ab hominis ingenio diversius, quam quod membra et artus inopis debitoris brevissimo[20] laniatu distrahebantur, sicut nunc bona venum distrahuntur?[d] Tum Sex. Cæcilius amplexus utraque manu Favorinum, 7. Tu es, inquit, unus profecto in nostra memoria non Graiæ modo, sed et Romanæ rei peritissimus:[1] quis enim philo-

[u] *An facere possit æquam compensationem rumpendo pariter membrum.*
[x] *Non advertens.* [y] *Referri.*
[z] *Ictus qui impingitur casu et de industria non sunt similes in ratione talionis.*
[a] *Non habet jus inferendi ictus de industria, sed tantum casu.*
[b] *Observari.* [c] *Ut qui talionis pœnam passus fuerit, ipse rursus agat jure novæ talionis adversus alterum, qui in repetenda pœna aut plus aut aliter læserit.*
[d] *Vendenda dividuntur.*

Reg. tantum, *quod enim imprudentia factum.*—20 Salmasius mavult *ferissimo*; alii *sanissimo.*—1 'Stephanus dedit *sed Romanæ rei*, quod secutus etiam Prousteus, ut sane habent libri nonnulli, Lugd. min. Petav. Lincoln. Verum Stephanus dum non hos, sed librum Regium voluit imitari, ut opinor voluisse etiam facere librarios illorum codicum, mancam fecerunt orationem, et bonitati codicis illius fraudem struxerunt, cum in eo rite recteque extet *sed Ro-*

NOTÆ

[1] *An efficere possit, &c.*] Eam in rem apud Plautum lepide nescio quis aiebat: 'Ego certe nolim excuti mihi dentem unum, ut excutienti excutiam omnes.'

sophorum disciplinæ suæ leges tam scite atque docte callet, quam leges tu nostras Decemvirales percalluisti? Sed, quæso tecum tamen,[e] degrediare paulisper e curriculis istis disputationum vestrarum Academicis, omissoque studio, quicquid lubitum est, arguendi, tuendique, consideres gravius, cuimodi sint ea, quæ reprehendisti:[e] nec ideo contemnas Legum istarum antiquitates, quod plerisque ipsis jam populus Romanus uti desiverit: non enim profecto ignoras legum opportunitates et medelas, pro temporum moribus et pro rerum publicarum generibus, ac pro utilitatum præsentium rationibus, proque vitiorum, quibus medendum est, fervoribus[f] mutari atque flecti: neque uno statu consistere, quin, ut facies cœli et maris, ita rerum atque fortunæ tempestatibus varientur. Quid salubrius visum est rogatione illa Stolonis[k] jugerum de numero præfinito? quid utilius plebiscito Voconio[l] de coërcendis mulierum hæreditatibus? quid tam necessarium existimatum est propulsandæ civium luxuriæ, quam lex Licinia, et Fannia, aliæque item leges sumtuariæ?[g] omnia tamen hæc obliterata et operta sunt civitatis opulentia quasi quibusdam fluctibus exæstuantis.[h] 8. Sed cur tibi esse visa est inhumana lex omnium, mea quidem sententia, humanissima, quæ jumentum dari jubet ægro aut seni in jus vocato? Verba sunt hæc de lege, SI. IN. JUS. VOCAT:[3] SI. MOR-

[e] *Omitte tantisper rationem illam disputandi quam vos Academici servatis in vestris disputationibus: et discedens a cupiditate refutandi, et defendendi quodcumque vobis placet, attentius expende qualia sint ea, &c.*

[f] *Libidinibus.* [g] *Leges quæ prohibent nimios sumtus.*

[h] *Tamen hæ omnes leges perfractæ et eversæ sunt Romanis opibus instar fluctuum exundantibus.*

---

manæ quoque rei; prout id ipsum quoque est in Lugdun. maj. in quo etiam legitur *non gratiæ modo*, cum Reg. plane *græce.*' Jac. Gronov.—2 Vid. Not. Var.—3 'Id [V. Oiselii Not.] multo clarius patebit, si intelligas, quemadmodum hic locus extet in codice Regio; nempe: *aut seni in jus vocato? Verba*

NOTÆ

[k] *Rogatione illa Stolonis, &c.*] Stolo lege prohibuit ne quis civis Romanus plus quingenta jugera possideret. Is propter diligentiam culturæ Stolonum confirmavit cognomen.

[l] *Plebiscito Voconio*] De lege Voconia, Licinia, et Fannia consule Notas superiores.

BUS.[5] ÆVITAS. VE. VITIUM. ESCIT. QUI. IN. JUS. VOCABIT. JUMENTUM. DATO. SI. NOLET.[4] ARCERAM. NE. STERNITO.[i] An tu forte morbum appellari hic putas ægrotationem gravem cum febri rapida et quercera,[k][n] jumentumque dici pecus aliquod unicum tergo vehens? ac propterea minus fuisse humanum existimas ægrotum domi suæ cubantem jumento impositum in jus rapi? Hoc, mi Favorine, nequaquam ita est: nam morbus in lege ista non febriculosus, neque nimium gravis,[5] sed vitium aliquod imbecillitatis atque invalentiæ[l] demonstratur; non periculum vitæ ostenditur: ceteroqui morbum vehementiorem vim graviter nocendi habentem legum istarum scriptores alio in loco, non per se morbum, sed 'morbum sonticum'[m] appellant: 'jumentum' quoque non id solum significat, quod nunc dicitur; sed vectabulum etiam, quod adjunctis pecoribus[6]

[i] *Hæc sunt verba de lege quæ sic incipit SI. IN. JUS. VOCAT: Si quis ægritudine aut senectute laboret, qui vocabit illum in judicium, det equum; si actor nolit dare plaustrum, ne cogatur ad dandum plaustrum.*

[k] *Cum febri vehementi nec sine horrore.* [l] *Levioris morbi.* [m] *Noxium.*

sunt hæc legis, Si in jus vocato. Verba sunt hæc de lege si in jus vocat, Si morbus, quod ipsum totidem apicibus legitur in Lugdun. maj. Ubi illud *vocato* posterius videtur extitisse apposita extrema litera *o* pro *etc.* vel *&c.* aut simili.' *Jac. Gronov.*—4 Vid. Not. Var.—5 '*Neque nimis gravis.* Nescio unde hoc tres Batavicas editiones invaserit, cum reliquæ, quantum scio, omnes consentiant in *nimium*, neque ulla sit varietas in scriptis, unde alterum repetivi; neque enim, quia mox *nimis ægri* dicuntur, ideo et nunc id poni debuit.' *Jac. Gronov.*—6 'Sic vulgarii inter scriptos, quod quisque experiatur. Verum Regius et Lugdun. maj. habent tantum *junctis*, non secus ac si præpositio *a* intercidisset, *quod a junctis*, ut XIX. 8. 'Quatuor simul equi juncti.' Est autem in Regio *junctis temporibus pectoribus.* An additum voluit temonem,

NOTÆ

[5] *Si in jus vocat: Si morbus, &c.*] Æstuabit in hujus legis interpretatione, qui diligenter non adverterit hæc verba, SI. IN. JUS. VOCAT, ad ea quæ consequuntur nihil pertinere, sed esse tantum initium legis illius, unde cetera desumta sunt: ut videre est in collecta legis XII. Tabularum, quam edidit Theodorus Marcilius: Jurisconsultos autem in recensendis legibus solere prima legum verba citare quis ignorat? *Itaque frustra* sunt, qui totum hunc locum dum ex suo sensu volunt corrigere, nova lectione depravant: *Si in jus vocato morbus ævitasve vitium sit: qui in jus vocassit, jumentum dato: si volet, arceram ne sternito.*

[n] *Quercera*] Quercerus vel querquerus idem est quod frigidus cum tremore.

trahebatur, veteres nostri jumentum a jungendo dixerunt. 'Arcera' autem vocabatur plostrum tectum undique et mœnitum, quasi arca quædam magna vestimentis instrata, qua nimis ægri aut senes portari cubantes solebant. 9. Quænam tibi igitur acerbitas esse visa est, quod in jus vocato paupertino[7] homini, vel inopi, qui aut pedibus forte ægris esset, aut quo alio casu ingredi non quiret, plaustrum[8] esse dandum censuerunt? neque insterni tamen delicate arceram jusserunt, quoniam satis esset invalido cuicuimodi vectabulum: atque id fecerunt, ne causatio ista ægri corporis perpetuam vacationem daret fidem detrectantibus,[9] jurisque actiones declinantibus.[n] Sed enim ipsum vide. Injurias[10] factas quinque et viginti assibus sanxerunt: non omnino omnes, mi Favorine, injurias ære isto pauco diluerunt:[o] tametsi et hæc ipsa paucitas assium grave pondus æris[11] fuit: nam librariis assibus in ea tempestate populus usus est:[p] sed injurias atrociores, ut de osse fracto, non liberis modo, verumetiam servis factas impensiore damno vindicaverunt;[q] quibusdam autem injuriis talionem apposuerunt.[12] Quam quidem tu talionem, vir optime, iniquius paulo insectatus es; ac ne consistere quidem dixisti, lepida quadam solertia verborum; quoniam talioni par

[n] *Ut prætextu morbi non semper liceret judicium subterfugere.* [o] *Puniverunt.* [p] *Nam populus iis temporibus utebatur assibus quorum singuli expendebantur una libra.* [q] *Punierunt majori pœna.*

quasi *junctis temoni pecoribus?*' Id.—7 Vulgo *pauperrimo.*—8 Al. *plostrum.*—9 Conjicit Ois. *forum detrectantibus.*—10 'Cum ita edidisset Stephanus, Scioppius voci postremæ præscripsit *in*, eam scil. ipsam voculam, quam Aldus et Gryphius arripuerant, edentes *vide quod in injurias*, Ascensio rursus omittente, neque mihi occucurrit. Sed in Chifl. fuit *ipsum mihi injurias*, Lincoln. *ipsum mihi inde injur.* Hinc forsan cogites *Sed enim ipsum mihi vide. Injurias, &c.* ut solent eleganter istum dativum interponere. Neque enim ferri potest in Pricæo ad Apuleium XI. Miles. pag. 703. dum augeri vult *Sed enim id ipsum,* et male in editis extare *ipsum* cavillatur ex I. 19. ubi repetitur et respicitur quod dictum erat; hic de ipsa re intelligitur, cum prius ad accidentia pertineret. Neque hic fluctuant prisci codd. ut in Liv. XXIII. 18.' *Jac. Gron.*—11 'Reg. *gravitandus eres.* Lugd. maj. *gravitandus æres,* ac si lateret aliquid. Etiam Reg. in *eam tempestatem.*' Id.—12 '*Talionem quoque opposuerunt.* Non debui hoc novitium et in solis Batavis edd. ostentatum verbum tueri contra priscas editiones et Mstos omnes, in quibus est vel *apposuerunt*, vel *adposuerunt*, quod in idem recidit. Ex Memm. et Petav. video notatum *imposuerunt.* Nec ignota mihi,

non sit talio, neque rumpi membrum facile possit ad alterius rupturæ (ut ais tu) æquilibrium.[13] Verum est, mi Favorine, talionem parissimam[14] fieri difficillime: sed Decemviri minuere atque extinguere volentes hujuscemodi violentiam pulsandi atque lædendi, eo[15] quoque metu coërcendos esse homines putaverunt: neque ejus, qui membrum alteri rupisset, et pacisci tamen de talione[a] redimenda nollet, tantam esse habendam rationem arbitrati sunt, ut, an prudens imprudensve rupisset, spectandum putarent; aut talionem in eo vel ad amussim æquipararent, vel in librili[r] perpenderent: sed potius eundem animum, eundemque impetum in eadem parte corporis rumpendi, non eundem quoque casum exigi voluerunt, quoniam modus voluntatis præstari posset, casus ictus non posset.[s] Quod si ita est, ut dico, ut et ipse æquitatis habitus demonstrat,[t] taliones illæ tuæ reciprocæ, argutiores[u] profecto, quam veriores fuerunt. 10. Sed quoniam acerbum quoque esse hoc genus pœnæ putas; quæ, obsecro te, ista acerbitas est, si idem fiat in te, quod tute[x] in alio feceris? præsertim cum habeas facultatem paciscendi; et non necesse sit pati talio-

[r] *In bilance.*
[s] *Qui talionis pœnam exigit potest spondere se tantum eo modo velle lædere quo læsus est, sed non potest spondere ictum fore omnino similem, nec leviorem, nec graviorem.* [t] *Sicut ipsa ratio justitiæ ostendit.* [u] *Subtiliores.* [x] *Tu ipse.*

quæ nuper placuit efferri de τοῖς *apponere* et *opponere*.' Idem.—13 '*Ad alterius rupturæ . . . æquilibrium.* Clarus sane horum sensus, modo sint Gelliana. Nam Regius profert *possit dalterius ruptæ æquil.* Lugdunenses aliique *possit in alterius:* tum iidem Lugdunenses et alii etiam *ruptæ*, præter Chifl. et Petav. ex quibus nihil animadverto exsignatum. Hinc Pater cogitavit *in alterius rupti.*' Idem.—14 'Sic omnino hic legendum ex vestigiis Vett. Cod. in quibus est *rarissimam*. Stephan. Edit. habet, *rarissimum:* quod nihili est. *Talionem parissimam* dicit Gellius, quam antea 'ad æquilibrium' fieri posse negavit Favorinus, et 'talionis similitudinem' appellavit. Ita et Plautus Curcul. act. IV. sc. 2. inquit: 'Parissumi estis iibus:' hoc est, simillimi.' *Ois.* 'Apparet hoc posterius de superlativo isto furatum esse ex Merceri Notis ad Nonium p. 109. ubi vir ille doctissimus restituebat *parissimum*. De altero ut scias, Reg. et Lugdun. maj. edunt *rarissime*, Lugd. min. et Petav. et Mem. *rarissimum*, Chifl. *gratissimum*, ut et Lincoln.' *Jac. Gronov.*—15 'Cod. Tor-

NOTÆ

[a] *Pacisci de talione, &c.*] Poterant talionis pœnam aliqua pecuniæ mulc- ta commutare.

nem, nisi eam tu elegeris. Quod edictum autem prætorium de æstimandis injuriis probabilius esse potest?[16] nolo hoc ignores, hanc quoque ipsam talionem ad æstimationem judicis redigi necessario solitam: nam si reus, qui depacisci[17] noluerat, judici talionem imperanti non parebat, æstimata lite[p] judex hominem pecuniæ damnabat: atque ita, si reo et pactio gravis, et acerba talio visa fuerat, severitas legis ad pecuniæ mulctam redibat. Restat ut ei,[18] quod de sectione partitioneque corporis immanissimum esse tibi visum est, respondeam. 11. Omnibus quidem virtutum generibus exercendis colendisque populus Romanus e parva origine ad tantæ amplitudinis instar emicuit;[y] sed omnium maxime atque præcipue fidem coluit, sanctamque habuit tam privatim, quam publice. Sic Consules clarissimos viros hostibus confirmandæ fidei publicæ causa dedit: sic clientem in fidem acceptum cariorem haberi, quam propinquos, tuendumque esse contra cognatos censuit: neque pejus ullum facinus[19] existimatum est, quam si cui proba-

[y] *Excrevit ad tantæ dignitatis amplitudinem.*

næs. et vet. ed. *atque lædendi talione, eo.*—16 ' Nescio an hoc velit, quod videntur subjecisse editores. Itaque jam olim Brixiæ editum *esse his potest*, quod retinuit Aldus ac Badius et Gryphius. Ita pronomen expulsum ab Stephano, quod tamen extat in omnibus scriptis, sed ita ut ibi legatur *Probabilius esse ex his nolo.* Innuunt *probabilius, ecce, est his? Nolo,*' &c. Jac. Gronov.—17 Al. *depecisci*. In Reg. est *depisci.*—18 ' *Restat, ut ei.* Hæc verba et sequentia usque ad finem capitis, *caute vivendi disciplina est*, absunt ab codice Regio, ut aliena auxilia circumspici abhinc oporteat, non sine Gellii damno, præsertim cum eadem lacuna quoque occupaverit Lugdunensem, quem majorem voco, plerumque Regio similem. Video autem Bourdelotium ascripsisse editioni Badianæ, 'Ranconetus, cujus olim fuit ille codex, notavit, multi versus desunt.'' *Jac. Gronov.*—19 ' Hoc denique ex Badio potuit repetere Stephanus, cum Brixia et Aldus ederent *prius*, quod mordicus tenuit Gryphius, etsi contra Mstos, quorum Petav. Lincoln. omnino efferunt *pejus*, Lugdun. min. *poetus*, ita ut super literam *e* scriptum sit *ni*, unde solertissime excogitavit Pater *panius*. ut pœnire dixit semper pro punire, ita simplex antiquissime statuens usurpatum ab Gellio, unde est compositum

NOTÆ

[p] *Æstimata lite*] Æstimare litem dicitur judex cum pronuntiat quanti res ea sit de qua agitur, et quanta pecuniæ summa donandus esset actor. Hic autem notabis obiter æstimare alicui vel alicujus litem, non idem esse quod secundum eum judicare; sed contra eum pecuniæ mulcta velut reum damnare.

retur clientem divisui[q] habuisse.[20] Hanc autem fidem majores nostri non modo in officiorum vicibus,[z] sed in negotiorum quoque contractibus sanxerunt; maximeque in pecuniæ mutuaticæ usu atque commercio:[a] adimi enim putaverunt subsidium hoc inopiæ temporariæ, quo communis omnium vita indiget, si perfidia debitorum[b] sine gravi pœna eluderet.[1] 12. Confessi igitur æris ac debiti judicatis triginta dies sunt dati, conquirendæ pecuniæ causa, quam dissolverent:[c] eosque dies Decemviri 'justos' appellaverunt, velut quoddam justitium,[2] *id est, juris* inter

[z] *In reddendis officiis.* [a] *Quæ sumitur mutuo.* [b] *Eorum qui debent.*
[c] *Qui convicti in judicio, confessi sunt se debere pecuniam alteri, iis concessi sunt triginta dies, ut conquirerent pecuniam ad exsolvendum æs alienum.*

impune.' Idem.—20 '*Dirisui habuisse.* Vet. Ed. *divisui habuisse.* Quomodo etiam Stephanus edidit. Turnebus Adversar. lib. XXIV. cap. 43. 'divisui habere' explicat quæstui habere, et cum altero dividere; quamvis etiam non improbet, ut hic editum, *dirisui habuisse.*' Ois. 'Atqui debuit hoc improbare, quia id rejiciunt membranæ antiquæ omnes, quæ habent *divisui*, et nuspiam istud *dirisui.* Haud dubie alluditur ab Gellio aut illustratur Virgiliana 'fraus innexa clienti.' Potes etiam inspicere Torrentium ad Horatii librum II. Od. 18. vs. 25.' *Jac. Gronov.*—1 Rittershusius præfert *cluderet.*—2 'Ita venimus ad locum, cui Salmasius impendit caput XVIII. de modo Usurarum, doctissimum certe, sed in quo tamen occurrunt nonnulla, quibus vix licet assentiri; unde ab Oiselio monendus erat lector, ut conferret omnino istam partem; non eadem sic repetenda, ut per legis hujus voces impleret duo folia, quibus nihil diceret proprium, unde et ego ut conferatur istud caput cum præcedente et sequente suaserim. Sic scribit Salmasius illic '*justidium, id est, juris inter reos quasi interstitionem q. et c.* Ita scribit vetustissimus liber.' Et video etiam in margine exemplaris sui ascripsisse Salmasium 'immo *justidium.*' Sed quis erit ille vetustissimus liber, cum et Regius et Lugdun. major hunc locum destituant, ut monui? Immo hæc facies est hujus loci in exemplari Salmasiano, ut ne quidem cum Mssto ullo collatus fuisse appareat, quippe nulla varietate signatus; ita ut ego illud *justidium* non vetustissimi libri scripturam, sed inustam menti Salmasianæ meditationem habere compellat. Superest enim nobis et Memm. et Chif. plane *justitium* exhibentes, Petav. *justicium*, prout quoque editum Brixiæ et ab Aldo, Lugdun. min. *juditium*, ut nullo jure hunc invectam justidii *mentionem* opiner, ut facit pag. 810. Sed fateri cogor inprimis me stupere, cum audio verba Salmasii ex pagina 811. ima, 'Nec obscure *justum* a jure quod stabat dici Agellius his verbis declarat, quæ sic in vetustissimo libro leguntur: *Eosque dies Decemviri justos appellaverunt, velut quoddam immo justidium, id est, inter eos quasi interst. &c.*' Ubi etiam voculam *immo* vult esse Gellianam, cum locum illic nullum habeat, et ipse viderit, quomodo id ab eo scriptum sit. Porro cum ex illo vetustissimo libro citaverit antea *inter reos*, nunc citat *inter eos.* Nullus ex codicibus priscis, quos adhibitos nunc indicavi, aliter habet quam

NOTÆ

[q] *Divisui*] Habent alii codices *dirisui* seu *derisui habuisse.*

eos quasi interstitionem quandam et cessationem: quibus diebus nihil cum his agi jure posset: post deinde, nisi dissolverent, ad Prætorem vocabantur: et ab eo, quibus erant judicati, addicebantur,[3] nervo quoque aut compedibus vinciebantur:[4] sic enim sunt, opinor, verba legis: ÆRIS. CONFESSI. REBUS. Q. JURE. JUDICATIS. TRIGINTA. DIES. JUSTI. SUNTO. POST. DEINDE.[5] MANUS. INJECTIO. ESTO. IN. JUS. DUCITO. NI. JUDICATUM. FACIT. AUT. QUIS. ENDO. EM. JURE. VINDICIT.[6] [r] SECUM. DUCITO. VINCITO. AUT. NERVO. AUT. COMPEDIBUS. QUINDECIM. PONDO. NE. MINORE.[7] AUT. SI. VOLET. MAJORE.[8] VINCITO. SI. VOLET. SUO. VIVITO. NI. SUO. VIVIT. QUI. EM. VINCTUM. HABEBIT. LIBRAS. FARRIS. ENDO. DIES. DATO. SI. VOLET. PLUS. DATO.[d] [9] 13. Erat autem jus interea pacis-

[d] *Postea injiciantur ipsis manus, et trahantur ad judicem, nisi solverint quod judex aut Prætor decreverit: aut nisi aliquis eum redimat in jure, abducatur ab eo cui debet, astringatur vinculis ferreis, quæ sint ponderis quindecim librarum, nec minus, aut si placuerit sint majoris ponderis. Reus si voluerit vivat suis sumtibus: si suis sumtibus non vivat, qui eum detinebit in carcere singulis diebus det singulas libras farris. Si libuerit det plura.*

---

inter eos, nemo *inter reos*, quod primo dixit Salmasius, et jubet sic legere etiam Marcilius pag. 68. ad leges XII. tabb. ut jam habeas Oiselii doctissimos viros. Video et literæ duplicandæ negligentiam facilem et pluribus experimentis probatam, et satis commodum fore, si extaret *τὸ reos*, et proprie sic in judicio locutos novi. Sed an Gellii explicatio consistere nequit per verba *inter eos?* ut Oiselius debuerit eo prorumpere, ut spretis editis scriptisque omnibus libris aliter ederet? quod nequivi ferre.' *Jac. Gronov.*—3 'Camarinam movet Oiselius, dum hæret inter *addicebantur* et *adducebantur*. Istud prius est in Mss. et ab ipso judicii ordine exigitur; posterius ab nullo egregie docto proferri potuit, quia nimis cito quidem id approperat, nec *judicati* possunt intelligi adjudicati addictique, quæ explicatio ejurat bonam copiam JCti.' *Idem.*—4 Vid. Not. Var.—5 'Pro *post deinde* habet Lugd. min. *pede inde*, quod observavit etiam Scioppius, qui ascripsit ista: 'V. C. *pedeinde*, f. *postideu indu manus jactio*.'' Jac. Gronov.—6 Vid. Not. Var. 'Præclarum certe hoc Salmasii et lenissimum: neque illud *p*, quod vulgo interponunt edentes *qui pseudo eo*, et unde Marcilius facit *Quips endo*, uspiam reperio, unde fluxerit. Habent enim Mssti aut *quis endo*, prout edidit etiam Stephanus, aut *qui sendo*. Ceterum nescio cur Salmasius scripserit *vindicet*, cum antecedat *facit*. Cur enim non retinebitur idem modus? præsertim cum primæ editiones habeant *vim dicit*, ex Petaviano clare notetur *vindicit*: Marcilius id probet, sed pro ipso *vindicet*. Quod qualecumque sit retinui, etsi in aliis Msstis postrema syllaba scribatur per notam, in Lincoln. extet *jure uni dicet*.' Jac. Gronov.—7 Vid. Not. Var.—8 Invertit hæc Scioppius, annotans:

NOTÆ

[r] *Endo em jure vindicit*] Id est, nisi quis ejus vindex sit in jure. *Endo* pro *in*, *em* pro *eum*, *vindicit* pro *vindicat*, Veteres dicebant.

cendi; ac nisi pacti forent, habebantur in vinculis dies sexaginta; inter eos dies, trinis nundinis continuis, ad Prætorem in Comitium producebantur, quantæque pecuniæ judicati essent prædicabatur:[e] tertiis autem nundinis capite pœnas dabant, aut trans Tiberim peregre venum ibant:[f] sed eam capitis pœnam sanciendæ, sicut dixi, fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu, novisque terroribus metuendam[g] reddiderunt: nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare, si vellent, atque partiri corpus addicti sibi hominis permiserunt: et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam forte formidare: 14. TERTIIS. inquit, NUNDINIS.[r] PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immitius, nihil immanius: nisi, ut reipsa apparet, eo consilio tanta immanitas pœnæ[s] denuntiata est, ne ad eam unquam perveniretur: addici namque nunc et vinciri multos videmus, quia vinculorum pœnam deterrimi homines contemnunt: dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi, neque audivi; quoniam sævitia ista pœnæ con-

[e] *Dicebatur in quantam pecuniam fuerat addictus suo creditori.*
[f] *Peregrinis vendebantur.* [g] *Horribilem crudelitatis specie.*

---

[r] f. *ne majore a. s. v. minore.*—9 Vid. Not. Var. [s] Cum in præcedentibus tanta sit habita cura antiquitatis, non debuit huic parti inesse tanta socordia. Neque enim ullus vetus codex habet, quod hic editur, *libras farris in dies*, sed vel *libras farciendo dies*, ut est in Lincoln. vel *libras feriendo dies* in Lugdun. min. et Chifl. vel *ferriendo*, ut Memm. et Petav. indubitabili indicio manus Gellianæ *libras farris endo dies*, prout etiam in ora sui exemplaris ascripsit Pater ex Sc. sed et ipsum annotavit Scioppius. Quod cum sit adeo liquidum,

NOTÆ

[r] *Tertiis, inquit, nundinis*] Hanc legem ita restituit Rævardus, *Tertiis nundinis partes secanto: si plus minusve secuescunt, nesi fraude esto.* Cujus hic sensus est: postquam trinis nundinis debitor vinctus productus fuerit, si eum in partes plures aut pauciores dissecuerint, dissecantibus sit impune. *Nesi* autem, vel *se* Veteres dixerunt pro *sine*.

[s] *Tanta immanitas pœnæ, &c.*] Secum hic pugnat Cæcilius. Cum enim multi debitores vinculis constringerentur, ut post tertias nundinas dividerentur in partes; quod nemo id supplicium subierit, id creditorum humanitati potius est tribuendum quam pœnæ horrori, qui potuerit a fraudandis creditoribus deterrere.

temni non quita est.[h] An putas, Favorine, si non illa etiam ex duodecim Tabulis de testimoniis falsis pœna abolevisset, et si nunc quoque, ut antea, qui falsum testimonium dixisse convictus esset, e saxo Tarpeio [a] dejiceretur, mentituros fuisse pro testimonio tam multos, quam videmus? Acerbitas plerumque ulciscendi maleficii, bene atque caute vivendi disciplina est.[i] 15. Historia de Metio[10] Fufetio[b] Albano nobis quoque, non admodum numero istiusmodi libros lectitantibus, ignota non est: qui quoniam pactum atque condictum cum rege populi Romani perfide ruperat, binis quadrigis evinctus in diversa nitentibus[k] laceratus est; novum atque asperum supplicium, quis negat? sed, quid elegantissimus Poëta[l] dicat, vide:

'At tu dictis, Albane, maneres.'[m]

Hæc, taliaque alia ubi Sex. Cæcilius omnibus, qui aderant, ipso quoque Favorino approbante atque laudante, disseruit, nuntiatum est, Cæsarem jam salutari: et separati sumus.

[h] *Non potuit.*
[i] *Severitas in puniendo crimine facit sapientissime ut recte et caute vivamus.*
[k] *In varias partes trahentibus.* [l] *Virgilius.*
[m] *Dux Albanorum non passus fuisses tam crudele supplicium si stetisses promissis servato fœdere.*

non cessavi Gellio restituere.' *Jac. Gronov.*—10 Reg. Lugd. ut. Mem. Petav. *Metto*, prout jam inceperunt alibi restituere. Scioppius ascripsit *Meto*. Vid. Not. inf.

NOTÆ

[a] *Saxo Tarpeio*] Montem Capitolinum intellige, qui cum ita fuisset appellatus quod in fundamentis ædis Jovis, quæ ibi construebatur, caput humanum inventum esset, duobus præterea nominibus notus fuit. Nam et Saturnius dictus est et Tarpeius. Saturnius quidem a Saturno, qui in eo sedem olim fixerat: deinde Tarpeius, a virgine Vestali Tarpeia quæ ibi a Sabinis occisa et sepulta est.

[b] *De Metio Fufetio* [*Suffetio*] Metius Suffetius Albanorum dux ex fœdere cum Romanis inito ad bellum adversus Fidenates evocatus, Romanis pugnantibus e prælio subduxit exercitum. Unde Tullius Romanorum rex Metium ad duos currus alligatum equis in diversa nitentibus discerpi jussit. 'Primum,' inquit Livius, 'ultimumque illud supplicium apud Romanos exempli parum memoris legum humanarum fuit.'

CAP. II.

Vocabulum siticinum *in M. Catonis oratione quid significet.*

SITICINES scriptum est in oratione M. Catonis, quæ inscribitur,[11] 'Ne imperium sit veteri,[a] ubi novus venerit.' 'Siticines,' inquit, 'et liticines, et tubicines.' Sed Cæsellius Vindex, in Commentariis lectionum antiquarum, scire quidem se ait 'liticines' lituo cantare, et 'tubicines' tuba: quid istuc autem sit, quo 'siticines' cantent, homo ingenuæ veritatis scire sese negat. Nos autem in Capitonis Atei Conjectaneis invenimus, 'siticines' appellatos, qui apud sitos canere soliti essent, hoc est, vita functos et sepultos:[12] eosque habuisse proprium genus tubæ,[a] a ceterorum differens.[13]

[a] *Ne regat antiquus dux aut magistratus.*

11 Mssti tantum *quæ scribitur.*—12 'Vett. Edd. *vita functos, et finitos, et sepultos.* Sed τὸ *et finitos* omnino a mala videtur esse manu.' *Ois.* 'Nescio an aliud velit quam quod Pater ascripsit margini ex Scriverio, 'v. ed. vita functos et finitos et sepultos. Varia lectio Scr.' Certe Brixienses ita ediderunt. An et alii, non libet inquirere. Ceterum Elmenhorstius in indice Apuleiano in v. 'Definire' citat hunc locum, *hoc est, finitos et sepultos:* et addit sic eum locum legere ex manuscripto Bremensi, et in vulgatis male esse *vita functos et sepultos.* Dissidet hoc certe ab omnibus Mss. quos novi.' *Jac. Gronov.*—13 'Vett. Edd. *qua canerent a ceterorum tubicinum proprietate differens.*' Ois. 'Idque servant totum libri veteres, nisi quod vocem *proprietate* hinc expellunt, ut mirer Stephani rationem, qua abundare putavit etiam has voces *qua canerent.* Non sufficit ea causa ad omittendum aliquid ex Gellio, qui amat interdum affluere. Sed et aliunde videtur deceptus Stephanus, quippe qui etiam antea edidit, *quo siticines cantent,* nimium commotus ingenio Hieronymi Magii, sic legendum illic monentis, quia de instrumento, non de modo loquatur. At id non erat in quæstione, nec quia liticines ac tubicines ab instrumento canendi sciat nactos appellationem, ideo supponere se indicat etiam siticines inde dictos esse, sed negat se *scire,* quid sit, *quod siticines cantant.* Sic enim legitur in *Mss.* quantum novi omnibus. Quasi in antecessum plane fateatur se scire illos sic non posse considerari, ut duos priores, sed alio genere, quoniam in duabus primis syllabis non deprehendebat aliquid tale, quod in *liticines* et *tubicines.* Hinc non dixit, *quo siticines cantant,* sed *quod,* unde ait se nescire, cur siticines referantur inter cantores. Hic enim ejus est sensus.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[a] *Proprium genus tubæ*] Quæ mortuorum funeribus olim adhibebantur tubæ, aliis paulo longiores ac latiores erant, quo graviorem et luctibus aptiorem sonum ederent.

CAP. III.

Quam ob causam L. Accius poëta in Pragmaticis sicinnistas nebuloso nomine *esse dixerit.*

Quos 'sicinistas'[14] vulgus dicit, qui rectius locuti sunt, 'sicinnistas,' litera N gemina dixerunt. 'Sicinnium'[a] enim genus veteris saltationis fuit: saltabundi autem canebant, quæ nunc stantes canunt. Posuit hoc verbum L. Accius poëta in Pragmaticis, appellarique 'sicinnistas' ait 'nebuloso nomine:' credo propterea 'nebuloso,' quod 'sicinnium' cur diceretur, ei obscurum esset.

14 Hoc caput in Vett. et vulgatis ante Stephani editionem, cum præcedenti cohærebat.

NOTÆ

a *Sicinnium*] Saltationis Satyricæ genus, nomen habuit ab Inventore Sicinno; quem alii Barbarum, alii Cretensem affirmant. Hinc et Satyri ipsi Sicinnistæ dicti sunt.

CAP. IV.

Artificum scenicorum studium amoremque,[a] *inhonestum probrosumque esse, et super ea re verba Aristotelis philosophi ascripta.*

Comœdos quispiam, et tragœdos, et tibicines dives adolescens Tauri philosophi discipulus liberos homines in deliciis, atque in delectamentis habebat:[b] id genus autem artifices Græce appellantur *οἱ περὶ τὸν Διόνυσον τεχνῖται.*[c] Eum adolescentem Taurus a sodalitatibus, convictuque hominum scenicorum abducere volens, misit ei verba hæc, ex Aristotelis libro exscripta, qui *προβλήματα ἐγκύκλια*[d][a] in-

a *Familiaritatem et amicitiam cum tragœdis, et comœdis, et tibicinibus.*

b *Amabat et iis maxime delectabatur.*

c *Bacchi artifices.*

d *Quæstiones circulares.*

NOTÆ

a *Προβλήματα ἐγκύκλια*] Quæstiones sunt communes et pervagatæ et in

scriptus est: jussitque, ut ea quotidie lectitaret: διὰ τί οἱ Διονυσιακοὶ τεχνῖται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πονηροί εἰσιν; ἢ ὅτι ἥκιστα λόγου καὶ φιλοσοφίας κοινωνοῦσι; διὰ τὸ περὶ τὰς ἀναγκαίας τέχνας αὐτῶν τὸ πολὺ μέρος τοῦ βίου εἶναι. καὶ ὅτι ἐν ἀκρασίαις τὸν πολὺν χρόνον εἰσὶν, ὁτὲ δὲ ἐν ἀπορίαις. ἀμφότερα δὲ φαυλότητος παρασκευαστικά.[e]

[e] *Cur Bacchi artifices plerumque pravi sunt? Quoniam minime rationi et philosophiæ addicti sunt, quod in necessariis artibus magnam partem vitæ traducunt, et quod intemperantia plerumque laborent, aliquando etiam paupertate. Utraque autem intemperantia et paupertas ad pravitatem inclinant.*

NOTÆ

hominum conventibus ac circulis celebres. κύκλος enim, ut Latine 'circulus,' hominum multitudinem significat in orbem collectam.

CAP. V.

Exempla epistolarum Alexandri regis et Aristotelis philosophi, ita uti sunt edita: eaque in linguam Latinam versa.

COMMENTATIONUM suarum, artiumque, quas discipulis tradebat Aristoteles philosophus, regis Alexandri magister, duas species habuisse dicitur: alia erant, quæ nominabat ἐξωτερικά,[a] [15] alia, quæ appellabat, ἀκροατικά.[b] 'Εξωτερικὰ[a] dicebantur, quæ ad rhetoricas meditationes, facultatem argutiarum, civiliumque rerum notitiam conducebant.[c] 'Ακροατικὰ autem vocabantur, in quibus philosophia remotior subtiliorque agitabatur;[d] quæque ad naturæ contemplationes, disceptationesve dialecticas pertinebant. Huic disciplinæ, quam dixi ἀκροατικὴν, tempus exercendæ dabat in Lycio matutinum,[b] nec ad eam quenquam temere admittebat,[e] [16]

[a] *Externa, et omnibus communia.* [b] *Propria discipulorum.*
[c] *Quæ explicabant artem rhetoricam, modum argumentandi, et rationem rerum civilium.* [d] *Disputabatur.*
[e] *Neminem sine delectu admittebat in eam scholam, sed eos quorum, &c.*

15 Ascripsit Sciopp. 'Εσωτερικά.—16 ' Ita Vett. Edd. et optimus quoque

NOTÆ

[a] 'Εξωτερικὰ, *&c.*] Aristotelis institutiones non modo differebant eorum ratione quibus tradebantur, sed etiam rebus ipsis quæ explicabantur.

[b] *Matutinum*] Nempe verum illud

nisi quorum ante ingenium, et eruditionis elementa, atque in discendo studium laboremque explorasset. Illas vero ἐξωτερικὰς auditiones,[17] exercitiumque dicendi eodem in loco vesperi faciebat; easque vulgo juvenibus sine delectu præbebat; atque eum δειλινὸν περίπατον[f] appellabat, illum alterum supra ἑωθινόν·[g] utroque enim tempore ambulans disserebat: librosque suos, earum omnium rerum commentarios, seorsum divisit, ut alii Exoterici dicerentur, partim Acroatici. 2. Acroaticos cum in vulgus ab eo editos rex Alexander cognovisset, atque ea tempestate armis exercitam[h] omnem prope Asiam teneret, regemque ipsum Darium præliis et victoriis urgeret; in illis tamen tantis negotiis literas ad Aristotelem misit, non eum recte fecisse, quod disciplinas ἀκροατικὰς, quibus ab eo ipse eruditus foret, libris foras editis invulgasset.[i] 'Nam qua,' inquit, 'alia re præstare ceteris poterimus, si ea, quæ ex te accepimus, omnium prorsus fient communia? quippe ego doctrina anteire malim, quam copiis atque opulentiis.'[k] Rescripsit ei Aristoteles ad hanc sententiam: 'Acroaticos libros, quos editos quereris, et non proinde ut arcana absconditos, neque editos scito esse, neque non editos;[e] quoniam his

f *Pomeridianam deambulationem.* g *Matutinam.*
h *Vexatam bellis.* i *Libris in publicum prolatis divulgasset.*
k *Quam militibus et divitiis.*

Codex, ut monuit Salmasius; pro quo male in Stephanica Ed. aliisque recentioribus est, *nec ad eam quenquam temere mittebat.*' Ois. 'Ita est. Habet liber Regius compositum, cum nescio unde reliqui præferant simplex *mittebant*, ut Memm. Chif. Lugdun. ut. Petav. Lincol. quos sequi maluisse videtur Stephanus. Quin etiam mox liber Reg. et Lugdun. maj. *Libros quoque suos*, ubi alii habent *librosque*.' Jac. Gronov.—17 '*Illas vero ἐξωτερικὰς auditiones.* Egregie Stephanus vocem postremam cum duabus sequentibus primum ex Ms. Regio adjecit, prout extant quoque in Lugdun. utroque et Petav. Sed hoc miror, quod in voce tertia usus fuerit charactere Græco, cum jam hic in Mstis incipiat ea vox Latine scribi, prout mox pergit facere. Nam quod Stephanus deinde edit *disciplinas ἀκροατικὰς*, peccavit, quia Latinum edidit Gellius, unde ibi in Mstis est modo *agroaticas*, modo *agro atticas*, certissima

NOTÆ

Plinii 'Aurora Musis amica:' minus est enim idoneus subtilioribus percipiendis qui cibo gravis est.

e *Neque editos scito esse, neque non editos*] Editi quidem sunt ac divulgati Aristotelis libri, quia in publi-

solis, qui nos audiunt, cognobiles erunt.' 3. Exempla utrarumque literarum, sumta ex Andronici philosophi libro, subdidi: amavi autem prorsus [18] in utriusque epistola brevitatis elegantissimæ filum tenuissimum.

'Αλέξανδρος 'Αριστοτέλει εὖ πράττειν.

Οὐκ ὀρθῶς ἐποίησας, ἐκδοὺς τοὺς ἀκροατικοὺς [19] *τῶν λόγων. τίνι γὰρ ἔτι διοίσομεν ἡμεῖς τῶν ἄλλων, εἰ καθ' οὓς ἐπαιδεύθημεν λόγους, οὗτοι πάντων ἔσονται κοινοί; ἐγὼ δὲ βουλοίμην ἂν ταῖς περὶ τὰ ἄριστα ἐμπειρίαις, ἢ ταῖς δυνάμεσι διαφέρειν. Ἔῤῥωσο.*

'Αριστοτέλης βασιλεῖ 'Αλεξάνδρῳ εὖ πράττειν.

Ἔγραψάς μοι περὶ τῶν ἀκροατικῶν λόγων, οἰόμενος δεῖν αὐτοὺς φυλάττειν ἐν ἀποῤῥήτοις. ἴσθι οὖν αὐτοὺς καὶ ἐκδεδομένους, καὶ μὴ ἐκδεδομένους. ξυνετοὶ γάρ εἰσι μόνοις τοῖς ἡμῶν ἀκούσασιν. Ἔῤῥωσο.[l]

Hoc ego verbum, *ξυνετοὶ γάρ εἰσιν*, quærens uno itidem verbo dicere, aliud non reperi, quam quod est scriptum a M. Catone in sexta Origine.[m] 'Itaque ego,' inquit, 'cognobiliorem cognitionem esse arbitror.'

[l] *Alexander Aristoteli salutem. Non recte fecisti divulgans acroaticas dissertationes. Qua enim re præstabimus nos aliis, si quibus dissertationibus eruditi sumus, eædem omnibus futuræ sunt communes? Ego autem malim præstantioribus doctrinis quam opibus excellere. Vale.*

Aristoteles regi Alexandro salutem. Scripsisti ad me de acroaticis dissertationibus, arbitratus oportere ipsas servare in secreto. Scito autem eas et divulgatas et non divulgatas. Percipi enim possunt ab iis solis qui nos audierunt. Vale.

[m] *In sexto Originum libro.*

fide requiri characteres Latinos, ut plane est in Regio.' *Idem.*—18 'Reg. Memm. Chifl. Lugdun. ut. Lincoln. nihil aliud, nisi *subdidi an autem prorsus*, vel *prosus*. Petav. *subdidi anaū prors.* Quod advertens Pater oportune subscripsit, l. *amavi enim prorsus.*' Idem.—19 Plutarchus, qui hanc ipsam Alexandri epistolam refert in vita ipsius p. 668. ἀκροαματικοὺς legit.

NOTÆ

cum prodierunt. Possunt etiam dici non divulgati, quod propter rerum et orationis obscuritatem a vulgo non possint intelligi.

CAP. VI.

Quæsitum atque tractatum, utrum sit rectius[20] *dicere*, habeo curam vestri, *an* vestrum.[1]

PERCONTABAR Apollinarem Sulpicium, cum eum Romæ adolescentulus sectarer,[a] qua ratione diceretur, 'habeo curam vestri,' aut 'misereor vestri;' et iste casus, 'vestri,' eo in loco, quem videretur habere casum rectum.[b] Is hic mihi ita respondit: Quæris, inquit, ex me, quod mihi quoque est jamdiu in perpetua quæstione: videtur enim non 'vestri' oportere dici, sed 'vestrum:' sicut Græci loquuntur, ἐπιμελοῦμαι ὑμῶν,[c] καὶ κήδομαι ὑμῶν· quo in loco ὑμῶν aptius 'vestrum' dicitur, quam 'vestri,' et habet casum nominandi 'vos:' quem tu rectum appellasti. Invenio tamen, inquit, non paucis in locis, 'nostri,' atque 'vestri' dictum; non 'nostrum' aut 'vestrum.' L. Sylla rerum gestarum libro secundo: 'Quæso, si fieri potest, ut etiam nunc nostri vobis in mentem veniat: nosque magis dignos creditis, quibus civibus, quam hostibus utamini; quique pro vobis potius, quam contra vos pugnemus: neque nostro, neque majorum nostrorum merito nobis id contingit.' Terentius in Phormione:

> 'Ita plerique ingenio sumus omnes: nostri nosmet pœnitet.'[d]

Afranius in Togata:

> 'Nescio qui nostri miseritus tandem Deus.'

Et Laberius in Necyomantia:

> 'Dum diutius detinetur,[1] nostri oblitus est.'

[a] *Cum puer olim eum haberem magistrum in grammatica.*
[b] *Nominativum.* [c] *Habeo curam vestrum.*
[d] *Sic facti sumus a natura. Non sumus contenti nostro statu.*

20 'Lugdun. min. *siet*, maj. *verum etsi rectius*, transpositis literis confirmans scripturam minoris. Immo et Reg. plane *siet*. Ex talibus indiciis innotescit titlographus.' *Jac. Gronov.*—1 'Scioppius annotavit *retinetur*. Cum in hac parte mancus sit uterque codex, et Reg. et Lugdun. maj. testor tamen iti-

Dubium porro, inquit, non est, quin eodem hæc omnia casu dicantur; 'nostri oblitus est,' 'nostri miseritus est;' quo dicitur, 'mei pœnitet,' 'mei miseritus est,' 'mei oblitus est.' 'Mei' autem casus interrogandi est, quem genitivum grammatici vocant, et ab eo declinatur, quod est, 'ego;' hujus deinde plurativum est, 'nos.' 'Tui' æque declinatur ab eo, quod est, 'tu;' hujus itidem plurativum est, 'vos.' Sic namque Plautus declinavit[2] in Pseudolo in hisce versibus:

'Si ex te tacente fieri possem certior,
Here, quæ miseriæ te tam misere macerent;
Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
Mei te rogandi, et tui[a] respondendi mihi.'[o][3]

'Mei' enim Plautus, hoc in loco, non ab eo dixit, quod est, 'meus;' sed ab eo, quod est, 'ego.' Itaque si dicere velis, 'patrem mei,' pro, 'patrem meum,' quo Græci modo τὸν πατέρα μοῦ dicunt, inusitate quidem, sed recte profecto, eaque ratione dices, qua Plautus dixit, 'labori mei,' pro, 'labori meo.' Hæc autem ipsa ratio est in numero plurativo; qua Gracchus, 'misereri vestrum,' et qua M. Cicero, 'contentio vestrum,' et 'contentione nostrum' dixit; quaque item ratione Quadrigarius in Annali undevicesimo verba hæc posuit: 'C. Mari, ecquando te nostrum et reip.

[o] *Si tu, here, qui taces, posses mihi dicere quæ calamitates tam vehementer te affligunt, non injunxissem laborem duobus hominibus, mihi interrogando te, et tibi respondendo mihi.*

dem legi in Lugdun. min. Mem. Petav.' *Idem.*—2 Reg. perspicue *declinatur.* —3 'Cum Stephanus edidisset *et tis resp.* Scioppius ascripsit post primam voculam *tui*, ut sit *et tuitis*, quod sane ipsum legitur in omnibus vulgariis libris Mss. At Regius *et in tis respondendim ibi in enim.* Hinc et Lugdun. maj. *mei terrogandi z uitis respondendum ib im. N Plautus.* Nam istud *mei terrogandi* est etiam in Regio. Stephani lectionem ita tuetur Vossius libro IIII. de Analog. cap. 4. ut temerarios pronuntiet, qui pro *tis* substituunt *tui*. Sed qualem se vocabit ipse, qui adeo temere subruit fidem codicum veterum, quos mutilat quatuor aut duabus lineis? Verum id scripsit ignorans manum antiquam. Accedit, quod qui scripturus est mox *tis*, videatur modo ante scripturus etiam *mis*, non *mei*. In Plauto Ms. legi *et tu resp.* quod certe convenit τῷ *tis*, quod ad lineas. Etenim patet ex optimis illis duobus legen-

NOTÆ

[a] *Tui* [*Tis*] *Tui* vel *tis* pàtrius casus a nominativo *tu*.

miserebitur?' Cur igitur Terentius, 'pœnitet nostri,' et non, 'nostrum,' et Afranius, 'nostri miseritus est,' non, 'nostrum?' Nihil hercle, inquit, mihi de ista re in mentem venit, nisi auctoritas quædam vetustatis non nimis anxie, neque superstitiose [f] loquentis: nam sicuti multifariam scriptum est, 'vestrorum,' pro 'vestrum;' ut in Plauti Mustellaria in hoc versu:

'Verum illud esse maxima pars vestrorum intellegit,'

cum vellet 'maxima pars' dicere 'vestrum;' ita nonnunquam 'vestri' quoque dictum est 'vestrum:'[4] sed proculdubio qui rectissime loqui volet, 'vestrum' potius dixerit, quam 'vestri:' et idcirco importunissime, inquit, fecerunt, qui in plerisque Sallustii exemplaribus scripturam istam sincerissimam corruperunt: nam, cum ita in Catilina scriptum esset: 'Sæpe majores vestrum miseriti plebis Romanæ:' 'vestrum' obleverunt, et 'vestri' superscripserunt: ex quo in plures libros mendæ istius [g] indoles manavit. Hæc memini mihi Apollinarem dicere; eaque tunc ipsa, ita ut dicta fuerant, notavi.

[f] *Neque nimis scrupulose sequendo regulas.* [g] *Erratum ejusmodi.*

dum *mei te rogandi, exin tis resp.*' Jac. Gronov.—4 'Ita retinet Stephanus ex quibusdam editis ante illum, prout legitur quoque in nonnullis scriptis. Interea scire oportet in optimis, hoc est, Regio et Lugdun. maj. scribi *dictum est pro vestro.*' Idem.

CAP. VII.

Quam diversæ Græcorum sententiæ super numero Niobæ filiorum.

Mira et prope adeo ridicula diversitas fabulæ apud Græcos poëtas deprehenditur super numero Niobæ [a] filiorum:

NOTÆ

[a] *Niobæ*] Niobe filia Tantali cum liberos ab Apolline et Diana sagittis transfixos vidisset, vehementi dolore stupefacta obmutuit; unde poëtis occasio fingendi eam in saxum mutatam.

nam Homerus pueros puellasque ejus bis senos[a] dicit fuisse, Euripides bis septenos,[b] Sappho bis novenos,[c] Bacchylides[*] et Pindarus bis denos:[d] quidam alii scriptores tres fuisse solos dixerunt.

[a] *Duodecim.* [b] *Quatuordecim.* [c] *Octodecim.* [d] *Viginti.*

NOTÆ

[*] *Bacchylides*] Hic oriundus ex insula Cea in mari Ægæo, poëta Lyricus, claruit, ut refert Eusebius in Chronicis, Olymp. LXXXII. annis ante Christi ortum CCCCLII.

CAP. VIII.

De iis quæ habere συμπάθειαν videntur cum Luna augescente[5] *ac senescente.*

ANNIANUS poëta in fundo suo, quem in agro Falisco[*] possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilare atque amœniter.[a] Ad eos dies me et quosdam item alios familiaris vocavit: ibi tum cœnantibus[6] nobis, magnus ostrearum numerus Roma missus est: quæ cum appositæ fuissent, et multæ quidem, sed inuberes[b] macræque essent,[7] Luna, inquit Annianus, nunc videlicet senescit;[c][*] ea re ostrea

[a] *Solebat transigere ferias vindemiales.* [b] *Sine succo.* [c] *Decrescit.*

5 'Lugdun. maj. *cum Lunam ansuescente.* min. *cu Lunā ac nescente.* Memm. et Chif. *cum Luna an suescente.* Vides aliud quid vulgato significari.' *Jac. Gronov.*—6 Alii *ibi dum cœn.*—7 Reg. et Lugd. maj. *sed uberes macrus quoque*

NOTÆ

[*] *Agro Falisco*] Faliscorum ager est in Etruria. Faliscorum mons nunc dicitur *Monte sant' Oresto.*

[*] *Luna...nunc videlicet senescit*] Conchylia crescunt crescente Luna, quoniam, inquit Cardanus, tunc temporis aqua et limus quibus vescuntur extenuantur et excoquuntur, ideoque melius nutriunt: unde et pinguescunt. Aliam affert Pierius rationem, quod cancri ad Lunæ splendorem de nocte accedentes diutius pascantur. Aldrovandus causam rejicit in proprias Lunæ affectiones, quæ sunt rigare et modico calore humectare. Id autem falsum esse, nec ostrea senescente Luna tabescere, recentiores philosophi quotidianis experimentis edocti contendunt.

quoque, sicuti quædam alia, tenuis, exsuctaque est.[d] Cum quæreremus, quæ alia item senescente Luna tabescerent, Nonne Lucilium, inquit, nostrum meministis dicere?

'Luna alit ostrea, et implet echinos, muribus fibras
Et pecui addit.'[e]

2. Eadem autem ipsa, quæ crescente Luna gliscunt,[f] deficiente contra Luna defiunt: ælurorum[g] quoque oculi[8] ad easdem vices Lunæ aut ampliores fiunt, aut minores. Id etiam, inquit, multo mirandum est magis, quod apud Plutarchum in IIII. in Hesiodum[9][c] Commentario legi: Cæpe tum revirescit et congerminat decedente Luna, contra autem inarescit adolescente: eam causam esse dicunt sacerdotes Ægyptii, cur Pelusiotæ cæpe non edunt: quia solum olerum omnium contra Lunæ aucta atque damna[h] vices[10] minuendi et augendi habeat contrarias.

[d] *Idcirco ostreæ sunt sine pinguedine et succo, sicut quædam aliæ res.*
[e] *Luna nutrit ostreas, pinguefacit echinos marinos, addit fibras muribus et pecui.*
[f] *Crescunt.* [g] *Felium.* [h] *Contra Lunæ incrementa et decrementa.*

essent.—8 Ita primus emendavit Phil. Beroaldus, cum antea legeretur, *Elivorum oculi.*—9 Vid. Not. inf. et Not. Var. Scioppius pro illis IIII. *in Hesiodum* subjecit in margine *Isidis et Osiridis.*—10 '*Lunæ aucta atque damni vices.* Egregie hoc ad indicia Lugdun. maj. qui sic habet *Lunæ auctant quedam navices.* Sed Regius *augmenta* clare. Hinc notat Goldastus A. Gellium *damna Lunæ et aucta* pro deminutione et augmento dixisse ad Valerianum de bono disciplinæ pag. 28. opponi enim inter se *auctum* et *damnum* ut apud Græcos *κέρδος* et *ζημία.* Quod respiciens Pater notavit ex Goldasto *lucra* nescio quomodo.' *Jac. Gronov.*

NOTÆ

[c] *In Hesiodum* [*Isin et Osiridem*] Ex quo Plutarchi libro desumta sunt quæ Gellius hic refert. Locum hunc restitutum industriæ Lambecii debemus: prius legebatur *apud Plutarchum in* IV. *in Hesiodum commentario;* quo vix quicquam erat absurdius.

CAP. IX.

Qualibus verbis delectari solitus sit Antonius Julianus positis in Mimiambis, quos Cn. Mattius scripsit.[11]

DELECTARI mulcerique aures suas dicebat Antonius Julianus figmentis verborum novis Cn. Mattii, hominis *eruditi*; qualia hæc quoque essent, quæ scripta ab eo in Mimiambis memorabat:

'Sinuque amicam reficere[12] frigidam caldo,[a]
Columbulatim[13] labra conserens labris.'[a]

Item id quoque jucunde lepideque fictum dictitabat:

'Jam tonsiles tapetes ebrii fuco,
Quos concha purpura[b] imbuens venenavit.'[b][c]

[a] *Instar columbarum mutua dans oscula.* [b] *Tapetes tonsi, omnino imbuti colore vivido, qui purpureo colore infecti sunt.*

11 'Ita rem constituit Stephanus, quia his ipsis consummatur caput, quod superest. Sed primæ editiones habuerunt *Julianus positis in mimiambis: scripsit de innocentia sua: cum ita dictitat: nunquam vestimenta a populo posci.* Quod deinde ita retinuerunt, ut alii ederent *dictat*, alii *de adolescentia sua.* At Mssti quoque legunt *Julianus poscitis in mimiambis scripsit de innocentia sua cum ita dictitat nunquam vestimenta a populo posci*, quæ ipsæ totidem literæ extant in libro Regio et Lugdun. maj. cum minor habeat *positus*. Ex his non tam oportet per temeritatem nonnulla abjici, quod facile feceris, sed sapienter agnosci, quantum ex Gellio perierit, per varias confusiones; Gelliana enim esse non dubitabis, etsi quo referri oporteat, non ante pateat, nisi postquam ex editione Stephani perlegeris ipsum caput, ad cujus finem agnoscis hæc ipsa, sed emendata, esse adjecta, quæ in nullo habentur Msto.' *Jac. Gronov.*—12 'Metri causa pro *reficere*, Vossius mavult, *reficit*.' Ois. 'In Ms. Regio est nota, quam Bourdelotius, Salmasius, Lambecius explanat *est nunquam amicam*, sed si recte consideres, cerni et colligi tantum potest *nuquam*. Etiam Lugdun. maj. effert *ē nuq̄s amicam* pro *est nuq*. Et intelligo unde fecerint *sinuque*, abjecto scilicet primo *e* fecerunt *si* ex *st*. Quod nescio an decuit fieri, cum primam literam retineri oportuerit, cui præfigenda mox major litera erat, ut solet apparere in omnibus Msstis, ut rear prius fuisse scriptum simpliciter *enuque*, unde faciendum erat *Genuque amicam reficere*. Hoc enim verbum est in scriptis sic omnibus. Itaque et Scioppius annotat ad verbum *reficere*, 'Ita Ful. v. c. Sed Scal. leg. *refice*.'' Idem.—13 Vid. Not. Var. 'Fruere ludicro otii Oiseliani. Sed scias in Regio perspicue scriptum esse *columbalatim labra*, cui annotavit Salmasius, 'l. *columbulatim*.' Et non minus clare in Lugdun. maj. extat *columbulatim*, cum minor habeat cum aliis

NOTÆ

[a] *Caldo*] Dicitur pro calido.

[b] *Concha purpura*] Purpura piscis ex concharum genere, ex quo liquor exprimitur purpureus.

[c] *Venenavit*] Venenum aliquando sumitur pro colore; unde venenare

Item illud:

'Dein coquenti vasa cuncta dejectat,
Nequamve scitamenta pipulo[d] poscit.'[c]

[c] *Hinc et inde projicit vasa omnia coquentis, et improbus poscit conviciis delicatiores cibos.*

Mss. *columbatim labra.* Ita nuspiam in scriptis illa copulativa. Hinc nequivi arcere veram lectionem. Sed et Scioppius, cum notasset copulativam deleri, addidit, 'Scalig. *columbulatim.*'' Jac. Gronov.

NOTÆ

idem est quod colore tingere.

[d] *Pipulo*] Pipulum, quantum ex Varrone et Nonio colligitur, est convicium et clamor querentis.

CAP. X.

Quid vocabulum, ex jure manum consertum, *significet.*

Ex. JURE. MANUM. CONSERTUM.[14] verba sunt ex antiquis actionibus, quæ, cum lege agitur et vindictæ[15][e] contenduntur,[a] dici nunc quoque apud Prætorem solent. Rogavi ego Romæ grammaticum celebri hominem fama, et multo nomine, quid hæc verba essent: tum ille me despiciens, Aut erras, inquit, adolescens, aut ludis: rem enim doceo grammaticam, non Jus respondeo:[b] si quid igitur ex Virgilio, Plauto, Ennio quærere habes, quæras licet. Ex Ennio ergo, inquam, est, magister, quod quæro. 2. Ennius enim verbis hisce usus est: cumque ille demiratus aliena hæc esse a poëtis, et haud usquam inveniri in carminibus Ennii

[a] *Postulatur possessio rei litigiosæ.*

[b] *Non respondeo de verbis ad jus pertinentibus.*

14 'Ita Steph. Ed. at Vett. Edd. *ex jure manu consertum.*' Ois. 'Sed *manum* tuetur codex Reg. Petav. Lincoln. Et qui potuit vel meminisse vitiositatis editionum, si vel solum Brissonii Formulas inspexisset?' *Jac.*

NOTÆ

[e] *Vindictæ*] Vindictæ sive vindiciæ possessio est rei litigiosæ, dum judex de lite cognoscit. Interdum est res ipsa possessa.

diceret; tum ego hos versus ex octavo Annali[16] absentes dixi:[c] nam forte eos tanquam insigniter præter alios factos memineram:

'Pellitur e medio sapientia: vi geritur res.
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur.
Haud doctis dictis[d] certantes, sed maledictis,[17]
Miscent inter sese inimicitias agitantes.[18]
Non ex jure manum consertum, sed mage ferro[19]
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi.'[e]

Cum hos ego versus Ennianos dixissem: *Credo,* inquit grammaticus, jam tibi: sed tu velim credas mihi, Q. Ennium didicisse hoc non ex poëticæ literis, sed ex juris aliquo perito: eas igitur tu quoque, inquit, et discas, unde Ennius didicit. 3. Usus consilio sum magistri, quod docere me ipse debuerat,[20] a quo discerem prætermonstrantis:[1] itaque id, quod ex Jureconsultis, ex librisque eorum[2] didici, inserendum his commentariis[3] existimavi: quoniam in medio rerum et hominum vitam qui colunt, ignorare non oportet verba actionum civilium celebriora. 'Manum conserere'[b] est, de qua re disceptatur, in re præsenti, 'sive

[c] *Ex octavo annali recitavi memoriter versus quos non habebam præsentes in manibus.* [d] *Non jocis subtilioribus.*

[e] *Non repetunt sua, ficta vi juxta juris leges, sed ferro. Agunt vera violentia.*

Gronov.—15 'Vett. editiones *vindiciæ:* sic etiam iste optimus codex, cum in Lugd. maj. sit *vindigie.*' Idem.—16 'Mireris in solo Lincolniensi scriptum *ex* XVIII. *annali.*' Idem.—17 'Reg. Memm. Chif. Lugdun. ut. Petav. *nec maledictis.* Et iidem mox *inimicitiam,* quibus accedit *in hoc* Lincolniensis, ut liquidam non eliserit Poëta.' *Idem.*—18 Legendum conjicit Ois. *sed maledictis Mussant, inter sese inimicitias agitantes.*—19 'Scripti omnes efferunt aut *sed magis errore rei repet,* aut *sed magis errore rei petunt.* Hinc constare debet, Gellium certe scripsisse *sed magi' ferro.* Salmasius etiam ascripsit *consertant.*' Jac. Gronov.—20 '*Docere me ipse debuerat.* Multum vexata verba. Nam Brixia edidit modo *quod docere me debuerat.* Id ita auxit Aldus. Gryphius anno 1539. *quo docere me ipse deb.* cum istud *me* nesciat Reg. Lugdun. ut. Lincoln.' *Idem.*—1 Reg. *præmonstrantis.*—2 'Cod. Tornæs. *quodque ex libris eorum.*' Ois. 'Atqui hæc ipsa manus est libri Regii, et hinc Lugdun. maj. *id quoque ex jure cons. quoque ex libris eorum:* quasi ex ejus arbitratu foret *id quodque ex jureconsultis, quodque ex lib.*' Jac. Gronov.

NOTÆ

[b] *Manum conserere*] Est proprie in prælio venire ad manus. Transfertur autem a militiæ certaminibus ad fori contentiones. Scilicet petitor et is a quo petebatur dicta die in agrum litigiosum conveniebant, simu-